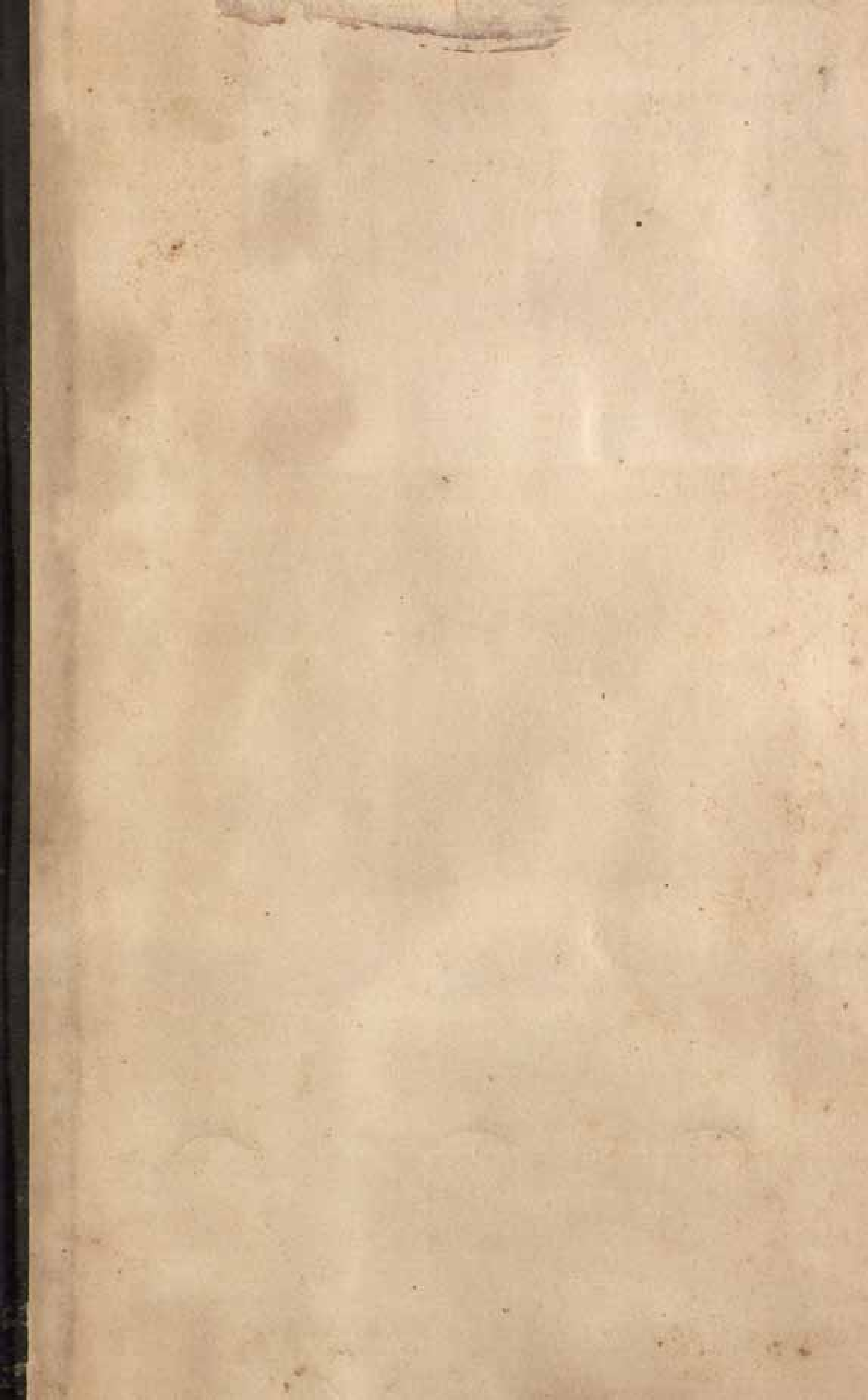

BIJDRAGEN
TOT DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE
VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

DE NED. BOEK- EN STEENDRUKKERIJ V.H. H. L. SMITS,
WESTEINDE 135, 'S-GRAVENHAGE

BIJDRAGEN TOT DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

UITGEGEVEN DOOR HET
KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE
VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

DEEL 87.

's-GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF.
1931.

CORPUS DIPLOMATICUM

NEERLANDO-INDICUM.

VERZAMELING

van Politieke contracten en verdere Verdragen door de Nederlanders in het Oosten gesloten, van Privilegebrieven, aan hen verleend, enz.,

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT

DOOR

Mr. J. E. HEERES,
Oud-hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

TWEEDE DEEL.

(1650—1675).

INHOUD.

[1]) Een lijst der contracten enz., in lokale orde gerangschikt, zal worden opgenomen aan het slot der geheele uitgave.

INLEIDING.

INLEIDING.

1907 en 1931.

De tijdsruimte, tusschen deel I, dat in 1907 verscheen, en het thans verschenen deel van mijn *Corpus Diplomaticum*, is wel een buitengewoon lange tijdsruimte.

Toch was ik dadelijk na het verschijnen van het eerste deel begonnen met het verzamelen van bouwstoffen voor het vervolg, en reeds heel wat materiaal was door mij bijeen verzameld, [1]) toen belemmeringen zich opdeden, welke mij het werk wel niet deden staken, maar die toch dit bepaalden tot het blijven verzamelen van materiaal.

Welke die belemmeringen waren?

In de allereerste plaats andere arbeid, gedeeltelijk liggende op het terrein van Nederlands koloniale historie, voor een ander deel geheel daar buiten.

Verder de moeilijkheid, welke steeds grooter scheen te zullen worden, om het materiaal voor het schrijven der toelichtingen en verdere aanteekeningen machtig te worden, een moeilijkheid, welke bij het definitief bewerken wel veel geringer bleek dan zij vóór dien scheen te zijn (ik kom hierop straks terug), maar die mij toch wel tegen de voortzetting van den arbeid heeft doen opzien.

En eindelijk, maar niet het minst, de geringe waardeering, welke mijn arbeid in Nederland ondervond. Aan een enkele lovende bespreking heeft het hier niet ontbroken maar overigens.... Door sommigen schouder-ophalend bezien, door anderen ter zijde gelegd als monster zonder waarde, waren er slechts weinig historici, wier veld op koloniaal terrein lag, die mijn contracten-uitgave benutten, althans er voor uitkwamen, dat zij ze benutten: een enkele deed dit zonder vermelding der bron. Gelukkig is in de allerlaatste jaren daarin een aanmerkelijke verbetering gekomen.

---

[1]) Bij het *verzamelen* van materiaal heb ik het niet gelaten; ik gaf het reeds verzamelde meer dan eens aan anderen in gebruik; het deed dus nut. Zoo was het Mr. Dr. J. C. Overvoorde van dienst voor zijne koloniaal-historische studiën. „Wat jammer" schreef hij mij 11 Mei 1917, „dat de rijke inhoud niet gepubliceerd is."

Wel gaf de groote belangstelling in het buitenland, vooral in Groot-Brittannië — in Europa en overzee —, eenige vergoeding voor het sober onthaal binnenslands. Maar toch, als ik zag, dat bekende Nederlandsche geschiedkundigen, waar zij contracten moesten gebruiken, hun toevlucht namen tot uitgaven van zeer bedenkelijke nauwkeurigheid, liever dan tot mijn *Corpus Diplomaticum*, waar dan toch de „officieele" tekst, hoe gebrekkig soms ook, de hoofdzaak vormde; dan wakkerde dit alles mijn lust tot vervolgen van den zoo moeizamen arbeid niet aan.

En ware het niet, dat een uitnoodiging om het werk voort te zetten van ons Instituut tot mij was gekomen, ik vrees, dat op den duur het materiaal ongebruikt in mijne nalatenschap zoude gevonden zijn.

Maar voor deze uitnoodiging, mij overgebracht van een zijde, op wier oordeel ik hoogen prijs stel juist in deze materie, ben ik bezweken. Zeer spoedig bezweken, want het werk interesseerde mij toch wel zeer sterk en bij het verder bewerken steeds sterker. Geen oogenblik heb ik dan ook berouw gehad, het te hebben voortgezet, al viel mij het soms moeilijk, doordat mijn goede wil dikwijls sterker is geweest dan mijne krachten.

Geheel de reuzenarbeid, door de mannen der O. I. C. in de 17de eeuw verricht, rees weer op voor mijn geestesoog en ik meende het gewrochte gebouw te zien in zijn volle glorie; maar ik zeg tevens, hoe er reeds spoedig gevaar bestond, dat de fundamenten, hoe sterk zij schenen, het reusachtig gebouw niet zouden kunnen blijven dragen; ik zag reeds de afbrokkeling van de bijgebouwen beginnen.

Ik zag dat reuzenwerk in mijn gedachten en tevens hen, die het opbouwden, hooger en hooger, uitgestrekter en uitgestrekter. Ik zag hunne schitterende qualiteiten, maar tevens hunne slechte karaktereigenschappen; ook de „niet gewone diplomatieke fijnheid" van den een, de „botheid" van den ander. [1])

En ik voelde duidelijk weder de waarheid van wat ik eens schreef: [2])

„Het Nederlandsche volkskarakter heeft zich in de daden van Neerlands zonen in het Oosten vertoond in al zijn uitingen, in al zijn kanten; goede en slechte, middelmatige ook al. Maar vooral in zeer bijzondere accentuatie, verscherpt door het milieu, waarin het

---

[1]) *Corpus Diplomaticum*, I, bldz. XVI.

[2]) In *Neerlands Indië* onder leiding van D. G. Stibbe en H. Colijn, I, 292 (Amsterdam, Elsevier, 1928).

daar optrad, verscherpt in de eerste plaats door de tegenstelling van blank en bruin, van Christen en niet-Christen, van Europeaan en Aziaat."

Interessant was mijn werk in hooge mate; tijdroovend echter niet minder.

Een nieuwe, vroeger reeds in niet geringe mate ondervonden, moeilijkheid, waarop ik reeds wees, deed zich thans sterker gevoelen.

Toen ik deel I bewerkte, was ik wel niet meer aan het oud-koloniaal archief op 's Rijks Algemeen Archief verbonden, — ik ging in 1897 van dáár —, maar ik had gedurende den tijd, dat dit wèl het geval was, de gelegenheid gehad en benut, om een groot aantal aanteekeningen te maken, welke konden dienen, om de verklarende inleidingen, de noten, enz. bij de contracten samen te stellen. Het grootste gedeelte daarvan liep over de periode tot ongeveer 1650. De aanteekeningen over de tweede helft der 17de eeuw en later waren niet vele, al ontbraken zij volstrekt niet geheel.

Dit gebrek deed zich nu, bij de bewerking van deel II, sterker gevoelen.

Natuurlijk was oogenschijnlijk aan dit bezwaar gemakkelijk tegemoet te komen: en wel door nieuwe onderzoekingen in de koloniale archieven. Maar dit te doen, zou gelijk staan met uitstel der uitgave tot St. Juttemis: ik kon daaraan niet denken. Ik had bij anderen inlichtingen kunnen vragen: dit zou echter nog tijdroovender zijn geweest. Ik moest mij daarom bijna geheel tot gedrukt materiaal beperken. Gelukkig liet mij dit zeer zelden in den steek. Vooral de *Dagh-Registers*, hoewel niet allen van gelijke waarde, hebben mij braaf geholpen. Daarnaast echter bleek mij, dat het historisch materiaal, in boekwerken en tijdschriften gepubliceerd, zóó overvloedig was, [1]) dat ik slechts in een tiental gevallen niet in staat ben geweest, de motieven, welke geleid hebben tot het sluiten van een contract, vast te stellen.

Het spreekt wel van zelf, dat ik er aan gedacht heb, in die gevallen althans de koloniale archieven te raadplegen. Ik deed dit echter niet. Dit te hebben nagelaten, is natuurlijk zeer onwetenschappelijk. Maar

[1]) Zooveel mogelijk gebruikte ik bronnen-uitgaven en die „darstellende Arbeiten", welke gemakkelijk te raadplegen zijn en naar mijne meening voldoende betrouwbaar. Gevolg: menigeen zal onder de lijst der door mij geraadpleegde werken tot zijne verwondering enkele zeer bekende werken niet vinden, als hij die mocht zoeken.

— alweder — dit te doen, zou mij te veel tijd hebben gekost: ik heb de les der practijk gevolgd en het wetenschappelijk geweten het zwijgen opgelegd, in de verwachting, dat zij, welke dit kunnen, zelf de archieven wel zullen raadplegen, als zij die enkele onvoldoend toegelichte documenten noodig hebben.

Iets dergelijks deed ik nog in een ander geval.

Zeer dikwijls stond ik voor kleine en groote moeilijkheden bij verklaringen van vreemde woorden, plaatsnamen, persoonsnamen enz. Niet het minst b.v. bij het terecht brengen van inlandsche titels, verscholen in als familienamen gebruikte mengsels, zooals herhaaldelijk voorkomt, ook bij slordig gecopieerde onderteekeningen. Het lag voor de hand, dat ik deze moeilijkheden zou trachten te overwinnen door hulp en troost te zoeken bij deskundigen. Ik heb dit zoo goed als nooit gedaan — mijn zondenregister aan onwetenschappelijkheid wordt wel verbazend groot, — alweder omdat daaraan geen eind zou zijn te zien geweest. Wist ik een woord, van welken aard dan ook, niet terecht te brengen na raadpleging van de mij ten dienste staande gedrukte werken en handschriftelijke aanteekeningen, dan heb ik daarop in een noot opmerkzaam gemaakt; terwijl ik verder den toekomstigen gebruiker van het werk laat zoeken. In de meeste gevallen zal deze beter dan ik bekend zijn met het terrein waarop het „contract" zich beweegt en daardoor gemakkelijker in staat, het woord terecht te brengen. Intusschen houd ik mij zeer aanbevolen voor terechtbrengingen,[1]) zij het ook in den vorm eener terechtwijziging. Een enkele maal had ik mij in deel I gewaagd aan ietwat onzekere uitleggingen —: soms was ik zeer stout, een ander maal onjuist en ik werd wel eens terechtgewezen en dit niet altijd op vriendelijke, soms zelfs op kleingeestige, wijze. Onverbeterlijk als ik nu eenmaal ben, heb ik ook in deel II een enkele maal dergelijke verbeteringen en stoutigheden beproefd, in afwachting van wat komen zal. Zelfs heb ik in het Aanhangsel mij soms nog verbeterd!

Het Contractboek Amsterdam was ook nu weer de grondslag mijner uitgave. In mijn eerste deel heb ik moeten blijven staan bij den eersten bundel daarvan. En ik kon dezen bundel daarin zelfs niet in zijn geheel opnemen.

In dit mijn tweede deel heb ik regelmatig kunnen opnemen: 1°.

---

[1]) Dit deed, wat het eerste deel betreft, op voortreffelijke wijze Donald Ferguson, toen te Croydon, in een correspondentie van Juni 1907, waarin hij mij tal van verbeteringen en ophelderingen gaf.

het laatste gedeelte van Contractboek (Amsterdam) I; 2°. het geheele Contractboek (Amsterdam) II, waarmede ik ben begonnen op bldz. 226 van dit deel; 3°. een deel van Contractboek (Amsterdam) III, waarvan ik het eerste stuk opnam op bldz. 426. Verder nam ik nu nog op enkele verspreide stukken uit andere bundels der contractenverzamelingen op het Rijksarchief, uit de *Overgekomen brieven en papieren*, uit gedrukte werken, enz. [1])

Het uiterlijk van Contractboek (Amsterdam) I heb ik in deel I van deze uitgave beschreven. [2]) Thans een woord over II en III. Bundel II begint met een „Register op 't Contrackt Bouk", alphabetisch geordend en telt 417 beschreven bladzijden. Het eerste daarin opgenomen verdrag dagteekent van 24 December 1658, het laatste van 1 October 1669. Het is gebonden in een folio perkamenten band met het opschrift: „Tractaten met verscheyde Coningen, vorsten etc[a] in Indien gemaect item firmans, cauls etc[a] door deselve verleent sedert den jare 1658 tot den jare 1669, No. 2." Deze rugtitel is blijkbaar oorspronkelijk.

Ook de bundel Amsterdam III is waarschijnlijk nog gebonden in zijn oorspronkelijk perkament omhulsel. De rugtitel is gelijk aan dien van bundel II, behalve natuurlijk begin- en eindjaar van den inhoud. Deze loopt „zedert den Jare 1623 tot den jare 1684." No. 3.

Het bevat in 635 bladzijden:

1o. „Register van alle de Contracten, verbonden en tractaten van vrede en commertie met de inlandse Coningen en Prinsen etc[a]. in India wegens de generale Nederlandse Comp[e] gemaakt ende besloten sedert den Jare 1669 tot ul[mo] Xber 1684 in cluys". Dit Register, waarvan dit eerste deel loopt over de bladzijden 1—453, bevat verder een opgave der „Contracten husschen d'E. Comp.[e] ende de Mallabarse Coningen ende Landgroten et[a] sodaenigh deselve in desen staan ingeschreven" (folio 458—539 [ro]), loopende over de jaren 1657—1680.

Dan volgt in het Register een lijst van „Mandamenten, Requesten en contracten etc.[a] aen ende met de Coningen van Persien ende de

---

1) Al de door mij gebruikte onuitgegeven stukken berusten op het Rijksarchief te 's-Gravenhage, als niet een andere herkomst is vermeld.

2) Bldz. XVIII. — Er liggen bij de beschrijving der verschillende Contractboeken en bij het bepalen hunner onderlinge verhouding enz. voetangels en klemmen en ik heb dan ook in de Inleiding van deel I enkele kleine vergissingen op dit punt gemaakt. Ik hoop later op dit punt terug te komen in een Algemeene Inleiding, wanneer dus alle Contractboeken door mij zijn gebruikt

Nederlandsche Oost-Indische Compagnie successivelijck verleent gepresenteert ende gesloten" over 1623—1666.

En eindelijk „Contracten met andere Indische Vorsten" 1684—1685.

2°. De eigenlijke tekst (fol. 1—539 **) begint met 1669 en eindigt met 1662(!).

3°. Dan volgen de bldz. 540—626 in kleiner folio-formaat (Perzië).

4°. Eindelijk volgen, folio [1]) 627—635, (de eerste hiervan is gemerkt No. 28) een verzameling getiteld: „diverse contracten, verbonden met dese inlantse Koningen.... etc." desen jaare op verscheyde Inndische...., hier alomme in gants Indien gemaeckt".

Deze bundel III heeft een tweetal aanteekeningen, [2]) van belang voor onse kennis van de wijze waarop deze verzameling is tot stand gekomen. Immers op twee plaatsen komen verklaringen voor van ambtenaren, die de copieën hebben vergeleken „tegens zijn principaal", m. a. w. met de origineelen. Dit is telkens gebeurd te Batavia en wel den 30 November 1684 en 30 November 1685. Ik kom in mijne algemeene Inleiding op dit belangrijk punt terug. [3])

De gebruiker van dit deel van het *Corpus Diplomaticum* zal zien, dat ik van meening veranderd ben ten opzichte van een onderzoek op het Lands-Archief te Batavia. [4]) Wel degelijk is mij het nut gebleken van een onderzoek daar ter plaatse. Ik kom in mijn laatste deel ook op dit punt terug, maar meen reeds thans te moeten opmerken, dat ik zooveel mij dit nog mogelijk is geweest, en dit is vooral het geval geweest in het Aanhangsel, vermeld heb, welke contracten enz. zich in het Landsarchief bevinden. [5])

Oók in een ander geval heb ik mijn plan niet gevolgd, zooals

---

1) Het papier schijnt van dit deel afgesneden.

2) Ook in latere bundels komen deze voor. De datums der contracten, door mij opgenomen, zijn bijna alle die der sluiting; slechts een enkele maal die der ratificatie.

3) De copieën zijn ook nu (vgl. deel I, bldz. XXII, v.) soms zeer slecht vervaardigd, soms bijna niet te ontwarren. Moeilijker werd de poging tot het verkrijgen van den juisten tekst gemaakt, doordat vochtvlekken soms een dergelijke poging bijna onvruchtbaar deden zijn.

4) Vgl. Deel I, bldz. XXII. Tevens J. A. v. der Chijs, *Inventaris van 's Lands Archief te Batavia....* (Batavia, 1882), het „Zaakregister" onder de woorden: „compendieuse zamentrekking", contracten, caul, firman enz. en *Realia*, I, bldz. 316.

5) Over de een enkele maal genoemde „Verbalen op de Contracten" van Mr. S. C. Nederburgh en enkele andere kleinere collecties kom ik ook later terug.

ik mij dit had gevormd toen ik begon met het bewerken van dit deel. Ik had n.l. dit willen laten loopen tot ongeveer 1680. Dit kon niet, zoo bleek mij, wilde dit deel niet te groot van omvang worden. Ik zou gaarne geheel de periode van Maetsuyker (1653—1678) met een afronding met enkele jaren, waarbinnen zijn politiek nog is gevolgd, binnen dit deel besloten hebben. Dit is mij niet gelukt en het derde deel zal met 1676, dus nog gedurende Maetsuyker's roemvol bestuur, moeten beginnen.

Of ik den tijd zal hebben, het werk te voltooien ....? In elk geval wordt door mij zorg gedragen, dat het reeds gecopieerde materiaal voor deel III benevens mijne aanteekeningen zóó geordend is, dat een eventueele voortzetter van mijn arbeid zich daarin gemakkelijk zal kunnen oriënteeren.

De wijze van uitgaaf van deel II is gelijk aan deel I [1]) behoudens zéér enkele wijzigingen, op welke ik den lezer heb opmerkzaam gemaakt telkens wanneer ik het noodig vond. Dankbaar heb ik soms, niet altijd, gebruik gemaakt van opmerkingen mij medegedeeld naar aanleiding der bewerking van deel I. Voor het overige moge ik vooral ook naar de Inleiding van deel I verwijzen.

Thans heb ik mij wederom en dit in sterkere mate dan in deel I [2]) de vraag moeten voorleggen: „Mocht ik en moest ik ook gaan schiften tusschen meer of minder belangrijk?" [3]) Dat ik mij thans deze vraag in sterkere mate heb moeten voorleggen dan bij de bewerking van deel I, ligt vooral aan deze omstandigheid, dat ik thans veel meer dan toen heb te maken gehad met streken, welke niet meer behooren tot het tegenwoordig deel van het grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden, dat door Nederlandsch-Indië wordt gevormd. Ik wijs b.v. op de kusten van Malabaar en van Koromandel. Misschien zullen er zijn, die zeggen: „Wat raken ons al die overeenkomsten gemaakt met staten, waarmee wij thans bijna geenerlei betrekking meer onderhouden, die voor een deel zelfs geheel niet meer als onafhankelijk of semi-onafhankelijk rijk bestaan, ja, wier

---

[1]) Zie daar bldz. XXII v.v.

[2]) Bldz. XXVI.

[3]) Contracten, waarvan ik alleen den min of meer preciezen datum ben te weten gekomen, heb ik ook in deel II niet opgenomen.

Sommige contracten ontving ik te laat om nog in dit deel op te nemen. Zij worden in een algemeen Aanhangsel opgenomen. Concepten voor Contracten enz. heb ik alleen dan opgenomen, als mij dit gewenscht voorkwam, dus niet altijd. Ik gaf dan aan, waarom ik het deed of naliet.

namen, wat een enkele betreft, van de wereldkaart geheel zijn verdwenen?" De vraag heeft een schijn van recht, maar ook niet meer dan een schijn. Mijne uitgave is een geschiedkundige arbeid, ik ben ook nu gebleven bij wat ik in deel I hieromtrent heb gezegd:[1]) ik wilde beschouwd zien „de contracten niet allèèn als rechtstitels, maar ook als zoovele mijlpalen op den weg, door Nederland in de ontwikkeling zijner koloniale macht in het Oosten afgelegd." En als men zich op dit standpunt stelt, dan staat men onmiddellijk geheel anders tegenover de vraag, die ik mij zelf had te stellen. Dan zijn voor hen, die willen bestudeeren de geschiedenis van — om bij dit voorbeeld te blijven — Vóór-Indië, deze contracten op één lijn te stellen met die, gesloten met de vorsten en volkeren van den Oost-Indischen Archipel. Immers hunne publicatie heeft het groote voordeel, dat zij veel licht verspreiden over de historie juist van die landstreken. En het is dan ook niet te verwonderen, dat in de Engelsch-sprekend wereld het eerste deel van mijn *Corpus Diplomaticum* met zoo groote waardeering is ontvangen.[2])

De bijzonderheden, welke de verdragen, dáár door ons gesloten, geven, zijn soms zóó merkwaardig, dat men zal zeggen: och, hadde men dergelijke wetenswaardigheden ook voor sommige deelen van den Archipel.

Dit alles heeft mij er toe geleid, ook thans geen keuze te doen, maar alles op te nemen, waarmee ik kennis maakte. Ik heb vroeger wel eens anders willen werken. Toen ik er over ging denken, de deelen van het bekende *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, welke zich op het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage bevinden, uit te geven in aansluiting aan de Bataviasche editie op dit gebied, trad ik met wijlen Mr. J. A. van der Chijs daarover in correspondentie. Hij schreef mij 1 Maart 1897 het volgende:

„.... Met Uwe ter loops aangegeven zienswijze nopens coupures kan ik mij tot nader order slechts gedeeltelijk vereenigen. Het in Uw Dagregister buitengewoon talrijk voorkomende: „niets voorgevallen" had, desnoods, kunne weggelaten worden, maar overigens zoude ik niet weten, wat daarin gemist had kunnen worden. Mijne ervaring met de werken van de Jonge en Tiele is, dat driemaal hunne excerpten ophielden juist daar, waar ze voor mijn doel noodig werden. Met Tiele heb ik hierover in der tijd gecorrespondeerd, die mij gelijk moest geven. Text-uitgaven moeten, naar mijn inzien,

[1]) Bldz. XIV, v.

[2]) Men zie b.v. een artikel in *The Ceylon Observer* 14, 15 Juni 1907 van D. F.

behalve in zeer bijzondere gevallen, volledig zijn, omdat men nooit kan weten, wat voor een ander belangrijk is. Van dat systeem ben ik ook uitgegaan bij de samenstelling van het N. I. Plakaatboek, waarin zeer veel voorkomt, wat ik liefst had weggelaten, maar later bleek nuttig te zijn, niet voor mij, maar voor een ander . . . ."

Van der Chijs gaf ongeveer hetzelfde te kennen, wat Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink een halve eeuw vroeger schreef [1]) in een polemiek met Mr. M. C. v. Hall:

„De heer Van Hall . . . . wil . . . . dat het onbelangrijke, het al te zeer in bijzonderheden afdalende, worde weggelaten. Met echt-historische zin heeft de Heer Groen [2]) geantwoord, dat zulk een zifting van belangrijk en onbelangrijk voor den wetenschappelijken onderzoeker onmogelijk is, zonder niet alleen het vermoeden, maar werkelijk de schuld van eenzijdigheid op zich te laden."

Voor het overige meen ik naar de Inleiding van deel I dezer uitgave te mogen wijzen.

Alleen nog een woord van dank en een — *captatio benevolentiae*.

Den dank breng ik in de eerste plaats aan het bestuur van ons Instituut, dat ook thans weder de uitgave een plaats onder zijne *Bijdragen* heeft gegeven; en dat ook thans weder geduld . . . . Neen! dit straks.

Den dank breng ik verder aan prof. mr. R. Fruin, den Algemeenen Rijksarchivaris, die toestemming gaf tot het laten copieeren enz. der documenten; en aan de ambtenaren van het Algemeen Rijksarchief, die den heer W. Schalker, welke dit copieeren enz. voor mij verrichte en daarbij verschillende onderzoekingen voor mij deed, steeds met groote welwillendheid ter zijde stonden.

Mijn dank ook aan Dr. E. C. Godée Molsbergen, Landsarchivaris, die toestond, dat voor mij de registers der in het Landsarchief te Batavia berustende contracten werden gecopieerd.

Voor het overige herhaal ik, wat ik in de Inleiding van deel I heb gezegd: „De namen van hen, welke mij hun hulp en bijstand gaven, allen te noemen, waartoe zou het dienen: misschien is er voor hen wel eenige voldoening, als zij zien, hoe ik van hunne voorlichting heb gebruik gemaakt."

Slechts een van hen wil ik nog noemen, misschien wel omdat

---

[1]) *De Gids*, 1845, I, bldz. 553, v.

[2]) Mr. G. Groen van Prinsterer.

ik dit alleen mag doen onder een pseudoniem: een woord van bijzonderen dank aan Aba Ria, die geheel het werk onder het drukken na heeft gezien en mij menigen wenk heeft gegeven, welke mij voor vergissingen heeft behoed. En dit was noodig.

Ik werkte toch soms onder ongunstige omstandigheden, die mij dan dwongen, den arbeid eenigen tijd stop te zetten en ook zonder twijfel schuld er aan hadden, dat mijn werk nog vele tekortkomingen bevat.[1]) Maar het bestuur van het Instituut heeft mij gelukkig niet gehaast gedurende de drie jaar, dat de druk heeft geduurd en alleen daarom reeds zou het ook nu weer aanspraak hebben op mijne erkentelijkheid.

Ik sluit mijn voorrede met het ietwat gewijzigd woord, waarmede Mr. Elias Luzac het „Bericht", hetwelk het eerste deel van zijn *Hollands Rijkdom* opende,[2]) besloot:

„Dit Deel .... zoude eerder, en ook wat minder gebreklijk, van de pers zijn afgekomen, was ik minder bezet geweest", bezet door omstandigheden, van mijn wil onafhankelijk.

---

[1]) Enkele er van kon ik nog in het Aanhangsel verbeteren. Helaas, zijn een aantal drukfouten blijven staan, niettegenstaande het zorgvuldige werk van zetter en corrector, die zeker een woord van dank mijnerzijds hebben verdiend.

[2]) Leyden, MDCCLXXX, bldz. VI.

's-Gravenhage, Juli—December 1930. J. E. HEERES.

DOCUMENTEN.

E.

GENERALE NEDERLANDSCHE GEOCTROYEERDE OOST-INDISCHE COMPAGNIE.

1602—1800.

CXCIII. AMBON—BANDA.[1])

30 November 1650.[2])

„In November (1650) verschenen hier aan 't Kasteel (Victoria) Goramsche gezanten, die zich den laatsten dezer maand onder de E. Maatschappij's gehoorzaamheid begeven hebben. Het contract, daar van met hem gemaekt, luid aldus": (Valentijn, *Ambon*, b, bldz. 167).[3])

Artijkulen ende voorwaerden, op welcke den oppercoopman Sijmon Cos, provisioneell te saght[4]) voerende in absentie van den E. H^r Gouverneur,[5]) ende den Raedt in **Amboijna,** wegens ende in den name van de Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Vereenighde Nederlanden, Zijne Hoogheijt den prince van Orangien, etc^a ende de Bewinthebberen der Vereenighde Oostindische Comp^e, over een gecomen ende verdragen zijn met d'orangcaijen **Malim, Borij** en **Ollebatta,** gedeputeerden ende expresse gemaghtigden van 't eijlandt ende volckeren van **Goram.**[6])

1.

Eerstelijck verklaren ende bijlijden wij gemaghtighden, genen prins offte staet subject offte oijt subject geweest te zijn, maer ons t allertijt geneerdt als vrije volckeren, wien zonder bepalinge van jmande verbondt ende contracten naer bongre[7]) met andere volckeren hebben aengegaen, tot dat ons nu niet meer maghtigh kennende te beschermen, als onze geallieerde ende[8]) volcomen onderdanen door t reght der

---

1) Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 200, noot 1.

2) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, (*Ambon*), bldz. 167, v.

3) Ik heb verder niets over dit contract gevonden. De overgekomen brieven en papieren van 1650 op 1651 zijn meest in slechten staat en onvolledig tot ons gekomen.

4) Schrijffout voor „'t gesagh".

5) De Vlamingh van Oudshoorn (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 533) deed „een springtocht" (was met verlof) naar Batavia (Valentijn, t. a. p., bldz. 165).

6) Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 200, v.v., 306, v.v..

7) Bon gré?

8) Valentijn heeft de lezing: „als onze geallieerden....".

oorloge van den Nederslansen staet geworden zijnde, als [1]) ook onder dezelve, gelijck op volgende voorwaerden volcomen doen, bij dezen vrijwilligh begeven.

2.

Mits welcke dan beloven, met geene natien, wien 't ook zoude mogen wezen, voornamentlijck Europiaensche, eegene contracten, verbonden, als zijnde door dezen daervan versteeken, te maeken, maer jemanden dersellver bij onze stranden ten dien fijne verschijnende tot d'EH^r in Amboijna te bewijzen. [2])

3.

Met alle volckeren, daer d'E. Comp^e mede in vreede leefft, beloven ook vrundtschap te zullen houden, daermede handelen ende wandelen, gelijck ware bondtgenoten ende geconfedereerde betaemt.

4.

Bij gevolge wij daerentegen ook weder verclaren onze vijanden wezen, wien in onminne met d'E. Comp^e leeft, als zijnde specialijck de rooffsughtige Poupouwen, [3]) Tijdorezen ende andere, met d'E. Comp^e niet houdende, welcke wij alle beloven te vervolgen, beschadigen ende als vijanden te tracteeren.

5.

Egene vreemdelingen van wadt natien, qualiteijten, conditiën die zijn zullen aen onze stranden gedoogen, veell min handell verleenen, als eenelijck die geene, welcke met passedells offte vreijgeleijde brieven van den Nederslandschen staet zijn voorzien ende wien daervan geen vertoon doen kan, aen [4]) vijanden aentassten ende met d'eerste gelegentheijt aen den E. H^r gouverneur, allhier comende, overleveren.

6.

Naer egene plaetsen bewesssten dit Cassteell gelegen zullen Uwe [5]) varen offte zullen allvorens daertoe speciale licentie ende schriff-telijck bescheijdt van d'E. H^r gouverneur komen verzoeken ende verwerven: edogh de om Oosst geleegen landen als zijnde Banda, de cust van Ceram, Uliasser, Nossolaut etc^a blijven ons gelicentieerdt

---

[1]) Valentijn beter: „ons".
[2]) Schrijffout voor: „verwijzen".
[3]) Papoea's. Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 534, 535.
[4]) Schrijffout voor „als".
[5]) Schrijffout voor „we".

sonder passe tot ons genoegen mogen bewaren,[1]) daer handelen, wandelen gelijck vrunden betaemt.

7.

Eens jaers ten minste belooven onze gecommitteerden naert cassteell Victoria aen d'E. H^{r} Gouverneur, om aen zijn E. homagie te doen, te sullen zeijnden, mits zo we daervan in gebreeke blijven daervoren telkens verbeuren zullen een boete van 200 r^{en} van 8ten.

8.

Tallen tijden als door den E. H^{r} Gouverneur ontboden werden, t zij om Zijn E. met de honge[2]) te volgen offte om eenige andere hooffdienstigheden te plegen, belovende zonder vertoeven naert Cassteel te zullen opcomen.

9.

Alle slaven offte andere persoonen, hoedanigh die zoude mogen wesen, die tot ons uijt het gebiedt van d'E. Comp^{e} offte Ternataenschen Co^{n} naer desen gelopen comen, sullen strax naer haer overcomste, zonder eenige redenen van hier[3]) tot excuse aen te nemen, aen tasste ende met d'eerste gelegentheijt tot d'E. Heer Gouverneur aen t Cassteell brengen, mits voor ijder tot berghloon genietende een zomma van 20 r^{s}[4]) courandt, daermede onder begrepen zijn die allrede, des niet en weten, alldaer moghten gevlught zijn.

Alle welcke bovenstaende artijculen beloven wij ondergeschreven in onze voorschreven qualiteijt deughdelijck te onderhouden ende doen onderhouden, becraghtigende dieshallven t zellve met onsen hoogsten eedt op den moussahapi.[5])

Amboijna int Casteel Victoria desen laesten 9^{ber} A^{o} 1650.[6])

---

[1]) Schrijffout voor „bevaren".

[2]) Hongi: „inlandsche oorlogsvloot". (*Encyclopaedie*, Tweede druk, II, bldz. 104). De wijze, waarop zoowel deze plaats als het *Vocabularium* van Van Hoëvell, bldz. 13, zich uitdrukken, kan allicht aanleiding geven tot de meening, dat de hongi-tochten *alléén* werden ondernomen als extirpatie-tochten. Dit nu is niet geheel juist. De hongi-vloot werd ook gebruikt voor andere doeleinden, b.v. het bezoeken der verschillende deelen van het gouvernement Ambon door of namens den Gouverneur, het vertoonen der vlag, enz. (Vgl. ook Valentijn, *Ambon*, bldz. 32, 40, enz.).

[3]) Schrijffout voor „hem" of „haar".

[4]) „Ryxdaalders" (Valentijn).

[5]) Moeshaaf, het Boek, de Koran.

[6]) Hieronder staat in 't Contractboek: „Nota; is in tjaer 1651 op Bat^{a} gecomen". Bij Valentijn volgen hier de onderteekeningen.

CXCIV. KUST VAN KOROMANDEL.

1 Maart 1651. [1])

Het Oostwaarts opdringen van Bijapoer ten nadeele van Karnatika en diens vazalstaten (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 358, 394) had ten gevolge o.a. het veroveren van „d'sterckte en d'stadt van Sinsier" (Gingi) in het begin van 1651 [2]) (*Onuitgegeven translaedt van zeeker missive.... door den Hr. Velltoversste vant Visiapourse leger...., in dato 12en Februarij 1651.... aen den Hr president Laurens Pitt gesonden....*"; *onuitgegeven missive der Hooge Regeering te Batavia „aen den coopman Otto Houckgeest te Wingurla", 22 December 1651*). Ook de nieuwe meesters zagen het voordeel in van het voortduren der handelsbetrekkingen met de onzen en hadden geen bezwaar, die relaties door het verleenen van kauls nader te bevestigen en der O. I. C. nieuwe voorrechten te verleenen. Ook de Nederlandsche autoriteiten rekenden deze overeenkomsten een „treffelijcke saecke voor de Compe", vooral met het oog op de „diverse kleeden ende witte lijwaten", die van de „landen om de Zuijt" beter te verkrijgen waren dan langs de handelsplaatsen verder Noordelijk op. De eisch van „Guinees lijwaet", dat in de hier bedoelde streken kon worden opgekocht, bedroeg b.v. in 1651—1652 voor patria 12.000, voor den Indischen handel 15 à 16.000 stuks, „dat veel is ende soo vele andere sortementen naer advenant". (*Onuitgegeven Generale missive 24 Januari 1652*).

Miersia Moerad Ili Beecq [3]) verleent dit caull aenden Capiteijn Moor [4]) van d'Hollanders.

Jck hadde gedaght, dat UE. in de zeesteden van **Sinsier** den handell van de Compe zouden vervolgen als voor desen, [5]) maer is UE begeerte, om d'arbeijtslieden, als zijn wervers ende schillders etc, selffs werck te geven ende met haer te handelen. Jngevalle UE die negotie nogh continueerde als in ouden tijden, bij Maleijas gebiet, [5]) zoude den duan [6]) meerder voordeell toebrengen; dogh dewijle UE t'zellve

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Hunter, *Gazetteer*, III, (1881), p. 370, stelt den val van Gingi in 1669 en is in elk geval dus onjuist of onvolledig. In the New edition, XII, p. 244 stelt hij het op 1638: dus eveneens onjuist.

[3]) Mirza Moerad Ali Beg was aangesteld tot „regeerder („groot gouverneur") van 't neijkschap van Sinsier" (vgl. beneden; *onuitgegeven Generale missive 24 Jan. 1652*) van wege den vorst van Bijapoer.

[4]) *Capitaõ mór* (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 6, 119), hier onze Gouverneur der Kust van Koromandel of de hoofdambtenaar der O. I. C., onder een anderen titel met de leiding der Koromandelsche aangelegenheden belast: in deze dagen Laurens Pith.

[5]) Zie *Corp. Dipl.*, I, bldz. 501, v.v.

[6]) Hier bedoeld als de staatsinkomsten uit in- en uitgaande rechten (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 235, noot 2).

alsoo niet voornemens zijt met goedt genoegen te doen, ende overleggende tgenut, dat eghter die zeesteden en volgende mijn landen bij den handell van de Holland'" staet te gemoeten, zoo zall ick dat proffijt affstaen ende UE. dese naervolgende voordeelen, op t geene bij UE. door den naghoda [1]) Abdulle Geddij aen den sabander [2]) van **Porto Novo,** Miersia Mamet Bakier, gerecommandeert en mij van den zellven sabander bekent gemaekt is, verleenen ende met goede meninge dit caull toesenden.

Alle de goederen, die UE in d'landen van Baer Sihabadoe offte Sinsier incoopt ende uijtvoert, zullen tot op d'affschepinge voor d'rede van **Tegenepatnam** 2½ ten hondert geven, uijtgenomen dat den s'jonkan van Tripwapelaer [3]) haer volle gereghtigheijt zall hebben als voor dezen.

Jn wadt zeeplaets dat UE. genegen zijt, woninge te begrijpen, daer in zall [ik] UE. zooveell mogelijck hellpen.

Soo 't quam, Godt verhoede het, dat eenigh schip offte schepen van UE. door ongeluck offte storm op mijn gebiedt quame te stranden, dat desellve zall ick niet laeten aenroeren.

De coopmanschappen, die UE. allhier aenbrengen en uijtvent, daer van zall den coper de toll affgeeijst werden.

De woorden, in dit caull begrepen, zullen vast ende seeker onderhouden worden, daerop zwere ick bij Godt ende zijn Heijligen Engelen, zegge dienaren, de Engelen des hemells.

Daerentegen sall UE. gehouden zijn, ons, wanneer voor reecqeningh van den duan van hier eenigh schip offte schepen uijt voorschreven zeeplaetsen naer andere kussten verzenden ende des nodigh hebbende, met een man offte twee van Uwe natie te gerieven. [4]) Wij zullen dan dagelijcx in vruntschap meer en meer toenemen.

Jn Arne, [5]) dezen 1ᵉⁿ Meerdt Anno 1651. Was onderteekent met teeken en den naem van **Miersia Moerad Ali Beecq.**

---

[1]) Schipper, scheepskapitein.

[2]) Havenmeester.

[3]) Kan ik niet terecht brengen.

[4]) De Hooge Regeering te Batavia was over deze voorwaarden niet tevreden. Zij beschouwde dit als „een groot servituijt", dat „bij ons geheelijck verexcuseert moet blijven ofte immers soo veel als eenichsints mogelijck is en met fatsoen geschieden can. En dan noch niet anders als waardoor versekert mogen wesen, meerder voordeel voor de Compᵉ uijt ontstaan sal ....". (*Onuitgegeven missive aen den gouverneur van Koromandel*, *15 Augustus 1651*).

[5]) Arni in North Arcot?

CXCV. MOLUKKEN.

2 April 1651. [1])

Na den dood van Sultan Hamza van Ternate was Mandar Sjah hem (1648) opgevolgd, gesteund door de O. I. C. (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 507). Deze was echter niet de eenige kroonpretendent geweest, maar zijne beide mededingers, evenals hij neven [2]) van den overleden vorst, zonen van zijnen voorganger Modafar, nl. Manila, gesteund door eenige rijksgrooten en Kalamata, de candidaat der z.g. geestelijkheid, hadden het pleit tegen hem verloren, gesteund als hij was geworden door de onzen, welke in hem een gemakkelijker te hanteeren werktuig zagen, opgevoed als hij was onder de oogen der Nederlandsche gouverneurs op Ternate (Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. XXXVIII). Zooals bekend is, brak spoedig daarna (1650) de strijd uit om Ternate's troon, een strijd over 't hoofd van Mandar Sjah heen, mede gericht tegen de O. I. C.: de hoofdreden van het verzet van een deel deel der Ternataansche aanzienlijken en van hun verderen aanhang tegen Mandarsjah was toch gelegen in, naast hun zucht tot machtsuitoefening, nieuwe ontevredenheid over de tegemoetkomingen, welke Ternate's sultan deed aan de O. I. C.: o.a. „het toestaen en confirmeren van het opperste gesach bij den H[r] Gouverneur in Ambon te voeren (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 422, v.v.), als oock mede het cederen der Heijdenen op de Custe van Ceram." Manila werd tegen-sultan. Ook de aanzienlijken van Makian en Moti sloten zich bij Manila's partij aan. De Hooge Regeering te Batavia, den ernst van den toestand inziende en terecht bevreesd voor de mogelijkheid, dat de Ternataansche onlusten zouden overslaan naar de Ambon-eilanden, besloot, beslist op te treden en stelde Arnold de Vlaming van Oudshoorn, toen „Raadt ordinaris van Indien ende jonghst gewezen Gouverneur der Amboinse landen" (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 533), aan het hoofd van schepen en troepen voor de Molukken, met last om „inder minne is het doenelyck" daar de zaken te regelen en „niet anders als ter noot" van de wapenen gebruik te maken. De Vlaming wist „so met ontsachelijckheijt van de mede gebrachte macht als minnelijcke jnductie so veel te wege (te brengen), dat die van 't eijlant Mackjan (het meeste wel aen gelegen sijnde) hem wederom gesubmitteert, ende den coningh Mandarsaha.... weder aengenomen ende eet geswooren hadden....", 2 April 1651. (Vgl. Valentijn, *Molukse Zaaken*, bldz. 284, v.v.; *onuitgegeven missives van den gouverneur der Molukken aan G. G. en R., 24 Mei en 17 Aug. 1650; instructie der Hooge Reg. voor De Vlaming, 22 Dec. 1650; generale missive 19 Dec. 1651; „verbael off daghregister" van de Vlaming*, waaruit ik onderstaand stuk overneem).

Contract beswooren door de Macquianse overheijdt etcetera aen haaren Coningh Mandarsha. [2])

Wij ondergeschreven, den Singadie van **Gnoffacquia,** den Sen-

[1]) Uit *Overgekomen brieven en papieren 000, 1652, III*, folio 171 v.v.

[2]) Volgens een *onuitgegeven missive uit Ternate* van 20 April 1651 zou Mandarsjah een kleinzoon van Hamza wezen.

gadie van **Gnoffagita,** den sengadie van **Tahane,** [1]) ende de drij(?) sengadies van 't eijlandt **Mothir,** [2]) sweeren ende beloven op ons Moorse wetboek ofte Moesaphij, zoo voor onze persoonen, als d'ingezetenen van onze negrijen, den coningh van **Ternaten**, Mandarsha, bij ons voorheenen verworpen, nu wederom voor onzen gerechtigen coningh ende heer aentenemen, ende hem voortaen met alle oodtmoedicheijt te gehoorzamen in alle 't geene Zijne Maij^t ons te water ofte te lande zal gelieven te gelasten ende opteleggen: swerende ende belovende daar en tegen, alle de geene voor onze vijanden te houden, die desselven Coningh Mandarshas vyanden zijn, daaronder verstaande oock die gene, die uijt zijne gehoorzaemheijt afgeweecken, alsnoch tot geen bekeringh zijn gecomen; zoo sweeren ende beloven wij midsdezen oock, ten geenen tijde denselven onsen coningh Mandarsha te zullen verlaten, ofte bij zijn leven een ander te kiezen, maar ons in allen dele onder d'aliantie vande Nederlandtsche G'octroijeerde Compagnie ende geene andere te zullen gedragen, als vroome ende getrouwe onderdanen van zoo mogenden coningh toecomt ende betaemt.

Aldus gedaan ende beswooren voor 't huijs Gnoffacquia opt eylandt **Macquian,** in presentie vanden coningh **Mandarsha,** ten overstaan van van d'E. H' admiraal ende superintendent [3]) **Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn,** dezen 2^{en} April 1651.

CXCVI. MOLUKKEN-AMBON.

20 April 1651. [4])

Terwijl De Vlamingh bezig was met de Makiansche aangelegenheden, bereikte hem het bericht, dat het verzet tegen de O. I. C. overgeslagen was naar de Ambon-eilanden. De voornaamste leider van het verzet was de stadhouder van den sultan van Ternate, de kimalaha Madjira, die in 1643 daartoe was aangesteld op aandrang der Nederlandsche autoriteiten op Ambon, die in hem een gewillig vriend der O. I. C. zagen (vgl. Heeres,

---

[1]) Ngofakiaha, Tahane.

[2]) Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 63.

[3]) In de (onuitgegeven) „*Commissie*" van G. G. & R. voor De Vlaming wordt deze aangesteld tot „onzen expressen Commissaris ende Superintendent" voor de Molukken, Ambon, Banda en Makassar.

[4]) Uit *onuitgegeven Overgekomen brieven en papieren 000, 1652*, III, folio 254, v.

Bouwstoffen, III, bldz. XXVII, v., 129). „Door het slim beleijt" van hem „ende andere Grooten" werden in Maart 1651 „met verraderse aenslagen" verschillende „Nederlantse sterckten" op de Ambon-groep „schielijcken overrompelt ende het volck (grootendeels) schandelijcken vermoort ende om 't leven gebracht...., daer onder vrouwen ende kinderen....". Omtrent de motieven voor „dit horribel schelmstuck" werd verschillend geoordeeld. Sommigen zagen daarin eenvoudig een terugslag van de gebeurtenissen op Ternate. „Haer eijgen voorgeven is, het zelve in 't werck gesteld te hebben om 4 redenen, namentlijck: 1. omdat de Comp[ie] voorgenomen soude hebben, haer altesamen te dwingen tot het Christen geloof aen te nemen; 2. omdat men voor had, haere nagelbossen uijt te roeijen; 3. omdat verstaen hadden, wij den coningh Mandarsaha mede verlaten, ende ons mette andere rebellen tot den nieuwen coningh.... gevoeght hadden; ende ten lesten dat men voor had, haer alle te verdelgen ende uijtteroeijen ofte wel als slaven te vervoeren. Hetwelck altesamen" — zoo schrijft de Hooge Regeering aan Bewindhebbers, 19 Dec. 1651 — „niet dan opgeraepte ongefundeerde pretexten sijnde, wij van gevoelen blijven, sij daer toe geen ander beweechreden hebben gehat, dan haer oude wel bekende ongerusticheijt, waer mede altijt getracht hebben na haer vrijheijt ende haer van Comp[e] servituijt te ontlasten, waertoe hem dan voort wel aenlijdinge gegeven can hebben de rebellie der Grooten in Ternate, met welcke sij haer licht hebben ingebeelt, wij onse handen vol souden hebben. Watter eijgentlijck van sij, is den Almogende bekent....".

Zoodra De Vlamingh op Makian bericht over de troebelen op Ambon kreeg, vertrok hij dáárheen (April 1651). De gouverneur der Molukken, Jasper van den Bogaerde, wist bij sultan Mandar Sjah te bewerken, dat diens oom, den sengadji van Malajoe, naar Ambon werd gezonden, om „bij provisie" Madjira op te volgen en dat onderstaande „Acte van Commissie" aan De Vlaming werd verleend (vgl. Valentijn, *Ambonsche Zaaken*, bldz. 168, v.v.; *onuitgegeven Generale missive 19 Dec. 1651, verbael van De Vlaming*, waaruit ik onderstaande stukken overneem).

Commissie voor den E. H[r] Superintendent Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn door den coningh van **Ternaten** verleent.

Ik, Sultan Mandarsha, Coningh der Ternatanen, saluijt!

Bij mijn ingezien zijnde de getrouwe aliance, die dit mijn rijcke met de Generale Compagnie nu veele jaaren naar der anderen heeft onderhouden ende de vrundelijcke bejegeningh midsgaders broederlijcke assistentie mij ende mijne voorzaten oijt ende oijt vande zelve, doch voornamentlijck nu in deze troubuleuse tijden, onder het beleyt vanden heere Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn betoont ende bewezen; daar en tegen gelet, hoe schendich dat ik door het meeste part mijner onderzaten verlaten ende bedrogen ben, zoo vinde (tot conservatie van mijne heerlekijen(!) inde landen van **Amboina** en d'eijlanden daar bij ende om gelegen, onder mijne croone sor-

terende) geraden ende dienstich, den gemelten heere Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn (als mij van zijne wijsheijt, capaciteijt ende bijzondere ervarenth' in voornoemde landen gerust vindende) te imploijeren, zoo doe bij dezen, dat het zijne E. gelieve de moeijte te nemen ende de surintendence over mijne voorschreven landen t'aenvaarden, midsgaders ingevolge wanneer in voornoemde Amboina, derwaerts zijn E. reijse nu lecht, behouden (dat Godt geve) sal zijn g'arriveert, dezelve landen als mijnen expressen Commissaris te visiteren, ende op alle zaacken, van hoedanigen natuer of aert die zoude mogen zijn, in onzen name requisite ordre (naar zijn E: welgevallen en wijzen raet) te stellen; wijders, dewijle jonghst uijt Amboina tijdinge is aengecomen, dat aldaar den quimelaha Madiera [1]) van omtrent de redoubt Louhoe [2]) de vlucht boschwaert in genomen ende door eenige andere boose menschen van zijne aenhangh sommige Hollanders schelmachtich heeft laten vermoorden ende zich daarmede genouchsaem vijandt van mij ende d'E: Compagnie verclaart, vergetende zoo godslooslijck alle weldaden, hem door mij ende d'Hollanders bewezen, versoecke jk aen gezeijden heere admiraal, [3]) dat hem gelieve, met zijn E: aldaar prezente macht, den selven quimelaha als openbaren vijandt te willen vervolgen ende hem met alle die van zijne aanhangh zijn te destrueren ende zoo lijf als goet verbeurt te maacken ende met onze ovricheden in dat gewest, die op eenige andere wijze zich ten ondienste van mij ende d'E Compagnie mogen hebben vergrepen, voorts zoodanich te handelen, als zijn E: wijzen raadt ende gelieven gedragen zal. Zoo bevele ik derhalven aen alle mijne bevelhebbers ende goede onderdanen in Amboina van hooge ende lagen standt, meergemeltten heere admiraal de Vlamingh uijt crachte dezes voor onzen superintendent ende expressen commissaris aentenemen, hem daarvoor t'erkennen, eeren, respecteren ende gehoorsamen, even als of wij zelfs in persoone daer prezent waeren, ende 't gunt hen door geduchten H[re] in onzen name zal mogen werden g'ordonneert, van ons zelf belast en bevolen wierde te doen, op pene wie hen daar tegen ongehoorsaem comt te stellen, lijf ende goet sal verbeuren, daar af een yder bij dezen gepreadverteert blijft. Ende ten eijnde te minder scrupule in het aennemen van zyn E: persoon in voornoemde qualiteijt mach werden gemaackt, zoo hebben tot meerder verzeeckeringe, dat het voorschreven zoo onzen wille is

[1]) Zie hiervóór.
[2]) Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 64, noot 2), 143, noot 1), 224.
[3]) De Vlamingh.

ende om in 't gezagh van ons stadhouderschap in plaatse vanden schelmsen quimelaha Madiera te succederen, nevens zijn E. derwaerts gezonden onzen lieven getrouwen oom, den singadie van Maleije.[1]) Ende naar dien den dienst vande Compagnie wel lichtelijck zal requireren, dat den heere Admiraal haest uijt Amboina elders vertreckt, zoo hebben wij bij dezen op den heere Willem vanden Beeck,[2]) gedesigneert vervanger vanden meergemelten heere admiraal in het gouverno van Amboina, versocht, dat het zijn E. gelieve naar het scheijden vanden heere de Vlamingh onze voorschreven last, in cas van substitutie, gehelijck op hem te nemen ende ons bij alle gelegentheden vande hoedanicheijt ende particuliere constitutie der landen punctuelijck t'adviseren, bevelende mijnen stadthouder, den singadje Maleije, jegenwoordich derwaerts gaende, ende andere mijne bevelhebbers in die landen geroerden heere vander Beeck met gelijcke eere ende dezelve macht als vanden heere Vlamingh geschreven aentenemen ende te gehoorzamen, alzoo wij alle 't zelve ten meesten dienste van onze croone ende manutentie van goede ordres inde landen opgemelt vinden te behoren.

Gegeven op Macquian, binnen onzen Huijze, 20^{en} April 1651.

CXCVII. AMBON.

27 April 1651.[3])

Op denzelfden dag (27 April 1651) dat de nieuwe gouverneur van Ambon, Willem van der Beeck, als zoodanig den eed aflegde, liet de superintendent De Vlamingh „alle Comp.e onderdanen, zoo hier om ende bij het Casteel als langhs de Cust van Hitoe woonende", aan het Kasteel komen, om „als Comp.e onderdanen den eet van getrouwicheijt ende speciale

---

[1]) Uit diens „Commissie" haal ik aan: „Des is oock mijne expresse wille, dat door gezeyde singadji in gewichtige zaacken niet sonder kennisse van aengemelte heeren (De Vlamingh en Van der Beeck) zal worden bestaen ofte aengevangen".

[2]) Deze (vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 469, 471) was tot opvolger van De Vlamingh in het Ambonsche gouvernement benoemd in 1650 (*Onuitgegeven Generale missive 10 December 1650*). Zijne commissie dagteekent van 22 Dec. 1650, hij trad op 27 April 1651 (*Onuitgegeven „Verbael" van De Vlamingh*).

[3]) Uit *Overgekomen brieven en papieren 000, 1652, III*, fol. 219, v. — Ook bij Valentijn, *Ambonsche zaaken*, bldz. 172, v.

gehoorzaemh' aen Zijn E. te doen" (*Onuitgegeven verbael van De Vlamigh*, waaruit ik onderstaand document overneem).

Eedt bij die van 't landt van **Hitoe** gedaan.

Gemerckt de trouweloose actitaten, bij den quimelaha Madiera ende zijnen aenhangh tegen d'E: Compagnie met het spolieren ende beroven harer goederen ende volckeren jonghst op verscheijde plaatsen gepleecht, [1]) verclaaren wij ondergeschreven, orangcaijen van het landt van Hitoe ende **Ihamau,** [2]) dat de gemelte Compagnie met goede redenen, als eenige van ons ende de hare door maechschappije den anderen zeer naer bestaende, behalven dat wij oock van een ende dezelve religie, te weten de Mahumetanise, zijn, een naarder opzicht op ons mach nemen ende ons dienvolgende op het nauwste als zij ommers konnen aen haar verbinden, gelijck als wij ons dienvolgende dan oock onder den diersten ede die wij doen mogen, dat is op onze moüsahaphij, op de hiervolgende articulen uijt onze eijgen vrijen wille aende voornoemde Compagnie naerder verbinden, als doen bij dezen.

Eerstelijck beloven ende sweeren wij, d'E: Compagnie gehouw ende getrouw te zullen zijn ende blijven,

ende dat wij dienvolgende oock met alle de gene, waar de voorschreven Compagnie nu reets mede in vrundtschap is ofte hiernaer noch vrundtschap zoude mogen comen te maacken, mede altoos als goede ende onze eijgen bezondere vrunden zullen omgaen, leven, handelen ende wandelen, zoo wijdt ende verre als ons dat bij voorschreven Compagnie zal werden g'accordeert ende toegelaten.

Gelijck wij dan oock daarentegen aende andere zijde weder beloven ende sweeren, voor onze vijanden te achten, houden ende zullen houden alle de geene, waarmede d'E: Compagnie rechtevoort oorloch heeft ofte naarmaels noch zoude mogen crijgen, tot zoo lange dezelve oorloch dueren zal, zijnde specialijck daaronder gemeent ende begrepen den voorgemelten snooden quimelaha Madiera met alle die, welcke zijne zijde ende factien gunstich zijn ende dezelve volgen, egene van die gereserveert ofte uijtgezondert.

---

[1]) Zie hiervóór, bldz. 12.

[2]) Valentijn, *Amboinsche Zaaken*, bldz. 172, die dit stuk reeds heeft gepubliceerd, heeft dan ook in den aanhef: „'t land Hitoe mitsgaders die van de Negryen Iha en Mahoe". Zooals steeds, heeft Valentijn de spelling hier en daar gewijzigd.

Zoo beloven ende sweeren wij noch mede, met niemandt vanden quimelaha Madiera ende zijne consorten ofte andere Compagnies vijanden eenige secrete correspondentien ofte t'samenspraacke te zullen houden, maar dat wij econtrarie alle de gene, die wij van voorschreven quimelaha aenhangh, zonder eenige onderscheijt van persoonen te maacken, hoe nae zij ons oock in bloede ofte van aenheijlijckens wegen zouden mogen bestaan, in onze handen comen te grijpen, op hoedanigen wijze het selve oock zoude mogen wezen, zonder eenen ommezien tijds daarmede te tarderen, zullen brengen ende leveren aende naeste suppoorten vande Compagniē, van ons afgelegen.

Item oock dat wij ons t'allen tijden gereet ende vaerdich zullen laten vinden, op de ontbiedinge vande Compagnie, den algemeijnen vijandt zoo te water als te lande naar ons uijtterste vermogen te vervolgen ende distrueren; van alle welcke poincten, hetzij in 't geheel ofte ten deele, indien wij blijven in gebreecken, verclaren ende belijden wij ons zelfs liberlijck te wezen meijn-eedige ende met goede redenen landt, goet ende bloet te hebben verbeurt, dat alle wij mids dezen dan oock daar onder submitteren ende als te pande stellen, hebbende wij te zamen ende ijder van ons in 't bijzonder tot becrachtige van zulcks onze handen, volgens onze vaders wijze in het sweeren gebruijckelijck, gelecht op de mousahaphij; waerentegen hebben wij, Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn, ordinaris Raadt van India, oudt gouverneur ende directeur van **Amboina** ende als nu voor admiraal, superintendent ende expres Commissaris herwaerts gezonden, ende Willem vander Beeck, extraordinaris Raadt ende regerent gouverneur ende directeur vande provintie voorschreven, in onze respective voorschreven qualiteijten, voor ofte van wegen de Generale Compagnie belooft ende geswooren, als doen bij dezen, het landt van Hitoe nevens alle de geene waermede de Compagnie hier rechtevoort in aliantie is, zoo lange als zij haar naerde voordezen beraamde articulen ende vredecontracten oprecht ende getrouwelijck blijven comporteren, allenthalven, zoo wel voor publicq als heijmelijck gewelt, met uijtterste vermogen te helpen ende assisteren.

Dat [wij] versurgen sullen, de contracten, voor dezen bij wijlen mijnen heere den Generaal Antonio van Diemen met die van deze landen aangaande het betalen der nagelen ende coopen van Compagnies cleden geraemt, [1]) aen onze zijde wel, oprecht ende getrouw werden onderhouden ende naargecomen.

[1]) Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 297, v.v.; 316, v.v.

Ende specialijck beloven ende sweeren wij bij dezen, dat wij noijt trachten zullen, ymant van het Mahumetis gevoelen afteleijden, maar zullen die vande gantsche cust van Hitoe ende wie elders meer van dat gevoelen zijn, van ons daarin ongemolesteert werden gelaten.

Zoo zullen wij oock niet gedoogen, eenige jonge lieden van het Moors gevoelen, zonder speciael consent van haare ouders ende vrunden, met eenige Christen dochters trouwen ende midsdien, gelijck als dat dan volgen moet, Christen werden, maar nemen wij aen ende beloven, d'ouders ofte momboirs[1]) van zoodanige onmondige kinderen daar van te laten weten ende indien zij daerinne niet willen consenteren, dezelve weder datelijck tot hen te stieren. Soo waerlijck moet ons Godt almachtich helpen.

Aldus gepasseert ende beswooren in het Casteel Victoria in Amboina dezen seven-en-twintichsten April A° 1651. [2])

CXCVIII. AMBON.

5 Mei 1651. [3])

„Volgens d'expresse ordre van haare Edᵉ in Batavia" heeft De Vlamingh den 5 Mei 1651 „aen alle vreemdelingen bij publicque edicte gepreadverteert, van naar dezen noijt weder hier inde landen te verschijnen" (*Onuitgegeven „Verbael" van De Vlamingh*, waaruit ik onderstaand stuk overneem).

Placcaet noopende de vaert der vreemdelingen naar **Amboina.**

Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn, Ordinaris Raadt van India, out gouverneur ende directeur dezer provintie Amboina, midsgaders admirael ende superintendent, als oock expresse commissaris der emportante gouvernementen Molucos, Amboina ende Banda, van wegen d'Hoo: Mogende Heeren Staten Generaal, Zijn Hooch' Willem Frederick, bij der gratie Godes prince van Orangien, grave van Nassouw etᵃ, onder 't beleijt vanden Edᵉ Hʳ Carel Reniersz, gouverneur generaal over gants Nederlands Indien, allen den geenen

---

[1]) Mombers: voogden.
[2]) Valentijn, t.a.p., heeft hier nog (bldz. 173) de onderteekeningen.
[3]) Uit *Overgekomen brieven en papieren 000, 1652, III*, fol. 245, v.

die dezen zullen zien ofte hooren lezen, saluyt; doet te weten: alzoo wij geduerendt ons gouvernement in deze landen van tydt tot tijdt hebben aengemerckt, hoe dezelve zeer lichtelijck met factien, invasien, vele onrusten ende bijzonderlijcke contraminatien tegen de solemnele contracten tusschen de Compe ende alle haare goede onderdanen als bondtgenoten aengegaen, bij continuatie vande jaarlijckse aencomende als retournerende vreemdelingen uijt verscheyde gewesten ende landen herwaerts aen hunnen particulieren handel met rijs ende verscheijde minudentien[1]) eenlijck voor comptanten (edoch slechts soo veel ons maar openbaar can werden) te trockeren ende negotieren, zyn verschijn[en]de(?), gestadichlyck zouden connen werden gehouden in een onseeckeren stant, waardoor onze voorschreven inlanderen, alschoonse hun tot d'effective waare daet noijt mochten comen te verloopen, niet alleen geduerichlyck met aenvechttingen ende innerlijcken strijt, gehelijck met 's menschen ongematichde begeerlijckheijt accorderende, tot alzulck een ongeoorloft ende averechts gewin aengedreven ende bestreden, maar oock bij dadelijcke transgressien der meergeschreven zoo heijlich geswoorne contracten, door 't veralieneren van een eenige self d'allerminste quantiteijt harer nagelvruchten, of wat daar slechts eenigen reuck of smaack van is behoudende, in overgroot peryckel, zoo wij zulcks mochten gewaar worden, van niet enckelyck al geheel hun landt, sant ende alles wat ter werelt bezitten, maar oock als meyneedige met de hoochste infamie hun lyf ende bloet souden comen rechtveerdichlijcken te verbeuren. Zoo ist, dat wij, willende onze welgemelde goede ende lieve onderdanen zoo wel van zoodanigen effectieven capitalen misdaet als selfs oock van 't perijckel van t'eeniger tydt door de hooge aanbiedingen, bekoorlyckheden, als looze traductien van voornoemde vremde onchristen negotianten, daar toe te vervallen, t'haren segoure gerustheijt bevryden, ende oock alzoo d'E: Compagnie in hare gerechtige possessie dezer trafficque naar onzen plicht soo veel doenlijck asseureren ende buijten alle nadencken confirmeren, hebben met voorgehouden communicatie ende approbatie van onze Ede Hoochgeduchte Hren gebieders, den Edm Hr Gouverneur Generaal ende Ede. Heeren Raden van India in Bata uijt krachte van haare daertoe gegeven specialen last, expresselijck verboden ende g'interdiceert, zoo wij expres verbieden ende interdiceren bij dezen, alle onchristen uijtheemse volckeren ofte vreemdelingen, van wat staat ofte conditie die zoude mogen wezen,

---

[1]) Minudencia (Port), kleinigheid (Spaansch: menudencia).

oijt ten eeuwigen dage, alle pretexten, hoeze oock zouden mogen genaemt zijn, uijtgeslooten, in deze landen van Amboina, zoo wel die onder de souveraniteijt vande E: Compagnie als onder den Ternataensen Coningh ende bij solemneel verdrach ende verbondt onder meergeschreven E. Compagnie zijn sorterende, met hunne 't zij joncken, chiampans, prauwen ofte eeniger hande vaertuijgh, 't zij met ofte zonder ladinge ofte negotie, naar de publicatie dezes meer te verschijnen, op poene van vaertuijch ende alle goederen voor d'E: Compagnie te zullen werden verbeurt, ende daarenboven alle de menschen voor al haar leven inde keten gekloncken ende geduerich in slavernije gehouden te werden, want wij zulcks tot de bloeijende rust ende vreede dezer landen ende welstandt van d'E: Compagnie alzoo bevinden te behooren.

Amboina dezen 5[en] Maij A[o] 1651. Was geteeckent **Arnold de Vlamingh van Oudtshoorn.**

CXCIX. BASRA.

9 Mei—17 Augustus 1651. [1])

„De eerste reis der Nederlanders door de Perzische golf" vond plaats in 1645 onder leiding van Cornelis Cornelisz. Roobacker (A. Hotz in het Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, 2e serie, XXIV, 1907, bldz. 289 v.v.). Moeilijkheden met Perzië (Hotz, t.a.p., bldz. 296, v.v.; *Corp. Dipl.*, I, bldz. 370, 490, v.) leidden de O. I. C. tot het aanknoopen van betrekkingen met Basra (30° 30′ N. B., 47° 40′ O. L.), gelegen by den Sjatt-el-Arab.

Volgens Boudaens „relaes" (zie beneden) was Basra toen een „reedelycke groote ende (op die landtswijzen) wel betimmerde stadt". Ook de Engelschen dreven daarop van Surat uit een voordeeligen handel en hebben daar „een eygen woningh". Vroeger had de stad gestaan „onder het ver gebiedende Ottmanse huys", maar zij werd nu „door Haasen [2]) bassia met absolute ende coninckiycke macht gegouverneert" en wel „door erfenisse van zijn vader ende grootvader". „Echter gebruycken noch den schijn gelijck dependent van den grooten Turck, op wiens naam de tollen noch gevordert werden, doch geniet in 't minste daer niet van, als alleenelijck jaerlijcks, gelijck tot een erkentenisse, weynich schenckagie. (Vgl. hierbij Hotz, t.a.p., bldz. 394, v.; R. Hartmann in *Enzyklopaedie des Islam, I* (Leiden, Leipzig, 1913, S. 701). Deze stad werd beschouwd als zeer goed

[1]) Uit het Contractboek. In *Overgekomen brieven en papieren* 000, 1652, komt mede een afschrift voor, dat sommige onduidelykheden in onderstaanden tekst verduidelijkt.

[2]) Hoesain pasja.

gelegen voor den handel met de Perzische, Levantsche en Turksche kooplieden. „Opperhoofd" van het daar toen gevestigde kantoor werd Dirk Sarcerius. De resultaten waren niet geëvenredigd aan de verwachtingen, waaraan het „onoordeelkundig optreden" van Sarcerius, die in het begin scheen te zullen slagen en allerlei voorrechten mocht verwerven, mede schuldig is geweest. Toch werd de handel met Basra voortgezet. Zóó werd op last der Heeren XVII den 15 Maart 1651 de opperkoopman **Elias Boudaen** van Surat naar Basra gezonden met 2 jachten en een lading van ongeveer f 163,000 in indigo, peper, kruidnagelen, muskaatnoten, tin, loot, enz. (*Onuitgegeven Generale missive 19 December 1651*). Een *onuitgegeven schriftelijk relaes*, dd. 29 November 1651, werd door hem bij zijn terugkomst in Surat aan de Nederlandsche autoriteiten dáár uitgebracht.

Artykulen ende replycq gepresenteert en beandtwoordt by den Bassa des Erffrycx [1]) **Bassura** op heden 9e May Ao 1651.

Groodt vermogende vorst ende genereuse Heer, op den vrundelijcken ontfangh onser luyden ende brieven, die ons getuygenissen Uwer Vorstelycken Hoogheyts gunste en faveur wederom gebraght hebben, als ook uyt andwoordt die UE. Hoogheijt den zabandar Mamet Aga belast hadde ons aen te schryven, menen te vertrouwen, Uwe Hoogheijt ditt navolgende voordragende, een favorabele antwoord te verwagten.

Tot onsen ooren zy gecomen de pretentien Uwer natie, waerop wy ons naerdt gebruych onzer voorsaten ende gelijckformigheijt Uwer verzoek van punct tot punct ter andtwoordt, gelijck de betamelyckheijt vereyschte, bequamt, onze penne ter eeren gescherpt en op volgende wijse geandtwoordt. [2])

1.

Eerstelijck verzoeken den vrijen tol en uijtgangh in UE. Hoogheijtsgebiedt zonder daerin verhinderingh onderworpen te zijn.

1.

Rakende den eersten eysch van vrijen uyt en ingangh in myne beheerschinge segge daer, zoo wanneer ghy zulldt genegen zijn in deselve te verschynen, dat niemand weynigh [3]) hinder sall aen doen nogh ook zult ghy belet zijn, als ghy 't goedt vindt vredigh te vertrecken; zoo zult insgelycx in aller vry en zeekerheydt naer uw gelieve onder den onzen wonen mogen.

---

[1]) Vgl. de toelichting boven den tekst.

[2]) De antwoorden staan in het Contractboek niet onder, maar naast de verzoeken.

[3]) U eenigh(?)

2.

Dat onze goederen en coopmanschappen, hoedanigh die ook moghten zijn, uyt en jncomende alle visite vry en onschulldigh zullen blyven.

2.

Zoo sall uw 't lossen uwer coopmanschappen vrij zijn en blyven, mits dat ymandt van den tollhuyse int aen laent voeren jegenwoordigh zij ; naer welx ghy zulldt mogen alle Uwe manufacturen t uwen huyse voeren waer den tollheer offte ymandt onzer ministers die besightigen zall; maer de speceryen offte droguen zullen door den allphandigo [1]) gevoerdt om daer gewogen te werden en daer naer in Uwe woningh comen moeten. [2])

3.

Dat ook desellve vry en onverhindert zonder betalingh offte andere gereghtigheden mogen lossen, landen [3]) en vercopen en by onverkoop desellve wederom gelycker gestallt aen boordt vervoeren, t welck ook moge stant grypen in zodanige coopmanschappen als wij in UE. Hoogh'* landen kopen en vervoeren moghten, waer toe UE. Hoogh' te bewegen hebben d'neeringen [en] wellvaerdt die [wij] UE. landen en luyden soeken toe te brengen, wes ook van andere prinsen en heeren zoodanigh voordeelen genietende zyn, dogh soo UE. Hoogh'* deese tollvryheyt niet gelieffde in te willigen, versoeken evenwell van Uw Hoogh'* gunste eenige considerabele preferentie in den sellven ons toevloeyen mogen.

3.

D'tolle die ghij begeerdt in mijn ryck te genieten, die aengaende segge ick nu, dat ghij als andere Chrisstenen offte Moorsche volckeren zullt gehandellt [4]) werden, zonder dat zy offte ghy dit myn reght belangende met onderscheyt van minder offte meerder tractament zullen genieten.

4.

Mitsgaders dat d'opreghtigheijt in matie [5]) ende gewighte gelijck

[1]) „Tol- en Tolhuijs van in en uijtgaande Regten" (*Versameling der Woorden*, sub voce).
[2]) Zie echter aan het slot onder 17 Augustus.
[3]) Laden(?)
[4]) Behandeld.
[5]) Maten.

die van UE. Hoogheijt geordonneerdt en ingestelt is, door UEd. gebiet by alle ende jede [1]) onswaert moete gehandthafft werden.

Zoo eenige bedriegers in coop off vercoop betight en zodanige bewesen conde werden te zijn, zy zyn dan coopluyden offte makelaers, sall ick die straffen, zoo zij Moren waren; maer zoo die van andere natie offte gelooff moghten zijn, leefft die naer uwe wetten.

5.

Zoo ons door ontrouwe luijden offte dieven jetwes moghte ontvremt offte gesloten [2]) werden, dat door Uwe Hoogh^{ts} authoriteijt t zelve opgesoght ende wederom gegeven, ook bij gebrecke van dien d'overheijt des oorts der restitutie schulldigh werden.

Dewyle onze wetten niet toestaen, dat wij ons verbinden zouden werom aen uyt [3]) te geven dat Uw dieven moghten comen t'onstelen, soo ist een zake waerin wij ons niet well verplighten konnen; dogh wanneer ghy moghte bestolen werden, zullen den dieff met alle diligentie traghte te vangen, t geene hij onvreemt heefft doen uijtkeeren offte zyne daer voor aen tassten en zoo den dieff Uw in den goede niet konde volldoen, sall hem naer vereijsch van sake aen den lyve straffen.

6.

Dat by lossingh offte ladingh onzer goederen noyt mogen om vaertuyge offte barquen verlegen blyven, maer den opsiender door Uw Hoogheijts mandement ons alltijt sonder obstacull te prevereren [4]) hebbe.

Van barcquen soo veell ghy zullt benoodight zijn zullen geduyrigh t uwen bevell staen.

7.

Offt geviele dat ons gewenst [5]) door eenigh ongeluck der zeewateren, stromen, klippen etc^{a} eenigh ander [6]) schip offte schepen quame te stranden op plaetsen waer Uw Hoogh^{t} te gebieden heefft en d'goederen in der jnwoonderen handen vervallen, dat die tot wederom gevinge zullen gehouden zijn.

---

[1]) Ieder.
[2]) Gestolen.
[3]) Uw.
[4]) Prefereeren.
[5]) Ongewenst(?)
[6]) Onzer.

7.

Schipbreuk offte ander zeegevall Uwe schepen ongewenst overkomende, wyzen onse wetten dat geene(?) daervan gebergt, in 3 deelen gekavellt werdt, t'eene voor ons, t ander voor den verlieser, t derde voor den berger, welcx niet jegenstaende ick uwe mijn dele geve en dan salt aen Uwe staen om met de bergers taecorderen.

8.[1])

Zoo ons ook in Zijn Edelheijts gebiet slaven van onse natie bekent wierden, dat dersellver lossinge ons niet belet mogen werden; ook niet by Zyn Edelheijt offte de zyne getollereerdt, dat niemandt hem der Mahomettaensen wet van d'onse aenneme, maer dat wij met d'zodanighe genegene naer onsen wille int verzenden offte anders zullen handelen mogen.

Staen wij Uw ten vollen toe, excepto wanneer als de slaven uwer natie nogh onbesneden zijn; maer diet Mahomets gelooff aen genomen zullen hebben, zullt onvermogens zijn te copen.

9.

Offt gebeurde, t welck Godt verhoede, [in] onminne gemant[2]) der Uwe offte onsen beleedight, gequest, ja gedoot wierde, dat d'straffe naet gewighte des delicts zeden[3]) over den zijnen zonder exceptie te geschiede staet.

9.

Is uw geheel vergunt.

10.

Dat UEd. onsen overlydenden een behoorlijcke begraeffplaetse aen doe wysen en d'uijtvaerdt der lycken naer onse landtwyse omverhindert gepleegh werde moge.

10.

Uwe overledene begraefft naer Uw will, wet en manier, dogh uijt[4]) der Mussellmanen graff plaetsen.

11.

Dat ons zonder hinder die ons willigh dienen willen en nut zyn

[1]) De zin loopt in dit artikel en het antwoord daarop niet, maar de bedoeling is toch duidelijk.

[2]) Jemant.

[3]) Jeeden.

[4]) Buiten. Hetzelfde verzoek werd in 1622 aan Perzië gedaan (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 190).

moghten, welcker natie offte gelooff die zouden mogen wesen, in Uw rijck van ons gebruyckt (zonder eenigh pretext daervan geturleert offte affgeleyt) ende daerin gecontinueerdt mogen werden.[1])

11.

Welcke dienaers ghij willt mooght ghij neemen, ook zoo veele, wijll ghij hier zijt, laedt Uw van die well dienen; maer vertreckende doet mij die welcke met uw gaen om wightige reden weten.

Eijndelijck ende ten

12.

Zoo wij moghten benodight zijn van eenigh lastvee, als paerden, camelen, muylen offte, ezels, t zij om onse coopmanschappen ende anders te laden offte ook gesint wierden, desellve lastbeessten en peerden om te verzenden te coopen, dat Zijne Hoogheijt zullx met zijn toestemminge gelieve te bevrijen(?)[2])

12.

Wat paerden ende hoe vele ghy zullt willen coopen en vergunne ick, als ghy van mij selffs 2 a 3 p^s[3]) sullt gehandellt hebben.

Op 17^e Augusty A^o 1651 heefft Haszen Bassa gepermitteert, dat alle drooguen[4]) en specerijen, zonder dan[5]) allphandigo passeeren, zouden mogen in s'Comp^s logie gebraght werden. Annuleerende zooveell desen in den tweeden artycull replicibe(?) tegen strijt.[6])

---

[1]) Ook hier is de zin bedorven, maar de bedoeling nog duidelijk.

[2]) In het exemplaar in *Overgekomen brieven en papieren*, 000 II, sluiten de antwoorden met: „Ende laestlijck: op U iteratiff ende instantelijcke begeeren als om onze gunst te bethoonen, sult gij soodanige goederen als hier incoopen, versenden ende verscheepen mochtet, waer andere 5 maar 3 ten hondert betalen".

[3]) Stuks.

[4]) Drogerijen.

[5]) Den.

[6]) De Pasja had ons grond aangeboden voor het bouwen van een kantoor. Boudaens vindt zeer noodig, op dit aanbod aan te gaan, want de huizen zijn er „uyttermaten slecht". Voorloopig zijn dáár gebleven de koopman Dirk van Adrichem, de eerste assistent, Lucas van Waerden en „twee nuchtere matrosen". Of de verkoop door ons van specerijen veel zou opleveren, was nog onzeker. Boudaens was gelast, de specerijen zóó hoog op prijs te houden, dat zij „niet overlandt naar 't Christenrijck" gebracht zouden worden ten nadeele van 't Comp^s monopolie.

CC. KUST VAN KOROMANDEL.

17 Mei 1651. [1])

Bijapoer, nog altijd staande „onder tribuyt van den Groot Mogol [2]), ging voort met zijne veroveringen (Zie hiervóór n° CXCIV) De O. I. C. ging met het oog op de mogelykheid, haar handelsterrein hier uit te breiden, gretig in op voorstellen in die richting door Bijapoer gedaan. (Zie achterstaanden brief van 12 Februari 1651 van den „veltoverste vant Visiapourse leger Chan". Zij deed daarom „besendingen" zoowel naar den groot-gouverneur van Gingi (zie hiervóór blz. 8 en aen diens „supperioren den Chan Channa als ooeq aant Visiapours hoff" (*onuitgegeven Generale missive 24 Jan. 1652*). Deze verschillende bezendingen verklaren, hoe de O. I. C. zoo spoedig op elkander verschillende voorrechtsbrieven van Bijapoer ontving.

Transllaet firman door d'Visiapourse Mayesteyt aen d'Comp^e verleent ende op 12^e Augussty 1650 [3]) nevens eenen brieff van verzekeringh van den velltheer des voorschreven ryx Chan Channa [4]) per den oppercoopman Sr Cornelis van Quaelbergen van Arne [5]) uyt handen van Moerad Ali Beeck op Palliacatta aengebraght. [6])

Godt boven all ende alle aerde onder hem.

Hier onder stondt Zijn Maij^{t.s} siap jn ronde forme ende toen begon t firman als volght.

Het firman dat den Koninck van **Visiapour** verleent aen den Cap^n van d'Hollanders in Palliacatta, die maghtigh hoogh, genereus en dapper is, wert hier onder met mijn weten ende wete(?) verklaert.

Door den manhafften ende seer getrouwen Morad Ali Beec js aen Cham in Hamadoe [7]), mijne trouwe raedt en uytvoerder van alle mijne overwinningen en raetslagen, die zijn leven om mijn dienst te doen

---

[1]) Uit het Contractboek. — Ook te vinden in *Overgekomen brieven* 000, 1652. II, bldz. 207 en in het Contractboek Zeeland (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. XX).

[2]) *Onuitgegeven Generale missive, 24 Jan. 1652.*

[3]) Schrijffout voor 1651. Het exemplaar in de *Overgekomen brieven* heeft het juiste jaartal.

[4]) Khan-Khanaan (Khan der Khans). Zie *Hobson-Jobson*, New edition (Londen, Murray, 1903, p. 479.

[5]) Arni?

[6]) Zie beneden.

[7]) In het exemplaar in de *Overgekomen brieven* staat Cham Mhamadel. — Vermoedelijk is die van het Contractboek de juiste. Immer Gingi werd na de verovering genoemd „Parsia Habadoe" of „Baer si Habadoe" of Baer Schabadoe.

niet en verschoont ende door Zijne Hoogheijt wederom aen mij vertelt d'groodheijt, t geluck, discretie, goetaerdigheijt ende waerde van gunste ende eere der Hollandtse natie ende haerlieden versoek van in mijne landen, die ick door Godts gratie ende hullpe der dapperen hebbe geconquessteerdt, te mogen negoteeren ende haer Ed° voorslaght is geweesst als volght.

Dat UE. mogen vryelijck in alle zee- ende landtsteden woningen begrijpen ende uwen handell uijt breyden, om allsoo mijnen duan te vermeerderen ende t landt te doen floreren, uwe schepen doen aenlanden, off senden, ontladen, beladen, coopmanschappen vercopen ende kleden en andere waren incopen, etc., alles gelijckt in ouden tijde bij t gouverno van Wardapa Neyck[1]) ende Kistapa Neyck,[2]) oude heeren van **Sinsier,** ende Chinanna Chity alias Maleyo[3]), mits halven tholl betalende, is gegaen. Dat ick bij desen alles zoo toestae ende uwe vergunne ende belove t'onderhouden, nu mogen UE. dan geen aghterdencken van quaet, maer in desen allen een goeden vasst vertrouwen hebben ende wanneer wij eenige schepen nae andere kusten zenden uijt onze havenen offte landen allhier, daerin moeten UE ons behullpsaem wesen.

UE. mogen hare schepen voll coopmanschappen en waren op myne plaetsen laten aencomen en uwe negotie allzoo met goedt genoegen vergroten; maer als UE. eenige eliphanten, peerden offte andère frayigheden aenbrengen, sullt gehouden wesen desellve aen mij en niemandt anders, mits naer behoren betalende, te vercopen ende wanneer dien gelycke op andere gouvernos[4]) aenbrenght, zou dese ook geerne sien en copen.

Jn voorleden eeuwen is t geschiedt, dat Godt de luijden, die hem vertoornt hadde, met eenen coperen meur rontom heefft beset en allsoo benauwt datter niemandt konde ontcomen om t verderff ende zijne reghtvaerdige straffe t'ontvlieden. Allzoo vast als dese waren besloten ende dien meur was geset, zoo vast en onverbreekelijck zall dit mijn verleent firman ook bij mij werden onderhouden.

Jn de Coninckklijke Stadt en t hoff **Visiapour** den 17° Meij 1651.

---

1) *Corp. Dipl.*, I, bldz. 453, 454.

2) T. a. p., bldz. 394—399, 418, 425.

3) T. a. p., Register van Persoonsnamen, bldz. 559.

4) Plaatsen onder zijn bewind.

Translaedt van seeker missive [1]) in 't Persiaens door den Hr Velltoversten van t Visiapourse leger Chan in dato 12 Februarij 1651 per 's Compe pion [2]) Ayna aen den Hr President Laurens Pith gesonden, die op den 6e Maert daeraenvolgende op Palliacatta aenquam.

Ghij zyt een man van hoogheijt, Godes gunste ende alle andere rijcke deughden naer huijs(?). Godt geve UE lange gesontheijt. Den brieff met form van t caull is mij ter goeder tijt door uw affgesonden pion well overhandight. Ick heb ze gelesen, verstaen ende daerin goedt genoegen geschept. [3])

Aengaende uwen nieuwen eijs van caull, daer op zegge dit, dat, toen ick voor desen d'sterckte en d'stadt van Sinsier, nu genaemt Parsia Habado Sinsie, [4]) door hullpe van Godt geconquesteerdt hadde, ende deszelffs Neyck nevens die van Tansjouwer en Modre [5]) sigh geerne onder gehoorsaemheijt ende contributie van onsen konink willen begeven, dat ick op die tyt UE ende anderen volgens mijn authoriteijt caull hebbe verleent ende aen dat zellve zall niet een hair breedt bevonden werden te mangelen; dogh in dien UE. eghter een nieuw caull begeerdt, ick zall met sellve daerom ook niet vertragen; maer de voorschreven forme nu gehouden, is niet well geschreven, dien volgende kunnen wij den zin niet reght verstaen ende daerom zende nu geen; maer ick heb aen Mir Ali Beeck wegens uwe negotie int gebiedt van Sinsie genoeghsaem geschreven ende dat hy zyn hullp soo veele mogelijck aen UE. alldaer moet bewijsen, daeraen niet gebreeken zall; aen Uwer zyde moedt d'vrundtschap met hem ook behoorlijck onderhouden werden ende allsoo zall d'sellve met d'negotie dagelijcks aenwassen, dat UE. gelieft in gedaghte te houden om daer op aght te nemen.

Indie UE. nogh blijfft bij t versoek van nieuw caull, zoo schryfft den zin daer van de hemel(?) zoo duydelijck als t behoordt, op dat wij t sellve klaerlijck binnen [6]) verstaen ende zall U geworden, daer op UE. sonder aghterdoght well meught verlaten ende jets meer gebrekende, waerin onze hullpe van noden moghte hebben, schrijfft sulx vryelijck ende zyt van herten gegroedt.

---

[1]) Uit het Contractboek.
[2]) Hier: boodschapper.
[3]) Zie deze voorstellen van Pith hierachter bldz. 29.
[4]) Vgl. hiervoor, bldz. 25.
[5]) Tanjore en Madura aan de Zuid-Oostkust van Voor-Indië.
[6]) Cunnen(?)

Translaat missive [1]) bij forme van caul geschreven door Moerad Ali Beeck, regeerder van 't neijckschap van Sinsier, aand' Heer Presid' Laurens Pit geschreven. [2])

Naar inhouden van tfirman dat UE. bij der Ko: van Visiapour, mijnen H^re, ende Sijne Maij^te doorluchtige veld-heer Chan Channa jn dese landen van Sinsier is verleent, belove ick UE. alles in sijn geheel te onderhouden, ende volcomen stand te doen grijpen, want daar door met den wijtlopenden handel van UE. sullen mijne zeesteden, ende lantplaatsen werden gepeupleert ende den duan vermeerdert, alsoo dat UE. onverhindert sult mogen Uwe coopmanschappen aanbrengen ende vercopen, en wederom andere dingen, die UE. dienen, kopen ende uijtvoeren, sonder meer als den halven thol te betalen, die voor desen ten tijde van Kistapa Neijck ende Wardapa Neijck bij Maleija sijn ingebruijck geweest, ende hierop mach UE. sijnen handel tot beternisse van onse havens ende steden groot maken, maar als UE. alhier slaven ende slavinnen koopt, sult voor jder persoon betalen aanden duan seventhien ende een halve grote fanum. [3]) Ende als UE. in onse landen elephanten ofte paerden aanbrenght, dienense wel aanden heer van 't land eerst ghethoondt ende hem de preferentie gegeven, om alsdan, daar uijt t'nemen 't gene hem diendt, mits datse naar behoren werden bethaald. UE. suldt de jncomende goederen, die gepackt ofte binnen eenige packen ofte goenijs [4]) bewaart sijn, niet vermogen t'openen sonder bijsijn van 't volck vanden duan, opdat hij sijn recht onvermindert mach erlangen. Den thol van Erivapelaer [5]) sal sijn twe ende een half ten hondert, ende op Tegenepatam van gelijcke.

'T goedt, dat UE aanbrenght ende verkoopt, daarvan sal den koper den thol betalen, maar 't gene UE. niet kund vercoopen, sal sonder ijets te betalen, mogen wederom jngescheept, ende vervoert werden.

---

[1]) Uit *Overgekomen brieven*, 000, 1652, II, bldz. 211.

[2]) „Uijt de Maratische sprake". (Mahratha-taal, Marathi).

[3]) Fanám, een munt. De waarde werd in 1691 gelykgesteld met 7½ stuiver (*Uytrekening voor de gouden en silveren munts waardye .... maten en .... gewigten in .... Indien*, Middelburg, Meertens, Drucker van de .... Oost-Indische Compagnie, 1691, bldz. 35). Vgl. echter Tavernier—Crooke, I, p. 329.

[4]) Goeni-zakken.

[5]) Ik kan deze plaats niet terecht brengen.

Aan dit caul ende woord sal aan mijner sijde niet haperen, maar volcomen werden onderhouden.

Ja Arnaij adij.[1])

Forma van Caull[2]) t welck den Capiteyn der Hollanders in Palliacatta, **Lourens Pitt,** wegens den Singiersen cleedenhandell van den velltoversten Chan Channa is versoekende, luijdende als volght.

1.

Dat de Hollandtse natie van d'Honorable Comp^e een bequam huys tot haer negotie int Singierse landt, daer t besst aghten, te bouwen moet werden vergunt, om alldaer met zoo vele volcq als tot d'negotie en andere nodige diensten bevinden te vereysschen en haer goederen segour[3]) te bergen.

2.

Dat alle waren en coopmanschappen, die daer brengen, aen een yder meest biedende coopman ende die 't ons zall gelieven zullen mogen vercopen, zonder eenige s'jonckans,[4]) waeghgellden off andere impost, hoedanigh die gestelt off genoemt zoude connen werden, subject te zijn; lijber te mogen negotieren, vercopen, comen en gaen, aenbrengen en weghvoeren, zonder t int minste van eenigen thall off s'jonckan aengesproken te werden, allsoo [zij] den heer des landts den toll der cleeden int landt reede betaellt, zullx voor 't affschepen daervan bevrijt moeten zijn.

3.

Dat 't allen tijden haer volck door t gantsche landt van Sinsier, daert marct proffijtelijck moghten vinden, zullen mogen senden en overall, zo lang begeeren, remoreeren, hare goederen vercopen en wederom andere incopen en doort landt aff een aenbrengen,[5]) betalende eenelijck van d'affbrengende cleeden en andere waren den van outs gewoonlijcker tholl zonder meer.

---

[1]) Oningevuld. In den bundel op het R.A. wordt het aangetroffen onmiddellijk achter het ferman van Biijapoer van 17 Mei 1651.

[2]) Uit het Contractboek.

[3]) Veilig. — Portugeesch, ook Spaansch, seguro.

[4]) Tollen. (Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 473 s. v. Junkaneer).

[5]) Aff en aen(?)

4.

Wadt schepen, jaghten, boots offte andere onse vaertuygen, dat ondert Singiers gebiedt door onweder, storm, offte brandt moghten comen te breeken offte te stranden, d'jnwoondrs en alle andere daer ontrent zijnde gehouden sullen wesen, daer toe alle bystant te bewijsen om de goederen te bergen en t geberghde, t zij goudt, sillver, coopmanschappen, scheepsgereedtschap, geschut, anckers, touwen, zeylen, volck en alles [wat] overblyven moghte, in zijn geheell ons zall moeten weder overhandight werden, zonder daervan oijt jets te mogen eijssen.

5.

Alle ende jder coopman, wevers en schillders van t gandsche landt Singy sullt volcomen liberteyt en consent volgens Vysiapour rycx en aller landen cosstume moeten geven, om met ons in alle seguriteyt te handelen, te copen en vercopen, zonder van ymandt daer ergens in gemolesteerdt off van ons gediverteerdt en tot werck van d'Engellsen, Portugeesen, Deenen, etca geconstringeerdt nogh met dreijgementen off andersints gebraght mogen werden.

6.

Ende opdat d'vervallen Singiers handell eens mogh comen te floreeren, sall men alle coopluijden desselffs met caull verseekeren, dat voortaen van geenige landtregeerders, 's jonckaniers [1]) en andere met nieuwe tollen belasst off yets anders werdt affgeparst, maer dat met d'van outs gewoonlijcke gereghtigheijt sigh d'Heer van 't landt zall moeten vergenoegen.

7.

Jtem allzoo well apparent is, [wij] met de Portugesen in corten weder in oorlogh sullen comen en daerdoor met [2]) zegour in een logie off huijs in d'haven **Tegenepatnam, Porto Novo** etca zouden zijn, zonder beschermingh van d'Heer des landts, zoo zall ons daervan mede verzekeringh gedaen werden, zonder noghtans sigh met onse zaeken ter zee te mogen moeijen off op eenige jnsighten ons onder [3]) Portugeesen will der wegen moghten aendoen.

[1]) Ontvangers van de tollen.
[2]) Niet(?)
[3]) Om der(?)

CCI. JAPAN.

30 Juli 1651. [1])

In de jaren na de „ordres" van December 1643 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 419 v.v) was de toestand der Nederlanders in Japan zeer dragelijk en bleef hun handel daar van belang, niettegenstaande de sterke concurrentie der Chineezen. Toch bleef er wantrouwen tegen de O. I. C. bij de Japansche autoriteiten, o.a. ten aanzien der verhouding van de O. I. C. met Portugal na den vrede van 1641. En dit wantrouwen toonde zich een enkele maal zeer duidelijk en werd versterkt door den vrede met Spanje (1648). In 1649 werd een aanzienlijk gezantschap van Batavia naar Japan gezonden, dat in September Japan bereikte en den 31 December Yedo. Het gelukte, de goede betrekkingen te herstellen en daarmede de eveneens geschokte handelsrelaties. Deze toestand bleef, ook nadat in (Juni?) 1651 de Sjogoen Iyemitsoe overleed en werd opgevolgd door zijn onmondigen zoon Iyetsoena. In dezen tijd werden hun door den gouverneur van Nagasaki (vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 344) de volgende bevelen toegezonden (Vgl. Nachod, *Japan*, S. 216 ff.).

Den 30sten Juli ontfingen wij dit schriftelijk bevel des Stadsvoogds:

Eerstelijk, dat ons volgens de voorledene ernstige bevelen der Keizerlijke Majesteiten te wagten hadden, dat geen Sabbathen of andre H. [2]) dagen quamen te vieren, of de minste teekenen van dien, 't zij met onze kleeding, of iets anders buitengewoons, te laten blijken, en dat voor al wel zorg te dragen hadden, dat geen Christelijke boeken onder Japansche oogen gebracht, veel min dat dat hen de minste opening daar af gedaan wierd.

Ten tweeden, dat men veel zorg moeste dragen, dat geen Portugeese geestelijken onder schijn van matroosen met onze schepen hier aan, en daar in 't land quamen.

Ten derden, dat wij alle ongeneugten met den Japander vermijden, en niemand der zelven met slaan of stooten qualijk bejegenen; maar dat wij alles aan de Regenten bekend maken moesten, die dan na bevinding van zaaken zouden handelen.

Ten vierden, dat wij voortaan in alle oprechtheit, gelijk wij bij 't leven der 3 vorige Keizers gedaan hadden, ook bij dezen nieuwen Keizer zouden volharden.

---

[1]) Uit Valentijn, V, 2 (*Japan*), bldz. 91. — In vrije vertaling bij Nachod, *Japan*, S. 338.

[2]) Heilige.

CCII. PERZIE.

Tusschen 17 September en 16 October 1651.[1])

Ofschoon de wording van dit bevelschrift mij niet duidelijk is geworden, heb ik gemeend, het volledigheidshalve te moeten opnemen. *Misschien* is dit het nieuwe „Verdrag", waarvan Valentijn spreekt (deel V) in zijn *Beschrijvingen van Persien*, bldz. 249.

Bevelschrift[2]) van aen de Hollanderen in de bewooningh van haer logie niet hinderlijck te sijn,[3]) bij aldien se daer toe volgens het geestelijcke bevoegt sijn, en het selve ten dienste van Sijn Maijesteijt streckende is, verleent op Thamaasp Koelie Chaan[4]), regent van **Gamron**, door den Coninck Abbaas de tweede[5]) in de maendt Sjawwel des Jaers 1061 overeencomende met de maendt .... des Jaers .... naer Christi geboorte[6]).

L. S. van den Coninck Abbaas de tweede.

Daer is een gebodt van de werelt te gehoorsamen geschiet, namentlijck dit.

Den toevlucht van heerschappije en regeerampt, en den snoer van heerschappije en regeer ampt, Thamaasp Koelie Sulthaan, regent van de gezegende zee coopplaetse van Abbaas, die wete, dat de toevlucht van Hoogheijt en verheventheijt, de steun onder sijn gelijcken, den Commandeur Sarcerius[7]), Capiteijn der Hollanderen, eerbiedigh bekent gemaeckt heeft, hoedat een groote somme gegasteert heeft aen de huijsingen, dewelcke in voorschreven zeecoopplaetse hebben, sijnde deselve vervallen geweest en (daernaer) met het verciersel van bebouwingh opgehaelt (?), houdende (althans) haere residentie daerin, versoeckende alsoo dat niemandt eenige moeijelijckheijt aen de staadt van voornoemde Capiteijn daerover aen doe.

---

[1]) Uit Overgekomen brieven en papieren 1660.

[2]) „Translaet uijt het Persiaens".

[3]) Vgl. over onze verhoudingen met Perzië nog *Corp. Dipl.*, I, bldz. 496—500.

[4]) Tahmasp Koeli Khan.

[5]) Abbas II, 1642—1666.

[6]) Schewwaal 1061 loopt van 17 September tot 16 Oct. 1651 (Wüstenfeld, *Vergleichungs-Tabellen* S. 44). Ook bij de verdere overzetting van de Mohammedaansche jaren en maanden in de onzen heb ik Wüstenfeld gevolgd.

[7]) Dirk Sarcerius, zie hiervóór.

Hierop hebben ordonnerende bevolen, dat de toevlucht van heerschappije, ingevalle de bewooningh van voormelte huijsingen door hem voorn" (Cap") met het aensienelijck geestelijck recht overeencomende en ten dienste van het dagelijcx vermeerderende Rijck streckende sij, dat dan niet toelate dat ijmant aen de staadt van voormelte (Capiteijn) daerover eenige moeijelijckheijt aen doe, permitterende dat met geruster harte in voorschreven wooninge mogen resideren en vermach (hij Capiteijn) d'jnclinatie van de Coninckliijcke gonste versoecken. Geschreven in de maendt Sjawwaal des jaers 1061.

Achter op den dorso boven aen stont:

Bij de hooge boven al verhevene mondelijcke ordonnantie.

En hier beneden:

L. S. van de Atemaad Dauleh [1]) Chaliefach Sultaan.

CCIII. QUINAM EN TSJAMPA.

9 December 1651. [2])

Quinam (Noordelijk) en Tsjampa (Zuidelijk) zullen toen ongeveer hebben ingenomen het eerste deel van Kambodja, het tegenwoordige Cochin-China (en een deel van Annam), waarmede het wordt vereenzelvigd. — Vgl. de kaart in Valentijn, I, *„Tabula Indiae Orientalis"*, waar zoowel Quinin als Tsiampa worden aangetroffen. Het „Tijgers eiland" ongeveer 17° NB wordt in 1644 gezegd te liggen aan de grens van Quinam, terwijl de baai Pandaran (bij Saigon) in Tsjampa ligt. Vgl. ook H. P. N. Muller, *De Oost-Indische Compagnie in Cambodja en Laos*, bldz. XXXIII, XXXIV, 75. Zie ook het Register. — De O. I. C. had reeds lange jaren betrekkingen met Quinam en het toen, althans nog in 1641, onafhankelijke Tsjampa, betrekkingen welke niet steeds van vredelievenden aard waren. Na vijandelijkheden gedurende jaren werd in 1651 Willem Verstegen naar Quinam gezonden. Deze sloot onderstaande overeenkomst. (Van Dijk, t. a. p., bldz. 347 v.v.)

---

[1]) I'timad ud Doulet = vertrouwde van de regeering (het rijk); titel van den Eersten Minister. (Hotz, *Cunaeus*, bldz. 37, noot 1), 382, v.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook te vinden in *Overgekomen brieven en papieren* 000, 1652, I, folio 117 v.v.; 000 1652, III, 506 v.v. — Bij Van Dijk, *Neêrland's vroegste betrekkingen met Borneo,.... en Cochin—China* (Amsterdam Scheltema, 1862) vindt men op bldz. 354 een verkorte wedergave van de overeenkomst.

Accoordt ende eeuwigh verbondt van vreede gemaakt ende gesloten bij den E. Heer Willem Verstegen, extraordinaris Raedt van India, uijt chraghte ende van wegen Zijn Hoogheijt den prince van Orangien mitsgaders de Hooghmogende Heeren Staten Generael der Vrije Vereenighde Nederlanden [1]) ter eenre ende den Groodtmaghtige Tjondongh [2]), Coningh van de vermaerde Rijcken **Quinam** ende **t'Siompo** [3]) ter andere zyde jn de stadt D'inghlay [4]) den IX December A° 1651.

1.

Eerstelijck zall bij ons wederzijts van de voor desen geresene onlusten ende daer uijt ontstaende vijantlijckheden, hosstiliteijt, waer off wanneer, hoe en in wadt maniere die ook zoude mogen gepleeght off te werck gereght geworden zijn, van nu voortaen in t allderminste niet meer gerept noghte gesproken, maer alles in een eeuwighduijrent silencium ende vergetentheijt stellende, zullen als ware ende getrouwe bondtgenoten in de vorige vrede ende vrintschap treeden ende daerin in alle opreghtigheijt eeuwigh met den anderen jntractibell(?) blijven continueeren.

2.

Tot die eijnde sullen wederzijts gevangens, wie en waer die ook souden mogen wesen, malcanderen gerestitueerdt ende overgeleverdt werden, gelijck dan als nu voornoemde Edele H^re Ambassadeur drieendertigh soo mans als vrouws persoonen uijt Tayovan [5]) mede brenght ende Zijn May^te rentregerende(?) de resste, zoo naer desen op Batavia offte ellders moghten te vinden zijn, neemt meergemelle Heere Ambassadeur aen en belooft desellve jngelijcx met de eerste gelegentheijt herwaerdts'aen te zullen besorgen.

3.

Jngevolge staet Zijn May^t volcomentlijck toe dat de dienaren van

[1]) Het Octrooi van 1602 gaf aan de O. I. C. het recht, „verbintenissen en contracten te maken mette Princen en Potentaten op den naem van de Staten-Generael". Men maakte in Indië van deze bevoegdheid gebruik, als men het gewenscht vond.

[2]) Of Tjoudongh(?).

[3]) Tsjampa was minstens in 1641 nog onafhankelijk (Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. 54).

[4]) Ik heb dezen naam niet kunnen identificeeren.

[5]) Formosa.

de Generale Vereenighde Nederlantse Oosstindische Comp^e dit Quinamse rijck weder vrij en vranck t'allen tijde frequenteeren ende hunne negotie met desselffs onderdanen onbecommerdt exerceren mogen; ten dien fijne wordt voornoemde E. Heer Ambassadeur vergunt, beneden in de stadt **Pheypho** [1]) een bequame plaetse, om een logie offte woningh daer op te setten, uijt te zoeken om de residenten die hier laten off hier namaells senden moghten, behoorlijck huijsvesstingh te kunnen geven.

4.

Zoo zall ook de voorschreven residenten alle zodanige preveligien ende vrijhigheden vergunt ende toegestaen werden, als voor desen allhier genoten hebben, oversuix sullen dezellve doorgaens des May^ts gunst ende hulppe genieten, ook voor alle gewellt ende overlasst geprotecteerdt ende beschermt werden, mits desellve Nederlanders haer mede naer behooren still en sedigh zullen hebben te gedragen ten eijnde geen van des May^ts jngesetene jngelijcks geen overlasst nogh ongelijck aengedaen en werde.

5.

Ende zoo t gebeurde dat sigh des May^ts voorschreven onderdanen tegens de Nederlanderen over eenige voorcomende verschillen dadelijck moghten comen te vergrijpen, zall Zijn May^ts gehouden wesen deselve naer dezes landes wijse daer over te doen straffen ende corrigeeren; van gelijcken zall ook geobserveerdt werden aen de zijde van de Nederlanders, die jnsgelijcks behoorlijck straffe van den Cap^n offte Opperhoofft ontfangen zullen, bij alldien bevonden zullen werden des May^ts onderdanen int een off t'ander verongelijckt te hebben.

6.

Offt geviell dat bij storm en onweder, t welk Godt verhoede, eenige van onse schepen herwaerts aencomende offte naer andere quartieren verbij varende, op dese offte Thianpase cusst quamen te verongeluijcken ende te stranden, belooff Zijn May^t de Nederlanderen alle gunstige hulpp ende bijstant met het bergen der coopmanschappen als andersints te zullen bewijsen.

7.

Des zullen de Nederlanders gehouden wesen aen Zijn May^ts onder-

[1]) Nu Fai Foo, een kustplaatsje in Annam, bij Tourane (H. P. N. Muller, t. a. p., bldz. XXXIV, 129. — Vgl. ook de kaart in Valentijn, I).

danen, die de gestrande goederen, 't zij coopmanschappen, provisien, scheeps gereedschap, geschut, ammonitie van oorlogh off wadt het ook zoude mogen wesen, zullen hellpen bergen, voor hunne moeijte ende arbeijt behoorlijcke erkentenis te doen zonder dat Zijn May' eenige vordere actien van strantsgereghtigheijt offte andersints sall hebben te pretenderen.

8.

Gelijck dan ook de Nederlanders zodanige hullpe aen des Conings jonckan[1]) offte vaertuijgen presenteeren, bij alldien desellve op hunne kussten zullcken ongevall van te stranden offte breeken hier naermaells moghten overcomen.

9.

Ende sullen de schepen der voorschreven Nederlanders int gaen nogh comen niet gevisiteerdt werden, mitsgaders egeene tollen voor hunne aen te brengen nogh uijt te voeren goederen, gelijck tot nogh de Portugesen, Chinesen en andere traffiquanten volgens deses landts cosstuyme hebben moeten doen betalen, maer zullen van zodanige ouden gereghtigheijt tot een benefitie voor eeuwigh ende alltoos vrij gekent ende quijt geschollden werden.

10.

Daerentegen neemt voornoemde UE. H' ambassadeur aen, Zijn Maij' jaerlijcx met onse schepen te doen bezorgen zodanige goederen en rariteijten als begeeren ende op Batavia off ellders voor zijn gellt off op leverantie van goede en ganckbare coopmanschappen te becomen wesen zall.

Dese bovenstaende artyculen beloven wij ondergeschreven in allen delen reciproce getrouwelijck en onverbreekelijck naer te comen ende t'onderhouden; willen ook niet gedogen dat daer in t minste tegen geschiede t zij directelijck nogh jndirectelijck. Eghter zoo sullx gebeurde, zall t zellve zonder eenigh uijtstell jnder minne gerepareerdt ende op de bequamste wijs weder geredresseert werden. Tot bevestinge van desen onse eeuwigen vredes verbondt, renunciere wij van alle wetten, statuyten, cosstuijmen en andere diergelijcke observatien, die zodanige goeden werck eenighsints zoude mogen tegenstreven offte verhinderlijck wesen.

Actum ut supra Was geteekent **Wm. Verstegen,** zijnde ter zijden op t spatium van dien deszelffs segell in roden lake gedruckt.

[1]) Hier dus = jonken.

CCIV. MOLUKKEN. AMBON.

31 Januari 1652. [1]

„Door inductie van d'onse" besloot Sultan Mandar Sjah De Vlamingh naar Batavia te vergezellen, toen deze een „springtocht" daarheen ging doen in de laatste maanden van 1651. Van Mandar Sjah's verblijf in Batavia, waar hij den 17 October aankwam en luisterrijk werd ontvangen, maakte men gebruik, om hem tot het teekenen van onderstaand contract te bewegen. Mandar Sjah had o.a. hulp gevraagd tegen Makjan, dat zich wel onderworpen had, maar waarop men geen staat kon maken, „een wispeltuurich ende trouloos volk synde". (*Onuitgegeven Generale Missive 19 Dec. 1651*) G. G. & R. schreven (*Onuitgegeven Generale Missive 5 Febr. 1652*), dat de „jaerlykse recognitie", aan Mandar Sjah toegekend, „de Compe al wat lastich schynt te sullen vallen", maar dat de voordeelen, bij het contract bedongen, daartegen opwegen. Zóó kreeg de O. I. C. „de nagelen ten principale alleen in haer gewelt", terwijl „de nagelen sodanich worden besnoeyt", dat men niet behoefde te vreezen voor voor de O. I. C. te groote productie. — Trouwens, ook andere bepalingen waren van het uiterste gewicht en in 't belang der O. I. C. De Vlamingh werd met een sterke vloot en een flinke troepenmacht weder naar de Molukken gezonden „tot volvoeringe van welck contract". (Vgl. ook L. Bor, *Ambonse oorlogen*, 1663; Valentijn, t. a. p., bldz. 291, v.v. — H. Bokemeijer, *Die Molukken* (Leipzig, Broekhaus, 1888), S. 200 ff. Bokemeijer begrijpt niet altijd het Nederlandsch der door hem geraadpleegde stukken.

Artykulen ende voorwaerden, waer op den groodt magtigen **Mandar Saha,** coninck der **Ternaten,** voor hem, sijne subjecten ende naercomelingen ter eenre ende den Ede. Hr Carell Reijnierszoon, Gouverneur generael ende Raden van Jndia in namen offte van wegen de Generale Compagnie voor hem ende zijne successeuren ter ander zijde geaccordeert, verdragen ende overeen gecomen zijn, als namentlijck.

Dat geconsidereerdt de grote meijnedigheijt ende ongehoorde wreetheijt van den quimelaha Madjera, stadthouder van zijne Conincklijcke Maijesteijt van Ternaten in de landen van Amboijna, met meest alle zijne onderdanen op en tegens de goederen ende lieve dienaren van de Compe gepleeght, den Coninck aenneemt ende belooft, voornoemde quimelaha met alle de geene wie aen voorschreven fait schulldigh offte handadigh zijn geweesst, het zij in raedt offte

[1] Uit Contractboek. — Ook te vinden in onuitgegeven *Overgekomen brieven en papieren, 1652*, 000, IV, folio 604. — Ook bij Valentijn, I, b, bldz. 292, v.v.

daet, datelijck naer zijn overcomste in voorschreven landen te straffen zoo dat behoordt.

Ende zoo bij alldien het Zijne Hoogheden(!) aen maght en middelen moght gebreken om het zellve te executeren, zoo sall het d'E. Comp^e vrijstaen, zelffs zonder eenigh misnoegen van den Coninck, met die middelen, welcke zij daer toe van God d'Heer aen de handt heefft, straffe daer over te doen op zodanige wijze als het Haer Ed. zall goedtduncken van node te wesen ende te vereijschen, aen hare persoonen offte goederen, zoo als het zellve dan best zall gelegen comen ende d'occasien presenteeren.

Ende off het zake waer, dat den Koninck alle de schulldige in handen bequam ende mette dootstraffe,[1]) gelijck als zulx buijten alle twijffell mosste geschieden, welcke in handen becomingh niet anders te verhopen(?) zij dan met gewelldige transportereingh van de ontschulldigen, zoo neemt den H^r Generael aen met voornoemde ontschulldigen weder inder minne en vrindtschap als voor desen te willen leven, handelen ende wandelen.

Maer en zall den Coningh offte zijne nasaten, gesien hebbende d'jterative trouwloosheden door de stadthouder de Comp^e ende ook Zijne Maij^t zellve gepleeght, daer in de landen noijt weder eenen stadthouder stellen, maer die plaetse in Zijne Maij^ts name door den Nederlandschen gouverneur becleeden laten,[2]) mits hij hem daerinne regulere naer d'ordre van den Koningh met goede meningh van de Comp^e overeencomende. Maer zall den Coningh een persoon van mindere qualiteijt bij de H^r Gouverneur aen het Cassteell[3]) mogen stellen, om voorschreven gouverneur, als de Nederlanders haer luijden cosstumen ende reghten te vollen niet condigh zijnde, met raedt ende daet te assisteren.

Zoo zullen ook die landen, welcke nu reets van nagelen zijn ontbloodt, noijt weder met nagelen mogen beplant ende bij tijden dien[4]) alle de geene, welcke nu nogh eenige nagelen voortbrengen, daervan mede gehelijck werden uijtgeroeijt.[5])

Jndien het de Comp^e zoo goedt aght, zall Haer E. tot hare te meerdere verzekeringh zonder tegenspreeken van den Coninck uijt

---

[1]) Valentijn: „met de dood strafte".

[2]) Dit was de nekslag voor den invloed van Ternate op de Ambon-eilanden.

[3]) Op Ambon.

[4]) Valentijn: „bezeiden dien".

[5]) Het einde der nagelcultuur op het grootste deel der Molukken en het grootste deel der Ambon-eilanden. Zie ook beneden, bldz. 40.

zijne bevredige landen mogen vorderen zoo vele ende zodanige geijselaers, om onder Haer E. oge aen het Cassteell [1]) bij den persoon, door zijne Hoogheden [2]) als voorschreven daer te stellen, te logeren, als het Haer E. zall goedt dencken ende aghten tot behout van haren staet nodigh te wesen, mits dat zij in haren gevoelen aengaende het gelove door de Compe niet zullen geturbeerdt ende voort well ende behoorlijck getracteerdt ende gehandelt werden.

Allwaer het de Compe zall goedt dencken, sall hij vermogen vasstigheden te leggen ende die ook weder in te trecken naer dat haer staet ende gelegentheijt zall vereijsschen. [3])

All het gerooffde van de Compe offte haren dienaren, dat elders nogh in wesen mogh werden gevonden, zall aen Haer E. datelijck wederom werden gerestitueerdt ende voor het gunt daer aff zall comen vermits [4]) te werden, zullen de goederen ende middelen der schulldenaren zoo verde aenspreekelijck en verbonden zijn, als het zellve sall comen te bedragen, blijvende het verdere overschot tot de disspositie van den Coningh. Het welcke in voegen verhaellt zijnde bestellt, dat is dat die landen door bewerckingh van den Coningh bij het middell hier voren genoemt weder tot vreede ende in ordere zullen wesen gebraght, waert [5]) haer ten langhsten binnen den tijt van 14 dagen zekere apparentien, om geen tijt vrughteloos te laten passeeren, mossten vertonen off dat anders de Compe desellve tot Haer E. believen zall hebben gehandellt; zoo neemt de Compe aen ende belooff t bij desen, nogh te continueeren in het betalen van de jaerlijcxe vier duijsent Spaence Realen, Zijne Maijt voor desen voor het houden der vreemdelingen daer uijt te landen [6]) belooff t [7]), met daerenboven nogh gelijcke 2000 realen, zijnde dan te zamen 6000 voorn. Rn, als den tholl van 10 pr cto van de nagelen, daer in de landen gegroeijt, omtrent heeff t comen te bedragen.

Ende naerdien het zijne Hoogheden evidentelijck comt te blijcken, hoe dat de moedtwilligh' van zijne onderdanen ten principalen nergens anders zijnen oorspronch heeff t als uijt hare groodtsheijt, die zij schijnen op het besitten van de nagelen te hebben ende dat de

---

1) Op Ambon.
2) Valentijn: „Hoogheit".
3) De dwingburgen dus.
4) Valentijn: „vermist".
5) Valentijn: „waar".
6) Valentijn: „daar uit de landen".
7) Bij overeenkomst van 20 Juni 1638 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 324).

Comp^e uijt de quartieren van **Amboyna** tot haren handell genoegh connende werden gedient, die van Ternaten haer weynigh offte niet te stade komen, behallven dat Haer E. daeromme jaerlijcks grote ende sware cossten heeft te dragen, dewelke zoo lange de nagelen daer continueeren blijven, bezwaerlijck zullen connen werden vermindert,

zoo accordeerdt den Coningh ende staet bij dese toe, dat alle nagelen, noten off andere specerijbomen, die ellders in zijne landen werden gevonden, staende op plaetsen waer d'jnwoonderen op zijn wederkeeren in **Molucco** bevonden sullen werden nogh te rebelleren, zullen omgeslagen, vernielt ende daer in plaetsen noijt weder eenige andere mogen werden aengeplant, maer op die plaetsen, waer dat d'jnwoonderen in gehoorsaemheijt tot den Coningh zijn vollstandigh gebleven, daer en zullen gene bonen werden beschadight, dan met consent ende toestandt [1]) van de eijgenaers dersellver, die den Coninck accordeert dat daertoe van de Comp^e zullen mogen werden gedisponeerdt, waaraen hij zijne hullpe in billickheijt ook volcomentlijck is belovende.

Ende wanneer de voornoemde nagelen allerwegen gehelijck sullen wesen geraseert, zoo neemt de Comp^e aen ende belooft bij desen, aen gemelte zijne Maijesteijt nogh te betalen in plaetse van voorgemelte 6000 R^s 12000 [2]) sleghte realen jaerlijckx; niet [3]) daer en boven 500 d^{os} realen [4]) van [5]) zijnen broeder quaycijlij [6]) Calamata, zoo lange als hij hem fideell ende tot genoegen van den Coningh en Comp^e comporteerdt, ende 1500 gelijcke sleghte r^s, om tot believen van de Comp^e onder zijn getrouwgeblevene groten te verdeelen, alles jaerlijcks eens zonder meer, te duijren zoo lange als zij haer well ende loijalijck comporteeren zonder langer. Maer zall jaerlijckx bevorens de gedane aentellingh van gezeijde geschreven [7]) alomme over de landen door expresse affgesondene gecommitteerden jnspectie werden genomen, off ellders tegen deze contracten ook eenige nagellboomen zijn staen blijven off anders nieuwelings aengeplant geworden, in welcken cas zij gehouden zullen zijn, alle de overgebleven datelijck

[1]) Hulp, medewerking (Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, bldz. 597).

[2]) De gouden koorde.

[3]) Valentijn heeft de betere lezing: „met".

[4]) Slechte realen. Volgens de *Munt's waardye* (1691), bldz. 3 en 7 „doet" te Batavia „1 Reael 48 lighte of $38^4/_5$ Hollandsche stuyvers", terwijl op Ternate „1 Spaense Reael doet 60 stuyvers light geldt".

[5]) Valentijn: „aan".

[6]) Valentijn: „Kaitsjili".

[7]) Valentijn: „gelden".

mede om te slaen ende de nieuw aengeplanten te roijeren. Ende wie bevonden sall werden daertegen tweemaell te hebben gepecceerdt, desellve zall van zijn bedongen appart [1]) all ende geheelijck gefrussteerdt blijven.

Welcke uijtroeijngh van nagelen nu geschiet zijnde, sall de Compagnie vermogen tot voorcomingh van onnodige lassten, hare forten ende guarnisoenen zoo veell te lighten ende besnoeijen als het haer E. tot wellstandt van haer E. staet zall aghten nodigh te wesen.

Zodanigh noghtans dat ten minsten op het eijlandt **Macquan** ende **Maleije** yder een vestingh, het zij dan groot off cleen, zall continueeren blijven.

Zoo blijven partijen aen wederzijden ook verobligeert, mallcanderen tegen alle de geene wie een van beijden gewellt off ongelijck comen aen te doen nae voorgaende genomen kennisse van zaeken te hellpen ende assisteren.

Ende zall geen van beijden vermogen, met eenige princen, vorsten offte natie eenige contracten offte verbintenissen aen te gaen dan met kennisse ende bewilligingh van partijen respective, is te verstaen aengaende de Comp^e in die quartieren; maer dat de Coningh ende Comp^e te zamen gemeenschap houden als in Amboijna, Molucco, Bouton etc^a.

Den quaijciell Saijdij, gezeijt Cap^n Laout, gougoegoe quaijchill Mossa [2]) ende houccon Tommagola Laulata, als voorname aenleijders van voornoemde revollte zijnde, zullen nevens alle de gene meer, wie men all bereets weet offte nogh naer desen zall comen te weten, dat de seditie mede bijzonderlijck hebben gevavoriseerdt, noijt weder in genaden mogen opgenomen werden, maer zoo lange vervolggt tot dat zij in handen becomen ende over haer traijderie anderen ten excempell met de doot zullen wesen gestrafft.

Ende dit alles onvermindert alle voorgaende contracten ende verbintenissen tusschen de Ternataensche crone ende de Comp^e gemaeckt voor zoo veell als desellve dese niet en contradiceren.

Aldus gecontraheerdt, verdragen ende overeen gecomen binnen het Cassteell Batavia op het eijlandt Java maijor desen 31^e Januarij A^o 1652 ten overstaen ende met agreatie van den Singadie van

---

[1]) Valentijn: „aanpart".

[2]) Valentijn vermoedelijk foutief: „Noessa. — Kaitjil, djogoegoe, hoekom zijn titels. Wat de namen betreft, vergelijke men het Register van deel I dezer uitgave en Heeres, *Bouwstoffen*, III, Register.

Maleije Tamin Amsara [1]) ende Singadie Duane [2]) mitsgaders Jannisopi Sowohy [3]) ende als gemaghtigde [4]) van die van het eylandt Macquian quimelaha Gener, representeerende den Singadie van Gnoffaquia, quimelaha Tawoly voor de Singadie van Gnoffagita, [5]) quimelaha Mamouzou voor die van Tahane mitsgaders Tomini [6]) ende Tallaba, Singadies voor die van Motjus, [7]) van wegen den meergemelten Coningh etc^a. Van wegen de Generale Comp^e de heeren **Joan Maetsuijcker, Gerard Demmer, Carell Hartsinck,** ende **Arnol!d de Vlamingh van Outshoorn,** ordinaris raden van India, mitsgaders **Cornelis Cesar** ende **Willem Verstegen,** extraordinaris Raden. Ende hebben pertijen resspective tot becraghting van dien dese yder op zijn gelooffs wijse met eede zolemneell gesterckt ende zijn hier van gemaeckt vier alleensluijdende getekende ende versegellde jnstrumenten, alle in het Nederduijts, Ternataens als Maleijts geschreven, om bij den Coningh ende den Heer Generael eene gehouden ende aen de Gouverneur in Amboijna ende Molucco, om haer naer te righten mede een gelijcke gesonden te werden. Was geteekend **Carell Reijniersz, Joan Maetsuycker, Gerard Demmer, Carell Hartsinck, Arnolld de Vlamingh Van Outshoorn, Cornelis Cesar, Willem Verstegen,** mitsgaders met des Conings zegell in roden lacke gedruckt en bij de vordere Groten hier boven genoempt mede geteekend. Nogh lager stondt s'Comp^e zegell, mede in roden lacke gedruckt, en onder t sellve stondt: ter ordonnantie van gemelte haer Ed^e en geteeckend **Andries Frisius,** Secretaris.

---

[1]) Deze was door Mandar Sjah tot zijn stadhouder op de Ambon-eilanden aangewezen, maar tengevolge der bepalingen van dit contract was hij nooit in functie getreden. (Valentijn, t. a. p., bldz. 290, v.v.).

[2]) Valentijn: „Dowana".

[3]) Valentijn: „Janni Sopi Sowoni", vgl. Heeres, *Bouwstoffen*, III, sub voce Sopij.

[4]) Valentijn: „gemagtigden".

[5]) Deze gemagtigde noemt Valentijn niet.

[6]) Valentijn: „Tommi".

[7]) Valentijn: „**Motir**". Vgl. voor deze namen hiervoor Contract n° CXCV.

CCV. PERZIE.

22 Maart, 13 April 1652. [1])

In 1651 werd het lid van den Raad van Indië Johan Cunaeus als gezant naar Perzië gezonden, ofschoon de O. I. C. toen daar een „Directeur" had: wel een bewijs van het groote gewicht, dat zij aan de betrekkingen met Perzië hechtte. Hij deed 22 Maart daar de volgende voorstellen, die ik opneem, omdat daaruit blijkt, welke de desiderata waren der O. I. C. Toen deze voorstellen niet door de Perzische Regeering werden geaccepteerd, leverde Cunaeus 13 April 1652 andere in bij de Perzische comissarissen, welke de onderhandelingen voerden. Waarschijnlijk in Mei 1652 [2]) werden de volgende commandementen door Abbas II afgegeven. (Valentijn, *Persien*, bldz. 249. — Vgl. nog het *Aanhangsel* in dit deel).

Artijculen ende poincten om met de croone van **Persia** ende de Generale Oostindische Compagnie in een vasste alliantie te treeden, ingegeven(?) door Juan Cunas, gedeputeerd ten dien fijne wegens de voorschreven Compagnie, aen zijn koninckliјcke commissarisen den 22ᵉ Martij 1652.

Om met de Persische croone in een vasste onverbreekelijcke alliantie ende vruntschap te mogen comen ende te betonen van onze zyde daer eenemael toe inclineeren, sullen alle vorige pretensien ende doliancien die, vermits door verloop van jaren veele dissputen en debatten onderworpen zijn, aen een zijde stellende, met vertrouwen van wegen zijne conincklijcke Maijesteijt jnsgelijckx sal werden gedaen, eenige weijnige propositie, streckende, zoo tot wellstandt van de croone van Persia, alls wellvaerdt van de Generale Nederlandtsche Compᵉ, als tot eeuwige verbintenis van vruntschap van beijde haer voorgemelten staet voorstellen.

Eerstelijck dat Zijne Maijᵗ den vrijen en onbecommerden handell jn zijn rijck voor alltoos gelieve toe te staen ende open te stellen, zonder dat hare [3]) dienaren door eenige van Zijn Maijᵗˢ zuballterne ministers int minste werde gemolesteert, dienvolgende alle hare aen te brengene coopmanschappen naer haer goedtduncken zullen mogen verhandelen.

Daerentegens in Zijn Maijᵗˢ gebiedt zoo vele zijde ende andere waren, hoedanigh die genoemt mogen zijn, van perticuliere te mogen

[1]) Uit het Contractboek.
[2]) Zie over den datum beneden.
[3]) 's Compagnie's.

copen offte in voorraet te contracteeren, zooveell als benodight mogen zijn en desellve naer ons goedt duncken ende wellgevallen vrijelijck te vervoeren. Daer en tegens beloven ende zijn te vrede, 150 a 200 carge [1]) fijne zijde legia [2]) jaerlijckx tot 40 off uijterlijck 42 thoma [3]) de carga van 36 manchia [4]) van Zijn Maij' aen te nemen, mits dat de leverantie alhier in **Espahan** in suijvere schone zijde bestaende geschiede.

Ten tweede dat wij van alle onze aen te brengene als uijt te voeren coopmanschappen, gene uijtgesondert, voor altijt exempellt [5]) sullen blijven, eenige jmpositien offte tholle te bethalen, zoo well die Zijne Maij' in **Bandhaer Abassy** [6]) ende andere zijne zeehavens als ook op de wegen ende in de steden binnen zijn rijck van desselffs eijge vassalen off andere buijtenlandtsche traffiquanten jegenwoordigh zouden mogen vorderen, zonder dat ook gehouden zullen wesen, eenige onzer goederen door Zijn Maij' thollhuijs te laten passeeren offte tot desselffs visite eenige openinge te gedoogen, nagetellt offte opgeschreven te werden, anders als int vercopen ende uijtleveren simpelijck de quantiteijt ende qualiteijt van die te noteren.

Wij daerentegens gehouden blijvende, aen alle Comp^e dienaren op pene van sware straffen te gebieden, dat gene van de coopluijden goederen op onse name overvoeren noghte aen landt sullen brengen, om alle froude van s Conings gereghtigheijt voor te comen.

Ten derden dat Zijne Maij' boven de ratificatie van zijne Coninckiijcke verleende firmannen en commandamenten, zoo vele desellve tot ons voordeell zijn tenderende, wegens de geproponeerde articulen en t gene Zijne Maij' daerop zall gelieven gonstelijck te disponeren, een schrifftelijck eeuwigh duijrent en bondigh commandament sall gelieven te verleenen.

Ten vierden dat het commandament offte commandamenten, die Zijne Maij' aen ons op geallegeerde propositien te verleenen staet,

[1]) „1 Carga is 408 ℔" (*Muntwaardye*, bldz. 76). Hotz, *Cunaeus*, bldz. 307, noot 1, verklaart het met het Portugeesch carga = last, nl. van een kameel „en wel twee balen zijde, een aan elken kant van het pakzadel". *Versameling der Woorden* zegt: „Carga is twee Balen zijden in Persia".

[2]) Vgl. Valentijn, *Persien*, bldz. 236, v. en vooral Hotz, *Cunaeus*, bldz. 155 v.

[3]) „1 Thoman is 100 mamoedij of f 42,10,0" (*Muntwaardye*, bldz. 75); Valentijn, *Batavia*, bldz. 362. Vgl. vooral Hotz, *Cunaeus*, bldz. 398, v.v.

[4]) „1 Mansjaag is 11½ ℔ Hollants" (t. a. p., bldz. 76). Vgl. Hotz, *Cunaeus*, bldz. 410, 411.

[5]) Exempt?

[6]) Bender Abbas = Gamron.

dienen te luijden niet op de jegenwoordige hartogen, sullthans, gouverneurs offte bevellhebbers, daer wij dezelve aen genoodtsaeckt sullen zijn te verthoonen noghte op de presente opperhooffden van de Nederlantsche natie, maer op alle jegenwoordige ende toecomende haer effect ende craght voor altoos zullen hebben.

Dat uijt craght van alle jnterdictien, commandamenten offte publicatien, die Zijne Maij' uijt craght van deszelffs zouveraijne authoriteijt jegens zijne onderdanen gelieff t te doen uijtgaen offte publiceeren, gene van onze Nederlandtsche natie sij begrepen off desellve subject zijn, offte sellve eenige de minste verhinderinge in ons present contract sall comen te veroorzaken, ten zij met duijdelijcke woorden onse naem daer bij geexpresseerdt staet ende wij specialijcken daerin begrepen werden.

Jn de coninckliicke stadt **Espahan** den dagh als voren. Was geteeckent **Joan Cunius.**

(3)

Nader artijculen ende poincten van verdragh, bij Juan Cuneas, gedeputteerde, tot dien fijne aen zijne [1]) commissarijsen in hare vergaderingh desen 13^e Aprill A^o 1652 ingegeven.

Nae gehoudene verscheijdene bijeencomste ende gedane wederzijtse debatten op de poincten en artijculen van verdragh bij ons in UEdeler vergaderingh ingegeven, UEd^e in geenen deele tot bewilligingh van voornoemde poincten willen accordeeren, maer desellve niet alleen gantselijck verwerpen, maer daerenboven op t harste zijt urgerende de betalinge wegens de geleverde twee en seventigh balen zijde, die noghtans niet anders in der daet en bevinden te zijn als op affcortingh van affgedwonge penningen, daer onse doliancie aen Sijn Maij' over waren doende, ons zijn gejntregeert geworden, daer als nogh bij persisteren. [2])

Behallven de ongehoorde eijsch wegens tollen van verlopene jaren, dat met Zijn Maij' minder zijde(?) hebben gecontracteerdt, als well coopmanschappen bij ons zoude zijn gebraght, [3]) daer noghtans ons noijt de minste jnterdictie, beletsel, jae affvorderingh van is gedaen,

---

[1]) D. w. z. de commissarissen van den Sjah van Perzië.
[2]) My niet duidelijk geworden.
[3]) De tekst is hier zeer onduidelijk. Zie echter bldz. 48.

maer t selve uijt chraght van firmans van Zijne Maij[ts] voorsaten offte harer ordre door den hertogh Eman Coulicham [1]) ons verleent, hebben geprocequeerdt ende op dien voedt onbecommerlijck voordt gegaen, daer jegens bij affvorderingh van tollen andersints op andere middelen zoude hebben gedaght.

Verders doende finale reiectie wegens onse gedane presentatien, om in recompence van eenige de minste tollen off raderijen [2]) te betalen jaerlijckx met(?) Zijn Maij[t] tot de nomber van 200 balen zijde jegens 42 thoma de carge, jae eijndelingh, om UEd. van dien te doen resolveeren, 43 thoma hebben gepresenteerdt [3]) te contracteren, daer op UEd. in repossten zijt dienende, als bij UE. schrifftelijck antwoord mede zijt doende, Zijn Maij[t] aen contractie(?) van zijde in geenen deze [4]) sigh gelegen is latende, maer desellve tot zijn contento aen zijn eijgene ingesetene en dat well tot hoger prijs can debiteren, welcke responsive bij ons geresumeert zijn; ende vermercken, Zijn Maij[t] met onse presentatie sigh in geenen deele can conformeren, maer stip [5]) op zijn exatie [6]) van tollen blijfft persisteren, sullen aghterswegen stellende de contractie van zijde, daer ons immers zoo weijnigh aen gelegen laten, als Zijn Maij[t] schijnt te doen. Tot besluijt van nader vrientschap onvermindert onze pretentie, die bij reposte op den 2[e] Aprill haer Ed. is ingegeven, dese volgende poincten voorstellende.

Eerstelijck zoo presenteeren ende beloven mits desen zoo wegens onse aen te brengen als uijt te voeren coopmanschappen, hoedanigh die ook zoude mogen zijn ende genoemt weten, gene exempt, in zijn Maij[ts] Band[r] Abassij te betalen twe ten hondert.

Mits van alle andere tollen offte exatien, daer die ook zoude mogen zijn, mitsgaders raderijen op den wegh in zijn Maij[ts] landts, allesints daer met onsen coopmanschappen zoude mogen comen te trecken, sullen bevrijt ende exemt blijven.

Dat wegens onse aen te brengen offte uijt te voeren coopmanschappen de geaccordeerde toll in aenstaande sall werden voldaen

---

[1]) „Imam Coeli Chan den Grooten Hertog van Sjiraas" (Valentijn, *Persien*, bldz. 298). Olearius, *Parsiaensze Reyse*, bldz. 654, vertaald Khan met „vorsten". Zie over titels en waardigheden Hotz, *Cunaeus*, bldz. 379, v.v.

[2]) Rahdari: tollen, doorvoerrechten (*Hobson-Jobson*, 1903, p. 753; Hotz, *Cunaeus*, bldz. 261).

[3]) Blijkbaar gedurende de onderhandelingen.

[4]) Dele?

[5]) Stipt?

[6]) Exactie?

prorato van den vercoop offte jncoop van dien zall zijn gedaen offte weli in trocque[1]) van coopmanschappen nae ons well gevallen.

Jtem dat onse coopmanschappen, zoo aen te brengen offte uijt te varende, aenstonts uijt onse schepen offte hier van bovene comende, zullen in onse packhuijzen werden gebraght, omme door s Conings sabandaer offte zijne gecommitteerde alldaer te werden gevisiteert, sonder dat in d'allphandigo off sconings tollhuijs te comen subject sullen zijn.

Mede dat onse aengebraghte coopmanschappen en waren, welcke metten geen proffijt off tot ons genoegen niet cunnen vercopen, wederom t scheep zullen mogen brengen, zonder eenige tholl zij van aen off affvoeren daervan te pretenderen.

Dat offt gebeurde Conings zabandaer in **Gamron** niet present waer, de sullthan van Gamron[2]) zall zijn geauthoriseerdt om den geaccordeerden tholl te betalen, op dat door absentie van d'een off d'ander geen hinder in de negotie en lijden.

Dat Zijn Maij[t] boven de ratificatie van zijn coninckIijcke verleende firmannen ende commandamenten, die reets geobtineerdt ende onder ons zijn berustende, als t geene op de geproponeerde jegenwoordige artijculen Zijn Maij[t] gunstelijck daerop zall gelieven te disponeeren, een schrifftelijck eeuwigh duijrend en bondigh commandement zall gelieven te verleenen.

Dat het commandament offte commandamenten die Zijn Maij[t] aen ons op geallegeerde propositien te verleenen staet, behoren ende[3]) luijde niet op de jegenwoordige hertogen, sullthans, gouverneurs offte bevellhebbers, daer wij deselve aen genootsaekt zullen zijn [te] verthonen, noghte op de presente opperhooffden offte capiteijnen van de Nederlandtsche natie, maer op alle jegenwoordige ende toecomende haer effect ende craght voor alltoos zullen hebben.

Dat uijt craght van alle jnterdictien, commandementen offt publicatie, die Zijn Maij[t] uijt craght van desselffs zouveraijne authoriteijt jegens zijne onderdanen gelieft te doen uijtgaen offt publiceren, geene van onse Nederlandsche natie zij begrepen off desellve subject zijn offte t zellve eenige de minste verhinderingh in ons present contract zall comen te veroorsaken, ten zij met duijdelijcke woorden onse

---

1) Portugeesch: troca (ruil).

2) Zie over de verhouding der „sultans" van Gamron tot den Khan van Sjiraas enz. *Corp. Dipl.*, I. bldz. 185 en Register van plaatsnamen sub voce Gamron. Hotz, *Cunaeus*, bldz. 17, 389.

3) Te?

naem daerbij geexpresseert staet ende wij specialijck daer in begrepen worden. Was geteeckent **Juan Cunaus.**

Bevelschrift [1]) wegens de vrijheijt van raahdarijen tusschen Spahan en Gamron, mits lichting en vertoningh van een acte met het segel van den Wasier [2]) en Keloanter [3]) alsmede van een gecommitteerde des daroega [4]) van Spahan, van datter onder de goederen van d'E. Compe geene van andere lieden daer onder lopen, verleent op de regenten en raahdaers van tusschen Spahan en Gamron door den Coninh Safie d'eerste in de maent Zjumadie d'eerste [5]) op den 22 dagh derselve, des Jaers 1044 over een comende met de maent ..... [6]) des jaers [7]) ..... naer Christi geboorte, en vernieuwingh door den Conink Abbaas de tweede in de maende Zjumadie des jaers 1062 over een comende met de maent ..... des jaars [8]) ..... naer Christi geboorte.

L.S. van den Konink Abbaas de tweede.

Daer is een gebodt van de werelt te gehoorsamen geschiet, namentlijck dit.

De genereuse Regenten ende Raahdaers van ijder plaetse van Isfahaan, de wooninge van heerschappie, [9]) aff tot de gesegende coopplaetse van Abbaas toe, voornamentlyck de regenten van **Laar** en **Aberkoegh** [9]) en de raahdaars aldaer, die weten dat den Capiteijn der Hollanderen een bevelschrift van den prince Chakaan der plaetse van vreugde den Konink mijn Vader (wiens religie Godt verglanste) in dato van den 22 van de maendt Zjumadie d'eerste des Jaers 1044 [10]) uijtgegaan g'exhibeert, en vertoont heeft, sijnde van desen inhoude namentlijck.

[1]) „Translaet uijt het Persiaens". Uit het *Contractboek*, Amsterdam, III.
[2]) Vizier = minister. (Hotz, *Cunaeus*, bldz. 393).
[3]) „Hoofd eener gemeente" (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 376) ook Chef der politie; Hotz, *Cunaeus*, bldz. 391.
[4]) *Corp. Dipl.*, I, bldz. 184; Hotz, *Cunaeus*, bldz. 390 (Commissaris van politie).
[5]) Dschenadi al awwel (I).
[6]) 13 November.
[7]) 1634.
[8]) Dschemadi al awwel (I) en Dschemadi al accher (II) loopen van 10 April—7 Juni 1652.
[9]) Een der residentiën van den Sjah ten Z. O. van Ispahan.
[10]) Zie *Corp. Dipl.*, I, bldz. 255.

Al wat ladinggoederen van den capiteijn der Hollanderen souden mogen wesen, en sij van de zelve een (soodanigh) geschrift met het zegel van den Wasier ende Keloanter als mede van een gecommitteerde des daroega van Isfahaan, de wooningh van heerschappie; van datter geene andere onder hare goederen sijn in hare handen sijn hebben, soo en eijsschen (daervan) geen raahdarije nochte en vallen haer daer over moeijelijck ende sij en practiseren geen contraventie tegens de innehouden van de te gehoorsame(ne) bevelschriften, dewelcke op dit stuck gepasseert sijn.

Ende alsoo de confirmatie en vernieuwing (daervan) op ons, den gesegenden prince, versocht hebben, soo hebben dan daerop ordonnerende bevolen, dat voorschreven bevelschrift met de confirmatie ende vernieuwingh van ons, den gesegenden prince, geconfirmeert en vernieuwt, erkennende al wat ladinggoederen van voorgemelten Capiteijn souden mogen wesen en sij van deselve een (soodanigh) geschrift met het zegel van den Wasier en Keloanter als mede van een gecommitteerde des daroega van voorschreven woning der heerschappie van datter geene andere onder hare goederen en sijn in hare handen hebben, soo en eijsschen daervan geen raahdarijen nochte en vallen haer daer over moeijelijck en sij en praetiseren geen contraventie tegens d'innehouden van de te gehoorsame bevelschriften, dewelke opdit stuck gepractiseert sijn, maer ter contrarie in dit point (het voorschreven) als een saecke van nootsaeckelijcke achtervolging erkennende, soo achten sigh hier aen verplicht te wesen. Gegeven in de maent Zjumadie d'eerste des Jaers 1062. [1])

Achter op de rugseijde boven aen stont: conform in 't hoogste bevel en daer nevens:

In overeencomst van het geschrevene door den toevlucht van Sejjid-Wasierschap [2]) en hooge fortuijn, sijn hoogh' de prince der geleerden, den steun van het hoge, boven al verhevene Chahaanse rijck. [3]) Op den dorse des bevelschrift van den prince Chahaan der plaetse van vreugde, dewelke bij voorn. Capiteijn berustende is.

L.S. van den Achtumaad [4]) Dauleh, Chalefah Sultaan. [5])

---

[1]) Volgens een door mij gevonden aanteekening dagteekent dit stuk van Mei 1652.

[2]) ?

[3]) In het bevelschrift over de tarra der zijde (zie beneden, noot 5) wordt gesproken van het „Chahanische rijck".

[4]) Olearius, bldz. 654 vertaald dit met „Rijk-Canellier".

[5]) Nog bevindt zich in Contractboek Amsterdam III een bevelschrift uit denzelfden tijd „wegens de tarra der sijde". Ik vond niet noodig, dit op te nemen.

Bevelschrift[1]) wegens het behouden van den buijt, dewelcke de Hollanders op de Portugesen behalen, mits onder deselve geene goederen van de coopluijden off van andere daer onder loopen, verleent op Berchoerdaer[2]) Sultaan, regent van Hermoez, door den Conink Safie d'eerste in de maendt Rabda Lawwel[3]) op den 17 dagh derselve, des Jaers 1045, over een comende met de maent ..... des jaers .... naer Christi geboorte[4]) vernieuwt op t Hamaasp Koelie[5]) Sultaan, regent van Gamron, door den Conink Abbaas de tweede jnde maent Zjumadie d'eerste des jaers 1062, over een comende met de maent des jaers ..... naer Christi geboorte.[6])

L.S. van den Conink Abbaas de tweede. Daer is een gebodt van de werelt te gehoorsamen geschiet, namentlijck dit.

Den toevlucht van heerschappie en regeerampt, de volmaecktheijt in de heerschappie en regeerampt t Hamaasp koelie sultaan, regent van de gesegende zeecoopplaetse van Abbaas de tweede, dat den Capiteijn der Hollanderen een bevelschrift van den prince Chahaan, de plaetse van vreugden, den Coninh mijn vader (welckers religie Godt verglanse) in dato van de maendt Rabea d'eerste uijtgegaen, geexhibeert en verthoont heeft, sijnde van desen jnhoude namentlijck.

Alsoo den Capiteijn der Hollanderen eerbiedigh bekent gemaeckt heeft, hoedat sommige van de Portugesen, op de wijse van roovers in zee comende aen de coopluijden van alle landen den meesten tijt veelerleij schade aen doen ende de natie van de Muslimaans en d'andere berooven en plonderen en dat (tot weringe van de selve) den Capiteijn voornoemt met de sijne de Portugesesche natie bestrijdende[7]) en haer overmachtigende, den regent van **Hormoez** sich tegens deselve Hollanderen? contrariere over den buijt, de welcke sij van die natie in handen crijgen, moeijende sigh daermede om part en deel daer van te hebben. Hierom is 't dat wij ordonnerende bevoolen hebben, dat de buijt, dewelcke de Hollanderen van de

[1]) Translaet uijt het Persiaens. Uit het *Contractboek Amsterdam*, III.

[2]) Barkhurdar Sultan (Hotz, *Cunaeus*, bldz. 263).

[3]) Rebi al awwel. (I).

[4]) 31 Augustus 1635.

[5]) Thamasp Koeli Khan.

[6]) 10 April tot 9 Mei 1651.

[7]) Vgl. over de wisselende verhoudingen tusschen de O. I. C. en Portugal na het tienjarig bestand van 1641/2, Heeres, *Bouwstoffen*, III, passim. Het bestand eindigde 1652.

Portugese natie in handen crijgen, mits onder deselve geene goederen van coopluijden en andere daeronder bevonden werden, aen haer (Hollanderen) eijgen en toebehoorig sij, sonder dat ijmant sigh daermede moeije om part en deel daervan te hebben. Den toevlucht van regeer- en heerschampt Berchoerdaer sultaan, regent van Hormoez erkenne dit volgens het voorschreven geordonneerde en contrariere het gebodene niet.

En alsoo de confirmatie en vernieuwing daervan op ons den gesegenden prince versocht hebben, soo hebben daer op ordonnerende bevolen, dat den toevlucht van heerschappije den inhout van dit bevelschrift de prince Chahaan der plaetse van vreugde [1]) met de confirmatie en vernieuwingh van ons den gesegenden prince gevoegd, erkenne en den buijt dewelcke de Hollanders van de Portugesen natie in handen krijgen, mits onder deselve geen goederen van coopluijden en andere daeronder bevonden werden, dat d'selve aen haer (Hollanderen) g'approprieert en toebehoorig sijn, sonder dat imant sigh daermede menge. En achten sigh hier aen verplicht te wesen. Geschreven in de maent Zjumadie d'eerste des jaers 1062.

Hier achter op den dorso bovenaen stont:

Conform het hooghste bevel en daer nevens:

In overeencomst van het geschrevene door den toevlucht van Sejjid Wasierschap en Hooge fortuijn, sijn Hoogh' den prince der geleerde, den steun van het hoge boven al verhevene Chahaanse rijcx op het bevelschrift des prince Chahaan van de plaetse der vreugde, dewelcke onder voorn. Capn berustende is.

En hier beneden:

L.S. van den Atemaad Dawleh Chaliefah Sultaan.

CCVI. JAPAN.

23 Mei 1652. [2])

De nieuw opgetreden Sjoegoen bevestigde de aanschrijving van den gouverneur van Nagasaki in een „order", welke den 23 Mei 1652 aan ons „opperhoofd" Adriaan van der Burg werd overhandigd. (Vgl. Nachod, S. 339).

---

[1]) Hormus?

[2]) Uit Meylan, *Geschiedkundig Overzigt* (Verhandelingen Bataviaasch Genootschap XIV (1833), bldz. 131 v.v.). Deze plaatst het stuk foutief onder 1651. Vgl. Nachod, S. 339 en CLXXXV, waarin het vertaald is overgenomen. Ook bij Valentijn, *Japan*, bldz. 92, 104—105.

Order door Zijne Keizerlijke Majesteit tot een reglement aan 's Compagnie's Residenten ter hand gesteld.

Het is U, Nederlanderen! bekend, dat de voorgaande Keizeren van Japan altijd eene afschrik gehad hebben van het Christendom, en zoo ook deze tegenwoordige Keizer, erfgenaam van den overledenen, hebbende daarvan nog grooteren afschrik dan zijn vader. Derhalve wordt U serieus gelast, geene Portugezen met Uwe schepen herwaarts of in Japan te voeren, noch ook eenige vriendschap met dezelve te maken; want zoo Zijne Majesteit zulks, hetzij door Chineezen of eenige andere vreemdelingen, komt te verstaan, zoo zal U zulks geen goed doen.

Eenige jaren geleden, heeft Zijne overledene Majesteit verstaan gehad, dat eenige schepen met der Portugezen Ambassadeur op Jakatra in Batavia geweest zijn, die Uw Generaal met volk, en ook met eenen piloot geadsisteerd heeft, om hunne reize daarmede herwaarts naar Japan te doen, gelijk, hier gekomen zijnde, zulks zelve hebben verklaard; over hetwelk de voorgaande Kapiteins (Opperhoofden) **Coijet** [1]) en **Snoek** [2]) zijn aangesproken, dewelke geantwoord hebben, dat de zaak zoo niet was, maar dat alleen de stuurman en het volk aan hen voor zeker maandgeld was verhuurd geweest, en niet uit vriendschap, om die voijagie naar Japan te doen; doch aangezien Zijne Majesteit (de Portugezen uit Japan vertrokken zijnde) voornoemde Kapiteins mondeling niet had kunnen tegen malkanderen confronteren laten, en dat door geene getuigen kon bevestigd worden, of het waarheid was of niet, zoo heeft Zijne Majesteit niet verder naar die zaak willen vernemen, maar U hetzelve gunstelijk, en uit genade vergeven, en heeft zulks gerekend, even als of het onder de tienjarige treves of pais [3]) geschied was, te meer, omdat Gij Nederlanders voor dato goede dienst aan het rijk van Japan gedaan hebt, en nog eenen goeden wil betuigd, om dergelijken nog meer te doen. Derhalve staat U deze tegenwoordige Keizer ook toe, dat Gij uwen handel jaarlijks vrij in Japan moogt doen, met Uwe schepen, naar uw believen, komen en vertrekken, gelijk tot nog toe geschied is, en bij de voorgaande Keizeren U is toegestaan. Dit zult Gij U hebben te wachten, van geene Portugezen, noch Roomsche Christenen, hetzij Chinezen, of eenige andere natie van die religie,

[1]) 1647—1648.
[2]) 1648—1649.
[3]) Tusschen Nederland en Portugal.

noch iets, dat naar het Roomsch geloof eenig aanzien krijgt, hetzij aan wat plaats het ook zou mogen wezen, dat de Portugezen iets op Japan voornemen te doen, hetzij met te onderstaan, om hier weér in Japan te komen, of iets anders, en de Japansche Overheid door U daarvan de eerste kennisse komt te krijgen, zoo zal den Keizer daaraan eene bijzondere en groote dienst geschieden.

De Ambassadeur, **Andries Frisius,** wanneer hij uit Japan vertrok,[1]) heeft Ons voor zeker gezegd, dat geene jonken, hetzij uit Kambodia, Quinam, of uit eenige andere plaatsen naar Japan willende, van uw volk zouden aangetast worden, hetwelk Gij mede zegt, alzoo door Uwen Generaal verboden te zijn. Derhalve zult Gij bij uwen Generaal behartigen, dat zulks mag achtervolgd worden, alzoo Zijne Majesteit het contrarie zeer kwalijk nemen zou; en zult Gij U naar dit bovenstaande prompt reguleren.

CCVII. KUST VAN KOROMANDEL.

28 Juli 1652.[2])

Terwijl Mir Jumla (zie beneden, noot [4])) voortging met zijne veroveringen ten voordeele van Golconda, en ten nadeele van Karnatica, vergat hij de economische aangelegenheden van het aan zijne zorgen toevertrouwde Mazulipatam niet, getuige onderstaande „verbintenis", door hem met de O. I. C. gesloten. Hij vertoefde toen in het legerkamp vóór **Gandikota,** dat hij op Karnatica zou veroveren in het laatst van Augustus 1652. (*Gazetteer*, XII, p. 127).

Verbintenis door den Heer **Adriaen van der Meijde**[3]) int Persiaens aen d'Heer Nabob Mier Mamet Saby[4]) verleent door last van d'E. Heer Gouverneur van Palliacatta Laurens Pitt gegeven int leger voor Eendacotta[5]) den 28e Julij 1652.

---

[1]) De leider van het gezantschap van 1649.

[2]) Uit het Contractboek.

[3]) Opperkoopman Adriaan van der Meyden diende de O. I. C. reeds geruimen tijd op de Kust. (Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 455).

[4]) Zie over hem *Corp. Dipl.*, I, bldz. 486 en de däár aangehaalde litteratuur en *Register van Persoonsnamen*. Hij is in Indië's geschiedenis meer bekend als Mir Jumla. Later liep hij over naar den Mogol. Vgl. over hem o.a. Tavernier's *Reizen van d'Indiën*, o.a. II, bldz. 86, v.v. en de uitmuntende Engelsche uitgave van Ball en Crooke, second editon, I, p. 133 ff. Ook in de *Reizen* van De Thevenot wordt over hem gesproken (Nederlandsche vertaling van Van Broekhuizen, III, bldz. 213). Ik gebruikte voor Tavernier de Nederlandsche vertaling van Glazemaker.

[5]) Indecote, meer bekend als Gandikota, op 14° 47′ N. B. en 78° 16′ O. L. Tavernier bezocht Mir Jumla hier in September 1652 (*Reizen*, t. a. p.).

De cometjes,[1]) coopluijden ende swarte dienaers, die in **Masulipatnam** lijwaten ende andere dingen aen de Comp^e vercopen, zullen van alles aen den Heer betalen twee ende een halff ten hondert eens, zonder buijtendien in eenige andere tollen gehouden te zijn, waerin niet begrepen werden de kleden ende coopmanschappen die 's Comp^e eijgen ende op **Palicoll, Petapoelij, Daetcheron** ende andere plaetsen int landt gekoght zijn[2]) en nogh jngekoght zullen werden; maer desellve sullen van alle lasten bevrijt blijven ende zonder eenige verhinderingh in 's Comp^e logie tot Masulipatnam affgebraght worden. Dogh ingevalle bevonden wordt, dat de coopluijden, dienaers, comities[3]) offte ook de Hollanders sellve haer eijgen goederen om dese 2½ ten hondert niet te betalen onder die van de Comp^e sluijken offte zoeken te sluijcken, dat sall dese vrijheijt van met 2½ ten hondert volcomentlijck te kunnen bestaen daermede werden verbroken ende der vollen tollen ende andere lassten van kleden zullen moeten werden betaellt, als de maniere ende van outs gebruijckelijck is. Van alle t welcke voorstaet sall ick maken dat d'E. Heer Gouverneur Generael kennisse werdt gedaen.

CCVIII. ARAKAN.

22 Maart 1653.[4])

Na het ferman in 1643 door den beheerscher van Arakan aan de O. I. C. verleend, (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 413) zijn de betrekkingen met dit rijk niet steeds aangenaam gebleven. Van beteekenis voor ons doel zijn zij in elk geval niet. In 1649 waren gezanten van Arakan in Batavia. Deze werden met den opperkoopman Heijnsbroek naar hun land teruggezonden. Heijnsbroek had in last, satisfactie te eischen „wegens het tirannicq tractement, haare (der O. I. C.) dienaeren aangedaan". Dit hielp niet en in 1650 werd naar Arakan gezonden „een kleijn oorlogs-esquader om revange te nemen" en „om teffens parttye slaven van daar te halen, waaraan men gebrek

---

[1]) Komati, een koopman, handelaar, opkooper vooral bij de wevers van kleedjes, welke zij in grootere partijen verkoopen. (*Hobson-Jobson*, p. 237, s. v. Comaty). Zij vormden een soort gilde.

[2]) Dus die direct gekocht zijn zonder tusschenkomst der tusschenhandelaren.

[3]) Vergelijk *Hobson-Jobson*, t. a. p., bewijsplaats 1679.

[4]) Uit het Contractboek. — Bij Valentijn, V, I, *Choroamandel*, bldz. 143, v.v. is het zeer verkort en onvolledig opgenomen, evenals in *Daghregister 1653*, bldz. 100, v.

hadde". De koopman David Verdonk werd in 1652 tot „opperhoofd" benoemd (Vgl. Valentijn, *Choromandel*, bldz. 145) en 27 Sept. 1652 besloot men, van de 123 gevangene 68 naar Arakan te zenden en „teegens de onse te verwisselen" (*Realia*, I, Leiden, Kolff, 1882, bldz. 52). — Dit gebeurde nu bij de zending-Goossens. De koopman Joan Goossens kwam 15 Januari 1653 bij Arakan aan en wist na lang onderhandelen de volgende „articulen" toegestaan te krijgen van den jongen „Coningh", die „soo lange noch syn volle verstandt niet en heeft, op den duym der grooten wordt gedraeyt, dewelcke meestal nieuwelingen en uyt het stof, om soo te seggen, opgetrocken sijnde, van een seer eijgenzinnich, begeerich ende arghwanigh humeur gedreven worden". (*Dagh-Register 1653*, bldz. 97—103; zie ook: bldz. 113, v.

Grootmaghtigen vorst **Seijnda Zudremo Raza**[1]) Coninck van **Arracan,** keijzer van Bengala, ende Heer over veell grote Coninckrijken[2]) etc^a.

De poincten ende artijculen, welck tot volltreckingh ende uijtvoering mijner jegenwoordige legaetschap nedrigh aen UE. Coninckllijcke Maijesteijt hebbe te versoeken ende volgens ordre ende last van mijn Heeren ende principalen met UE. Maijesteijt magh aen te gaen ende besluijten, zouden ten principalen bestaen int volgende.

1.

Eerstelijck dat alle voor desen wedersijts gepasseerde actien noijt weer opgehaellt, maer vergeten en uijt der gedaghten uijtgeroeijt werde in maniere off noijt geschiet ware.

2.

Ten anderen aenstonts te doen restitutie onzer Nederlanderen, bestaende in seven man, jonghts omtrent Ougelij[3]) op d'Ganges bij onversiens overrompelen van een onzer chialoupen naer Arracan vervoerdt. Warentegen Uwe Maij^{te} met den eersten zullen toecomen

---

[1]) Tsandathudamma (Radza) (1652—1684), bij Stokvis, *Manuel*, I, bldz. 333. Vgl. ook Phayre, *History of Burma*, p. 178, 180, die hem noemt Sânda Thudammâ. Deze vorst was nog slechts kort geleden op den troon gekomen en een jongen van 13 of 14 jaar (*Dagh-Register, 1653*, bldz. 98).

[2]) Goossens vleit den vorst van Arakan: een captatio benevolentiae. Deze toch was geen Keizer van Bengalen, al deden de bewoners van Arakan dikwijls strooptochten in dit door gouverneurs bestuurde deel van het rijk der Groot-Mogols en hadden zij deelen daarvan tijdelijk in bezit. Vgl. *Dagh-Register 1644—1645*, bldz. 58. Evenmin was Arakan's „Koning" heer over veel groote koninkrijken. Vgl. *Corp. Dipl.*, I, sub voce Bengalen. — Zie ook Phayre, *Burma*, p. 171 ff. Trouwens in het antwoord des Konings op Goossens' voorstellen is ook geen sprake van al dit moois. Wel was Arakan met Bengalen in deze dagen eens weer op voet van oorlog. Vgl. art. 3 dezer voorstellen.

[3]) Hoegli.

alle t volck van die bij Sieur Heijnsbroeck als cocquen [1]) naer Batavia vervoerdt ende nogh int leven zijn, bestaende in in een nomber van 123 coppen, zoo mans als vrouwen [en] kinderen, waervan present 63 medebrengen. [2])

3.

Strickt verbot aen UE. Maij[te] armada, van onse vaertuijgen offte chaloupen ter rede Pipelij, op d'reviere Ganges [3]) off ellders rescontrerende vrij en ongemollesteerdt te laten varen op hooge straffe tegens d'fauteurs, bij Uwe Maij[t] daertoe stellen ende promptelijck te doen executeren.

4.

Dat ons schipp offte schepen ter comste datelijck met ervaren loots om d'selve binnen ende gielias [4]) om op te boughsjaeren [5]) gesecoureerdt werden.

5.

Dat Haer Edeles [6]) brieven aen Uwe Maij[t] comende bij onsen Capiteijn, [7]) d'selve datelijck overhandight mogen werden zonder 3 à 4 weeken off eenigen tijt [in] de logie te moeten bewaren als off daer niet zonderlings aen gelegen en t'sellve bij Uwe Maij[te] onaengenaem ware.

6.

Oock wanneer den Capt tusschen tijde Uwe Maij[te] te spreeken, ijets te versoeken offte voor te dragen heefft, dat d'zellve gelicentieerdt werde, Uwe Maij[te] zulx mondelinge bekent te maeken, hetzij bij audientie int openbaer offte als Uwe Maij[t] geen publieque audientie is gevende, dat des-niet-min onzen Cap[n] om in de binnenpas [8]) te compareeren licentie mogh becomen ende gehoor verleent werden, wandt soo sulx genegen zijn bij geschriffte aen Uwe Maij[t] te verreghten, schoon eerlijcke ende grote schenkagie aen UE. Maij[t]

---

[1]) ?

[2]) Zie hiervóór, bldz. 54.

[3]) Vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 286, noot 1. — Pipeli aan een der nevenrivieren van de Ganges. (Zie ook Valentijn, *Choromandel*, bldz. 161 en aldaar de *Nieuwe Kaarte van .... Bengalen*).

[4]) Schuiten, lichte vaartuigen.

[5]) Boegseeren.

[6]) Van den Gouverneur-Generaal (en Raden van Indië).

[7]) Den vertegenwoordiger der O. I. C. in Arakan.

[8]) ?

principalen [1]) ende vordere officieren als dienairen presenteren en verstercken, eghter niets ten voordeele verreghten nogh het versoeck Uwe Maij' te vooren is comende, maer tot onzen groten nadele de schrifften aghter de hant gehouden ende verduijstert werden, gelijck voor desen onse residenten veellmalen wedervaren is.

7.

Dat wij in alle Uwe Maij'e landen ende plaetsen zoo in **Arracan** als in **Bengala** te water ende te lande, nergens uijtgesondert, een vredige en onbecommerde excercitie van negotie sullen genieten in alle zodanige goederen ende coopmanschappen als slaven, rijs, wasch etc^a, die op ijder plaetse comen te vallen ende ons oirbaer zijn, gene uijtgesondert van wadt nature d'zellve ook moghten wesen, zonder dat gehouden zijn eenige schilltwaght offte spion omtrent d'logie te gedogen.

8.

Dat wij sullen mogen negoteeren, handelen ende corressponderen met alle zodanige personen, t zij van hoge offte lage qualiteijt, als ons goedtdunken zall en te rade werden, zonder gelijck voor desen meer malen te tijde van Losclosij [2]) ende andere vermogende zij geschiet, ons te constringeren ende op te dringen, eenige goederen ende die ten diersten prijse uijt hare handen alleen naer hun welgevallen te moeten copen, daer wij se anders bij andere gemeene persoonen martgangh tot minderen prijse conden becomen, daarbij dan niet alle [3]) grote schade hebben geleden, maer ook vele quade uijtstaende schullden veroorsaeckt, behallven dat door t langh nalopen de schepen ter behoorlijcker tijt niet zijn gedepecheerdt connen werden maer met groote veraghteringh onzes dienst hebben moeten tardeeren. Ook is hier uijt ontstaen, dat veele gemene ende sobre luijden, die onse woningh frequenteerden, het een en t ander met ons handelende offte dagelijckx behoefftigheden te coop brengende, zeer schandelijck zijn getracteerdt geworden, zommegen affpersende eenige gelltboeten, andere straffende aen de lijve, met geeselen, met vingeren aen handen en voeten afftehouwen ende met eeuwige gevanchenissen.

9.

Niet alleen dat op alle plaetsen ende alle goederen liberlijck mogen

[1]) Voornaamste ambtenaren.
[2]) Mij is niet gebleken wat hiermede bedoeld wordt.
[3]) Alleen?

negotieren. maer sulx vrij ende buijten lassten van thollen ende raderijen offte t'sionkans,[1]) hoe sulx moghte genoemt werden, zoo well van de aenbrengende goederen ende coopmanschappen als mede zodanige als daer t zij in Bengala offte Arracan etc[a] ende ter wadt plaetse hoe die genaemt moghen wesen ende onder Uwe Maij[ts] gebiet sorteerende, zullen comen te negotieren ende vervoeren, gelijck voor desen ook well gestipuleert en geaccordeert sijn geweesst, maer egter doorgaens verhinderingh in geleden.

10.

Dat onze schepen naer ons wellgevallen mogen lossen en laden zonder eenige visite offte oppassers te gedoogen noghte subject te wesen, insonderheijt op t schepen[2]) der slaven, maer dat sellve mogen incoopen ende affschepen gelijck tot den jare 1638 in observantie zij geweest. Daer[3]) is eenelijck, wanneer de slaven geinbarcqueerdt wierde, d'sellve zijn gevisiteerdt geworden door t volck des t coutow'[4]) ende een van sig aghtmas;[5]) ende dat om geen mancquijns[6]) off die d'jnlandsche tale spreken conden en omtrent d'7 jaer in Uwe Maij[ts] rijcks geweest zijn te vervoeren. D'zulcke vinde[nde] zijn sanderen daeghs andere in deszelffs plaets gegeven. Ende niet gelijck zedert den jare 1643, dat extraordinaris visiten hebben moeten gedoogen, dat in plaetse d'sellve in voortijde gelijck geseght bij t volck des coutewaells ende een van siaghtmas op de schepen zijn gevisiteert ende maer ondervraeght wierde, hoe langh genomen en off de Moorsche tale[7]) conden, zoo heefft men doen daer nogh bij gevoeght gehadt ende sicque crangs sougrij[8]) ende het volck van anharij;[9]) ende laten affnemen die zeijden maer t minste

---

[1]) Tollen.

[2]) Inschepen?

[3]) Uit het stuk, hierachter verkort volgende, blijkt, dat moet worden gelezen: „dat".

[4]) Moet zijn: „coutewael" (zie beneden). — Catwal, catual: Ambtenaar belast met marktaangelegenheden, met de politie enz. (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 487).

[5]) Het hierachter genoemde stuk heeft: „roos ende zanghma". Vgl. *Dagh-Register* 1653, bldz. 99, waar gesproken wordt van „de Coutewael ende Roos" en van „Sanghmao, 's Coninx thresorier".

[6]) Bewoners van Myohaung, de hoofdstad??? Vgl. *Gazetteer*, V, 392.

[7]) Wordt hier natuurlijk gezegd voor de in Arakan inheemsche taal. Vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 414. Het Arakaneesch is een „dialect" van het Burmaneesch (Hunter, *Gazetteer*, New edition, IX, p. 137). Men wilde blijkbaar niet, dat de eigenlijke Arakaners als slaven werden opgekocht en weggevoerd.

[8]) Vgl. *Dagh-Register 1653*, bldz. 99.

[9]) ?

handtwerck te connen, waervoor dan een deell, oudt, verleemt, [1]) manck en caduck volck, nae drije vier jae vijff dagen waghtens, in plaets moesten aennemen, dat ons in de negotie grotelijckz deden veraghteren. [2])

11.

Dat onze gellden volgens valeur soo in wisselingh van d'allhier gangbare munte als tegens trocque van coopmanschappen zonder daerop te verliezen mogen aengenomen werden.

12.

Dat ons een bequame ruijme ende well gelegen plaetse om onze logie ende packhuijsen te setten verleent werden, allwaer geen brant van andere woningen daer omtrent subject zijn.

13.

Dat wij wegens onzen voor desen gedane reghtmatigen pretentie [3]) eenighsints zij met ter handt stellingh van seekere quantiteijt slaven offte eenige andere te verlene voordeelen naer discretie mogen gecontenteert werden. [4])

14.

Dat wij mogen bij verscheijningh voor Uwe Maij' volgens onse gewoonte d'behoorlijcke eerbiedigheijt ende reverentie doen, zonder dat door een coutewael en andere naer hun wellgevallen ende onser groter ongewoonte en vastidie [5]) in spot van een jgelijck tot voor den throon van Uwe Maij' getrocken ende gesleurdt werden. [6])

15.

Dat wanneer binnen bij Uwe Maij' verschijnen, alltijt onse eijgen

[1]) Verleemt? = verminkt, gebrekkig (Verdam, *Middel-Nederlandsch handwoordenboek*, ('s-Gravenhage, Nijhoff, 1911, sub voce).

[2]) Men ziet, hoe gelijk had Marten Isbrants, toen hij waarschuwde tegen den slavenhandel. (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 413).

[3]) *Daghregister 1653*, bldz. 181, verkort dit aldus: „dat wy voor onze pretensie om de schade, die wij voor dezen geleden hadden, behoorlijck contentement mochten genieten".

[4]) Dit is niet ingewilligd door den vorst van Arakan. Het artikel komt althans niet voor in het volgende stuk. Zie trouwens *Dagh-Register 1653*, bldz. 161: de vorst zeide „dat wij de schade, die ons voor deze van sijn volck geleden hadden, behoorden te vergelijcken met het gene sijne landen en onderdanen naderhant door de gepleegde hostiliteijten (van 's Compagnie's zijde) hebben moeten uijtstaen".

[5]) Afkeer.

[6]) Vgl. de korte beschrijving van dit vernederende eerbetoon bij Valentijn, *Choromandel*, bldz. 143.

taellman off tollck dight bij ons mogen hebben om daerdoor Uwe Maij[t] tgeen willen versoeken bekent te maken.

16.

Dat Uwe Maij[t] ons tot alls voornoemt verhaellde vrije en onbecommerdt negotie, zoo hier als in Bengala, bondige en vaste firmans, waerop ons mogen russten, gunstelijck sult gelieven te verleenen ende met eenen datelijck door ganslagh [1]) over t geheele landt t zellve laten vercondigen ende uijtroepen.

17.

Dat Uwe Maij[t] ons mede doe ter handt stellen al de kinderen, voor desen door onze Nederlanders bij de jnlandsche vrouwen van tijt tot tijt geprocureerdt, namentlijck. t'kint van Adriaen van der Stell; [2]) t kint van Bastiaen Jacobszoon; 2 doghterkens van Jasz. [3]) den Engelsman, waervan d'eene getrouwt is; een doghterken van Claes Harmszoon Bisschop.

Dat alle slaven, bij onze residenten voor desen in vrijdom gestellt en daer naer bij d'Maij[t] aen hem getrocken, niet anders wetende off sij 's Comp[s] slaven geweesst, werdende tot oppassers van de paerden en oliphanten stallen gebruijckt, vrij en liber mogen gelargeerdt werden.

Van welcke voorschreven poincten Uwe Maij[t] gesint zijnde ons d'zellve in te willigen, versoeken een schrifftelijck contract, zodanigh gespecificeerdt, onder Uwe Maij[t] zegell gelieft te passeeren ende ons ter handt stellen, op dat daermede d'Ed[e] Heer Generael mogh verthonen gunt met Uwe Maij[t] geaccordeert ende besloten zij, naer welckers effect onse schepen datelyck tot in den handell zullen laten opcomen.

Jn Arracan den 28[e] Februarij A[o] 1653. Was geteeckent **Joan Goesens.**

---

[1]) Gongslag??? — Het volgende stuk heeft „gonslagh".

[2]) Adriaan Van der Stel, den bekende.

[3]) Het volgend stuk heeft „Jan".

Specificatie der poincten en artijculen welcke den Koningh van Arracan op 's Comp^e gedane voorstell heefft toegestaen en jngewilligt namentlijck. [1])

2.

Ten anderen restitutie onser Nederlanderen bestaende in ontrent Ouglij op d'Ganges bij onversiens overrompelen van een onzer chaloupen naer Arracan vervoerdt, mits dat daarvan drie hier bij d'logie overblijven tot dat den Maij^t resterende van zijn volck zall becomen hebben.

10.

Dat onze schepen naer ons wellgevallen mogen lossen ende laden zonder eenige visite offte oppassers te gedoogen noghte subject te wesen, insonderheijt opt schepen der slaven maer dat dezellve mogen jncopen ende affschepen gelijck tot den jare 1638 in observatie zij geweest dat is, eenlijck wanneer d'slaven g'jmbarcqueert werden d'zellve maer gevisiteerdt zullen worden door t volck des coutowaels, roos ende zanghma, ende dat om geen mancquijns off die de jnlandtsche tale spreken konden en omtrent de seven jaer in Uwe Maij^ts rijck geweesst zijn te vervoeren. D'zulcke vindende, zullen datelijck weer andere in desselffs plaets gegeven werden.

16.

Dat d'Maij^t ons mede zall doen ter handt stellen alle de kinderen die door ons sullen aengewesen worden voor desen door onze Nederlanders bij deze jnlandtsche vrouwe van tijt tot tijt geprocureerdt waervan voor eerst gespecificeerde staen .... [2])

Int palleijs des Coninckl. Maij^t van **Arracan** den 22e Maerdt A^o 1653.

---

[1]) Ik neem hier slechts enkele artikelen over. De overige zijn gelijkluidend met Goossens voorstellen.

[2]) Volgens de namen, die op bldz. 60 zijn genoemtd.

CCIX. MOLUKKEN—AMBON.

28 Maart 1653. [1])

Na den terugkeer van De Vlamingh en Mandar Sjah uit Batavia werden de krijgsverrichtingen voortgezet. Zóó werd de sterkte Gilolo, waar de tegensultans, Manila en Kalamata, zich bevonden, door Mandar Sjah en Ternate's gouverneur Jasper van den Bogaerde bedreigd en den 10 Januari 1653 gaf Kalamata Gilolo over. Ook Manila onderwierp zich aan Mandar Sjah. Een aantal hunner volgelingen volgden hun voorbeeld (Bokemeijer, *Molukken*, S. 212, CVII, CXII; Valentijn, *Molukse Zaaken*, bldz. 303; M. Dassen, *De Nederlanders in de Molukken*, Utrecht, van Heijningen, 1848, bldz. 102 v.v.). Uitdrukkelijk werd gestipuleerd in onderstaande „artijculen", dat zij wel den sultan van Ternate zouden gehoorzamen, echter behalve wanneer diens bevelen strijden met de belangen der O. I. C.

Artijculen ende voorwaerden waeronder alle de gevlughte Ternataense overigheijt van **Dodingen** [2]) en **Gilolo** [3]) allhier wederom op Ternaten opgecomen en op de bovengemelte plaetsen zijn remorerende, welcke haer voor desen met eijgen will offte door dwangh van den capiteijn laoudt Saijdij, [4]) den goegoe quitchill Mossa [5]) en hoccum Loulata Tomagola [6]) mede in vijandtlijcke posture de vrundtschap van de E. Comp^e ende de gehoorsaemheijt van de Koninck Mardarsaha hebben ontrocken gehadt, nu weder de novo door den H^r Gouverneur Gaspar van den Bogaerden ende den E. Jacob Hustaerdt [7]) onder specialen eede in vrundtschap van de voorschreven Comp^e ende gehoorsaemheijt van den gem^t Coninck Mandarsaha zijn aengenomen geworden, als bij iders naem hier onder met haer gewoonlijcke handteeken te beoogen staet. Te weten:

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Op de Westkust van Halmaheira, „daer der Ternatanen spijs-camer van sagouw is" (Heeres, *Bouwstoffen*, III, bldz. 386).

[3]) Djilolo, Djailolo op de Westkust van Halmaheira.

[4]) Al deze namen en titels kwamen reeds herhaaldelijk voor in deel I en op de voorafgaande bladzijden. Ik verwijs daarom naar de Registers.

[5]) Bokemeijer, *Molukken*, spelt foutief „Moffa".

[6]) Een der voornaamste geslachten van de Molukken (Heeres, *Bouwstoffen*, III, Register).

[7]) Bestemd tot opvolger van Van den Bogaerde. (Bokemeijer, *Molukken*, S. 213).

Eerstelijck bekennen ende verclaren wij te zijn ende te wesen wettige onderdanen van den groodtmaghtigen Mandarsha, Coninck van Ternate, onzen genadigen souverajjn ende overheere ende goede lieve vrunden van de Generale Geoctroijeerde Nederlandtsche Oosstindische Compe, belovende ende swerende den gemelte Coninck alle onse leve [1]) dagen als getrouwe onderdanen in alles te sullen gehoorsamen, hem gehou ende getrouw te zijn, mitsgders met d'E. Compe ende hare suppoossten t'onderhouden een onverbreekelijcke ende broederlijcke nedrige ommegangh.

2.

Ten tweede belooven ende sweeren wij, aen meer gemelten Coninck t'allen tijden gewillighlijck te sullen opbrengen alle zodanige lassten ende jmpositiën als hij ons zall gelieven te ordonneren ende hetzij Zijne Maijt goedtdenken ende behagen zall.

3.

Ten derden dat wij Zijne Maijt gehoorsamen zullen in alle hetgene hij ons zall gelieven te gebieden ende bevelen; except eenelijck maer in zodanige saeken, welcke tegens ende in prejuditie van de E. Compe souden mogen strecken, allzoo wij ons specialijck bij eede verbinden alls daer [2]) bij desen met gemelte Compe in een onverbreekelijcke eeuwighlijcke vrundtschap te zullen continueeren, zonder dat wij daer off om jmandts wille oijt onse leve dagen sullen recederen offte opgehouden.

4.

Ten vierden dat wij voor onse vijanden sullen houden ende blijven houden alle de geene, welcke onses Coninckx ende Compe vijanden zijn ende alle desellve als ons eijgen vijanden te uijttersten, waer dat connen offte mogen, vervolgen ende hellpen beschadigen, zonder daerin eenigh aenschou op vrunden ende magen, jae all was het ook tot onse ouders ende kinderen incluijs, te nemen ende specialijck den cap. laoudt Saijdij, quimelaha Madjera, den hoccom Loulato Tommagola ende voordts alle degeene, wie haer woeste schellmstucken mede hebben gevolght ende haerlieden daerinne, als die van Zabou [3]) ende Gammacnorre, [3]) het zij in raedt offte daet, gedaen ende g'adsisteerdt hebben en traghten te doen.

---

[1]) Levens-.

[2]) Alsdan?

[3]) Saboewe of Sagoegoe; Gamoekanora (Westkust van Halmaheira).

5.

Ten vijffden beloven ende sweren wij, daerentegen ook weder voor onse vrunden te houden ende zullen houden alle de geene waermede hooghgedaghten onsen Coninck ende de Compe in vrundtschap ende alliantie zijn levende ende mitsdien met desellve t'onderhouden zodanige goede correspondentiën ende vrundelijcken ommegangh, als wij met onse eijgen natuurlijcke vrunden souden connen offte mogen doen.

6.

Ten sesten beloven ende sweeren wij ook, vermits het d'expresse will ende believen van den meer hooggenoemden onsen Coninck is, geene uijtlanderen sonder speciaell believen van de meerverhaellde Oosst-indische Compe oijt van [1]) onse stranden t admitteeren, maer deseilve, indien zij daer tegen het believen van de voorschreven Compe t'arriveeren comen, met gewellt naer ons uijtterste vermogen van daer te hellpen drijven.

7.

Ten sevenden dat wij hier op de landen van Ternaten off Allmahera noijt eenige nagell offte noteboomen meer sullen planten, ten sij het ons door de Compe expresselijck comt geordonneert te werden.

8.

Ten aghsten, dat wij alle de geene nogh ellders in t bos comen te ontmoeten, sonder dat het ons specialijck sall behooren belast te werden, sullen bederven ende extirpeeren.

Alldus gedaen ende besworen op t eijlandt Ternaten binnen t' groodt Nederlandts cassteell Orangien desen 28e Martij Ao 1653 ten overstaen ende int bijwesen van den groodtmaghtigen **Mandarsaha,** Coninck van **Ternaten,** den heere gouverneur **Gaspar van den Bogaerden,** den heer gouverneur **Jacob Hustaerdt,** den Capiteijn **Paulus Andriessen** ende den Secretaris **Barent Leuwen.** Ende zijn de namen dergener, welcke dese artijculen onderteekent hebben, als volght: den Coninck van **Gilolo,** [2]) quitchill [3]) **Calamatta,** quitchill **Duij,** hoccom **Molij,** [4]) hoccom **Dijara,** [5]) sengadia **Limatouw,** [6])

[1]) Is natuurlijk een schrijffout voor „aen" (op).
[2]) Dus: Manila.
[3]) Vorstelijke titel, prins.
[4]) Hoekoem, inlandsch hoofd. (*Encyclopaedie*, II, bldz. 97).
[5]) Diaca(?)
[6]) Sengadji (van?) Limatahoe? (*Corp. Dipl.* I, bldz. 211, noot 4).

jman [1]) **Duco**, sengadia **Calaleba**, quimelaha **Tomadije**, quimelaha **Tummasito**, quimelaha **Perahe**, gnoffamaniera **Tabala**, [2]) gnoffamaniera **d'Jico**, gnoffamaniera **d'Jico Heco**, gnoffamaniera **Calamatta**, gnoffamaniera **Gnoffatahake**, gnoffamaniera **Samma Chinij**, quimelaha **Toroutij**, quimelaha **Doij**, gnoffamaniera **Taconij**, [3]) jman **Taconij**, gnoffamaniera **Totolire**, sengadie **Tugowave**, sengadie **Tolo**, sengadie **Samasso**, sengadie **Mamoija**, quimelaha **t Siava**, sengadie **Sakitta**, sengadie **Sopie**, sengadie **Mira**, sengadie **'t Siauw**.

CCX. BIJAPOER—VENGURLA.

8 Mei 1653. [4])

In December 1641 had de O. I. C. vergunning gekregen van den vorst van Bijapoer, om in Vengurla, waar zij reeds vroeger (1637) een kantoor hadden, „een sterckte" te mogen bouwen. (*Corp. Dipl.* I, bldz. 360). Rijcklof van Goens (de oude) in een rapport van October 1675 aan G.G. en R. (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 244) zegt van Vengurla, dat dit „boven alle deze (kustplaatsen werd) geprezen, om dat het recht agter den voornaamsten weg landwaard in legt". Tevens was het een kijk-in-den-pot naar de handelingen der Portugeezen op de Kust van Malabaar (t.a.p., bldz. 161 en Valentijn, *Malabar*, bldz. 2). Zooals uit onderstaand ferman blijkt, werden van uit Vengurla handelsrelaties onderhouden „landwaarts in". Rajabach (Radja Bagh) ligt op Valentijn's *Nieuwe kaart van Choromandel ende Malabar*, op ruim 17° N.B., aan een der zijtakken van den Zuidelijken hoofdtak der Kistnarivier, ten Westen van de stad Bijapoer [5]). Vgl. over

---

[1]) „Dorpsgeestelijke" (vgl. *Encyclopaedie*, II, bldz. 134).

[2]) Ngofamanjirah, kamponghoofd.

[3]) Daar men hier heeft een kamponghoofd en een „dorpsgeestelijke" met bijvoeging „Tacony", zou men hier denken niet aan persoonsnamen, maar aan waardigheidsbekleeders voor een kampong „Tacony". Takomi? (op Ternate), (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 64, noot 1).

[4]) Uit het Contraktboek. Vengurla blijf ik thans nog bij Bijapoer plaatsen, (zooals trouwens het Contractboek zelf dat ook doet), omdat het toen nog een op zich zelf staand kantoor was. Eerst in 1676 werd het onder Malabaar „sortabel gesteld". (*Realia*, II, bldz. 192).

[5]) Op moderne kaarten trof ik de plaats niet aan. Wel is op de *Map of India* bij James Wijld, 1854, een plaatsnaam Rybag (17° O.L. en 16°, 30′ N.B.) aangegeven, ten N.O. van Vengurla, ten Z.W. van Bijapoer: dus ongeveer overeenkomende met de ligging van Valentijn's Rajabach. — Vgl. over Ragiabag het *Dagh-Register 1643—1644*, bldz. 200; *Dagh-Register* 1644—1645, bldz. 305. Ook de Engelschen dreven toen hier handel. — Zie ook Baldaens, *Malabar ende Choromandel*, bldz. 70.

onze verhouding met Vengurla ook Aalbers, *Rijcklof van Goens*, bldz. 82, v.v.

Translaedt firman van den **Visiapourssen** Coninck wegens Ragiabaghsen handell in faveur van d'Coninginne, in dato 8e Maij 1653 ende den 19e daeraenvollgende ontfangen.

Godt is Allmaghtig in hemell ende op aerde.

Groot firman van de Konink, t welck ick gesonden hebbe aen den coopman, commandeur ende capiteijn vande Hollanders **Jacob Bagheragh.** Int jaer nae Mahomets geboorte 1053 [1]) is mij voor weijnige dagen bekent gemaekt, hoe dat den capiteijn met zijne goederen in de plaetsen Aetchera en van Tapisallse [2]) sigh versoght [3]) heeft, welck wij aengenaem is geweesst te verstaen. D'schone coninge, [4]) een persoon van groten huijse en van veell vermogen, die haer woonplaets heefft in t paleijs des Conings, wiens camer heerlijck gestoffeerdt ende met cosstelijcke behanckselen verciert is, gelijck in voortijde van de Coninginne Billcaijs ende Casstijsa. Sittende onder de schaduwe ende schaemte, van alle en alle de werelt well bekent, een vrouwe van groote eere ende overvloedige beleefftheijt, dat is de Coninginne Boidij Sabinij, die 't sellvige sall blijven, soo langh de werellt staet.

Nu zoo versoekt d'Coninginne, door dien de markt van **Ragiabagh** haer toebehoordt, een firman van seekerheijt, dat niet hebbe connen weijgeren, maer met dit firman willen begifftigen. Zoodrae UE. desen ter handt sall gecomen zijn, blijfft mijn hardt tot Uwaerdts genegen, [5]) UE. goederen off coopmanschappen, die aengebraght zijn te vercopen, vervoerdt nae Ragiabagh, maeckt daer een huijs en winckell en drijfft uwen handell in alle zeekerheijt, gelijck den brieff van geleijde, die de Coninginne Boijdij Saijbonnij met [6]) betalens tot gereghtigh' volgens gebruijck van den Ragiabaghsen marckt sall aenwijsen. Weesst gerusst ende blijfft met genegentheijt dat UE. dit groodt firman uijt gunste verleent is, waer naer UE. sigh sall weten te reguleren. Den 8e Maij Ao 1663 [7]).

[1]) Schrijffout voor 1063.

[2]) Beide plaatsen zijn „zeehavenen" volgens het achterstaand ferman. Achera ligt op 16° aan de kust; Salsi benoorden Vengurla, iets binnenwaarts.

[3]) De zin loopt hier niet.

[4]) Schrijffout voor „coninginne".

[5]) De tekst is hier niet zuiver.

[6]) Mits(?).

[7]) Schrijffout voor 1653.

Gegeven met verloff des Coningh, die een groodt Coninck is, naer onsen stijll A° 1653 den 8e Meij, op een groen goudt gesaijt papier int Persiaensz geschreven en boven in t hoofft met een groodt swardt zegell gedruckt.

CCXI. BIJAPOER—VENGURLA.

6 Juli 1653. [1])

De Vorst van Bijapoer meende in dezen tijd verdere gunsten aan de O. I. C. te moeten verleenen. Dat hij hiermede en met dergelijke beloften de onzen naer zijne zijde trachtte te brengen bij mogelijke hostiliteiten met de Portugeezen, hebben de Nederlanders steeds zeer wel begrepen (Vgl. b.v. *Dagh-Register, 1643—1644*, bldz. 200. Vgl. ook Baldaerus, *Malabar ende Choromandel*, bldz. 80, v.). Aan de andere zijde werden de verhoudingen niet verbeterd, wat van de eene zijde geweten werd aan de ophitsingen der Portugeezen; maar wat ook zeker mede te wijten is geweest aan den weinigen takt, welke onze resident Jacob Bacherach (sedert 4 Mei 1652) in de verhoudingen met de inlandsche Grooten toonde. Hij verhuisde in 1653 naar Salsi [2]) ten Noorden van Vengurla, onder een anderen gouverneur staande. Spoedig daarop werden de verhouding weder verbeterd, zooals onderstaand ferman getuigd. (*Dagh-Register 1653*, bldz. 104; Aalders, *Rijcklof van Goens*, bldz. 82—85).

Translaedt firman des Conings van **Visiapour** den E. **Jacob Bagharagh** door den Heer Wameddelij uijt Visiapour in dato 28e Julij toegecomen.

Godt heeft d'werellt geschapen. Ende dit firman is des Coninghs. Wordende gesonden van een groodt geslaght, zijnde van uijtnemende sterckte, die een jgelijck den wegh des gelucks ende trap des opcomst weedt aen te wijsen, getrocken uijt den huijse Proijjamber ende van den geslaghte Mortoso, [3]) wesende getrouw den huijse des Coninghs Laleman, [3]) alls mede desselffs secreten toe vertrouwt, van groodt vermogen ten huijse des Conings, die de goede cosstuijmen doet onderhouden, uijtgesoght uijt alle goede vrunden, de grootste onder alle geslaghten ende een man der waerheijt, t welck is Palullassen Siasahep, [3]) sittende voort aengesight des Conings.

---

[1]) Uit het contractboek.
[2]) Zie hiervóór, bldz. 66, noot [2]).
[3]) Ik heb niet kunnen nagaan, wie hiermede bedoeld worden.

Alsmede van den grootsten houwelldaer onder alle houwelldaers, [1]) zijnde een persoon van grote authoriteijt ende vermogen, die insgelijcx een ijder den wegh des gelucks weet aen te wijsen ende voornaemste van die geene, die des Coninghs huijs veell goedts toewenschen ende groodt incomen is aenbrengende, dat is den persoon van Pier Armed, [2]) sittende voor 't aengesighte des Maijt", die gesonden is als houwelldaer van Mamelogaa Pouda [3]) waer bij alle houwelldaers, tannadaers, [4]) sarsamatas [5]) ende andere mindere bevellhebberen, als ook alle desseijs, [5]) couteaels, [6]) paghters ende andere, die de tholle vorderen, sergeanten, mitsgaders alle de geene, die tot opsienders vande wegen ende tollhuijsen in t gantsche rijck des Conings gestelt zijn gemandeert werden int jaer 1653.

Te weten dat niemandt de Commandeur van de Hollanders Jacob Bagheraght, zijnde een grootmoedigh persoon, wien dit firman van goede sekerheijt wordt verleent, nogh geene Hollanders incluijs, eenige tholl offte gereghtigheijt hem sall verstouten aff te vorderen, gelijck in de vorige firmans mede gemandeert en uijtgedruckt is, sigh niemandt sall vervorderen geseijde Holland" nogh haer volck, genoemde paghtslaven, eenige de minste onlussten aen te doen, maer in tegendeel alle hullpe ende faveur bewijsen om gerustelijck in de zeehavenen **Atchera, Tapisallse** te resideeren ende alldaer, alsmede in alle havenen ende quartiere van s'Conings gebiedt, hare negotie te drijven nae haer eijgen wellgevallen, van welken handell door [7]) desen geene de minste thollen bethaelt hebben, nogh in toecomende geene subject zijn zullen, allsoo den Coningh sulx is gebiedende, tot welcken eijnde dit firman wordt verleent, opdat van alle lassten ende thollen, geene uijtgesondert, bevrijt zullen zijn ende daerbij gemandeert, niemandt meergenoemde Hollanders een hair van t hoofft

---

[1]) Havildar, hier een hooggeplaatst ambtenaar, in een post van vertrouwen. Vgl. *Hobson—Jobson*, p. 412).

[2]) ?

[3]) ?

[4]) Tanadar. — Een officier van niet lagen rang. — *Hobson—Jobson*, p. 896, vergist zich, als het zegt, dat het juist de Portugeezen waren, die dit woord „adopted in a more military sense". Hier toch wordt het woord voor een militair gebruikt, zoo ongeveer in den zin, waarin de Portugeezen het ook gebruikten: „tanadar and captain of land forces".

[5]) „Wessi, Landdrost tot Souratte", *Verzameling van woorden*, sub voce. Een civiel ambtenaar (vgl. *Hobson—Jobson* p. 306 bij „Dessaye" en p. 319 bij „Dissave").

[6]) Cotwal, cutwaul (*Hobson—Jobson*, p. 265), een civiel ambtenaar.

[7]) Vóór?

zullen krencken, nogh molestie aendoen, t welck den Coninck soo in alle deelen des rijx gelast naer te comen, opdat de Hollanders niet wederom claghtigh vallen, gelijck dit een groot firman des Conings is. Laet alles effect sorteeren.

Gegeven in t Hoff van Visiapour den 6e dagh des maents Chaban [1]) nae Mahomets geboorte 1053, [2]) nae onse stijll den 6e Julij 1653. Gepasseerdt ter presentie des Conings. Boven op 't spacium stont s Conings zegell in swarten jnt [3]) gedruijckt.

CCXII. MOLUKKEN.

7 November 1653. [4])

De sultan van Batjan was ook geheel onder den invloed der O. I. C. geraakt en het kostte geen moeite, ook hem te overreden, de nagelcultuur en daarmede een der bronnen van bestaan voor zijn volk, aan het belang van 's Compagnie's monopolie op te offeren. (Bokemeijer, S. 217, CX, 110. Valentijn, *Molukse Zaaken*, bldz. 306). Een zaak „van zeer veel gewigt voor de E. Maatschappij", want nu waren in de Molukken alleen nog Makjan en Tidore, waarop nagelen groeiden in een hoeveelheid van eenige beteekenis.

Accoordt getroffen tusschen Sulltan Alij, Coninck van **Batchian,** ter eenre ende den Heer Jacob Hustaerdt, Gouverneur en Directeur in Moluco van wegens d' Vereenighde Geoctroijeerde Oostindische Compe, ter andere zijde.

Den Coninck van Batchian staet toe en is te vreden, dat d'E. Compe sall mogen omcappen, schellen ende destrueeren als [5]) nagelboomen, staende hier in Batchian ende alle andere eijlanden, onder t gebiedt van den Coninck voornoemt sorteerende, geen uijtgesondert.

Waervoor sigh den Heer Gouverneur verbint, ten behoeve van d'eijgenaers dersellver nagellbomen datelijck naet sluijten van dit contract tot een recognitie uijt te keeren en te betalen aen zodanige

---

[1]) Schabân loopt van 27 Juni tot 25 Juli 1653. De datum klopt dus niet met 6 Juli.

[2]) Schrijffout voor 1063.

[3]) Inkt.

[4]) Uit het Contractboek.

[5]) Schrijffout voor „alle".

overigheden, als den Coninck daertoe zall committeeren, een somma van vier hondert realen a 51 stuijvers [1]) voorall. [2]) Ende dewijle den Coninck door destrueeren van geseijde nagellbomen eenige zijne particuliere incomsten en gereghtigheden sall comen te derven, soo werdt geaccordeert d'E. Compe alle jaren aen Zijn Hooght sall volldoen een somma van hondert realen, als vooren inganck nemende dese jaren inkluijs.

Waervoor geseijden Coninck en zijne onderdanen van haer eijgendom op alle nagellbomen, staende onder desselffs dominie, bij desen volcomenlijck renumiteren [3]) ende zullen niet vermogen nu nogh namaells deswegen eenige pretentie [te] maeken; jngelijcx verbinden sigh den Coninck voornoemt ende zijne ondersaten, dat zij nu noghte nae t vernielen van geseijde nagellbomen geene nieuwe planterije van desellve specerijen sullen ondernemen offte eenige jonge bomen aenqueeken.

Ende zall d'E. Compe vermogen, alle jonge nagellbomen, die nae desen in den landen als vooren comen uijt te spruijten, te desstrueeren, sonder eenige contradictie ende sullen de Batsianders gehouden zijn, alle nieuwe uijtspruijtselen d'E. Compe aen te wijsen.

Alldus gedaen ende geaccordeert op Batsian in 's Compe logie onder t fordt **Barnevellt** ten overstaen van quijctchill Vissado, goegoe ende Jusson [4]) hoccom, mitsgaders den coopman Allberdt Herderweijck, Abraham Umbgrove, fiscaell ende Claes Leendertsz, tolcq desen 7 November Ao 1653. Was onderteeckent **Jacob Husstaert, Allberdt Herderweyck, A. Umbgrove** ende **Claes Leendertsz. Geell,** hebbende ter zijden op t spatium s'Compe zegell in rooden lacke gedruckt ende was het translaedt deses accoordts in Ternataens daer nevens staende, bij den Coninck Sulltan **Aly** ende de presente overigheden **Vissado** ende **Jusson** mede onderteekent ende met des 's Conings zegell int roodt lack op spatium opgedruckt.

---

[1]) „1 Spaense Reael doet 60 stuijvers light geldt" (*Uijtrekening*, bldz. 7).

[2]) Voor alles te samen; in 't geheel.

[3]) Renuncieeren.

[4]) *Kàn* dit moeten zijn „goegoe ende hoccom Jusson"?. In de onderteekening wordt ook slechts één persoon genoemd.

CCXIII. MOLUKKEN—AMBON.

6 December 1653. [1])

„Den 6 December verschenen de Orang Kaja's van Hatoewè, en Ptolematte aan 't Kasteel, om, alzoo zij de zijde van Madjira verlaten wilden, vergiffenis te verzoeken. Zij wierden in genade aangenomen, deden den eed van getrouwgheid, en maakten dit navolgende contract": (Valentijn, *Ambon*, 2, bldz. 190).

Artikelen, ende voorwaarden op de welke de E: Heer, Willem van der Beek, Raad Extraordinaris van India, Gouverneur ende Directeur over de Provincie van Amboina, met de landen en volkeren, daar onder sorterende, wegens, ende in den name van den Nederlandsen Staat voor de Generaale Orientaalsche Compagnie verdragen ende overeen gekomen is met de Orangkajen [2]) Coliba, Otik, Sewas, Motir, Samma Topi, ende Killoewe, Hoofden van de Negerijen Laulata, Papoeti, Hatilen, Toelesseij, Noeroebessi, Noeroelatoe, en Saleman, anders Hatoewè, en Ptolematta genaamd, [3]) als der zelven expresse en speciale gemagtigden daar toe zijnde.

1.

Eerstelijk verklaaren wij gemagtigden zedert den schelmzen afval van den verraader Madjira, met den zijnen des zelfs zijde, als niet beter konnende, gehouden te hebben, maar nu, bij verschijninge van eenige der Nederlandse magt omtrent haare negorijen, verkoren te zijn, om ons neffens andere onderdaanen van haar Ed: Ed: Staat, volkomen met bede van vergiffenisse, onder den zelven te onderwerpen.

2.

Vervolgens dan beloven wij, dat met alle de geenen, waar mede de Compagnie vrede heeft, met de zelve ook zullen vrundschap

---

[1]) Uit Valentijn, *Ambon*, 2, bldz. 191 v.v.

[2]) Orangkaja = hoofden. „Orankaaij is een Coning op en omtrent Ambon off gesaghebber op de Dorpen aldaar" (*Verzameling der woorden* subvoce).

[3]) Van deze namen vind ik alleen Hatiling in de *Lijst van .... namen in den Nederlandsch-Indischen Archipel* (1906), onderafd. Wahai, Noordkust van Midden-Ceram. Op de kaart van Amboina bij Valentijn vindt men de meeste dezer negorijen. Dáár echter zijn Hatoewè en Ptolematta wel degelijk andere negerijen dan Saleman enz.

houden, en in der minne ommegaan, handelen, ende wandelen, zoo dat tusschen geconfedereerden, ende bondgenooten betaamd.

3.

Gelijk wij dan daar en tegen ook weder verklaren onze vijanden te wezen alle de geene, wie met de Compagnie in onminne zijn levende, ende dat wij daar onder specialijk beloven als onze vijanden te vervolgen ende beledigen, waar datze eenigszins komen, die van des verraders Madjira's aanhang, als zijnde Macassaren, Tidoreesen, ende hare onderhorende, daar onder de roofzugtige Papoewa's niet uitgesloten zijn, ende voort alle andere, als voorschreven, die het met de E. Compagnie niet zijn houdende.

4.

Dat wij geene vreemdelingen, van wat natien, qualiteiten, ofte conditien die zijn, aan onze stranden, ofte havens, handel zullen verleenen, als de welke met een vrijgelijde van den Nederlandsen Staat zijn geprovideerd, ende wie daar af niet verzien zijn, dat wij die alle, als vijanden zullen aantasten, ende met den eersten aan den Heere Gouverneur komen overleveren.

5.

Dat wij na geenige plaatzen, bewesten, ofte beoosten dit Kasteel gelegen, als eindelijk [1]) dienende tot onze reizen, herwaards zullen varen, ofte zullen daar toe alvorens speciale licentie ende schriftelijk bescheid, van den Heere Gouverneur komen overleveren.

6.

Dat wij ten minsten alle jaaren eens gecommitteerden aan den Heere Gouverneur naar het Kasteel zullen zenden, om aan zijn Ed: hommagie te doen, mits zoo wij daar af in gebreke blijven, dat wij daar voren telkens zullen verbeuren een boete van 200 Rijxdaalders van agten.

7.

Dat wij t'allen tijden, als door den Heere Gouverneur ontboden werden, 't zij om zijn Ed: met de Hongi te volgen, ofte om eenige hofdienstigheden te plegen, zonder vertoeven naar 't Kasteel zullen opkomen.

8.

Dat wij alle de slaven, die van elders uit 't gebied van de Com-

[1]) Eenelijk?

pagnie, ofte van den Ternataanse Konink, 't zij uit Banda, of Amboina, &c. tot ons vluchten, ende overkomen, strax naar haar overkomste, zonder eenige redenen van haar tot excuse aan te nemen, zullen aantasten, ende met de eerste gelegenheid tot den Heere Gouverneur aan 't Kasteel brengen, mits voor ider, als tot bergloon, genietende een zomme van vijftien courante Rijxdaalders van agten.

9.

Dat wij geen van allen oit in onze religie zullen werden geturbeerd; maar daar bij ongemolesteerd, zoo als wij die regtevoord belijden, verblijven mogen.

10.

Alle welke bovenstaande artikelen en voorwaarden hebben wij bij dezen in onze voorsz. qualiteit op de Moshhâf, naar onze Moorse wijze, zijnde onze hoogste eed, bekrachtigd.

Aldus gedaan, verdragen, overeen gekomen, bezwooren, ende met signature bekrachtigd. Onderstond **Amboina** in 't Kasteel Victoria dezen 6. December 1653. Was getekend **Willem Verbeek,** 't merk gesteld bij **Sewas,** 't merk gesteld bij **Coliba,** 't merk gesteld bij **Otik,** 't merk gesteld bij **Cewas,** 't merk gesteld bij **Topie,** 't merk gesteld bij **Motir,** 't merk gesteld bij **Sommia,** 't merk van **Topie.** Ter zijde stond ons present. Was getekend **Simon Cos, François Gombebere, Cornelis Hauw;** 't merk gesteld bij X den Radja **Soya,** 't merk gesteld bij **Jan Cambessi, Louis Gomes,** gnatohoedi,[1]) 't merk gesteld bij Jan Cambessi, ter zijde Compagnies zegel gedrukt in rooden lack. Lager stond, 't oirkonde, was getekend, **Jacobus Manteau,** Secretaris.

CCXIV. BIJAPOER—VENGURLA.

26 April 1655.[2])

Rijckloff van Goens had in 1653 en 1654 verschillende kantoren aan de kust van Malabaar gevisiteerd in opdracht van G.G. & Raden. Toen hij 30 April 1654 van Vengurla vertrok, had hij daar als opperhoofd gelaten Leendert Janssen van Tongeren. Van Goens gelastte de Nederlandsche ver-

[1]) Een titel?

[2]) Uit het Contractboek.

tegenwoordigers te trachten, op beteren voet te komen met de Bijapoersche autoriteiten. (Aalders, *Rijcklof van Goens*, bldz. 85, v.v.; 104 v.v.; 111 v.v.; 204 v.v.).

Translaedt firman, door den Coninck Sulltan **Mahomet Adellchia**[1]) in dato 26e Aprill aen d'Ed. H[r] **Joan Maetsuijker**[2]) verleent.

't Groot firman, dat alle houwelldaers, tannadaers ende alle mindere bevellhebbers onder t gebiedt van mijn croon A° 1055 op t versoek van **Leendert Janssen,** coopman en hoofft[3]) over de Hollanders in **Wingurla** gesonden wort, waer in begerende is, soo t gebeurde, dat eenige schepen van d'Ed[e] Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijker, die op de custe passeeren, omtrent de zeehavens mijner gebiedt, t geen Godt verhoede, door storm, brandt als anders quame te verongelucken off te stranden, eegene dersellver coopmansschappen ende goederen, t zij ter zee off te lande, voor verloren gehouden, maer haerluijden weder behoorlijck gejntregeerdt[4]) werden. Welck versoek uijt vruntschap ick volcomen toesta. Soo gelasste dan bij deze, egeenige houwelldaers offte mindere bevellhebbers, onder mijn gebiedt in alle zeplaetsen staende, sigh niet zullen verstouten, eenige goederen off coopmansschappen d'welke door verongelucken der Hollandtsche schepen, op hoedanige manier t zoude mogen toecomen, aen landt offte in zee egenige de minste aen te slaen, naer sigh te nemen offte voor verloren te houden, maer in contra geseijde Hollanders in het bergen haerder goederen en coopmanschappen behulpsaem te wesen, mitsgaders t gesallveerde haer zonder eenige moleste offte offvorderinge van penningen te restitueeren. Wie sulx contrarieerdt, sall ten exempel van andere gestrafft werden.

Oock zijn mijn in corte verscheijde claghte van geseijde Hollanders wegens 't betalen der thollen en 't aenhouden haerder dienaers, waer voor desen aen[5]) bevrijt zijn geweest en ongemollesteerdt haer negotie gedreven hebben, ter oren gecomen, t welck tegen mijn vorige gebodt strijdende is. Soo gelasste dan bij dese andermaell, op dat zijlieden ongemollesteerdt door mijn gantsche rijck hare handell onbecommerdt mogen drijven, hunlieden eegene thollen als raderijen affte vorderen offte eenige moleste aen te doen, op dat naer dese

[1]) Mahomet Adil Sjah.
[2]) Gouverneur-Generaal 1653—1678.
[3]) De officieele titel was „opperhooft". (*Dagh-Register 1656—1657*, bldz. 7, 146).
[4]) Port. entregar = overgeven.
[5]) Van(?).

geen meerdre claghten comen te hooren. Laet copie van dit zijn voortganck nemen [1]) en behoudt [het] principale, opdat dit groodt firman volcomen naergecomen werden.

Gegeven jnt **Visiapourte** hoff den 18ᵉ dag der maent Jumandelacher [2]) Aᵒ 1055 naer Mahomets geboorten, ende naer onsen stijll 26ᵉ Aprill Aᵒ 1655.

CCXV. SOLOR EN TIMOR.

2 Juli 1655. [3])

Na de contracten van 1646 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 460 v.v., 469 v.v.) waren de verhoudingen tamelijk instabiel gebleven en G.G. & R. waren in 1656 van oordeel, dat „in de quartieren van Solor ende Timor voortaen seer weijnich voor ons te doen, bijna geen sandelhout te negotieren en meer costen als profiten voor d'Ed. Compᵉ te behalen sijn". „Becommeringe en afbreuk der Portugesen" was een der doeleinden van ons zijn in die dagen dáár of dáár in de buurt, en krijg met deze halve vijanden aan de orde van den dag. (*Dagh-Register 1653*, bldz. 2, 93, 153 v.v. *Dagh-Register 1656—1657*, bldz. 11). Toch werd een jaar vroeger onderstaand contract nog gesloten, dat voor een tijdlang weder een eind maakte aen de vijandelijke verhouding met een deel dezer eilanden (Bokemeijer, *Molukken*, S. CVI).

Vrede handelinge tusschen den Cappiteijn **Jacob Verschheijden** [4]) op den naem van onse gebiedende heeren d'E. Heer Joan Maetsuijcker, Gouverneur-Generael over Nederlants India, mitsgaders Zijne E. Heeren Raden ter eenre ende de groodt maghtige Coningen op t eijlandt **Tijmor** [5]): **Ammassie,** [6]) **Sonnebayer** [7]) en **Coromeno Ammaber** [8]) ter ander zijde. Gedaen op den 2ᵉ dagh der maendt Julij Aᵒ 1655.

---

[1]) Dus gezonden worden aan de bovenbedoelde officieren enz. Het origineel zou dan moeten blijven bij Leendert Janssen (of bij Maetsuijker?).

[2]) Dschemadi el accher.

[3]) Uit het Contractboek.

[4]) Moet zijn **Jacob Verheijden.** Deze was toen „Hooft van Timor en Solor" (Valentijn, *Solor* en *Timor*, bldz. 225).

[5]) In het Contractboek wordt dit contract verkeerd aangewezen als betrekking hebbende op Solor.

[6]) Amarasi(?)

[7]) Sonbait.

[8]) Amabi(?) of (waarschijnlijker) Amanoeban. Amarasi, Sonbait en Amanoeban liggen alle in de onderafdeeling Babaoe. (*Lijst .... aardrijkskundige namen*, 1906, s.v.).

1.

Dat van nu voortaen alle onlussten ende oirloghs actie, die tot nogh tusschen ons ende d'Nederlanders geweesst, sullen opgehouden zonder aen wedezijts daer meer aen te gedencken.

2.

Beloven wij beijde [1]) met onse landen ende volkeren, die onder onse gehoorsaemheijt staen offte nam' [2]) zoude mogen gebraght werden, d'E. Comp^e getrou tot den uijtterste noodt te willen zijn ende blijven met jmandt, [3]) hij zij dan wie het soude mogen wesen, die jegens gemelte Comp^e in vijantschap leefft, eenige alliantie te houden, maer contrarie vijantlijck te vervolgen ende doen vervolgen, mits dien dat d'E. Comp^e tegen alle vijanden, die het qualijck met ons nemen [4]), sodanige maght als de noodt vereijscht sall gehouden zijn tot onser hullpe te gebruijcken.

3.

Beloven wij zodanige lasten, als den E. Heer Gouverneur Generael sall gelieven in alle redelijckheijt [ons] op te dragen, te mainteneren, naer te comen ende bij alle onse onderdanen [te] doen in alle getrouwigheijt, gelijck opreghte bondtsverwanten [5]) van den Nederlandtschen staet schulldigh sijn te gehoorsamen.

4.

Beloven wy alle Comp^e vijanden van ons landt ende stranden te weeren, desellve geen handell van ist [6]) dat in onse landen is offte namaells soude gevonden werden als goudt, sillver, metaell, coper, wasch, schillpatshoorn en slaven et^a te vergunnen, maer sall d'E. Heer Gouverneur Generael op alle plaetsen, staende onder onse district, vermogen te bouwen offte door zijne gemaghtighde doen maeken sodanige fortificatie en stercte als het zijn E. gelieve sall, zonder dat van ons offte onse nacomelingen jets daer jegens sall gesproken werden, maer verbinden ons ter contrarie, tot de op-

[1]) Het contract werd door drie (4?), en niet door twee inlandsche hoofden gesloten. Of worden hier met „beijde" bedoeld de Timoreezen en de O. I. C.? Dan loopt de zin niet.

[2]) Namaels.

[3]) Moet natuurlijk gelezen worden „niemandt".

[4]) Lees: „meenen".

[5]) Het staat er. Lees: „bondtgenooten".

[6]) Iets(?).

bouwinge dersellven alle hullp ende naerstigheijt te sullen doen en aenwenden.

5.

Nemen wij aen alle Nederlanders, die onder de gehoorsaemh' van d'Comp' sorteeren, goedt tractement te bewijsen, onse boom- ende aerdtvrughten, het vee nae de wijse ende manieren van ons landt te trocqueeren [1]) zonder bedrogh, in alle cinceerheijt [2]) te vercopen.

6.

Vermits dat alle staten, landen ende volckeren door Godes sonderlijcke bestieringe voll veranderinge zijn, zoude het connen gebeuren dat d'E. Comp' t eeniger tijt met den Portugees in vreede quamen te treeden, buijten welck contract wij begeeren te wesen ende eeuwiglijck te blijven, wandt wij niet genegen en zijn die natie meer op offte in onse landen te dullden.

7.

Ten laesten beloven wij de boven gerenoveerde 6 artijculen, allsoo desellve opreghtelijck nae onse meninge uijtgedruckt staen, heijlighlijck te aghtervolgen, mainteneren ende bij alle onse onderdanen als onverbreeckelijck te doen onderhouden, waer op de bevestinge wederzijts int drincken van ons bloedt, onder den ander in een cop gemenght, gevolght is.

CCXVI. MALAKA—ATJEH.

7 December 1655. [3])

Na het verdrag van 15 Augustus (15 December) 1650 werd ons kantoor te Perak, vazalstaat van Atjèh, „gerestabileert" (*Corp. Dipl.* I, bldz. 538, v.v.). — Maar de verschillende belangen bleken niet met elkander overeen te brengen, vooral die belangen, welke te behartigen vielen op het Maleische Schiereiland. In 1653 was de toestand met Atjeh weer gespannen: „Die van het hof van Atchin waren seer verwondert, dat daer geen commissaris, volgens jaerlijcxse costume, verleden jaer van hier (Batavia) gesonden was, maeckende dit gespuijs daer over vele praetjes onder malckanderen, als-of het nu met onse natie daer geheel uijt soude wesen, ende diergelijcke, 't welk den resident (Philips Carel de Salengre) anders verhoopte". (*Dagh-Register 1653*, bldz. 39). Ook in Perak waren in 1651 vijandelijkheden voor-

[1]) Port: trocar, ruilen.
[2]) Sinceriteijt(?)
[3]) Uit het Contractboek.

gevallen met voorkennis van Atjeh, die in onderstaand verdrag werden verklaard, eveneens in overleg met Atjeh, te zijn beëindigd. (Vgl. *Realia*, I, bldz. 59; III, bldz. 47; H. van Basel, *Radicale Beschryving van Sumatra's Westkust* (1761) onder de jaren 1649 tot 1656).

Verdragh van vrede, gemaeckt ende gesloten tusschen de Sulltana **Amina Todijn,** [1]) den jongen Coninck Moeda Forca ende d'oranghkaijs Dato bandara, Sirij Maradia basar, Syry Maradia d'radia, tommegon Sirimaradia lilla paducea, radia Monterij paducka, tuan laxemana [2]) en alle anderen in rangh volgende gebiedende oranghcaijs over de heerschappij van **Peragh,** onderdanigh aent Koninklijcke hoff **Aetchin** ter eenre ende vereenighde Nederlandtsche Geoctroijeerde Generale Oostindische Compagnie ter ander zijde.

Eerstelijck geaccordeert, besloten en overeengecomen, dat van huijden desen dagh aen tusschen d'heerschappije van Pera en den Nederlandtschen staet in Jndia sall wesen een opreghtighe, bestendighe en onverbreekelijcke vreede, met ophoudingh van alle vijandtschap, hosstiliteijt, oneenigheijt en oorlogh tusschen gemelte heerschappije ende den Nederlandtschen Staet, derselver volckeren ende onderdanen, mitsgaders dat wederzijts partije sigh hier namaels sall onthouden van alle plunderinge, roverijen ende injurien te lande ende ter zee.

2.

Item dat bij die van Peragh aen de Nederlandtsche Oosstindische Compe sall werden volldaen een somma van vijfftigh duijzent realen in spetie, [3]) waervan binnen weijnigh dagen sullen betalen een hondert bharen thin tot een en dertigh rs per baer ent ressterende met zodanige paijen [4]) en termijnen als de koninginne tot Aetchin en d'Ede Heer Gouverneur Generael van Nederlants Jndia sullen

[1]) Deze vrouwelijke sultan stond nog niet lang aan het hoofd. In 1650 heerschte over Perak nog een man (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 538. — Zie ook hierachter, art. 3).

[2]) Wat Snouck Hurgronje, *De Atjehers*, I (1893), bldz. 132, zegt over de vaagheid der titels en hun verval tegelijk met het verval der sultansmacht, is ook op Perak van toepassing, dat in deze tijden naar Atjeh's model werd bestuurd.

[3]) „1 Reael van aghten doet 60 stuijvers"; „1 bhaer is 3 picol, of 375 ℔" in Perak (*Uijtrekening*, bldz. 18).

[4]) „Deel eener verschuldigde som" (Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, bldz. 456).

overeencomen en dienvolgens die van Peragh door gemelte Vorstinne bij esstemie[1]) sall werden gelasst en aengeschreven, sonder int minste daer tegens te banderen,[2]) maer als gehoorsame onderdanen 't gebodt van die Maij[t] in billickheijt naercomen en aghtervolgen.

3.

Item dat contract bij den overleden Sulltan moeda Forca[1]) en den gesant Joan Truijtman[3]) den 15[e] december A[o] sesthien hondert vijfftigh in Peragh confernerende[4]) gem[te] heerschappije ende den Nederlandtschen staet in Jndia gemaeckt ende besloten, inhoudende, de handell in Peragh met den Aetchinderen gemeen ende [met] uijtsluijtinge van alle andere natie mitsgaders ijder bidoor[5]) voor een quartier[6]) reael in spetie offte den bhaer thin tot een en dertigh en een quardt, gelijcke etc[a] (?) met een geteekende daets[7]) te negotieren en t geene wijders daer bij gecomtracteerdt is voortaen bij wederzijts parthijen vollcomen in alle opreghtigheijt sonder de minste tegenstreven sall werden onderhouden ende onverbreekelijck geaghtervolght.

4.

Item dat door de sulltana en heerschappije van Peragh aen den Nederlanders sall werden gegeven en voor eeuwigh vergundt sodanige campo[8]) off erff aen de revier kant gelegen, ongevaer een kanonschoodt de revier nederwaerts van Peragh[s] hoff, als die van Peragh bij de Nederlanders sall werden aengewesen, omme daerop te bouwen sodanige woon- en packhuijs van houtte stijllen en plancken muijren, als desellve Nederlanders tot residentie en handelinge wegens de Generale Oosstindische Comp[e] sullen goedt vinden, onder conditie dat bij de sellve Nederlanders geen swaerder schietgeweer als mussquets en roers in deselve woninge sall vermogen gebraght offte gehoud werden.

5.

Item soo eenige questie offte geschill tusschen d'een d'off ander van gemelte Parassen[9]) offte Nederlanders comt te ontstaen, des

---

[1]) ?

[2]) Port. bandear(?) = iemand opstoken, intrigues smeden.

[3]) *Corp. Dipl.*, I, bldz. 538 v.v.

[4]) Concerneerende.

[5]) „1 Bidoor 3 ℔".

[6]) Moet zijn „quardt" (vgl. ook *Corp. Dipl.*, I, bldz. 540).

[7]) Datjing(?): Chineesche weegschaal?

[8]) Port. campo = stuk land.

[9]) Pera'sen.

gevals ijder de zijne op de aen[ge]claghte ende bewijs van saeke naer merite zall straffen, dogh ingevalle sulcke missdaden, die den doot naer reghten soude mogen schulldigh bevonden werden, ijmandt der Nederlanders hier residerende, quame te begaen, densellven geboeijt naer den E. Heer Gouverneur op Malacca sall werden opgesonden, omme zodanige justitie daerover te doen als de begane fauten sullen vereijschen, gelijck ook int tegendeell t sellve bij die van Peragh wierde bevonden gedaen te zijn, hier bij hunne wettelijke reghters hare behoorlijcke straffe zall werden toegepasst.

6.

Item dat alle den geenen, welcke aen de afflopinge der Nederlanders woninge ende moordadige ombrengen derselver natie jn den Jaere sestien hondert een en vijfftigh [1]) hier in Peragh gans onwettelijck begaen, schulldigh aen te vinden zijn, aen den lijve metter daat t zij hier off in Aetchin sullen werden gestrafft, waer onder den Sabandaer, [2]) die geseght was doot te zijn en ter contrarie bevonden, mede begrepen is.

7.

Item dat den presenten Dato bandara, voor desen tommagon, welck bij esstemie van de Coningin tot Aetchin derwaerdts te roepen en van zijn ampt gezet te worden g'ommitteert is, voor tegenwoordigh in gemelt ampt continueeren zall, met expresse conditie, niet langer sall standt grijpen als bij de gemelte Maij' en d'Ed' Heer Gouverneur Generael in toecomende zall werden toegestaen en als vooren bij de vorstinne van Aetchin, d'Heerschappije van Peragh en hem, Dato bandara, sall werden gemandeert.

8.

Item dat van nu voortaen bij de Nederlanders voor gereghtigheijt van den uijtvoer van thin van ijder hondert bhaer agh d° [3]). Item voor ijder schipsladingh voor daetsgelt een bhare, voor ankeragie een bhaer en voor mastgelt vijffentwintigh bijdoor; voor ijder jaght off

[1]) *Realia*, I, bldz. 59, III, bldz. 47.

[2]) Sjahbandar, sabandar. Letterlijk havenmeester, maar in de praktijk een hooggeplaatst ambtenaar, „een der voornaamste Rijksgrooten", met groote bevoegdheden in alles wat den handel, de in- en uitgaande rechten, het toezicht op vreemde schepen enz. betreft (*Encyclopaedie*, tweede druk, III, sub voce). — In een handschrift (in mijn bezit) „*Versameling der woorden in de Indische Brieven voorkomende 1758*" wordt het vertaald met „convooijmeester, tollenaar".

[3]) Verkorting van dito?

fregats ladingh voor daetsgellt dertigh, voor anckeragie twintigh en voor mastgellt vijfftien bijdoor; voor ijder gorab [1]) en jончks [2])-ladingh voor daets-gelt tien, voor anckeragie vijfftien en voor mastgelt thien bijdoor; voor ijder chaloup off tingans [3])-ladingh voor daetsgelt thien, voor anckeragie seven en voor mastgellt vijff bidoor; t welck te verstaen en [4]) voor ijder reijse, dat bij gemelte bodems, schoon d'quantiteijt tot duijsent en twee duijsent addeerden, van dese plaetse thin vervoerdt werdt, eens t gealligeerde voor de weghslepen sonder meer te volldoen, [5]) zall werden betaellt.

Alldus gedaen ende besloоten ter balije [6]) van de sulltana, den sevenden December sestien hondert vijff en vijfftigh, ten overstaen van den bandara Deroesalem, Monterij, tondewa palawan, Monterij padueka radia, serij Mali wangsa, serij Sitta percassa, serij Nagara laut, radia Sittia Jndra bintara, serij Jndra paducca, serij Jndra, serij Sitta palawan bintara, serij Amar bangsa bintarij, Tona d'radia en Sitta moula, bij de Maij' van Aetchin expres daertoe affgesonden en excepto d'hiervoordesen aengelande gecommitteerde Aetchinse Oranghkaijs onder de voorschreven begrepen, geconjungeerdt met de commissaris Dirck Schouten, uijt Aetchin hier aengelant, mitsgaders ter presentie van de hier geordonneerde te verblijven coopluijden Gillis Sijben en Jsack Rijcken geteeckent ende gesegelt, te weten de Maleijtse met de sulltanes chiap en desen als volght. Onderstondt; en was geteeckent, **Dirck Schouten** ende gecassiateerdt [7]) met het zegell van sulltanes. Ter zijden stondt: ons present **Gillis Syben** ende **Jsack Rijcken.**

---

[1]) Groot roeivaartuig, „galei" van Arabischen oorsprong, thans niet meer in Ned. Indië in gebruik" (*Encyclopaedie N. I.*, tweede druk, *Aanvullingen*, afl. 4, Maart 1923, bldz. 113).

[2]) „Hollandsch-Chineesch woord voor djoeng = groot chineesch handelsvaartuig" (*Encyclopaedie*, t.a.p., bldz. 114, 113).

[3]) Javaansche „laad- en transportprauw, althans in den Compagnie's tijd" (*Encyclopaedie*, t.a.p., blz. 124),

[4]) „Is"?

[5]) De zin is hier onduidelijk.

[6]) Balai, „gebouw voor rechtspraak en hoofdenvergaderingen, in verschillende Maleische landen". (*Encyclopaedie van N.-I.*, Tweede druk, bldz. 106).

[7]) Gecacheteerd.

CCXVII. MAKASSAR.

28 December 1655. [1])

Met het contract tusschen Makassar (Gowa) en de O. I. C. van 26 Juni 1637 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 303 v.v.) was de strijd der wederzijdsche belangen niet beslecht. Integendeel die strijd nam in scherpte toe, niet het minst tengevolge van De Vlamingh's optreden in de Molukken, die niets ontziende uiting van 's Compagnie's monopoliegeest. Het liep dan ook op oorlog uit. Makassar sloot zich steeds meer aan bij de „verzetslieden" in de Molukken en op Ambon. In 1653 werd het oorlog en Makassar steunde thans openlijk de vijanden der O. I. C. (Stapel, *Bongaais verdrag*, bldz. 34 v.v. Bokemeijer, *Molukken*, S. 213, 221 f., 230, 243 f. en de hierbij behoorende documenten in den *Anhang*). De Regeering te Batavia wilde zich gaarne bij verdrag met Makassar verstaan, vooral ten aanzien van de vaart der Makassaren op Ambon en de Molukken, De Vlamingh daarentegen wilde den strijd voortzetten, maar ook Makassar begon tot vrede te neigen. Buiten medeweten van De Vlamingh zond de Regeering te Batavia Willem van der Beek naar Makassar en de „leelijke vrede" of de „tellequelle vrede" werd gesloten.

Accoordt offte vrede artijculen gesloten tusschen den coningh van **Macassar** ter eenre ende van wegen d'E. Compe door d'E. Heer Willem van der Beeck, [2]) Extraordinaris Raedt van Jndia, als ambassadeur daer toe expres gecommitteert uijt naem van d'Ed. Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijcker ende d'Ed. Heeren Raden van Jndia ter ander zijde.

Is besproken en veraccordeert met radia Goa [3]) ende crain **Tello** [4]) met d'E. Heer Gouverneur is(?) deze vrede, om dat den Gouverneur Generael will vrede maken en een groodt man is ende sterck ende ick, die zoo veell cleijnder ben en onmaghtigh, zoude ick geen vreede maeken wanneer geen quadt aen onse onderdanen doet?

1.

Ende dat ick mijn onderdanen, die in Amboijna sijn, magh halen laten, die nogh leven. [5])

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Zie hiervóór bldz. 71.

[3]) Radja van Gowa (= Makassar, vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 140). Sultan of Radja of Karäeng van Gowa was in dezen tijd Hassan Oedien (1653—1669).

[4]) Karäeng van Tello, een rijkje, waarvan de geschiedenis zeer nauw met die van Gowa is verbonden.

[5]) Een groot aantal Makassaren onder eigen hoofden hielpen onze vijanden op Ambon (Bokemeijer, *Molukken*, t. a. p.).

2.

Dat alle Moren, die met haren vrijen will naer Maccassar willen, hem zullen toegestaen werden ende dat om dat het voor haer wegens hare religie een groodte gesonde [1]) is, die onder de Christenen te laten. [2])

3.

Dat alle de Moren, die in Amboijna zijn, niet sullen gestrafft werden.

4.

Dat den Coningh zijn schullden, die in Amboijna heefft uijtstaende, zall mogen doen inmanen. [3])

5.

Dat alle de gevangene, die op Batavia sijn, hem sullen weder gegeven werden, gelijck ook alle gevangen van de Hollanders onder [den] Coningh zijnde sullen gerestitueerdt werden, excepto die Moors gewerden zijn. [4])

6.

Dat de vijanden van d'E. Comp[e] des Conings vijanden niet sullen wesen. [5])

7.

Dat zoo den Coningh met dese off geene natien benedenwints in questtie [is], dat d'E. Comp. haer daermede niet sall mogen bemoeijen.

8.

D'H[r] Willhelm van der Beeck versoekt op den Coningh datter geen Maccassaresen offte andere natien, onderdanen van den Coningh, naer **Amboijna, Banda** offte **Ternaten** sullen mogen varen, [6]) daer op den Coninck seght, dat hij zijn volk can inhouden, maer dat hij veell vreemdelingen en coopluijden in sijn landt hadt, die hij t varen

---

[1]) Sonde(?)

[2]) Dit was een groote en gevaarlijke concessie van de zijde der O. I. C., omdat onder „Moren" natuurlijk vielen een deel der Ternatanen en Ambonners.

[3]) Eveneens een gevaarlijke bepaling omdat dit den Makassaren gelegenheid bood, Ambon te bezoeken en daarmee smokkelhandel te drijven.

[4]) Alweder een concessie van de zijde der O. I. C.

[5]) Slaat vooral op de Portugeezen.

[6]) Dit was het cardinale punt en zou van groote beteekenis zijn geweest, als daaraan geen afbreuk werd gedaan o.a. door het daarop volgende. (Vgl. ook Bokemeijer, *Molukken* S. CXXXI ff.).

niet can verbieden; maer zoo wij desellve connen crijgen, mogen vrijelijck nemen ende daermede handelen, sulx als wij cunnen, soo en sall 't noghtans dese vrede niet verbreeken ende zall den Coningh daerom niet quat wesen.

Dit is geaccordeert ende besloten, dat wederzijts onverbreeckelijck sall werden onderhouden. Geschreven op Maendagh ontrent 10 uijren in de maendt van December, 28e dagh, in t jaer onses Heeren; naer de Moorse reecqeninge 1066, [1]) offte naer onze reecq. 1655. Alle welcke artijculen sullen werden sterck onderhouden, zoowell bij desen Generael Joan Maetsuijcker ende Crain **Goa,** [1]) die desellve met den Ambassadeur d'Heer Willhem van der Beecq heefft gemaeckt ende ook bij alle andere Generaels, die nogh souden mogen comen. Was geteeckent **Willem van der Beeck,** hebbende s'Compe wapen onder op ['t] spatium in rooden lacque gedruckt. [2])

CCXVIII. CEILON.

11 Mei 1656. [3])

Na het verdrag van 6 Augustus 1649, door Maetsuijker met Radja Singa, den Maharadja van Kandy, zich beschouwende als opperheer over Ceilon (*Corp. Dipl.* I, bldz. 441 v.v., 515 v.v. en de Registers), was de verhouding tusschen hem en de O. I. C. nog wel niet in orde, maar toch ook niet vijandig. Toen in October 1652 de oorlog met Portugal in deze streken weer uitbrak, mede een gevolg van de vijandelijkheden in Brazilië, stond hij aan onze zijde en bij de belegering van Colombo verleende hij eenige hulp (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 43 enz. en de daar genoemde litteratuur; *Razam da guerra*, Lisboa 1657; D. Ferguson, *Correspondence between Rája Sinha II and the Dutch*, p. 200, ff. en *Letters from Raja Sinha II to the Dutch* (1909). Voor het optreden tegen de Portugeezen in deze kwartieren was in Augustus 1655 uit Batavia een vloot afgezonden onder bevel van den Directeur-Generaal Gerard Hulft. Colombo was het eerst aan de beurt. In het laatst van October 1655 werd het beleg begonnen, waarbij Hulft in April 1656 sneuvelde, in het commando opgevolgd door Adriaan van der Meijden, onze President en Opperhoofd op Ceilon. Na een dappere verdediging bezweek de stad den 12 Mei 1656 (Vgl. nog Ferguson, *Ribeiro's Account of the siege of Colombo* (1891).

---

[1]) Loopt van 31 October 1655 tot 20 Sept. 1656.

[2]) De vrede werd bevestigd 2 Februari 1656 (Stapel, *Bongaais Verdrag*, bldz. 53).

[3]) Uit het Contractboek. Ook bij Baldaeus, *Ceijlon*, bldz. 123—126.

Caputulaties van de drie gedeputeerde der stadt Colombo, omme met den Heer Generael van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden [1]) te handelen.

1.

Dat wij vooreerst zullen waghten op ons secours tot 20ᵐ dezer maent; t welcke binnen deser stadts baij tot die tijt comende ende van soo stercken maght zijnde, dat belegh voor de stadt can ruijmen, soo ist gecapuleerde te niet gedaen. Ondertusschen ook sullen van beijder zijts stillstant van wapenen houden ende egene de minste hosstiliteijt gebruijcken, dogh met dien bedinge dat geen communicatie noghte tusschenspraeke sall werden gehouden, als van comende ende gaende persoonen. Ende daer voornemen(?) van beijde pertijen souden moeten osstagiers [2]) stellen.

2.

Ingevalle t gebeurdt, dat de stadt overgaet, soo sullen de kercken ende beellden met alle eere ende resspect gehandellt werden, de religeussen [3]) ende klerquen [4]) sullen vrij en onverhindert met hen vermogen te nemen alle beellden, die zoude mogen willen ende begeeren; neffens dien alle relicquen, geheijlighde vaten, sillvere lampetten [5]) ende verciersells. Voorts alle t geene tot den godtsdienst ende aen de kercke behoordt, hier onder ook begrepen de roerende goederen, die elck van de religeuse persoonen in t besit heefft.

3.

Dat de persoonen van den Heer Generael Anthonio de Souza Coutchinho, [6]) Franscisco de Mello de Casstro, gewesen Generael [7]) ende de zoon van den Heer Generael Anthonio de Zouza Coutinho met alle respect ende cortosie, gelijck hen qualiteijten ende plaetsen,

---

[1]) Opmerkelijk is het, dat hier niet wordt gesproken van de G. G. & Raden of van de Bewindhebbers, maar alleen van de Staten-Generaal. Zie echter beneden, bldz. 89.

[2]) Gijzelaars.

[3]) Religiosos (Port.) = ordesgeestelijken.

[4]) Clerigos (Port.) = geestelijken(?)

[5]) Schenkkan? Waschkom? (Verdam, *Middelnederlandsch Hwbk.*, sub voce) of verbastering van het Port. lampada = lamp?

[6]) Antonio de Sousa Coutinho, Commandant van Colombo.

[7]) Francisco de Mello de Castro. Zoowel deze als Coutinho behoorden tot de aangewezenen voor het Portugeesche onderkoningschap in Indië (Danvers, *Portuguese*, II, p. 319 f., 488).

die se becleet hebben, meriteeren [1]) ende dat se uijt de stadt sullen mogen vertrecken vrij met alle hare roerende goederen, goudt, sillver met(?) gesteente, nevens alle hen dienaren ende Portugeese pagies van hunnen dienst. Jnsgelijckx hun vrije dienaers, lijffeijgene, slaven ende slavinnen ende zoo lange in hun huijsen verblijven woonen tot dat se scheep sullen gaen, dogh onder de bescherminge van den Heer Generael der Vrije Vereenighde Nederlanden en sall gemelte hier voornoemde persoonen voor hen gellt met lijfftoght dien geduijrende tijt als ook tot de reijse nodigh hebbende versien, ook bequame vaertuijgen verleenen om hen persoonen ende familiën in goede verzekeringe over te voeren. Gemelte vaertuijgh sall werden verzien van matrosen, wapen, ammonitie van oorlogh, artillerije ende t gene, dat zoo well tot den oorlogh als scheepsvaerdt moghten benodight zijn ende t allen tijden wanneer gemelte Heer Generael gereedt zijn, om te vertrecken, sall zullen mogen geschieden.

4.

Jnsgelijckx sall ook werden gehandellt met den Capiteijn [2]) van de stadt, Capiteijn Moor vant vellt, [3]) oppercoopman, Sergiant Maijoor [4]) en familie van den jonghst overleden Stadts Capiteijn, soo vollcomentlijck als zall werden gehandellt met de personen van de Heer Generael.

5.

De capiteijnen van de infanterije en gereformeerte [5]) capiteijnen ende alle andere officieren, soo well mindere als meerdere, sullen met het kenteijkenen van het bedieninge met vliegende veendells, slaende trommelen, brandende londt ende coegels in de mondt [6]) ende alle hen goetie [7]) vermogen uijt te trecken, neffens die hen vaertuijgen werden verleent omme hun reijse naer India offte Overcusst [8]) te doen; ende zall den Heer Generael der Vereenighde Nederlanden hen, zoolange hier verblijven, voor eenigh gellt van den Portugaellsen Coninck zonder iets bevonden wordt, [9]) onderhoudt rijcken ende zoo

[1]) Hier ontbreekt iets: „sullen behandelt werden" of iets dergelijks.

[2]) Port. Capitaõ.

[3]) Port. Capitaõ mór del campo.

[4]) In die dagen een hoofdofficierstitel.

[5]) De niet meer in dienst zijnde. Port. reformatos(?)

[6]) ?.

[7]) ?.

[8]) In art. 7 luidt dit: Goa of de overcust. Met de Overkust wordt bedoeld de Kust van Koromandel. Zie beneden, bldz. 87.

[9]) De zin is hier alweder niet duidelijk. Waarschijnlijk moet het luiden: „Zoo der iets bevonden wordt".

niet, tot oncossten van d'E. Compe neffens de vaertuijgen voor de reijse nodigh versien verleenen, ook niet toelaten dat deselve soo well te water als te lande eenigh leedt aengedaen werden.

6.

Dat ook d'Ouderlingen,[1]) Ovidor,[2]) reghter ende alle officieren van de Camer,[3]) den coopman en allcalde moir[4]) ende d'officieren van 's Conings goederen ende jusstitie deser stede de eijgenste vrijheijt ende faveur sullen genieten, die door[5]) den Capiteijn van de stadt ende Capiteijn Moor van t vellt geeijscht wert.

7.

Dat ook den Ede Cavalieren[6]) ende voorname borgeren, neffens dien de getrouwden ende jnwoonderen deser stat Colombo sall vergunt ende toegestaen werden, d'eijgenste gunst ende faveur,[7]) dien de stadt ende des Capiteijn toegestaen werden zall ende bij alldiender eenige van de sellve moghten inclineren onder de gehoorsaemheijt van de Nederlantse wapenen te blijven woonen, zoo sullen desellve hun huijsen, goederen, dorpen ende t geene hun toebehoordt, vrij ende onbeschadight vermogen in eijgendom ende besit te houden: voorts getracteerdt ende gehandelt werden als naturelle Nederlanders ende aengaende hen religie, sall men haer een kercke met religeusen en clercq toestaen, in de welcke dat se vrij en onverhindert hen godtsdienst sullen connen gebruijcken ende die geene, die naderhandt nae de Overcust offte Goa t'eeniger tijt soude willen vertrecken, sall werden vergunt, roerende en onroerende goederen vrij ende onverhindert te mogen vercopen ende vervremden, hen ook vaertuijgen ende ook vrije overvoeren van hen goederen verleenen ende d'inwoonderen, die allhier verblijven sullen sigh zodanigh vermogen te generen gelijck boven vermelt is, behallven[8]) die gene die vaertuijgen hebben, sullen hen handell op alle plaetsen ende voortaen sodanigen tholl bethalen, gelijck tot nu toe gedaen hebben.

---

1) Baldaeus, *Ceijlon*, bldz. 124 heeft dit woord, waarvan de beteekenis mij niet duidelijk is, niet.

2) Port. Ouvidor, auditeur-militair, ook ambtenaar van het Openbaar Ministerie. Pieris, *Jafanapatam*, (1920), p. 2, vertaalt het met „judge".

3) Port. Camara = gerechtshof.

4) Spaansch: alcalde, stedelijke rechter?

5) Voor(?).

6) Baldaeus heeft hier „de Edelen, Cavalieren, ende voornaamste burgers".

7) Tekst is hier onzuiver.

8) Hier in den zin van: buitendien(?).

8.

Dat de coopluijden ende uijtheemsche, zoowell swarte als blancke, die van verscheijden plaetsen in deze stadt om het coophandell te drijven zijn gecomen, met hen vaertuijgen, roerende goederen, goudt, sillver en coopmanschappen, die se sullen hebben jngekoght, voornamentlijck den caneell van den Coninck offte de stadt, zoo well die aen boordt gebraght is als nogh gebraght te worden staet, sullen vermogen te vertrecken, boven dien ook onderhout voor hun gellt en vrije passagie met hun vaertuijgen verleenen ende zall hen, bij alldien zeevarent volck quamen benodight te zijn, t zellve verleent werden van die uijt dese stadt zijn gevlught off in plaetsen van desellve soo veell Parravas [1]) als tot de vaertuijgen benodight zijn over te voeren.

9.

Dat ook de swarte jnwoonderen deser stadt, soo well getrouwde als uijtheemsche, van wat casta [2]) zij zijn, desellve vrijheijt zullen vermogen te genieten, die voor de Portugeese getroude en borgeren versorght werdt.

10.

Dat de modiliaers, [3]) araghes [4]) en lasscarijns [5]) die tot nu toe de Portugeesen hebben gedient, t zij dat se uijt den dienst van de heeren Nederlanders offte van Zijn Maijesteijt [6]) zijn bij ons gecomen, met hen goederen tot wadt plaetse t hen belieft sullen vermogen te vertrecken, sonder eenigh leet offte vecxatie.

11.

Dat ook Simao Lopes de Basstoo, Portugees, die een wijle tijts bij de heeren Hollanders zij geweesst, zijn faullte sall werden vergeven ende [in] comp^e van de heeren generaels vermogen te vertrecken.

---

[1]) Over dit gekerstende parelvisschersvolk van deze streken zie *Corp. Dipl.*, I, bldz. 509 v.v. De *Versameling der woorden*, sub voce, hakt den knoop door en zegt: „Parruas sijn St Thomas Cristenen".

[2]) Hier in de beteekenis van maatschappelijken standen. Vgl. over de verschillende beteekenissen van dit woord (Port. casta) *Hobson—Jobson*, p. 170 ff. Zie ook Canter Visscher, *Mallabaarse brieven*, bldz. 147 v.v.

[3]) Modelliar, Modliar, een inlandsch hoofd. (*Hobson—Jobson*, p. 569).

[4]) ?.

[5]) Verbasterde vorm voor laskar, (Perz.), in die dagen door de Port. gebruikt voor inlandsch soldaat in algemeenen zin (*Hobson-Jobson*, p. 508).

[6]) „De Keijserlijcke Maij^t van Ceijlon". Zie hierachter, bldz. 89.

12.

Neffens dien sall den Hollanderen, die ons[1]) hebben gedient ende onse wapenen aenvaerdt, hen schullt niet werden gerekent noghte gestrafft, maer vrij en lijber neffens andere zolldaten uijtgaen.

13.

Dat alle sieken ende gewonden soldaten ende getroude, wiet ook zij, int hosspitael en in hen huijsen, tot dat se genegen zijn, hen mogen laten keuren ende gesont zijnde en sall men haer tot kostvrije van de Comp[e] ende dien van Conings wegen niet ten bessten is voor hen reijse verzien.[2])

14.

Bij overgeven ende[3]) stadt ende wanneer de Heeren Hollanders besit van dien nemen, sall den Heer Generael der Vereenighde Provintien verhoeden, dat aen de persoonen van de Heer Generael ende vordere persoonen voorn[t] geen leedt offte disrespect gedaen werden; de soldaten, getroude ende alle andere, van wat qualite zij zijn, neffens de sellve de vrouwe ende kinderen, sullen voor alle leedt bevrijt zijn ende onder de protextie van den Heer Generael voorseijt verblijven, die hem ook verbinden, zoo dat de Portugesen soo well binnen als buijten dese stadt sullen seeker zijn ende hen geen agravatie[4]) offte molesstie van sijn Keijserlijcke Maij[t][5]) volck geschieden.

Was geteekent **Anthonij de Sousoo Coutinho.**

Antwoordt ende volcomen toestaen, gedaen door den heere Gouverneur ende de gequalifiseerste dezer Nederlandtsche legers ende[1]) name van den Keijserlijcke Maij[t] van Ceijlon, de Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Vereenighde Nederlanden, de Heeren Bewinthebberen der Geoctroijeerde Oosstindische Comp[e], mitsgaders den Ed. Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijker ende d'Heeren Raden van Jndia op het voorstell

---

[1]) De Portugeezen.

[2]) Niet duidelijk.

[3]) Vande(?)

[4]) Port. agravaçao = beleediging, beschimping.

[5]) Van Ceilon. Zie hierachter.

[6]) „Inde".

ende versoek der principaellste officieren der stadt Colombo, overgeleverdt bij d Heeren gedeputeerde van haren staet, namentlijck Laurenso Francisco [1]) de Britto, Hieromino de Lucena ende Dijgo Leijtaõ de Sousa, dat jndien gesint zijnde op morgen 12ᵉ Meij voor de middagh ons gemelte de stadt in handen over te leveren, de naervolgende artijculls volcomentlijck sullen genieten; bij terdande [2]) te niet te werden gedaen.

D'religeuse ende kerckelijcke persoonen werdt vergunt ende toegestaen t geene in den tweeden haerer artijkell versoeken, sullende zoo lange tot dat se vertrecken in twee bequame plaetsen moeten verblijven,

Op den 3ᵉⁿ artijkell antwoordt den Heer Gouverneur, dat het niet mogelijck zij voor d'Heer Generael, bij dese gelegentheijt naer Tutucorijn offte Manaar te vertrecken uijt oorsaeken die hem hier toe bewegen, maer dan met d'eerste voorvallende gelegentheijt naer Tutucorijn offte Manaer gemelte plaetsen sullen worden gesonden offte well naer Coutchin offte Wingurla, maer indien naer de Overcust willen gaen, soo sall zijn E. haer binnen 15 dagen met 's Compᵉ eijgen schepen derwaerdts bestellen, vergunnende hen voorts hunnen slaven ende slavinnen, nevens die van zijn zoon, van Cristoua de Zouza ende dies opvoedelingen, vertrouwende in haer beleefftheijt, dat desellve egeene andere buijten d'hare met hen sullen vervoeren; alle hen goederen, goudt, sillver, ringe, gesteente ende haer eijgen gelldt werdt haer toegestaen met sigh te voeren, sullende tot haer vertreck in hun huijsen, gelijck in gemellte artijkell versoeken, blijven woonen.

D'officieren int 4ᵉ artijkell vermellt, sullen naer hen waerde getracteerdt ende voor alle leet ende molesstie beschermt blijven en met sigh uijt de stadt voeren het goudt, zillver, gellt, cledingh ende t gene tot hun lighaem behoordt, maer aengaende slaven, slavinnen, daervan sullen hen mede faveur laten genieten, naer de qualiteijt van hun persoonen ende werdt het gene tot hen ligchaem gehoordt verstaen bij slaepgoedt, alcatijve, [3]) bulltsacken, dekens ende voorhangtsells. [4])

De commanderende als ook gereformeerde Capiteijn sullen met

[1]) De onderteekening heeft hier: „Ferera".

[2]) Port. tardança: vertraging, uitstel.

[3]) Tapijten, karpetten (*Hobson-Jobson*, p. 11).

[4]) Gordijnen (Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, sub voce „Vorehanc").

hen kenteijkens vermogens uijt te trecken ende naer de Cust van Cormandel gaen, ook elck naer hen qualite getracteerdt werden; sullen ook zoo veell roerende goederen met sigh nemen als hen slaven offte vrije dienaers, die uijt discretie van d'Heer Gouverneur hen gegeven worden, met sigh connen slepen.

De solldaten sullen met haer goetie, vliegende vaendells, brandende londt, cogells in de mondt ende roerende trommell mogen uijttrecken ende tot het logement van den Heer Gouverneur comen, omme alldaer onder den stander van gemelte Heer hen wapenen te neder te leggen, waer van daen well getracteerdt naer Europa sullen vertrecken ende de getrouwde ende Indische kinderen sullen insgelijckx naer de Cust Cormandell gaen en tot het vertreck van hier van d'E. Comp. onderhoudt genieten.

D'officieren, int 6e artijkell verhaellt sullen zodanigen gunste en vrijheijt genieten als d'andere gequalificeerde persoonen belooft is ende werdt verstaen gelijck de persoonen van des Stats Capiteijn ende Oppercoopman.

Alle degene, soo onder de gehoorsaemheijt der Hollandtsche wapenen verblijven, sullen met alle gunst ende beleefftheijt getracteerdt werden en gelijck hen persoonen meriteren; voorts hen goederen besitten blijven, maer wanneer t eenig tijt van dit landt vertrecken, soo verblijven alle hen vasste goederen ter disscretie van den Heer Gouverneur deser plaetse.

De voorname burgeren ende getrouwde Portugeesen van qualiteijt met hare kinderen op dit landt niet verblijven, zullen, wanneer vertrecken, gelijck andere hooge officieren getracteerdt werden, maer de getroude ende jnboorlingen deses eijlandts sullen ter discretie van den Heer Gouverneur staen.

Alle blancke en swarte cooplieden ende uijtheemsche handelaers van qualiteijt, die t'allen tijden hen coopmanschappen in deze stadt hebben verhandellt, sullen naer de Cusste vertrecken en zoo veell gunst en vrijheijt, gelijck aen de officieren is belooft, genieten.

De modliaers, araghes ende lasscarijns met hen dependenten sullen begunstight en gelijck ons volck werden getracteerdt.

Alle sieke en gequetsten, soo well solldaten als getrouwde, die int hosspitaell ende in hen huijsen om sigh te cureren verblijven, werdt vergunt ende toegestaen t geene zij versoeken.

Alle officieren, getrouwde en solldaten, ongetroude vrouwen ende kinderen sullen onder de bescherminge van den Heer Gouverneur zeecker blijven, zonder van ijmanden leedt off molestie aengedaen te werden.

Voorts staet den Heer Gouverneur toe, dat de vaertuijgen, die binnen den tijt tot den 30 Maij met secours voor dese stadt comen sullen, van het overgaen deser stadt geadvisiteerdt [1]) ende wegh te seijlen belasst werden, haer verseeckerende tot buijte t gesight van Colombo.

Gedaen ende gemaeckt den 11e Maij 1656.

Was geteeckent Adriaen van der Meijden, Jan van der Laen, Pieter de Bitter, Eduwaerdt Ooms en Isbrandt Godtsken.

Adriaen van der Meijden, Gouverneur wegens des E. Compe staedt op t eijlandt **Ceijlon** ende vordere leden des aghtelijcken Raedts, aengesien dat d'Heeren gedeputeerdens binnen den boven gelimiteerden tijt de volcomene resolutie van den Heer Generael Anthonij de Souza Coutinho ende zijn Ed. vordere raden bij ons gecomen zijn, mede brengende de caputulaties bij haer Ed. aengenomen, soo beloven wij bij dese voorverhaellde artijculls volcomentlijck en sonder de geringhste verminderingh naer te comen en bovendien haer nogh sodanigh te favoriseren, als ons met gevoeligheijt(?) doenlijck zall zijn. In teken der waerheijt hebben wij boven gemellte ons gesamentlijck met de Heeren gedeputeerde alhier onderteekent. Gedaen int Nederlandts Velltleger voor **Colombo** den 12 Maij 1656. Was ter eender zijde geteeckent **Adriaen van der Meijden, Jan van der Laan, Pieter de Bitter, Eduwaerdt Ooms, Jsbrandt Godske** ende **Joannes Hartme**, ter ander zijde **Anthonij de Souza Cotinho, Franscisco d'Mello de Castro, Anthonij de Sillva, Gaspar de Ronga Perera.** Lager de gedeputeerde **Laurenso Ferera de Britto, Hieromino de Lucena Tafares** en **Diego Leijtase de Zouza.**

---

[1]) Geadviseerd.

CCXIX. KAMBODJA.

8 Juli 1656. [1])

Onze betrekkingen met Kambodja, reeds sedert jaren (1601) begonnen (Vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 284) en onderhouden, waren meest van commercieele aard. Toch lag óók aan deze relaties ten grondslag een verder strekkende politiek van de zijde der O. I. C.: de wering der concurrenten uit de landen, omspoeld door de Zuid-Chineesche Zee en Siam's golf. De stijgende invloed van het ingedrongen [2]) Maleische element werd den onzen vijandig gezind, terwijl de inblazingen der Portugeezen en Spanjaarden [3]) de verhouding niet verbeterden: in 1637 begonnen vijandelijkheden en niettegenstaande velerlei onderhandelingen, beproefd door de onzen, kwam men niet tot vrede. In 1643 werd besloten ons kantoor daar op te breken, maar voor het daartoe kwam, werd onze loge besprongen en een deel der onzen vermoord. In 1644 werd een expeditie naar Kambodja ondernomen (slag bij Pnom Penh, 12 Juli), die ongunstig voor ons eindigde. G. G. & Raden helden over naar een nieuwe expeditie, de Bewindhebbers wilden onderhandelen om tot vrede en.... handel te geraken. Ook de vorst van Kambodja, welke de voordeelen der handelsbetrekkingen met de O. I. C. niet wilde missen, scheen tot verzoening genegen (Vgl. *Dagh-Register 1653*, bldz. 27) en in 1656 zond hij gezanten naar Batavia, met wien het onderstaand verdrag werd gesloten onder voorbehoud van nadere bekrachtiging van den „sultan" van Kambodja (Van Dijk, t. a. p., bldz. 318—341; Muller, *Cambodja en Laos*, passim; en de daar aangehaalde en opgenomen litteratuur; Valentijn, *Cambodja*, passim).

Verdrag van vrede gemaeckt ende gesloten tusschen de gesanten van Sirij Sullthan Ebrahim, [4]) Coninck van **Cambodia,** Orangcaija Lelat de Radia ende Orangcaija Lella Palewan [5]) ter eenre ende den Gouverneur Generael Joan Maetsuijker ende de Raden van Jndia ter anderen zijde.

1.

Eerstelijck is verdragen ende besloten, dat van dese dagh voortaen

---

[1]) Uit het Contractboek. — Het komt verkort voor bij Van Dijk, *Borneo ... Cambodja*, bldz. 339, v.

[2]) Vgl. Casteleijn's *Vremde geschiedenissen*, bij Muller bldz. 21.

[3]) Zie over hun invloed, vooral van dien der Portugeezen óók De San Januario, *Documents sur les missions Portugaises au Cambodge et en Cochinchine*, Paris, Challamel, Leroux, 1883).

[4]) Aan 't bewind gekomen met behulp van Maleiers Januari 1642 (Van Dijk, *Borneo .... Cambodja*, bldz. 320). Hij ging in hetzelfde jaar van het Boeddhisme tot den Islam over. Het jaartal 1644 voor deze troonswisseling (Muller, bldz. XLVIII) kan moeilijk juist zijn.

[5]) Van Dijk noemt Indra Moeda als „ambassadeur" (bldz. 359). Zie ook hierachter de onderteekeningen.

tusschen d'Coninck van Cambodia ende de Nederlantsche Comp[e] mitsgaders dersellver wederzijtse onderdanen ende subjecten wesen ende onderhouden zall worden een goede, opreghte ende vasste vrede ende vruntschap ende dat dienvolgende ophouden ende nagelaten sullen worden alle acten van hosstiliteijt ende vijandtschap tusschen den gemelten Conink ende d'E. Comp[e], soo te water als te lande.

2.

Ten tweeden dat bij alldien het eghter quame te gebeuren, dat nae desen dagh door oncondt van dese vrede eenigh volck, vaertuijgh offte goederen voor [1]) d'een off d'ander partije, moghte affgenomen werden, dat het sellve volk, vaertuijgh ende goederen sullen werden gerestitueerdt ende wederom gegeven, te weten zoo veell daervan ter goeder trouwe sall bevonden werden in wesen te zijn ende verder niet.

3.

Voorts is verdragen ende besloten, dat de Coninck van Cambodia aen de E. Comp[e] tot vergoedinge van de schade, die desellve voor desen in Cambodia heefft geleden, betalen sall de somma van 25 duijsent vier hondert negen en t negentigh R[a], te weten 12791 R[a] wegend' uijtstaende schullden, die de Comp[e] int jaer 1644, wanneer haer volck alldaer vermoordt is, van verscheijden coopluijden waren competeerende, mitsgaders nogh 12708 R[a] wegen 10 kisten Japans sillver ende 830 stuc cangans [2]) uijt de fluijt der Orangeboom gelight ende dat de vordere possten van Comp[e] pretentie geresserveerdt sullen blijven, om in Cambodia met den Coninck selffs geliquideert ende vergeleeken te worden, tot obtenue van welcke de gemelte gesanten beloven zoo veell hullp ende bijstant te contribueeren als in haer vermogen zall wesen.

4.

Voordts is versproken dat de gem[te] Comp[e] van nu voortaen den tijt van vijff en twintigh eerstcomende jaeren in Cambodia alleen hebben ende genieten sall de negotie ende handell der coopmanschappen voor Japan dienstigh, [3]) met uijtsluijtinge van alle andere cooplieden, wie ende hoedanige deselve ook zouden mogen wezen, bij welk reght den Konink de Comp[e] met alle nodige middelen sall gehouden wesen te mainteneren.

---

[1]) Van(?).

[2]) ?

[3]) Hertevellen, buffelshuiden, roggevellen en soortgelijke artikelen.

5.

Jtem dat nu voortaen eegene Europase natie anders dan die van de gem'e Compe in Cambodia zullen toegelaeten worden te handelen, wie desellve ook souden mogen wesen, niemandt uijtgesondert.

6.

Dat mede die van Cambodia nae dese tijt niet sullen mogen varen naer Amboijna, Banda offte Ternate nogh de eijlanden daer omtrent gelegen, noghte ook nae eenige plaetsen, met welke de Compe vijandtschap offte oorlogh zall hebben; ende opdat die van Cambodia, eenige Compe schepen in zee bejegenende, van die van Quinam ende andere vijanden van de Compe mogen onderscheijden werden, soo sullen de naghoddes [1]) gehouden wesen, alleer in zee gaen, van Compe Capn, die in Cambodia sall resideren, te eijschen ende te ontfangen een vrije zeebrieff, op dat zij bij gebreeke van dien geen vergoedingh offte betalinge en sullen hebben te pretendeeren van de schade offte veraghteringh van voijagie, die zij daer door sullen comen te lijden.

7.

Ende allzoo in Maccassar groten handel gedreven werdt door de Portugeesen, dat Compe grote vijanden zijn, soo nemen d'gemelte ambassadeurs ook [aen], ontrent den Coninck alle devoir haer doenelijck aen te wenden, dat de vaerdt tusschen die plaets ende Cambodia mede magh werden verboden ende gesloten.

8.

Ende sall de Compe daer mede dan weder hare residentie in Cambodia vermogen te nemen om hare negotie te drijven zonder molestie offte hindernisse van imandt; maer sall de Coninck de residenten gehouden wesen tegen ende voor alle quade menschen te beschutten ende te beschermen dat haer van niemandt overlasst offte ongelijck en geschiede.

9.

Bij alldien ijmandt van Compe residenten [2]) in Cambodia sigh quame te absenteren offte fugitijff te stellen, zoo sall de Coninck devoir laten doen, dat de zullke opgesoght ende gerestitueerdt worden zonder dat jmandt die zall mogen aenhouden, het zij onder pretexxt van religie offte anders, hoet ook zoude mogen wesen.

---

[1]) Nachoda = schipper; „capitijn schipper" (*Verzameling*).

[2]) Dit woord moet hier worden opgevat in de algemeene beteekenis van „verblijfhoudende".

10.

Jngevalle, dat Godt verhoede, imandt dersellver residenten eenigh swaer delict in Cambodia quame te begaen, zoo ende sall eghter de Coninck noghte die van de jusstitie alldaer densellven niet mogen reghten, maer sall het aen het opperhoofft van de Compe overgeleverdt moeten werden, om gestrafft te worden nae de Nederlandtsche wetten ende zoo het gemelte opperhoofft sellve eenige grote misdaet tegen de Coninck offte het rijck van Cambodia moghte begaen, zoo zall de Coninck de schulldige persoon alleen in verseekeringe mogen stellen ende met eerste gelegentheijt van schepen nae Batavia opsenden, nevens de bewijsen ende getuijgenissen van het faict genomen, om bij den Gouverneur Generael ende de Raden van Jndia gereght te worden.

Dit contract zall onderhouden ende naegecomen werden niet alleen bij den jegenwoordigen Sirij Sullthan Ebrahim, Coninck van Cambodia, ende de jegenwoordige Gouverneur Generael Joan Maetsuijker ende de Raden van India, maer ook bij hare respective successeurs ende nasaten voor alltijt.

Jnt Casteell Batavia den 8e Julij 1656. Was geteeckent **Joan Maetsuycker, Carell Hartsinck, Joan Cunaus, Nicolaes Verburg, Dirck Janszn St**r [1]) en **Gabriell Harpardt** [2]), Secris, mitsgaders bij de gesanten orangcaija Radia **Jndra Moeda,** orangcaija **Lelatt** de **Radia** ende orangcaija **Lella Palewan** mede met haer signature becraghtight.

Dit tractaat was van groot belang, vooral met het oog op de artikelen 4 (monopolie in Kambodja's producten voor de Japansche markten), 5 (uitsluiting der Europeanen van Kambodja's handel), 6 (verbod van de vaart der Kambodjanen op Ambon, Banda en Ternate), art. 7 (de mogelijkheid van een dergelijk verbod van handel op Makassar), 9 (uitsluiting van de religie als pretext voor het niet-uitleveren van Nederlandsche deserteurs), 10 (Nederlandsche rechtspraak over Nederlandsche delicten in Kambodja gepleegd). Het is daarom niet te verwonderen, dat de vorst van Kambodja niet zoo maar het tractaat ratificeerde, toen Hendrik Indijck, daartoe als Commissaris daerheen gezonden, daarop aandrong. De schadevergoeding in artikel 3 ging hem te ver. Art. 5 wilde hij niet aanvaarden, zooals het in

---

1) Steur.

2) Gabriel Happart, „secretaris ter generale secretarie", overleed 23 Mei 1657 (*Dagh-Register*, 1656—1657, bldz. 161).

Batavia was opgemaakt, hij wilde de vaart van vreemdelingen, met wie hij niet op vijandigen voet stond, op Kambodja niet verbieden, maar zich slechts verbinden, geen vreemdelingen daartoe uit te noodigen! Wat art. 7 betreft, hij wilde de Portugeezen in zijn rijk de vaart op Makassar niet verbieden, maar wilde wel beloven, dat de Kambodjanen niet zouden varen op Makassar. Terwijl hij eindelijk op art. 4 de uitzondering maakte, dat hij zelf onder zekere voorwaarden 's lands producten naar Japan mocht zenden. (Van Dijk, *Cambodja*, bldz. 342). Zoo gewijzigd, werd het tractaat van weerszijden aanvaard. (Vgl. ook Muller, *Cambodja*, bldz. 21, v.; 357, v.v.: *Dagh-Register 1656—1657*, passim).

Den 10 Maart 1657 werd dan ook onderstaand schrijven (dat ik ontleen aan het *Dagh-Register*, bldz. 118, v.) in Batavia ontvangen.

Desen brieff comt uijt een oprecht gemoed van den Coninck van Cambodia etc.

De brieff van d'Ed. heer Gouverneur Generael hebbe ick wel ontvangen ende den inhout seer wel begrepen mitsgaders de gemaeckte vrede aen alle mijne onderdanen bekend gemaeckt, waerdoor voortaen de Hollanders aen mijn volck gehouden sijn alle hulp ende bijstant te bewijzen, gelijck wij dan oock daerdoor wederom verbonden blijven aen haer in alle gelegentheden tselve mede te doen, ende soo bijaldien nae dese vereeninge tsij te water of te lande door de Hollanders aen mijn volck ofte die van Cambodia aen de Nederlanders eenige schade aengedaen wierde, soo sal sulx vergoet moeten werden door de gene, welcke de oorsaecke daer van gegeven hebben.

Alle coopmanschappen, welcke hier vallen en in Japan verkocht connen worden, sal d'E. Compie volgens 't gemaeckte contract vrij staan alleen te mogen inkoopen, doch bij aldien ick in toecomende te raden wierde om een mijner vaartuijgen hier vandaan na Japan te zenden, soo sal d'E. Compagnie eenelijck de helft der vellen hebben, maer sulcx niet geschiedende, salse die in 't geheel erlangen. Alle andere waren, uijtgesondert de Japanse, daervan sal d'eene helft d'E. Compagnie vermogen in te coopen ende 't resterende sal voor diverse negocianten die hier comen overblijven.

Op het versoeck van d'E. heer Gouverneur Generael, soo sal het de Hollanders alleen van alle Christenen, doch wel insonderheijt van de Portugesen, welcke haere gesworen vijanden sijn, vrij staen in mijn coninckrijck te mogen negotieren, nochtans met versoeck dat hierop verder eens nauw geleth mach werden, aengesien andere Christenvolkeren mij niets misdaen en oversulcx daer toe geen redenen gegeven hebben.

Na Amboina, Banda, Ternate ofte de eijlanden daer omtrent gelegen sal ik conform het contract geen vaartuijgen laten vertrecken

noch oock senden; ingevolge eenige aldaer gerescontreert werdende mogen wel als vijanden en overtreders aangetast werden.

Doch andere vaartuijgen, hier thuijshoorende en met passen van 't opperhoofd der Nederlanders versien wesende, sullen vrij en onbelemmert over zee haar negotie mogen drijven.

De gemaeckte vrede behaegt mij seer wel alsmede 't contract, dat de Japanse waren door de Hollanders alleen voor den tijt van 26 [1]) jaeren sullen werden verkocht.

Vertrouwe wijders, dat d'E. heer Gouverneur Generaal in mijn doen contement scheppen sal. [2])

CCXX. AMBON.

18 November 1656. [3])

„In deze maand (November) quamen die van Keffing, Kellemoeri, Ceram Laoet, Rarakit, en Goram aan 't Kasteel, om zig nader met ons te bevredigen, of wel om de vrede, in 't voorleden jaar gemaakt. [4]) .... te bevestigen". (Valentijn, 2, *Ambonsche Zaaken*, bldz. 207; vgl. *Dagh-Register* 1656—1657, bldz. 8).

Artikelen, ende voorwaarden, op welke de E. Heer Jacob Hustaart, Gouverneur en Directeur over de Provintie en quartieren van Amboina, [5]) ende zijn Ed: Raaden, wegens, en in den name van de Hoog Mog: Heeren Staaten Generaal, ende Bewindhebberen der Vereenigde Geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie, onder het beleid van den Heer Gouverneur Generaal, Joan Maatzuiker, nader overeengekomen, ende onder de generale vrede van Amboina verdragen zijn, met de Orangkajen Balimbang van **Ceram Laoet,** Radja van Keffing, Radja van Kellimoeli, Malim van Goram, ende Macasser van Rarakit [6]), gedeputeerden, ende expresse gemachtigden van voornoemde plaatzen.

---

[1]) Moet zijn: 25.

[2]) Een nadere bevestiging der overeenkomst is opgenomen in *Dagh-Register*, bldz. 147.

[3]) Uit Valentijn, *Ambon*, 2, bldz. 207, v.v. Het jaartal bij Valentijn, 1655 is foutief. Moet zijn: 1656.

[4]) Mij niet bekend.

[5]) Hij was als zoodanig opgetreden den 23 Mei 1656 (Valentijn, t.a.p., bldz. 205).

[6]) Aan de Oostkust van Ceram op Valentijn's kaart van *Amboina*.

1.

Eerstelijk verklaren, zweren, en belijden wij gemagtigden, geenen Konink, prins, ofte Staat subject te zijn, als eenelijk dan Staat van den Generaale Nederlandsche Compagnie, in de landen herwaarts over, ende in derzelver name, den E: Heer Gouverneur in Amboina, wiens mandaten, ende bevelen wij voortaan altoos gehoorzamen, ende als opregte onderdaanen van haar E. zonder eenige contradictie agtervolgen zullen.

2.

Bekennende wij, dat hare E; de volkomen superioriteit, ende eigendom over onze landen ende volkeren uit het regt van oorlog is competerende.

3.

Zulkx wij ook zweeren ende belooven, dat van nu voortaan geene andere potentaten, 't zij Macassaren, ofte eenige andere natiën, in hare bevelen zullen gehoorzamen.

4.

Gelijk wij ook beloven geene verbonden, contracten, en alliantien, te zullen aangaan, ofte houden, met eenig andere Europische volkeren, dan de E. Compagnie in deze landen heeft, veel min dezelve in onze landen te admitteren, maar bij paresse van groote magt, die wij niet zouden kunnen wederstaan, aan den Heer Gouverneur terstond de wete laten doen, zonder de minste contractie.

5.

Zoo wij ingelijks zweeren, 't zelfde in cas van andere Indiaanse natien, namentlijk Macassaaren, Boetonneesen, Javaanen, Maleijers, enz. te zullen agtervolgen, ende haar lieden bij haar komste van onze stranden met alle mogelijkheid te weeren tenwaar zij met behoorlijke paspoorten van de E. Compagnie verscheenen, ende zoo wij des niet mogens zijn te doen, daar van dadelijk aan de Heer E. Gouverneur in Amboina preadventie te laten toekomen, om daar in verzien te werden.

6.

En belooven dan ook tot de onderhandze werken aan deze Kasteele uit elke negerij zoo veel arbeidsvolk te contribueren, ende dagelijx te werk te brengen, als die van Leitimor, Hitoe, ende de Uliassers regtevoord zijn doende, dat is, van elke plaatze 2 man.

7.

Gelijk dan mede niet gedogen zullen, dat iemand uit de onze, na eenige vreemde landen afvaren, ten zij hen daartoe van den Gouverneur in Amboina een pas-brief verleend zal werden.

8.

Dog zal ons de vaart naar Banda, en Amboina, altoos vrijelijk zonder pas-brief open blijven, om onze mede te brengene koopwaren daar te mogen venten, ende ook niet verder.

9.

Met alle de vrunden van de Compagnie belooven wij ook vrundschap te zullen houden, daar mede te handelen ende wandelen, als geconfoederereerden toestaat, ende betaamt.

10.

Gelijk bij gevolge weder agten ende naar onze vermogen tracteren zullen, mitsgaders voor vijanden verklaren alle zulke volkeren, waer mede de E. Compagnie in oneenigheid is levende, geene uitgezonderd.

11.

Item, dat wij de drie voornaamste roervinken der Cerammers, en regte oorzaken der vorige revolten, als daar zijn, Sinosso, Owas, en Momono, zoo het eenigzins mogelijk word, in conformiteit van de beloften, daar van doe(?) aan den Ed: Heer Gouverneur (zegge Admiraal) gedaan bij den kop vatten, ende de E. Compagnie in handen overleveren zullen, om naar verdiensten gestraft te werden.

12.

Maar indien zulkx niet wel kunnen te wege brengen, zullen haar op onze landen nergens admitteren, ofte plaatze gunnen; maar die als vlugtelingen verstroijen, en altijd vervolgen, tot dat de E: Compagnie van haar boosdadig doen eens gewroken werde.

13.

Mits 't welke dan ook beloven, ende in onze manieren solemnelijk zweeren alle de voordezen bij ons geroofde goederen, zoo van die van Noessalaoet, als van de Bandasche burgers, te zullen restitueren, 'zij in zagoe, ofte met slaven, op dat die verongelijktee luiden weder 't hare mogen bekomen.

14.

Eens in 't jaar blijven wij gehouden onze gedeputeerden naar 't Kasteel in Amboina tot den Ed: Heer Gouverneur af te schikken, om zijne Ed: naar de maniere homage te komen doen, en zoo wanneer wij daar van in gebreke blijven, zal ijder negerij van ons vervallen in een amende van 100 Rijksdaalders, te appliceren naar discretie van de Ed: Heer Gouverneur, zoo wij mede verbonden blijven op de ontbiedinge van zijn E: terstond aan het Kasteel te komen, op poenaliteiten voorsz.

15.

Alle slaven, ofte andere perzoonen, hoedanig die zouden mogen wezen, 't zij uit de Moluccos, Amboina, ofte Banda gevlugt, ende op onze landen aangekomen, zullen onaangezien hare excuse, die zij mogten komen te institueeren, strax aangevat, en met de allereerste occasie herwaards, tot den Gouverneur, gezonden werden, genietende daar voor hoofd voor hoofd 20 Rijksdaalders courant, zonder meer, waar onder mede begrepen zullen blijven die haar naar dezen daar heenen zoude komen te transporteeren.

16.

Alle welke bovenstaande artikelen beloven wij ondergesz; in onze voorsz; qualiteit deugdelijk te onderhouden, ende te doen onderhouden, bekragtigende dieshalven 't zelve met onzen hoogsten eed op den Moshaf. Onderstond **Amboina,** in 't Kasteel Victoria, dezen 18 November 1655.[1]) Was geteekend 't merk van Orang Kaja **Balimban,** 't merk van Radja **Keffing,** 't merk van Radja **Kelimoeli,** 't merk van **Malim Goram,** 't merk van **Macasser** van **Rarakit.** Ter zijde, **Jacob Hustaard, Evert J. Buis, Cornelis Daanen, A. Ombgroeve, Hendrik de Vries.** Lager des t'oirkonde was getekend **Cornelis House** Secretaris, **Marcus de Roij,** Secretaris.

---

[1]) Moet zijn: 1656.

CCXXI. MOLUKKEN.

1657. [1])

Ook met Tidore was de verhouding in den tijd van De Vlamingh's superintendentie wisselend gebleven, iets wat door de aanwezigheid der Spanjaarden op dit eiland nog ingewikkelder werd gemaakt. Niettegenstaande den vredestoestand tusschen de Spanjaarden en de Nederlanden in Europa, was men in de Molukken niet in bijzonder goede relatie. Daar Tidore met onze inlandsche vijanden gemeene zaak maakte, brak in 1653 de oorlog uit, welke in 1654 weder eindigde, maar al spoedig weder werd voortgezet, tot in 1657 opnieuw een verdrag werd gesloten met den nieuwen sultan, Saif Oeddin. Diens voorganger stierf 7 Jan. 1657 en de nieuwe Sultan was een creatuur der O. I. C., die met behulp der Ternatanen onder Nederlandschen invloed het sultanaat verwierf. (Valentijn, *Molukse Zaaken*, bldz. 305, v.v. — Dassen, *Molukken*, bldz. 125. — Bokemeijer, S. 217 ff en *Anhang*, — *Realia*, III, bldz. 274 onder 2 November 1655).

Artijculen ende voorwaerden, waerop den grootmaghtigen **Saifoedin,** Coninck der Tijdoreesen, met sijn rijcxraedt voor hem, zijne onderdanen ende naercomelingen ter eenre ende den E. Sijmon Cos, [2]) gouverneur wegens den Nederlantsen Staet over de eijlanden **Molucco,** op approbatie van d'E. Heer Gouverneur Generael en d'E. Heeren Raden van Jndia, [3]) ter andere zijde geaccordeert ende overeen gecomen zijn, als namentlijck:

Dat wij, Coninck van Tijdor, alle de nagelen ende notebomen jegenwoordigh op 't eijlant **Tijdore** groeijende, datelijck zonder vertoeven ten bijzijn van die geene wien den Heer Gouverneur daer bij zall believen te ordonneeren, zullen omslaen, ruineeren en verderven ende tot die geene, welke te naer aen der vijanden [4]) sterckten zijn

---

[1]) Uit het Contractboek. De juiste datum van deze overeenkomst is mij niet bekend geworden. De kopiist heeft blijkbaar eerst gemeend, dat zij tot 1656 behoorde, want in het Contract vindt men hierbij de marginale aanteekening: „Nota dit contract is eijgenlijck aengegaen in 't jaer 1657". Trouwens, sultan Saif Oeddin, die de overeenkomst sloot, is eerst in 1657 „Coninck der Tijdoreezen" geworden. (Stokvis, *Manuel*, I, p. 391. — Bokemeijer, S. 247).

[2]) Opgevolgd (1656) aan Hustaerdt, die gouverneur van Ambon werd (Valentijn, *Molukse Zaaken*, bldz. 323; Bokemeijer, S. CXXXVI).

[3]) Aan deze „approbatie" behoefde natuurlijk geen twijfel te bestaan. Nu ook Tidore's vorst het hoofd boog en de nagelcultuur in zijn rijk uitroeide, was het hoofddoel der Moluksche en Ambonsche politiek der O. I. C. bereikt: de nagelcultuur was nu beperkt tot Ambon en de Oeliasers (Vgl. Bokemeijer, S. CXXV, CXXXIV).

[4]) Spanjaarden.

staende om gevoeghlijcx zonder hullpe te connen werden vernietight, zullen wij zodanige weghwijzers ende volck toe contribueeren, den Gouverneur willende de zijne daerbij doen, als eenighzints vermogen uijt te setten en comen te vereijschen.

De nagelen eenmaell wesende uijtgeroeijt, sullen niet gedoogen dat die weder werden aengeplant, t zij op Tijdore selffs off eenige andere onderhorige landen en zoo naermaells eenige moghten werden gevonden weder uitgesproten offte over t hoofft gesien te zijn, nemen wij aen die op stont te vernietegen, sullen tot dien eijnde de plaetsen waer desellve bomen gestaen hebben off gedaght werden te konnen zijn, jaerlijckx ter degen visiteeren ende besoeken, ook swaerlijck straffen die geene, wier bevonden werden eenige dersellver te hebben aengehouden.

Dat wij ons met geenige natien, t zij wier het soude mogen wesen, in vruntschap zullen verbinden en op dat sulx buijten bedencken blijven magh, sullen wij genege buijtenlanders, well verstaende die met [1]) zijn onderdanen van de Moluxe coningen, op onze stranden gedoogen maer affwijsen, ten ware die expresse Nederlandtse pascedullen daer toe waren verleent. Ook sullen wij geensints met onze vaertuijgen buijten 't Moluxe district ende landen, onsen croon onderdanigh, vermogen te varen, sonder allvooren speciaell consent in geschriffte van den Nederlandsen Gouverneur te hebben becomen.

Generalijck ingageeren wij ons zoodanigh aen d'E. Compe, dat wij willen zijn vrunden van hare vrunden ende vijanden van wien sij haten en beoorlogen, tot welckers uijtvoeringe wij beloven onse crijgsmaghten sodanigh te contribueeren als den staet ende redelijckheijt vereijssen zall.

Den gouverneur belooft aen d'andere zijde, haer in haer religie en gelooff niet te turbeeren, bespotten off hoon aen te laten doen, veell min dwingen de Christelijcke aen te nemen, maer haer zodanigh laten gewerden, als ijder zall meenen voor zijne zaligheijt mits [2]) te zijn.

Ende zoo lange sij dese gehoorsaemheijt en conditien voorgemelt well naercomen ende in continueeren en anders niet, belooft den

[1]) Schrijffout voor „niet".
[2]) Schrijffout voor „nut".

Gouverneur aen haer te betalen jaerlijcx een somme van drij duijsent realen tot 48 stuijvers ijder [1]) zonder meer, beginnende met dit jaer ende soo vervollgende; als schip off schepen van Batavia zullen zijn gearrijveerdt, ook haer te beschermen zoo veell mogelijck naer tijts gelegentheijt tegen alle vijanden die haer offte hare goederen sullen traghten te bespringen en belagen.

De volckeren, die van de vijanden overcomen, sullen haer mogen vervoegen onder wiens gehoorsaemheijt sij willen, all ware het ook dat ze te voren onderdanen van den Tijdoresen croon off van d'E. Compe waren geweesst, sonder dat ze naermaells daer weder uijt getrocken zullen mogen werden, tot welcken eijnde die bij den Nederlantsen gebieder sullen werden gebraght en affgevraeght de hoedanight haerder will, onder welcke de overgelopen slaven, die hare oude meesters weder toegevoeght off de waerde daervoor betaallt zall werden, niet sullen zijn gereekent. [2])

CCXXII. VENGURLA—KANARA.

Maart 1657. [3])

Met Kanara aan de Westkust van Voor-Indië (North- en South-Kanara) moet hier niet verward worden Kanara of Carnatica aan de Oostkust (North Arcot). Ook Kanara aan de Westkust was een brokstuk, overgebleven van het Hindoe rijk Vijaijanagar, voor de Mohammedaansche aanvallen bezweken in 1565 (slag bij Talikota) (vgl. *Corp. Dipl.*, I, p. 83 en de daar aangehaalde litteratuur, Hunter, *Gazetteer*, new edition, XIV, p. 343, 356; Sewell, *Forgotten Empire*, p. 214 ff, Rice, *Kanarese literature*, second edition, p. 12). Dat ook dit Kanara met Carnatica werd vereenzelvigd, moge blijken uit *Dagh-Register 1656—1657*, bldz. 164. [4]) Ofschoon meer dan eens pogingen waren aangewend door den vorst van Kanara, handelsbetrekkingen met de O. I. C. via Vengurla aan te knoopen, was dit tot nog toe nog steeds mislukt. In 1657 kwam men tot een verdrag of contract met „'t korenrijk Canara", „een overvloedig land van rijst" (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 162, 244).

---

[1]) Te Batavia „doet 1 Reael 48 lighte of 38 Hollandsche stuijvers" (*Uijtreekening*, bldz. 3). Deze waarde is blijkbaar in dit contract gevolgd.

[2]) De onderteekening ontbreekt.

[3]) Uit het Contractboek.

[4]) Vgl. ook *Hobson-Jobson*, sub vocibus Canara en Carnatica (pp. 152 ff en 164 ff).

Provisoneel Verdragh tusschen den doorlughtigen Sivapanneijck [1]), souveraijn vorst ende Heer van t **Cannarasche Rijck** ende **Leendert Janssen,** coopman ende opperhoofft wegens de Nederlantse stant des comptoirs **Wingurla** besloten. [2])

Allsoo Zijn Hoogheijt den Sivapaneijck eenige jaren herwaerdts seer begeerigh om de Hollandtsche natie in des landen ter residentie te mogen genieten en tot dien eijnde A° 1652 ende 1653 aen den E. Jacob Bagheragh, [3]) gewesene opperhoofft des Nederlandts Comptoirs Wingurla gesanten gesonden; maer dewijle door verscheijde toevallen [4]) meergenoemde gesanten onverrighter saken zijn wedergekeert, dierhallven is door gedachte vorst in de maent Julij A° passado aen den coopman ende opperhoofft Leendert Janssen, om met den anderen ten diensten van beijde natien een bondigh contract te mogen beramen geschreven, waer op naer verwisselinge van diverse geschrifften als anders eijndelijck den coopman Leendert Janssen voornoemt den 15e Februarij dezes jaers in de hooffstadt **Bidreur** [2]) is verschenen, maer allsoo gedaghte Coopman Leendert Janssen verclaerdt, geen volcomen ordre om verscheijde poincten finalijck met den Sivapaneijck aff te handelen, van den doorlughtigen Ed. Heer Joan Maetsuijker, Gouverneur Generael wegens den Nederlandschen staedt in Orienten heefft erlanght, wes in den name des Heeren A° 1657 op den .... dagh der maendt .... tusschen Zijn Hoogheijt den Sivapaneijck ende den coopman Leendert Janssen uijt den naem ende van wegen sijn hooghste overheden ende dienvolgende den Ed. Heer Generael op Batavia d'volgende artijculen besloten, mits conditie dat genoemde doorlughtige Ed. Heer Gouverneur Generael op t aenschouwen deses jnstrument eenige poincten naer wellgevalle sall

---

1) Sivappa Naik. Zie over hem *Gazetteer*, XXV, *Index*, p. 544).

2) Dit stuk is slechts een concept van Leendert Janssen. Ik neem dit ook op, omdat het aanwijst de wenschen onzer O. I. C. Het antwoord van Sivappa naik volgt nà dit concept.

3) Misschien behoort tot deze „toevallen" ook de moeilijkheden, waarin Bacharach in 1653 met den vorst van Bijapoer geraakte, zóó dat een tijdlang het kantoor te Vengurla verplaatst werd naar „Salsee, een plaatsje niet verre benoorden Wingurla gelegen" (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 82, v.v. *Dagh-Register 1653*, bldz. 104). Bedoeld zal zijn Salsi op 16° 20′ N.B.

4) Waarschijnlijk het Bednoer bij Valentijn, V, 1. *Nieuwe kaart van .... Malabar*, ter N. O. van Mangalore en ten O. van een plaats Canara. — Vgl. *Gazetteer*, VII, p. 143. Het was nog niet lang geleden de hoofdstad van het Canarasche rijk geworden (*Gazetteer*, XII, p. 329, sub voce „Ikkeri"; Rice, *Kanarese literature*, p. 52).

mogen annulleeren off alltereren om naerder met zijn Ex[tie] daerover te tracteren, maer dat Zijn Hoogheijt den Zivapaneijk sigh ondertusschen op zijn vorstelijcken naem ende waerheijt belooft, alle de hier naer genoemde beschreven poincten, dewelcke d'Ed. Heer Generael op Batavia ongealltereerdt sall comen te approbeeren, onverbrekelijck in alle deele bij alle zijn onderdanen sall doen onderhouden en gedachte vorst voor hem sellven als de princen en vorsten dien hier na sullen zijn zonder daer jegens te doen directelijck nogh indirectelijck. Nogh zall naer den dagh dat d' g'approbeerde artijkulen allhier van Batavia comen te verschijnen geenige dersellvige de substantie, omstandigheden offte zin verandert offte gealltereerdt, maer aen beijde zijde geheijlighlijck en cinceerlijck ter goeder trouwe alles te onderhouden gesworen worden.

1.

Ten eersten werdt d'E. [Compagnie?] d'vrijheijt gegeven, ten dagen haerder gelieffte, een huijs ter residentie in een der zeehavens, gelegen int gebiedt van Sijn Hoogh[t] den Zivapaneijck te bouwen, aen [1]) 't sellve met geschut ende ammonitie van oorlogh tot diffentie [2]) van haer vijanden als andere quadtwillige te versterken, welk huijs met een stuck landt tot een timmerwerff, thuijn, begravinge der dooden als ander gebruijck zoo groodt als een mussquetsschootcogell rontom van gemelte woonplaets zijn Rijck [3]) zall nemen, d'E. Comp[e] in eijgendom van Sijn Hoogh[t] den Sivapananeijck werdt geschoncken.

2.

Dat Zijn Hoogh[t] den Zivapaneijck off andere uijt desselffs naem nu nogh ten eeuwige dagen buijten bewilliginge van d'Ed[e] Heer Generael van Batavia geen vrede, trevis off verdragh met de Portugesen sullen maken, maer gemelte Portugees mede allerwegen hellpen verswacken ende te dage wanneer hier te lande eenige Europianen, dienaers van d'E. Comp[e], residentie nemen, sall gelijcke vorstelijcke Hoogh[t] in zijn gebiedt allomme den oorlogh op nieuws tegen de Portugees met verbodt geen goederen uijt dese landen derwaerts te voeren laten uijtroeijen. [4])

3.

Wanneer de Vereenighde Geoctroijeerde Nederlandtsche Oost-

---

[1]) Schrijffout voor „en"?
[2]) Defensie.
[3]) De zin loopt hier niet goed.
[4]) Schrijffout voor „uitroepen"?

indische Compe hullpe uijt dese landen tot affbreuck van den gemeenen Portugesen vijandt, t zij volk, vaertuijgen, ammunitie van oorloge als anders moghte benodight wesen, zall zijn Hoogh' den Sivapaneijk d'Nederlandtsche natie daer mede assisteren, mits d'oncossten van dien door d'E. Compe sall betaellt werden.

4.

D' ministers van d'Compe voorschreven sullen in alle de zeehavens van t Cannaraers gebiedt d'schepen [en] vaertuijgen, die zij van de Portugese off andere Europiaense vijanden comen te vervoeren,[1]) ongemolessteert mogen aenbrengen en weder uijtvoeren. Wanneer [in] s'Compe residentie meerder gevangenen als hier te lande conde bewaren moghten comen aen te brengen, zoo sullen de regeerders dier plaetse ten faveur van d'E. Comp. die gevangen in goede versekeringe, mits d'E. Compe d'oncosten sall betalen, houden. Maer indien door voorschreven Nederlanders in eenige zehavenen van 't Cannaraers gebiedt buijten haer residentieplaats veroverde schepen, vaertuijgen off d'ongeladene goederen quamen te vercopen, sall tot erkentenisse aen Sijn Hoogh' den Zivapaneijck den tiende penningh uijtgereijckt werden.

5.

Buijten bewillige van de Nederlandtsche natie sullen genige Europianen residentie deser landen verleent offte eenige goederen aen d'sellvige als andere uijtheemsche natie, in dien d'menissters van gemelte E. Compe den prijs, die zijlieden daervoor bieden, willen betalen, vercoght werden.

6.

Alle goederen en coopmanschappen dewelcke voor reecqeningh van voorschreven E. Compe in de landen staende onder de gehoorzaemh' van den Sivapeneijck aengebraght, gevent, ingecoght als uijtgevoerdt werden, geen tholl off andere beswaringe, t zij hoedanigh t sellve genaemt soude moge wesen, sullen betalen, mitsgaders dat dien volgende d'jnwoonders deses landts off andere volckeren, t zij copers of vercopers, met d'gedeellte des tolls t welck d'E. Compe uijt genegenth' van Sijn Hoogheijt den Sivipaneijck is geschoncken, niet beswaerdt sullen werden. Tot voorcominge van fraude, d'welcke uijt d'tollvrijheijt van d'E. Compe goederen soude mogen spruijten, sall ter plaetse, daer d'E. Compe dienaers in dese landen residentie houden

[1]) Schrijffout voor „veroveren".

een off meer gesworen vertrouwde maekelaers gestellt werden, met wiens kennisse alle des E. Comp^e aenbrengende ende uijtvoerende sall in ende vercoght werden, mits conditie dat de maeckelaers suffisante borge voor de penningen ende vercoop als getrouwigheijt des incoops sullen moeten stellen, mits dat d'E. Comp^e voor alle in- ende vercopende goederen een ten hondert aen de maekelaers sall betalen.

7.

De regeerders van de zeeplaetse sullen des noots zijnde goede sorge dragen dat d'E. Comp^e ministers met jnlantse vaertuijgen en volck tot lossen en laden van haer schepen met betalinge des behoorlijcken arbeijts loon gerieff t werden.

8.

Zoo t gebeurde t welk Godt genadelijck gelieve te verhoeden, eenige schepen off vaertuijgen van d'E. Comp^e op de cusst van Sijn Hoogh^t gebiedt quamen te verongelucken, soo sullen alle de goederen, welke d'onderdanen deses landts daervan comen op te vissen offte bergen, met betalinge van redelijck bergloon aen de eigenaers uijtgereijckt werden. Op sullcke conditie blijven d'inwoonders deses landt d'E. Comp^e dies aengaende alle assistentie te bewijzen verplight.

9.

Wanneer d'E. Comp^e hier te lande eenige schepen off vaertuijgen quame te bouwen, sall den Gouverneur als andere bevellhebbers dier plaetse des noodts zijnde t houdtwerck als materialen daer toe benodight, die binnen dees landt palen te becomen zijn, te prijse als andere volckeren daervoor betalen gehouden wesen te versorgen.

10.

Indien den Ed^e Heer Generael wegens den Nederlantschen standt van Indië tot krenkinge van de gemeene Portugeesen vijandt de fortresse Onnoor [1]) offt cleijn cassteell gelegen aen de mondt van de revier Basseloor genegen is in possessie te nemen, dat eender genoemde fortresse niet [2]) behoorlijcke jurisdictie van rontsom 1½

[1]) Onor I. (Honavar of Onore, vgl. *Gazetteer*, XIII, p. 160) en Barselore liggen beide ten Z. van Vengurla. Zie de *kaart Malabar* bij Valentijn. — Deze zegt verder (*Ceijlon*, bldz. 244): „De Haven .... van Basseloor en andere daaromtrent zijn van minder belang .... maar de voornaamste haven in Canara, is Onor ...." Onor plaatst Valentijn ten Zuiden van de Anjediva-eilanden; en Barseloor met zijn rivier tusschen Anjediva (ook door Valentijn genoemd) en Mangalore.

[2]) Schrijffout voor „met"?

canonschoots wijte d'E. Compe in eijgendom sall geschoncken ende ingeruijmd werden, ter wellker plaetse van de tolls gereghtigheijt als d'uijt- ende invoerende goederen except [1]) Zijn Hoogheijt den Zivapaneijk ende d'E. Compe, jder de helfft in eijgendom sullen genieten.

11.

Soo de zeerovers t zij Barbarout [2]) off andere, die sigh ondert gebiedt van den Zivapaneijck onthouden, mitsgaders door dieven te lande d'E. Compe aen haer vaertuijgen off goederen quamen te beschadigen, dat zodanige dieven opgesoght ende [met] ontfanginge haerder verdiende straffe t genomene off beschadighde aen den eijgenaers sullen vergoeden.

12.

Bij alldien tusschen Sijn Hoogheijts vassalen ende des E. Compe dienaers eenigh civiell off crimineel delict moghte gecommitteert werden, zall den beschulldigden bij zijn eijgen natie, onder wiens gehoorsaemheijt hij staet, ter gevanckenisse ende straffe gestellt werden.

13.

Indien eenige Compe dienaeren haere dienst quamen te verlaten ende sigh binnen t Cannaras gebiedt fugitijff stellde, sall die persoon off personen opgesoght ende aen de menissters van de E. Compe overgeleverdt werden, als zullen d'Sivapaneijk vassalen op pene des doots genige Compe dienaers tot d'Mahomeetsche off Gentijffse [3]) leere mogen brengen offte ontfangen.

Translaet contract, t geene den Sivapaneijck naer zijn wellgevallen uijt voorgestellde provisioneel verdragh door den coopman en opperhoofft Sr Leendert Janssen, met meninge t sellve aen wederzijde zoude geteeckent werden, getrocken heefft.

T contract t welck den geluckigen Sivapaneijck, geboortigh van

---

[1]) ?

[2]) ?

[3]) Hier: Hindoeisme (Vgl. *Hobson—Jobson*, p. 367 ff).

Quelldij,[1]) aen d'Hollanders verleent heefft, sijnde t geene door den coopman S[r]. Leendert Janssen in mijn presentie gecontracteert is en luijt als volght.

Wanneer UE. in de zeehaven van ons lant coopmanschappen aenbrenght, soo sall [ik] plaets en licentie om een huijs te bouwen, waer t UE[e]. sall goedt duncken, verleenen en bij alldien genegen zijt t gemelte huijs op d' cusst van **Gongolij**[2]) te stabileeren, vergunne tot de onderhoorigheijt van dien d'wijte van een mussquetschoodt int ronde, all waer ge naer wellgevalle groff canon sampt verdre ammonitie van oorlogh, bestaende in busscruijt, coegells als anders vermeught op te planten en tot bevorderingh van UE. negotie coopmanschappen aen te brengen.

Raeckende de saeke om met den Portugees buijten voorweten van UE. geen contract aen te gaen, daer noghtans t sellve van die natie lange jaeren gecontinueerdt heefft, bij alldien zoo veel genoodt[3]) van UE. als d'comende proffijt gevende goederen, die wij [van] haerluijden genoten, come te erlangen, zoo zall ick met die natie geen vredensverbondt sonder bewillinge van UE. aengaen.

UE. zijt versoekende ten tijde wanneer d'bhare van Goa[4]) besett is,[5]) den toevoer van maintementos[6]) uijt dit rijck aen die natie te beletten, veell min eenige assistentie d'sellve te bewijsen. Bij soo verde UE. een andre bequame middell tot vertier van bovengemelte maintementos weet aen te wijsen, sullen alles doen ophouden ende verbieden laten.

Om dat myn verders van UE. geadverteerdt is, offt gebeurde dat UE. tot verswackinge der Portugese adsistentie van volck, vaertuijgen als anders moght benodight wesen, bij zoo verre UE. de gasstos[7]) van dien tot contentement dersellve volgens versoek gelieff te be-

---

[1]) Keladi (14° 13′ N.B. en 75° 1′ O.L.) in Mijsore. Thans een dorp, is de vaderstad geweest der hoofden, welke Kanara (aan de Westkust) hebben veroverd en zoo bijgedragen tot de politieke verwarring in de Dekkan. (*Gazetteer*, XV, p. 197).

[2]) Op Valentijn's kaart van *Malabar* ligt een plaats Gangali tusschen Barselore en Mangalore, ter N. O. van Canara en ten W. van Bednoer.

[3]) Genot? Verdam, bldz. 201, vertaalt het Middel-Nederlandsche genot o.a. met „voordeel, winst".

[4]) Port. barra = ingang van een haven, zandbank voor een haven. De Nederlanders gebruikten dikwijls dezen term: Bhaer van Goa.

[5]) Ingesloten nl. door de Nederlanders.

[6]) Port. mantimentos = levensmiddelen.

[7]) Port. gastos = kosten.

talen, soo zall 'k UE. tegens d'hier ontrent gelegene plaetse naer vermogen adsistentie bewijsen.

Soo wanneer UE. eenige vaertuijgen van d'vijanden in zee comt te veroveren, condt d'sellve in d'zeehaven van UE. residentieplaets bewaren, d'becomene gevangens in heghtenis doen stellen en de gasstus van dien uijtreijken. Zoo UE. deselve oncossten in dier maniere betaellt, vereijsst ordre aen de tannadaers [1]) van de fortresse, om gedaghte gevangens in verzeekeringh te stellen; d'sellve weijnigh zijnde, cont se in UE. huijsinge bewaren, en zoo der veell zij., sall ick ordre aen mijn gouverneurs geven, d'overwonne vijanden binnen d'fortresse in heghtenis te stellen, mits conditie UE. de gasstos van dien betalen sullt. Wijders soo buyten de zeehaven van UE. residentieplaets eenige schepen off vaertuijgen moghten opgebraght en aen mijn ragiadoor [2]) gejntregeerdt wordende, sullen vaertuijgen en schepen, goedt en coopmanschappen, wadt ook zoude mogen wesen een part voor reecijening van onze coninckliјcke goederen ende 2 parten voor UE., in maniere als ick ragiadores sall comen te ordonneeren aengetasst (?) toe geeijgent worden.

UE. versoekt dat k aen andre natie buijten d'Hollanders in geenige quartieren van mijn rijk plaets sall vergunnen. In ons land comen van verscheijde canten veele coopluijden om hare cophandell te drijven, met d'welcke ick in vorige tijde mede gecontracteerdt hebben. Maer overmits bereght ben, UE. groot mogende coopluijden ende door UE. meer proffyt sall comen te genieten, wes alle de coopmanschappen van mijn rijck UE. ben toestaende. Int geen UE. ben toestaende en t geen UE. als dan niet en begeerdt, sall aen andere gevent worden.

d'Coopmanschappen die UE. in zijne residentieplaetsen compt te copen ende te vercopen, sullen geen gereghtigh' te betalen hebben, maer diet coopt en weghvaerdt off vercoopt zullen gehouden blijven d'gewoonlijcke raderijen conform d'ordonnantie te betalen.

UE. versoekt mijn, opdat geen bedroogh in d'coopmanschappen sout onderworpen zijn, een jntlandtsche mackelaers bij UE. coopman van node is, t welk ick conform UE. versoek sall toestaen, om d'coopmanschappen van d'E. Comp' sonder zijn kennisse niet te

---

[1]) Hier: politieambtenaren (*Hobson—Jobson*, p. 896).

[2]) „Rasidoors: land- en plaatsregenten op Mallebar" (*Verzameling*, sub voce).

copen off te vercopen, mits UE. zijn maekelaerdije volgens gebruijck sullt betalen.

Op 't verzoek dat met d' comste van UE. schepen eenige vaertuijgen, allmadias [1]) en volck, mits UE. haer betalende van node hebt, daer toe sullen ordre aen mijn officieren verleenen; wijders wanneer door t gaen off comen eenige Uwer schepen op dees residentieplaets quame te verongelucken, dat als dan d'goederen niet verloren zullen wesen. Sulx is alltijt voor zijn Conincklijcke Maij', maer overmits UE. eerlijke persoonen en grote coopluijden zijt, wes (?) UE. geseijde vrijheijt verleenen; zoo t gebeurde dat d' jnwoonders van t landt eenige goederen offte coopmanschappen van dien quamen te bergen en weder leverde, zoo sall UE. gehouden blijven haer bergloon te betalen.

Vorders is UE. begeerende bij alldien eenige schepen offte jaghten quamen te timmeren, balken en andere gereetschappen daer toe benodight zijnde, de prijs betalende, te mogen genieten. Als UE. voorschreven balken naer martsgangh gelieff t te betalen, sall ick ordre aen mijn ragiadores geven.

Op UE. versoek, dat met gaen en comen uwer vaertuijgen als allmadijas, door d'Baberoute off andere van dit landt niet beschadigh werden, sullen volgens well gevalle van UE. recommanderen.

Offt gebeurde dat eenigh volk van UE. eenige delicten quame te bedrijven, sullen door d'jusstitie van UE. coopman gereght werden.

Raekende t punt bij zoo verde eenige van d'Nederlantse natie, comende in onze landen, haer gelooff niet en sullen verliesen, wordt conform UE. verzoek toegestaen. In gelijcke maniere sall UE. ook geenige persoonen uijt mijn rijk van haer cassta [2]) trecken; bovendien ook geenige ossen off koebeessten vermogen te dooden.

Op dit mijn woordt vertrouwende, soo stabuleerdt uwen coophandel, mits conditie dat geenige scheepen van dit landt sullt nemen, maer genomen zijnde, sullense d'eijgenaers werden [3]) gerestitueerdt werden.

Naer de Canaresche stijll in t jaer Dromaghij [4]) den 28ᵉ dagh der

---

[1]) Almadia = inlandsche booten, kleine vaartuigen (*Hobson—Jobson*, p. 15).
[2]) Hier in de beteekenis van geloof, godsdienst (vgl. de bewijsplaatsen van 1552 en 1561 bij *Hobson—Jobson*, p. 171).
[3]) Schrijffout voor „weder".
[4]) Durmucka (1656—1657).

maent Folgune [1]) en naer de geboorte onses Heeren Jesus Christij Maerdt [2]) 1657. Onderstont des **Sivapaneijck** chiap met swarten jnt gedruckt.

CCXXIII. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

10 Februari 1658. [3])

Na de verovering van Colombo (1656; zie hiervóór, blz. 84, was de verhouding tusschen Raja Singa van Kandij en de O. I. C. weder minder gunstig geworden. De Singaleesche vorst vertrouwde de Nederlanders niet bij den voortgang hunner wapenen tegen de Portugeesen, die tot resultaat hadden, dat de O. I. C. hoe langer hoe meer vasten voet kreeg op Ceilon, wat hem, den Maharadja van het eiland, ten nadeele zou strekken, in plaats van dat de veroveringen aan hem zouden worden overgeleverd. Vijandelijkheden werden tusschen hem en de O. I. C. bedreven, terwijl de laatste voortging, met de Portugeezen uit dezen contreijen te verdrijven: niet alleen uit Ceilon, maar ook uit de „overcust", dien toegang tot de Kust van Koromandel. In 1657 werd de bekende Rijckloff van Goens naar deze streken gezonden met het boven omschreven doel, dat tevens Ceilons kaneel aan de O. I. C. zou doen toevloeien. In Oct./Nov. 1657 kwam Van Goens in de bedoelde gewesten aan. Vandaar ging hij in December naar de „overcust", via Colombo op Ceilon. Het eerst zouden aan de beurt zijn plaatsen op die kust welke den Portugeezen behoorden, en daarbij werd de „Teuver" beschouwd als een mogelijk stuk op het schaakbord en een belangrijk, omdat uit zijn land de Portugeezen te Jafnapatnam (Ceilon) en op Manaar, een eiland aan de N. W. kust van Ceilon (Zie beneden, bldz. 115), toevoer van allerlei benoodigdheden ontvingen. Den 22 Januari 1658 werden de Portugeezen uit Tuticorin (*Corp. Dipl.* I, Register, *sub voce*) verjaagd. Jacob van Rhee werd daarna naar den Teuver gezonden. Het gelukte dezen, het onderstaand verdrag met dien potentaat te sluiten. (Vgl. Aalbers, *Van Goens*, bldz. 56, v.v.).

Verbondt ende geaccordeert, [4]) aengegaen ende besloten tusschen **Ranganada Teuver** [5]) ter eenre ende den

---

[1]) Phalguna (Sewell and Schram, *Indian Calendar*, 1896).

[2]) Waarschijnlijk 3 Maart.

[3]) Uit het Contractboek. Zeer verkort bij Aalbers, *Van Goens*, bldz. 151, noot 1).

[4]) Schrijffout voor „accoordt".

[5]) „Teuver is vorst op Madura" (*Versameling*, sub voce). Valentijn, V, 1, *Ceijlon*, deelt mede, bldz. 160 v.v., de Memorie van Rijcklof van Goens, d.d. 26 December 1663, voor Jacob Hustaart als Gouverneur van Ceilon. Daarin wordt gezegd: „Onder de kusten van Madura behoord mede .... het land van den Vrij-heer Ragganada Cotta Teuvre, in de wandeling genaamd, den Teuver .... Deze gemelte Teuver is een onderdaan ende bijzondere Tributaris van den Naik van Madure ...." (Vgl. ook Aalbers, *Van Goens*, bldz. 67).

Heer Rijckloff van Goens, Raedt van India, admiraell ter zee ende opperste gebiethebber over de Nederlandtsche maght op de custe van India ter andere zijde.

Datter voor eerst tusschen ons beijde natien respective sall zijn een vasste vrundtschap, vrede ende alliantie tot den eeuwigen dagen ende dat onse wederzijtse landen met vaertuijgen offte anders sullen frequenteren ende een ijder volldoen de geregtigheijt, die van outs de landen gewoon sijn sonder dat des Teuvers offte 's Compe coopmanschappen eenige vrijheijt meer als andere sullen hebben, maer mede moeten volldoen.

2.

Dat de Portugesen en allen die de wapenen uijt ende met dersellver name jegens de Hollanderen voeren, sullen sijn onzer beijde vijanden.

3.

Dat des Teuvers onderdanen niet sullen vermogen te varen offte handell doen op Manaar, Jaffanapatnam, Nagapatam offte eenige vijandts plaetsen veel min dan desellve eenige adsistentie offte hullpe bewijsen.

4.

Dat de Hollanderen daer entegen gehouden zullen zijn, des Teuvers stranden voort gewellt der Portugesen te hellpen defendeeren.

5.

Ende indien den Teuver in tijde der Portugesen de vrijheijt van 7 tonis [1]) bescheijden onder de peerlvisscherije heefft gehadt, d'sellvige bij d'E. Compe mede zall zijn toegestaen.

Tot bevesstinge, dat alle dese poincten int geheell zullen naercomen, heefft den Teuver met sweeren bij zijn Heer Neijx [2]) beijde voeten, zijn plight gepreesteerdt. Ende den Secrete **Jacob van Rhee,** gemaghtighde van dese zijne Edele, [3]) mede voldaen. Jn **Ramanada Puran** [4]) den 4e dagh van Malo Madam [5]) des jaers Euwelambij Weresan [6]) geseght 10e februarij 1658.

[1]) Is mij niet duidelijk, — „Tino een vaartuijg tot de paarlvisserij" (*Versameling der woorden*, s.v.).

[2]) De Naik van Madura.

[3]) Van Rijcklof van Goens.

[4]) Ramnad in het tegenwoordige district Madura.

[5]) ?

[6]) ?

CCXXIV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

24 Februari 1658. [1])

Een der eerstvolgende punten van Van Goens' program was de verovering van het eiland Manaar. Den 19 Febr. 1658 kwam zijn vloot aan de Zuidkust en na een korte verdediging werd den 23 het Portugeesche fort te „Narcoura" aan de Zuidkust en daarmede feitelijk het geheele eiland aan de onzen overgegeven. (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 151, v.v.). Manaar was van belang èn als een der toegangen tot Ceilon èn om zijne producten, vooral de parelvisscherij, verfstoffen, olifanten. (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 29, 150, 172, 218, v.): „voor d'E. Compagnie een kostelijk Eijland".

Contract besloten bij den Heer Admirael Velltoverste deser armade ende den Sergiant Maijoor **Joan van der Laan** uijt den name van de Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Nederlanden en de Vereenighde Oostindische Comp[e] ter eenre ende **Anthonij Rodrigo** en **Alousa Masias,** als gemaghtigde van d'Cap[n] Moor van de fortresse Manaer, **Andre Veloiso,** ter ander zijde:

Dat de getroude [2]) met hare vrouwen ende kinderen sullen beschermt blijven voor alle gewelt ende bij gelegentheijt naer de Cusste van India sullen worden versonden, well verstaende dat alleen blancke ende naturele Portugesen sijn.

Dat se [3]) zullen uijttrecken tot ontrent 50 treden buijten t fordt ende daer haer geweer overleveren aen den Sergiant Maijoor Jan van der Laen om met onse schepen bij gelegentheijt nae Batavia ende van daer nae Europa te werden versonden.

Alldus gedaen en gecontracteerdt in de kerck S[t]. C[l] [4]) desen 24[e] Febr. [5]) 1658 jn de stadt **Manaar.** Onderstondt **Rijckloff van Goens** en **Jan van der Laen.**

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Aalbers, *Van Goens*, bldz. 155, maakt onderscheid tusschen de getrouwde en ongetrouwde Portugeesen. De eerste zouden dan naar de „cust" worden vervoerd, de ongetrouwde naar Batavia. Dit is een misverstand. Het garnizoen werd naar Batavia gestuurd en met „getrouwde" zullen zijn bedoeld de Portugeesche kolonisten, die op Manaar woonden. Toch zijn er „overblijfzels der Portugeezen" gebleven (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 219, handelende over 1675).

[3]) Nl. het garnizoen.

[4]) Deze afkorting kan ik niet verklaren.

[5]) Aalbers, bldz. 155, 156, meent, dat deze datum onjuist is. Waarom? Den 23 Februari is onderhandeld over de overgave en werd men het over de voorwaarden eens. Toen eerst kwam dus de stad Manaar in ons bezit en den volgenden dag is het verdrag door Van Goens en Van der Laan geteekend.

CCXXV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

26 April 1658. [1])

Al spoedig na de verovering van Manaar werd naar Jaffnapatnam aan Ceilon's Noordkust getrokken, om de Portugeezen ook vandaar te verdrijven. De stad zelve viel den 18 Maart in onze handen, maar het kasteel maakte een geregelde belegering noodig. Een der zeetoegangen tot het kasteel was een fort op het eilandje Kaijs (het „Hammen hiel", tusschen de eilandjes Amsterdam en Leiden, op Valentijn's kaart van *Ceijlon*). Het fort viel 26 April bij verdrag in onze handen. (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 158, v.v.).

Artijculen besloten tusschen Joan Mesias d'Andrades, Capiteijn van een comp[e] solldaten ende Nicolao Pinte Massera, Capiteijn van de artillerij, gemaghtigden van Jeronimo de Paiva de Cint[r], [2]) Capiteijn ende opperhoofft van t fordt Caijs, ter eenre ende Rijckloff van Goens, Admirael en velltoverste van t Nederlandtsch leger voor Jaffenapatnam ter andere zijde.

Dat se t fortie Saõ Francisco offte Caijs met alle zijne jurissdictie ende onderhorigheden terstont sullen overleveren aen handen van zodanige gecommitteerden als bij den Ed. Heer Admirael sall werden gestellt.

Dat den Capiteijn ende alle andere groten en cleijne officieren, militaijre persoonen, sullen uijttrecken met vliegende vaendels en volle geweer tot vijfftigh treden van strant ende alldaer t sellve overleveren, soo well de grote vlagge van t fordt als de vaendells van de jnvanterij.

Dat twee capiteijnen, **Matro de Cossta** ende **Joan Mesias d Andrades,** Noghincola(?) Pinto de Figeredo d'Joncea ende pater Francisco Joal(?) de Santa Clara sullen gelargeerdt [3]) worden met seven lijffeijgens op Saõ Thomee, mits passeerende expresse acten dat se haer verblijff nogh op Saõ Thome nogh op Nagapatam [4]) sullen houden op peene, soo desellve daer bevonden worden, als nae crijgs gebruijk.

Dat den Capiteijn van ['t] fordt met zijn 2 soonen en alle andere

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Ik kan dezen naam niet nader invullen.

[3]) Port. largar = vrijlaten.

[4]) Saõ Thome en Nagapatam, beide plaatsen op Indië's Oostkust, toen in 't bezit der Portugeezen.

getrouwde ende [1]) officieren sullen gelargeerdt worden bij gelegentheijt, tzij op Tutucorijn, Coutchin, Goa offte anders nae gelegentheijt; daer neffens toegestaen worden 4 a 5 misticen. [2])

Dat alle andere officieren ende solldaten op onze schepen neffens ons volck zullen getracteerdt werden ende naer Europa werden getransporteerdt, namentlijck dat geboren Europeanen zijn.

Dat alle andere inlanders en toepassen [3]) sullen staen ter disscretie van de E. Heer. Admirael ende Velltoverste deser Armade.

Alldus gedaen ende besloten int Nederlandts leger voor **Caijs,** desen 26e Aprill 1658. Was geteeckent **Joan Mesias d'Andreses** ende **Nicolao Pinto Masseijra** en **Rijckloff van Goens.**

CCXXVI. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

23 Juni 1658. [4])

Den 22 Juni ging ook het kasteel van Jaffnapatam bij verdrag aan de onzen over (vgl. Aalbers, bldz. 162 v.v.): „Desdanich is d'E. Compe door Godes besondere genade) heer van 't coninckrijck Jaffanapatnam ende dominateur van 't costelijcke eijlant Ceijlon geworden, waervan nu den geheelen paepzen aenhangh niet alle haer afgoderijen verdreven is", schreef Van Goens.

Artijculen ende verdragh gemaekt tusschen Sr. **Leonardo d'Allmedia,** fiadoor de fazendo, [5]) Sr. **Diogo de Sousa,** Capiteijn Moor [6]) d'infanterie ende **Allbre**

---

[1]) Vermoedelijk moet „ende" hier wegvallen. — Aalbers, bldz. 162 is hier onjuist.

[2]) Port.: mestiços = halfbloed.

[3]) Topazen = halfbloed: afstammeling van Portugeesche afkomst en van Christelijke religie (vgl. de bewijsplaatsen bij *Hobson—Jobson*, p. 933 f (sub voce Topaz).

[4]) Uit het Contractboek. — Ook bij Aalbers, als Bijlage IV, bldz. 219 v.v.

[5]) Aalbers heeft: „Leonardo d'Olivera. D'Almeda". Hij had „Fiadoor de Fazenda" niet met hoofdletters moeten laten drukken, zoomin als „Capt. Moor" enz. Want het is een titel. Veador de fazenda(s) is een hooggeplaatst ambtenaar, belast met het toezicht op de pakhuizen en de daarin bewaarde koopmansgoederen en inkomsten en verdere bezittingen der Portugeesche kroon. (Vgl. Diogo do Couto, *Saldado Pratico*, I, p. 51 s.s., II, 14 s.s. Zie ook hierachter, art. 4).

[6]) Capitaõ Mór, hier commandant der infanterie. — Vgl. voor de titels en rangen vooral Pieris, *Jafanapatam 1645*, passim.

Rodrig: Barallho, gewesen Capiteijn Moor de Campo, [1]) als expresse gecommitteerden ende gemaghtigde van S'. Joan de Mello, Gouverneur van 't Cassteel Nossa S'ª Nijlagre, [2]) uijt de name ende van wegen zijne Coninckl. Maij' van Portugal ter eenre ende d' Heer **Joan van der Laan,** Sergiandt Maij' van t Nederlandtsche velltleger voor gemelte Cassteel, S'. **Allbert van Breugel,** oppercoopman, **Luijcas van der Dussen,** fiscael [3]) der sellver maght als gemaghtigde van d'E. Heer Rijckloff van Goens, Raedt ordinaris van Jndia, Superintendent, Admirael ende velltoverste der voorschreven Nederlandtsche maght int belegh voor t sellve Cassteel uijt de name ende van wegen d'Hoge Mogende Heeren Staten Generael der Vreije Vereenighde Nederlanden, d'EE. Heeren bewinthebberen der Geoctroijeerde Oostindische Compª ende d'Ed. Heeren Generael en Raden van India, [4]) zijne Heeren principalen, ter ander zijde.

1.

Eerstelijck dat het cassteel Nosse S'. de Melagere, representeerende t hoofft van t Coninckrijck Jaffanapatan, [5]) met alle zijne onderhoorige jurisdictien, eijlanden ende andere gereghtigheden, mitsgaders ammonitie van oorloge ende alle gunt wes tot defentie van t cassteell heefft gedient, op morgen, zijnde den 23ᵉ deser maendt, voormiddagh ten 9 uijren sullen overleveren aen den geenen die daertoe sullen werden gecommitteert op de navollgende conditien.

2.

Alle geesstelijcke persoonen sullen uijttrecken met haer clederen en kercklijck gewaedt, uijtgesondert goudt, sillver, tzij gemunt offte ongemundt, offte eenige juweelen, hoedanigh desellve ook moghten zijn ende dat men haer bij gelegentheijt nae Goa offte benoorden t sellve sall brengen.

---

[1]) Commandant der legerplaats.

[2]) Aalbers heeft beter: „Milagere" = wonder. De juiste naam is Nossa Senhora das Milagres. (Vgl. Pieris, *Jafanapatam 1645*, p. 3 en noot 3).

[3]) Hier Auditeur-militair.

[4]) Dit niet in het exemplaar bij Aalbers.

[5]) Het geheele schiereiland ging dus bij dit verdrag aan de O. I. C. over. Zie over Jaffnapatam vooral Baldaeus, *Ceijlon*, bldz. 161, v.v. en Pieris, *Jafapatan 1645*.

3.

De goederen van den overleden Portugesen Generael Anthonio d'Ammiral [1]) verstaen de Hollanders wettigh toe te comen ende dat dien volgende desellve alle aen hare commissarissen sullen werden ter handt gestellt.

4.

De hoge officieren als is den Gouverneur, Capiteijn Moor, Viador de fasendo [2]) tot Capiteijnen incluijs sullen met haer teijkens uijttrecken ende bij ons getracteerdt werden naer gewoonte, sonder dat hun eenigh goudt, zillver, juweelen, slaven, slavinnen offte andere goederen, hoedanigh desellve ook moghten zijn, werden toegestaen, dat [3]) alleen de geene die hun nae disscretie bij den Hollantsen velltoverste ende zijne Raedt sall werden toegevoeght; dat men dan hunne persoonen sall transporteren nae Goa offte eenige plaetse daer benoorden.

5.

Alle verdere officieren ende solldaten sullen uijttrecken met haer volle geweer, vliegende vendells, slaende trom, cogells in de mondt, brandende londt tot de plaetse daer haer sall aengewesen en [4]) gedisarmeerdt te werden, blijvende voorders gevangene van oorloge, om met onse schepen nae Europa getransporteerdt te werden, zonder dat desellve eenige andere bagagien als haer cleederen werden toegestaen, genietende tractement nae onse gewoonte.

6.

De constapels ende bosschieters [5]) werden begrepen onder t vierde artijcel, naturelle Portugesen zijnde, ende geen andere. Soo werdt mede verstaen van de Conings coopluijden, fiscaell etc^a^ die nae onse gewoonte sullen getracteerdt.

7.

Alle getrouden sullen met hun vrouwen ende kinderen vervoerdt werden nae Goa offte daer benoorden, sonder dat hun eenigh goudt, sillver, juweelen off slaven off andere goederen worden toegestaen, als t gene [na] disscretie bij den Hollantsche velltoverste sall toegevoeght werden.

---

[1]) Deze had het fort Cais doen bouwen (Baldaeus, *Ceilon*, bldz. 155).

[2]) Fazenda.

[3]) Aalbers: „dan".

[4]) Om.

[5]) Artilleristen. (Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, bldz. 122, s.s. Busseschieter).

8.

De zieken sullen [wij] nae onze gewoonte goedt tractement aendoen en met alle mogelijcke middelen door Godes hullpe tot haer gesontheijt traghten te brengen.

9.

Alle toepassen [1]) sullen staen ter disscretie van de Hollandtse velltoverste.

10.

Ende belooven de contractanten ter wederzijden van haer Heeren principalen ratificatie van desen ter behoorlijcker tijt.

Alldus gedaan en geaccordeerdt int Nederlandts leger binnen de staat **Jaffanapahnam** desen 22^e^ Junij 1658. Aen d'eene zijde **Leonar de d'Allmeijra d'Allmeda, Diogo de Zouza de Casstro, Allbro Prodigo Barallha.** Aen d'ander zijde stondt **Joan van der Laen, Allbert van Breugell, Lucas van der Dussen.** Jn kennisse van mij **Cornelis Valckend.** [2]) Secretaris.

Vervolgende:

Gesien de voorstaende accoorden ende artijculen van verdragh hebben t gebesoigneerde bij onse gecommitteerden daerinne gedaen ende verhandellt, in allen deelen geapprobeerdt ende geratificeerd, sulx wij approbeeren ende ratificeeren bij desen. Gedaen int Nederlandtsche leger binnen de stadt **Jaffanaptnam** int belegh van desselffs casteel den 22 Junij 1658. Geteeckent **Rijckloff van Goens.**

Lager stondt:

Gostamos pellos consertos do Sr Generael e seu concellho, esperando de Zua Grandesa maij [3]) aventejados honras e mercees alem del p. [4]) noss tem prometijdo. [5]) Fortalesa Nossa Sennora de Milageres em 23^e^ de Junho de 1658. Assinado **Joa de Mello.**

---

[1]) Zie hiervóór, bldz. 117.

[2]) Aalbers: Valckenburgh.

[3]) Aalbers: muy.

[4]) Aalbers: alemdis que.

[5]) Deze bekrachtiging van het verdrag door De Mello bevat tevens een verzoek om eervoller en welwillender voorwaarden dan die door Van Goens bij dit verdrag zijn toegezegd.

CCXXVIII. KAAP DE GOEDE HOOP.

5 Juli 1658. [1])

Sedert Jan van Riebeek (1652—1662) in April 1652 aan de Kaap de Goede Hoop was geland, om daar een fort te vestigen voor de O. I. C., was een zijner grootste zorgen de verhouding tot de twee naturellengroepen, waarmede hij in aanraking kwam, de Boschjesmannen en de Hottentotten. Deze zorgen beperkten zich eerst tot twee aangelegenheden: de veiligheid der onzen en het verkrijgen van vee. Maar toen in 1657 de eerste eigenlijke Nederlandsche kolonisten kwamen, rees spoedig een andere vraag, n.l. hoe te komen aen de voor hen benoodigde gronden. Van Riebeek's „naturellenpolitiek" was het zooveel mogelijk trachten te verkrijgen en te behouden eener goede verhouding. Hij wilde dit „door onzen lieftalligen omgang", terwijl „met de wilde natie van het land, zeer brutaal wezende, met voorzichtigheid dient geprocedeerd". Maar de natuur ging boven de leer: de lieftallige omgang werd „een lachent praetjen", terwijl men zon op andere middelen om zijn zin te krijgen. Zóó kwam het wantrouwen en de vijandelijkheden. Het eerst met de Strandloopers of Watermans (Goringhaicona's) (onder een zekeren Herry, die wat Engelsch kende en als tolk diende). Binnenkort ook met de Koopmans of Saldanjamannen (Goringhaiqua's). Spoedig kwam de opmerking der Hottentotten, „die al veel van de Duijtse (Nederlandsche) tale hadden geleerd", „dat wij op haer landt saten.... en dat zij ons daerom geen beesten meer verruijlen wilden, also wij de beste weijde voor onze beesten innamen". Het was „niet ons, maer haer eijgen landt ende zij wilden hunne huijsjes stellen ter plaetse daer se begeerden". Dit ging (begin 1655) gepaard met een dreigement, ons fort te zullen overvallen. Men begon toen met een verdeeling der weiden. Lang duurde de goede verhouding niet en de beide Hottentotsche stammen werden met anderen versterkt. Nadat de eerste kolonisten zich hadden gevestigd, begonnen de Hottentotten hen te verontrusten met dieverijen en „in plaets van restitutie" werden door hen „de punten van haer hasegaijen geboden". In Juli 1658 begon het ernst te worden. Door machtsvertoon van de zijde van Van Riebeek bevreesd geworden, werd een „vaste vreede ende nader alliantie" tusschen de Kaapmans en ons gesloten. (Vgl. *Dagverhaal*, I—II, passim; de werken van George Mc Call Theal, vgl. het *Register der geraadpleegde werken* achter in dit deel).

1. Dat alle 't gene de Caepmans ons ende wij haer aengedaen hebben, item oock het doodschieten van den Hottento op eergister, in de furie geschiet, voor vergeten ende vergeven sal gehouden worden, alsoff sulcx niet ware gebeurt ende voorsz. Hottento nemmer meer op de werelt was geweest; doch wegen den dootslach aen de Duijtsen jongen David, over 5 jaren gedaen, hadde Herry met de sijne aff te handelen, haer dies als onschuldige niet aentreckende, ende met Herry niet willende te doen hebben. [2])

---

[1]) Uit *Dagverhaal van Jan van Riebeek*, II, bldz. 440, v.v.

[2]) Herrij had het vertrouwen van beide partijen verloren. Hij werd naer het Robbeneiland verbannen en het kleine getal Strandloopers ging met de toestemming der onzen wonen onder het fort.

2. Dat wanneer de Caepmans d'onse ende d'onse de Caepmans eenich overlast off quat doen, elcq de sijne in 't aensien van de overicheijt off gecommitteerde der geledeerde offte beschadichde partije met advijs van weercanten sal straffen na exigentie van 't delict.

3. Dat Caepman met sijn leger aen de oostcant van de Soute ende Verse reviere Liesbeecq sal blijven woonen, omdat aen dees sijde de weijden voor ons alleen te cleijn vallen, tensij haer eenige andre inwoonders uijt landt wilden komen beoorlogen, als wanneer sullen vermogen verbij 't fort na achter den Leeuwenberg comen wijcken onder ons beschut. [1])

4. Dat Caepman sal versorgen, geen van sijn beesten off schapen op Compagnies off der vrijen luijden corenlanden comen weijden, off daer se door d'onsen daerop gevonden wordende, sullen mogen werden dootgeschoten ende laten leggen, tot sulcx bij gecommitteerde van weersijden sal wesen beschouwt.

5. Dat altijt wanneer d'E. Compagnie ofte vrije luijden eenige slaven off volcq sijn ontloopen, sijluijden de weet gedaen sijnde, datelijcq alle uijtterste debvoiren sullen aenwenden, om die wederom te crijgen ende bij den Commandeur in 't fort te brengen, mits voor elcke slaeff genietende sooveel coper ende tabacq als voor een koebeest, gelijcq sijluijden oocq belooven te doen tot becominge van de noch wegh sijnde 10 stucx.

6. Dat sijluijden voortaen niet meer sullen stutten eenige Saldanhars ofte andre inwoonders uijt het landt, maer deselve liever tot ons affnodigen, omme met ons gerustich te mogen handelen ende wandelen, ten welcken eijnde sijluijden eenich overlast van deselve vresende, sullen vermogen onder ons beschut te comen schuijlen, conform het derde articul voorschreven.

7. Dat Caepman voortaen sal versorgen voor elcq groot schip, dat hier comt, te leveren voor coper ende tabacq: 10 koebeesten ende 10 schapen, voor jachten ende fluijten van elcx 5, ende voor 't fort alle Sondagen 2 koebeesten voor des Commandeurs volcq ende 2 schapen voor hem selffs ende d'officianten van 't fort om te slachten.

8. Dat daertegen altijt een van de Caepmans volcq, g'adsisteert

---

[1]) Men vergelijke o.a. de kaart bij Valentijn, *Zaaken van de Kaap der Goede Hoope*. Deze stam zou dus nu buiten de gronden, reeds aan kolonisten uitgegeven, wonen.

met den tolcq Doman, [1]) sal mogen aen ijder schip aen boord vaeren, ende eens genieten 2 sacken broot off rijs met 2 à 3 stukken specq ende een cleijn vatjen brandewijn.

Alle welcqe bovenstaende articulen sijnde bedongen, vast ende bondich te onderhouden ende met handttastinge aen weercanten voor onverbreckelijcq beslooten, mitsgaders daerop de ostagiers oocq gelargeert ende door haer segel van onderhoudinge, den Commandeur toegebracht 10 schoone koebeesten ende 9 dito schapen, sonder daer ijts wes voor te willen genieten, hoeseer haer daervoor coper etc. wiert gepresenteert ende opgedrongen, seggende niet te willen van den Commandeur scheijden, bevoren dito present beloffde voor niet ende tot een segel van onverbreeckelijcke alliantie te aenvaerden, off souden hun inbeelden geen vaste vrede gemaeckt te hebben, ende presenteerende liever altemalen hier in 't fort te blijven ende haer gewillich doot te laeten slaen, als dat se souden sonder finael slot van vreede wederom moesten gaen. Is darop dan 't besluijt van vreede met de Caepmans ende beloffte van onderhoudinge der conditien met hanttastinge rondtsom aengegaen ende affgehandelt....

Aldus gedaen ende besloten op de voorsael in 't fort de Goede Hoope, ten overstaen van de voorschreven der Caapmans, datum ut supra. Was geteijckendt: **Jan van Riebeeck, Roeloff de Man, Claes F. Bordingh** [2]), **Jan van Herwarden, A. Grabbema,** secretaris.

CCXXVIII. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

23/29 Juli 1658. [3])

Al spoedig na de verovering van Jafnapatam (zie hiervóór, bldz. 117) begon Van Goens de Portugeezen op de Kust van Koromandel ernstig te bestoken. Het eerst was aan de beurt Negapatam, (10° 46′ N.B. en 79° 51′ O.L.). Het heeft weinig moeite gekost, deze stad in handen te krijgen. Het gebeurde na een kortstondige blokkade en „zonder een schot te lossen". Den 23 Juli ging de stad aan den „commandeur ende majoor van de Nederlantse crijgsmacht", Jan van der Laan, over (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 168, v.v. en de daar genoemde bronnen). [4]) Negapatam werd eenigen tijd later „'t Hoofdcomptoir" van onze betrekkingen op de Kust.

---

[1]) Een Kaapman.

[2]) Deze was schipper van het jacht Maria, dat juist aan de Kaap vertoefde.

[3]) Uit het Contractboek. — Valentijn heeft een exemplaar gekend, medeonderteekend door „Lucas van der Dussen, koopman en fiscaal" (*Choromandel*, bldz. 3).

[4]) Hunter, *Gazetteer*, XIX, p. 3, steld deze overgave foutief op 1660.

Artijculen van verdragh ende accoordt, gemaeckt tusschen pater Manuell Carvallho van de ordre Jesus, Lovijs de Quintall Pereijra, Capiteijn, Diogo Batellho, Capiteijn ende Manuell d'Allmeijda, luijt', als gemaghtigde van Casspar Affonco de Carvellho, Capiteijn Moor ende commandant van de gefortificeerde stadt Nagapatnam in den naem van Sijn Maij' den Coninck van Portugal ter eenre;

ende d'E. Heer Joan van der Laen, Commandeur ende Maijoor van de Nederlandtsche crijgsmaght onder t geleijt [1]) van den Ed' Heer Rijckloff van Goens, raedt ordinaris van India, admirael, velltoverste, superintendent, uijtgeseth, ende in dier qualite t gesaght hebbende over de navale maght, jegenwoordigh voor de voorschreven stadt Negapatam geanckerdt ende vollmaghtighde van Zijne opgem' Ed' tot naervolgende, in de name van de Hooge Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Vereenighde Nederlanden ende d'Ed' Heer Gouverneur Generael ende Raden van India, representerende de Heeren Maijores [2]) der Vereenighde Oostindische Comp' ter ander zijde.

Dat uijt den name ende van wegen Zijn Maij' van Portugael op den 24' deser maendt des voormiddaghs in de maght van d'E. Comp' sall werden overgeleverdt de stadt Nagapatam met sijn onderhorige jurissdictie ende gereghtigheden, nevens alle het geschut, ammonitie van oorloge, wapen etc', gedient ende behoordt hebbende tot deffentie van de voorschreven stadt, niets uijtgesondert, ende dat nevens dien sall werden overgeleverdt alle de slutelen soo van de stadt, ammonitiehuijsen, wapencamers en andere plaetsen, allwaer desellve soude mogen opgesloten ende bewaerdt zijn, die U volgens aenstonts binne laten zoo veell gewapende persoonen van d'E. Comp' als gelieve bij den Capiteijn Moor [3]) verstaen sall werden tot verzekeringe van gemelte Comp. te behooren. [4])

Tot welk guarnisoen bij den commandeur van de voorschreven stadt bequame huijsvestinge aengewesen ende ingeruijmt sall werden mitsgaders woninge voor d'officieren naer qualiteijt der persoonen.

---

[1]) Beleijt?
[2]) Bewindhebbers.
[3]) Van der Laan.
[4]) Geheel zuiver loopt de zin niet, maar zij is toch te begrijpen.

T guarnisoen, allthans in desellve stadt leggende, sullen met slaende tromme, brandende londt ende cogells in de mondt soo verre mogen marcheren tot de plaetse die haer bij den voornoemden commandeur van der Laen sall aengewesen werden, behoudelijck dat de Capiteijn ende andere officiers tot vendrigh incluijs sullen behouden haer zijtgeweer ende tekenen, ende daermede vertrecken.

Nevens d'overleveringe ende inruijminge van de voorschreven stadt sall aen handen van de commissaren, daertoe te committeeren, overgeleverdt werden alle ammonitie van oorloge, cruijt, loodt, wapenen, niet uijtgesondert, sellvs die wapenen, die onder de ingesetenen, soo well geestelijcke als werreltlijcke, zoude mogen berussten.

Gelijck mede ten zellven tijde aen gemelte commissaren overgelevert sall werden alle de goederen, coopmanschappen en de t gunt tot domeijnen van Zijn meer opgemelte Maij' behoorend is, niet uijtgesondert.

Dat alle d'ingesetenen der voorschreven stadt, soo geestelijcke als werrelltlijcke, getrout ende ongetroudt, vrij ende ongemollesteerdt sullen blijven besitten ende possideren alle hare goederen, excepto wapen, zoo well haer huijsen, goudt, sillver, coopmanschappen, slaven ende slavinnen, niet uijtgesondert, tot den lessten September offte October toecomende in desen jaere 1658.

Ten welcken tijde desellve met bequame schepen van de Comp° versien zullen werden ende daermede tot cossten van d'E. Comp° alle d'ingesetenen nae Goa offte benoorden van dien vervoerdt werden, als wanneer de geestelijcke in vrijen eijgendom sullen vermogen met haer te nemen ende vervoeren alle de ornamenten van de kercken, kerckengewaedt ende alle t gunt tot den kerckendienst behoordt, niet uijtgesondert, exepto clocken als mede alle onroerende goederen, die haer boven dien zoude mogen behooren, tot slaven ende slavinne incluijs.

Gelijck mede de werelltlijcke, soo well t volck van wapenen als getroude ende vreemde coopluijden, niemant uijtgesondert, met haer sullen nemen ende vervoeren mogen alle hare roerende goederen, gellt, goudt, sillver, cleijnodien, slaven ende slavinnen, niets uijtgesondert selffs hare coopmanschappen, mits dat die de Maij' niet en zijn behoorende.

Ende zoo voor den lesten September 1658 toecomende binnen Negapatnam eenige vaertuijgen quamen aen te landen, d'jngezetenen der stadt behorende, desellve sullen bij d'eijgenaers en d'ingeladen

coopmanschappen mogen aengevoerdt en vervoerdt werden nevens hare andere goederen.

De weesskinderen in de stadt sijnde sullen mede genieten den effecte van desen contracte ende dienvolgende met haer nemen ende uijtvoeren d'goederen haer toebehoorende als voren is geseijt.

De vaertuijgen, die gesijt worden weinigh te zijn, sullen mede vervoerdt offte vercofft mogen werden, voor zooveell desellve ingesetenen, Chrisstenen zijnde, toebehooren ende anders niet.

D'ingesetenen der voorschreven stadt sullen geduijrende haer verblijff binnen desellve van wegen d'E. Comp[e] geindemneerdt ende bevrijt werden, voor zoo veel mogelijck zall zijn, van alle gewellt ende overlast zoo well van buijten als van binnen.

D'overledene, die bij testamente eenige legaten hebben gemaeckt aen persoonen buijten Nagapatnam haer onthoudende, daer van zullen de penningen voor zoo veell die nogh onvolldaen zijnde mede mogen genomen ende uijt gevoerdt werden om aen desellve te werden volldaen.

Beloven voordts partijen wederzijts ratificatie op desen van hare principale, te weten aen de zijde der Portugese natie jnjuijninge[1]) der stadt ende wegens d'E. Comp[e] binnen 10 a 12 dagen naer dato van desen.

Alldus gedaen, geaccordeerdt ende gesloten jnt oorloghsschip Ter Goes, geanckerdt jn de vlote van offencie voor de stadt Nagapatnam, op den 23[e] Julij 1658. Was geteeckent **Joan van der Laen, Manuell Carvallho, Luis de Quintall Pereijra, Diogo Botellho** en **Manoell d'Allmeijda.**

Ampliatie.

Naer dat desen accoordeerde ende geteijkent was, is aen de ingezetenen der stadt Negapatnan t volgende nogh toegestaen.

Dat de blancke Portugesen ten dage van haer vertreck uijt de stadt zall werden gerestitueerdt haer sijtgeweer om met haer vervoerdt te werden.

Ende dat den Capitijn Moor Caspar Affonco de Carvallho met zijn geheele familie sall vrij staen in plaetse van Goa te mogen vertrecken daer t hem gelieven zall.

Gedaen den 23[e] Julij A[o]. 1658 ter plaets voorschreven. Was geteeckent **Joan van der Laen.**

Visto estar feijto este contrato asim declarado nesstes capitulos

[1]) Bij inruiminge(?)

pelos Commissarios que enveije a frota dos senhoras Olandeses. Confirmo hu(?) perpem(?) feijto 24^e d'Julljo 1658. Assinado **Casspar Allfonza de Carvallho.**

Gesien de bovenstaende accoorden bij d'Heer Joan van der Laen, Capiteijn Maijoor onzer militie in onze name gemaeckt met Casspar Affonco de Carvallho, Capiteijn Moor van de stadt **Nagapatnam,** approbeeren ende ratifeceren t zellve in alle zijn deelen uijt de name onzer Heeren Superiooren. Jaffanapatnam den 29^e Julij 1658. Was geteeckent **Rijckloff van Goens.**

CCXXIX. KUST VAN KOROMANDEL.

15 September 1658. [1])

„De Land-Heer aldaar" (van het rijk, waartoe Negapatam had gehoord) [2]) „de Naik, of Grave van Tansjouwer genaamd, ergens over tegen de E. Maatschappij misnoegd..... dorst zig verstouten, om, ten tijde dat de onzen eerst tot Negapatam quamen, die stad te belegeren, willende na geen minnelijke voorslagen luijsteren; maar de onzen bragten hem ras tot reden, na dat zij een goede partij van zijn volk nedergesabeld hadden". (Valentijn, *Choromandel*, bldz. 4, bijna letterlijk overgenomen uit Baldaeus, *Malabar en Choromandel*, bldz. 155, v.). Dit tot rede brengen bracht mede onderstaand „contract", dat de aanspraken van Tanjore op Negapatnam vernietigde.

Artijkulen, waerop den gesant **Chinnanna** alias **Maleije** [3]) bij den neijk van **Tansjour** [4]) contract heefft aen te gaen.

Dat wij de stadt [5]) met vollen eijgendom sullen besitten met d'onderhorige dorpen; maer dat wij voor d'incomsten der dorpen jaerlijckx een erkentenis sullen doen ontrent zoo veell als ons de dorpen sullen opbrengen zonder meer.

Dat wij voor tuijggaen [6]) onzer lijwaten, rijs off andere coopmanschappen soo well als van alle andere incomsten, coopmanschap-

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Negapatam ligt ook thans in het district Tanjore.

[3]) Zie verder *Corp. Dipl.*, I, „Register", blz. 559.

[4]) Zie de beschrijving van „dit landeken" bij Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 233, v. — Het was sedert 1651 onderworpen aan Bijapoer. (Vgl. hiervoor, bldz. 27).

[5]) Negapatam.

[6]) ?

pen sullen vrij sijn ende niet subject zijn ijets te betalen directelijck off indirectelijck.

Dat alle onse inwoonderen, onder onze jurisdictie ende dorpen bescheijden, vrij sullen wesen van alle overlasst van des Neijcx volk ende zoo t eeniger tijt sullx geschiede, wij die roveeren vermoghten doot de slaen, maer dat die inwoonders alleen onder ons gebiedt zullen sorteeren.

Dat wij onzen handell sullen mogen drijven met volle vrijheijt t zij int vercopen, coopen etc^a.

Dat den Neijck onze overloope debiteurs niet sall mogen aenhouden nogh desselffs middelen beroven, maer dat ons sulke debiteurs sullen werden met haer goederen in handen geleverdt.

Dat geen vaertuijgen van ons offte onse onderdanen op Ceijlon allhier staende, den Neijk van deselve yets sall mogen pretendeeren.

Dat den Naijk dit alles voor hem en zijne nacomelingen op een siffvere crull [1]) sall schrijven, zoo craghtigh met sijn naem bevestight als doenelijck zij.

Dat wij aen onse spions [2]) door des Naijx landen vrij ende vranck sullen reijsen zonder van ymant oijt gemollesteerdt offte verongelijckt te werden.

Nagapatnam 15 September A°. 1658. Was geteekent **Rijckloff van Goens.**

CCXXX. FORMOSA.

23 September 1658. [3])

Gaandeweg hadden de Nederlanders ongeveer het midden der 17de eeuw het overgroote gedeelte der Formosaansche dorpen onder hun gezag. Zij lieten deze dorpen, die meestal geheel op zich stonden en dikwijls het *bellum omnium contra omnes* in praktijk brachten, door hunne eigen hoofden besturen, „onder opsigt van een Nederlands politijk persoon, ten dien fine in yder dorp met omtrent 25 soldaten gestelt". Zij lieten zich, zoonals uit onderstaande overeenkomst met de hoofden van Sinkang en Tavokan blijkt, ter dege gelden, als dit met hunne inzichten overeenkwam ten opzichte van de verdediging van het eiland of van de bestuursinrichting. (Vgl. L.

---

[1]) Ik waag mij hier niet aan tekst- of woordverklaring.
[2]) Schrijffout voor „pions" = boodschappen (*Hobson-Jobson*, p. 696).
[3]) Uit het Contractboek.

Riess, *Geschichte der Insel Formosa*, S. 425; *'t Verwaerloosde Formosa*, I (1675), bldz. 10, v.; Grothe, *Archief*, IV, bldz. 48, v.v.).

Allsoo in all geruijmen tijt herwaerdts den Edᵉ Heer Gouverneur en Raden wegens den Nederlandtsen staet hier op **Formosa** onder d'E. Oosstindische Compᵉ ten sonderlingen gemeenen beste der inwoonderen van de dorpen Sinkan ende bijzonderlijck **Tavokan,** [1]) daer nae getragt ende gaerne gesien hadden de bijeenwoningh, gemeenschap ende geheele vereenigingh dersellver twee gemelte dorpen in Sinkan t samen getrocken als tot een lighaem [2]) waertoe well alltoos de Sinckanneren hun eenhelligh [3]) maer de Tovokamers hun niet zoo zeer genegen hebben getoont. Zoo is eghter dat desellve dorpsvolckeren te beijden zijden nu beter begrepen hebbende t geene tot hun merckelijck nut ende wellvaerdt dienen zall, zoo well de Tovokamers als Sinkanners uijt hunnen eijgen vrijen ende geheell onbedwongen off daertoe missleijden wille te raden ende gesint gewerden zijn ter zellver voorgemelte gemeenschap, vereenigingh ende bijeenwooningh in het dorp Sinkan, om welken sake dan ook, op gevoeghlijcke en reghtmatige voorwaerden te voorderen, te besluijten ende vast te stellen op heden in het dorp Sinkan voor ende bij de tot dese handelinge uijtdruckelijck gemaghtigden ende herwaert's affgesondenen bij uijt en wegens den wellgemelten Formoschaensen rade Jacobus Valenteijn ende Thomas van Peeren, [4]), den eersten drost ende beijde raden en leden van de regeeringh op Formosa, verschenen en bij een vergadert zijn ten beijden zijden uijt den name ende van wegen hun dorpsvolk int gemeen de hooffden off bevellhebbers en hunne medehullpers dersellver meer gemelte dorpen Sinkan ende Tavokan, hier nae vervolgens genaemt, namelijck van Sinkan de bevellhebbers Tapagi T. Tounogh Takareij [5]), dᵉ. Tevorok, Dahalis

[1]) Beide dorpen, Sinkan en Tavokan of Tavakan, liggen ten Zuiden van ons Kasteel Zeelandia „bij Compᵉ ommeslach gelegen". (Grotte, *Archief*, IV, bldz. 29, 212). — Sinkan had in 1639 ruim duizend zielen (1047), Tavokan 1000. Reeds onder de gouverneur Traudenius (1640) waren een aantal bewoners naar Sinkan met der woon vertrokken, „om in de Christelijcke Religie onderwesen te worden". Later, 1645 (1644?) hadden zij getracht een dorp „Nieuw Tavocan" te stichten, maar waren op hardhandige wijze naar Sinkan teruggebracht. (Grotte, *Archief*, bldz. 17).

[2]) Dit „t samen trecken" van dorpen was meer geschied. (Zie Grotte, *Archief*, III, bldz. 202). Tavokan was samengesteld uit de bewoners van 3 verschillende dorpen (t.a.p., bldz. 196).

[3]) Eenhellich = eenstemmig. (Verdam, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, bldz. 155).

[4]) Moet zijn „Van Ieperen".

[5]) Vgl. Grothe, *Archief*, III, bldz. 183.

T[a] Vongoreij ende Tackareij T[a] Dagaloumeij mitsgaders de mede-hellpers T[a] Dassij Pango Trovangko ende Tackareij T[a] Pirangh van en uijt Tavokan; de bevellhebbers Tapunga T[a] Oupok ende Thouro thappa met den mede hellper Tamourock t[a] logbos, in welke vergadering dan nu ook bij ende door de boven mellde persoonen in de sellve hunne voorgemelte qualiteijt over en weder over aen allen zijden uijt geheell vrijen wille, goedt genoegen en wellbehagen met rijpen overlegh en rade in den name Godts beraemt, besloten en vast gestelt is tusschen desellve twee dorpsvolkeren van Sinkan en Tavokan en derselver nacomelingen voor altoos en eeuwig eeuwigh verbondt van gemeenschap ende vereenigingh dersellver beijder dorpsvolckeren tot een lighaem ende een volck op de navolgende wijse, voorwaerden ende bedingen.

Eerst dat het geheele volk van Tavokan van nu aff binnen weijnige dagen soo dra als mogelijck zall zijn uijt Tavokan geheell zullen opbreeken, t sellve dorp ende hunne woonplaetse alldaer geheell verlaten ende hun comen ter nederslaen ende met der woon begeven aen Sinkan aen d'zuijt oostzijde even vercordt(?) aen t selve dorp, ter plaetse die zij Tavokanners selffs alldaer hier toe hebben uijtgesien en verkozen ende hun zoo door de Sinkanners als wegens d'E. Comp[e] off Nederlantsche regeringh goedighlijck daertoe is ingewillight en toegestaen; welke plaets allvorens door d'selve Tavocanners met gewillige aengebodene hullp der Sinkanners van daer opgewasschen ruijghte ende hare oneventheijt zall opgeruijmt, schoon gemaeckt, vereffent en daer nae op t fatsoenlijckst op t wellbehagen der Nederlandtsche regeringh allhier affgesteken en tot woonplaetsen, straten ende wegen affgeroeijt [1]) ende verdeellt werden, ter opbouwinge daer nae der nieuwe woningen, op dersellver Sinkanners off Tavokanners wijse, door desellve Tavokanners yder de zijne nae behooren.

2.

Dat desellve woningen alldaer ter plaetse opgemaeckt allsoo het dorp Sinkan zullen vergroten en dat desellve twee volcken Sinkanners en Tavokanners voortaen voor alltoos en eeuwiglijck zullen zijn en gereeckent ende gehouden werden een volk en een dorp, Sinkan genaemt, dat voortaen alle zijne lassten ter gemeenen beste dragen zall gelijckelijck en int gemeen sonder onderscheijt, zijn jaghten en jaeghvellden gemeen sall hebben en behouden, allse ook voor desen

[1]) Afgerooid.

die vellden altoos hebben gehadt; datse ook, namelijck de Tavokanners, hunne bouwvellden voortaen sullen nemen bij en aen de Sinkaensche, daerer nogh genoegh voor hun overigh ende open leggen ende allsoo voorts all haer goederen hebben besitten ende beswaren (?) in Sinkan en Tavokan geheell verlaten als geseght.

3.

Behoudelijck dat hun is wegens d'E. Compᵉ toegestaen, hunne jegenwoordige vellden omtrent Tavacan bij hun dus langh bebout nae dese eerst aenstaenden oeghtsttijt ende van als dan off nogh voor een geheell rondt jaer aen hun te behouden en die te bebouwen, beplanten en besaeijen, mitsgaders op den volgenden oeghst, welckers tijt dan zijn zall in off omtrent de maent November in den jaere 1659, de vrughten daervan samelen en intrecken t hare voordeell, nae welke insamelingh zijlieden d'sellve hunne Tavokaensche bouwvellden geheell voor alltoos mede sullen verlaten, sonder ook eenigh gebruijck off eenigh reght meer dan aen off op desellve te behouden in eeniger manieren; maer om naderhandt wegens d'E. Compᵉ off d'Hooge Regeringe allhier ten bouwe aen allen anderen uijtgeven te werden off andersints daermede gehandellt nae desssellven E. Compᵉ wellbehagen en goedvinden, sonder eenigh tegenseggen dersellver Tavokanners off Sinkanners.

4.

Is ook uijtdruckelijck besproken en bevoorwaerdt, dat de Tavokantsche bamboes- en brandthout-bossen des dorps int gemeen omtrent Tavokan gestaen, zoo well als alle andere hunne bamboes en houtbossen int geberghte off ellders in diergelijcke goederen sullen zijn, voortaen den Sinkanners en Tavokanners, als nu een dorps volck gewerden zijnde, in eijgendom ende ten gebruijcke gemeen en die der Sinkanneren, ook allsoo den Tavokanners ende Sinkanners over en weder over, sonder onderscheijt, blijvende de bijzondere bamboesen omtrent Tavokan gestaen voor yder dersellver Tavokanners d'reghte eijgenaers jegenwoordigh daervan in bijsonderen eijgendom behouden.

5.

En schoon de gemelte bamboes- en brandthoudtbossen omtrent Tavokan gestaen voor t sellffde vereenigde volk allsoo in gemeenen eijgendom alldaer ter plaets behouden werdt, soo sall het noghtans den Ed. Heer Gouverneur off d'Hooge Regeringh allhier vrij staen, bij schrifftelijck verloff aen Chinesen off andren die hierna d'verlatene Tavokansche vellden ten bouwe sullen ontfangen ter gebruijck,

tot 't maken van t vellthuijsen, landtwoningh off diergelijck werk daer op t landt en dagelijckschen brandt te vergunnen, dat se van de sellve gemeene dorpsbamboesen en brandthoudt mogen kappen, sonder dat het selve nu vereenighde volck off ymandt van hun daer tegens eenighsints t'onvreden zall zijn off tegenseggen hebben, all waerdt ook schoon dat se geene de minste vergoedingh off betalingh daarvoor ontfingen off die ook hun eenighsints toegeleght wierdt.

6.

Deze twee volken alldus in Sinkan tot een volck vereenight en verbonden zijnde, sall t zellve geregeert en bestiert werden soo well door de Sinkansche als Tavokansche bevellhebbers en hare medehellpers, die jegenwoordigh in die ampten zijn en dat door ellckanderen, soo ten aensien der bevellhebbers als de onderdanen, zonder onderscheijt over en weder over, gelijck ook bij t versterff off verloop van tijt en veranderingh de regeringh en bestieringh van 't sellve vereenighde volk zall blijven op den sellven voedt en daertoe gekosen werden soo well Sinkanneren als Tavokanneren dooreen, te meesten besten van t gemeen zonder onderscheijt.

7.

Dat door d'E. Comp[e] aen den gemelte Tavokanners tot versoetingh deser haerer moeijte ende arbeijt int opbreeken en veranderen haerer woonplaetse, t verlaten harer bouwvellden als anderen kleene schade off gelangh(?) goedt, dadelijck sall uijtgekeerdt en ter handt gestelt werden om onder hunnlieden hoofft voor hoofft gelijckelijck te verdeelen de somma van vijfftien hondert Realen tot 48 stuijvers yder, eens voor all, sonder meer.

8.

Op alle welke voorwaerden en bedingen zijlieden vereenight zijnde, nu dan beloven voortaen alltoos en eeuwighlijck in onderlinge gemeenschap, vrede en lieffde met elckanderen te leven in wensch en vasst vertrouwen dat dese vereenigingh zall streken tot hun gemeenen nut, wellstandt en den zegen Godts over hun en hunne nacomelingen eeuwighlijck.

En op dat t allen dage klaer blijcken magh, soo is eenparigh goedt gevonden en besloten dit verbondt alldus te doen beschrijven, zoo well in de Sinkansche en Tavokansche als de Nederlandtsche tale, ter eeuwiger bewaringh, gedaghtenis en kennis op **Taijovan** [1]) ter secretarie der voorgemelte hooge regeringh, onderteekent zijnde met

[1]) Fort Zeelandia.

d'eijgene handen aller der bovengemelte bevellhebberen en hunne medehellpers mitsgaders de twee opgemelte gemaghtighden en affgesondenen uijt den Formosaenschen Rade, in het dorp **Sinkan** op heden den 23e September deses jaers 1658. Ende was als geseght bij de voorschreven bevellhebberen en hunne medehullpers onderteeckent ende ter zijden **Jacobus Valenteijn** en **Thomas van Jperen.**

CCXXXI. AMBON.

4 October—2 November 1658. [1])

Ook op Boeroe was een sterk verzet tegen de O. I. C. geweest in de Moluksch—Ambonsche troebelen, waaraan De Vlamingh zoo goed als geheel een eind maakte. Maar juist op dit eiland bleef één verzetspartij onder den Kimelaha Hafi tot in de dagen van Hustaardt, aan wien het in 1658 gelukte met een deel der „muiters op Boero" tot een overeenkomst te geraken. (Valentijn, 2, *Ambonsche Zaaken*, blz. 211).

Artikelen ende voorwaarden van reconciliatie, [2]) volgens welke de E. Heer Jacob Hustaart, Gouverneur en Directeur over de Provintie van Amboina, in name van de Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, item als Stadhouder van zijn Koninklijke Majesteit, Kaitsjili Mandarsjah, Koning van Ternate, in genade wederom aangenomen heeft, na hare rebellie, de Boeroneesche orang kaja's Kimelaha Hafi, [3]) Romoboni, sengadji Toeban, orang kaja van Liffiali, Papoewa, orang kaja van Ilat, [4]) Oetsman van Loepoe, Roepoe van Ptolematta, Goer ende Soeroes van Leliali, [5]) mitsgaders de Simaus en Pati's van 't gansch Eiland Boero.

Eerstelijk, zoo zweerd, en verklaard de Heer Gouverneur in qualiteit voorsz: in 't reguard van alle gemelte orang kaja's te ratificeeren ende gestand te doen zijn E: brieven van pardon, voor heen na 't land van Boero afgeschikt, volgens teneur der zelver, haar

---

[1]) Uit Valentijn, 2, *Ambonsche Zaaken*, bldz. 211, v.v.

[2]) In margine staat: „Ontwerp van verzoening, met kimelaha Hafi".

[3]) „Een der snoodste guiten.... uit de huize van Tomagola, en met een dochter van den onthalsden kimelaha Leliato getrouwd". (Valentijn, t.a.p., bldz. 213).

[4]) Afd. Kajeli op Boeroe.

[5]) ?

luiden van alle rebellien, misdoen, en hostiliteiten, die zij tegens de E: Compagnie en haren wettigen konink Mandarsjah, zoo door aanleidinge van kimelaha Madjira, als naderhand geperpetreerd hebben, pardonnerende.

Mits welke zij gemagtigde orang kaja's voorsz. dan ook voor haren wettigen konink, kaitsjili Mandarsjah, wederom aannemen, aan den zelven, ende deszelfs erfgenamen zwerende, ende belovende alle trouw, ende gehoorzaamheid tot in de dood, belijdende, dat hem de volkomene heerschappije over hare landen ende volkeren uit souverainiteit competeerd.

Zulx zij ook zweeren ende beloven van nu voortaan geene potentaten, 't zij Macassaaren, Boetonneesen, of eenige andere natien, ook Madjira, ofte Calamatta, en hare bevelen niet te zullen gehoorzamen, ook met vreemde volkeren geen contracten aan te gaan.

Gelijk zij ook zweeren, ende beloven te zullen zijn, en te blijven regte en waare bondgenooten van de Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische Compagnie.

Item, geen anderen stadhouder van Koninx wegen te erkennen, ende gehoorzamen als den jegenwoordigen gouverneur, Jacob Hustaard, en zijn E: toekomende nazaten in Amboina.

Belovende aan de andere zijde den Heer Gouverneur voorsz. haar voorsz. orang kajen met de haare in haar Mohammedaans geloove ongemolesteerd te zullen laten.

Ende gemerkt ten tijde van dit contract die van de negerij Luciela nog niet zijn afgekomen, maar als nog ongezind blijven, zig onder haren konink te submitteren, zoo verklaren zij presente orang kajen voorsz: die van de voorsz: negerije, ende wie vorders als nog op het land van Boero rebel is, neffens alle 's Koninx, en 's Compagnies vijanden, van stonden aan voor hare vijanden, zweerende ende belovende, de zelve met geweld te zullen helpen dwingen.

Item, den kimelaha Tico Radjab, ende Baijkole, bij aldien zij binnen den tijd van een maand naar heden geen pardon komen verzoeken, ende op Boero gevonden worden, zoo het eenigszins mogelijk is, bij de kop te vatten, en de E: Compagnie in handen over te leveren.

Maar indien zulx niet wel konde te wegen brengen, zoo hebben zij beloofd, ende gezwooren, de voorsz. rebellen op Boero nergens te admitteren, ofte plaatze te gunnen, maar die als vlugtelingen te verstroijen, ende altijd te vervolgen.

Boven dezen allen zoo belooven zij dan nog bij dezen alle de negerijen, ofte het volk van dien, die jegenwoordig op Cajeli, ofte

elders op 't gansche land van Boero geplaatst, ende gereconcilieerd zijn, te zamen te congregeren, en onder een begryp slechts in campons verdeeld metter woon aan de strand van voorsz. Cajeli [1]) te brengen, zonder van daar buiten ordre van de Heer Gouverneur te wijken, mits dat aldaar t'haerer verzekeringe door de E: Compagnie een vesting, met Nederlands guarnizoen bezet, zal worden belegt.

Dog zal Toegis Oelo, zoon van den sengadji Toeban, met de Manipeesen, die tot heden haar in Cajeli, ofte elders tot Boero, hebben onthouden, wederom met 'er woon naar Manipa keeren, en hare residentie nemen onder het campon van Toeban, [2]) ende zal een ider orang kaij, zoo als voorzegt is, geplaatst zijnde, als subaltern hoofd over zijn campon het gezag voeren, zonder dat eenig generaal commando bij kimelaha Hafi, onder den naam van salahaccan [3]), ofte iemand anders, op lijfstraffe, zal aangenomen mogen worden; maar zal voorsz. kimelaha Hafi tot Boero woonen, als een privaat perzoon. [4])

Ook en zal geenig orang kaij, in 't particulier, of generalijk, t'zamen vermogen, eenige Macassaren, Maleijers, of andre vreemdelingen, op haar land te admitteeren, maar bij paresse van groote magt, die zij niet zouden kunnen tegenstaan, zoo zullen zij gehouden zijn, en blijven den Heer Gouverneur daar van de weet te doen, mits welke dan de Boeroneesen voor vijanden verklaren alle de Macassaaren, ende alle adherenten van kimelaha Madjira, ofte Calamatta.

Alle Macassaaren, Maleijers, Boetonders, ook Ternataanen, ende Makjanders die van ouds haar op Boero mogten onthouden, zullen in handen van de Ed. Compagnie, ende van den Konink geleverd werden, op dat de eene na Macasser, en de andere naar Ternate werden gezonden.

Ende zullen in conformiteit van het contract tusschen d'E. Comp' en de konink Mandersjah aangegaan, alle nagel-boomen, 't zij klein ofte groot, die op Boero nog mogten werden gevonden, moeten worden geruineerd.

Mits welken zij voorsz. orang-kaijen, dan ook zweeren ende beloven goede aanwijzinge van alle zoodanige vrugtboomen te doen, en gene te verzwijgen, maar zelfs de distructie te helpen bevorderen,

---

1) Onze hoofd-sterkte op Boeroe.
2) Zuidkust van Manipa.
3) Voorheen de titel van een stadhouder van Ternate op de Ambon-eilanden.
4) Vgl. echter Valentijn, t.a.p., bldz. 213.

blijvende op den hals geinterdiceerd eenige nieuwe aanplantinge te doen, zulx zij, orang kaijen, belooven niet bij der hand te zullen neemen.

Gelijk dan mede niet gedoogt werden zal, dat imand van voorsz. orang kaijen, ofte de haren tot eenige vreemde landerijen buiten dit Gouvernement afvaaren, ten zij daar toe van de gouverneur in Amboina een pas-brief verleend zal werden.

Dog zal de vaart naar Amboina altoos vrijelijk zonder pas-brief, of ten hoogsten onder een cedeltjen van 't Nederlands hoofd der fortressen tot Cajeli gelicentieerd blijven.

Alle slaven, ofte andere perzoonen, hoedanige die mogen wezen, 't zij uit de Moluccos, Amboina, ofte Banda, gevlugt, en op Boero aangekomen, zullen onaangezien haare excusen, die zij mogen komen doen, strax aangevat, ende met de allereerste occasie herwaards tot den Heer Gouverneur gezonden werden, genietende de Boeroneesen daarvoor, slaven zijnde, hoofd voor hoofd 10 realen.

Alle grof geschut, hoedanig 't mag wezen, zal zonder vertoef, d'E. Comp^e in bewaring ter handgesteld moeten werden, doch verklaren de orang kajen, dat al, wat zij van dat slag hadden, door Calamatta is weggevoerd.

Eindelijk, ende ten laatsten, zoo hebben de voorsz. orang kaijs, invoegen als die van Hitoe, beloofd, ende beloven mits dezen, continueelijken vier perzoonen uit haarluiden met vrouw en kinderen hier aan 't Kasteel te houden, ende te laten woonen, de welke alle 6 maanden door vier andere zullen mogen vervangen worden, ende nomineerd de Heer Gouverneur voor de eerste die zullen hebben herwaards te komen, den broeder van kimelaha Hafi, genaamd Capitein Laoet, den sengadji van Loemaite, [1]) den orang kaij van Ilat, ende orang kaij Oetsman.

Aldus gedaan in **Amboina,** in 't Kasteel Victoria, dezen 4 October 1658, was geteekend **Jacob Hustaart, Antoni van Voorst, A. Umbgroeve, Pieter de Graaf, Abraham Verspreet.** Ter zijden, kimelaha de **Hafi, Roemaboine,** sengadji **Loemalte,** orang kaja **Towaal,** Hoofd van Cajeli, **Toefoelo,** de zoon *7917* [2]) van sengadji **Toeban, Pathua,** Orang Kaja **LIffiali** Papoewa, Orang Kaja **Ilat, Oetsman,** dito van Loepoe **Roepoe,** orang kaja van **Ptolematta,** Joeri, orang kaja **Loliali,** Loeroesan van dito, Simau, pati van Talissen. Ter

[1]) In het binnenland.
[2]) 't Staat er.

zijden stond: t'oirkonde was geteekend, **Philip du Pree,** Secretaris. In 't midden stond gedrukt Compagnies zegel in rooden lacke. Nog lager stond: nota! de volgende orang kaja's hebben 't accoord, hier voren geschreven, aande stranden van Cajeli onderteekend, op den 2 November 1658. Was geteekend: 't merk gesteld bij orang kaja Oetsman, 't merk gesteld bij orang kaja Bara, 't merk gesteld bij pati Luciela, 't merk gesteld bij Capitein Laoet, broeder van Hafi, 't merk gesteld bij pati Waijsamma. [1])

CCXXXII. AMBON.

1658. [2])

Onderstaand opschrift werd gevonden op een „eenvoudig grafvormig monumentje..... naast een steenen paal met 1658". (Sachse, t.a.p.).

Insula Bonoa per Societatem Euro-indicam quisita pro Statibus Confaederati Belgii. [3])

CCXXXIII. KUST VAN KOROMANDEL.

24 December 1658. [4])

Na de verovering van Negapatnam den 23 Juli 1658 (zie hiervóór, bldz. 123) viel uit den aard der zaak het een en ander te regelen met den naik van Tanjore, die op deze streken nog steeds rechten pretendeerde en deze ook tegen de O. I. C. staande hield, hoewel vruchteloos (zie hiervóór, bldz. 127. — Baldaeus, *Choromandel*, bldz. 655. v.; Valentijn, *Choromandel*, bldz. 4).

---

[1]) De meeste dezer namen zijn te vinden bij Valentijn op de kaart van „*Amboina*".

[2]) Overgenomen uit F. J. P. Sachse, *Toelichtingen.... Seran*. (Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, XXIII, 1906), bldz. 450.

[3]) Dit is de waarschijnlijk juiste lezing van het opschrift met de volgende vertaling: Het „eiland **Bonoa** door de O. I. C. verkregen voor de Staten der Vereenigde Nederlanden". (Sachse, t.a.p.). — Ook op de Zuidkust van Kelang vindt men een dergelijke paal. — Valentijn, 2, *Ambonsche Zaaken*, bldz. 204, stelt de onderwerping van Boano en **Kelang** nog onder De Vlamingh's tijd (1656). — Ik neem bovenstaand opschrift dan ook alleen volledigheidshalve op.

[4]) Uit Contractboek II.

Translaat caul van den grooten neijck van **Tansjour** aan de Vereenichde N. Oost Indische Comp[e] verleent ende in dato 24 December 1658[1]) in Negapahnam ontfangen.

In 't jaar Melembij Sarnassera,[2]) de maant Margaside Suda Pronomij[3]) sijnde volle maent, Ettriamatoe Atchita Visia Ragoe neijck, verleene dit caul, nevens Sanzenon,[4]) aan den Hollantsen admirael Rijklof van Goens, waerop betrouwen mach.

Dat de Hollantse Comp[e] de poort[5]) **Negapatam** tot hare negotie ende trafique geve, heeft Maleije[6]) grootelijx sijn devoir daar in gedaan, dierhalven moet U. E. oock daar in negotieren, weshalven geef ik U. E. der Portugesen haar casteel Nagapatam, ende alle de daarin staande huijsen tot U. E. vrijdom en liberteijt.

Het dorp van den Portugesen Capeteijn nevens de onderhoorige 10 dorpen van de kerck ende alle de thuijnen, welcke de Portugesen hebben bezeten, die schenke ik mede aan U. l., te weten Potur, Maton, Provicheijras, Antonopette, Carrivepongere, Alincimagalon, Manchiale, Sangamagalon, Nirittemangalon, Naringolij.[7]) Dese voorn. 10 dorpen geve ik ook aan U. l. Derselver incomen moet U. l. mij jaarlijx tot schenckagie opbrengen.[8]) Buijten dit soo sal d'E. Comp[e] vrij wesen van den thol van de stad Negapatam, van 't gene dat in- of disbarcqueert, 't sij rijs, maintementos, kleden, koopmanschappen, off wat soude mogen wesen.

Op het stranden van Comp[e] vaartuijgen op deze strant wil ik mede niet praetendeeren.

Soo eenige coopluijden, dienaers of schuldenaars van d'E. Comp[e], sich in mijn lant quamen te verschuijlen, soo sal deselve in Comp[e] handen, nevens haar rijkdom selfs, over laten leveren.

D'E. Comp[e] en haar coopluijden sullen mede macht en liberteijt

---

[1]) Ik heb het stuk naar dezen datum in de chronologische volgorde geplaatst en niet naar den Indischen datum, die door mij niet is vastgesteld kunnen worden.

[2]) Vilamba ?

[3]) Margasirsha ?

[4]) ?

[5]) Port. porto: haven, havenstad.

[6]) Zie hiervoor en Register van Persoonsnamen.

[7]) Valentijn, *Choromandel*, bldz. 6, noemt de meeste dezer dorpen, „meest alle door Heijdensche Landbouwers, en ook van eenige Lijwaat-wevers ..... bewoond".

[8]) Iets dergelijks zegt Valentijn, t.a.p.

hebben door al mijn lant vrij en vranck te mogen negotieeren, sonder van mijne adigaers [1]) eenigsints gemolesteert te werden.

Soo sal mede niemant de moradoors [2]) van de onderhoorige Negapatamse dorpen, als coopluijden derselver stad, en wat daar onder meer sorteert, eenige overlast doen, of ijets te seggen hebben, want ik geve U. l. de vrijheijt daar over.

Comps dienaars ende pions, [3]) sullen mede sonder molestie ende thol te bethalen, altoos door mijn heel lant mogen reijsen.

Ende om dit naer te comen, soo hebbe U.E. dit caul voor eeuwigduijrende verleent, waeraen ook het minste niet sal mancqueren, ende hebbe aan Maleije mijnen eet gedaan, daar God almagtig van getuijgen is, dat ik het niet breeken sal, weshalven U.E. mede moet tragten, dat mijn incomen door U.E. vermeerdert wert, ende U.E. negotie meer ende meer mag toenemen. Onderstont **Extriamata Atchita Visia Raegoe.**

CCXXXIV. KUST VAN MALABAAR.

7 Januari 1659. [4])

Na zijne verrichtingen op Ceilon en de Kust van Koromandel, wendde Van Goens zich Westwaarts naar „de gefortificeerde stad Coulan, gelegen op de Mallabaerse cust", welke plaats hij „op den 29en December verleden de Portugezen vechtenderhant hadde affgenomen, daer over de Heere gelooft bleef". Groot vreugdebetoon had te Batavia plaats, „zijnde (Coulan) een der principaelste peperhavens dier cust, waer door verhoopt wert, met God de voorste, de Comp.e alle dach de vruchten van plucken sal". (*Dagh-Register 1659*, bldz. 43) [5]). Ook hier hadden de Nederlanders rekening te houden met de inheemsche vorsten „op wier grond 't zelve gelegen is", n.l. Trevancore en **„Segnati"** (Canter Visscher, *Mallabaarse brieven*, bldz. 53; Valentijn, V, 1, *Kaart van Choromandel ende Malabar;* Hunter, *Gazetteer*, XXIV, p. 6).

Articulen van accoort ende verbont tussen de Signatise

---

[1]) Adigaar. „Balliuw, Landdrost off Gouverneur over seker district op Ceijlon" (*Versameling van Woorden*). Iets dergelijks ook op de Kust van Koromandel. (Vgl. *Hobson-Jobson*, sub voce).

[2]) Port. Moradores = bewoners. Hier dus waarschijnlijk de Portugeezen.

[3]) Port. peaõ. Hier = boodschapper.

[4]) Uit Contractboek II. — Ook opgenomen in Contractboek III.

[5]) Deze verovering wordt door de levensbeschrijvers van Van Goens zelden of nooit genoemd.

coninginne [1]) met haar Groten, ende de Compe der Hollanders, van wegen d'Ede Heer Gouverneur Generael Joan Maatsuijcker ende d'E. heeren Raden van India, door haren Commissaris en admirael Rijcklof van Goens gesloten, om te duijren ten eeuwigen dage, sonder veranderinge, als met toestaan van beijde partijen.

1.

Daar sal wesen een vaste vrede, liefde ende eendracht, waarvan beijde partijen haar sullen verseekert houden.

2.

De stadt Coijlan, [2]) ende de Portugese tuijnen, gronden en huijsingen sullen voor d'E. Compe in vollen eijgendom blijven, soo binnen als buijten, desgelijx ook de tuijnen, die de Portugesen onder d'inlanders verpant hebben, mits de E. Compe het daar op verstrekte sal voldoen, wanneer d'obligatien vertoont werden, en deugdelijck sijn.

3.

De swarte Christenen, inwoonders en inboorlingen van t lant des Coningins vassalen sullen blijven wonen in hare plaatsen, behoudende hunne huijsingen, en blijven sodanig dienstbaar aan de Compe als ten tijde der Portugesen.

4.

Geen Portugese noch eenige blancke of mistice [3]) papen sullen vermogen in 't lant te wonen, noch ook daar in te comen, maar op lijfstraffe voor altijt uijtgebannen werden, soo haast dit contract gesloten is.

5.

Vermits in vaste vruntschap sijn, sullen de vijanden der E. Compe,

[1]) Canter Visscher, *Mallabaarse brieven*, geschreven 1719 enz., zegt, dat het land Signati behoort tot Trevancore (bldz. 200, 201, v.). Vgl. Hunter, *Gazatteer*, XXIV, p. 6. Visscher beschouwt het als iets bijzonders, dat dit rijk door een vrouw wordt bestuurd (bldz. 199).

[2]) Quilon of Kollam. Canter Visscher, bldz. 52, v. zegt van het toenmalige fort Coilang (Coulan, Kulam) het volgende: „Wel eer was dezelve een Stad, maer nu een gemeen Fortresje, en derwijl 't zeewater .... voor een groot gedeelte hare muren besluit, en op zommige plaatsen zelf ondergraaft, zo is nu beslote dat men aan dien kant de Forttes zal intrekken en kleiner maken .... Dit Fort is nuttig om het geweld van de Vorsten Trevancour en Signati .... te stutten", enz.

[3]) „De Mixticen zijn kinderen van Hollandsche vaders, en swarte moeders ... of wel van swarte moeders, en Portugeesche vaders". (Valentijn, II, 1, *Amboina*, bldz. 256). — Vgl. Veth, *Uit Oost en West*, bldz. 99.

de vijanden der Signatij sijn, en niemant van andere blancke natien in dit lant mogen handelen, maar sullen beijde partijen malcanderen na hun vermogen en gelegentheijt tegen hare vijanden adsisteeren.

6.

Den peper deses lants belooft de Signatise coninginne niemant anders te sullen geven, dan d'E. Compᵉ, gelijck als voor desen aan de Portugesen gedaan hebben.

7.

Geen parres [1]) of vaartuijgen sullen vermogen sonder passe van de Capiteijn der Hollanders alhier te varen.

8.

Bij aldien de coopluijden deses rijx ijetwes aan d'E. Compᵉ schuldig quamen te werden, sullen gehouden wesen op den bestemden tijt te betalen ende soo sulx niet doen, blijven de Lantsgroten verbonden, die in te vorderen, en te voldoen. [2])

De gaande en comende pattamaers [3]) der E. Compᵉ sullen heel versekert in dit lant wesen.

10.

Alle thollen en geregtigheijt sal wesen sodanig de coopluijden hebben toegestaan, ende in dit contract hier onder bij de selve geconditioneert, blijvende alle t'selve tot profijt van de Compᵉ te weten:

Voor de passen van eenige grote pare 2 maal 's jaars sullen betalen	fanums 20.—
een kleene dᵒ 2 maal 's jaars	- 12.—
een pak toebak van 25000 bossen	- 2.—
een grote pare idermaal als een pas voor d'selve gehaalt wert, betaalt aen d'stadt	- 6.—
een kleene dᵒ	- 3.—
een grote pare nelij [4]) brengende	- 3.—
een kleene dᵒ	- 1½
voor ijder pare of vaartuijg soo menig reijs als doet, moet voor anckeragie betalen	- 3.—
ijder cattemarauw [5]) moet jaerlijckx betalen	- ¼

[1]) „Parra, een Inlands vaartuijg in India" (*Versameling der Woorden*, sub voce).

[2]) Hier is blijkbaar uitgevallen het nummer 9.

[3]) Een boodschapper, courier (*Hobson-Jobson*, p. 687).

[4]) Padi (*Hobson-Jobson*, p. 623).

[5]) „Cattemaron is een ligt vaartuijg" (*Versameling*, sub voce).

11.

De jaarlijxe schenckagie, soo aan de coninginne Caroupoe en Bariate Poeloe sal d'E. Comp^e gehouden wesen te geven na gewoonte.

12.

Van dit contract sullen gemaekt werden 6 besondere originele instrumenten van eenderleij inhout en origineel onderteeckent, 2 in 't Malabaers, 2 in 't Nederduijts, en 2 in 't Portugees, daer van ijder partije drije sullen onder haar behouden.

Aldus gedaan en besloten den 7^e Januarij 1659 in 't Hof der Coninginne in 't lantschap **Coijlan.** Was geteekent **Rijklof van Goens,** in de midden de Coninginne, ter sijde: ter ordonnantie van sijn Ed^e gemelt, **Cornelis Valckenburg,** Secretarius.

CCXXXV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

18 Maart 1659. [1])

Den 22 Januari 1658 hadden Van Goens en Van der Laan de Portugezen uit het open vlek Tuticorin verdreven, maar ook hier hadden de onzen rekening te houden met de inheemsche potentaten en de inheemsche bevolking. Het was de naïk van **Madura**, met wien men hier te doen had en Van Goens stelde zich met hem in verbinding o.a. om toestemming te verkrijgen tot het bouwen van een fort en andere voorrechten. (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 144—148; Baldaeus, *Choromandel*, bldz. 150, v.; Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 147); maar deze vorst zocht zijn kracht in uitvluchten en het zich verschuilen achter zijne ambtenaren.

Translaat der articulen door den lantregent **Barramalappa,** [2]) aen d'Ed^e Heer Gouverneur **Adriaan van der Meijden** [3]) den 18^e Maart 1659 gesonden. [4])

Jn 't jaar Ullumbij, [5]) den 8^e dese maant Pangoenij, [6]) ten eersten dat alle Parruas, [7]) onder des E. Comp^e gehoorsaamheijt sullen

---

[1]) Uit Contractboek II.

[2]) Valentijn, t.a.p., bldz. 147, noemt hem „den grooten Landregeerder Barramalle Aple Pulle".

[3]) Deze was toen gouverneur van Ceilon. (*Dagh-Register 1659*, Register sub voce).

[4]) In margine staat: „1659 **Tutucorijn**".

[5]) ?

[6]) Panguni.

[7]) Zie over hem *Corp. Dipl*, I, bldz. 510.

wesen, ende wij de Portugese papen uijt ons gebiet verdrijven, daar op seggen dat alle papen, te weten Portugese, sullen doen weggaan ende om de Parruas haar religie te exerceren, dient eenige papen getollereert, soo hebben toegestaan, dat swarte papen sullen houden; sodanig als de Parruas te voren onder de Portugesen hebben gesubmitteert, sullende d'Compe U. E. ook gehoorsamende, hebben wij [1]) toegestaan. [2])

Om des E. Compe negotie onbecommert te mogen exerceeren, soo seggen daarop, dat alle onheijlen van vijanden door den Neijck sal belet ende voorgecomen werden, dienvolgende gelieve U. E. alle goederen hier aan te brengen, ende onbecommert te negotieren. Dat U. E. een fortien ijder zijts muijr van 50 vadem hebt versogt, te voren hebben aan den Neijck daar over geschreven, waarop den Neijck had geantwoort: naderhant sullen daar van spreecken; sullen om sulx echter te bewerken noch 3 à 4 maal aan den Neijck moeten schrijven, om 't effect te erlangen, ende bij aldien den Neijck door olas [3]) noch niet te bewegen ware, sal ik op het feest, in Swela Pontoer, [4]) wanneer den Neijck aldaar comt, self mondeling spreeken, en 't fort bewercken, ende op een der drie plaatsen door U. E. versogt naar goetvinden van den Neijck 't fort seeckerlijck toestaan.

Dat genige blancke natien, 't sij Engelse, Denen etca in ons lant soude mogen comen handelen, soo seggen op U. E. versoek, U. E. vijanden sullen hier niet comen, en of U. E. vrunden hier quamen, sal ik echter met de selve geen contracten maken, nog in ons lant niet roepen, ende genomen bij aanlandinge, eenige blancke natien door U. E. wierde verboden te handelen, sal ik daar niet tegen hebben. Nevens desen comen onse gecommitteerden Caoeliappen Pulle [5]) en Sacre modliar [6]) tot U. E. af, om volgens deze articulen tussen d'Compe en Armenij [7]) of 't Hof te sluijten. U. E. gelieve de selve schriftelijck contract te verleenen, als wanneer van onse sijde sulx mede sal geschieden; om de schenckagie wegens eliphanten

---

[1]) De „Landregent".

[2]) Over de bevindingen van Ds. Baldaeus onder de Parava's, zie zijn *Choromandel*, bldz. 150, v.

[3]) Brieven (*Hobson-Jobson*, p. 636).

[4]) ?

[5]) Waarschijnlijk een titel (*Hobson-Jobson*, p. 736 s.v. Pula).

[6]) Een titel (*Hobson-Jobson*, p. 569). „Moddeljare zijn Hoffgroten op Ceijlon" (*Versameling*).

[7]) ?

en peerden, en dat wij om de beste uijt te soeken carnax [1]) souden senden; bij aldien wij de selve te koop eijsten, soo soudet nodig wesen, dat men deselve uijtsogt, en om dat wij U. E. noijt gedane of aan ijmant verleende articulen toestaen, soo diene de schenckagiën mede daar na te wesen. Om kalk te branden, ende hout te hacken, dat U. E. daar mijn hulp toe hebt versogt, soo haast den Neijck consent om 't fort te maecken toestaet, sullen alle de dingen genoeg toestaan. Alles sal U. E. uijt het mondeling rapport van mijn gecommitteerde genoeg verstaan. Den nieuwen Capiteijn, die U. E. hier sult laten blijven, gelieft die tot hulp der Armenij te recommandeeren, als wanneer wij den selven ook wel sullen doen. U. E. gelieve dit navolgende de Armenij toe te staan: de vaartuijgen, die sonder U. E. passen van ons lant nae Calpentijn [2]) sijn gevaren, en door U. E. aangehaalt, gelieve U. E. ter liefde van de Armenij weder te largeeren, om des Armenijs negotie in U. E. lant te mogen doen, soo versoecke dat U. E. Çolombo ende Gale ons op ijder plaats een marct of huijs mogt werden vergunt, dat wij onse goederen mogen aanbrengen, ende coopmanschappen weder copen, ende vervoeren. En 't gene U. E. van de Armijne versoekt, en wij van d E. Comp[e] weder versoecken, sullen, nadat voor dit maal alles hebben besloten, breder handelen.

CCXXXVI. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

1659. [3])

Ook bij de verdere onderhandelingen met den naïk van Madura bleef deze weigerachtig, aan de Nederlanders het bouwen van een fort op zijn territoir toe te staan, hoezeer hij overigens geneigd scheen, op verschillende der gevraagde punten (Aalbers, *Van Goens*, bldz. 148; Baldaeus, *Choromandel*, bldz. 151) ons ter wille te zijn. Maar het is dit „contract", waarvan Jacob Hustaardt, afgetreden gouverneur en directeur van Ceilon, de Kust van Malabaar en Madura, in zijn rapport van 16 December 1664 aan G. G. en Raden spreekt als „al te defectueus, ende mag dien naam niet dragen,

---

[1]) De *Versameling* geeft van dit bekende woord de volgende verklaring: „Carnack, een langwerpige haak aan een stok, waarmede de snuijt van den eliphanten werd gevat en deselve mede geregeert; Carnekker, olihant berijders". Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 256, sub voce „Cornec".

[2]) Een eilandje aan de Westkust van Ceilon. (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 27). Blijkbaar werd van hier uit veel kaneel gesmokkeld ,t.a.p., bldz. 149, 173 en vooral 221).

[3]) Uit Contractboek II.

over zulks diend'er een ander bevorderd, waar bij voor d'E. Compagnie meer autoriteijt in de zeven Haven [1]) bedongen werde; anderzins heeft onze Jurisdictie aldaar niet veel meer als den naam". (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 192).

Translaat der articulen door den neijck van **Madura** aen d'Ed' heer Gouverneur Adriaen van der Meijde verleent.

In 't jaar Ulambij [2]) den eersten der maent Pangadnij. [3])

Ten eersten dat de Comp' ende des Neijcks landen in een continueele vrede sullen continueeren, ende bijde landen wedersijts haren handel sullen mogen doen, ende dat den Neijk 's Comp' vijanden, de Portugesen, voor sijne vijanden sal verclaren, soo antwoorden, op dit articul, dat gelijck als boven aangeroert, den Neijck met d'E. Comp' in eeuwige vrede sal continueren, en nacomen, gelijck boven gespecificeert staat.

Dat d'E. Comp' op **Tutucorijn,** Ponnekeijl, Caijlpatnam [4]) in een der 3 plaatsen een vestinge fortgewijs sal mogen maken, segt den Neijck, de Portugesen hebben 150 jaren sonder fort die plaatse beseten, ende waerom men nu een fort soude toestaan, waerop Tentichader Bramme ende Arria pulle, Pulles broeder, hadden tot antwoort gebragt, de Hollanders en eijssen geen groot fort, 't is maer alleen om haar goederen te bevryden, en om haren handel des te geruster te mogen drijven, dat men haer dies aangaende maer een huijs fortgewijs soude toestaan, ongevaar de lengte van 40 à 50 cobidos [5]) ijder sijd, waar op den Neijck weder had geantwoort, de saken nopende 't fort Pullij tot nader ordre uijtstellen, sullen echter, zegt Pulle, niet in gebreecken te blijven, soo wanneer de schenckagie, na Madura aan den Neijk sult praesenteeren, door olaas te bewercken, 't fort te obtineren, ende U. E. 't sal toegestaan werden.

3.

Dat alle Pattangattijns, Parwaas ende andere Christenen [6]) onder

[1]) De namen der havens bij Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 164. Tuticorin was daarvan één. Zij waren door de Paravas (Parruas) bewoond „ende met weigelegen kerken voorzien".

[2]) Vilamba.

[3]) ?

[4]) Behooren alle drie tot de „Zeven Portes". (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 164).

[5]) *Hobson-Jobson*, p. 268, sub voce „Covid"; G. Ferrand, *Les ... mesures ... des Mers du-Sud*, Index, p. 268 (310); *Uijtrekening*, bldz. 59.

[6]) Vgl. Aalbers, *Van Goens*, bldz. 148.

's Comp[a] gehoorsaamheijt, mits betalende de geregtigheijt aan den Neijk, als voor desen, sullen wesen, soo antwoorde daarop, dat als boven gesegt gemelte Christenen des Neijks geregtigheijt betalende, onder Comp[a] gehoorsaemheijt, [1]) bij tijden der Portugese sullen submitteren, 't welk den Neijk en ik [2]) in allen deelen toestaen, ende approbere.

4.

Dat alle Parruas ende andere Christenen, soo van Tutucorijn, Bempaer, Bijpaar, Ponnekeije, Palleacqije, Viesamipatnam, Wannepoar [3]), Tabe etc[a], alle hare obedientie in Tutucorijn eerst sullen comen doen en dan ijder weder na hare besittinge keren, soo seggen dan ten tijde der Portugesen, soo veel de Paruas aanging, voor ijder zeehaven, soo wanneer een nieuwen Capiteijn den anderen quam verlossen, alle Paruas gemelten Capiteijn eens quamen obedieeren, ende tussen tijden ijets te verrigten hebbende, mede om hare saken te verrigten, Tutucorin plagten aen te comen, 't welk nu mede in dier voegen sal geschieden, is door mij ende den Neijck toegestaan.

5.

Dat men van de schult wegens de 31000 R[s] [4]) nopende de Paruas na hare comportement soude handelen, nadat sij vroeg ofte laet soude obedieeren; ende dat binnen een jaar na 't veroveren van Tutucorijn soude uijtspraek doen, ende alles afhandelen; te voren is goetgevonden dat men de schade die wij in 't innemen van Tristinadour, [5]) Tutucorijn etc[a] hebben geleden, tegens 't afbreken van 's Comp[s] logie, schult des Paruas etc[a] tegens den anderen souden rekenen, ende wedersijts vergeten blijven, nu sullen, soo wanneer U. E. de Paruas voorseeckeringh, sodanig als dezelve eijschen, vergunt in Tutucorijn in hare woninge doen keren; sulx is bij den Neijk, ende mij toegestaan.

6.

Dat niemant in dese zeehavens van de Cabo de Commorijn tot de eijlanden van Rammanakoijl [6]) sullen vermogen eenige peerlen of

---

[1]) Weggelaten blijkbaar het woordje „als" of iets dergelijks.

[2]) Nl. den „Lantregent".

[3]) Manepaar. Verschillende dezer plaatsen behooren tot de Zeven Havens. (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 164).

[4]) Vgl. Aalbers, *Van Goens*, bldz. 148, v.

[5]) ?

[6]) Dit eiland behoort tot het gebied van den „Teuver". (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 234, 235). Het wordt thans genoemd Pamban (Ramaswaram).

schianeker harens (?) duijcken, sonder 's Compe expresse consent, ende dat aan den Neijk 2 pr cto naa ouder gewoonte, soude werden betaalt, soo seggen daar tegens, aangaande de peerl visserije sal sonder consent van den Neijk ende d'E. Comp. niemant vermogen eenige peerlen te vissen, aangaande den chianckos [1]) sal ijder, mits betalende de daartoe gestelde geregtigheijt, vrij mogen duijcken, is bij mij en den Neijck toegestaan.

7.

Dat genige Europiaanse natien, 't sij Engelse, Denen, Fransen, Spaniaarts etca, des Neijks lant sullen mogen bevaren, noch in desselfs zeehavens comen handelen, maer dat de negotie alleen bij de Compe sal werden gedreven, en de zelve van de inbocht [2]) voor eijgenaars sullen verclaren, soo antwoorden daarop, de zeehavenen, bij aldiense van ijder werden bevaren, ende daar in negotie gedreven, [3]) ende soo wanneer wij sulx quamen te weren, soude onse ingesetenen verlopen, 't welk den Neijk alsdan niet anders als grote schade soude bijbrengen, dienvolgende vinden goet dat ijder een hier sal mogen comen handelen, doch sullen haer geen logie, veel min eenig verblijf in des Neijx landen vergunnen, maar sal ijder harer haren handel drijven ende vertrecken, soo sal ook U. E. Capiteijn in een der zeehavenen resideeren, en sullen alle Paruas van de Seven Zeehavenen den zelven obedieren, ende hare saeken ijets te doen hebbende, connen verrigten, soodanig dat het oppergesag bij d'E. Compe sal blijven, sulx door den Neijck ende mij toegestaan.

8.

Dat den peperhandel door d'E. Compe alleen en door geen andere sullen werden gedreven, en de Compe om rijs benodigt wesende, van de incoop sullen gepreferereert sijn, en dat de Armenij de Compe sal behulpig sijn, daarop seggen, aangaande den peperhandel connen wij niet verbieden, noch de vreemdelingen peper aan te brengen, maar seggen dat ijder naer sijn begeren, alle goederen sal mogen aanbrengen, ende vrijelijck vercopen, soo wanneer de Compe om rijs benodigt blijft, soo zullen eerst den prijs sodanig, als dan sal op de marct vercogt werden, reeckeningh nemen ende 't afbrengen, te weten,

---

[1]) Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 184 seq. sub voco „Chank". — *Versameling*: „Chancos; Zeehoorns, die week gemaakt worden, en waar van Armringen en andere Cieraden gemaakt worden".

[2]) De Golf van Manaar.

[3]) De zin loopt hier niet.

koelij van de(?) boijs,[1]) tollen etc[a], daar bij voegen, ende overeencomende de Comp[e] in alles helpen, is door den Neijk ende mij toegestaan.

9.

Dat de negotie, die de Comp[e] in des Neijks lant meent voor te nemen, voor 3 jaren tolvrij sal wesen, uijtgesondert den rijs, waervan niet meer dan 2 fanums voor 't last ofte 5 candijl[2]) sal werden betaelt, ende dan naderhant met den Neijk te handelen, soo zeggen daerop, dat U. E. vrij alle goederen in dese landen moogt aanbrengen en uijtvoeren, maar sullen in den halven tol, gelijk te voren is goet gevonden, betalen, sulx heeft den Neijk geapprobeert.

10.

Dat niemant de cust van Seijlon sonder 's Comp[e] pas sal mogen bevaren, soo antwoorden dat alle inwoonderen dezer landen, sonder U. E. passen niet sullen mogen varen, ijemant contrarie doende, sal U.E. deselve de daartoe gestelde pene afvorderen.

11.

Dat alle coopluijden ende inwoonderen, onder 's Comp[e] gehoorsaamheijt staande, van alle overlasten sullen vrij wesen en om U negotie des te meer te vergroten, alle des Neijcks zeehavenen in pagt versoukt, soo seggen daar op, dat onse zeehavenen, steden der vreemdelingen sijnde, aan geene andere natiën in pacht cunnen werden gegeven, soo sullen, uijtgesondert onse ingesetenen, genige van U. E. coopluijden eenige overlast werden aangedaan, sulx heeft den Neijck ende ik toegestaan.

12.

Dat alle Comp[e] dienaren in des Neijx landen hare negotie vrij ende onbecommert sullen mogen drijven, ende soo wanneer door ongeluck eenige van 's Comp[e] schepen, jachten, of cleijnder vaartuijgen tegens des Neijks landen mogten comen te stranden,[3]) soo antwoorden dat alle Comp[e] dienaars, Comp[e] negotie vrij en onbecommert sullen mogen drijven, ende soo wanneer eenige U. E. schepen in onse havenen of district quame te verongelucken, soo sullen wij daarop

---

[1]) „Draagossen op Cormandel en Ceijlon" (*Versameling*), vgl. ook *Uijtrekening*, bldz. 59.

[2]) „Tutucorin. 1 Rijcksdaelder .... 10 Fanums van 6 stuijvers". (*Uijtrekening*), bldz. 59). Candi (*Hobson-Jobson*, p. 155; *Ferraud, Les poids*, p. 265).

[3]) Hier ontbreekt iets.

niet te pretenderen hebben, met desen bedinge, soo wanneer eenige vaartuijgen onser ingesetenen op de custe van Seijlon onder 's Comp^e gebiet staen quamen te blijven, soo sullen U. E. insgelijx deselve vrij kennen, sulx is bij den Neijck toegestaan, dienvolgende zich na 't bovenstaande gelieft te voegen.

CCXXXVII. FORMOSA.

4 Mei 1659. [1])

Het stelsel, verschillende dorpen op Formosa tot één te vereenigen, werd ook in de nadagen van de Compagnie's heerschappij over dit eiland voortgezet, op verzoek der bevolking, maar met volkomen instemming der Nederlandsche autoriteiten. Deze moesten daarvoor de toestemming geven. (Grothe, *Archief*, IV, bldz. 33, enz.).

Provisioneell contract tusschen d'ouste van **Teijvourangh** ende **Dorko** [2]) opt goetvinden ende toestemmen van Haer Ed^e d'E. Heer Gouverneur ende Raden van **Formosa** gedaen en besloten bij de Nederlantsche opperhooffden in Mattou [3]) resederende.

Den 30^e Aprill A^o 1659 verscheenen voor mij ondergeschreven en d'getuijgen naergenoemt drie Teijvorangers met namen Sakolou ende Keramell Calangh Thamill ende Lavateij Toussell, verclarende zij deposanten affgesonden zijn van beijde de capiteijns hares dorps met namen Doulinghs Lavaos en Swak T. Dellio ende van beijde Cap^s Dourap Lipangh ende Ourine Hamill, als ook haer gantsche dorpsvolcks, om uijt aller gemeenen name te spreeken met d'oussten en d'gemeijnte van Dorko en haer vrijwillige genegentheijt aen desellve te openbaren van gemelte haer dorp Teijvoijrangh te verlaten en met alle man, vrou en kinderen, met alles wat zij hadden uijt het geberghde op te breeken en sigh ter neder te slaen in Touvavullbulangh bij d'Mattauwers, Likogh bij de Dorkorsche ende Varevarcan bij de Flipourangeren genoemdt, zijnde een plaetse gelegen ontrent een uijr oosstwaerts op van Dorko reght op d' allderkorste passagie

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Zie over deze dorpen Grothe, *Archief*, IV, bldz. 69, v.

[3]) „Het .... dorp Mattouw is gelegen midden in de revieren, en als een rechte Mesopotamiën ...." (Grothe, *Archief*, bldz. 196).

van Baclovan naer Tilaossen met aensoek aen d'Dorkoers voornoemt van alldaer neffens haer te willen comen woonen tot versterckinge en vergrootinge van t nieuw te makende dorp alldaer, waer op zij, affgesondenen voornoemt, waren te rade geworden om geseijde hare genegentheijt tot verplaetsinge oock te comen openbaren aen mij allhier in Mattou.

Op welck haerluijder voorstell partijculierlijck aen mij gedaen, dan van stonden aen d'ondergeschreven Duijtsche[1]) schoollmr bij mij ontboden hebbe om dn voorslag voor haerluijden als getuijgen te doen horen, gelijck geschiet ende dan verders d'ousten neffens den schoolmr van Dorko daer op te ontbieden om uijt haerluijden ook te vernemen off de zake ook zodanigh lagh als ons desellve allhier wiert aengebraght.

Waerop als de Dorkanners ook allhier waren aengecomen, zoo is de zake bij gevolgh ende nae onderlingh gespreck eijndelijck zoo verre gebraght dat de bij de Teijvourangers op onzen gedanen voorslagh is in bedenckinge genomen om met de oudsten, bijlopers en t gemene volk hares dorps naerder t'overwegen ende sigh daer op te beraden offt niet beter en ware dat sigh met gemeender handt ter neder sloegen in het dorp Dorko selffs, om redenen dat sulx buijten twijffell allderaengenaemst soude wesen voor sijne Edt den Heer Gouverneur, d'minste moeijte voor die van Dorko ende dat haerluijden sellve zoo heel veell in d'aen te wenden moeijte van verplaetsinge niet en scheen te verscheelen, off soo sulx niet vallen en willde off zij dan ook fast stonden om sigh te sijnen tijt op d'voornoemde plaetse ter neder te slaen, bij alldien de Dorkanders die aennamen dit sellve naerder met haer gantsche dorpsvolck te communiceren ende haerlieden gemeen andtwoordt daerop in te brengen, sigh alldaer ter plaetse bij haerlieden willde vervoegen.

Ende zijn beijde de partijen allsoo gescheijden op reces met belooffte van tegens den volgenden Sondagh, die wesen soude den 4e Maij, sigh allhier weder in Mattou te laten vinden ende dat met volmaght en finale uijtspraeck ijder van haerluijder principalen respectijff op de poincten voornoemt, t welk dan op heden in dier voegen is geschiet.

Dat beijde de Feijvourangers en de Dorkanders verklaren vrijwilligh ende volcomentlijck genegen te zijn, elck hare tot nogh toe

---

[1]) Nederlandsche.

bewoonde dorpen ende woonplaetsen te verlaten ende sigh alsoo gesamentlijck ter neder te slaen op Vare Aug(?), Likog offte Tavullbelangh voornoemt, belovende malcanderen volcomene gemeenschap van jaght en jaeghvellden, bamboes ende houdtbosschen en voorts alles wadt dies meer is, niet anders dan off zij waren niet alleen één dorpsvolk maer één lighaem, selffs doende dese verklaring ende verzeekeringh daérbij, nae dat ijder wederzijts dit aenstaende zuijdermousson zijn gewoonlijck zaijvellden nogh eens ende data voor t laeste sall besaeijt hebben, dat als dan ter geseijder tijt en plaetse preparatie van nieuwe vellden tegens eerstvolgende noorder mousson sullen beginnen te maeken, onder vaste en onverbreekelijcke beloffien van met vrouwen, kinderen, huijs en huijsraedt, padie en reijs ende wadt dies meer is, tot varkens ende rijsblocken incluijs, geheel ende all over te sullen zijn tegen t aenstaende nieuwe jaer 1660.

Ende dit alles ter presentie en inwilliginge der ousten van Mattou op t goedtvinden ende toestemminge van sijn Ed. d'Heer Gouverneur ende desselffs aghtbaren raedt ende ten onzen overstaen als getuijgen. Alldus gedaen in **Mattou** desen 4e Maij 1659 en was dierwegens ijder met zijn gewoonlijck merck offte naem geteijckent, te weten bij D'oulingh' Lavaos, capiteijn van Taijvorangh, Ourine Hamell daer op Lipangh, Aurij Varo Spou Tava, Jacob Tarrissan Veirong Vara, Vokingh Tdoukor Vara, Lie Tsaro en Taleij Tdomos, capiteijn van Mattouw. Ter zijden stondt Abhams. Daniel Hendricksz, [1]) J. Horstman [2]) en Cornelis Jacobsz.

CCXXXVIII. ATJEH.

20 Juni 1659. [3])

Ook na het verdrag van 7 December 1655 (zie hiervoor, n⁰. CCXVI), dat de moeilijkheden omtrent Perak had getracht ter zijde te stellen, wilde het tusschen de O. I. C. en Atjeh niet vlotten. Trouwens, Perak was het niet alleen, dat reden tot verwikkelingen gaf. Ook op Sumatra's Westkust begon steeds meer de botsing tusschen Atjeh en de onzen op den voorgrond te komen, waarschijnlijk ook ten gevolge van den naijver der Engelschen op onzen handel daar. Verder was de zucht der Nederlanders

[1]) Grothe, *Archief*, IV, bldz. 232, v.
[2]) Grothe, t.a.p., bldz. 198.
[3]) Uit het Contractboek.

om „de uijtsluijtinge van alle andere Europeanen uijt het Aetchince gebied te mogen hebben" een bron van verdeeldheid. In 1656 werd Truytman weder naar Atjeh gezonden, „om bij refus van satisfactie, de havens van Perak en Atchin te besetten", wat gebeurde. Maar in 1657 werden Nederlandsche kooplieden in Tikoe, Pariaman en Salida (op de Westkust) gevangen genomen en sommigen van hen naar Atjeh gebracht. De toenmalige gouverneur van Malaka, Joan Thyssen, zond Balthasar Bort naar Atjeh om de Sultan te overreden, gezanten naar Batavia te zenden, „omme alle de saken tusschen de Aetchinders en d'Hollanders aff te handelen". Den 24 Mei 1659 kwam een „Aetchinse besendingh" te Batavia en werd daar luisterrijk ontvangen. Een brief der sultan gaf te kennen, dat de „verschillen niet veel te beduijden hadden"; maar al spoedig bleek, dat hare gezanten „gants geen macht off last hebben om het minste poinct te verhandelen". Er werd overeengekomen, dat van Nederlandsche zijde een concept voor een verdrag zoude worden opgemaakt, wat 20 Juni geschiedde. Ook omdat wij „met de Engelse vrienden soo tusschen beijde sijn staende", was men te Batavia tot vrede geneigd en men besloot, commissarissen naar Atjeh te zenden „met volle macht tot wechneminge ende beslechtinge der geschillen". Als zoodanig werden aangewezen het lid van den Raad van Justitie Jacob Keyser en de opperkoopman Bort „althans 't commando over de besettinge van d'Aetchinse bhare voerende". Deze vertrokken met de Atjehsche gezanten den 25ste Juli uit Batavia. Inmiddels bleef de „besettinge" van Atjeh voortduren. Eindelijk, den 5 October, werd de vrede geteekend. (*Dagh-Register 1656—1657, 1659*, passim, *Realia*, I, bldz. 59, Valentijn, V, 1, *Sumatra*, bldz. 32—34; Van Basel, *Sumatra's Westkust*, bldz. 14, v.v.

Conditien bij de Gouverneur Generael ende Raden van India voorgestellt tot besleghtinge ende accomodatie der differenten ende geschillen tusschen de croone van **Aetchin** ende de Nederlandtsche Comp. ontstaen, overgegeven aen haer Maij' ambassadeurs Siry Bidie Indra ende Siry Nara Wangsa [1]) in Batavia desen 20 Juni 1659.

Dat de Maij' van Aetchin [2]) sall jusstitie doen over de moordt in **Peragh** A° 1659 [3]) aen s'Comp' volk gepleeght ende met de doot doen straffen alle die daer handtdadigh offte schulldigh aen zijn geweest ende nogh in t leven sullen worden bevonden, offte ten minsten eenige van de meest schulldige van desellve, als namentlijck den Dato Tamagon etcetera, dogh den Bhandhara aengaende, die staen de Gouverneur Generael toe ende de Raden van Jndia toe, dat de Maij' sall vermogen te excuseren om sijn grote affcomste wille, mits dat uijt Peragh getrocken zall worden. [4])

[1]) *Dagh-Register 1659*, bldz. 103, noemt drie gezanten „nevens den tolck".
[2]) Nog altijd de vrouwelijke sultan Tadjoe'l Alam Tsafiatoedin Sjah (1641—1675). Vgl. *Corp. Dipl. I*, bldz. 345, 529.
[3]) Moet zijn 1651.
[4]) Vgl. hiervoor, n°. CCXVI, artikelen 6 en 7.

Dat de Maij[t] door die van Peragh aen de Comp[e] sall doen vergoeden ende betalen de schade die desellve bij de bovengemelte moordt ende t roven haerer middelen als andersints heefft geleden, begroot op een somma van vijfftigh duijsent R[s], ende dat in zodanige termeijnen offte paijen als dan naders verdragen sall werden.[1])

Dat den thin in Peragh valende voortaen bij geen andere coopluijden genegotieerdt offte vervoerdt sall mogen worden dan alleen bij het volk van Aetchin ende de Nederlandtsche Comp[e] ende dat het volk van Aetchin van desellve zall hebben een derde pardt ende de Comp[e] twee derde parten[2]) tot hare negotie, mits desellve betalende tot een en dertigh ende een quart Reael de bhaer, gelijck voor desen is veraccordeert geweest.[3])

Dat de Gouverneur Generael ende de Raden van India sullen vermogen weder residentie in Peragh te nemen ende een bequame woninge in te nemen offte te maken aen de reviercandt om de coopmanschappen ende goederen te bequamer op ende aff te connen schepen.

Dat de Maij[t] van Aetchin aen de Nederlandtsche Comp[e] sall doen vergoeden ende betalen door de panghlimas ende andere ingesetenen van de **Wesstcust** de schade die desellve Comp[e] alldaer heefft geleden mettet aenhouden van haer volk ende goederen int jaer 1656,[4]) welke schade, uijtwijsende de boeken van de Comp[e], jegenwoordigh nogh is bedragende een somma van 49518¼ R[s],[5]) soo aen gelldt, lijwaten als pp.[6]) tot **Sillida** ende **Priaman** verbleven.

Dat de pp.[6]) op de Wesstcust vallende alleen genegotieerdt ende uijtgevoerdt sall werden bij de onderdanen van Aetchin ende de Nederlandtse Comp[e] met uijtstellinge[7]) van alle andere coopluijden ende natien, wie desellve ook souden mogen wesen, geene uijtgesondert, selffs met de vremde coopluijden om haer negotie in Aetchin woonaghtigh zijnde offte residerende; ende ingevalle eenige onderdanen van desellve Cust die moghten onderstaen aen andere coopluijden offte natie te leveren, dat den Gouverneur Generael en

[1]) Zie hiervóór CCXVI, artikel 2.

[2]) Het schijnt, dat bij het definitief verdrag van 5 October bepaald is, dat ieder dezer partijen de helft van het tin zoude verkrijgen.

[3]) Zie hiervóór n°. CCXVI, artikel 2.

[4]) Zie *Dagh-Register 1656—1657*, bldz. 87, 117, 156, v., 160, 164, 181, 304.

[5]) „Sumatras West-Cust Priaman. 1 Spaense Reael tot 60 lighte stuyvers" (*Uytrekening*, bldz. 23).

[6]) Peper.

[7]) Uitsluitinge.

Raden van India sall vrij staen, desellve sulx te beletten met minne offte gewellt, soo als de noodt dan sall vereijsschen, zonder dat de vrede tusschen de crone van Aetchin daer met gevioleerdt offte verbrooken sall wezen.

Dat de Compe op desellve Cust gelijck voor dezen [1]) sall hebben thollvrij 1200 baren peper jaerlijckx, het eerste jaer in **Priaman,** het tweede in **Tijco,** het derde jaer in **Sillida;** ende bij gevall dat in eenige dersellve plaetsen zoo veell pepr niet en moghte bij de handt wesen, dat dan het gebrekende aen de voorschreven 1200 bharen het volgende jaer gesuppleerdt, waervan Haer Maijt eens voor all aen de Gouverneurs dersellver plaetsen sall lasst ende ordre geven.

Dat de thollen op de voorschreven Westcust bij d'E Compe sullen mogen betaellt worden met Spaensche Re offte met Swaerdt Rse [2]) nae dat haer sall gelieven.

Dat de Compe in Aetchin sall mogen houden, soo hij begeerdt, een parmanente residentie, om haer affaijres soo aen t Hoff als in zaeken van negotie waer te nemen, welcke residentie, gelijck mede die in Peragh, zall mogen begrepen worden mitsgaders die dienaeren die jaerlijckx op de meergemelte Wesstcust sullen copen, handelen, de Maijt beloven sall als publijcke ministers van den staet van de Compe onder haer coninklijcke protextie ende bescherminge te houden ende te bevrijden van allen overlast, injurie ende gewellt ende sullen de Gouverneur Generael ende de Raden van Jndia van hare zijde tot voorcominge van alle onlusten, soo menschelijcker wijze sall connen geschieden, sorge dragen dat tot desellve residentie ende negotie gebruijckt sulllen werden geen andere dan geschickte ende bequame persoonen. Dogh soo eghter moghte gebeuren, dat imandt van de sellve hem in d'eene offte andere missdaet quame te vergrijpen, zoo en sullen de onderdanen offte suballterne regenten van Hr Maijt daerom desellven niet vermogen te overvallen, doot te slaen, Compe goederen, boeken en pampieren aen te tassten, off diergelijcke; maer sall Haer Maijt hetsellve verbieden op de alldersswaerste poene. Alleen sall deselve in cas van seer sware delicten ende die geen uijtstell connen lijden vrij staen, de schulldige in verseekeringh offt bewaringh te nemen ende aen Haer Maijt over te senden, om dan wijders aen den Gouverneur Generael ende de Raden

---

[1]) Sedert wanneer is mij niet bekend geworden.

[2]) Rijcksdaelders?. — De uitdrukking „Reael Swaerte" of „Coebang Swaerte" wordt herhaaldelijk gebruikt. (*Uytrekening*, bldz. 3, 10).

van India offte aen den Gouverneur in Malacca overgelevert ende gestrafft te worden nae de swaerheijt van de misdaet, vande Gouverneur Generael ende de Raden van India geensints sullen blijven in gebreeke om te stercken [1]) tot een spiegell ende affschrick van anderen.

Int Casteel Batavia, datum als boven ende was geteeckent **Joan Maetsuijker, Carell Harsinck, Arnoutt de Vlamingh van Outshoorn** in cols verl. [2]) **Dirck Jansz. Steur.** [3])

CCXXXIX. BANTAM.

10 Juli 1659. [4])

Wederzijdsche handelsbelangen, hadden, niettegenstaande allerlei onaangenaamheden tusschen Batavia en Bantam, toch er toe geleid, in 1655 het contract van 1645 (*Corp. Dipl.* I, bldz. 457 v.v.) te vernieuwen. Maar het gaf niet veel: in 1656 trad Bantam weder vijandelijk tegen de O. I. C. op. Vooral het verbod van de vaart van Bantam op Ambon was een der struikelblokken. (Vgl. *Corp. Dipl. I*, bldz. 457). Een blokkade van Bantam volgde. Den 24 April 1658 kwamen Bantamsche gezanten te Batavia. Een ander struikelblok kwam tusschen beide; een te Bantam gevangen gehouden Nederlander was tot den Islam overgegaan en dezen wilde Bantam niet teruggeven. De blokkade duurde voort, totdat door bemiddeling van gezanten van den vorst van Djambi de vrede 10 Juli 1659 werd gesloten. Maetsuijcker gaf op de hoofdpunten toe. De vrees, dat de blokkade van Bantam ons in moeilijkheden met Engeland zoude brengen, heeft hem daartoe gebracht. (De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. LV, v.v., LVIII v.v. en de „Onuitgegeven stukken"; Veth, *Java*, tweede druk, II, bldz. 12, v.v.; *Dagh-Register 1656—1657*, passim, zie Register onder Bantam; *1659*, zie eveneens Register, o.a. bldz. 130, 132—139, 141, 145, 146—149.)

In den name van den eeuwigen allmaghtigen ende barmhertigen Godt.

Artijculen op de welcke de Gouverneur Generael ende de Raden van India tot Batavia ter eenre ende Paducca Siry Sullthan [5]) ende

---

[1]) Strecken.

[2]) ?

[3]) Ik heb dit stuk geplaatst onder 20 Juni 1659 en niet onder 5 October, omdat de bekrachtiging op dien dag door de sultan van Atjeh niet onder mijne oogen is gekomen.

[4]) Uit het Contractboek. — Ook bij De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. 83, v.v.

[5]) Aboe'l Fath Abdoe'l Fattah (Ageng Tirtajasa) 1651—1680.

de Groten tot Bantham ter andere zijde, door mediatie ende tusschenspreecken van de Heer kiaij damangh Dira de Wanghsa ende kiaij jngabij Marta Sidana, [1]) gesanten van zijn hoogheijt de pangoran van Jambij, met mallcander over een gecomen zijn ende een eeuwige vasste vrede besloten hebben op den 10^r Julij 1659.

1.

Eerstelijck is overeengecomen ende besloten, dat alle de onderdanen van Batavia, die tot Bantam offte ellders onder het gebiedt van de sullthan zijn, zoo vreije luijden als lijffeijgenen, van wat natie offte geslaght die ook sullen wesen, zoo die gedurende dese lesste oorlogh als daer te voren gevangen genomen offte overgelopen zijn, door de sulthan sullen los gelaten, wederom gegeven ende gerestitueerdt worden, gelijck mede door de Gouverneur Generael ende de Raden van India van hare zijde alle de Bantammers die tot Batavia gevonden worden, uijtgesondert alleen [2]) dat de Sullthan de geene, die haer tot Bantham tot het Moorsche gelooff begeven hebben ende besneden zijn, niet gehouden en zall zijn te dwingen weder nae Batavia te keren, maer sullen alleen op haer vrije voeten gestellt worden om te vertrecken offte te blijven nae dat haer zall goedt duncken zonder ymants verhinderingh, te weten de gene die all geruijmen tijt te minsten voor dry maenden herwaerdts zullen bevonden worden besneeden geweest te zijn; maer die nae dezelve tijt offte binnen de drie maenden herwaerts besneden zijn, sall de Sullthan wederom geven offte doen betalen aen de eijgenaers tot sodanige somme allsce sullen getaxeerdt worden tot Batavia weerdigh geweesst te zijn ende de geene, die staende dese onderhandelingh offte nae de tijt dat de heeren mediateurs van Jamby de eerste maell van hier tot Bantam zijn aengecomen, Moorsch geworden ende besneden zijn, sullen in allen marmeren [3]) ende sonder eenige exceptie worden wederom gegeven, hetzij met offt tegen haer danck, sonder onderscheijt, gelijck mede alle de lijffeijgenen die tot Batavia Moorsche ingesetenen sijn toebehoorende.

2.

Dat voor [4]) de sullthan van Bantam sall doen restitueeren ende

[1]) Volgens het *Dagh-Register 1659*, bldz. 133: Martanata Sidana. Kiay, damangh en engaby zijn titels.

[2]) Hierin lag een concessie van de zijde van Batavia.

[3]) Manieren?

[4]) Moet vervallen.

wederom gegeven alle de koebeessten ende buffels, die zijn volk van den bodem van Batavia weghgevoerdt hebben ende nu voorhanden zijn.

3.

Dat wanneer dese satisfactie zall zijn, de schepen die tot besettinge van Bantams rheede gehouden worden door den Gouverneur Generael ende de Raden van India sullen opgeroepen ende desellve rheede vrij ende open gestellt zall worden ende dat voordt soo te water als te lande wederzijts van alle hosstilie acten affgehouden ende voortaen een eeuwigh onverbreekelijck vrede tusschen Bantam ende Batavia geobserveert ende onderhouden zall worden.

4.

Dat de Gouverneur Generael ende Raden van India weder als voor desen tot Bantam sullen mogen houden een continueele residentie om haere saeken waer te nemen ende dat daertoe weder ingeruijmt zall worden de plaets die zij jonghst voor t ontstaan van de onlusten hebben beseten, zonder dat de Gouverneur Generael ende Raden van India daer voor eenige grondt- offte huijshuijr sullen betalen offte schulldigh zijn, maer sall desellve haer eens voor all quijt geschollden ende geremitteerdt zijn.

5.

Ende zall de Zullthan des niettemin last geven ende t zijnen coste versorgen, dat desellve plaets offte wooningh zodanigh van buijten verseekerdt werde, dat de residenten daer veijligh in mogen woonen ende bij naght offte ontijde van geen quade menschen beledight en werden.

6.

Eenige onderdanen van Batavia nae Bantam overlopende, sall de Sullthan die onder geenigh pretext, het zij van gelooff offte wat het ook moghte wesen mogen, onder zijn bescherminge nemen offte aenhouden, maer gehouden zijn terstondt wederom te zenden, soo vrije als lijffeijgenen sonder onderscheijt van persoonen offte natie, gelijck de Gouverneur Generael ende de Raden van Jndia van hare zijde van gelijcke zullen doen.

7.

Om dat voor desen van tijt tot tijt is bevonden dat veele gestoolen ende verboden goederen ende coopmanschappen van Batavia tot Bantam werden aengebraght, streckende tot zeer grote schade ende

nadeell van de Nederlandtse Comp^e ende de ingesetene van Batavia, soo sall om het sellve voor te comen de voorschreven residenten tot Bantam geoorlofft wesen, alle vaertuijgen, van Batavia tot Bantam comende, te visiteren ende te besoeken ende eenige gestolen offte verboden goederen offte waren in desellve vindende, die mogen aenhouden ende nae hem nemen, sonder ymants opositie; maer sullen de dienaren van de Sullthan gehouden wesen haer in te bieden de behulpsame handt ende sullen voor gestolen offte verboden goederen gehouden worden alle t geene dat tot Batavia met [1]) behoorlijcken vertellt [2]) offte aengegeven sall wesen.

8.

Voor de verversinge die de gemelte residenten sullen willen bestellen aen de passerende schepen en sall geen tholl offte gereghtigheijt betaellt worden gelijck van outs is in gebruijck geweesst.

9.

Voorts is verdragen ende besloten dat de scheijdinge der limiten tusschen Bantam en Batavia sall wesen de revier Ontongh Java [3]) van de zeekant aff tot in ende over het geberghte.

10.

Ende op dat de ingesetenen wederzijts te geruster mogen wesen van alle moorderijen ende stroperijen, die in de bossen ende ruijghten door quade menschen zoude connen geschieden, zoo zullen die van Bantam niet vermogen te comen op den bodem van Batavia noghte in eenigh revieren offte kreeken van desellve anders dan tot Batavia. selffs off ten ware uijt eenige noodt; noghte ook van de anderzijde die van Batavia op den bodem van Bantam offte in eenige revieren offte kreeken van desellve, anders dan tot Bantam selff off ten ware jnsgelijckx uijt noodt, off dat als vijanden sullen mogen worden aengetast, gevangen genomen offte zoo haer te weer stellen dootgeslagen, sonder dat dese vreede daerdoor gevioleerdt offte verbroken zall worden. Dogh aengaende de rivier van Ontongh Java voornoemt is verstaen ende beslooten, dat desellve sall mogen bevaren ende gebruijckt worden zoo well bij de inwoonderen van Bantam als bij de inwoonderen [van Batavia], mits dat zij alltijt sullen moeten bij

[1]) Niet ?
[2]) Vertolt ? (De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. 85).
[3]) De Tji Sadane (Sedani, Dani).

haer hebben een teeken, te weten die van Batavia van de Gouverneur Generael ende Raden van India ende die van Bantam van den Sullthan, mitsgaders ook van den Nederlantschen resident, die den Gouverneur Generael ende de Raden van Jndia tot Bantam sullen houden om daerbij gekent ende de goede van de quade onderscheijden te worden.

11.

Ende opdat dese artijculen te religeuser mogen onderhouden worden, soo sullen desellve bij den Gouverneur Generael ende de Raden van India ter eenre ende bij Paducca Sirij sulthan ende zijne naeste raden tot Bantam ter ander zijde ondertekent worden.

12.

Ende sall dese vrede onderhouden ende naergecomen worden niet alleen bij de jegenwoordige Gouverneur Generael ende Raden van India ende de jegenwoordige Paducca Siry sullthan ende de Groten van Bantam, maer ook bij hare resspective successeurs ende nacomers.

Wellcke artijculen bij ons allhier eerst geteekent sullen worden ten overstaen ende bijwesen van voorschreven heeren mediateurs [1]) ende d'affgesanten van Bantam, present allhier zijnde ende allsdan overgesonden nae Bantam om alldaer mede bij den Sullthan ende die van zijnen Raedt geteekent te worden, mitsgaders vervolgens de vreede soo daer als allhier gepubliceerdt ende affgecondight te worden ende sullen tot dien eijnde ende om het sellve te bevorderen nevens d'voorschreven Heeren Jambijse mediateurs ende affgesanten van Bantam derwaerdts worden gesonden d'E. Maij' Jan van der Laen ende licentmeester [2]) Simon Simons, met vordere last ende commissie om naer t'onderschrijven en publiceren van vreede Zijn Hoogh' int vrundelijcke te sommeren ende aen te manen, dat in gevolge ende nacominge van de voorschreven artijculen gelieft ordre te stellen, dat ons zonder uijtstell gerestitueerdt ende toegesonden worden alle het volk dat van Batavia tot Bantam ende onder het gebiedt van den Sullthan wordt gevonden, soo Nederlanders als andere, soo vrije luijden als lijffeijgenen ende zoo well die van tijt tot tijt overgelopen als gevangen genomen zijn, geene uijtgesondert dan alleen de geene die bij het eerste artijcull expres uijtbedongen zijn; mits-

---

[1]) Van Djambi.

[2]) Een ambtenaar den Ontvanger-Generaal toegevoegd (Resolutie G. G. en Raden 8 Juli 1651 in *Realia*, II, bldz. 149).

gaders van gelijcken alle de koebeessten ende buffels, die het volck van Bantam uijt de landen van Batavia weghgevoert hebben ende nogh voorhanden zullen zijn, waernaer dezellve commissarissen met licentie van den Sullthan ook sullen gaen inspectie nemen van de plaets daer onze residentie jonghst is geplaets geweest ende Zijn Hoogheijt versoeken, dat desellve mogh uijtgesuijverdt ende bequam gemaeckt worden, allsoo wij voornemens zijn die metten eersten weder in te laten nemen; ende aengesien de sullthan voorgemelt niet heefft connen verstaen om den bandt van haer conscientie, soo se voorgeven, tottet overleveren van de gene die haer tot het Moorsche gelooff begeven ende laten besnijden hebben, zoo dat wij door het instant aenhouden van de voorschreven Heeren mediateurs uijt der name van de Pangorangh [1]) gedaen ende om haer niet vrughteloos weder te laten keeren dat poinct hebben moeten affstaen ende laten vallen ende wij bericht zijn, dat onder desellve ongeluckige menschen veele zijn, die door menschelijcke swackheijt ende uijt vrese des doots daertoe gebraght ende gecomen zijn, soo hebben wij ten dienste van de Comp[e] goedtgevonden, voor deselve affgevallen mensschen te expedieeren ende uijt te geven een acte offte placcaedt van een generael pardon om onder verzekeringe van het sellve binnen den tijt van ses maenden weder tot ons over te comen ende van alle delicten offte missdaden bij haer voor desen begaen ongestrafft te blijven ende sall deze resolutie de gemelte Commissarissen tot instructie ende hare narightinge in copia mede gegeven werden. [2])

Jnt Casteel **Batavia** datum als voren. Was geteeckent **Joan Maetsuijker, Carell Hartsinck, A. van Outtshoorn, Nicolaas Verburgh, Dirck Jansz. Steur, P[r] Sterthemius** en **And[rs] Frisius,** Secretaris. [3])

---

[1]) Van Djambi.

[2]) „Waerop eens een frissen dronck op 't goet succes des vredes de gesanten toegedroncken". (*Dagh-Register 1659*, bldz. 139).

[3]) De onderteekening geschiedde in tegenwoordigheid van de gezanten van Atjeh en van Djambi, „zijnde de sael met het geluijt der musycksnaren vervult". (*Dagh-Register 1659*, bldz. 139). Den 18 Juli teekende de sultan van Bantam, en liet de vrede „seer statigh met gommen ende pijpen langs de stadt afroepen (bldz. 145, v., 148, v.).

CCXL. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

24 April 1660. [1]

„De E. Compagnie heeft al van oudsher oppermagtig over den Inbogt tusschen Ceijlon en Madure, alsmede over des Teuvers Land en Tansjaoer zo wel beoosten ,als bezuiden Adamsbrug, en over alle de Eijlanden, daer in gelegen geheerscht" schrijft Van Goens in October 1675 aan G. G. en Raden. (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 235). Maar zonder strijd is dit niet gegaan. De Teuver had b.v. te veel belang bij de vrije doorvaart tusschen de Kust van Ceilon en bij de parelvisscherij. (Valentijn, *Ceylon*, bldz. 164). Een tusschenstation op den weg ,waarvan Van Goens het eindpunt noemde, is b.v. onderstaande overeenkomst.

Vredensverbont gemaakt ende gesloten tussen Tironmale Chedou Padij Catta Teuver [2]), heere van **Rammanacoil,** [3]) ende voorder daer onder gehoorende landen ter eenre, ende d'Ed. Heer Rijklof van Goens, Raat extraordinaris van India, [4]) superintendant, admirael, velt-overste ende expresse Commissaris over de Custen van India, Chormandel, Bengale, etc^{a}. wegens d'Ed^{e} heeren Gouverneur Generael en Raden van India, ter andere sijde, in maniere als volgt.

1.

Eerstelijck datter sal sijn een vaste vrede, liefde, en goet vertrouwen, tusschen de Comp^{e} ende den Teuver, voor eeuwig, onverbrekelijk so lange son en maan sal schijnen.

2.

Datter sal sijn een vrije vaart tusschen wedersijts onderdanen, in malcanders landen en havens, en dat de Engte van Manaer door Teuvers volk mag werden bevaren, ende Engte van Rammanacoil bij d'onderdanen der E. Comp^{e}, mits betalende yder als d'usantie des

---

[1]) Uit Contractboek II.

[2]) Valentijn, *Ceylon*, bldz. 164, noemt hem „den vrijheer Ragganada Cotta Teuver".

[3]) Zie hiervoor, bldz. 146. — Rameswaram is bekend door „one of the most venerated Hindu shrines in India" (Hunter, *Gazetteer*, XXI, bldz. 173—175. — Vgl. ook XIX, p. 375—377). Hoe de Teuver in letterlijken zin munt wist te slaan uit het bezit dezer druk bezochte „Pagode", door het heffen van „tol op den doorvaart" en „d'overvaart na het Eyland",vertelt Valentijn, *Ceylon*, bldz. 164. Men zie ook Baldaeus, *Choromandel*, bldz. 153.

[4]) Hij was toen reeds benoemd tot Raad ordinair (Van Rhede van der Kloot, *Gouverneurs-Generaal*, bldz. 63).

lants mede brengt, [1]) en dat haar de cooplieden sullen voegen, na d'ordre die yder sal werden gegeven, ende de wetten der landen sullen mede brengen.

3.

Dat nogtans d'oorlogsvaartuijgen, en die geen coopmanschappen in hebben van beijde partijen sullen vrij sijn.

4.

Dat d'vruntschap te onderhouden ende alle voorvallende geschillen, en gravamina in vrunschap te vereffenen, jaarlijx eens gesanten van wederzijden sullen werden gesonden, en indien d'een of d'ander partije, nodig achtende, eenige meerdere legatie te doen, om ijets voor te dragen, sal 't selve vermogen te doen.

5.

Den Teuver sal de vrijheijt van vijf thonis [2]) in de peerlvisscherije genieten, evenals hij deselve, ten tijde der Portugesen, heeft gehad, en genoten.

6.

Dat aan den gemelter Teuver ende sijne onderdanen passen sullen werden verleent, na alle de havens van d'E. Comp[e] en waarmede sij nu in alliantie ende geen oorlog sijn, maer anders niet.

Van dese bovenstaande poincten sijn gemaekt 2 actens alleens luijdende, in root coper [3]) gesneden, waervan 't eene bij den Teuver ende 't ander bij den gesant **Fr. Montanier** (als daar toe specialijck bij meer gedagte heer van Goens gecommitteert), wegens d'E. Comp[e] op den rugge van ijder onderteijckent en beedigt. In **Ramanade Puram** den 24[e] van Sittere [4]) des jaars Saroewarij, [4]) E. Strigammadoe,(?) sijnde na onse calculatie den 24[e] April 1660.

Alleen dient genoteert dat 't hooft des verdrags in 't Malabaars [5]) origineel begint, met de benoeming des jaars ende maents op hare wijse, 't welk Montanier (om den stijl onser landen te volgen) hebbe gevoegt in 't slot des contracts; anders is den regten sin der poincten

[1]) Zie hiervoor, bldz. 114, noot 1.

[2]) ?

[3]) Vgl. Valentijn, *Ceylon*, bldz. 164.

[4]) Chaitra (?) — Sarvari (?) (Cunningham, *Indian Eras*; Sewelle, *Indian Calendar*).

[5]) Kan hier een schrijffout schuilen?

daar in begrepen, ende daar mede de handeling met den Teuver geeijndigt.

CCXLI. SUMATRA'S WESTKUST—BANTAM.

8 Augustus 1660. [1])

„Ter herstelling van den vervallen handel vertrok Bort in 1660 (31 Juli 1660) andermaal naer de Westcust en sloot in 't voorbijgaan met de hoofden van Sillebar een uitsluitend verdrag van koophandel". (Van Basel, *Radicale beschrijving*, 327, 1660; *Dagh-Register 1661*, bldz. 12).

Contract van negotie gemaekt ende besloten tusschen **Radjol** en **Ardiwangsa,** opperbevelhebber [2]) wegens den Conink van **Bantam** [3]) in sijn handelplaatse, genaamt Sillebaar [4]) op 't eijlant Sumatra, ende den Comissaris **Balthasar Bort,** uijt cragte van sijnen last, die hij daartoe heeft, van den Edᵉ Heer Joan Maatsuijker, Gouverneur Generaal ende Heeren Raden van India op Batavia, gebiedende over alle de steden, casteelen, forten, comptoiren, schepen ende volckeren, welcke de Hollantse natie in Oost-Indien hebben, doch alles op approbatie van den welgemelte Heer Gouverneur Generaal ende Raden van India.

Eerstelijk, hebben wij, Radjol en Ardiwangsa, met d'andere bevelhebberen, hier present op Sillebaar sijnde, nae verscheijde raatslagen, metten anderen gehouden, aan den commissaris Balthasar Bort voornoemt, toegestaan, dat de bovengemelte Hollantse natie hier mogen comen handelen, 't sij met aan lant residentie te nemen, ofte wel die uijt de schepen te drijven, sonder dat hun daar in eenige hindernis of beletsel sal aangedaan werden.

2.

Aen lant willende ten voorschreven sijnde residentie nemen, is

---

[1]) Uit Contractboek II.

[2]) Dit moet zijn „opperbevelhebbers". Zie beneden, art. 5.

[3]) „Maar of gezegde Koning, met welken wij in 't vorig jaar vrede gemaakt, dit verbond bevestigd heeft, is mij niet gebleken" (Van Basel, t.a.p.).

[4]) Ten Z. v. Benkoelen. Er bestond of ontstond een tamelijk levendige inlandsche handel tusschen Silebar en Batavia. (*Dagh-Register 1661*, passim, zie Register).

besloten dat wij haar op een bequame plaats aan de riviercant, een wooning met een pakhuijs, in sulcker voegen als sij voor desen gehad hebben, [1]), sullen laten maken, en waarvoor alle jaren, den handel gedaan sijnde, 25 spaense R^{s} sal betaalt werden; sullen hun ook geduijrende haar residentie aan lant, in onse goede bescherming nemen, en voor alle overlast bevrijden, mitsgaders oprechte justitie en straffe doen, aan de gene, welcke hun mogten comen te beledigen.

3.

Insgelijx genegen wesende, alle den hier vallende peper alleen op te copen, soo sullen gene andere volckeren, insonderheijt Engelsen, Denen nog Fransen totten handel toegelaten, maar door ons belet werden, en wij sulx niët nacomende, maar gedoogende, aan haar ofte andere, leverantie van peper geschiet, sal dit contract gehouden werden, als door ons verbroken, en oversulx de Hollanders daaraan niet langer verpligt te zijn.

4.

't Sal de Hollanders vrij staan, hun aan te brengen cleden, en andere coopmanschappen aan een ijder tot soo hoogen prijs te vercopen, als sullen cunnen bedingen, en den peper sal niet dierder betaelt werden, dan die voor desen ingecogt is geweest, namentlijck 8 à 9 Spaanse R^{s} p^{r} bhaar van 3 picol ijder.

5.

Aangaande de thollen en geregtigheden, daar in sijn geaccordeert. dat men betalen sal, als volgt.

2⅝ Spaanse R^{s} voor thol van ijder bhaar peper. [2])

60 d^{o} R^{s} voor ankerage van een schip peper vervoerende, en anders niet. [3])

van elk pak, dat vercogt wert, een cleet, 3 sacken salpeter en 2 cleeties, of iets anders in plaets, wt een geschenk voor 't waterhalen.

Daar en boven op de verschijning van 't schip, dat coopmanschappen aanbrengt, om hier te verhandelen, een matige vereering aan de principaelste bevelhebbers, wesende 5 in getal.

6.

Belangende het straffen van de misdadigers, soowel d'inwoonders

---

1) Mij niet bekend.

2) Van Basel heeft: 3¾ reaal.

3) Ten behoeve van den sultan van Bantam, volgens Van Basel.

van Sillebaar, ende Hollanders, dat sal geschieden in sulcker voegen, dat ider over de sijne, na hun wetten en costume, regt ende justitie doen sal, sonder den ander daerin eenige beletsels of moeijenis aan te doen.

Dit is aldus besloten en bevoorwaerd, omme 't selve bij den Ed^e Heer Gouverneur Generael ende Heeren Raden van India, boven vermelt, geapprobeert werdende, wedersijts in alle opregtigheijt na te comen, tot welcken eijnde dit contract bij mij Commissaris self onderteeckent, ende aende genoemde opperbevelhebbers overhandigt is, gelijck sij aan ons ook een van den selven inhoude, in 't Maleijts geschreven, gedaan hebben, en dat in de tegenwoordigheijt van d'Atchinse ambassadeurs Sibidi Indra en Siri Nara Wangsa. [1])

In de woonplaatse **Sillebaar** op 't eijlant Sumatra desen 8en Augustij A^o 1660.

CCXLII. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

16 Augustus 1660. [2])

„Den 11 (Augustus) quam (Bort) over Indrapoura, alwaer geen peper gebrek en is: want Indrapoura levert alleen meer peper uyt als Sillida, Priaman en Ticco te zamen. Alhier maakte hij ook een contract met de inwoonders ende (liet) den koopman Pieter Ketting als hoofd Resident aldaer". (*Dagh-Register 1661*, bldz. 12). Indrapoera stond toen in zekere onderhoorigheid ten aanzien van Atjeh.

Contract van negotie, 't welk Mametsa, [3]) Conink van Indrapoura op 't eijland Sumatra, met toestemming ende goetvinding van alle de grote heeren en gesaghebbers sijns lants, angegaen ende besloten heeft, metten commissaris **Balthasar Bort,** daartoe commissie hebbende van den Ed^e heer Ioan Maatsuijcker, Gouverneur Generael ende heeren Raden van India, wegens den staat der Vereenigde Nederlantse Geoctroijeerde Oost-Indische Comp^e in Orienten.

1.

Eerstelijk is besloten, dat de Hollanders op Indrapoere, boven in

[1]) Zie hiervoor, bldz. 152.
[2]) Uit Contractboek II.
[3]) Mohamed Sjah.

de negerije, residentie sullen nemen,[1]) om hun handel te drijven, daartoe haer bij voorraat sekere 2 aangewesen huijsen op de reviercant ingeruijmt sullen werden, om cort daarna op deselve plaets, een bequame logie opgeregt, en alsdan bij hun bewoont te werden, welke logie Sijn Hoogheijt of den Goedjerwan [2]) sal laten maken, en de Hollanders sullen jaarlijx 60 Spaanse R^s voor huijr betalen.

2.

Op het stuck van de thollen en geregtigheden sijn metten anderen veraccordeert en over een gecomen, als te weten.

Op de comste van 't cargasoenschip, sal eenmaal in 't jaar, alwaar 't schoon, datter meer dan een schip quam, tot een vereering gegeven worden, namentlijk:

Aan den Coninck, soo d'Ed^e Heer generael selfs geen schenckagie aan hem sent,

3 el laken
1 p^s [3]) bafta Brootchia [4])
1 p^s groote spiegel
1 p^s sijde patool [5]) d' 5 à 7 a [6])
1 p^s sijde stoffe en
1 p^s alcatijff.

Aen den Goedjerwan
3 el laken
1 p^s sijde patool
1 p^s bafta Brootchia
1 p^s spiegel.

Aan 2 boedjangs, 2 corcons, 1 pangloedoets, en 1 pongloe cauwel [7])
1 p^s bafta Brootchia } ijder
1 p^s sijde patool }

[1]) *Encyclopaedie N.-I.*, Tweede druk, II, bldz. 151, stelt dit verkeerdelijk op 1668.

[2]) ?

[3]) Stuk. (Port. peça). „P. beduijd de meeste soort van coopmanschappen". (*Versameling*).

[4]) Een soort calicot van Broach (Bharoch) in Guzerat. „The old Baroch baftas seem to have been fine goods" (*Hobson-Jobson*, p. 47, 147. — Vgl. *Uytrekening*, bldz. 73, Brootchia).

[5]) „A silk cloth" (*Jobson-Jobson*, p. 686).

[6]) Verkorting van asta? Asta: een lengtemaat in verschillende streken van Vóór-Indië, b.v. *Uytrekening*, bldz. 51.

[7]) Titels. Boedjang: werkman.

Aende mantries[1]) tot 20 in getal
1 p^s sijde patool, of 1 p^s bafta elck.

Voor laboang batoe,[2]) of anckeragie, voor ijder schipladinge met peper dat van hier vertreckt . . . . R^s 50

Voor mantries geregtigheijt van ijder schipsladinge peper	„ 150	
Voor 's Coninks geregtigheijt	„ 25	van elcke 100 bhaar
Voor waag en schrijfgelt aan de pongloedaats en corcons[2])	„ 10	
Voor thol aan de coninginne van Atchin welke met R^s Padang of met provintiedaalders, niet met coper vermengt, wanneer geen Spaense R^s sijn, sullen mogen voldaan werden	„ 408	

3.

Hier tegens sal alle den peper in Indrapoure, en d'onderhorige plaatsen vallende, alleen aan de Hollanders, tot sodanigen prijs, als men sal weten te bedingen, vercogt en gelevert werden, blijvende oversulx ook alle andere natiën (except naturele Atchinders), insonderheijt Engelse, Fransen, Denen en Portugesen, den handel op Indrapoure, en d'onderhorige plaetsen ontseijt, en daar van 't eenemaal uijtgesloten sonder dat aan haar, schoon sij hier mogten verschijnen, eenige peper, of andere coopmanschappen. sal vercogt nog gelevert werden, maer sal Sijn Hoogheijt en alle de lantsgroten 't selve beletten, en niet gedoogen, sulx door haer ingesetenen, en onderdanen werde gedaan.

4.

De Hollanders sullen voortaan, hun cleden en andere coopmanschappen soo duer, en tot sulcken prijs, vermogen te vercopen, als van de cooplieden sullen weten te bedingen, sonder aan de voor dese gemaakte paijen langer gehouden of gebonden te sijn.

5.

Sijn Hoogheijt en alle andere[3]) lantsgroten sullen de Hollanders, geduijrende haar residentie aan lant in hun goede bescherming nemen, en tegens een ijgelijck voor alle overlast bevrijden, mitsgaders

---

[1]) „Mantris zijn Hoffgrooten op Sumatra's Westkust". (*Versameling* s.v. — Vgl. *Encyclopaedie, N.-I.*, II, bldz. 673).
[2]) ?
[3]) Sic!

behoorlijck straffe en justitie doen, aan die gene welcke hun mogten comen te beledigen, en verongelijcken.

6.

Ider sal de sijne, wanneer se eenige misdaat mogten comen te begaen, na elx wetten en costume mogen straffen, sulx Sijn Hoogheijt over deszelfs onderdanen, hun jegens de Hollanders comende te missgaen, goede justitie doen sal, gelijck ook 't Hollants opperhooft over de sijne, soo se een misdaat, tegens eenige van Sijn Hoogheijts volck plegen, doen sal, ofte wel, de misdaat te swaar sijnde, sulx die metterdoot verdiende gestraft te werden, den delinquant aan den Ed' heer Gouverneur Generael na Batavia senden, om aldaer gepunieert te werden nae behooren.

Aldus gedaen ende besloten in de negerije **Indrapoure** ende in geschrifte gestelt, ende onderteijckent wederzijts, om laeg op het strant, desen 16' Augustus 1660, ter presentie van d'Atchinse Ambassadeurs **Siri Jndra** en **Siri Nara Wangsa.** [1])

CCXLIII. MAKASSAR.

19 Augustus 1660. [2])

De „leelijke vrede" van 1655/1656 stelde G. G. en R. niet gerust omtrent den toekomstigen loop der verhoudingen met Makassar. Vooral was het De Vlaming van Oudshoorn, die tot waakzaamheid aanspoorde en G. G. en R. verklaarden dan ook nog in 1656, „dat wij ons niet en mogen rusten of verlaten op de praesente tellequelle Macassarse vrede, maer dat wij insonderheijt over de provincien Amboina en Banda sorghvuldelijck moeten blijven waecken". En reeds spoedig had de O. I. C. weer reden tot ontevredenheid en ongerustheid, vooral ten opzichte van de vaart der Makassaren op de Groote Oost. Dat de O. I. C. een sterkte had aangelegd op Menado, hetwelk de Sultan „pretendeerde onder deszelfs gehoorsaemheijt te staen", vergrootte de verwijdering. Maar G. G. en R. zagen tegen een oorlog op en onderhandelingen bleven gaande. Deze toestand duurde tot het

---

[1]) In Contractboek II volgen hierop: 1°. een „Notitie van de kleden en andere coomanschappen, waarvan de Comp' gehouden is, voor een bhaar peper in **Padang** te geven" (5 Sept. 1660) en 2°. een „Memorie van de thollen en geregtigheden die d'E. Comp' op Padang schuldig is te voldoen" (10 Sept. 1660). Ik vond niet noodig, deze stukken op te nemen. Beide overeenkomsten zijn door Bort gesloten. (Zie Van Basel *Begin en Voortgang* (Tijdschrift voor Neerland's Indië, IX, II, 1847), bldz. 18, v.). Uit de „notitie" blijkt nog, dat Jacob van den Couter (Coulster?) „voor hoofd op Padang" bleef.

[2]) Uit het Contractboek.

begin van 1660, toen de O. I. C. een vloot gereed maakte, die, onder leiding van Mr. Johan van Dam, Majoor van Batavia, en den opperkoopman Johan Truijtman, in 't begin Juni vóór Makassar kwam. Een Portugeesch eskader, dat op de reede lag, werd vernietigd. Een der drie hoofdforten, welke Makassar verdedigde, Panakoekkang (Panekoka, Pangkoka) werd spoedig veroverd. Makassaarsche gezanten kwamen daar om te onderhandelen. De eisch was: het zenden van een gezantschap naar Batavia. Daaraan werd voldaan en een wapenstilstand gesloten, terwijl 19 Augustus 1660 te Batavia de vrede volgde. (Stapel, *Bongaais Verdrag*, bldz. 54—67 en de daar aangehaalde en genoemde litteratuur).

Conditionele artijculen over de surcheanche van wapenen bij provisie.

Daer is g'accordeerdt een onderlinge stillstant van wapenen tusschen Zijne Maij[t] den coninck van **Maccassar** ter eenre ende den Admirael met sijne bevellhebbers van de Hollandtse vloote ende crijgsarmada, die sigh jeegenwoordigh vint ter rheede voor de rivier ende in het cassteell **Gressee** [1]) ter andere zijde, namentlijck:

Voor eerst is aen wederzijden bedongen ende besloten bij dese, dat men van heden aff bij provisie sall ophouden van alle vijandtelijcke daden in Zijn Maij[ts] landen ende daer jegens observeeren ende [2]) onderlingen stillstandt van wapenen, well verstaende soo langh dat des Conings ambassadeurs van Maccassar zullen van hier absent ende in Batavia zijn, werwaerts heenen zij eerstdaegs staen te vertrecken om vrede te tracteeren.

Ten anderen dat beijde partijen zoo well de Maccassaersche als Hollandtse natie binnen den sellven tijt sigh wederzijts still ende gerust sullen houden, soo te water als te landen, niemant den anderen het minste leedt off schade toevoegende, op pene van ter contrarije ijder de zijne naer exigentie van t fait te straffen.

Ten derden dat beijde de voorschreven natien zullen werden gelaten in hare respective possessie van t Cassteell Gressee gehadt ende behouden hebben [3]) ende dat soo lange tot parthijen wederzijts zullen sijn vereenight off dat d'een d'ander desen stillstandt van wapenen compt op te seggen, welk noghtans niet eer geschieden magh als naer de wedercomst vande voorgemelte gesanten van Batavia.

Ten vierden om te verhoeden alle ongelucken,, daervoor [4]) dese

[1]) Garasi (?) tusschen Panakoke en Samboepo. Zie het kaartje bij Stapel (bldz. 63). Of wordt Panakoke zelf bedoeld?

[2]) „Eenen" of „den".

[3]) De zin loopt hier niet.

[4]) Waardoor.

stillstandt van wapenen zoude connen worden gebroken ende geschent, zoo sullen die van de Hollantse natie het geconquessteerde cassteell zoo lange gelijck vooren geseijt in stillheijt bezitten ende sigh niet verder extendeeren als het berijcken van een canonschoot rontom het cassteell landtwaerdts heenen, dat is benoorden tot aen de reviercant Gressee, beoossten over het moeras ende besuijden ter hallver wege van d^e fordt naer Crain Semannas [1]) sterckte woonplaets, ten ware met speciaell consent van den Com^r [2]) van Maccassar ende den Hollantsen commandant van t gemelte fordt.

Ten vijffden, des sullen die van de Maccassaersen natie, ook zoo lange dese stillstandt duijrt, sigh mede in ruste ende stillheijt op desellve grensen verhouden zonder dat se sigh zullen vermogen te begeven benoorden uijt de stadt over de reviere Gressee nogh binnen de voorgestellden limiten soo beoossten als besuijden. [3])

Ten sessten sall sigh de Portugese natie, thans in Maccassaer remorerende, duijrende desen stillstandt van wapenen in de stadt ende havenen van Maccassaer moeten verhouden zonder vandaer, t zij in off met eenige scheepen offte vaertuijgen hun ter rheede alldaer off in zee te mogen begeven offte sullen het oorloghsavontuur van aenhaelinge subject sijn.

Desgelijcken zullen ook alle vremde negotianten den uijt- en inganck in cas van de zeevaerdt zoowell naer binnen als naer buijten Macassar moeten mijden ende zoo lange schorsen als hier boven verhaellt zij, uijtgeseijt die met Hollandse vrijgeleijden brieven voor den tijt van de geresen oorloghsrescontre daer binnen gecomen waren, in welken gevalle sulx verthoont werdende zullen mogen repasseeren.

Ten laesten dat beijde de voorschreven natien soo lange als verhaellt mallcanderen allhier gelijck als vrunden sullen gedoogen en tracteeren sonder noghtans binnen het Cassteel metten anderen eenige t samenspraeck te houden off te zoeken, behoudens dat de Maccassaerse natie zoo nu en dan dien t gelieft well vermogen met eenige parranghprauwen [4]) ter zee te comen voort geseijde cassteell ende aen de Hollanders te verruijlen off te vercopen eenige eetbare waren, jegens goede ende billicke betalinge.

---

[1]) Soemana. Zie over hem Stapel, bldz. 67, 68.

[2]) Moet m.i. zijn „Coninck".

[3]) Deze omschrijving klopt niet met mijne meening, dat met Gressee wordt bedoeld òf Garassi of Panakoke.

[4]) Haringprauwen? Vgl. *Encyclopaedie N.-I.*, II, bldz. 62.

Tott onderhoudinge van t bedongene, soo heeft de Koninck aen d'een zijde en d'Admirael aen d'ander zijde dese artijculen g'approbeerdt ende met het chiap respective bechraghtight.

Veraccordeerdt ende overeengecomen ende voor het Casteell Gressee desen .... [1])

Accoordt gesloten tusschen d'Heer gesant van zijn Maij[t] van Maccassaar Crain Ropoe [2]) ende desselffs bijgevoegdens ter eenre ende de Gouverneur Generael ende de Raden van Jndia wegen de Generale Oosstindische Comp[e] ter anderen zijde.

Eerstelijck is overeengecomen dat de Coninck van Maccassar noghte zijn volck haer voortaen niet en sullen bemoeijen met **Buton** offte landen ende plaetsen daeronder behorende als zijnde de eijgen landen van de Coninck Mandarhaha van **Ternaten.**

2.

Dat de coninck van Maccassar gelijcke renunciatie sall doen van **Manado** het wellcke de gemelte coninck Mandarhaha ook van outs heefft toegecomen.

3.

Dat de hoogh gemelte coninck van Ternaten mitsgaders ook de coningen van **Tijdor** ende **Bachan** met hare landen ende onderdanen des begeerende mede in dese vrede begrepen zullen zijn.

4.

Dat die vande regeringe tot Maccassar van nu voortaen haer niet sullen bemoeijen offte in eenigen delen aenmatigen eenige saeken offte claghten der Amboijnesen onder wadt pretext het ook zouden mogen wesen, maer dat zij de Comp[e] ende coninck van Ternaten, als respective hare wettige souverainen zijnde, daer met sullen laten omspringen ende gewerden ende worden onder de name van

---

[1]) De datum is niet ingevuld. Misschien is het een concept.

[2]) Moet zijn: Popoe. Valentijn, *Macassaarsche Zaaken*, bldz. 152, noemt hem, waarschijnlijk juister: „Crain Papowa".

Amboijna verstaen de drie eijlanden Pulos, [1]) Bouro-Amblau, [2]) Manipa, Quelang, Bonoa, de Cust van Warnoula, Hittoe, Laij Tijmor, Oma, Honimoa, Nossalout ende Groodt Ceram, soo well langs de binnen als buijten zijde, Ceram laout, Goram ende bijgelegen eijlanden.

5.

Dat de onderdanen offte inwoonderen van Maccassar desellve eijlanden offte ook die van **Banda** niet sullen mogen bevaren, nadien de Compe het sellve aen niemanden toestaet off dat zij zullen mogen genomen, doot geslagen off tot lijffeijgenen gemaeckt worden nevens verbeurte van de vaertuijgen en goederen zonder dat die van Maccassar hen het zellve sullen aentrecken.

6.

Ende bij alldien eenige zodanige lorrendrayers [3]) het moghten ontcomen ende weder in Maccassar connen aen te landen, zoo sullen die van de Regeeringe gehouden wesen desellve te straffen offte aen de Compe over te leveren om gestrafft te worden.

7.

Die van Maccassar en zullen gene onderdanen van de Compe offte ook van de coningen van Ternate, Tijdor en Bachan zonder zeebrieven van de Compe varende in Maccassar vermogen, haven offte negotie te verleenen, maer zullen gehouden wesen aen de Compe over te leveren.

8.

Dewijll d'Compe de nagelen, nooten ende foelie door de zegen Godes nu alleen onder haer gewellt heefft, zoo zullen die van de regeringe van Maccassar niet mogen gedogen offte toestaen, dat desellve specerijen alldaer zullen mogen aengebraght offte vercoght worden, anders dan van de Generaele Compe alleen ende dat de contraventariers rigoureuselijck sullen gestrafft worden, van waer desellve die ook sullen mogen gehaellt offte becomen hebben.

9.

Dat de Maccassaren hare in de quartieren van **Solor** ende **Tijmor** ende de plaetse daerom her in negotie niet verder en sullen vermogen uijt te breijden dan als sij jegenwoordigh zijn.

---

[1]) Welke 3 eilanden (poeloe) hier bedoeld worden, is mij niet gebleken.
[2]) De overige namen behoeven geen verklaring.
[3]) Schepen voor den smokkelhandel gebruikt.

10.

Dat de Maccassaren in de gemelte quartieren van Solor, waer het ook zoude mogen wesen, de vijanden van de Compe niet zullen vermogen te adsisteren met volck, schutt, cruijt, londt, vaertuijgen, vivres offte wadt het zoude mogen wesen.

11.

Dat de Maccassaren niet sullen vermogen te varen op eenige plaetsen met welker de Compe in vijandtschap zijn offte die zij met schepen beset zall hebben.

12.

Enle dewijll de Portugese gehouden moeten werden d'eenighste oorsaek ende aenstookers geweest te zijn van alle d'onlusten ende questien, die sedert vele jaeren herwaerts tusschen de cronen Maccassar ende de gem. Compe zij voorgevallen, soo zall de coninck van Maccassar desellve met hare creaturen ende aenganck [1]) van nu voor alltoos zijne landen ende gebiedt ontseggen ende haer met eerste gelegentheijt offte uijtterlijck binnen .... [2]) maenden doen vertrecken, het zij met perticuliere vaertuijgen, Compe schepen offte andersints zonder dat zij daer oijt weder zullen mogen comen negotieeren, veell min residentie offte verblijfplaets nemen.

13.

Dat de coninck van Maccassar meermalen gent desellve Portugeesen sall doen aen de Compe rembouseren ende weder uijtkeeren all het geene zij successive van desellve genoten ende ontfangen hebben wegen de schepen Jan Baptista [3]) ende Nasaret, int jaer 1652 van haer genomen, nadien de Compe het sellve geensints schulldigh is geweesst maer alleen betaellt heefft om met Maccassar in goede vrede te continueeren, dewelke door de listige practijken van desellve naderht niet aghtervolght offte nagecomen; en is bedragende .... [4])

14.

Dat Zijne Maijt voornoemt door dezellve aen d'E. Compe zall doen vergoeden ende betalen de schade ende het verlies dat desellve geleden

---

[1]) Aenhanck.
[2]) Niet ingevuld.
[3]) Stapel, bldz. 54, v.v.
[4]) Niet ingevuld.

offte gedragen heefft bij de fuge van den ads[t 1]) Adrighem [2]) door desellve Portugesen nae Solor gevoerdt, bedragende 8 duijsent R[s] van 8[ten].

15.

Dat de Maij[t] de voorschreven Portugesen boven dien zal constringeren, aen de Comp[e] over te leveren ende te bestellen de persoon van de voorschreven Adrighem ende de andere die nevens hem gevlught zijn offte zoo het zellve niet terstondt en sall connen geschieden, dat zij alsdan in plaets van dien aen desellve Comp[e] sullen tellen ende opbrengen nogh eens een gelijcke somme van 8 duijsent R[s], onder toesegginge dat haer desellve zullen worden gerestitueert, soo haest zij de voorschreven Adrighem ende andere persoonen sullen hebben overgegeven offte gelevert.

16.

Dat de coninck van Macassar aen de Comp[e] sall doen wederom geven ende restitueeren alle de gene die oijt offte oijt van haer zijn weghgelopen ende in Maccassar offte het gebiedt [3]) gevonden worden offte die nogh nae dese t eenigen tijde in Maccassar van de Comp[e] sullen weghgelopen, zoo Nederlanders als swarte, zoo lijffeijgenen als vrije, uijtgesondert alleen dat de Heer gesant Crain Poepoe daeronder niet en heefft gelieven te begrijpen den geene die reede de Moorsche religie aengenomen ende hebben laten besnijden, maer dat het sellve voor de Koninck zoude blijven gereserveerdt.

17.

Dogh die nae desen zullen overlopen, sullen in alle manieren wederom gegeven worden zonder aenschouw van religie offte besnijdenisse.

18.

Dat de koninck van Macassar zall doen straffen offte aen de Comp[e] overleveren alle de gene die handtdadigh offte schuldigh zijn aen de moordt ende spoelie [4]) van den Amboinschen burger Pieter Gillissen verleden jaer omtrent Bima [5]) om hals gebraght, bij alldien ze gevonden connen worden.

---

[1]) Adsistent.

[2]) Jan van Adrichem, — De man was gevlucht met een bedrag van ruim f 20.000 (Stapel, bldz. 60).

[3]) Het overige gebied.

[4]) Beroving (Lat.: spolium).

[5]) Bima stond toen in een afhankelijke positie tegenover Makassar.

19.

Dat de Comp^e voortaen in Maccassar continueele residentie zall mogen houden om haer negotie te drijven, vrij ende onbecommert, zonder verhinderingh offte belet van ijmandt, zoo tot Maccassar selff als op alle andere handellplaetsen van Zijn Maij^t gebiedt.

20.

Dat de Comp^e offte hare onderdanen tot Maccassar offte ellders onder het gebiedt negotie doende, met geen swaerder offte ander tollen offte gereghtigheden en zullen worden beswaerdt dan als voor desen bij t leven van Zijn Maij^ts heer vader in gebruijck zijn geweest. [1])

21.

Dat de ministers van de Comp^e, die in Macassar sullen resideren, bij voorvall van eenige missdaet offte questie tusschen haer volk offte die van de Comp^e schepen offte andere onderdanen van de Comp^e, desellve sullen vermogen offte handelen, te reghten ende te straffen offte well nae Batavia te bewijsen [2]) nae dat de saeke gelegen zall wesen, zonder dat eenige reghter in Maccassar hem daermede zall bemoeijen.

22.

Maer quesstie, misdaet offte zaeken voorvallende tusschen het volk van de Comp^e ende de Macassaren, desellve sullen affgedaen ende besleght worden bij Commissarissen wedersijts, soo van Maccassaren als Nederlanders te kiezen.

23.

Dat de coninck van Maccassar door de Portugesen sall doen vergoeden ende uijtkeeren de cleijne schade die eenige partyculiere jonghst bij verlaten van de logie in Maccassar geleden hebben.

24.

Voorts is verdragen ende overeengekomen, dat de Maij^t van Maccassar door de Portugesen aen de Comp^e sall doen opbrengen ende betalen voor de sware onkossten, die desellve met de jongste uijtsettinge heefft gedaen, zodanigen somme gellts als tusschen zijn gem^e Maij^t ende d^e E. gesanten van de Gouverneur Generael ende

[1]) *Corp. Dipl.* I, bldz. 304, v.
[2]) Verwijzen.

de Raden van India tot dien eijnde nae Maccassar wordende gesonden,[1]) sall overeengecomen ende verdragen worden ende dat ondertusschen in minderingh van de sellve hier aen de Comp^e ter handt gestelt ende gelaten zall worden het goudt offte gellt dat d'Heer gesant Poepoe van Maccassar mede gebraght heefft.

25

Waer jegens van de Gouverneur Generael ende Raden van India van hare[2]) beloven, haer guarnisoen uijt de fortresse Panacoca te lighten ende desellve Sijn Maij^t weder in te ruijmen ende over te geven, te weten soo haest de bovengeroerde possten gellts door de Portugesen getellt ende opgebraght ende desellve voordt uijt Maccassar geset zullen wesen, offte dat de Coninck voor het effect van desellve uijtsettinge der Portugesen ondertusschen in handen van de Comp^e en tot haere versekeringh gestelt zall hebben eenige gequaliiceerde ostagiers[3]) tot genoegen van de voorschreven Nederlandsche gesanten.

26.

Ende hier mede zullen dan doot ende te niet gedaen wesen alle pretensien, actien offte claghten die d'een off d'ander partije offt de resspective subjecten tegen mallcander zouden mogen hebben in te brengen.

27.

Ende sall van nu voortaen tusschen de crone Macassar ende de Generael Nederlandtsche Comp^e gehouden ende geobserveerdt worden een goede opreghte ende versekerde vrede ende vruntschap.

Ende op dat desellve in alle de bovenstaende poincten des te religeuser magh onderhouden worden, zoo sullen de voorschreven artijculen hier in Batavia bij de voormelte heer gesant Poepoe ende de personen hem bijgevoeght mitsgaders bij d'Gouverneur Generael ende Raden van India ende naderhandt in Maccassar bij d'Maij^t alldaer ende desselffs Raden met aenroepinghe van de allderheijlighste name van den eenigen allmaghtigen ende reghtveerdigen Godt bevesstight en geconfirmeerdt.

Batavia int Casteell den 19^e Augustus A^o 1660. Was geteeckent bij

---

1) Vgl. Stapel, bldz. 67.
2) Weggelaten: „zijde"?
3) Gijzelaars.

den Heer gesant **Poepoe** mitsgaders sijn bijhebbende persoonen en **Joan Maetsuijcker, Carell Hartsinck, A. d. Vl. v. Outshoorn, Nˢ Verd.** [1]) en **Dʳ.** [2]) **Jansz. Steur.**

CCXLIV. MAKASSAR.

2 December 1660. [3])

Na het verdrag van 19 Augustus 1660 waren de verhoudingen tusschen de O. I. C. en Makassar nog niet in het reine. Nieuwe onderhandelingen vonden plaats, welke met onderstaande „artijculen" eindigden. (Stapel, *Bongaaisch Verdrag"*, bldz. 67, v.)

Naeder artijculen ende poincten waer op benevens de artijculen die Crain Popoe op Batavia met d'Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijker ende de Raden van India gemaeckt heefft, de coninck van **Maccasar** en zijnen Raedt met den Commissaris Jacob Cau [4]) eenen eeuwigen vrede uijt den naem van d'Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijcker en d'Heer Raden van India van wegen den staet van d'E. Compᵉ gesloten en gemaeckt heefft.

Voor eerst approbeerdt en ratificeert de Maijesteijt van Maccassar, [5]) Radia Sambanco Crain Tello, en zijn Raedt en Groten alle de poincten en artijculen die uijt zijnen naem met Crain Poepoe op Batavia met den Heer Gouverneur Generael en Heeren Raden van India op den 19ᵉ Augustus 1660 gemaeckt, besloten en onderteijkent zijn, behoudens dat het 13e artijcull spreekende van de wederuijtkeren der penningen van het schip St. Joan Babtista, die door den Heer Willem van der Beeck in het jaer 1656 toegestaen en aen den Coninck betaellt zijn, sall aghterwegen zijn en blijven en datter noijt meer van gesproken sall werden, gelijck ook mede Zijne Maijᵗ van

---

1) Verburg.

2) Dirk.

3) Uit het Contractboek. Dit schijnt wel de juiste datum te zijn en niet 1 December. (Vgl. Stapel, *Bongaaisch Verdrag*, bldz. 67, noot 1).

4) Hij was naar Makassar in commissie gesteld met Zacharias Wagenaer. Wagenaer verliet Makassar weder den 3 November. (Stapel, bldz. 67).

5) Hij werd door ons gewoonlijk met den naam Hassan Oedien aangeduid.

alle gelltpretentien op d'Compᵉ teenemaell desisteerdt en noijt meer van spreeken zall.

Ten tweede belooft en neemt zijne Maijᵗ en zijne regeringe aen, hem noijt met staet van de Compᵉ en hare onderhorige, alsmede met die van **Ternaten, Tijdor** en **Bachan** sigh meer te bemoeijen nogh desellve aen te trecken veell min die sonder pas comen daer te mogen dullden offte laten havenen, als op het 7ᵉ artijcull bedongen is, gelijck ook d'E. Compᵉ belooft, haer met die van Maccassar offte hare regeringe noijt te sullen bemoeijen.

Ten derden belooft en neemt Zijne Maijᵗ aen, voor het aengaen van het vaertuijgh van den vrijburger Pieter Gillissen, op Bima vermoordt, met den eersten te betalen het zij in gellt, goederen, coopmanschappen en diamanten volgens hare waardije de somma van 6000 goude masen waermede dan die pretentie t eenemael zall volldaen, doot ende te niet te wesen.

Ten vierden belooft Zijne Maijᵗ mede, dat hij de logie zoo haest de vrede besloten, geteijkent, zall wesen, tot zijne cossten weder zall laten opbouwen en opmaeken als mede dat ook het dack boven op niet met adap maer met pannen sall gedeckt werden, sullen de pannen door de Compᵉ becostight werden ende zullen daer continueell benevens het opperhoofft de thiende [1]) op Maccassar mogen verblijven.

Ten vijffden belooft d'E. Compᵉ den prins Calamatta [2]) op Maccassar te sullen laten verblijven en daer niet meer van te spreecken.

Ten seffenden (sic!) is overeengecomen en toegestaen aen den coninck van Macassar, dat alle die geene, die voor het maeken van dese contracten Moors geworden zijn, soo sullen blijven ende niet aen d'E. Compᵉ overgeleverdt werden.

Ten sevenden belooft de Coninck alle de Portugesen ende hare aenhangh binnen de tijt van een jaer uijt zijne landen en gebiedt te sullen doen vertrecken en uijtwijsen en noijt meer laten incomen gelijck als op het 12ᵉ artijcull op Batavia bedongen en toegestaen is. Daer en tegen belooft ook de Compᵉ desellve Portugesen binnen die tijt nogh op zijn landt nogh in zijn havens niet te sullen molessteren off eenigen overlast aen doen gelijck desellver Portugesen

---

[1]) ? Het opperhoofd met 9 man?

[2]) Zie hiervóór bldz. 10 en Register van Persoonsnamen.

binnen die tijt op Maccassar en havens aen de Hollantse natie en hare onderhorige ook niet sullen vermogen te doen, dogh soo wanneer eenigh schip offte praeuw der Portugesen tot Maccassar sall gecomen zijn, dewelke niet en sall weten van dese artijculen, soo sall de coninck van Macassar terstondt haer wederom doen wegh gaen.

Waermede dan alle actien en pretentien van wederzijden doot ende te niet te zijn ende eenen eeuwigen vrede op all de bovenstaende artijculen met de regeringe van Maccassar en de staet van de Compe in den name Godes gesloten en gemaeckt is op den 2 December 1660. Sullen het fordt Panecoca soo lange in handen van de Compe verblijven tot dat alle artijculen vollbraght zijn en de Portugesen uijt Maccassar vertrocken sullen wesen, zijnde de vreede tot bevestinge van alltijt te sullen heijliglijck op alle de bovenstaende artijculen soo met crain Poepoe op Batavia als hier gemaeckt en besloten, naergecomen en onderhouden werden. Bij den Koninck en zijne Groten als mede bij den Commissaris Jacob Cauw uijt den naem van d'E. Compe onderteijkent en met aenroepinge van den allderheijlighsten name Godts ider op zijne wijze geconfirmeert en bevesstight.

Alldus gedaen en gesloten in het casteel Samboupoe [1]) desen 2e × ber Ao 1660 ende was als voren geseght met des Coninex zegell met swarten inck gedruckt en bij de Grooten onderteekent. Ter zyde stont mede de handteekeninge van den commissaris **Jacob Cauw** en daer onder deszelffs signet in roden lacke gedruckt; vervolghde nogh ter zijden: den inhoud van dese vrede is, geen van alle artijculen te buijten te gaen en dat men haer niet en besware in t geene daer zij geen maght toe en hebben, dat is te verstaen geen ondersaet van de Coninck van Maccassar te dwingen om Christen te worden.

CCXLV. KUST VAN KOROMANDEL.

7 December 1660. [2])

Met Golconda had de O. I. C. reeds lange jaren betrekkingen en over 't geheel een bevredigende houding. (Zie *Corp. Dipl.* I, passim en Register). De hoop op winstgevenden handel deed over moeilijkheden heenstappen, terwijl ook andere oorzaken medewerkten, om van de zijde van Golconda de O. I. C. ter wille te zijn. Zóó de verhouding van Golconda's vorst tot de Engelschen (Vgl. beneden).

---

[1]) Samboepo.

[2]) Uit Contractboek II. Geheel zeker van den datum ben ik niet. Zie aan het slot.

Translaat firman door de Golcondaschen koning Sultan Abdulla Cotupchia [1]) aan den Capitein der Hollanders tot Masulipatam geschreven en den laasten December Anno 1660 ontfangen.

Naar den gewoonen tijtel en groete stondt:

Den Cap" der Hollanders tot Masulipatam sal bij desen weten, dat des Konings gunst tot U.E. groot is en ook dat den Coning van deszelfs dienaer Soererauw [2]) verstaen heeft, hoe met U. E. in alle vruntschap en sonder verschil geweest was, als mede dat van Uwent wegen des Conings landen veel winsten en welvaart genoten, en dat U. E. tot den Coning ten hoogsten genegen waart, 't welk de Maij' ook zeer wel behaegt, sig daar over verheugt en gevoeglijk ook gelast heeft, dat men U. E. vervolgens voor heen na eijgen welgevallen in 't stuk van negotie soude laten continueeren, en soo 'r ijets aan quam te gebreeken, of verder te vereijsschen, soo moet U. E. dat maar aan Soererauw bekend maken, die 't den Coning wel aanschrijven sal, op dat U. E. werk met de Maij'" gunst behoorlijk sijn voortgank nemen mach. Den Koning is nu weijnig tijts geleden bekent gemaekt, hoe dat M' Ianson, [3]) den Cap" der Engelschen, sich tot noijt gehoorde quade saken, streckende tot nadeel van den Coning begeven heeft, nemende sijn ampt niet nae behoren waar, maer vergaert een leger van volck, daar mede mijn lants ingezetenen, onder 't een of 't ander protext tot hem doet brengen, seggende, datse aan en onder hem verplicht sijn. In gevalle sulx waer is, soo dient U. E. hem daer van af te raden en voor sulcx verder te waarschouwen dat 't niet meer en geschiet, alsoo 't den Coning ten hoogsten mishaagt, en dat hij sig in de negotie volgens sijn ampt tevreden en verder stil hout, so niet, is 't seker dat hij sijn loon daar voor crijgen sal. U. E. moet sig altoos in en tot des Maij'" dienst genegen toonen, omdat U. E. sig van sijn gunst wel versekeren meugt, derhalven sijn bevelen ook nacomen moet.

---

[1]) Abdullah Qutb Shah. Vergelijk over hem Valentijn, *Choromandel*, bldz. 36. — Havart, *Cormandel*, passim, zie Register; Crooke's *Tavernier*, II, p. 138, I, p. 128 ff, XLIII f.

[2]) Zie *Dagh-Register 1661*, bldz. 127.

[3]) William Johnson, „agent" te Masulipatam. In deze dagen was er één „Presidency" voor de East India Company nl. te Surat. Elders o.a. te Mazulipatam had zij „Agencies", ondergeschikt aan de Presidency (Sainsbury-Foster, *Court Minutes, 1655—1659*, p. XXIV, 4, 212, 229). Bij besluit van de *Court of Committees* van 11 October 1661 werd hij teruggeroepen voor „miscarriages and abuses" (t. a. p., *1660—1663*, bldz. 136, 171.

Geschreven den 4e dach der maant Rabbillasamij [1]) in 't Jaer Mahomets 1071 ter ordre van de Maij' en gepasseert voor Molla Abdul Sameth, chercheijl [2]) van des Maij'ts moeder; boven aan stont des Konings zegel, met swarten inck gedruckt.

CCXLVI. BANDJERMASIN.

18 December 1660. [3])

Na het contract van 4 Sept. 1635 (*Corp. Dipl.* I, bldz. 270, v.) duurde het niet lang, of ook hier waren weder de poppen aan het dansen. Het contract van 1635 werd niet door Bandjermasin bekrachtigd. Nog in 1635 kregen de Engelschen vergunning, een factorij op te richten, wat de onzen vreesden, dat zou ingaan tegen de bepaling in het contract van 1635 omtrent de peperlevering aan de O. I. C. Daartegenover stond, dat de O. I. C. een expeditie ondernam tegen Koetei en Passir, wel in eigen belang, maar die toch bewerkte, dat de vorsten van beide landen zich weder onderwierpen, of den schijn daarvan aannamen, aan Bandjermasin, aan welks gezag zij zich hadden onttrokken. Een „loge", een flink, sterk gebouw, werd door ons in Martapoera gebouwd. Martapoera begon „een gewigtig kantoor" te worden. Toch werd de invloed der Engelschen steeds grooter. Aan het „Hof" vormde zich een partij, die den ons goed gezinden vorst tegen ons innam. Een partij, door de Engelschen en door Javanen gesteund. In Februari 1638 werden de Nederlanders, wiens opperhoofd, Coenraad Cramer, de monopolie-teugels wel zeer strak hield, vermoord. Hij had zich „te precies tegen d'orientische prinsen gekant". De daarop gevolgde vijandelijkheden brachten ons niets verder, terwijl al spoedig de Bewindhebbers tot vrede neigden met het oog op de commercie. Ook Bandjermasin wenschte de voordeelen, verbonden aan onzen handel, niet missen. In 1660 werd Dirk van Lier naar Bandjermasin gezonden, om te trachten tot vrede te geraken. Wat gelukte. Daarvoor naar Batavia meegenomen Bandjermasinsche gezanten sloten den 18 December onderstaand verdrag. (Van Dijk, *Borneo*, bldz. 30—128, *Realia*, I, bldz. 79).

Accoordt gemaeckt bij den Gouverneur Generael ende Raden van India met d'gesanten van **Martapoura** [4]) den 18en December A° 1660. [5])

Allsoo hier tot Batavia verscheenen zijn Sara Doeta Ponbanall Lasmita en Trasaell, gesanten van den Pangoran ratou van 't landt van

---

[1]) ? Welke maand hier bedoeld wordt, Rabioel Awal of Acher, weet ik niet. De twee maanden samen loopen van 4 November 1660 tot 1 Jan. 1661.

[2]) Titel van een hooggeplaatst ambtenaar. (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 155).

[3]) Uit het Contractboek.

[4]) Hier was de zetel der Regeering van Bandjermasin in dezen tijd (*Corp. Dipl.* I, bldz. 279).

[5]) Van Dijk, *Borneo*, bldz. 126, plaatst het op 26 Mei 1660. Ik heb dit niet aangetroffen. Zie echter beneden, bldz. 182.

Martapoura, om met den Gouverneur Generael ende de Raden van India aff te maeken het different tusschen de Comp^e en het voorschreven landt van Martapoura, open gebleven wegens de schade, die de gemelte Comp^e ende hare onderdanen A^o 1638 in Martapoura hebben geleden en die de Gouverneur Generael en Raden van India begroodt hadden op een somma van 50.000 Realen van 8ten, soo is heden tusschen de gemelte Gouverneur Generael en Raden van India ter eenre en de hooghgeaghte gesanten van de Pangeran ratou van Martapoura ter anderen zijde op approbatie ende believen van gemelte pangeran over een gecomen en verdragen dat de voorschreven Comp^e ende hare onderdanen, zoo Nederlanders als Chineezen ende andere natie, in vergoedingh van de voorschreven schade voortaen in Martapoura voor aenbrengen ende uijtvoeren harer coopmanschappen ende waren niet meer en sullen betalen dan 5 ten hondert eens zonder meer, in plaets van seven ten hondert die bij 't contract jonghst in Martapoura gemaeckt tusschen de gemelte Pangoran ende den Coopman Dirck van Lier [1]) bedongen zijn geweest en daermede zall dan de voorschreven pretensie van 50.000 doot en affgedaen wesen. Tot bevestingh hebben de Gouverneur Generael en Raden van India ter eenre ende de gemelte gesanten van den Pangaran van Martapoura ter ander zijde dese acte met haer handen onderteeckent int Cassteell Batavia, datum als voren. Onderstont en was geteeckent **Joan Maetsuijcker, Carell Hartsinck, A^s. Vl. v. Outshoorn, N^s. Verburgh, Dirck Jansz. Steur,** lager **Pr Marville** Secretaris.

CCXLVII. AMBON.

10 Februari 1661. [2])

„In het jaar 1661 quamen die van Ceram Laoet en Keffing, den oorlog moede werdende, eindelijk in de maand van Februari aan de hand". (*Valentijn*, t. a. p., bldz. 217). De redenen dat reeds zoo spoedig na het contract van 18 November 1656 (zie hiervóór, bldz. 98 vv.), de oorlog met die eilanden weder was uitgebroken, waren dat de hoofden niet willen overleveren de „drie voornaamste roervinken" (art. 11), „en ook niet toestaan

[1]) Dit is dan het contract, waarvan Van Dijk, *Borneo*, bldz. 126, spreekt. Het schijnt niet veel anders te bevatten dan dit stuk.

[2]) Uit het Contractboek. Ook bij Valentijn, II, *Ambonsche Zaaken*, bldz. 217 vv.

dat er een vastigheid op Goeli Goeli [1]) gelegt wiert", „wel begrijpende, waarom de Hollanders die daar wilden leggen, namelijk, om de vreemdelingen van daar te weeren, waar van zij moesten leven", wat toch gebeurde in 1657—1658. (*Valentijn*, t. a. p., bldz. 208—216. — Vgl. *Dagh-Register* 1661, bldz. 130).

Artijculen van accoordt ende vrede gemaeckt tusschen d'Heer Jacob Hustaerdt, Gouverneur der provintie **Amboijna** nevens die van zijnen Rade uijt den name van de Vereenighde Nederlandtse Oostindische Comp^{e} met de orangcaijen van **Ceram laoudt, Goram, Keffingh** ende alle de negerijen bij noorden ende bewesten **Goelij Goelij** die [2]) begrepen geweest.

1.

Eerstelijck d'orangcaijen bidden ootmoedelijck om vergiffenis van t geen zij in vorigen oorlogh bekennen tegen d'E. Comp^{e} misdaen te hebben.

2.

Waerop gemelte Heer Gouverneur in den name als voren om verder bloedtstortinge te mijden haer allt zamen nevens hare onderhorige pardonneerdt.

3.

Mits zullen zij, orangcaijen ende hare onderhorige, voortaen d'E. Comp^{e} als haren souvereijnen heer erkennen ende gehoorsamen gelijck d'ingesetenen van Leijtetimor, Hitoe ende Ouliassers.

4.

Ende nae publicatie deses sullen d'inwoonders van alle de boven genoemde plaetsen, jegenwoordigh sigh bij den anderen tot Solotkaij [3]) onthoudende, wederom wonen gaen op sodanige plaetsen als zij voor den oorlogh hebben bewoondt, gelijck die van Goram tot Goram, die van Keffingh tot Keffing en zoo voordts.

5.

Waer [4]) dan de vestinge tot Solatkaij gesleght sall moeten worden ende niemant toegestaen alldaar te woonen.

---

[1]) Aan de Z. O. Kust van Ceram. (P. J. Veth, *Woordenboek*, I, bldz. 361. — Kaart van *Amboina* bij Valentijn).

[2]) Valentijn heeft hier „die in de voorleden oorlog zijn begrepen geweest".

[3]) Valentijn: „Solitaij", in artikel 5 „Solotaij". — Volgens Veth, *Woordenboek*, III, bldz. 452, aan de Zuidkust van Ceram, bij Goeli-Goeli.

[4]) Valentijn: „Waar op".

6.

Ende bij alldien eenigh orangkaij off negerije, jegenwoordigh in desen begrepen, den inhoudt van dese artijculen weijgerdt nae te comen, sullen de andere oranghcaijen en negerijen gehouden zijn, desellve daertoe te dwingen.

7.

Aen radia Kelemoerij [1]) en Capiteijn Davidt [2]) sall geen leedt gedaen moeten werden omdat zij niet begeert hebben sigh met desen oorlogh te vermogen. [3])

8.

Alle de orangcaijen ende negerijen jegenwoordigh in dit accoordt begrepen, soo well als hare onderhorigen, zullen niet vermogen ellders verder om de West te varen als Amboijna ende Banda.

9.

Sullen ook alle handelingh met Maccassaren, Javanen, Maleijers ende andere vreemdelingen gehouden zijn aff te schaffen sonder desellve in hare stranden te admitteeren.

10.

Ende nae Banda, Amboijna varen willende, sullen die van Goram, Ceramlaut ende andere negerijen, om de noordt van Goele Goelij woonende, daertoe schrifftelijck licentie vorderen bij den sergeandt, tot Goele Goelij commanderende.

11.

Zullen ook uijt Banda off Amboijna geene specerijen mogen vervoeren van nagelen off noten op lijffstraffe.

12.

Ten welcker eijnde, van daer thuijs keerende, hare vaertuijgen sullen moeten laten visiteren.

13.

In het disstrict van Amboijna sullen zij met hare vaertuijgen nergens mogen blijven leggen als aent Casteell ende vestinge Hollandia tot Honimoa. [4])

---

[1]) Z.O.kust van Ceram.

[2]) Mij onbekend, wie hiermede bedoeld wordt.

[3]) Valentijn: „vermengen".

[4]) Of Saparoea.

14.

Ende dewijle d'orangcaijen klagen dat, mits verbodt van handelingh met vreemdelingen, sij geen raedt weten met haren massoij,[1]) die tot haer groot schade onvercoght soude moeten blijven, soo neemt d'Heer Gouverneur aen, d'Ed^e Heer Gouverneur Generael en Raden van India harentwegen te versoeken, dat desellve massoij in ruijlingh van kleeden bij d'E. Comp^e sall werden ingecoght, tot zoodanige prijse als desellve aen de vreemdelingen plaght vercoght te worden.

15.

Alle slaven uijt Banda, Amboijna en Ternaten, d'E. Comp^e offte hare onderdanen toebehoorende en tot Ceram, Ceram loout, Goram, etc^a overlopende, sullen de orangcaijen terstond aen de serg^t tot Goele Goelij gerestitueerdt moeten werden.

16.

Tot erkentenis sullen d'orangcaijen in desen gemelt jegenwoordigh aen d'E. Comp^e uijtkeeren vijffentwintigh kloeke slaven ende alle jaeren in de maendt Aprill 30000 atappen[2]) aent fordt tot Goele Goli leveren waer van sij lieden de repartitie onder malcanderen sullen mogen maeken.

17.

Ende vermits bevonden werdt, dat sommige van 's Comp^e onderdanen in Amboijna wegens geborghde kleeden in handelingh van sagou voor den oorlogh eenige schullden bij de Serammers hebben uijtstaende, sullen de oranghcaijen ordre stellen, dat aen sullke luijden betalinge geschiede, gelijck d'Heer Gouverneur aenneemt, reght te doen aen de Cerammers, die van schulld voor de oorlogh gemaeckt jets op de Amboinse ingesetenen hebben te pretenderen.

18.

Ende meenen[3]) d'orangcaijen ook aen te versorgen dat die van

---

[1]) Bast van de Massoia Aromatica, een boom die thans alleen op Nieuw Guinea schijnt voor te komen (*Encyclopaedie*, II, bldz. 679. — De Clercq, *Plantkundig Woordenboek*, bldz. 276). De bast wordt voor inlandsche geneesmiddelen enz. gebruikt. — Vgl. ook Valentijn, *Amboina*, bldz. 60.

[2]) De bekende dakbedekking (*Encyclopaedie*, I, bldz. 67, v.).

[3]) Valentijn: „nemen".

Kellebon [1]) restitutie doen van gelt en goedt voor desen in het dootslaen van den Bandasen burger, Simon genaamd. [2])

Alldus gedaen ende geaccordeerdt int jaght Bloemendall den 10e Februari 1661. Was getekent **Jacob Husstaerdt, Dideloff Verbeeck,** luijt. **Pietersz, Goverdt Danielsz, Steven Forang, Claes Rutgens, Carell Louisz, Jan Niermansz** en **Willem van Zijll,** Secretaris. In marginne stondt 's Compe zegell in roden lacke. Op Moors geteekent **Oija,** hoofforangcaij van **Lellebia, Mahoeda,** orang caija **Kelleloeboe,** [3]) **Kaijnean,** Iman van **Quais,** [4]) **T'sili,** orang caija van **Keffingh, D'jourradt,** orangcaij van **Kallewaroe** ende **Hirou,** [5]) orangcaij van **Daij.**

CCXLVIII. BANDJERMASIN.

16 Mei 1661. [6])

Onder de bevolking van Bandjermasin heerschte groote ontevredenheid over het contract van 18 December 1660 (zie hiervóór, bldz. 181), dat haar, naar het schijnt, gevoelig trof in haar peperhandel. Maar de vorst van Bandjermasin hield zich aan de zijde der O. I. C. en 16 Mei 1661 werd door den koopman Evert Michielsz met „Cartasaeta, des Konings geheijmen raed en daer de regeering meest opsteunt..... het contract gerevideert en nae eenige voorgaende alteratie vernieuwt en gesloten". (*Dagh-Register 1661*, bldz. 140, v.v., 166).

Artijculen van accoordt en vaste vrientschap, aengegaen tusschen de pangoran ratou tot **Martapoura** ende den Gouverneur Generael Joan Maetsuijcker ende de Raden van India tot Batavia. Is onder dato 2 Junij 1661 [7])

---

[1]) Op de Z.O. kust van Ceram (Valentijns kaart van *Amboina; Ambonsche Zaaken*, bldz. 105).

[2]) Valentijn heeft nog: „geborgen".

[3]) Op Kefing.

[4]) Valentijn: „Kaijra van Imam van Cook".

[5]) Valentijn: „Giroe".

[6]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1661*, bldz. 167, v.

[7]) Is juist. — Men zou hieruit kunnen opmaken, dat het bij het copiëeren der oorspronkelijke contracten voor deel I van het Contractboek wel degelijk is toegelegd op volledigheid. In de Inleiding kom ik hierop terug.

op folio(?) 310 int Batavias dagregister ingeschreven als volght.

Ten eersten is geaccordeert en overeengecomen dat alle de peper, die op **Bandjarmassingh** valt, alleen aen de Comp^e zall gelevert en nergens heen anders mogen vervoerdt worden als door de gesanten der Coningen offte dat se die van Banjarmassingh selffs tot Batavia off tot Malacca brengen.

Ten tweede isser een vaste prijs over de peper gestelt: hondert en taghentigh gantangs[1]) voor een teijll goudt offte 16 Realen off andere koopmanschappen tot die weerdije, op deze maniere te sullen continueeren dat niet meer verandert zall werden.

Ten derden is verdragen en toegestaen koopmanschappen te mogen drijven tot Martapoura, het sij met schip offte een logie te maeken, dogh alleen tot Martapoura ende niet in Oudt Banjarmassingh offte ellders anders.[2])

Ten vierden is vast gestelt dat voor het in- en uijtvoeren der coopmanschappen betaelt zall werden 5 ten hondert voor toll volgens het out gebruijk zonder veranderingh.

Ten vijffden zoo der ijmandt van de ondersaten der E. Comp^e ergens aen schulldigh bevonden moghdte werden, dat den Pangeran Ratoe hem niet sall mogen straffen, maer dat hij die aen t opperhoofft, die tot Martapoura resideerdt, zall moeten overleveren.

Ten zesden bij alldien ijmandt van t volk der Comp^e wegh gelopen zall zijn, het zij vrijlieden offte lijffeijgenen, tot Martapoura offte ellders anders, den Pangeran Ratoe zall die den geene die hen zall komen te krijgen niet laten volgen maer overleveren aent opperhoofft tot Martapoura.

Ten zevenden sall het opperhoofft, die tot Martapoura is, in continueele beschermingh van den Pangoran Ratoe gerustigh en van

[1]) „Een inhoudsmaat, bij de Maleiers van vijf kati gewicht". (Klinkert, *Maleisch Nederlandsch Woordenboek*, bldz. 588; vgl. *Encyclopaedie*, I, bldz. 738; II, 687. — De *Uijtrekening*, bldz. 3 zegt: „1 Last Rijs is 3066 lb. 1 Last is 46 maten. — 1 Maet 5 gantangh, sulcks 230 gantangh 1 Last uijtmaken". 1 Cattij brengt uijt 11 11/50 lb. — „Banjermassingh. 1 Spaense Reael doet 60 stuijvers. 1 Thaijl gewight is 16 maes. Vgl. nog *Encyclopaedie*, II, bldz. 794, v.) en Ferrand, *Poids, mesures et monnaies*, Indices, onder de verschillende namen.

[2]) „Niet tot Oudbanjer, 't welck al te verre buijten zijne" (des Vorsten) „bescherming was en ook aan niemand vergunt wiert" (*Dagh-Register 1661*, bldz. 141).

groodt offte kleijn ongemoeijt blijven, op dat allsoo de beschreven artijculen van t accoordt nagecomen werden.[1])

Geschreven op Dinsdagh den 18e dagh der 12e Mane.

CCXLIX. KUST VAN KOROMANDEL.

25 Augustus 1661.[2])

Een der verdere doelpunten van den Commissaris en superintendent Van Goens was het veroveren op de Portugeezen van St. Thomé (op de Kust van Koromandel, bij Madras), waar de Portugeezen een fort hadden. De stad had nog slechts kort geleden behoord tot het gebied van den Naïk van Tanjore, maar deze had hier moeten wijken voor den vorst van Golconda C. Forster, *Madras*, p. 19f., Hunter, *Gazetteer*, XVI, p. 369; Tavernier-Crooke, I, p. 183). Van Goens en Laurens Pith, onze gouverneur van Koromandel, hadden in 1661, „een tijd lang secretelijck met malkanderen over en weder gecorrespondeert over het bewuste exploict op de Portugese stadt St. Thomé ende men hadde geen gedachten, dat ijemand buijten haer beijde aldaer eenige de minste kennisse daer van hadden gekregen", toen de vorst van Golconda in Juli tusschen beide kwam en ons gelastte, „dat wij de stad St. Thomé zullen hebben met vrede te laten, alsoo ze hem toequam ende niemand anders; ..... dat de Portugeezen „t'allen tijden, wanneer het zijne Maij[t] geliefde, daer uijt mosten verhuijsen". Van Goens besloot, het exploict te staken niettegenstaande „absolute en peremptoire ordre" van Batavia kwam, om St. Thomé aan te tasten. Maar men zond ons „opperhoofd" te Mazulipatam, de opperkoopman Jacques Caulier, naar het Hof van Golconda, om te zien, wat gedaan kon worden. — De zending van Caulier scheen eenig succes, getuige onderstaand verdrag, te zullen hebben, maar Caulier kwam met de stukken terug (8 September) in Mazulipatam, „ongeschapt en zulks krachteloos zijnde" (*Dagh-Register 1661*, bldz. 323, v., 344 v., 402 vv."; Valentijn, *Choromandel*, bldz. 73; Havart, *Cormandel*, bldz. 113).

Van wegen de Ne Oosstindische Compe ende uijt den naem van d'Ed. Heer Rijckloff van Goens,[3]) ordinaris Raedt van India, admirael ter zee, velltoverste Generael

---

[1]) Volgens *Dagh-Register 1661*, bldz. 142 was ook vastgesteld „de prijs van de kleeden, die de Compe aldaer zal aenbrengen ...., zoo ende gelijk de gemeene man daer voor zal betalen. Maer de Koning en zijne grooten en hebben daer aen niet gebonden konnen wesen, dewijl men om haer te contenteren, somwijlen de handen wat lichten moet".

[2]) Uit het Contractboek.

[3]) Deze is nog altijd in deze streken als „Commissaris" enz. der Hooge Regeering (*Dagh-Register 1661*, bldz. 286.)

etc^a^., mitsgaders d'E. Heer Laurens Pit, raedt Extraordinaris van India, Gouverneur en Directeur der cusste **Chormandell** etc^a^, beken ik, Jacques Caulier, Oppercoopman en opperhoofft des Nederlandtschen comptoirs Masulipatam mits desen, met den Gollcondaesschen Maij^t^ Koutopchaij [1]) gecontract^t^ ende verdragen te hebben in maniere ende op conditie als volght.

Eerstelijck dat Zijn Maij^t^ de Portugesen uijt t Cassteell ende de stadt sall verdrijven zonder daer oijt weder in te laten comen ende dat voornoemt Cassteell met 's Conings soldaten bezet moet werden.

Ten tweede dat d'E. Comp^e^ buijten voornoemt cassteell ende in de stadt sall verdrijven(?) een logie om haer coophandell te drijven zullen mogen genieten, [2]) mits dat we de thollen ende gereghtigheden, gelijck bij de Portugesen betaelt is, aen den Koninck mede sullen volldoen, hem daermede de behullpsame handt biedende en Sijn Maij^t^ geboden, zoo veell de redelijckheijt toelaet om geen klaghten te hooren, zullen naercomen.

Ten derden dat we 's Coninghs schepen, derwaerts van d'E. Comp^e^ gelicentieerdt zijn te gaen, niet sullen ophouden maer desellvige, zooveell buijten nadeell van d'E. Comp^e^ geschieden kan, d'behullpsame handt bieden ende laten vertrecken.

Ten vierde sullen wij in zijn geh^e^ [3]) rijck geen overlast doen, wandt wij sien integendeell liever dat Zijn Maij^t^ koninckrijcke floreerdt.

Ten vijffden wij s' Coonings vijanden niet adsisteren.

Ten laesten daer Zijn Maij^t^ ons door zijn ouweldaer aen wijst, te weten buijten 't Cassteell ende in de stadt Malljap^r^, [4]) alldaer sullen wij dan een woonplaets nemen.

Gollconda dato 25 Augustus 1661. Was geteeckent **Jacques Caulier.**

---

[1]) Kutub (Quth) Sjah. (Vgl. nog over hem Thévenot, III, bldz. 206, v.v.).

[2]) De zin loopt niet, maar de bedoeling is duidelijk genoeg.

[3]) Geheele?

[4]) „Maliapoer, of St. Thomé". (Valentijn, *Choromandel*, bldz. 12).

CCL. KUST VAN KOROMANDEL.

5 Januari 1662. [1])

Van Goens vertrok 5 September 1661 van Pulicat naar Ceilon, waer hij 18 September aankwam, „hebbende Nagepatnam en passant aengedaen". (*Dagh-Register 1661*, bldz. 448). Indien dus dit kaul zelf werkelijk nog bepaaldelijk aan Van Goens zelf is verleend, zou het nog van ongeveer September 1661 dagteekenen. Waarschijnlijk is het van later dagteekening. In elk geval, ik heb den datum genomen van de toevoeging van 5 Januari 1662.

Blijkbaar is de naik van Tanjore zelf begonnen met de onderhandelingen, welke tot dit contract hebben geleid. Ongeveer September verschenen in Pulicat uit Tanjore „zekere oude hoofsche vrouw", die vroeger ook haar rol had gespeeld in dergelijke onderhandelingen. Zij ging terug met geschenken en een schrijven van Pith aen den Naik, „hem presenteerende de helft van de geroerde schenkagie, zoo wanneer Zijn Hoogheijt ons de halve tol van alle de goederen, bij de Compe aldaer uijt of in te voeren, geliefde quijt te schelden". De Naik ging daarop in (*Dagh-Register 1661*, bldz. 406, v.).

Caull door den neijck van **Tansjouwer** aen de Nederlantsche Compe op volgende wijze rakende de stadt en jurisdictie van **Negapatnam** verleent.

Int jaer Plawaen [2]) op den 13e van de maent Margatirra Dagoula [3]) heefft Achitta Risia Raghia [4]), Naijk aen d'Heer Rijckloff van Goens, admirael van de Hollantsche Compe, dit caull verleendt.

Doen UE. sijn gesant Chinanna [5]) hier gesonde hadde, hebbe ick UE. mijn gefortificeerde stadt Nagapatnam, waerin voor desen de Portugesen gewoont hebben, in volcomen eijgendom overgegeven, om soo well daerinne als in alle de verdere landen van mij Uwen handell te drijven en daervan een caull verleent. Nu geve ick UE. beneffens dat selve tot meerder eere ende proffijt van UE. dit nader geloofftschrijfft van inhoude als volght.

Dat UE. van alle de goederen, zoo coopmanschappen als mantementos, die vercoop, de hallve s'joncan genieten ende nemen zult, in plaets datse heell aen den duan comen sall, gelijck het tot nogh toe is geschiet.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Plava (1661—1662).

[3]) Marga siras???

[4]) ?

[5]) Vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 363, v., en Register van persoonsnamen sub voce Chinnanna; zie hiervóór, bldz. 138.

Dat U UE. voor alle de goederen, die landewaerts in door mijn heele landt met zijn volk te vercopen sent, niet meer als de hallve s'jonkan betalen zullt.

Dat UE. voor alle de kleeden, soo geschillderde als andere, item mantementos ende wattet ook meer soude mogen wesen, die lantwaerts incoopt, insgelijcks voortaen overall niet meer als de hallve s'joncan geven sullt.

De 10 dorpen [1]) geeffe mits desen tot een ongiffte(?) aen UE. voor alltoos, overmits dat UE. mij daer voor jaerlijcks in redelijckheijt met een schenkagie erkennen zullt.

Zoo vereere ik UE. bij deze mits gelijck de halve gereghtigheijt van de munt op t gout, sillver en cooper, dat UE. hier te munten brengen moght; eijndelijck confirmere en vernieuwe ik, mits desen voorts dato verleende caull, belovende t'sellve in alle zijne deelen te onderhouden en doen onderhouden. Maer UE. moet ook aen andere zijde verzorgen dat mij door de Uwen in Nagapatnam geen reden tot quadt genoegen gegeven en wordt.

Soo daer eenige mijner manigaers, dienaren, rovers, mitsdadigers offte andere mijne onderdanen haren toevlught naer U oordt nemen, moeten de uwer haer daerinne niet ontfangen nogh beschermen, maer de sellve aen mij off de mijne terstont overleveren; van gelijck datse de zodanigen, t'zij dat se in Uwe stadt offte daer omtrent zijn, geensints met raad en daet sullen adsissteren, maer haer daerinne onpartijdigh houden.

Tot besluijt roep ick mijn Godt tot getuijge, dat ick dit caull in alle zijne deelen promptelijck zall en doen naercomen, van welke mijne besweringe UE. Bramine Padmanaba [2]) ook kennis draeght. Dies UE. hier op zijn vertrouwen moet stellen en UE. negotie, zoo lange de zonne en d'mane duijren, gerustelijck in dese mijne proventie drijven. Gegeven ten tijde en geteijkent bij den neijk voornoempt.

---

[1]) Vgl. hiervóór, bldz. 145 en Valentijn, *Choromandel*, bldz. 6.

[2]) Deze, „een oud calant van de Comp'", was voor de onderhandelingen door Pith naar den Naik gezonden (*Dagh-Register 1661*, bldz. 406, v.).

Nader uijtdruck van t voorstaende nieuwe kaull, door Padmanaba Bramine zellver in t Portugees getranslateerdt en uijt Tansjouwer den 5e Januarij 1662 nae Palcacatta gesonden.

Van allderhande goederen die uijt 's Compe schepen gedisbarcqueerdt en aen d'coopluijden vercoght werden, sall de s'jonckan, die buijten t fordt betaelt wordt, half f voor den duan en half f voor de Compe wesen. Van allderhande cleeden en mantementos, als andere dingen, die uw lieden lantwaerdt in copen, te weten, die UE. dienstigh zijn, daervan sall de 's joncan, zoo op de plaets daer die dingen versamellt en ingecoght, item tot dat se aen t fordt gebraght worden, insgelijcx de helffte voor d'Compe wesen. Dit is zoo den reghten sin van 't voorschreven nieuwe caull ende bij dat woordt „ulieden" werdt zoo well d'Compe als hare coopluijden verstaen, gelijck ook andere partijculiere persoonen van de Compe. In voegen deze maniere voor de beste moet gehouden worden ende geen swarigheijt gemaekt, dat de coopluijden juijst niet mee int voorschreven caull gemelt worden.

CCLI. KUST VAN MALABAAR.

15 Januari 1662. [1])

Terwijl Van Goens op de terugreis was naar Batavia, ontving hij te Pulicat in September 1661 bevel van de Heeren XVII, om naer Ceilon terug te keeren en te trachten, de Portugeezen van de Westkust van Voor-Indië te verdrijven, „tot uijtvoering van het desseijn op de cust van Indien", vooral op Cochin. Van Goens voldeed aan dezen last, die niet in volkomen overeenstemming was met de vredesonderhandelingen in Europa. (Vgl. *Realia*, III, bldz. 80). Ook op de Kust van Malabar was de toestand zeer verward. De Portugeezen waren nog meester op verschillende kustplaatsen. Er bestond nog altijd de „Keijzer van Malabaer", de Samudri, (door ons verbasterd tot „Samorijn"), met niet veel meer dan een schijngezag over de vele potentaatjes in zakformaat op deze Kust. (Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 30). In dezen tijd schreef onze koopman „tot Calecoulang residerende, ... uijt Cochin verstaen te hebben, dat „den Palietter, de rebellen van de Cochinders, groote capiteijnen, den Samorijn, den Tekkencoerder, den Berkencoerder, ook die van Cranganor en in somma alle de Malabarse ragies met malkander als ook met den Portugees en den Koning van Cochin bevredigt zijn;

---

[1]) Uit het Contractboek.

dat niet wel tot ons oogmerk en komt, om dat ook de stad Cochin nu zeer versterkt is" (*Dagh-Register 1661*, bldz. 448; Vgl. ook bldz. 117, 286 en Canter Visscher, *Mallabaarsche brieven*, 17de brief, bldz. 198 ,v.v.). Verschillende van deze vorsten ontmoeten wij in de eerstvolgende verdragen. G. G. en Raden meende, „dat het best zal zijn, dat men het werk beginnen van onderen op, te weten van de caep Comorijn noordwaerts, ende dat vooral Coilan, Cochin, Cranganoor, Paliport en andere plaetsen van den vijand, zullen dienen tot subjectie gebragt".

Accoordt van verdragh staende gemaeckt in tegenwoordigheijt van d'Heer Admirael **Rijcloff van Goens,** commandeur **Roothaes**[1]) en Secretaris **Van Weerden,**[2]) all debatterende en over en weder contesterende tusschen den Sergeandt Maijoor der Portugesen **Coellho**[3]) geschreven en ter zijden de groote baterije op een schilld[4]) weerzijts onderteeckent, luijdende van woorde te woorde als volgt.

1.

Dat de stadt **Cranganoor**[5]) met desselffs jurisdictie offte aenkleven van dien zall gestellt werden aen den staet der Nederlandtse Vereenigde Oosstindische Comp^{e} en van haer Ed^{e} wegen aen dersellver veelltheer gecommitteerdens.

2.

Dat alle Portugesen, officieren en soldaten makende de Portugese militie, zullen uijttrecken met vliegende vaendels, slaende trom, cogells in de mondt, brandende londt tot voor de grote baterije en alldaer het geweer neer leggen voor den Hollandtschen velldoverste offte zijn gecommitteerde ende dat se gedisarmeerdt zullen binnen trekken tot dat d'eerste occagie sall voorcomen om desellve te transporteren daer t d'E. Comp^{e} best sal gelegen comen.

Dat de toepassen allen en de inboorlingen, van vrije conditie ge-

---

[1]) Adriaan Roothaes, een der bekwaamste zeeofficieren der O. I. C., had reeds geruimen tijd aan de Westkust op de Portugeezen gekruist. (Vgl. o.a. *Dagh-Register 1661*, passim).

[2]) Lucas van Weerden. (*Dagh-Register 1661*, bldz. 451).

[3]) De commandant van Cranganur, Fialho Fereira, was zwaar gewond. (Danvers, *Portuguese*, II, p. 326).

[4]) De stad werd stormerhand genomen. (Danvers, t. a. p., Valentijn, *Malabar*, bldz. 32).

[5]) Tusschen Kalikoet en Cochin. Vroeger een niet onbelangrijke plaats. (Vgl. Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 240; Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 54, v.). De ruïnen van het Nederlandsche fort zijn nog te vinden (Hunter, *Gazetteer*, X, p. 343).

boren, zullen blijve binnen de stadt Cranganoor tot nader gelegentheijt en ten minsten tot p^m Julij aenstaende.

4.

Dat alle geesstelijcke persoonen zullen bij d'eerste gelegentheijt nae Goa gesonden worden.

5.

Dat niemandt, zij hoge offte lage officieren, zullen vermogen meerder met haer te nemen als hare knappsacken ende zoo veell als haer specialijck noghte nader door den velltheer gelicentieerdt werden.

6.

Dat alle andere goederen geene uijtgesondert zullen overgegeven werden en gelaten in handen van den Commissaris en daertoe gestelt ten proffijte der Ed^e Oosstindische Comp^e, specialijck alle geschut, geweer van alle zoorte, ammunitie van oorlogh, slaven, slavinne ende Canarijns [1]) ende generalijck alle goederen des conings van Portugal, gene excempt, wadt naem desellve zoude mogen hebben.

7.

Dat alle getrouwde vrouwen ende doghters van vrije geboorte sullen werden getransport' nae Cochin offte Goa.

Op den 15^e Januari 1662. Op Batavia gecomen en in t sellve dagregister geinsereerdt op den 15 Junij daeraenvolgende.

CCLII. FORMOSA.

1 Februari 1662. [2])

De Mantsjoe-dynastie, die in 1644 in China aan het bewind kwam, stelde geen vertrouwen in Iquan (*Corp. Dipl.*, I, Register van Persoonsnamen, bldz. 561; Geo Philips, *A short account of Dutlh trade in Formosa 1629*, p. 25, 26), welke in de geschiedenis der O. I. C. zeer bekende Chineesche vlootvoogd — zeeroover in de laatste jaren der Ming-dynastie het tot een aanzienlijke plaats in het gewest Foekien [3]) had gebracht. Niettegenstaande zijne pogingen, met de Mantsjoes op goeden voet te komen, werd hij naar Peking opontboden en in 1646 viel hij door sluipmoordenaarshanden. De

[1]) Canareezen. (Vgl. *Hobson-Jobson*, p. 154, s.v. Canarin).

[2]) Uit het Contractboek. Ook in *'t Verwaerloosde Formosa*, II, bldz. 51, v.

[3]) Tegenover Formosa. Amoij (*Corp. Dipl.*, I, Register van Plaatsnamen, bldz. 568) is daarvan een der havenplaatsen.

nieuwe dynastie kreeg daardoor in Iquan's zoon, in onze geschiedenis bekend als Coxinga, een bitteren tegenstander. Deze Coxinga was geboren uit een Chineeschen vader en een Japansche moeder en trad al spoedig na de vermoording van zijn vader als een der piraten-hoofden op. Ofschoon uiterlijk een goede verhouding tusschen de O. I. C. en Coxinga bleef bestaan, hadden onze autoriteiten op Formosa reeds spoedig reden om Coxinga niet te vertrouwen: men vermoedde, dat hij een aanslag op Formosa in den zin had. In Batavia was men meer gerust. De toestand scheen ernstiger te worden, toen in 1658 Coxinga door de Mantsjoes van de vaste kust van China bijna geheel verdreven werd. Tevens kwamen een groot aantal Chineezen (in 1660 geschat op 25.000 weerbare mannen) op Formosa, waar vroeger reeds gebleken was, dat deze elementen niet betrouwbaar waren. Toch bleef men te Batavia zoo goed als geheel werkeloos. Den 30 April 1661 begon de aanval. Het fort Zeelandia werd ingesloten, andere versterkingen vielen spoedig in handen des vijands. Batavia zond hulp, maar te weinig in getal en slecht aangevoerd en gedeeltelijk te laat. Het fort had nog stand kunnen houden, maar het eiland was overigens in Coxinga's handen en de Nederlanders dáár aan de genade van Coxinga overgeleverd. Den 1 Februari 1662 gaf de gouverneur Coijet het fort over en daarmede „'t verwaarloosd Formosa". Het bericht kwam te Batavia den 17 Maart 1662. Coxinga stierf 2 Juli 1662. In 1664 werd door Balthasar Bort Keling (op Noord-Oost-Formosa) heroverd. (Luwdig Riess, *Geschichte der Insel Formosa*, S. 427 v.v.; Davidson, *Formosa*, p. 30 ff; Campbell, *Formosa under the Dutch*, p. 383 ff; *'t Verwaerloosde Formosa*, passim; *Dagh-Register 1661*, passim; *Realia*, I, bldz. 411; Valentijn, *Tayouan of Formosa*, bldz. 74 v.s.).

Verdragh gemaecht ende gesloten door Sijn Hoogheijt den Heer **Teijbingh Tsianto Teijsiancon Koksin,** [1]) belegert hebbende het cassteel Zeelandia op **Formosa** sedert p^me Meij 1661 tot heden den 1^e feb. 1662 ter eenre ende wegen den Nederlantschen Staet den Gouverneur dersellven Casteell Fred^k Coijet met bijgevoegde Raden ter andere zijde, bestaende in naervolgende artijculen.

1.

Alle vijandtschap van wederzijden gepleeght zij vergeten.

2.

Het casteell Zelandia met zijn buijtenwerken, geschut, overigh krijsmaght, [2]) montcost, coopmanschappen, gelt en alle andere goederen de Comp^e toebehoorende, sullen aen den Heer Coxinga werden overgeleverdt.

---

[1]) In *'t Verwaerloosde Formosa*, bldz. 51 vindt men nagenoeg dezelfde spelling.

[2]) *'t Verwaerloosde Formosa* heeft beter: „krijghs-tuygh".

3.

Rijs, broodt, wijn, arack, vleess, speck, olij, aseijn, touwerck, zeijll-doek, pick, teer, anckers, busskruijt, kogells, londt en wadt meer tot nootsaeckelijck behoeff voor all het volck deser besettingen op de schepen tot de reijse van hier tot Batavia nodigh is, sall voorschreven Gouverneur ende Raden van opgemelte goederen, als nogh Compe eijgen, onverhinds in de schepen der Vereenighde Nederlandtse Compe, op dese rheede ende custe zijnde, inschepen.

4.

Alle roerende goederen, bijzondere luijden van den Nederlandtschen Staet binnen dit Cassteell op Formosa off in desen oorlogh ellders vervoerdt zijnde toebehoorende, zullen door gemaghtigde van d'Heer Coxinja beschouwd wesende onvercordt aen opgemelte schepen ge-bragt mogen werden.

5.

Behallven voorschreven goederen zullen ook 28 personen des Breeden Raedts elk van hun mogen uijtvoeren twee hondert Rs in gellt, en 20 andere persoonen buijten de militie, getroude werckbasen off wadt aensienelijcke luijden zijnde te zamen 1000 Rs.

6.

De krijgsluijden zullen met all haer goedje en gelt, gevisiteerdt zijnde, met voll geweer, vliegende vaendels, brandende londt, kogels in de mont en slaende trommelen uijttrecken en aen boordt varen nae ons believen.

7.

Wie van Chinesen hier op Formosa, hoe veel en waerover t zij wegens paghten off anders aen de Compe nogh schulldigh zijn gebleven, zall bij een extract uijt 's Compe boeken aen d'Heer Coxinja werden opgegeven.

8.

Alle papieren en boeken van desen staedt zullen nu mede nae Batavia gevoerdt mogen werden.

9.

Alle dienaeren van de Compe, vrije luijden, vrouwen, kinderen, slaven, slavinnen in desen oorlogh onder het gebiedt van den Heer Coxinja geraeckt, op Formosa nogh zijnde, sall voorschreven heere van heden binnen 8 off 10 dagen aen opgemelte scheepen leveren;

ook die off [1]) in China zijn, mede aen gemelte schepen bestellen, soo haest als doenlijck is, desgelijx andere van s Comp^e volk op Formosa onder sijn gebiedt niet zijnde met den eersten vrij geleijde om aen 's Comp^e schepen te comen.

10.

Den gemelte heere Coxinja zall nu weder aen d'E. Comp^e overleveren de vier stucx bij hem veroverde scheepsboots met het geene tot desellve behorende in wesen heefft.

11.

Zall ook zoo veell vaertuigen bestellen als d'E. Comp^e benodight om haer volck en hunne goederen aen hare schepen te voeren.

12.

Aerdtvrughten, rundt- en andere beessten en wadt dagelijckx voor d'E. Comp^e volk geduijrende haer aenwesen vereijscht, door Zijn Hoogheijts onderdanen voor redelijcken prijs aent voornoemde volk der E. Comp^e van heden aff dagelijckx genoeg beschicken.

13.

Zoo lange als des E. Comp^e volckeren hier aen landt off niet aen boordt der scheepen sullen wesen, zullen gene soldaten van den Heer Coxinja off andere zijne ondersaten, geen dienst voor d'E. Comp^e te verrighten hebben [2]), dit Cassteell off zijne buijtenwercken nader comen mogen dan zijne schanscorven off Zijn Hoogh^ts werken jegenwoordigh zijn affpalende.

14.

Geen andere dan een witte vlagge van t Casteell sall waijen voor dat des E. Comp^e volk sall uijtgetrocken wesen.

15.

De opsienders van de packhuijsen sullen 2 off 3 dagen nae dat het ander volk en goederen aen boordt zullen zijn gecomen, int Casteel verblijven en dan eerst aen boordt der schepen gebraght werden met de osstagiers.

16.

Van den heere Coxinja sullen tot geijselaers aen een der ter reede leggende schepen van d'E. Comp^e, zoo haest dit van wederzijden elk

[1]) *'t Verwaerloosde Formosa*, bldz. 52, heeft. „oock die daer af in China zijn".
[2]) Hebbende.

nae zijn landt wijse zall geteekent, besegellt en bezworen wesen, overgaen den mandorijn off Capn Majoor Ongkin ende Pimpauw Jamosie, politique raedt en van wegen d'E. Compe daertegen bij den heere Coxinja in de stadt den Heer Oetjens van Waveren, [1]) tweede persoon dezes gouvernements en Sr Davit Harthouwer, mede lidt dessellven raedts en elk ter voorgestellde plaetse blijven tot dat alles volgens den inhoudt dezes getrouwelijck zall zijn volbracht.

17.

De gegijsellde off gevangene van den Heer Coxinjas volk in dit Casteell off aen des E. Compe schepen hier ter reede zijnde, zullen tegens de gevangene van ons onder des Hr Coxinjas gebiedt verwijsselt en vrijgelaten werden.

18.

Mits verstanden en t geen van geen groodt gelangh, eghter noodtsaeckelijck vereijste en [2]) in desen uijt te drucken, vergeten moghte wesen, zall in der minne gebetert en van wederzijden nae gedane kennisse tot wederzijts genoegen affgehandellt werden.

Het bovenstaende in Breeden Raedt, bestaende in de ondergenoemde persoonen, goetgevonden ende geteeckent. Int Cassteell **Zeelandia** op Taijovan primo Febr. 1662 en waren deses namen vervolgens daeronder geschreven **Fred. Coijet, Jan Oetjens van Waveren, Jacob Casemboot, Thomas van Iperen, Davidt Hardthouwer, Herman van Outshoorn, Daniell Six, Paulus Davidtsz de Vick, Herman Muijs,** [3]) **Barent Hermans, Roeloff van de Roer, Gerritt Gerrittsz, Lavinus Bor,** [4]) **Carell Lous,** [5]) **Jan van Amstell, Pieter Bordus,** [6]) **Dirck Coenen,** [7]) **Dominicus Vorsten,** [8]) **Jan de Mere, Danius de Fleur, Jan Fransz, Claes van Detten, Jan de Ridder, Joan Esskam,** [9]) **Adam Heningh,** [10]) **Pieter Staell, Christiaen Lijpah, Matthijs Benedictus** en **C. Hans Wolff.** [11]) Nota op 17e Maerdt op Batavia aengecomen.

---

[1]) Jan Oetgens van Waveren.
[2]) Om.
[3]) Waarschijnlijk: „Nuyts". Vgl. *'t Verwaerloosde Formosa*, III, bldz. 10, 34, 37.
[4]) Of Box.
[5]) Louisz.
[6]) Bordes.
[7]) Niet in de andere lezing.
[8]) Van Vorsten.
[9]) Askamp.
[10]) Hemmen.
[11]) Jans Wolf.

CCLIII. KUST VAN MALABAAR.

7 Maart 1662. [1])

Na de verovering van Quilon en Cranganur, tastte Van Goens in Februari 1662 Cochin aan, maar hier moest hij terugtrekken. Spoedig daarop sloot hij onderstaand „contract" met den Samudri. (Valentijn, *Malabar*, bldz. 31, v.v.; Baldaeus, *Malabar*, bldz. 114, v.v.; Danvers, *Portuguese*, II, 325 ff.).

Contract, tusschen den Koninck **Samorijn** [2]) ter eenre ende de Verenigde Nederlandtse Oostindische Compe ter andere zijde besloten uijt den naem van d'E. Heer Gouverneur Generael ende Raden van India bij d'Heer Rijckloff van Goens, Ordinaris Raedt van India ende zijne Rade.

Daer zall wezen een eeuwige vreede tusschen den Coninck Samoryn ende de Nederlandse natie in alle opreghtigheijt. [3])

De Sammorijn beloofft van t zijnent wege omtrent de Nederlandtsche krijgsmagte te laten 2000 Naijros [4]), die gecommandeert sullen werden bij hem selffs offte een van de princen van zijn bloedt.

3.

Beloofft nogh dagelijcx te bestellen 300 coelys tot den dagelijckcksen arbeijt.

---

[1]) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, *Malabar*, bldz. 32, v. Het is te Batavia goedgekeurd den 11 Juli 1662 (*Realia*, II, bldz. 192. — v. Rhede van der Kloot, *Gouverneurs-Generaal*, bldz. 61).

[2]) Wouter Schouten, *Vayagie*, noemt hem „Den Zamorijn of Keijser van Calichut en het Lant der Malabaren" (bldz. 224, 263 v.v.).

[3]) Tusschen dit en het volgende artikel is het volgnummer 2 weggevallen. Zie Valentijn, t.a.p.

[4]) „Name of the ruling caste in Malabar"; „the people of this denomination are by birth the military tribe of the Malabar coast". (Zie Hobson-Jobson, p. 615, s.v. Nair). „Naijros soldaten tot Couchien op Malabar, dog pretendeeren te wesen van een edeler soort als de gemeene. Siet Tsoutraas" .... „Tzoutraas is het derde off laatste geslagte onder de ge-eerde kasten en zijn alle gebore krijgsluijden off Nairos. Siet haer opvoeding en Regten Canter Visser over Mallebar P. 264, de Mallebaren geven groot op van der selver getal en wel tot 3.000.000". (*Versameling der Woorden*). De 21ste Brief van Canter Visscher's *Brieven*, (bldz. 264 v.v.) geeft „een nauwkeurig berigt van de Nairos of Mallabaarsche krijgsluiden zo beroemd door de veelvuldige oorlogen des Samorijns tegen de Portugesen". Ook Baldaeus, *Malabar*, bldz. 144 v. zegt het een en ander over hen en besluit: „Deze Nairos zijn de hardste vijanden van de Christenen, ende het Christen geloove, en geen wonder: omdat zij vijanden zijn van liefde en nedrigheijt, en vrienden van alle onkuijsheijdt en dertelheijdt, welke dingen klaarlijk tegens de Godtsdienst en de H. Schrift strijden". Vgl. ook Wouter Schouten, *Voyagie*, Amsterdam (1676), bldz. 190, v. 205. De Samudri had ook reeds bij 't beleg van Cranganur hulp aan de onzen geboden.

4.

Dat alle de peper in des Sammorijns landt vallende zall zijn en blijven voor d'E. Comp^e volgens marckt [1]) zonder die te mogen vervoeren offte laten vervoeren off vercopen aen eenige andere natie t zij inlandtsche coopluijden, uijtlanders offte Europeanen, nogh ook gehouden te zijn eenigen tholl te betalen zoo lange s'Comp^e guarnisoen in Cranganor sall leggen [2]) en dat naderhandt d'E. Comp^e zodanigen toll zall betalen als dan zall werden geaccordeerdt ende wanneer den Sammorin begeerdt voor sijn selffs eenige peper nae Mekka [3]) offt ellders te versenden, zal sulx met schrifftelijck consent van t opperhoofft uijt 's Comp^e naem werden toegelaten zodanigh de billickheijt vereijschen zall.

5.

Alle materialen, t zij timmerhoudt, clappusnooten, kalck en wadt tot defensie van de fortificatiën nodigh zij, sall door den Samorijn bestellt werden offte toegelaten door de Hollanders te werden versorght met den arbeijt der coelys.

6.

Dat de Nederlanders voor haer gelldt binnen 25 dagen zall bestellt werden 20.000 vadem goede harde londt en haer volk behoorlijcke spijse volgens de prijs van 't landt.

7.

Dat alle coopmanschappen in des Sammorijns landt vallende insonderheijt houdtwercken, cardamom [4]) en wasch de Comp^e vrijelijck sall mogen copen en vrij en vranck uijt de Cranganoorze revier en anderen plaetsen uijtvoeren, zoo langh ons guarnisoen op Cranganor leijt.

8.

Zoo de Comp^e Cochin [5]) moght comen te veroveren, sall Cranganor door den Sammorin gedemolieerdt werden ende het Portugese veroverde geschut verdeellt volgens vorigh contract. [6])

---

[1]) Valentijn: „volgens de markt".

[2]) Vgl. nog hierna No. CCLXVIII (15 Febr. 1663).

[3]) Valentijn: „Mocha".

[4]) Zie *Encyclopaedie*, s.v. Kardamoenggoe. „De als specerij bekende aromatische zaden worden gekauwd". (De Clercq, *Plantkundig Woordenboek*, bldz. 166); Vgl. Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 27 v.v.

[5]) Van Goens was de belegering begonnen in Februari 1662, maar had moeten terugtrekken. (Valentijn, *Malabar*, bldz. 32).

[6]) Mij onbekend.

9.

Dat in dit contract zullen begrepen zijn de conings van **Cranganour, Palietter**[1]) ende alle **Mallebaerse vorsten** die in dese alliantie sullen begeeren begreepen te zijn.

10.

Zoo ymandt van de coopluijden, daer de Nederlanders mede handelen, quame fugutijff te werden, sall den Samorijn die weder leveren en sullen desellve coopluijden van hun niet mogen werden met andere lassten beswaerdt, maer onder de Compe geprotegeerdt mogen worden.

11.

Zoo ymandt van de Nederlanders sigh met een inlander in querell quam te vergrijpen, eenigh ongeluck quam te geschiede ende off ymandt der Sammorijnse sigh aen de Nederlandse vergreep, sullen de schulldige aen yders respective hooffden geleverdt werden, om daer over correctie te doen nae reghten der wederzijtse natien, maer alle dootslagen zullen wederzijtse met de doot gestrafft werden.

12.

Zoo ymandt van de Nederlanders t eeniger tijt sigh fugitijff stellde, sall de Sammorijn aen den sellven in zijn landt geen verblijff geven, maer hem met alle devoiren traghten nae te speuren om de Nederlandtse overheijt wederom in handen te stellen.

13.

d'Compe belooff t van haer zijde te waren[2]) voor den Sammorijn offte de princen daertoe gereght de staat Cranganor nae haer vermogen ende mede Palipordt[3]) ende Baijpin[4]) soo t doenelijck zij tot November aenstaende om dan nader te tracteeren.

---

[1]) Vgl. hierna, bldz. 202.

[2]) Valentijn: „bewaren".

[3]) „Onder Cranganoer behoort de post van Paliporte welke gelegen is aan de mond van de Cranganoorsche Rivier, daar die in de zee stort ruim een uur van Cranganoer...., wel eer met Militie bezet, maar nu .... dient om te beletten dat men geen Peper uit het land over zee vervoere". (Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 55). „Paliport is gelegen op het noordelijkste eijnde van 't eijland Baijpin. (*Dagh-Register 1661*, bldz. 100).

[4]) Het eiland Vypin, ten noorden van Cochin. (Hunter, *Gazetteer*, XXIV, p. 348, spreekt van Nederlandsche oudheden op het eiland. Valentijn, *Malabar*, bldz. 11, noemt „'t vermakelijk eiland Baypin". Baldaeus, *Malabar*, bldz. 114 zegt, dat het „behoort onder de Koningh van Cochin". Dat in den tekst en ook elders in de Nederlandsche werken, door mij geraadpleegd, wordt gesproken van

14.

Van dit contract zullen gemaeckt werden 4 originele instrumenten, twee in t Nederlands en twee in t Mallebaers ende van den Sammorijn ende den Nederlandsen Admirael onderteekent ende bij de ressp' natien onderhouden werden in alle opreghtigheijdt.

Alldus geaccordeerdt en beslooten int oorloghs schip den Musscaetboom, [1]) met de Nederlandtse vloodt geanckerdt voor t eijlandt Baipin, weijnigh benoorden de stadt Cochin, desen 7e Maerdt Ae 1662. Onderstondt de gewoonlijcke handteekeningh van den coning **Sammorijn.** Ter zijden densellven was geteijkent **Rijckloff v. Goens.** In marginne stondt: ons present. Was geteeckent **A. Verspreet** en **Pierre Dupon.** Wadt lager in t midden stont: mij present getekent **Marten Huijsman,** gesworen clercq.

CCLIV. KUST VAN MALABAAR.

12 Maart 1662. [2])

Onder de Mallebaarsche vorsten, welke onder de overeenkomst tusschen den Samudri en de O. I. C. „begeeren begrepen te zijn", (zie art. 9 dier overeenkomst) behoorde de „Palietter, vrijheer van 't eijlant Baijpien". Op denzelfden dag stelde hij zich onder het beschermheerschap der O. I. C.

Voornamen inhoud van de opdragt van de Palietters, [3]) vrijheer van Baijpien.

Baipin, is misschien te wijten aan Portugeeschen invloed. In sommige deelen van Portugal (tusschen Douro en Minho) wordt de V dikwijls uitgesproken als B. (Anstett, *Portugiesische Grammatik*, Dritte Auflage, S. 6.) — Folqman, *Grammatica Hollandeza* (Lisboa, MDCCXLII), zegt echter in zijn „Verhandeling van de Portugeese speldkonst": „V word altijd uijtgesprooken als de W, in 't nederduijts". Trouwens, Wouter Schouten, bldz. 211, 266, schrijft: „Vaypin".

[1]) „Het schip .... van den Veldtheer" (Wouter Schouten, *Voijagie*, bldz. 201). Schouten maakte als „chirurgijn" den tocht mede. Hij beschrijft de herhaalde bezoeken van den Samudri aan Van Goens, o.a. op de Muskaatboom.

[2]) Uit Contractboek III. — Is daar foutief gedagteekend 1661. Het handschrift was niet steeds gemakkelijk te ontcijferen.

[3]) Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 210, zegt: „Op dit Eiland (Baipin) heeft de Diakeny enige gronden, een gedeelte heeft de Koning, maar 't voornaamste bezit de Palietter die daarom als Heer van dit Eiland wort aangemerkt". Deze woonde dan ook op Vypin en was een der machtigste heeren van deze streken (bldz. 191, 179). Valentijn, V, 1, *Kaart van .... Malabar*, plaatst „Paljetters Land" tusschen Cranganur en Cochin.

Ik **Palietter Comemenone,** vrijheer van 't eijlant Baypien, bevindende mij in dese ongelegenthijt dat de Portugezen en andere omliggende vijanden mij, mijn land en onderdaenen grootelijcs beschadigt ende als haare vijanden gehandelt ende moeijlijckhijt aengedaen hebben, uit welke oirsaak mij onmagtig vindende te redden, ende voorschreven vijanden tegen te staan, ben ick genoodsaakt te soecken een magtige natie die mijn lande en onderdaenen mainteneerden ende versekeren, waeromme ick bij dese versoeck en aennemend d'Ed^{e} Vereenigde Nederlandse Oostindische Comp^{e} voor mijn beschermheeren, om benevens den Ko. Sammorijn mij in tijden van noot te beschermen, en protegeeren tegen alle quaadwillige en vijanden van mijnen staat, bij desen aen deselve Ed^{e} Comp^{e} intregerende en opdragende mijn persoon, land en alle onderdaenen.

Bij den Raad deser offensieve vloote geleth sijnde op 't instantig begeeren en ernstig aenhouden van den Palietter Comemenone, vrijheer van 't Eijland Baijpin en Eurioty [1]), werd denzelve op approbatie van d'Ed. heer Gouverneur Generael en Raade van India onder beschutting van de Vereenigde Nederlandse Oostindische Comp^{e} aengenomen, immers voor soo veel haer Ed^{e} magt ende gelegentheijt door goede hulpe zal comen te dragen, mits ons verseekerende van sijne zijde dat hij en sijne wettige successeure noijt eenig contract ofte aliantie met Portugeesen zullen mogen aengaen, directelijck nog indirecteleijk, op poene als na rechten daertoe staende en specialijk onder verband van sijn land, persoon, onderdaenen ende goederen gelijck hij ons aparte ola daervan opdragt gedaen heeft.

In 't schip de Muskaatboom ady XII Maart 1661. Onderstont: op approbatie van d'Ed heer Gouverneur Generaal en d'Ed heeren Raade van India, was geteeckent **Rijckloff van Goens.** Ter zijden stond 's Comp^{e} zegel en onder 't selve: ter ordonnantie van zijn Ed. geteeckent **Marten Huijsman.**

---

[1]) ?

CCLV. KUST VAN MALABAAR.

31 Maart 1662. [1])

Quilon (Coylan, Kollam) was door de Nederlanders op de Portugeezen veroverd den 29 December 1658, terwijl met het land Signati, dat tot Trevancore behoorde, een overeenkomst werd gesloten den 7 Januari 1659, waarbij de wederzijdsche rechten en verplichtingen ten aanzien van deze stad werden geregeld (Zie hiervóór, bldz. 139 v.v.). Quilon werd ons echter door de „d'Inwoonders" en Portugeezen weder ontnomen; maar in December 1661 weder door Van Goens veroverd, zonder verdrag. Ook hier kwamen weder de moeilijkheden met de inheemsche vorsten, Trevancore en „Segnati". (Valentijn, *Malabar*, bldz. 31; Baldaeus, *Malabar*, bldz. 144; Schouten, *Voyagie*, bldz. 188 v.v.; 299 v.v.).

Nader artijculen van acc[t] ende verbondt gesloten tusschen den prince van Trevancor uijt den name des koninckx van Trevancor ende de coninginne Singnatie met alle hare Groten ter eenre ende d'E. Comp[e] der Hollanders van wegen d'Ed. Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijker ende d'E. Heeren Raden van India door haren Commissaris en Admirael Rijckloff van Goens, ordinaris Raedt van India, ter andere zijne om te duijren te eeuwige dagen zonder eenige veranderingh.

1.

Alle injurien, kosten, schaden en ongelijcken aen wederzijts sullen blijven vernietight ende als noijt geschiet ende dienvolgens vergeten en vergeven.

2.

Het oude contract gesloten den 7[e] Januarij 1659 [2]) werdt bij desen vernieuwt om precicelijck onderhouden te werden, luijdende van woorde te woorde als volght. [3])

Dus verre [4]) t'oude contract ende sijn daerenboven nogh bedongen de volgende artijculen.

14.

Nae het sluiten van dit contract zullen de coopluijden vrij en vranck alle hare coopmanschappen aen de marckt brengen.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Zie hiervóór, bldz. 139 v.v. (No. CCXXXIV).

[3]) Ik laat dit „oude contract" hier weg.

[4]) N.[s] 3—13.

15.

Nae t verloop van 8 maenden ende de vrundtschap well onderhouden zijnde belooft den Admirael wegen de Comp[e] te restitueeren alle t geschut, dat uijt des Coninginnes hoff gehaellt is [1]) ende nogh daerenboven een stuck van 's Comp[s] geschut tot vereeringh ende 15000 fannums [2]) comptant ende sulx alleen tot een teeken en onderhoudinge van vrundtschap.

16.

Van dese belofften zall bij den Hollandtschen Admirael gepasseerdt werden acte in forma ende sullen borge blijven de coningh van Trevancas [3]) ende den ragia van Colecoulangh. [4])

17.

Indien ymandt der wederzijtse onderdanen off lijffeijgenen quamen wegh te lopen, sullen deselve nagespeurt en hare rêgenten off meesters overgeleverdt werden.

18.

Op t pleijn, dat van 's-Comps wegen tot uijtsight rondom de stadt Coijlan gemaeckt is, sall van niemandt eenigh huijsen gebouwt offte boomen geplant mogen werden ende de boomen, die omgehackt zijn, voor d'E. Comp[e] blijven.

19.

Zoo ymandt der Hollanders een inlander offte een inlander een Hollander quame te doden, sall den dootslager weder met de doot gestrafft werden ende van wederzijden yder over de zijne 't reght uijtspreeken.

20.

Alle mindere questien, die tusschen de onderdanen van de Coninginne offte Trevancor ende vande Comp[e] quamen voor te vallen,

---

[1]) De Nederlanders „quamen in de furie tot aan het Paleijs der Coninginne van 't Lant van Coulang: die zelfs oock mede was gevlucht.... Dies keerde de onse victorieus en vrolijck wederom nae de Stadt, hebbende tamelijck veel buijt, benevens twee ijsere, en tien andere kleijnder stuckjes Canon, in dese optocht van den vijant becomen" (Schouten, bldz. 195).

[2]) „Coylan. 1 Fanum Ragie 1/5 Rijcksdaelder, of 12 stuijvers". (*Uijtrekening*, bldz. 66). „Een Coilangse Fanum doet twee en een halve schelling". (Canter Visscher, bldz. 112).

[3]) Trevancore.

[4]) Kayankulam, ten Noorden van Quilon.

zullen de klagten over de schulldige gehoordt werden ende sall een yder zijn volk straffen nae de reght van sijn landt.

21.

Dit contract zall geteeckent werden bij de Coninginne ende alle hare Grooten mitsgaders den prince van Trevancor uijt den name des conings van Trevancor ende van 's Comp^e wegen door den Hollandtschen Admirael ende zijnen Raedt.

22.

Van dit contract zullen gemaekt werden vier origineele instrumenten, twee int Mallabaars ende twee int Nederduijts, daervan yder partije twee onder haer sullen behouden.

Alldus gedaen ende besloten in t hoff Kalare en t hoff Kili Veloers int lantschap **Coijlan** den 31 Maert 1662, in Mallabaerse charaghters bij de coninginne **Signatij**, den rasiadoor [1]) van Bariatta pulle, den goeripoe [2]) voor hem ende van wegen de Coning van **Trevancor** en bij den ragiadoor der Coninginne, genaemt Matane pulles. Weijnigh besijden stont: uijt den naem van d'E. Heer Gouverneur Generael ende Raden van India geteeckent **Rijckloff van Goens.** In marginne stondt: ons present als Raden, geteeckent **Chrisstiaen Poollman** en **Fr. Montan.** Boven int hoofft in marginne stont, t sellve [3]) van d'Comp^e. Ondert t sellve: ter ordonnantie van zijn Ed. ende den Raedt geteeckent **M. Huijsman,** gezworen clercq.

---

[1]) „Rasiadoor is een Ambassadeur op Mallebar. — Rasidoors land- en plaats regenten aldaar" (*Versameling*); „Grooten, welke zij Ragiadoors noemen" (Canter Visscher, bldz. 176, 189.)

[2]) „Goerijps zijn schermmeesters op Mallebar" (t.a.p.). — Zie echter Canter Visscher, bldz. 202: Signati is „gescheurt in drie deelen, waar van het eerste den Koning toebehoort, en die daarom Signati genoemt wort; het tweede aan den Poele Bariatte, het derde aan den Goerijp van Trevankour, veroorzaakt door den erfenisse van drie Zusters, uit het huis van Signati voortgecomen".

[3]) „t Segel".

CCLVI. KUST VAN MALABAAR.

31 Maart 1662. [1])

Steeds werd verder voortgegaan met de versterking van 's Compagnies invloed op de Westkust van Voor-Indië. Wel vertrok Van Goens in 't begin van Maart via Ceilon naar Batavia, maar hij liet in Adriaan Roothaes en Ysbrand Godsken bekwame vertegenwoordigers achter. De laatstgenoemde sloot 31 Maart het onderstaande verdrag met Kaijankolam (Vgl. Schoutens *Voyagie*, I, bldz. 300).

Renovatie offte vernieuwingh des ouden contracts tusschen den overleden Coning van **Calicoulang** ende de Comp[e] in den Jare 1643 aengegaen [2]) mitsgaders nader verbintenisse tusschen den jegenwoordige Coning gemaakt ende de opgemelte Comp[e], geaccordeert en besloten bij den Commandeur Isbrandt Godsken en Coopman Jacob Borghorst door d'Heer Rijcklof van Goens, ordinaris Raedt van India, Superintendent, Admirael, Velltoverste en expresse Commissaris daertoe gecom[t].

1.

Dat het oude contract tusschen den overleden Coningh van Calicoulan ende Comp[e] A[o] 1643 aengegaen, zall zijn en blijven in volle weerde en dat tot naeder verbintenisse ende verklaringh tusschen beijde dese natien nogh is besloten en geaccord[t] het volgende.

2.

Dat alle de peper, in des opgemelten konings landt vallende, aen niemandt als aen de voorschreven Comp[e] sall mogen vercoght worden ende bijzonderlijck aen geene Europiaensche natie, als Engellsse, Franse, Portugesen off andere wie het soude mogen wesen.

3.

Dat te water offte lande nogh door eenighe binnenwateren geen

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) *Corp. Dipl.*, I, bldz. 392, v.v. — De verdere bestudeering der ingewikkelde politieke toestanden op de Kust van Malabaar j[o]. de „Indische Cust" hebben mij de juistheid doen zien van mijne meening, aldaar in noot 3 uitgesproken, dat met Calicoulang wordt bedoeld Kaijenkolam en niet het meer zuidelijk gelegen Kalikoelam. Bij de z.g. „visites" b.v. van 's Compagnie's gecommitteerden wordt steeds Calicoilang of Calicoulang geplaatst ten Noorden van Quilon (b.v. *Dagh-Register 1663*, bldz. 577. — Vgl. ook Schoutens *Voyagie*, I, bldz. 300; Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 53, v.)

peper nae eenige plaetsen offte residentien, daer de voorschreven natie moght remoreren, zall mogen vervoerdt werden bijsonderlijck na Porca ende Cochin etc[a]; dat de Coningh t'voorgaende artijkell bij interdictie alle de coopluijden sulx sall verbieden, ten eijnde nae behooren onderhouden werde.

4.

Ende off het geviele, eenige dersellver coopluijden contrarie dit contract eenigen peper traghten uijt te voeren ende bij d'Comp[e] offte well bij den Coningh aghterhaellt wierden, zall desellve peper werden geconfisqueerdt te proffijte van de Coning ende d'Comp.; yder in de helfft.

5.

Ende werdt d'Comp[e] mits desen vergundt en toegestaen, op strant aen de reviercant een steene packhuijs te mogen bouwen, well verstaende, als sij sulx nodigh aghten, om haer peper etc[a] in alle verzekerheijt daerinne te mogen bergen, van sodanigen hooghte, dickte en lengte als de Coningh sall verstaen.

Alldus gemaeckt, gedaen ende geaccordeerdt tusschen den opgemelte coningh van Calecoylan ter eenre ende de voorschreven gemaghtighde wegens de Nederlandtsche Oostindische Comp[e] ter andere zijde ende zijn hiervan gemaeckt en wederzijts onderteeckent vier gelijcke geschrifften, twee in de Mallebaerse tale ende twee in 't Nederlandts, waer off tot nacomingh van dien een in Duijts [1]) en een int Mallabaers in des Coninghs handen sall blijven berussten ende de andere twee beij de Comp[e]. Int Nederlandts Comptoir Calicoulan den laesten Maerdt 1662. Was geteekent int Mallebaertse carackters bij den Coningh van Calicoulan. Ter zijden was geteeckent **Ysbrant Godskes.** Daer onder stondt, bij absentie van den coopman **Jacob Borghorst** [2]) geteekent **Juriaen Hendrick Willingh.**

[1]) Nederlandsch.
[2]) Onze vertegenwoordiger in Kaijenkolam.

CCLVII. PALEMBANG.

29 Juni 1662. [1])

Na het verdrag van 20 October 1642 (*Corp. Dipl.* I, bldz. 380—386) wilden de betrekkingen tusschen Batavia en Palembang niet vlotten; het was ook hier de zucht der O. I. C. om den Palembangschen peper alleen in handen te krijgen met uitsluiting van Europeesche en inlandsche concurrenten, welke de hoofdbron was der moeilijkheden; daarnaast het onhebbelijk gedrag van sommige Nederlanders. In 1657 [2]) werden twee schepen der O. I. C. afgeloopen. In November 1659 veroverden Jan van der Laan en Johan Truijtman Palembang, waarop eerst in 1662, en dit niet voordat een nieuwe „uijtsetting" van een flinke navale macht in 1661 plaats vond, onderstaande overeenkomst volgde (*Encyclopaedie*, III, bldz. 266; *Realia*, III, bldz. 12, v.; *Dagh-Register 1656/7*, bldz. 201, *1659*, Register; *1661*, bldz. 170, 209, v. enz.).

Overeencomste gemaekt tusschen de Gouverneur Generael Jan Maetsuijker ende de Raden van India ter eenre ende den gesant van den Pangeran Adepatij van **Palembangh,** ingabeij Ardanasadana ter ander zijde.

In name Godes, Amen.

Eerstelijck is verdragen ende overeengecomen dat voortaen weder een vasste en onverbreekelijcke vrede ende eendraght sall wesen ende onderhouden werden tusschen de Nederlandsche Comp^e ende den pangeran van Palembang, sonder dat de gepasseerde saken van d'eene offte de andere zijde meer gedaght sullen werden.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Ik volg voor deze dateering de *Encyclopaedie*, III, bldz. 266. Ik vermoed echter, dat dit iets later moet worden gesteld of in elk geval in het laatst van 1657. Immers het *Dagh-Register 1656/7*, dat loopt tot 31 December 1657, meldt hiervan niets, terwijl op 30 Juni 1657 wordt gemeld, dat de coopman Anthonij Boeij, die toen met een Palembangsche peperlading van ruim f 20137 in Batavia kwam, rapporteerde, „alles aldaer in voorigen goeden standt gevonden hadde". Maar de Palembangers „schenen wegens sijn persoon niet te welgenoecht vermits over twee jaeren aldaer de Chineese jonck genomen ende d'ingeladen peper wechgevoert hadde; sulcx sijn persoon altijts door goede wachten moste verseeckeren alsoo het daerop sochten te leggen om bij dees of gene occasie hem Boeij weder van candt te helpen, dat gemerckt hadde ende oversulck noch ditmaal haer handen ontcomen was." En deze Boeij was volgens den pangeran van Palembang nog niet de ergste (Vgl. *Dagh-Register 1659*, bldz. 6). — In „vergaderinge van India" op 7 October 1659, waarin tot de expeditie onder Van der Laan en Truijtman werd besloten, wordt gezegd, dat het afloopen der schepen „over twee jaren geleden begaan" was (*Dagh-Register*, bldz. 210). Valentijn, V, 1, *Sumatra*, stelt deze gebeurtenis op 1658.

2.

Ten tweede dat de gemelte Compᵉ, des geraden vindende, in de stadt Palembangh weder sall mogen maken een logie en packhuijsen van sodanige grote, lenghte ende breete als den ommeslagh van hare negotie sall vereijsschen ende dat van steen, houdt, offte zoo zij te raden sall werden.

3.

Ten derden dat de Pangeran tot dien eijnde de Compᵉ sall aenwijsen ende gunnen een ruijme ende bequame plaets aen de revier gelegen om de coopmanschappen ende goederen met gemack te connen in ende affschepen.

4.

Ten vierden en sall omtrent desellve logie niemant eenige huijsen offte woningen mogen hebben op een disstantie van ten minsten 50 vademen, om van desellve geen prijckell van brandt onderworpen te zijn.

5.

Ten vijffden dat de Pangeran sall aennemen ende op sijn princelijck woordt beloven, de Minister ende goederen ende coopmanschappen van de Compᵉ in Palembangh te nemen en te houden onder zijn protexie ende bescherminge tegen alle de gene die haer sullen willen beschadigen offte overlast doen, geene uijtgesondert.

6.

Ten zesden dat de Compᵉ in Palembangh hare negotie sall mogen doen met yder ende ijgelijck die t haer sall goedt duncken zonder dat de luijden daerin verhindert offte belet sullen werden in eeniger manieren.

7.

Ten zevenden dat geenige Groten, wie desellve sullen mogen wesen, de Compᵉ in Palembangh eenige kleeden, lijwaten off andere coopmanschappen zullen affnemen offte dwingen te vercopen tot minder prijs dan andere daervoor geven.

8.

Ten aghsten dat de Compᵉ ook niet en sall werden gedwongen, aen ymandt eenige cleeden, lijwaten off andere coopmanschappen te verstrekken offte te vieren(?) op leverantie van peper, om de moeijte en ongeneughte die daer voor desen dickmaell uijt zijn ontstaen.

9.

Ten negende dat de peper in Palembangh vallende offte uijt het geberghte comende aen niemandt zall mogen werden vercoght offte uijt te voeren toegestaen dan alleen aen de gemelte Compᵉ mitsgaders hare subjecten en onderdanen, om nae Batavia offte Malacca gevoerdt te werden; en bij alldien ymandt moghte onderstaen contrarie te doen, zoo zall de Pangoran, daer toe van de dienaren van de Compᵉ aengemaent wordende, gehouden wesen t zellve te beletten ende zodanige peper doen aen de sellve overgeven en op dat de luijden die met peper aen de marck comen t allen tijden mogen voordtgehollpen en gerieft worden, zall de Compᵉ versorgen dat allen tijden genoeghsaen capitael van comptanten, lijwaten en andere coopmanschappen tot Palembangh voorhanden zall zijn, om haer den peper aff te nemen en te betaelen.

10.

Ten tienden dat de Compᵉ en hare onderdanen en subjecten den peper tot Palembangh zullen coopen en betalen ten prijse van 4 Rˢ ['t] picoll van 100 catty China, comptant offte voor gelt, en 4½ Rˢ voor coopmanschappen, mits dat zij daer mede dan vrij sullen zijn van alle tollen, waeggellden en andere gereghtigheden, zoo well van t inbrengen als uijtvoeren van hare lijnwaten, coopmanschappen ende gellden, geene uijtgesondert.

11.

Ten elffden de Nederlanders offte andere subjecten van de Compᵉ, t zij vrije offte lijffeijgenen, die zouden willen onderstaen van de Compᵉ wegh te lopen en haer onder de protextie van de Pangoran offte ymandt van de Grote te begeven, zall de Pangoran nogh de gemelte Groten niet vermogen aen te nemen, maer gehouden wesen terstondt weder over te leveren om gestrafft te worden ende dat niet jegenstaende zij de religie van de Pangoran moghten aengenomen hebben ende sullen volk van de Compᵉ van gelijcken doen mette onderdanen van de Pangoran.

12.

Ten twaelffden zoo t moghte gebeuren dat eenig dienaer offte andere onderdanen van de Compᵉ in Palembangh eenige missdaedt moghte comen te begaen, zall desellve het opperhoofft van de Compᵉ overgeleverdt werden om nae de wetten van de Compᵉ gereght te

worden nae vereijsch van de missdaet, zonder dat de Pangoran offte die van de jusstitie tot Palembangh hem het zellve zullen aentrecken.

13.

Ten dertienden het gemelte opperhoofft van de Comp[e] tot Palembangh zall alldaer het gebiedt ende gesagh hebben over alle onderdanen ende subjecten van de Comp[e], tot Palembangh handelende, om desellve te reghten ende in hare zaken voordt te hellpen daer het nodigh zall wesen.

Actum int Casteell Batavia 29[e] Junij 1662; was geteeckent **Joan Maetsuijker, Carell Hartsinck, Nicolaes Verburg, Dirck Jansz. Steur, Rijckloff van Goens,** zijnde in de Nederlandtse en Maeleijtse talen resp[e] geschreven.

CCLVIII. SOLOR EN TIMOR. [1])

27 Juli 1662.

Ofschoon de aanraking der Nederlanders met dit eiland reeds van vroeger dagteekende (zie o.a. *Dagh-Register 1653,* bldz. 93), had of pretendeerde minstens sedert 1656 de O.-I. C. hoogheidsrechten in één of anderen vorm op het eiland Roti. Toen toch werd er aan gedacht, „'s Comp[s] omslag van Solor allengskens op Roti te transporteeren" (*Realia,* III, bldz. 144, 219, 291) en „daar een steenen reduit te maaken", omdat het „eijlandeken vruchtbaar, proper bevolckt, reets ten meerendeel door ons beheerscht ende tot becommeringe en afbreuk der Portugeesen seer wel gelegen is" (*Dagh-Register 1656—1657,* bldz. 11). Dit is blijkbaar toen niet geschied (vgl. ook Valentijn, III, 2, *Solor en Timor,* bldz. 126; *Dagh-Register 1656/7,* bldz. 104, 227, v.), maar wel was men gesteld op „de vrundschap met die van Rotty"; een vrundschap, niet steeds onderhouden (*Dagh-Register 1661,* bldz. 33, 133), soms in vijandschap verkeerende, die op haar beurt leidde tot onderstaand contract.

Contract en verbintenisse door den coopman **Huijgo Culenburg** [2]) tot vereenigenge [3]) van de respective negerijen op het eijlandt **Rottij** [4]) gemaeckt ende besloten namentlijck.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Hugo Culenburg was sedert 1660 „resident" op Timor en onderhoorigheden (*Dagh-Register 1663,* bldz. 32; *1661,* bldz. 33, 217)

[3]) Verzoening (Verdam, bldz. 620).

[4]) Het Contractboek plaatst dit stuk onder „Tymor".

1.

Dat alle voorgangene questien, die tegen den anderen gehadt offte nogh zoude mogen hebben, doot en te niet sullen wesen en dat van t selve niet meer aen wederzijden gerept sall werden.

2.

Dat die van Rottij niet en sullen vermogen eenige Solorese, Addanrse[1]) en dese Bimase, Maccassaerse, veell min Portugesen en andere handelaren, die zonder consent offte vrij geleijde daer zouden mogen comen, te gedoogen ende an de sellve eenige slaven te vercopen,[2]) maer sullen vrijelijck hare goederen mogen affnemen, zonder aen de personen eenigh leedt te doen ende zoo laten varen, excepto dat zij de Portugesen zullen largeren als die van Decca op 18e Februari 1661 gedaen hebben.[3])

3.

Dat die van Rottij niet en sullen met haere vaertuijgen nae Solor, Ammarassij, Ammanoebangh,[4]) Leson[5]) offte op eenige andere plaetsen, dat 's Compe vijanden zijn, vermogen te varen ende bij alldien zij en haerder vaertuijgen in zee quamen te belopen, zullen desellve als lijffeijgenen voor de Compe verklaerdt werden.

4.

Bij alldien eenige slaven in andere negerijen haer begaven ende daer zoghten te onthouden offte woonplaetse te maken, zullen de coningen offte regenten, in wiens negerije de gevlughte comen, ijder eegene uijtgesondert gehouden wesen desellve den eijgenaer te overhandigen.

5.

Bij alldien der eenige moetwilligers waren, die hare naebouirige coningen offte volckeren eenige buffells, peerden, schapen offte andere vee quamen te rooven, zall dien regent, van wiens volck het zoude mogen zijn, daer aen de claghte wierde gedaen, gehouden

---

[1]) Bewoners van Adoenare op Solor.

[2]) Een handelsartikel van beteekenis in deze streken (zie b.v. *Dagh-Register 1653*, bldz. 93).

[3]) Het is mij niet duidelijk, wat hiermede bedoeld wordt. Kan Decca misschien een schrijffout zijn voor Dela (op Roti)?

[4]) Op Timor.

[5]) ?

wesen goedt ondersoeckt te laten nemen en den missdadiger nae behooren te straffen.

6.

Zoo wanneer op d'een off d'ander negerij op Rottij eenige persoonen moghten comen, die uijt den naem van den ondercoopman en opperhoofft Huge Culenburg eenige peerden, buffels, schapen offte ietwes anders quamen te eijsschen offte valse praetjes te maeken, zoo voor desen door Kieu [1]) op Termane [2]), Tullia [3]) op Deca ende Doon [4]) van Carbassa [5]) well gedaen is, zullen de coningen, t zij op wadt negerije sodanige zoude mogen comen, in hegteniss zetten en door t een off d'ander vaertuijgh ons de weet laedt doen, dat sodanighe guijtsakken gevadt zijn, om nae merite gestrafft te worden ende d'onheijlen, die door eenige valssche praetjes soude comen te spruijten, voor te comen.

7.

Sall Marcareij, koningh van Bullba [6]), gehouden wesen de gevangene persoonen, die op de verdisstrueerde vlecke Bocaeij [7]) becomen en van daer nae Bullba vervoerdt offte in een sijner negerijen berustende zijn, aen die van Bocaij te restitueeren volgens contract en zijn belofften. Op 't eijlandt **Rottij** den 27ᵉ Julij 1662. [8])

---

[1]) ?
[2]) Termanoe op Roti.
[3]) Toeloe op Solor?
[4]) Dooi op Roti?
[5]) ?
[6]) ?
[7]) Op Roti, Zuidkust.
[8]) G. G. & R. schreven 10 Febr. 1663, dat zij „het accord, dat hij met deselve luyden (op Roti) gemaeckt heeft, voor goed en dienstig" hielden (*Dagh-Register* 1663, bldz. 33).

CCLIX. RIJK VAN DE GROOT MOGOLS.

24 October 1662. [1])

Met het **Rijk van den Groot-Mogol** [2]) had de O. I. C. reeds gedurende jaren betrekkingen gehad (*Corp. Dipl.* I, *Register van Persoonsnamen*, bldz. 563, waarbij gevoegd moeten worden bldz. 267—9, 276, v., 280). In dezen tijd, vallende in de regeering van Aurangzib (1659—1707), werd een belangrijk deel der betrekkingen gevoerd van ons kantoor te Suratte uit. Dirk van Adrichem, onze Directeur van dit kantoor, reisde ingevolge opdracht van Batavia (*Realia*, II, bldz. 239), den 22 Mei 1662 „nae boven". Den 9 Augustus kwam hij „in de Koninglijke Stadt Dilly". Het duurde tot midden September vóór Van Adrichem tot den Vorst werd toegelaten, terwijl hij den 1 November „4 firmannen" ontving, waarna hij vertrok en den 13 December in Suratte terugkwam (*Dagh-Register 1663*, bldz. 294—304). Deze firmans bevatten: „vernieuwing van de voorige firmannen [3]), den vrijen handel in Bengale en de quijdschelding van de 1 ten 100 makelardije van alle inkomende en uijtgaende goederen in Zuratta, het welk omtrent 9 of 10 duijzent gulden in 't jaer bedraegt".

Oneijndige gunsten, als teekenen van een behoorlijke en weerdige genegenheijd, komen toe ende behooren de eer van de Raden ende voorbeeld en exempel van die regeering bedienen. Den Generael, Maetsuijker, zijnde met Koninglijke weldaden begiftigt ende aensienlijk. Die wete dat de versoek brieven (die op deese gelukkige tijd met een bijsondere gratie, bevalligheijd en oprechtigheijd, even als de wereld met een vermakelijk en behaeglijk wesen verciert waren) door de hand van den commandeur, Adrichem, aen het hoogverheven en aensienlijk hof gekomen en met een hoog geacht gesicht verweerdigt sijn. Door welke de oprechtigheijd van de pilaer der Raaden aen den dorpel van 't wereld besittend hof niet anders als een gesteente uijt-geblonckenheeft. Ende de presenten, die om vaster belliantie en vrundschaps wille gesonden waeren, zijn aengenaem bevallen. Derhalven hebben wij uijt een toegenegen gemoed en ter eere van de eer der Raaden een Koninglijk kleed, een ponjaard, met gesteenten bezett, ende een peerd tot een teeken van onse genegenheijd toegesonden. Wat aengaet, het geen het voorbeeld van de Raaden eijsscht ende begeert, zoo willen wij, dat door gantsch ons

---

[1]) Uit *Dagh-Register 1663*, bldz. 347, v.

[2]) Ik gebruik dezen term voor het groote Indische rijk van Delhi (Dihli), vooral, omdat de O. I. C. hem bijna altijd gebruikte.

[3]) Mij niet bekend. Zij dagteekenen uit den tijd van Sjah-Jahan (1628—1658) volgens *Dagh-Register 1663*, bldz. 297.

bloeijend rijk ('t welk God lang bewaere) de koninglijke bevelen (waermede de afgesondenen ende commissarissen van de eer der Raaden beschermt en geholpen worden) voor anderen geobserveert ende onderhouden werden, zoo de commissarissen sich maer in haer officie behoorlijk draegen en uijt uwen naem haare dingen waernemen. Derhalven voegt het ook, dat hij onse hooge genegenheijd met een dankbaer gemoed erkenne ende den rechten weg (in welken niet dan goed gedacht werd) standvastig houde ende onse koninglijke genegenheijd van effect ende cracht en of de saken nae wensch ende hoop gebeurden, aensie en erkenne.

Datum in het vijfde jaer van onse koninglijke regeering op den 11en van de maend Rabé-elawel, 'welck over eenkomt met den 24en October 1662.

Onder aen den kant van de achterzijde des briefs stond:

Ten tijde van de Padisjah-zade, zeer beroemt, van een heerlijke ende hooge familie, de glans van 't rijk, van een aensienlijk afkomst ende fortuijn, een licht van heldere en uijtstekende mannen, een perel van verheven lieden, begaeft met de gaven van een gesegende natuur ende aert, Sjah-zade Muhamed Muazzim.

Aen de rechter zijde van dit geschrift staet sijn zegel, vervattende sijn eijgen naem, aldus:

Muhammed Muazzim Alem-ghir Gazi Padisjah, dat is: De Koning, Mohammed Muazzim, innemer van de wereld en kloeken strijder, de soone van: [1])

---

[1]) Oningevuld. — Dit stuk is te Batavia aangekomen begin Juli 1663 en „met een ongemeene statie" ingehaald (*Dagh-Register 1663*, bldz. 345). Op den omslag staat o.a. het zegel van den Vorst, „in swarten inkt gedrukt, bevattende het geslachte van de Mogolse Koningen, vervolgens afgeleijd van Tamerlanes tot den heden daegsen Koning" (t. a. p., bldz. 347). De vertaling is van de hand van den bekenden Herbert de Jager (toen sedert enkele maanden te Batavia), „uijt de Persiaense tale". (Over Herbert de Jager zie *Encyclopaedie Ned. Indië*, II, bldz. 177 v.). Bij „de lecture ofte liever inspectie deses briefs" werd „gebruykt" een Armeniër, „Chodja Soleman".

CCLX. RIJK VAN DE GROOT-MOGOLS—BENGALEN.

29 October 1662. [1])

„In Bengalen (is) uijt 't Koninglijcke hoff tot Dilly eindelyck, op den 15 December, vast bescheijd in Ougly [2]) gekomen van den uijtslag der legatie, uit Suratte derwaarts gedaen (Zie hiervóór bldz. 215) namentlyck, dat de directeur, van Adrichem .... hadde becomen een firman, strekkende tot een onbekommerd vervolg van Compe handel in Bengale, Orixa, Pattena etc..... Dit Koninclijck firman, ... is aldaar (Hoegli) bij den directeur, Van den Broeck, [3]) met een ongemeene eere ingehaalt en ontfangen; oock bevonden, voor soo veel Bengale raakt, van een gewensten inhoud ...." (*Dag-Register 1663*, bldz. 104).

Translaet Firman, door den grooten Mogol aen de Compe verleent in date den 29en October 1662, raekende des Compe negotie in Bengale.

In den naeme des allmachtigsten en bermhertigen Godt.

Coninklijck gebodt door den onoverwinnelijken, over all triumphanten Monarch, den alder doorluchtigsten Coninck, de Maijt Aurengzeeb, stadthouder Gods, beschermer des Mehumetaansen gelooff en omringer der werelt.

Alle hooge overheden, vicereijs, alle regenten, vrij heeren, gouverneurs, rentmeesters, beveelhebbers der wegen en revieren ende alle landvoogden, die jegenwoordig in de regeeringe sijn en naemaals succedeeren sullen in de rijcken van **Behaer** (sijnde **Pattena**), [4]) **Bengala** en **Orixa,** uijt 's Maijts naem ende gunst (die sullen verhoopen de blyvende), worden vercondigt:

dat in deese daagen voor onses Mayts alderheerlijksten throon, die de volckeren in ruste overschaduwt, onder andere grooten onses hofs en vasalen is verschenen Dirck van Adrichem, commandeur ende gesant van den doorluchtigsten heer generael der Nederlandse natie, alwaer aen de voeten onser Mayesteyt syne nedrige supplicatie in deser voegen heeft gedaen, dat verhoopte en versocht, ons Koninckcklyck gebod mochte werden gegeven, opdat sij luyden, ter reede van Ouglij, Pipelij en Bellesoor [5]) met haare scheepen arriveerende,

---

[1]) Uit *Dagh-Register 1663*, bldz. 105 v.v. Ook bij Valentijn, IV, 2, *Groote Mogols*, bldz. 261, v.

[2]) Hoegli.

[3]) Mattheus van den Broeck.

[4]) Patna ligt, evenals Bihar, in het gewest Bihar.

[5]) Ten Westen van Pippli (*Valentijn*, V, 1, *Kaarte van .... Bengale*).

sullen vermogen te anckeren, alwaer selfs willen, ende haare aenbrengende coopmanschappen, naer dat door hun den voorigen besloten thol, gelijck voor deesen, sal wesen betaelt, door de regeerders mach werden gelargeert, om deselve goederen naer hunnen willen te vervoeren ende aen die willen te vercoopen ende weder van wien dat willen, wat begeeren incoopen ende soodaenige makelaers, als haer aenstaen sullen, in hunnen handel gebruijcken ende dat geene regeerders al 't geene sy luyden van lywaet, zuyker, zalpeter, zyde, wasch en andere waaren in de bovenstaende ryken en diens onderhoorige landen negotieeren ende in gemelte zeesteden afbrengen, 't selve sal vermogen tegen te wesen ofte te beletten, nochte in 't op en afvoeren haerder coopmanschappen deselve om geen oorsaacken van toll, impost of andere gerechtigheden vermach aen te slaen of hinderlijck te sijn, maer ter contrarie in alles de goede en behulpsame hand te moeten bieden, om ter behoorlijcker tijd hunne aencomende scheepen met gerustheyt en vreede weder te connen versenden; ook niet te gedoogen, denoteerende de regeeringe, dat iemand, wie hy sy, haare vaartuygen sal vermogen 't synen dienste te arresteeren; ende eyndelyck heeft den suppliant vertoont, dat deese inlandse coopluyden, vracht en barcklieden, arbeyders en alle andere, aen hun schuldig blyvende, seer weygerig en traag syn om deselve te voldoen.

Op deese supplicatie en versoeken dan word ons Coninckiyck gebodt uyt gegeven, dat tot aller tyd, wanneer de Nederlanderen hunne schepen in de boven gemelte zeesteden doen aenlanden, alwaer zelfs willen, sullen vermogen te anckeren ende, van de aenbrengende coopmanschappen de voorigen gestelden toll betaelt hebbende, sullen geene regenten hun vermogen te beletten die te vervoeren, werwaerts selfs willen ende aldaer vercoopen aen die geene, die sy willen, ende wederom van de cooplieden, van wien datse oock willen, alles, wat willen, sullen incoopen ende soodanige makelaars, als selfs willen verkiezen, tot haere handel gebruycken; ende sal niemand, sonder hun volcomen consent sich met haare negotie vermogen te vermoeyen; ende alle het geene van lynwaet, zuycker, zyde, zalpeter, wasch en andere goederen in de bovengeseyde rycken en diens sorteerende plaatsen comen te negotieeren ende in de gemelte bandels [1]) brengen, sal niemand vermogen hun sulx te verhinderen ende in 't op- en afvoeren haarder coopmanschappen om eenigen tol, impost of andere

---

[1]) Havens.

pretendeerende gerechtigheeden en Coninklijke gestelde schatten vermogen tegen te wesen, nochte aen te spreken, maer ter contrarie alle hulp ende vrindschap moeten betoonen ende eenen goeden ende heuschen handel en wandel met deselve onderhouden, opdat alsoo de Nederlanderen met rust en vreede hunne scheepen ter behoorlycker tijd sullen connen versenden ende daermede continueeren. Ook sal niemand vermogen hunne vaertuijgen nae sich te nemen ofte te arresteeren ende (denoteerende de regeering) ook sorge dragen en bevelen, dat geen cooplieden, vracht- en barklieden, arbeyders en alle andere, aen hun schuldig synde, met de betaelinge sullen tardeeren of daertoe ongewillig wesen en uytstel nemen, maer (de regenten) hun behulpig sijn ende besorgen, dat naer alle recht ende billicheyt de schulden werden voldaen, ende niet toelaaten, dat iemand, wie hy sy, de gemelte hunne schuldenaren hier in soude willen voorstaen of beschermen. Ten laetsten heeft (denoteerende d'E. heer van Adrichem) ootmoedig versocht ende ons aengedient, dat in de voor deesen verkregene Conincklycke firmans sy geordonneert, dat, ten tijde der negotie en vervoer der goederen, sy, met hunne coopmanschappen in des Mayts landen reysende, altyt vermogen op te leggen en soo veel dagelijcks voort te reysen, als begeeren, ende dat alle de regeerders, ieder in syn gebied, hun niet en vermogen in 't minste tegen te wesen of eenig hinder aen te doen; dierhalven wordt dit bevel door onses Maijesteyts gebodt als voor heenen bevestigt.

Dit alles wert dan een ieder wel ernstig gerecommandeert ende dat jaarlijks geen nieuw of ander Coninklijck bevel sullen vermogen te vorderen.

In 't vijfde jaer onser monarchie, den 15en des mane Rebbi dlouwel.[1])

Was in 't hooft gesegelt met 's rijcks grooten segel syner Mayts, om welckers omring in 't rond stonden die tien voorgaende Koningen, als Mier Timoer (synde den grooten Tamerlaen), Mieran Chia, Sultan Mahomet Chia, Abbol Seyt Chia, Sigh Oumer Chia, Babber Chia, Hamajun Chia, Ackber Chia, Sjangier Chia, Chia Jahan ende in 't midden was in 't groot gedruckt:

Aurenghzeep Conink, onoverwinnelijck omringer der werelt, Gods stadhouder ende beschermer des Mahometaansen geloofs.

Op d'achter zijde des firmans was tot bevestinge desselfs volgens

---

[1]) Rebi al awwel.

gebruijck, geseegelt en geteekent des onder-konings segel, sijnde jegenwoordig de zoon sijner Maijesteijt.

Mahumet Maasem, soon van den stadhouder Gods, den Koninck en omringer der werelt.

CCLXI. RIJK VAN DE GROOT MOGOLS.

29 October—1 November 1662. [1])

Een der vier firmans, waarover de inleiding onder No. CCLIX, is het volgende, handelende over Agra, enz.

Translaet Firmannen uijt het Persiaens, door den groot machtigen Koninck, **Oranghzeep,** in Dillij, aen d'E. Comp' verleent in 't vijfde jaer sijner regeeringe, sijnde in 't jaer naer de geboorte Christi 1662.

De gouverneurs en andere bevelhebberen, landbesitters, veltheeren, als verdere regeerders, wachtmeesters op wegen en revieren, landheeren, de Ragias, iegenwoordig ende toekomende in de Koninglijke hoffstadt, Agra, als de verdere Coningrijken, lantschappen van Oeda [2]) en Ellabad, [3]) mitsgaders alle, die 's Konings gunsten beminnen, sij bij desen condbaer, dat heden, ten tijde van juijchen en doe de vredige vreuchtbanier een open toegang tot de Coning sich aen een ider presenteerde, voor den voet des Koninklijken troon comt te verschijnen Dirck van Adrichem, commandeur, vollmachtigt van den uijtgelesen generael der Nederlanders, verklaarende van daer, met behoorlijck eerbiedigheijt, dat sij, Nederlanders, verscheijde coopmanschappen uijt Souratta nae Agra opvoeren en ook wederom uijt de opperquartieren, te weten: Banares, Jalaelpoer, [4]) Geijrabat [5]) Leckenouw, [6]) Gorsia, [7]) Bijana, [8]) Hindoon, [9]) Bassouwer [10]) en

---

[1]) Uit *Dagh-Register 1663*, bldz. 299 v.v.

[2]) Oudh.

[3]) Allahabad.

[4]) Waarschijnlijk het Jalalpur in Faizabad (26° 19' N.B. en 82° 45' O.L.).

[5]) Khairabad in Sitapur.

[6]) Lucknow.

[7]) Kursi (in Lucknow)? Vgl. nog Crooke-Tavernier, II, bldz. 7 en I, bldz. 72 f.

[8]) Biana in Bhartipur.

[9]) Hindaun in Rajputana.

[10]) Baswa (in Alwar)?

andere plaetsen meer, veele coopmanschappen, als kleeden, indigo, salpeter, etc. handelen, die sij eerst nae genoemt Agra en dan, met 'et geen sij aldaer verder daerbij koopen, tegelijck nae Suratta afbrengen en, volgens des grooten Koninks beveel schriften, van de Taesgentse [1]) tollen en wegh ongelden bevrijd waren; en daer men van andere copers en verkoopers der indigo elk een percento delalij [2]) of maekelaerdije afvorderde, waren sij, Nederlantse copers, vrij, mits dat den vercopers een ten hondert wegens hem selfs eenlijk uijtkeeren; ook dat sij, Nederlanders, hunne gekochte indigo van de vercoopers ontfingen en, sonder in 's Konings thol of weeghuijsen te herwegen of een ten hondert daer af te betalen, brachten, waer 't haer goed dachte; dies verzoeken 's Konings toestemming tot vernieuwing van alsulke bevelen, dat sij van alle ongelden, radereijen, thollen en anders, die de coopluijden in Taesgent voldoen, vorder bevrijt mogten blijven, zoo mede van de voornoemde 1 percento delalij, die andere indigo-coopers betaelen; en dat zij, Nederlanders, nu, gelijk voor desen gebruijkelijk, hunne gecochten indigo vermogen sullen, sonder in 's Coninx tholhuijs of wage te herwegen en ook niets voor weegloon te betalen, naer haer welgevalle thuijswaerts en verder afvoeren laten en dat men haer in Sagens [3]) naer ouder wijse dierwege ook niets af en neme. 't Welck de Coninck haer, Nederlanders, toestaet en consenteert in soodaniger maniere, dat de gantsche werelt niet verhinderen kan, dat de Agrase regeering van haer niet vermag te eischen, 't geen men van andere coopluijden, wegens Taesgentse thollen en ongelden volgens costume, gewoon is te vorderen; noch ook niet de een ten hondert voor makelaerdije aengaende den incoop van de indigo, maer wel de 1 percento van de vercoopers, gelijck voor desen gebruijckelijck. Haer gecochten indigo sal ook 't herwegen, noch 't binnen brengen in des Coninx weeg of tholhuijs niet subject zijn; zij blijven ook, als voor heen, van de Sagentse ongelden bevrijd en sullen voortaen in 't minste niet meer als voor dese betalen.

Een ander versoek, aen den Koning door hun gedaen, waerop de Maijts bevel vereijsschen, dat de Nederlanders indigo, cleeden, zalpeter en verdere coopmanschappen mogen handelen en coopen, waer en bij wien zij 't goed vinden sullen, en weder hunne aengebrachte goederen venten nae welgevalle door makelaers, die sij daertoe willen

---

[1])

[2]) Deloll, delale, makelaar (*Hobson-Jobson*, p. 364).

[3]) ?

employeeren en daer haer tegens danck geen andere makelaers mogen toegeschickt werden.

Hierop is toestemming geschiet, zoodaenig dat haer, Nederlanders, niemand geenige onlusten, noch tegenstreving hunner versoeck vermach toe te brengen.

Een ander versoek voor gebracht, waerover sij des heijligen Coninx consent vereijsschen datter niemand ijets tegen hebben mach, datzij zoo veel vracht carren, cameelen en anders tot vervoeren haerer goederen aennemen en bevrachten als haer geraden duncken sal; dat ook geenige coopluyden in 't betalen haerer schuld, als de ingebreke blyvende vracht aennemers, in 't weder geven der restanten suymachtig en mistellend mogen wesen, noch dat sij haer dierwegen met geen borge behoeven te laeten geseggen, en dat sij haer Nederlanders allerwegen, achtervolgens gebruyck en bevelschrift des grooten Koninx, rakende tollen, als raderyen, reguleeren mogen, 't welck de Coning de Nederlanders toestaet, dat sy sonder iemands tegenzeggen sooveel vracht carren, cameelen en anders nae begeeren aennemen en bevrachten sullen. Men moet besorgen, dat haare schulden sonder versuym haer betaelt en afgedaen werde, waertoe haer alle hulpe door de regeering moeten toegevoegt werden en niet gedoogen dat men haer met borgen payen sal, noch dat men haer op de wege, noch revieren, in 't affeysschen van tollen en andere ongelden eenige onlusten toebrenge, maer dat sy door de bevelhebbers van d'eeń nae de andere plaetse geconvoyeert werde. Hierop heeft ider wel te letten ende te vreesen, wie 's Coninx toestaen vercort. Alle jaaren behoeft dit niet vernieuwt.

Van de raderyen in den wegh.

Bevelschrift, gegeven op alle gouverneurs, bevelhebbers, eygen besitters hunner domeynen, veltheeren, landpachters, beyde wachtmeesters op wegen en revieren, mitsgaders verdere landsheeren, de Ragias onses gantschen rijks, zoo in Sjasianabath, [1]) Agra, Amadabath en de zeestadt, Zouratta, met haaren aenkleven.

Kennelyck sy een yegenlyk en allen, die 's Coninx gunste beminnen, hoe op desen geluckigen dagh, dat myne mildryke en claerschynende glans de werelt verheugde, omtrent mijnen throon ver-

[1]) Delhi. (Vgl. *Enzyklopaedie des Islam*, I, *S*. 1014).

scheenen is Dirck van Adrichem, commandeur, vollmachtigt van den uytgelesen generael der Nederlanders, van waer syn versoeck door behulp der voornaemste mynes ryks ons te vooren syn gecomen, by 't welck blykt, hoe de Nederlanders, proffytshalven, uyt verscheyde landen hunne coopmanschappen in Hindoustan aen brengen en weder uyt Chiasianabat, Agra en de omherleggende plaatsen, ook uijt Brampour, [1]) met den aanhang, Bhaderpaira, [2]) Nouwapoura, [2]) als mede van Amadabath, Brooda, [3]) Cambaija, [4]) Brootchia, [5]) Ecclisser [2]) en Sindij [6]) verscheijde goederen handelen en dan vorders nae Souratta afvoeren, waervan sy, volgens des grooten Coninks bevelschrift, de gerechtigheyt en radereyen voldoen; derhalven vereysscht haer onse bescherming, dat haer, noch haare coopmanschappen, geen leed, noch hinder in den handel of 't geen hun in 't overvoeren der revieren can verletten aengedaen mag werden, dat den Coning hun, Nederlanders, volkomen consenteert en toestaet, noch dat haer in'tgaen of wederkeeren, in 't op en afvoeren haerer goederen, hier sich niemand tegenstelle of verhindering toebrenge, veel min haer eenige verdere thollen in de steden, noch voor radereyen in de wegen af te vorderen, 't sy met of tegen will, noch op geenderley maniere hun yets afbidde, maer sult ter contrarie haer en haere goederen van d'een nae d'ander plaatse convoyeeren en in alle gelegenheyt haer de hulpsame hand bieden, op dat sy te vreden en, haere goederen voor schade bevryt blyvende, hunnen handel dies te grooter werde. Dit syn de onwedersprekelijke bevelen des Coninx, welke alle jaaren niet vernieuwd hoeven.

Van de negotie in Souratta en Amadabath.

Weet 'et alle onse bewinthebbende onderdanen, jegenwoordige en toekomende in Souratta, die onse Koninglyke gunste vereijssche, dat heden, op den dag van mildadicheyt, voor onse claer glinsterende tegenwoordigheyt verscheenen is Dirck van Adrichem, commandeur, volmachtigt van den uytgelesen generael der Nederlanders, versoeck doende in 't aensien en door hulpe van myn throonwachters, aen den voet onses machtigen setels, om vernieuwing des grooten Konings

[1]) Barampurin Bhakkalpur?
[2] ?
[3]) Baroda.
[4]) Cambay.
[5]) Broach.
[6]) Sind.

beveelschrift, rakende hunnen handel, vertoonende voorts, dat 't geenen de Nederlanders in Agra negotieeren en nae Souratta afvoeren, wanneer 't aldaer aengecomen is, dat dan alsulke coopmanschappen van 10 tot 12 gecargeert werden en daervan tol betaelen, die van Amadabath van 10 tot 10½ vergrooten en zelfs in Zouratta, Brooda als elders koopende, niet beswaeren, maer naer rechte waerdijs getaxeert en daervan tol voldoen. Blijvende de Nederlanders vorder bevrijt van andere tollen, radereyen of ongelden op de wegen; van de goederen en coopmanschappen, die sy aenbrengen, moeten betaelen 3½ ten hondert, te weten: 2½ voor 's Coninx gerechtigheijt en 1 voor delay of makelaerdy, mitsgaders dat andere coopluijden maer 2½ percent voor thol uytkeeren, sonder de geseyde percent voor makelaerdye; en wyl nu door ons gunstig bevel alle negotianten in ons gantsche Coninckryck wegens ongelden van raderyen bevryt bleven, dat wy de Nederlanders ook alsoo van de 1 ten hondert delay of makelaerdy vryen wilde; en ten aensien wy begeeren, dat alle coopluyden goed genoege geschiede, zoo will de Coning, dat de Nederlanders sulx allerwegen genieten sullen en is haer de voorsz. 1 percento delaly liberael quytgeschonken, zoo dat sy nu voortaen niet meer dierwegen aensprekelyk zyn; ende sult haer niet meer, noch min als gesecht afvorderen.

Noch een ander versoek, ons voorgecomen, dat de Nederlanders laekenen en andere waere in Hindoustan aenbrengen en weder uijt Agra als andere Coninckliјke steden cleden, indigo, zalpeter, zyde etc. negotieeren, voorders deselve nae Brootchia en Zouratta afvoeren, dat haer niet meer als de voorgenoemde 2½ ten hondert voor tol afgeëyscht worde en sy van verdere molestie en onlusten beschermt blyven mogen, haere coopmanschappen onbekommert, waeren aen wien hun 't goet dunken sal vercoopen en wederom coopen, waer en bij wien sy willen, en dat sonder of door makelaers, die sy selfs goet keuren en daertoe begeeren te gebruyken, sonder dat iemand daer tegen iets contrarie ondernemen mach; alle 't welke haar Nederlanders door de Koning geconsenteert en vollcomen toegestaen is, jae, dat men niemand van haar verongelyke.

Een ander versoek gedaen, dat de heylige Koninklyke bevele de Nederlanders bevryde, dat sy haer koper niet en behoeve in de munte des Konings te leveren, maer voeren en vercoopen, op wat plaetse het haer goet dunken sal, ook dat de koopers van 't selve onbecommert, waer hun behaegt, daer mede handelen mogen, op dat de

Nederlanders daer door jaerlijcx dies te meer koper aenbrengen. De Koninklijke toestemming hierover is zoo groot en vast, dat de heele wereld daer in 't minste niet mag, noch tegen spreken can. De Nederlanders sullen met hun coper ongemoeijt nae welgevallen handelen en vercoopen, waer sij willen; ende die t selve van haer coopt, sal men geenige onlusten toebrengen; soo salder door haar veel koper aengebracht en 't selve goet coop werden.

Een ander versoek voorgestelt, waerop 's Konings toestaen vereijsschen, dat sij, Nederlanders, veel genoemt, sonder eenige verhinderinge alle verdiende vracht penningen van de coopluijden, hunne schuldenaers, ende van de ingebreke blijvende carre luijden, etc., alle uijtstaende restanten van betaelde carre vrachten nae hun begeeren mogen innen en bemachtigen, sonder dat sij haer met borgen behoeven tevreden te houden, waerin haer niemand vercorten of moeijten vermogen aen te doen, maer ter contrarie, in allen deelen hun de behulpige hand geboeden werde.

Voorders de paarden, die de Nederlanders aenbrengen, waeronder soo veel voor de Conink te koopen bevallick schijnen, dat die volgens marktganger wijsze door 's Conings regeerende onderdanen aengenomen ende de reste hun weder gegeven werde, om te behouden ofte vercopen nae hun eijgen goed vinden, in Souratta of elders, sonder iemands tegenspreken, veel min, dat men haer zoude willen voorhouden die binnen Souratte te moeten vercoopen.

Dat niemand en belette of trachte te verhinderen, dat de koopluijden hunne goederen, coopmanschappen ende persoonelijk, nae hun begeeren, met de Nederlandsche schepen op vracht als anders nae Persia, Arabia, Bassera en elders overvoeren.

Sooveel vrachtcarren, camelen en voordere lastbeesten, als de Nederlanders van nooden hebben of begeeren, vermogen sonder eenig belett of voorwerp van imant bij hun tot vervoeren haerer goederen aengenomen werden; dat sij hier in haer versoek begeeren, is hun toegestaen met 's Coninx consent, die wil, dat besorgt werde de Nederlanders, sonder vermindering van ijets, door hulpe van de gouverneurs en andere aen 't haare comen.

Men sal haar met geen borgen, maer door principalen doen betalen. De paerden, die bevonden worden den Conink te behagen, sullen volgens marktgang door de regenten, voornoemt, aengenomen ende de reste de Nederlanders weder gelevert werden om te behouden, vercoopen, waer ende aen wie sij willen. Dat men haer ook

geen molestie of persinge aen doe om in Zouratta deselve te markt te brengen, op dat sij daerdoor met louter goede wil verwekt worde noch schoonder paerden aen te voeren; en of het gebeurde men in prijs en coop voor de Maijt niet conden overeenkomen, soo sal men sulk paerd of paerden (door een man van de Nederlanders daertoe afgericht), met hun sjap om den hals versegelt, tot den Conink op senden, wanneer de Maijt dan taxeeren en de betaeling nae vereijssch selfs aen of door sijne bewint hebbende onderdanen in Zouratta ordonneeren en effect doen sal hebben. Niemand salder iets tegen hebben of in 't werk te stellen, dat andere coopluijden hunne persoonen of goederen en coopmanschappen met de Nederlandsche schepen nae Persia of elders op vracht over transporteeren en veel min hun sulx beletten. Men sal niet tegenspreken, noch verhinderen, dat de Nederlanders sooveel vracht carren, cameelen en andere lastbeesten aannemen en bevrachten, als sij begeeren sullen.

Op dit alles hebben 's Conincx onderdanen wel te letten, dat het naer gecomen werde. Ziet toe, dat 's Coninz gebodt niet gecontrarieert word, of hebt te vresen. Jaerlijcx vereijscht dit ons bevelschrift niet vernieuwt, also dit uw altijd genoeg sijn sal.

CCLXII. KUST VAN MALABAAR.

4 Januari 1663. [1])

Van Goens was na zijn reis naer Batavia (zie hiervóór, blz. 192) naar de Kust van Malabaar teruggekeerd. Den 14 November 1662 kwam hij voor Cochin aan, dat inmiddels door de Nederlanders was ingesloten. Voor het welslagen der plannen op Cochin was van eenig belang Angiecamal, omdat de Portugeezen van Cochin „alle nooddruft, jae zelfs zwavel tot maeken van buskruijd" vandaar ontvingen. Dit geschiedde langs „de revier", die „open" was. Verder heb ik de ligging van dit plaatsje niet kunnen nagaan. Daar had zijn residentie „de Cochinsen prins Godorme", een ietwat lastig element; voor de Nederlanders omdat hij de Portugeezen steunde, voor „Cochins Koning", omdat hij hier en daar in diens rijk „de meester speelde, in vaste hoope van Cochins Koning te werden, indien 't ons niet lukte de stadt te winnen". Een aanval op Angiecimaal gelukte, de aanhangers van

[1]) Uit het Contractboek. Voor zoover niet uitdrukkelijk door mij het tegendeel is vermeld, heb ik de eerstvolgende contracten alle genomen uit het *tweede* deel der Contractboeken van de Kamer Amsterdam. Ik kom in de Inleiding hierop terug.

Godorme vluchtten, „ons in ruijmende dat vruchtbare landschap, welkers inwoonders, als zijnde rechte onderdanen van Cochins Koning, ons terstond toevielen". Godorme ontvluchtte en werd door „die van Porca" (zie beneden) onder „protectie" genomen. (*Dagh-Register 1663*, bldz. 118, v.v., 126, 181, 188).

Compareerde voor mij, ondergeschreven, **Angiecaimaal,** [1]) den welcken heeft gedaan protestatie ende bekentenisse, te sijn ende willen verblijven nu en altoos een trouwen oprechten vrunt ende dienaar der Nederlantse Oost-Indische Comp^e, versaekende alle vruntschap ende correspondentie der Portugesen, Godorme, Porca ende haren verderen aanhang, ten welcken eijnde hij, voorschreven heer Angiecaimaal, voor mij, daartoe geauthoriseerd, verschenen is, ende in de naam van [2]) de E. homagia in alle eerbiedigheijt, gedaan heeft, ende dienvolgende van mij, uijt last der heer Admiraels ende veltoverste Rijcklof van Goens, als vrunt ende bontgenoot der E. Comp^e aangenomen is, belovende in der selver naam hem, Caimaal, in sijn qualiteijt, digniteijt en eere te houden ende maintinere, in waarheijt welcke Angicaimaal voor hem selfs en ick uijt de naem der E. Comp^e dese geteijckent hebben in alle sincere opregtigheijt. Actum op Angiecaimaal [3]) desen 4e Januarij in 't jaar 1663 en uijtgewisselt aan wedersijden. Was geteekent **Lucas van Waarden,** raat en secretaris der expeditie. Ter sijden stonden drie regels Malabaars caracters, waer agter geschreven stont: dits de teijckening des Palitters, [4]) als getuijge. Noch lager een Malabaars teijcken, waarbij geschreven stont dits de teijckening van Poelelle Achem, ragiadoor der Angiecaimaal. Onder de teijckening van den E. van Waarden stont noch een Malabaars teijcken, waarbij geschreven staat: dits de hant-teijckeninge van Palongette, rasiadoor des Angiccaimaals, ende in 't midden van alle de teijckeningen stont 's Comp^e zegel, in 't root lack gedruckt.

---

[1]) Indien hier niets is uitgevallen, wordt hier niet het land, maar de vertegenwoordiger van het land bedoeld, „Caimaal", dat volgens Canter Visscher, *Brieven*, ook graaf beteekent, komt veel voor in plaatsnamen. (Zie bldz. 219).

[2]) Hier ontbreekt iets in den text.

[3]) Hier is het weder de landstreek.

[4]) Zie hiervóór bldz. 203.

CCLXIII. KUST VAN MALABAAR.

Januari 1663 ? [1])

Ook Porca (vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 405 v.v.), hield bij het beleg van Cochin de zijde van de Portugeezen, maar ook zij werden bij de aanvallen op Cochin door de onzen geslagen. (*Dagh-Register 1663*, bldz. 119, 120, 126, 129, 178, 181).

Translaat ole van den Konink van **Porca.** [2])

Ter ordre van den Koninck werd dit verleend aen onsen Heer admirael tot bewijs dat d'havens van 's Konincs land door d'Ed. Compagnie is geconquesteert en door [3]) des Comp'ies eijgen gebleven is. Dit is geschreven dat Arou [4]) daer de Koninck was. Geschiapt met des Konings siap.

CCLXIV. KUST VAN MALABAAR.

Januari 1663. [5])

Vóór de verovering van het Portugeesche Cochin (7 Januari 1663) heeft de koning van Cochin onze zijde gehouden. Waarschijnlijk heeft hij in deze troebele dagen Nederlandsche officieren met gezag bekleed in de landstreken hem toebehoorende, maar tegen zijn gezag in verzet gekomen.

Translaat ola waerbij den provisioneel capitain **Hendrick Reyns** [6]) door den Koninck van **Cochin** gesteld werd tot ragiadoor moor.

Ick geve in dese schriftelijcke ordonnantie stellende in bij desen

---

[1]) Uit Contractboek III. Ofschoon de datum van deze ola niet vaststaat, meen ik haar op Januari 1663 te mogen stellen, om redenen in de toelichting uiteengezet.

[2]) Porca, Porakad, op 9° 22′ N.B. en 76° 22′ O.L.

[3]) Daardoor?

[4]) „Tot" Arou? Arou behoorde tot de landen „die den Coning van Cochin eijgen" waren, evenals Porca. Niet onmogelijk is deze ola afgegeven door den vorst van Arouw, dus niet door dien van Porca, op last van den vorst van Cochin.

[5]) Uit Contractboek III. Ook van deze ola staat de datum niet vast. Ik meen haar op Januari 1663 te mogen stellen, om redenen in de toelichting uiteengezet.

[6]) Misschien een schrijffout over Hendrik van Reede (*Dagh-Register 1663*, bldz. 120). Zie ook *Biografisch Woordenboek* III, bldz. 1011. Hierin wordt de aanstelling van Van Reede geplaatst in Augustus 1663.

nevens den Palietter Ittekomeren[1]) in het ampt van ragidoor moor, om wat binnen de uijterste landpaalen als Mampoloer[2]) in 't zuijden, en Padiloer in 't noorden leggende, en aan dese officie dependerende te verrigten, zij deselve uijt te voeren, en te besorgen, gelijck schattingen en eenig schulden voor de eene ofte den anderen ingevordert hebbende, 't zij met constringeren als anders de penningen daer te staande te ontfangen, alles na gelegentheijt van saaken, behoorlijck pretentie te maecken op de goederen van de overledene, interesten, thollen en pagtpenningen te ontfangen, doende daer tegens oock d'ordinarie (en) extraordinarij gastos,[3]) ende resteerende penningen laten af te leggen na genomene raad en informatie met diegeene die tot de dagelijsce voorvallen sijn gesteld, als Naijkerwittij, Ausie Mankotte Itipanne, Toteheri, Ittij Kowenden Tholenwellij en Kakkenatta Panicol[4]); ooch van alle omleggende landen goede reeckening te laten doen, en van alles door d' nu gestelde menas (schrijver) pertinente reeckening te laten ophouden, om mij te sijner tijd reekenschap daervan te komen geven.

Aldus gedaen ende geordineert binnen 's hoff van **Hekekoijl**[4]) en geschreven door **Ittroemramen.** Was geteeckent met het gewoone teecken van den Cochinsen Koning.

CCLXV. KUST VAN MALABAAR.

Januari 1663 ?[5])

Ook deze ongedagteekende ola meen ik te mogen stellen in de dagen, welke aan de verovering van Cochin voorafgingen.

Ola van de satisfactie, die de Koninck van **Repolijn**[6])

1) Dezelfde als Comemenone van bldz. 203?

2) ?

3) Port. gastos = uitgaven.

4) In een privaatrechtelijke overeenkomst tusschen de O. I. C. en eenige kooplieden van Cochin enz. vond ik onder de „coopluijden van Coetchin" een Witte Naijko.

5) Uit Contractboek III.

6) Valentijn, V, 1, *Nieuwe kaart van .... Malabar,* plaatst „'t Rijk van Repelin" ten O. van Cochin. — Hunters' *Gazetteer*, XI, p. 402 zegt: „Edapalli (the Replein of Dutch writers .... situated in 10° ′ N. and 76° 22′ E..... It is held by a Nambudri Brahman of the highest rank, who is called the Edapalli Raja.... The Edapalli chiefship is believed to be the sole relic of the ancient theocracy of the west coast". Het *Dagh-Register 1663,* bldz. 188, v. zegt: „den Ragia van Erpolin, die om sijn hoog geslacht seer g'eert is, zijnde nochtans een onderdaan van Cochin".

doet, wegens de dood van een toepas, [1]) die hij heeft laten ombrengen en in welckers plaats nu eenen van sijnen naijres [2]) met het geweir van den dooden aen d'Ed. Comp^e heeft overgegeven.

Ik sal niet geven nog gedoogen dat mijne vassalen aen eenige natie geven de peper, die in mijnen lande sal wesen, dan alleen aen d'Ed. Comp^e.

En off 't geviel dat eenige van mijne vassalen aen ymand eenige peper verkogten, die sullen op 't hoogsten gestraft werden, soo den ko. van Cochin en d'Ed. Comp^e met zoodanige straffe sig sullen vermogen. [3])

De peper die van de Zuijdkant in kleene manthuas, [4]) en van de oostkant op 't naer mijn land komt, en zal 't volck van d'Ed. Comp^e niet ophouden.

Zoo de sluijkpeper, in mijne landen aengehaeld, niet willen overgeven, sal ick als 't mij te kennen gegeven werd, mijn volck zenden, opdat gezeijde peper aen d'Ed. Comp^e overgelevert werde.

Wanneer met eenige peper op 't hooft van Manhame [5]) naer Repolijn willen passeeren, soo sullende sulx aen de wagt bekent maecken op datse passeeren ende passeerende sonder 't selve bekend gemaackt te hebben zal die peper prijs gemaackt werden.

Insgelijcx als er eenige peper ter plaatse die genaemt werd Vallacalam [5]) aengehaeld werd, sal die mede prijs gemaeckt mogen werden, en soo se deselve niet willen overgeven sal 'k (mij dat bekend maeckende) mijn volck senden, opdat genoemde peper aen d'Ed. Comp^e werde overgegeven.

D'Ed. Comp^e zal haare cooplieden in mijn landen senden om de bovengedagte peper te koopen, ten prijse als se die in andere landen koopt.

---

[1]) Vgl. nog over deze „zoort van Christenen, welke men *Toepassen* noemt", Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 118, v.v.

[2]) Nairs.

[3]) Vernoegen?

[4]) Ook gespeld „mansious" (*Dagh-Register 1663*, bldz. 120): een vaartuig.

[5]) ?

CCLXVI. KUST VAN MALABAAR.

8 Januari 1663. [1])

Den 7 Januari „verscheen onder de vreede vlagg in ons leger haeren (der Portugeezen) sergant mayoor", om de onderhandelingen te openen en nog denzelfden avond werd het verdrag van overgave met hen geteekend, „als soldaten, die haar vromelijck hadden gequeten, maer niet anders als in qualiteijt van verwonnen luijden", hetwelk den 8 Januari door Van Goens werd bekrachtigd (*Dagh-Register 1663*, bldz. 122 v.v.).

Articulen van accoordt gemaekt en besloten tusschen den E. Francisco Gomes Sarmento, capiteijn van een Comp^{e} Infanterie, nevens Marco de Phinho, burger van Coetchin, gemagtigde van Ignatio Sermento de Carvaljo, capiteijn generael der stadt Coetchin, wegens sijne Maijesteijt den coning van Portugaal, ter eenre, ende d'Heer Jacob Hustaart, raat extraordinaris van India, gemagtigde van den Veltheer Rijcklof van Goens, raat ordinair van India, Admiraal op deze custen en superintendent op Ceijlon, uijt den naam van den Nederlantschen staat in India ende d'Ed^{e} heeren Bewinthebberen van de Vereenigde Nederlantsche geoctroijeerde Oost-Indische Comp^{e} ende d'Ed. Heeren Gouverneur Generaal ende raden van India, ter andre sijde.

Dat de stad Coutchin sal overgelevert werden met alle hare jurisdictien, oude privilegien, incomsten, landerijen, met de documenten en papieren, daarvan sijnde, ende wes meer in den naam van coning van Portugaal is gepossideert, cederende daarvan alle competentie en geregtigheijt aan den gemelten veltheer ofte sijn E. gecommitteerden.

Dat voort alle artillerije, ammonitie, coopmanschappen, vivres, roerende ende onroerende goederen, slaven en wat meer in wesen is, insgelijx overgelevert sal werden als voren.

Dat alle vrije personen, de wapenen gevoert hebbende, sullen sweeren, in 2 jaeren tegens den Nederlantschen staat in India niet te dienen.

Dat de soldaten ende alle die van de militie sijn, sullen uijttrecken

[1]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1663*, bldz. 125; bij Valentijn, V, 2, bldz. 35.

met vliegende vaandels, brandende lonten, cogels in de mont, [1]) ende 2 stucken geschut ter bequamer plaatsen buijten de stadt, ende 't selve geweer aldaar onder 't vaandel van den veltheer nederleggen.

Alle naturelle Portugesen, die ongetrout sijn, sullen na Europa vervoert worden.

De getroude Portugesen en misticen sullen na Goa vertrecken, ende mogen mede nemen bed en bulster ende sulx meer als bij den veltheer ende sijnen raat sal werden toegestaan.

Alle vrije toepassen en canarijns sullen blijven tot believen en ter discretie van den veltheer.

De geestelijckheijt sal mogen mede nemen hare beelden ende kerckelijcke orlementen, behalven die van gout ofte silver sijn.

Alle vrye en kerckelijcke personen, die hier in 't lant swerven en onderdanen sijn van den coning van Portugaal, sullen in dit contract mede begrepen worden.

Aldus gedaan, geaccordeert ende gesloten in 't Nederlants veltleger voor d'stadt **Coutchin** den 7 Januarij 1663. Was getekent **Jacob Hustaart, Francisco Gomes Sarmento** en **Marcus de Phinho de Fonceca.** Lager stont: Ratefico o capitulado per assi queeren [2]) o concelho que me assiste. Cochim em 8e de Janeiro 1663. Era assimado: **Ignatio Serm^te de Carvalho.** Ter sijden stont, gezien hebbende 't voorstaande contract, approbeere en ratificere 't selve uijt den naam en van wegen d'heeren principalen. In 't leger voornoemt den 8e Januarij 1663. Was geteekent **Rijckloff van Goens.**

---

[1]) Deze uitdrukking, gebruikt als een der attributen van het uittrekken van een garnizoen bij overgave aan den vijand met krijgseer, is reeds vroeger herhaaldelijk in deze uitgave gebruikt. Het was mij echter niet gelukt, de juiste beteekenis daarvan te verklaren, daar niemand tot wie ik mij wendde mij de juiste inlichtingen kon geven. Eindelijk wees luit-generaal G. J. W. Koolemans Beijnen mij op eene verklaring in Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre....* (Paris, Corréard, 1841) onder het woord „balle (balles en bouche". Deze verklaring luidt: ‚Le mousquetaire avait un fourniment qui comprenait un petit sac à balles.... Il prenait, quard il devait tirer, quelques-unes de ces Balles et les plaçait en reserve dans sa bouche, afin de charger plus promptemait; aussi les historiens.... mentionnent-ils dans les capitulations de siège au nombre des honneurs de la guerre l'expression mèche allumée, balle en bouche....".

[2]) *Dagh-Register* en Valentijn: „querer".

CCLXVII. KUST VAN MALABAAR.

1663. [1])

Mangati, ten Noorden van Cochin, was „subaltern" aan dit rijk en behoorde tot de z.g. „pijlaren van 't rijk van Cochin". Het was de politiek der O. I. C., „dat yder landschap onder sijn eijgen erffelijck geslacht apart blijve" en dat „de Samoreijnse geslachten haar in de regeering der Cochinse niet indringen" (*Dagh-Register, 1663*, bldz. 188, v.).

Den gricol [2]) van Caijlicoijlang ende den vierden Sammorijns prins [3]) brengen voor den heere Admiraal en Gouverneur den ragie van **Mangattij,** [4]) den welcken sich quam aanbieden als vrunt en ten dienste der E. Compe, waar in den selven na gewoonte aangenomen en gecarresseert is.

CCLXVIII. KUST VAN MALABAAR.

15 Februari 1663. [5])

De Samudri was opperheer van het door ons op de Portugeezen veroverde Cranganur (Zie hiervóór, bldz. 193, v.) en na de verovering door ons van deze stad werd besloten, „in te ruijmen ende opdracht te doen van de stad Cranganoer" aan den Samudri. (*Dagh-Register, 1663*, bldz. 181, 190; vgl. 325, 411; vgl. Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 210).

Heden sijn in goede vruntschap 't samen vergadert den coning **Sammorijn** en ragie van **Cranganoor** voor haer selven ende den Admiraal Rijcklof van Goens, uijt de naam van d'Gouverneur-Generael ende Raden van India wegens de E. Compe en geresumeert sijnde het contract tusschen gemelte vorsten, ende E. Compe gemaekt, wert bevonden dat den Sammorijn en sijne geallieerde uijt cragte

---

[1]) Uit het Contractboek. De datum is niet zeker. In het Contractboek is het geplaatst tusschen 8 Januari en 15 Febr. 1663.

[2]) ?

[3]) Vgl. Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 180, v.v.

[4]) Valentijn plaatst „'t Rijk van Mangitti" ten O. van Kalikoet. Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 185, zegt: „Dus heeft het Koninkrijk van Couchim vier Stenden, zynde de vier voornaamste vorsten van dat Ryk, de Koningen van Porca en Paroe, dat geestelijke Vorsten zijn, en twee wereltlyke, de Koningen van Berkenboer en Mangatti. Deze worden genoemt de pylaren van het Rijk....".

[5]) Uit het Contractboek.

van dien jegenwoordig competeert de possessie van d'stadt Cranganoor onder sodanige conditiën als in de selve contracten te sien sijn, soo wert in voldoening van dien d'gemelte vestingen, ende om redenen alle het canon dat daar nog in wesen is, aan haar opgedragen, ende ingeruijmt, om, 't Nederlantse guarnisoen daar uijt getrocken sijnde, de voorschreven stadt Cranganoor sodanig die iegenwoordig in wesen is, te aanvaarden en in besit te nemen, reserverende voor de E. Compe. niet anders dan de gedrage lasten, ende de redenen ende 't recht, waar in desen niet mogt voldaan wesen. Ordonneren ende bevelen dienvolgens aan den ondercoopman Cornelis van Essen opsigt desen de fortresse in te ruijmen aan gemelte Vorsten als heeren des lants, sonder dat wij haar particuliere pretentiën op 't selve bemoeijen, ten ware (dat God verhoede) ons recht ende reden daartoe werde gegeven.

Gedaan ende gegeven in de stadt Coutchin 15e Feb. Ao 1663. Was geteekent **Rijcklof van Goens.** Ter sijden stont 's Compe zegel, ende daaronder: ter ordonnantie van sijn Edt, geteekent **M. Huijsman,** Secretaris.

CCLXIX. KUST VAN MALABAAR.

15 Februari 1663. [1])

Na de verovering van Cochin, werd al spoedig door de onzen Cannanore (11° 52' N.B. en 75° 22' O.L.) opgeeischt, daarna belegerd en spoedig ingenomen (*Dagh-Register 1663*, bldz. 126, 150, v., 178, v.).

Artijckelen van accoort gemaakt tusschen den E. heer Jacob Hustaart, raat van India ende out Gouverneur van de Molucas ende Veltheer over de Nederlantse Oost-Indische Militie alhier, uijt de naam ende wegen d'Ede Ho: Mo: heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, den Heer Gouverneur-Generaal ende de Heeren Raden van India van d'eene sijde ende den Capiteijn Anthonio Cardoso der fortresse **Cananoor** wegens den doorlugtigen koning van Portugaal ter andere sijde.

[1]) Uit het Contractboek.

1.

Dat de Portugesen der stadt, fortresse en gebiet van Cananoor deselve sullen overgeven wegen de May[t] van Portugaal aan den Nederlantsen Veltheer Jacob Hustaart in de name der Ed[e] Oost-Indise Comp[e], aan desselfs commissarissen met alle derselver artillerije, ammonitie van oorlog, koninx goederen met alle deszelfs aanbehooren, coopmanschappen, gemunt ende ongemunt gout ende silver, vaartuijgen en vivres.

2.

Dat de Portugesen sullen afstant doen van alle rechten, geregtigheden, tollen ende andere coninckliјcke incompsten, so oude als hedendaags, daarin begrepen alle onroerende koninx particuliere goederen sonder exeptie.

3.

Ten effecten van dien sullen de Portugesen ons in hande geven alle geschriften, tomben,[1]) boecken en papieren, soo den Koning ende burgerije rakende.

4.

Alle roerende ende onroerende goederen, coopmanschappen, gemunt geldt, ongemunt gout ende silver, slaven ende slavinnen, so van getroude als ongetroude, zullen aan de E. Comp[e] werden bestelt ende overgegeven.

5.

Dat den Capiteijn der fortresse sal toegestaan werden in sijn particulier sodanige slaven ende bagagie als den veltheer hem sal gunstig gelieven toe te staan.

6.

Dat alle de Portugesen, getroude, ende inboorlingen met hare vrouwen, weduwen, jonge dochters ende kinderen sullen gesonden werden nae Goa ende met hen nemen sodanige nodigheden als den Veltheer haar sal gŭnstig gelieven toe te staan.

7.

Dat alle ongetroude Portugesen, blancke, sullen door den weg van Batavia na Europa gesonden worden.

---

[1]) Archiefstukken; kadasterregisters.

8.

Dat alle die s'Comp. [1]) wapenen gedragen hebben, sullen sweren en onderhouden, tegens den staat der Nederlantse natie geen wapenen te voeren in den tijt van 2 jaren.

9.

Dat in dese articulen sullen besloten sijn alle personen, sijnde Portugesen, ende haar onder gehoordt hebbende onderdanen, die hem in 't lant hebben geretireert.

10.

Dat de geestelijcke papen ende klercken sullen behoorlijk na haar qualiteijt versonden worden en vermogen met hem te voeren alle kerckelijck cieraden na Goa.

11.

Dat alle de caffers [2]) sullen overgegeven worden in handen der E. Compe.

12.

Dat de Portugese militie ende alle die wapenen gevoert hebben ter defentie deser fortresse sullen uijttrecken in volle wapenen, vliegende vaandel, brandende lont, kogel in de mont, slaande trommel ende hare wapenen nederleggen voor den standaert der E. Compe.

13 — Ampliatie van 9e articul.

Wel verstaande dat op 't versoek der gene, die hare vrouwen ende familien te landewaart in nigten [3]) hebben, deselve sullen mogen met voorgaande communicatie wederom halen ende in Cananoor brengen laten, al voren 2 gequalificeerde personen tot borgen harer wederomcomste, als wanneer de selve getroude met haar vrouwen ende familie door onze bodems na Goa sullen werden vervoert.

Aldus gedaan ende besloten in 't Nederlands veltleger onder de muijren van Cananoor desen 15e Feb. 1663. Was onderteekent **Bras de Neves** a: l: **de Foneceas** en **Anthonij Borgers Dalboerherie**(?), Ter sijde stont: **Pierre Dupon,** [4]) **Lucas van Waarden.** [5]) Onderstont: ons present **9. Taijspil(?).** Lager stont: geratificeert, ge-

[1]) Konings?
[2]) Ongeloovigen. (Vgl. *Hobson-Jobson*, s.v. Caffer, p. 140, f).
[3]) Mochten?
[4]) Een der bekwaamste van de officieren, die onder Van Goens dienden.
[5]) Van Weerden.

teekent **J. Hustaart,** ende in 't Portugees stont noch lager: Por esto capitalisoins [1]) feijtos Cananoor 16e Feb. A° 1663. Onderteekent **Anthonio Cardoso.**

CCLXX. KUST VAN MALABAAR.

22/26 Februari 1663. [2])

Voordat Van Goens in Maart 1663 van Indië's Westkust naar Ceilon vertrok, sloot hij „contracten.... met de Malabaerse Vorsten, te weten de Koningin van Samorijn en Cochin, mitsgaders de Radja's van Porca en Parou" (*Dagh-Register 1663*, bldz. 188, vgl. bldz. 151).

Confirmatie van vruntschap gemaakt ende op nieuw bevestigt tusschen den Groten Sammorijn en de vereenigde Nederlantsche geoctroijeerde Oost-Indische Comp° op het afscheijden van den Sammorijn uijt de landen des Coninx van Coutchin, bij den 3° prins ende successeur [3]) selfs geschreven ende aldus in 't Nederlants vertaalt.

In 't jaar 838 den 16° van d'maand Camboe [4]) en na de Hollantsche stijl in 't jaar 1663 den 22° Februarij is dit contract gemaakt in de stadt Coutchin met den Hollantschen Admiraal.

Eerstelijk dit is gemaakt tot een teeken van vrientschap tusschen den Sammorijn, Sijne princen en erfgenaem van een sijde ende den Hollantschen Admiraal Rijklof van Goens wegens de Vereenigde Nederlantsche geoctroijeerde Oost-Indis. Comp° van de andere en van beijde sijden op de manier van een gesworen eedt, en dit sal bestaan soolang als de son, de maan, de aarde en de hemel sal sijn; en volgens het contract gemaakt op 't schip d'Noteboom [5]) sal een coopman geplaetst worden in de landen van den coning van Sam-

[1]) Capitulacões.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III en in *Dag-Register 1663*, bldz. 190, v.

[3]) Vgl. nog Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 189, v.

[4]) *Dagh-Register* heeft: Comba; en Contractboek III: Comboe. Canter Visscher, bldz. 435, stelt Coemban gelijk met Februari „waer omtrent men dient aan te merken, dat de eerste van hun Maandt een aanvang neemt met den 13 of 14 van de onze". Deze berekening klopt niet geheel met die in de tekst.

[5]) Wanneer?

morijn, [1]) ende wanneer ijts aan den coning van Sammorijn sal overcomen, sal hij te kennen geven aan den Hollantschen Admiraal, ende wanneer de vijanden van de Hollanders ijets soude comen tegen haar te attenteeren, dat sij sulx insgelijx sullen te kennen geven aan den Sammorijn ende dat van beijde sijden sijnde vergadert, sij raet sullen nemen om te doen alles na regt ende reden. Den koning van Sammorijn, ende d'E. Comp^e sullen sijn als broeders, en dat alle vijanden van de Comp^e sullen ook vijanden van de Sammorijn wesen, gelijk mede de goede successen, alles nogtans, na regt en reden, sonder van beijde sijden te mancqueeren, volgens het contract vooorschreven gemaakt. Hetgeen de Comp^e daar aan den Sammorijn belooft heeft, is van hem ontfangen, en dit sal geschreven worden op een silvere papier in 't Malabaar 2 maal, en op wit papier in 't Nederduijts 2 maal, waarvan 1 in 't Malabaars ende 1 in 't Nederduijts bij den Sammorijn, ende 2 gelijcken onder de E. Comp^e sal berusten.

Aldus gedaan ende geconfirmeert ten dage ende jare als voren ter presentie van den Commandeur **Pieter de Bitter** ende **Isaac de Saint Martin** als getuijgen. Was geteekent met een Mallabaers character ende daer om geschreven: gestelt bij den Grooten **Sammorijn.** Weijnig daar besijden **Rijklof van Goens.** In margine stont 's Comp^e zegel ende daar onder: ter ordonnantie van sijn Ed^e en den raat, geteekent **M. Huijsman** Secretaris.

Lager vervolgde.

Wij, Hendrick van Reede, Capiteijn en Cornelis van Essem, ondercoopman, specialijck gecommitteert door den Heer Admiraal en Velt-Overste Rijckloff van Goens ende den raat, aan den grooten Sammorijn, om present te sijn, ende te sien onderteeckenen het Nederduijtse geschrift van confirmatie der ondergelinge (sic!) vruntschap hier boven geschreven ende als dan volgens vorige verleende acte aan den Sammorijn, ragia van Cranganoor ende hare successeuren in te ruijmen ende opdracht te doen van de stadt Cranganoor ende d'artillerije staande ter diffentie van de selve. [2]) Ingevolge van dien

[1]) Van Goens „heeft den onderkoopman, Pieter Vertangen, gebruyckt tot ontdekking van de gelegentheijd van den Samorijns land ende de Samorijn heeft hem toegelaeten te resideeren op Pananij". Deze plaats ligt tusschen Kalikoet en Cannanore, zegt Baldaeus, *Malabar*, bldz. 104. Dit is onjuist. Ponani ligt bezuiden Kalikoet, zooals trouwens de kaart bij Baldaeus ook aangeeft. Vgl. ook Canter Visscher, bldz. 217 en *Corp. Dipl.* I, bldz. 207, 392).

[2]) Zie hiervóór, no. CCLXVIII.

is op den 26e dezer maant in 't huijs van den ragia tot Cranganoor de Sima de onderteekening van voorschreven confirmatie van alliantie in onser presentie gedaan door den grooten Sammorijn in 't bijwesen van den gemelten Ragia ende 3 der voornaamste Sammorijnse princen ende ten selven dage den opdragt der stadt geschiet met overlevering der sleutels aan den ragia van Cranganoor, staande in defentie der selver 14 ijzere stukken en 12 metale bassen, [1]) nemende den Ragia met 50 neijros de possessie van dien.

Aldus geraporteert aan den Veltheer voornoemt, in de stadt Coutchin den 28e Feb. A° 1663. Was geteekent **H. v. Reede tot Draackensteijn** en **Cornelis van Essen.**

CCLXXI. KUST VAN MALABAAR.

1 Maart 1663. [2])

Ook met Parou, een der „pylaren van 't rijk van Cochin", maar met een eigen radja, sloot Van Goens vóór zijn vertrek nog een „contract". (*Dagh-Register 1663*, bldz. 188 v.v.).

Translaat ola van vruntschap en verbont tusschen de lantregenten van **Parouw** [3]) ende de E. Comp°.

In 't jaar 838 den 23e der maant Combhom [4]) nae de Malabaarse reecq° ende na de Nederlantse stijl in 't jaar 1663 den 1e Maart is dit geschrift van verbont en vruntschap gemaakt tusschen de princes en rasia van Parouw ende desselfs prins [5]) ende d'Heer Admiraal Rijckloff van Goens.

De 4 rasiadoors van Parouw, die iegenwoordig met gemeen goetvinden gestelt werden, te weten 2 wegens de rainja [6]) ende 2 wegens

---

[1]) Klein kaliber scheepsgeschut.

[2]) Uit het Contractboek. Ook in *Dagh-Register 1663*, bldz. 191.

[3]) Thans Paur of Paravur (10° 10′ N.B. en 76° 15′ O.L.). Valentijn, *Kaart van .... Malabar*, plaatst het tusschen Mangatti en Paliettersland.

[4]) *Dagh-Register* heeft: „Combon".

[5]) „Het geslacht van Moetadavile, Porca en Parouw overtreft alle Samoryns geslachten verre in adel en hoogheijd van geboorte." (*Dagh-Register*, bldz. 189). — Zie over de vrouwelijke opvolging in de regeering Canter Visscher, bldz. 177, 214.

[6]) Ranee, ragni, koningin. (*Hobson-Jobson*, p. 757).

den Ragia sullen alles vernemen en tot hare kennisse laten comen 't gene passeert ofte gedaan wert in de 5 provintien van Parouw ende daar van berigt geven aan den Rasia ende aan den Reinja, om door haar over de saken sodanige bevelen te geven, als met beijder goetvinden nodig sal sijn, ende door de selve rasiadoors sulx laten bevorderen in alle behoorlijckheijt ende die van de rasiadoors in dese gebreeken sal opregtelijck te handelen, sal daar over gestraft werden, blijvende den Rasia, de Rainja, ende den Prins alsoo ijder in hare authoriteijt en waardigheijt na oude gewoonte. Dit is sodanig gedaan ende besloten, in presentie van den rasia van **Cranganoor** ende den jongen **Palietter,** door ordre van den Coetchinsen Coning **Moedt Adavile**[1]) hier over tot getuijgen gestelt. Deze Ola was geteekent door de hant van de rainja van Parouw.

CCLXXII. KUST VAN MALABAAR.

14 Maart 1663.[2])

Den 12 Mei kwam Hustaert te Batavia, medebrengende „een briefken, door.... Van Goens tot Cochin in dato den 16en Meert d'heer Hustart tot Coilan leggende om peper te laden, nae gesonden.... Het.... dient alleen tot geleijde van het contract, op den 14en Meert met den Ragia van Porca gesloten" (*Dagh-Register 1663*, bldz. 178, 184).

Contract, alliantie ende confoederatie tusschen de E. Compe der Vereenigde Nederlanden in Orienten, den koning van **Coetchin** ende den ragia van **Porca**[3]) besloten in manier als volcht.

1.

Bij partijen reciproque sal wesen een eeuwige vrede, amnestie ende vergetentheijt van 't gene voorheen gepasseert is[3]) ende dienvolgens voortaan een eeuwige liefde ende toegenegentheijt tot malcander, soo lang son en maan sal schijnen.

---

[1]) Zie hiervóór *Dagh-Register 1663*, Register, sub voce Moetadavile.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1663*, bldz. 184, v.

[3]) Porca (Porakad) had wel eens stoutigheden bedreven door de zijde der Portugeezen te kiezen. (Zie hiervóór, bldz. 228. *Dagh-Register 1663*, bldz. 126).

2.

Den ragia van Porca verclaart sig vijant tegens alle degeene, die 't rijck van Coutchin eenigsints souden willen beschadigen, 't sij Portugesen of andere potentaten, beheffes [1]) etc^a.

3.

Belooft dienvolgens den ragia van Porca Godorme sijn lant niet alleen nu te doen ruijmen, maer ook voor toecomende daar buijten te houden. [2])

4.

Belovende voortaan aan de E. Comp^e die getrouwigh^t te bewijsen, die hij oijt de Portugesen bewesen heeft.

5.

Den ragia van Porca belooft, dat hij noijt peper ofte caneel in sijn lant zal doen wegen ofte uijtvoeren dan met consent van den coning van Coetchin ende d'E. Comp^e, die na de wetten het regt daarvan alleen competeert.

6.

D'E. Comp^e sal in des Porcatters lant mogen bouwen 1 steene pakhuijs tot verseeckering van haar middelen ende maintenue van haar regt.

7.

Den ragia van Porca belooft voortaan geen eliphanten meer in zijn lant te doen in of uijt barcqueeren.

8.

Den ragia van Porca belooft aan d'E. Comp^e te restitueren alle de fregats (?) die van de Portugesen nog in sijn lant sijn, mits d'E. Comp^e sal betalen de kosten [die] daar om gedaan sijn.

9.

Ende tot bewijs van opregte vruntschap sal den ragia van Porca sijn gemaakte wal gelegen tegen 't lant des koninx van Coetchin 200 cobidas slegten, latende 't overige aan 't believen van d'E. Comp^e ende den coning van Coutchin, sonder de selve oijt te sullen repareren.

10.

D'E. Comp^e belooft de partijen reciproque te betoonen alle hulpe

[1]) *Dagh-Register*, bldz. 184, heeft: „besetters, etc."

[2]) Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 126.

tegens hare vijanden, soo veel haar macht ende billickheijt sal connen lijden.

11.

Generalijken accorderen de partijen, dat d'E. Comp^e sal genieten alle preminentien die de Portugesen gehad hebben.

12.

Dit sal ses maal geschreven ende wedersijts geteijckent werden, te weten 3 maal op papier in 't Nederlants en 3 maal op silvere olen in 't Malabaers, daarvan de partijen ijder 2 sullen behouden, een in 't Duijts, [1]) ende een in 't Malabaars.

Aldus gedaan ende gecontracteert in 't velt voor Porca desen 14e Maart 1663 ende na 't Malabaars in 't Jaar 838. Onderstont eenige Malabaarse characters met onderschrijvinge, geteekent bij **Moetadavile,** coning van Coutchin, ende daar nevens in lack gedrukt 't gewoone zegel van den ragia van Porca, daar bij geschreven: dit is gestelt bij den ragia van **Porca.** Weijnig besijden stont: ons present, tot 't aanzien dezer onderteijkeningen speciale gecommitteert, sijnde sodanig gedaan als bij ijder geschreven staat. Was geteeckent **H. v. Reede tot Draackensteijn, Saint Martin,** en **Bartholomaeus Van Lingua.** [2]) Ter sijden stont, uijt den naam van d'E. Comp^e als geauthoriseerde van de Ed^e heer Gouverneur-Generaal ende raden van India, was onderteekent **Rijckloff van Goens.** In margine stont mede in roden lack 't wapen van d'E. Comp^e ende daaronder: door last van sijn Ed^t ende den raat, getekent **B^t van Storm.**

CCLXXIII. KUST VAN MALABAAR.

20 Maart 1663. [3])

„Tot Cochin is dè heer Van Goens ondertusschen onledig geweest met het stellen van behoorlijke ordre op deeze en geene saeken.... (en) besig om met den Cochinsen Koning, Moetadaville, een favorabel accord in te

[1]) Nederlandsch.

[2]) *Dagh-Register*, bldz. 185 heeft: „Bartolmeu Vas, tolck". Ik vermoed, dat er in 't oorspronkelijk heeft gestaan: „Barttolomeo Vas, lingua". Lingua (Port) = tolk.

[3]) Uit het Contractboek. Ook in *Dagh-Register 1663*, bldz. 191, v.v. en bij Valentijn, V, 2, *Malabar*, bldz. 37.

gaen; dewelcke den 6en Meert, ... publykelijk in de stadt Cochin, naer ouder gewoonte, doch voor d'eerste mael van de Compe gekroont en van alle landsheeren tot Koning aengenomen is, sijnde iegenwoordig in volle eere ende macht nae zijn eijgen wensch herstelt" na de lange dominatie der Portugeezen in zijn gebied. (*Dagh-Register 1663*, bldz. 181, 184, 188): verwisseling van opperheeren.

Contract ende eeuwigh verbont tusschen de Vereenigde Nederlantse Oost-Indische Compe bij den Hollantsen Admiraal Rijckloff van Goens, uijt den naam van den Gouverneur Generael ende de Raden van India, ter eenre, ende den coning van **Coutchin,** Moetadaville, en sijne princen ter andere sijde.

1.

Daar sal wesen een vaste eeuwigduijrende vrede, liefde, eendragt ende vertrouwelijkheijt, waarvan beijde partijen haar sullen verseeckert houden.

2.

Den coning van Coetchin cedeert het recht van deze stadt ende alle de landen ende eijlanden, daeronder volgens contract gehorende, genaamt d' Papen eijlanden, Musquiten eijland, en Bandoertij, [1]) sodanig die van de Portugeesen sijn beseten geweest, gevende daarvan de volle opdragt aan de E. Compe ten eeuwigen dage, sonder dat hij of d'coningen sijne successeuren daarop oijt ijets sullen hebben te pretendeeren.

3.

Den coning van Coutchin erkent van de E. Compe herstelt te sijn in sijn coninkrijke, accepteerende dienvolgens de E. Compe voor sijn protector.

4.

Den coninck van Coutchin verseekert d'E. Compe, dat alle den peper ende wilden caneel in sijn landen, tot **Porca** incluijs, ende tot Cranganoor toe vallende alleen sal gelevert werden aan d'E. Compe ende dat alle d'selve peper op Coutchin sal werden gescheept in

---

[1]) *Dagh-Register*, bldz. 192, heeft „Bandoerijtij". Baldaeus, *Malabar*, bldz. 115 zegt: Hier is „een groot vermaek der Rivieren en binnewateren, verrijkt met verscheijde wel beplante Eijlandekens zeer vermakelijk, gelijk de Portugezen doorgaans op de zelve haer speelhuijzen hebben gehadt, gelijk ook op het vaste Landt". Zie ook Canter Visscher, bldz. 342, v.v.

's Comp^e schepen, sonder dat eenige natie ter werelt daaraan sal mogen participeren.

5.

Den conink van Coutchin authoriseert d'E. Comp^e, alle vaartuijgen ende schepen uijtter zee met amphioen aancomende buijten te houden, ende geen intrance te verleenen dan met believen van de contractanten, op dat d'selve in haar regt niet werden gefrusteert.

6.

Tot maintenue van 't vierde ende d'vorige articulen belooft den koning van Coutchin te contrubueren alle hulp ende bijstant na sijn uijterste vermogen ende versoekt dat d'E. Comp^e gelieven wilde noch 3 vastigheden op te regten, een tot verseekeringe der Cranaganoorse revier tot **Pallipoort,** een en ander tot verseekering der Porcase revier op d'best gelegen plaats van **Porca,** ende een derde op **Baijpin** tegenover de stadt tot verseekering der revier van Coetchin ofte ook op meer plaatsen daar 't nodig was.

7.

De Admiraal belooft uijt den naam van d'E. Comp. voor den Coning en tot maintenue van 't contract te bezetten de stadt Coutchin, Castello d'Sima [1]) ende nog Palipoort, Baijpin ende Porca, so 't nodig sal geoordeelt worden.

8.

Item dat aan den Coetchinsen coning sullen betaalt werden sodanige tollen ende geregtigheden als van outs gebruijckelijck ofte namaals mogt werden geconditioneert.

9.

Alle de Christenen, staande van outs onder de stadt van Coetchin, [2]) ende langs strant woonende, sullen alleen blijven ter judicature ende onder de regters bij d'E. Comp^e in Coetchin, onder den Gouverneur van Ceijlon gestelt. [3])

10.

Soo een Heijdens onderdaan van den Coetchinsen Coninck en een

---

[1]) Waarschijnlijk het „Castelle" op Valentijn's *Kaart.*

[2]) Dus onder het Portugeesch bewind. Vgl. ook resolutie G. G. & R. van 25 Aug. 1665. (*Realia*, II, bldz. 192).

[3]) Eerst bij besluit van G. G. & R. van 6 Sept. 1669 werd besloten, „die custe van het Ceylons Gouvernement te separeeren" (*Realia*, II, bldz. 192).

Christen onderdaan van d'E. Compª in questie quamen, sal een ijder d'sijne regt doen naer sijn costuijme en soo een van beijde quame te sterven ofte den een den anderen dootsloeg, sal den dootslager, hij sij Christen of Heijden, met de doot gestraft werden sonder eenige genade.

11.

Het munten van fanums sal door des Coninx muntmeester buijten d'stadt in 's Coninx hof gedaan werden, ende oncosten afgetrocken sijnde, sal den Conink de profijten genieten, nogtans onder expresse conditie, dat d'E. Compª 1 opsiender of 2 haren 't wegen daer over sal houden, en soo een valsche munter ergens geatrapeert wert, sal de selve met doot gestraft werden, 't sij van wat geslagt of caste den zelven mogte wesen.

12.

Het vervoeren van peper en caneel te lande belooft den conink van Coetchin te verhinderen.

13.

Het pleijn dat rontsom [1]) nu gesuijvert is van alle de clappus boomen, sal bij niemant mogen beplant worden, als met consent van d'E. Compª.

14.

Geen Roomsgesinde religieusen sullen in de landen van Coetchin ofte derselver resort gedoogt werden als met speciaal consent van d'E. Compª ende sullen de Jesuiten en alle andere Europeaanse papen insgelijckx ten eeuwigen dage van hier verbannen blijven.

15.

Alle debiteuren van d'E. Compª, hoedanig die mogten sijn, sullen op alle plaatsen agterhaalt en geapprehendeert werden, ende soo eenige derselver fugatijf quame te werden, sal de Conink deselve met alle devoiren laten naspeuren en weder leveren, van gelijcken soo eenige Nederlanders of lijfeijgenen quamen weg te loopen.

16.

d'Inlantse coopluijden, handelende met d'E. Compª, sullen met geen extraordinaire lasten dan met voorgaande consent van d'E. Compª

---

[1]) *Dagh-Register*, bldz. 193 heeft: „Het pleijn, dat rontom de Stadt nu gesuijvert is....".

mogen bezwaart werden buijten gewoonte, maer onder d'E. Comp^e geprotegeert werden.

17.

Dit contract sal 2 maal geschreven werden op silvere olen, ende 2 maal op papier in 't Malabaers ende Nederlants, ende bij partijen resp^e onderteekent werden.

Aldus gecontracteert ende besloten mitsgaders onderteekent in 't hof des Coninx op Coetchin de Sima[1]) ende in de stadt Coetchin den 20^e Maart 1663. Was geteekent met eenige Malabaerse characters door **Moetadaville,** conink van Coetchin ende **Rijckloff van Goens.** Ter sijden stont: t'onser presentie als getuijgen; was geteekent **Cornelis Valckenburg** en **Hendrick van Reede tot Draackensteijn.** In margine stont onder 's Comp^s zegel: ter ordonnantie van sijn Ed^t ende den Raats, was geteijckent **M. Huijsman,** Secretaris.

CCLXXIV. KUST VAN MALABAAR.

26 Maart 1663.[2])

„De koopman, Lucas van Weerden, bij .... Hustart aldaer (Cananore) gelaten, heeft nae desselfs vertrek met den landheer een contract gemaekt, doch, soo het schijnt, met weijnig overleg, om dat de principale clausulen versuijmt sijn, namelijck, dat niemand dan de Comp^e cardamom ofte peper sal mogen uijtvoeren, noch amphioen aenbrengen, hetwelk nochtans het oogwit sij ende hem ook niet onbekend was. Het 7e articul schijnt ons niet meer preëmmentie te geven dan andere en het 14e is directelijk tegen de practijck en de gelegenheijd van de Comp^e.... Zijn E. (Van Goens) sal ordre derwaerts geven, dat de noodwendige verandering daerinne werde gedaen...." (*Dagh-Register 1663,* bldz. 322, 325).

Articulen van vrede en eeuwig verbont, met den doorlugtigen prins Rammeterrij, naaste successeur des Coninkrijx **Cananoor,** uijt naam des regerenden Coninks Colatrij,[3]) van welcke sijne vorstelijcke doorlugtigheijt vol-

---

[1]) Zie hiervóór, art. 7.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III: in *Dagh-Register 1663,* bldz. 322, v.v. en bij Valentijn, *Malabar,* bldz. 38 v.v.

[3]) Het „Stamhuis.... genoemt Colastri (is) door de Maatschappij tot het sluiten van een verbondt gedwongen, als zij de Portugesen Cananoor afhandig

magtigt is, ter eenre sijde; ende met de Illustre Nederlantse Oost-Indische Comp^e ofte harent wegen uijt den naam van d'Ed. Heer Gouverneur Generael Joan Maatsuijcker ende d'E. E. h^ren Raden van India, door der selver plenipotentiaris, den Ed^e Heer Admirael en Veltoverste Rijckloff van Goens, geauthoriseert hebbende daartoe den E. Lucas van Weerden, gebieder der stadt, fortresse en ommelanden van Cananoor, ter andere.

1.

Ten eersten dat van dese uijre aan ende altoos voortaan sal wesen tusschen ende met d'E. Vereenigde Oost-Indische Comp^e een vaste vrede, vruntschap, eendragt ende den heere conink Colatrij, mitsgaders alle deszelfs vorsten, landen, provintien, inwoonders ende onderdanen geene uijtgesondert,[1]) ja ook dat dese vrede duijren sal, soo lange als son ende mane schijnen.

2.

Dat alles datter gepasseert is wedersijts in 't landen op 't Siallegattij[2]) soo wel in agressie als defentie sal sijn vergeten, vergeven ende noijt daaraan weder gedacht.

3.

Dat daar en tegen den anderen in alle occasiën sullen bewijsen alle eer, vruntschap en genegentheijt.

4.

Dat Sijne Maij^t erkent, deze fortresse ende stadt Cananoor, mitsgaders derselver jurisdictie, toe te behoren en indisputabel eijgen te sijn aan de Nederlantsche Oost-Indische Comp^e, als een wettige possessie, door 't swaart, niet van sijne Maij^t, maer van de Portugesen, onse vijanden, geconquesteert.

---

maakte.... dog zonder met haer eenig Peperverdrag te maken. (Zie hierboven de toelichting). In dit Rijk valt de beste cardamom, die.... alleen van de Kompagnij ingekogt wort, om naar Europa of elders verzonden te worden.... Dit Rijk heeft (in den tijd, dat Visscher schreef) in het Zuiden tot zijn grenspaal 't Rijk van den Samorijn, en in 't Noorden strekt het zich uit tot aan Canara...." (Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 217, v., 65). Valentijn en het *Dagh-Register* spreken van „Colatri", Canter Visscher van „Colastri".

[1]) Canter Visscher, bldz. 218 v.v., geeft de „Vorstendommen" van het Rijk op. „Cananoor (met omgeving) is de eigen bezittinge en erfdeel van dit Stamhuis."

[2]) ? — Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 178.

5.

Ende ingevalle het gebeurde, dat een ofte meer van d'onderdanen der E. Compe eenig misnoegen mogte geven aan de vassalen sijner Maijt, 't welk wij echter niet hopen willen, dat de sodanige op 't feijt bevonden sijnde, of anders bewesen werdende, sullen gebragt werden in dese fortresse om na de swaerheijt ofte lichtheijt der saake van den gebieder aldaar te werden gestraft.

6.

T welk mogelijck geschiedende van de onderdanen Sijner Maijt, sullen de perpetranten door den gebieder der vestinge de Conink werden toegesonden, om te ontfangen sodanige straffe, als de misdaat requireren mogte.

7.[1])

Dat Sijne Maijt aan sijne onderdanen sal gebieden met de Hollanders te handelen, copen en vercopen alderhande eetwaren, ofte wat verder in den lande vallen mogte, brengende silver op de basaar ter merct.

8.

Dat Sijne Maijt sal met den eersten ordre stellen, dat de nieuwe fanums uijtgegeven worden, op datter een behoorlijck reglement op de munt geschiede, want wij tot merckelijke schade ons silvergelt moeten uijtwisselen.

9.

Dat Sijne Maijt belooft, wanneer wij coelijs ofte andere ambagtsluijden mogte benodigt sijn, deselve op ons aanschrijven sal beveelen, tot ons te comen, wanneer wy se na lantswijse lonen sullen.

10.

Dat de calk-ovens ende branders in 't gebiet sijner Maijt noijt sullen werden gehindert in haar branden ofte afbrengen des kalks aan dese fortresse.

11.

Dat Sijne Maijt sal ontseggen alle vruntschap, die deselve ende sijne onderdanen gehad hebben met de Portugesen, die met haren aanhang verclarende voor vijanden sijnen staat [2]), deselve sijnen lande

---

[1]) Zie de toelichting.

[2]) *Dagh-Register*, bldz. 325: „van sijnen staet".

uijtwysende, ende eeuwig verbannende, voornamentlijck alle papen, priesters, ende klercken, alsoo die [1]) door hare quade inblasinge weersijts het vertrouwen van een goede ende vaste vrede, niet soude connen genomen worden.

12.

Dat Sijne Maij[t] aan den gebieder der fortresse Cananoor, wanneer 't nodig mogte sijn, met soveel gewapende nairoś sal adsisteren, als hij dan sal begeeren.

13.

Dat d'E. Comp[e] ende van haren't wegen de gebieders der opgemelte fortresse Cananoor Sijne Maij[t] sal adsisteren tegen sijne vijanden, als haar gelegenth[t] sal willen toelaten.

14. [2])

Dat d'E. Comp[e] sal mainteneren de volle eere, ontsachelijkh[t] ende gehoorsaamheijt Sijner Maij[t] omtrent Adersia, [3]) wanneer hij hem niet behoorlijck mocht comen te dragen.

15.

Dat d'E. Comp[e] nogtans altijt tragten sal, sooveel doenlijck sij, ende 's Coninx respect gedoogt, alle misverstanden tusschen den Conink ende Adersia in der minne te slissen ende assopieren.

16.

Dat Sijne Maij[t] ofte uijt deszelfs naam sijnen volmagtige sullen ontfangen uijt handen der gener, die der E. Comp[e] paspoorten bedeelt werden, sijne gewoonlijck gedeelte, gelijck de selve door den Conink van allen tijden bij der Portugesen regeeringe, ontfangen is, wel verstaande even sooveel d'E. Comp[e] voor haar gedeelte ontfangen, sonder dat het eene het anders in 't minste raeke, ende alles volgens een lijste, over dewelke partijen hem nader verclaren ende vergelijcken sullen.

17.

Dat Sijne Maij[t] in sijn lant ontfangen, ende sijnen voordeel ge-

[1]) Dit wordt terecht in het *Dagh-Register* weggelaten.
[2]) Zie de toelichting.
[3]) De bedoeling is natuurlijk, dat de O.-I. C. den Vorst van Cananore zal mainteneeren in diens gezag tegenover „Adersia". Hy speelt in de gebeurtenissen een eenigszins passieve rol, deze „Moorse Vorst Adersia", maar hij hoopte Cananore in zijn bezit te krijgen. (Vgl. *Daghregister* 1663, bldz. 178, 179; en vooral Canter Visscher, bldz. 361, v.v.)

nieten sal sodanig sionckes ofte thol op sijne onderdanen, als Sijne Maijt van outs gewoon is te nemen, als ook op de zelve sijne vassalen, die eenige aangebragte goederen van d'E. Compe in dese fortresse mogte gecogt hebben, wanneer se die in s'Coninx gebiet brengen.

18.

Doch sal d'E. Compe geene sconkes schuldig sijn nog betalen, te meer, wijl sij de goederen coopt van 's Coninx onderdanen, die reets den tol alvoren betaalt hebben.

19.

Ende verpligt hem den gebieder deser fortresse uijt naam der E. Compe, dat hij voor Sijne Maijt sal ontbieden sodanige curieusheden, als Sijne Maijt sal gelieven op te geven ende te becomen sullen sijn, voor 't costende.

20.

Ende dat Sijne Maijt specialijck te verwagten heeft van d'E. Compe alle particuliere teekenen van courtosie.

21.

Dat dese articulen belooft werden te sullen werden gehouden door den Conink, Prins, Ragiadoor, en alle onderdanen des coninx van **Colatrij,** ende alle coningen, princen, rajadores ende onderdanen deses rijx die in de volgende tijden succederen sullen.

22.

Ende dat gelijckerwijse sal geschieden van wegens d'E. Hr Doorluchtige [1]) Nederlantse Oost-Indische Compe.

23.

Dat dese articulen sullen geteijckent werden ter eenre sijde van wegens de Nederlantsche Oost Indische Compe, door den gebieder der fortresse Cananoor ende vande andere, door den prins Rammeterrij, wegens Sijne Maijt, die deselve daarna sal ratificeren, gelijk ook dese articulen sullen geratificeert werden wegens d'E. Compe uijt den naam van d'Ed. Heer Gouverneur Generael Joan Maetsuijcker ende d'E.E. Heeren raden van India, door d'E. Heer Admirael ende Veltoverste Rijckloff van Goens, der selver plenipotentaris.

---

[1]) Deze beide woorden ontbreken in het exemplaar in Contractboek III.

24.

Sulx echter dat ondertusschen de saeken aan weersijden sullen blijven in sodanige vredigen staat als in dit contract bedongen is, tot dat de bovengemelte ratificatie uijtgewisselt en overgelevert sal wesen, ende dan tot eeuwigen tijden continueeren.

25.

Ende sullen de solemniteijten der publicatie deses tractaats van vrede bij speciale acte geschieden, nadat de voorschreven ratificatie ende uijtwisseling wedersijts geschiet sal sijn.

26.

En sal men hiervan maken 6 eenluijdende instrumenten, 3 in de Malabaarse sprake ende 3 in de Nederlantse tale, van de welcke 2 den Coning, 2 den Heer Admirael Rijckloff van Goens, ende 2 voor dese fortresse uijtgereijkt sullen worden. Gemaakt, geaccordeert ende besloten in de vesting Cananoor desen 26e Maart A° 1663. Onderstont: plaats gelaten voor 's Compe wapensegel; daar neffens plaats gelaten voor de ratificatie deses, te teijckenen door den Heer **Rijcklof van Goens,** ordinaris raat van India, Admirael, Veltoverste ende superintendent. In 't midden stont de teijckeninge van de eijgen hant des Coninx **Colatrij,** sijnde de ratificatie geschreven in een regel lager. Hier onder hadde in 't originele geschreven den prince **Rammeterrij,** en geteijckent. Alles vervat in 4 corte regelties. In margine was geteekent: Lucas van Waarden, met 't zegel der selve in rooden lacke gedruckt. [1])

CCLXXV. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

27 Juli 1663. [2])

Een van de doeleinden van 's Compe politiek op Sumatra's Westkust en dus van haar vertegenwoordiger dáár, Jan van Groenewegen, was, behalve het drijven van koophandel, de „land grooten .... van de croone van Atchin

[1]) Het slot luidt in Contractboek III: „Was geteeckent in eenige caracters, de teeckening van den Coninck Colastry en dat van den prins Ramnestry, ter zijde geteeckent Lucas van Weerden, becragtigt met 's Compe en sijne particulieren zegel." — Valentijn, bldz. 40 heeft het slot weer iets anders.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1663*, bldz. 349 v.v.

tot de bescherming van de Compagnie te trecken". (*Dagh-Register 1663*, bldz. 81, vgl. ook 85 v.v., 135 v.v.) De onderhandelingen hierover, óók te Batavia gevoerd, hadden o.a. ten gevolge het sluiten van het volgend „accoort" met Indrapoera en eenige andere plaatsen. Den 6 Juli 1663 „sijn de gezanten van de Songy Pangouwers [1]) en andere landgrooten van Indrapoura, Tico en Padang .... nevens den licentmeester [2]), Symon Symons, en den koopman, Jan van Groenewegen, bij sijn Ed[t] (den Gouv.-Generaal) geweest ende hebben met den anderen beslooten de Kroon van Achin teenemaal af te vallen ende haar onder de bescherming van de Comp[e] te begeven, onder soodaenige conditiën en articulen, als hier navolgende van woorde te woorde staen geinsereert." (*Dagh-Register 1663*, bldz. 340). Het accoord werd geapprobeerd in Rade van Indië den 6 Juli „ende is wyders goedgevonden het comptoir in Achin ende den ommeslag in Perah te lichten". Van Groenewegen vertrok 28 Juli om de gezanten naar de Westkust terug te brengen „en het bewuste accoord met (de landgrooten) te sluyten". (*Dagh-Register*, bldz. 352, 361.)

Accoort en eeuwig verbont gemaakt tusschen den Command[r] **Jan Groenewegen,** opperhooft van de Nederlantsche negotie op de Westcust van Sumatra, uijt de name ende van wegen de Vereenigde Comp[e] mitsgaders van de Gouverneur Generael en Raden van India, ende op approbatie van deselve, ter eenre, ende de lantsheeren en Grooten van 't lant van **Indrapoura,** [3]) **Paijnang, Padang** en **Tico** ter anderen sijde.

Eerstelijck is geaccordeert en overeengecomen, dat de gemelte Nederlantse Comp[e] voortaan in 't lant van Indrapoura &[a] ende de plaetsen daar onder sorteerende, alleen sal mogen handelen in alle waeren, aldaer vallende ofte getrocken sijnde, met uijtsluijtinge van alle andere volcken ende natien, geene uijtgesondert.

Ende sal dienvolgende niemant, groot ofte cleijn, aan eenig volk, wie de selve ook sullen mogen wesen, soo Europianen als van dese landen, vermogen te geven eenigen handel ofte negotie van wat coopmanschappen ofte waren het ook sal mogen wezen, op pene dat de gene, die hem hier tegen bevonden sal worden vergrepen te hebben, aan goet, lijf en leven gestraft sal werden nae exigentie van saeken.

Ten 2o dat de gemelte Comp[e] in de landen van Indrapoura, Paijnang, Padang en Tico ende de havens daaronder behorende sal

---

[1]) Soengai Pagoe.

[2]) Hoofdambtenaar, welke den Ontvanger-Generaal bij de administratie der inkomende rechten ter zijde stond. (Klerk de Reus, *Medenblick*, S. 10; vgl. *Realia*, II, bldz. 149.)

[3]) Zie hiervóór, n°. CCXLII.

wesen tolvrij van alle coopmanschappen ende waren, so die sij aenbrengen ende vercopen als negotieeren ende uijtvoeren sal, geene uijtgesondert, maar sal alleen gehouden wesen te betalen de oude recognitien van roeba roeba [1]) als andere geregtigheden, die de lantgroten en andere supposten van de selve tot nog toe boven de Aatchinse tollen altijt getrocken ende genoten hebben, sonder meer.

Ten 3e is geaccordeert ende overeengecomen, dat wanneer de ingesetenen eenig gout presenteren sullen te vercopen, de ministers van de Compe het selve, al voren den prijs te maeken, om alle valscheijt ende bedrog voor te comen, [2]) sullen vermogen te proeven in 't vier ofte op sodanigen wijse als sij sullen goetvinden.

Ten 4e alsoo de gemelte landheeren ende grooten [van] Indrapoura &a gemoveert sijnde geworden, door de grote vexatien, gewelden ende onredelijkheden die sij ende hare onderdanen van tijt tot tijt van de Aatchinse regeringe te lijden hebben, te rade sijn geworden, nevens haar gebuijrvolcken op dese Westcust geseten, het voorschreven onverdraagelijck joch der voorschreven vremde regeringe van haren hals te werpen, ende de panglimas [3]) ende andere ministers van 't Atchinse hof met al haren aanhang uijt te setten, sonder die oijt weder te admitteren, ofte in te laten; so is geaccordeert en overeengecomen, dat de voorschreven landen van Indrapoura &a mette plaatsen daaronder behoorende, en ten eeuwigen dage [4]) staan ende blijven sal onder de protextie ende beschermingе van de gemelte Nederlantse Compe, ende dat de gemelte lantheeren, Groten ende onderdanen deselve Compe daarvoor sullen erkennen en respecteren, gelijck dat behoort, gelijck de Compe van hare sijde dan ook belooft ende aanneemt, de voorschreven landen van Indrapoura &a voortaan te protegeren en te beschermen tegen alle vijanden, die haer sullen willen vermeten te beledigen ofte oorlog aan te doen, wel te verstaan aan de zeekant ende ter zee, maar ver lantwaart in ofte tegen het volk van 't gebergte en sal de gemelte Compe niet verobligeert ofte verbonden wesen haar adsistentie ofte bijstant te doen, verder dan haar bequamelijck sal gelegen comen.

Ten 5e ijmant van 't volk van de Compe, soo Nederlanders als

---

[1]) Ankerage-gelden, havenrechten. (Klinkert, *Maleisch-Nederlandsch Woordenboek*, bldz. 341.)

[2]) „Want dese luyden weten 't selve met coper en zilver wonderlijck te vervalschen" (*Dagh-Register 1663*, bldz. 82).

[3]) Rijksgrooten. (Vgl. *Encyclopaedie*, III, bldz. 290).

[4]) *Dagh-Register*, bldz. 350 heeft: „voortaen ende ten eeuwigen dage".

andere natien, ende so vrije als lijfeijgene, eenige misdaat begaande tegen een ander dienaar ofte onderdaan van de Comp^e, soo sal daar over regt gedaan ende justitie bedient worden door het opperhooft van de Nederlanders, die ter plaatse sal wesen, sonder dat de lantheeren of andere rechters hen daar met sullen hebben te bemoeijen; maar eenig geschil ontstaande ofte misdaat begaan wordende tusschen ende tegen het volck van de Comp^e en ijmant van 't volk van Indrapoura et^a, so sal daar over gecommitteert worden een gemeenen raat, bestaande uijt gelijk getal Nederlanders ende Indrapouresen etc^a, bij de welcke de selve sal afgedaan ende gesententieert worden, soo als na reden en billikheijt geoordeelt sal worden te behoren.

Ten 6e is versproken en over een gecomen dat alle de boven gespecificeerde previlegien ende voorrechten van de Comp^e op de cust van Indrapoura etc^a ook genoten ende gegaudeert sullen worden bij hare onderdanen, ende alle andere die daartoe met speciale zeebrieven sullen wesen voorsien, uijtgesondert alleen de gouthandel, die de Comp^e alleen aan haar behout ende aan niemant anders gecommuniceert sal worden, ende wie van d'ingesetenen van Indrapoura etc^a bevonden sal worden eenig gouts aan ijmant anders dan aan de Comp^e vercogt ofte getransporteert te hebben, sal daar over sonder aanschouw van personen gestraft worden, tot een afschrick van andere.

Ten 7^e. Eenig dienaar ofte ander onderdaan van de Comp^e, hetsij vrij ofte lijfeijgen, hem in de landen van Indrapoura etc^a comende te versteeken ofte schuijl te houden, en sal niemant van de inwoonderen, groot ofte kleijn, hem vermogen aan te houden ofte te verbergen, maar sal een ijder desulke gehouden wesen, terstont aan te geven ende aan de Comp^e te overhandigen, op pene van de hoogste straffe.

Ten 8^e tusschen die van Indrapoura etc^a ende eenig ander landt ofte volk van dese Westcust, mede van dit verbont sijnde, eenig geschil ofte different komende te ontstaan, en sullen deselve partijen contendenten daarover niet vermogen tegen malcander in de wapenen te comen, ofte de een de ander eenig feijtelijck leet te doen, maar sullen gehouden wesen haar questien de Comp^e bekent te maken om bij de selve is 't doenlijck ter neder geleijt ende beslegt te worden ofte wel mette andere bontgenoten, die neutraal sijn, gedecideert en afgedaan te worden, na dat verstaan sal worden te behoren, ende welcker uijtspraack deselve partijen contendenten dan sullen ge-

houden wesen te gehoorsamen ende nae te comen, op pene van contrarie doende van de Compe en andere gesamentlijcke bontgenooten gestraft te worden nae exigentie van de feijtelijkheijt ofte ongehoorsaamheijt die sal wesen gepleegt.

De bovenstaande articulen van overeencomste en accoort tusschen de commandeur Jan Groenewegen van wegen de Generale Nederlantse Oost-Indische Compe ter eenre, ende de lantheeren ende Grooten van de landen van Indrapoura, Paijnang, Padang en Tico ter andere sijde, op approbatie van den Gouverneur-Generael en Raden van India beraamt ende gesloten, in vergadering van Rade gelesen, ende met aandacht op den teneur derselve gelet sijnde, ende daar bij geconsidereert ende overwogen, hoe gants trouweloos die van de croone van Atchin eenige jaren herwaarts mette gemelte Nederlantse Compe hebben gehandelt, bijcans niets presterende ofte nacomende van al 't gene van tijt tot tijt met haer besloten en veraccordeert sij, maar ter contrarie deselve Compe overal allen hinder ende ongelijk doende, die in haar vermogen is, so is bij haar gemelte Ede goetgevonden en gearresteert deselve articulen, sodanig alsse hier boven uijtgedrukt ende geexpresseert staan, te approberen, te ratificeren en confirmeren, gelijk haar Ede die approberen, ratificeren en confirmeren mitsdesen, belovende van hare sijde alle de selve na haar teneur ende inhout te agtervolgen ende nae te comen ende te doen agtervolgen, ende nacomen, bij alle die onder haar gebiet ende gehoorsaamheijt sijn staande, sonder daartegen te doen ofte te gedogen datter bij ijmant tegen gedaen werde. Ende tot bevestinge van dien hebben haar Ede dese acte van approbatie, ratificatie en confirmatie met hare gewone onderteijkeningen, ende het groot zegel van de Compe gesubscribeert ende gemunieert. Batavia in 't Casteel den 27 Julij 1663. Was geteekent **Joan Maatsuijcker, Carel Hartsinck, N. Verburgh, Dirck J. Steur, Joan Thijssen, Adriaan van der Meijden, Jacob Hustaardt, Rogier v. Heijningen** en **Pieter Marville,** Secrts.

CCLXXVI. KUST VAN KOROMANDEL—GOLKONDA.

22 September 1663. [1])

„Op Sadragapatnam is een nieuwe manigaar [2]) in de regeering gestelt, zijnde een Persiaens eunuchus; het schijnt, dat dese man sich met de verpachting van de plaatse aan de Comp[e] (vgl. *Dagh-Register 1663*, bldz. 484 v.v., 504) niet wel kan vergelycken, hoewel hij deselve voor den tyt van een jaar heeft geapprobeerd, 't gunt soo wat umbragie geeft; maar 't sal, schrijft de gouverneur (9 October) welhaast vereffent worden". (*Dagh-Register 1663*, bldz. 484, 552).

Ebrahim Beecq, auweld'[3]) van Singhlevette[4]) geeft dit caul aan den Capiteijn Moor der Hollanderen tot Paliacatta[5]) wegens **Sadragapatnam**[6]) ende daar onder gehoorende dorpen.

U. E. sal dan voor de pacht van Sadragapatnam 100 pardaus[7]) en voor die van Oelemeximajaer[8]) met 2 andere dorpen gelijck 200 of voor de 4 dorpen 300 pardaus geven, en daarvoor een jaer de voorschreven plaatsen in pacht houden, doch daar onder moeten de zeetollen niet gerekent worden. Alle 4 maanden moet U. E. eens een derde van de pacht betalen, mits telckens daar af een handschrift van mij nemende. Geschreven in de maant Saffer[9]) op den 18[e] dag desselfs, sijnde naar onse stijl den 22[e] September 1663.[10])

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Hiermede wordt zeker bedoeld de havildar Ibrahim Beg, in den aanhef van het kaul genoemd.

[3]) Havildar.

[4]) Chingleput of Chengalpat (12° 41′ N.B. en 79° 58′ O.L.), een overblijfsel van het rijk van Vijayangar, nu behoorende tot Golkonda, onder een plaatselijk hoofd (Hunter, *Gazetteer*, X, p. 269*f*).

[5]) Cornelis Speelman (*Dagh-Register 1663*, bldz. 543; van Rhede van der Kloot, *Gouverneurs-Generaal*, bldz. 65) was gouverneur te Pulicat.

[6]) Sadras (12° 31′ N.B. en 80° 10′ O.L.). Vgl. Valentijn, *Choromandel*, bldz. 11, v.; Havart, *Cormandel*, bldz. 90, v.v. — Onze O.-I. C. had hier een kantoor, minstens sedert 1647.

[7]) Pardao, een munt. (*Hobson-Jobson*, p. 672 ff.) — „1 Pardan is 10 Fanum, of 43¾ stuyvers" (*Uytrekening*, bldz. 48, Nagapatnam). — „Pardaums is op Cormandel een Rijksdaalder" (*Versameling*). Vgl. Ferrand, *Poids*...., p. 262, Index des monnaies.

[8]) ?

[9]) Safar.

[10]) Hieronder volgen in het manuscript eenige mededeelingen, welke niet op dit kaul betrekking hebben.

CCLXXVII. KUST VAN MALABAAR.

11 October 1663. [1])

Den 30 Augustus schreven G. G. & R. aan Van Goens op Ceilon, „dat het contract, met die van Cananoor gemaekt (zie hiervóór, No. CCLXXIV), gebrekkig is" en van Ceilon uit werd Lucas van Weerden, „aldaer resideerende", last gegeven, een „naeder contract" te maken. Voorloopig bleef het bij de bevestiging van het contract van 26 Maart 1663 en bij maatregelen, om de overeenkomsten met „Adersia" gesloten te doen onderhouden (*Dagh-Register 1663*, bldz. 411, 568).

Ik, den Koninck Colatrij, verklaare met dit mijn opentlijck geschrift voor mij en voor alle koningen, princen, rasiadoors, nayres ende verdere onderdaanen deses mijnen koninkrijcx, totdat ick hebbe gemaakt een vast, seecker ende bondig contract van vreede ende eeuwige verbond met den Nederlandsen staet in India, bewerckt door de wijsheijt van onsen lieve neve den prince Rammettrij [2]) ende den Hollandsen commandant der fortresse **Cananoor,** Lucas van Weerden, geschreven den 18en dag der maand Nueme [3]) jaar(?), in den jare agt hondert agt en dertig naer Mallabaersen stijl, ende na den Nederlandsen 26en Marty 1663, [4]) hetwelcke contract ses mael is uijtgeschreven, drie malen in Mallabaars, drie maalen in de Nederlandse spraake, alle geteijkent door mijne eijgene hand ende door de hand des princen Ramnettry mitsgaders des gebieders van Weerden voornoemt, om te werden geratificeert op Ceylon ofte op Batavia door den grooten admirael ofte den magtige viceroy tot Batavia, waer na wij nog uijtsien. Ende alsoo na en wegen dese voorschreven vreede eenige quade ende nijdige menschen onlusten aen ons hoff hebben veroorsaecht en daerdoor misverstanden tusschen ons en de onsen heeren neve den prince mitsgaders den Hollandsen commandeur geresen zijn, waerdoor den vreede uijtterlijck scheen gevioleert, hebben wij ons naderhand grondiger van alles laten onderrigten ende door de hulpe Godes en onsen goeden raad alles herstelt, gelijck wij inderdaad doen mits desen, verclarende hiermede dat het voorgenoemde contract ende contracten sijn gemaakt door mijnen eijgenen wille, beveele, rijpen raad en welbehagen, dienvolgende oock van mij

[1]) Uit Contractboek III.

[2]) „Zynde bij onvermogen des Conings, Colatry, bestel-al en genoegsaem meester van dat ryk" (*Dag-Register 1664*, bldz. 175).

[3]) Minam? Vgl. Canter Visscher, bldz. 435.

[4]) Zie hiervóór, bldz. 246.

ende den prince onderteeckent, ende dat het onverbreeckelijck in alle eeuwigheijt sal gehouden werden door mij ende mijne nu levende ende na mij heersende. Ende omdat mij den commandant voorgesteld heeft dat hij hadde aengegaen seecker contract van te [1]) coopmanschappen met Adersia, [2]) ende in toekomende buijten twijffel andere contracten met hem stond aentegaen, dog dat hij zig niet ten volle conde verseeckeren van 't volbrengen der zelve contracten, heeft den gemelten commandant ons versogt, dat wij hem dan in sulcken geval ende bij gebreecke van leverantie van zoodanige goederen als 't wesen mogte, de behulpsame hand willen bieden om de goederen in onse tholhuijsen ende passers aen te houden ende hem in handen te stellen, mits den commandant aen de cooplieden zoodanige betalinge daervoor doe als den marckt sal sijn.

't Zelve syn versoeck hebben wy hem vergund ende volcomentlijk nader [3]) inhoude zyns versoek toegestaen, gelijck wij sulx toestaan mits desen, bevelende allen van onsen koninckrijke om daer in te gehoorsaamen, wanneer den Hollandschen commandant sulx zal begeeren.

Aldus gedaan in ons hof tot **Baliapatnam** [4]) 28 Kan [5]) in jaar a°. 838, ende was d'ola geteeckent door den Koninck ende Prince 's nagts tusschen den 10en en 11en October 1663, ingehaald ende ontfangen den 11en October. Onder stond: voor de seeckerh' ende waerheijt dese translaat teijken ..... Was geteeckent **Lucas van Weerden.** Ter sijden stond: datum ut supra.

CCLXXVIII. CHINA—FORMOSA.

22 October 1663. [6])

De expeditie onder Balthasar Bort ter herovering van Formosa (zie hiervóór No. CCLII), bestond uit 12 schepen. Bort had in last, zich in verbinding te stellen met den onderkoning van Foekien, dien men aanzag voor den vijand van Coxinga. Toen Bort in de Chineesche wateren aan-

[1]) „De"?
[2]) Vgl. *Dagh-Register 1663*, bldz. 325, 359, 413, 568, 579.
[3]) Schrijffout voor „na den".
[4]) ?
[5]) „Cammy" (Canter Visscher, bldz. 435).
[6]) Uit *Dagh-Register 1663*, bldz. 624, v.

kwam, was Coxinga reeds overleden. Trouwens geheel deze expeditie liep op weinig of niets uit en den 29 Maart 1663 kwam de geteisterde vloot te Batavia terug. (Valentijn, IV, 2, *Tsjina*, bldz. 9 v.v. — *Dagh-Register 1663*, passim, o.a. bldz. 94, v.v.). Den 29 Mei 1663 werd in Rade van Indië besloten, Bort opnieuw naar China te zenden. Hij vertrok met een flinke vloot den 30 Juni „om den oorlog tegen den roover, Coxinga, ofte sijnen naesaten ende aenhangers (vgl. *Dagh-Register 1663*, bldz. 610) te vervolgen en den handel by de Tartaren te hervatten, maar tevens met bevel, dat hy, incas van discordantie, sich tot de wapenen sal keeren ende de Tartaren soo wel beoorlogen als de Coxinders". Ook ditmaal werd contact gezocht met den onderkoning van Foekien. Na een onderhoud met dezen hoogwaardigheidsbekleeder, stelde Bort den 22 October de volgende artikelen voor.

Tusschen syn Hoogheyt, den heere vicerey, **Singlamongh,** van de provintien Fockien, gelegen in het coningryk van **China,** ende den Hollandsen admirael, **Balthasar Bort,** daar toe expres afgesonden van d'Ed heer Joan Maetsuyker, Gouverneur Generael, en de heeren Raaden van India wegens de Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp^e, resideerende tot Batavia, syn g'accordeert en besloten deese naervolgende articulen.

1. Eerstelyck: sal wesen een onverbreeckelycke vriendschap, goet vertrouwen ende overeencoming tusschen de onderdanen van syne Mayt, den groot machtigen Keyser van China en Tartarien, ende alle de Hollanders van voorsz. Oostindische Comp^e.

2. Sullen malcander trouwelyck bystaen ende helpen tegens de vyandelycke Chineesen, welcke hun noch op de eylanden Ay- en Quemuy,[1]) mitsgaders Formosa ende Tayouan onthouden, tot soo lange deselve sullen overwonnen ende t'onder gebracht syn.

3. Van wedersyts vlaggen ende vaendelen sullen malcander de teekenen by geschrifte overgegeven werden, om die van des vyands te kunnen onderscheyden.

4. Den tocht nae den vyand sal niet vertraecht maer wedersyds daer mede gespoedigt werden.

5. De joncken en vaertuygen van 't ryck sullen by de Hollandse oorlogsvloot gevoegt, in drie esquaders verdeelt en daer by soo lange gehouden werden tot de comste voor Aymuy, wanneer de ondiepst gaende scheepen der Hollanders by een getrocken zullen werden, omme met de joncken van 't ryck binnen de haven te loopen; en

[1]) Met deze steden waren zoowel de O. I. C. als „de Tartaren" op vijandigen voet. Ay is een afkorting van „Aymuy" (Amoy). — Kimoi is een eilandje ten N.O. van Amoy.

sullen de Hollanders daertoe met drie Chineese pilooten versien werden.

6. Men sal de vyand gelyckelyck aentasten en t'samen landen.

7. De Hollanders van geseyde Oostindische Compe sullen een vryen, liberen en onbekommerde negotie in 't geheele ryck van China en Tartarien, mitsgaders syne Mayesteyts andere landen, van nu voortaen hebben, voor eeuwig en althoos hun coopmanschappen mogen verkoopen ende weder andere incoopen, doch het verhandelen van haer als nu aengebrachte goederen sal soo lange uytgestelt blyven, tot Ay- en Quemuy met wedersyds samen gevoegde machten sal wesen verovert.

8. By verovering van Ay- en Quemuy sullen de Hollanders (des begeerig zynde) een van deselve eylanden ofte een ander daeromtrent, dat hun best gelegen mocht comen, in 't besit mogen nemen en daerin garnisoen houden, om hun schepen, volck en middelen daer bequaemelyck te cunnen bergen en tegen de roovers te beschermen.

9. Ay- en Quemuy verovert synde, sullen Syn Hoogheyts joncken, vaertuygen en krygsvolck met de Hollanders nae Tayounan en Formosa overschepen en, by verovering, die plaatsen aen de Hollanders met alle de casteelen, sterckten en vastigheden en 't geene daer in bevonden wordt, overleveren en inruymen om dat land als voor heenen te besitten.

10. Syn Hoogheyt sal de Hollanders met een bequame jonck accomodeeren om eerst dags met advysen nae Batavia te senden.

11. Item besorgen, dat dit alles by Syne Keyserlycke Mayesteyt in Peckin voort goedgekeurt, geapprobeert en geconfirmeert wert en daervan by Syne Mayesteyt besegelde brieven van ratificatie aen de Hollanders werden verleent. Onder stont: Aldus besloten in 't veldleger van syn Hoogheyt Singlamong, leggende by de stadt Soanchieu,[1]) in 't ryck van China, in de tegenwoordigheyt van al de groote mandoryns. En hebben Haare Hoogheyt ende den Hollandsen admirael belooft voorstaende articulen alsoo in alle sinceriteyt en oprechtigheyt nae te comen, mitsgaders tot dien eynde hun gewoonelijcke segelen en signature hier onder gestelt. In 't tweede jaer van Syn Keyserlycke Mayesteyts regeering, den 14en dag der 9de mane ende in 't jaar der Hollanderen 1663 den 22en dag van de maent October. En was geteekent: **Balthasar Bort.** Ter zyde onder Compe segel in rooden lacke stont:

[1]) Soa-ntsui, ten N.O. van Amoy.

Ter ordonnantie van den admirael ende syn raade,
(Geteekent): **Hendrick Ysbrands,** secretaris. [1])

CCLXXIX. KUST VAN MALABAAR.

7 Februari 1664. [2])

„De coopman, (Joan) Nyhoff, gecommitteert om, volgens project, met de landvorsten om de Zuijd van Mallabar accoord te treffen wegens peper, wilde caneel en amfioen, dewijle op de contracten met de Ragias aen strant niet versekert genoeg en conde wesen, heeft sich in die boodschap getrouwelijck en voorsichtig gedragen". In Februari kwam hij „tot Calicoelang [3]) ende, de missive van den gouverneur (van Ceilon en Malabaar) aen den Coning, de Marten of Carnapile, overgelevert hebbende, quam met den selven in conferentie.... Ende, hoewel de Moren hem daerinne zeer hinderlijk waren, stond de Coning hem alles toe, behalven het schillen van den caneel" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 181, v.)

Contract en eeuwig duijrendt verbont tusschen de Vereenigde Nederlantse Oost-Indische Compe, gemaakt door den coopman Joan Nijhoff uijt den naam van de E. Hr Jacob Hustaerdt, extraordinaris Raat van India, gouverneur van 't eijlant Ceijlon ende Cust Malabaar ter eenre, en de Coning **d'Marten** [4]) ter anderen sijde.

---

[1]) De onderkoning deelde na ontvangst van „deese conditien" (22 October) aan Bort mede, dat hij, vóór het contract te teekenen, eenige andere hoogwaardigheidsbekleeders had te raadplegen over het 7de en het 8ste artikel. Bort „is daerop te raade geworden de geconsenteerde articulen aen te nemen en daerom een geschrift t'sijner verseekering te vorderen", maer de onderkoning zocht uitvluchten. In November verjoeg Bort „de Coxinse Chineesen" uit Amoy en Ki-moi, ten bate van „de Tartaren" (*Dagh-Register 1663*, passim. Het eindigt midden in het verhaal der Chineesche expeditie op 28 December 1663). En later moest Bort rapporteeren: „De beloften van den vrijen handel en hebben geen stant gegrepen" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 57).

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III en in *Dagh-Register 1664*, bldz. 182, v.

[3]) Kayenkolam.

[4]) Nijhoff geeft de volgende beschrijving van het „coningrijk van de Marten". „Het strekt sich noorwaert op tot aen Porca (Porakad); na het Suijden raect het de Indische Zee; in 't Westen heeft het Coylcoilangh. Oostwaert op stoot het sich aen 't hoge gebergte nae Ballegatte (Western Ghats). De Coning is souveryn en aen niemant verbonden; hy heeft sommige landen met den Caylcoilanger gemeen, gelijk de meeste ryken aan deze cust zoo in malcanders zyn verwart, dat men tyt sal van doen hebben om deselve wel te leeren onderscheyden". (*Dagh-Register 1664*, bldz. 185). Valentijn, *Kaart van Choromandel*, heeft „'t Rijk van Carnopali" met een stad van dien naam en „'t Landeken de Marta". — Canter Visscher, bldz. 203 zegt, dat „Marta of Carnapoli.... staat onder den Koning van Calicoilang".

1.

Tussen beijde partijen sal sijn een vaste en eeuwige vrede en vrientschap, daar sij luijden haar wedersijts mogen op vertrouwen.

2.

Den Conink belooft, dat den peper en wilden caneel in sijn lant vallende aan niemant als alleene aan d'E. Compe sal mogen vercoft of vertrockeert worden, specialeijck aan geen Europiaansche natie, wie het ook soude mogen sijn.

3.

Dat te water noch te lant gene der voorseijde specerijen naer eenige plaatsen, daar de Engelse, Franse, Portugesen of eenige andere Europianen mogten resideren, sal werden vervoert, 't welk den Conink aan alle sijne coopluijden belooft te verbieden.

4.

Wanneer 't geviel dat eenige coopluijden den peper of wilden caneel quamen te vervoeren of aan andre te vercopen, die sal bij d'E. Compe en den Conink aangeslagen en prijs gemaekt werden, en sal d'eene helft voor den Conink en d'andere helft voor d'E. Compe sijn.

5.

Soo een onderdaan van den Conink of een onderdaan van d'E. Compe in questie quamen te geraake, sal ijder de sijne recht doen, na de costume en wijse van sijn lant.

6.

Den Conink belooft dat niemant amphioen in sijn lant sal brengen om te verkopen of tegen peper te verruijlen dan alleen d'E. Compe en sal d'E. Compe als ook den Conink vrij staan deselve over al aan te slaan en prijs te maeken, waarvan Sijn Maijt de helft sal werden toegeleijt.

7.

Alle uijtstaande schulden belooft den Coninck na sijn vermogen te helpen innen, de coopluijden tot de betalinge aan te manen, en te executeren. Mitsgaders tot de voldoeninge van de contracten die noch gemaekt staan te werden, dat de coopluijden op den gesetten tijt prompt sullen gehouden sijn te voldoen.

8.

De ordinaire schenckagie sal alle jaren eens naar ouder gewoonte werden gedaan, voor het afschepen van den peper, en niet eer.

Aldus gedaan, gemaakt ende geaccordeert, tusschen den opgemelte Conink de Marten ter eenre, ende de E. Comp^e ter anderen sijde, door den coopman Joan Nijhoff en den ondercoopman Jurriaan Hendrick Willing, en sijn hier van gemaekt en aan wedersijden onderteekent 4 alleens luijdende geschriften, 2 in de Malabaarse en 2 in de Nederduijtse [1]) tale, waarvan een in Duijts [1]), en d'ander in 't Malabaarsch in handen van den Conink sullen verblijven, en de andere 2 bij d'E. Comp^e. **Carnaplij** desen 7 Februari 1664 en was geteekent **Joan Nijhoff** ende **Jurriaan Hend^r Willingh.** Ter sijden met de hantteijkening van den Conink de **Manten,** lager stont etc^a.

Tusschen artikel 7 en 8 staat zoowel in het exemplaar in contractboek III als in dat van *Dagh-Register 1664* een artikel 8, luidende:

„De Coning versoect, dat d'E. Comp^e omtrent Peesen [2]) off elders een huijs soude uijtsien voor haren factoor, om aldaer te resideren en den peper te ontfangen en af te schepen, 't welck wij hem op approbatie van d'E. heer gouverneur, Jacob Hustaert, hebben toegestaen".

CCLXXX. KUST VAN MALABAAR.

11 Februari 1664. [3])

De gouverneur van Ceilon en Malabaar, Jacob Hustaerdt, vertrok 16 Januari 1664 van Ceilon naar Indië's Westkust. Na Cochin te hebben bezocht, kwam hij 7 Februari te Cananoor, waar hij „voor eerst contract van negotie met Adersia [4]) gemaect heeft, waerbij hem niet meer als een seste paert van den peper, cardamom en amphioen competeert. Welk contract preciselijk sal moeten onderhouden worden; want, als hij de handen ruym hadde, daer hy nu genoeg bij den duym gevat is, zoude hy een bequaem instrument wezen om alle des Comp^s concepten in den Malabaersen handel te confunderen" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 175).

[1]) Nederlandsch.

[2]) „De plaets, daer de Coning ons heeft toegestaen een huijs te bouwen, is genoemt Panderatourte, 't welck de Portugesen Peese noemen, daer wel eer .... den peper .... plagh gewogen te worden" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 185), Peso (Port.), waag.

[3]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1664*, bldz. 175 v.

[4]) Zie hiervóór, bldz. 246, 257.

Accoort van negotie ende vruntschap gemaakt ende aangegaan tusschen d'E. Hr Jacob Hustaart, raat extraordinaris van India, gouverneur en directeur des eijlants Ceijlon, ende de conquesten op d'Custe **Malabaar,** uijt de naam ende van wegen d'Vereenigde Nederlantse Geoctroijeerde Oost-Indische Compe ter eenre, ende Adersia, heer ende opperste gebieder der **Mooren** in de landen van den Coning **Colatrij,** ter andere sijde.

1.

Daar sal tusschen d'E. Compe ende Adersia voortaan vaste vrede ende vruntschap onderhouden worden, soo lang de son en mane duijrt, sullende d'E. Compe niet gedoogen, dat hij, Adersia, van ijmant tegens recht onderdrukt werde.

2.

Adersia sal vermogen sodanige plaatsen door sijn onderdanen te bewaren ende te frequenteren, als voor henen plag te doen.

3.

Mits dat de vaartuijgen aan d'E. Compe soo veel voor paspoorten sullen betalen, als bij de tijden der Portugesen plagt te geschieden.

4.

Maar sullen sijne onderdanen niet vermogen in de districten ende havens van den Sammorijn, conink van Cochin, Porca, Calicoilan, ende Coilan, of den Trevancotter op te copen en te vervoeren eenige peper of wilden caneel.

5.

Soo sal ook niet vermogen, uijt gemelte landen eenigen peper of wilden caneel door 't gebergte herwaarts aan te brengen.

6.

Sal ook niet vermogen in de districten van voorgenoemde vorsten, waarmede d'E. Compe in contract is, eenige amphioen te water of te landen aan te brengen of vercopen.

7.

Uijt het lant van den coning Colatrij wert Adersia toegestaan jaarlijckx te mogen vervoeren 150 candijl [1]) peper, sonder dat ook meerder sal vermogen in te kopen.

---

[1]) „Cananoor.... 1 Candijl is 500 ℔" (*Uijtrekening*, bldz. 65).

8.

Sal ook gehouden wesen te versorgen, dat den vervoerden peper, hier in 't lant vallende, aan de E. Comp* prijs courant werde gelevert.

9.

Ende indien d'E. Comp* geraden vint, eenige van hare ministers landewaart in te senden, om de peper uijt de eerste hant te copen, sal hij Adersia 't selve in geenderleij wijse mogen hinderen.

10.

't Selve sij ook geseijt van den cardamom die d'E. Comp* in dat coninkrijck sal negotieren.

11.

Adersia sal jaarlijx hier mogen incopen en vervoeren 16 [1]) candijl cardamom, sonder meer.

12.

Soo sal hij ook uijt Suratta jaarlijx met sijne vaertuijgen mogen aanbrengen en vertieren 6 candijl amphioen sonder meer.

13.

Hij, Adersia, sal ook versorgen, dat d'E. Comp* in 't vercopen van den amphioen, door hare schepen hier aangebragt, niet werde gehindert.

14.

Adersia sal met gene Portugesen, Engelsen, of andere Europiaanse natie mogen handelen.

15.

Sal ook gehouden wesen te straffen sodanige sijne onderdanen, die tegens dit accoort yet hebben bestaan te doen, gelijck d'E. Comp* aanneemt van hare sijde te doen.

16.

Den cardamom, peper ende amphioen, die meerder, als voorseijt is, vervoert of aangebragt wert, sal verbeurt sijn, de helft voor d'E. Comp*, de helft voor Adersia.

17.

Ende indien Adersia selve bevonden wert, dit accoort te contrami-

---

[1]) *Dagh-Register*, bldz. 175 heeft: „10".

neren, sal d'E. Compᵉ niet verbonden sijn 't selve langer te onderhouden.

18.

't Sal de Compᵉ vrij staan, de aancomende of vertreckende vaertuijgen te doen visiteeren.

19.

Uijt geene havens, daar Adersia eenig gesag heeft, sullen eenige vaartuijgen mogen vertrecken sonder eerst met paspoort van 't opperhooft op Cananoor versien te wesen.

20.

En sullen sodanige paspoorten sonder kennisse van Adersia niet mogen werden verleent, omdat andersints eenige rovers onbekent deselve soude mogen genieten.

21.

Op costen van wedersijden sal even buijten dit casteel opgeregt werden een basaar of merctplaats, daar de onderdanen van Adersia ende de inlanders hare verversing ende andere cleijne waren aan Compᵉ dienaars mogen vercopen.

22.

Ende op dat daar alles fatsoenlijck mag toegaan, sal een opsiender van Compᵉ wegen, ende een dito van Adersia wegen, werden gestelt.

23.

Adersia belooft, het garnisoensvolk voor gelt eetwaren ende verversing te doen hebben, mits dat d'E. Compᵉ de vercopers voor overlast der moetwillige soldaten sal bevrijden, en de quaatdoenders na behoren straffen.

Aldus gecontracteert ende besloten mitsgaders onderteekent in 't logement van Adersia, staande buijten de fortresse **Cananoor** en in deselve fortresse Cananoor den 11e Feb. 1664. Was geteekent **Jacob Hustaart,** en in 't Malabaars met de hantteijckening van **Adersia.** Ter sijden stont 's Compᵉ zegel, gedrukt in rooden lacke, ende daaronder: ter ordre van Sijn Edᵉ en den Raat, geteekent **Cornelis Strick**, Secrets.

CCLXXXI. KUST VAN MALABAAR.

25 Februari 1664. [1])

Volgens Hustaert moesten in Cochin „200 man buyten nodige besettingh aengehouden worden omme den Coning.... die noch soo onvast geseten is, tegen sijne vyanden te maintineeren". Hij sloot verder met dien vorst „een bondigh accoort". Deze laatstgenoemde, „verstaende, dat de gouverneur eenigszins misnoegt was, protesteerde van in 't minste niet te sullen doen, 't geen voor de Compe onbehaeglijk mochte sijn" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 178, v.).

Nader accoort wegens den thol gemaakt tusschen de Vereenigde Nederlantse Oost-Indise Compe, ende uijt haren name, d'E. Hr Jacob Hustaart, raat extraordinaris van India, gouverneur ende directeur des eijlants Ceijlon, de custe **Malebaar** etca, gemagtigt van d'E. Hr Gouverneur Generael ende d'E. E. Heeren Raden van India ter eenre; ende den conink van Cochin Moetadavile en sijne princen ter andere sijde.

1.

Dat de burgers in de stadt woonagtig of van andere plaatsen (onder 's Compe gehoorsaamheijt staande) hier met haar waren verschijnende, aan den coninck van Cochin geen tol sullen betalen, te weten wanneer de coopmanschappen, die sij brengen, in die stadt verblijven, of weder over zee weg gevoert worden. Maar in cas die lantwaart wilden brengen, sullen gehouden wesen, daar van al sulcken tol te betalen, als hier onder over 's Compe coopmanschappen ende coopluijden sal werden beraamt. Desgelijks sullen sij gehouden wesen, de daartoe staande tol te betalen van de coopmanschappen die se uijt het lant binnen brengen, except eenige kleijnigheden en montcosten tot onderhout der stads ingesetene dienende.

2.

Dat de Armeniers, Mooren, Jooden, Paruas, swarte papen en Christenen van 't land van de goederen, hier aangebragt of in 't lant gevoert, aan den Conink sullen betalen 7 pr cento, de Canarijns en Braminees 5 pr cento, de inwoonders van Suratta en Cambaija 4½ pr cento, mits dat d'E. Compe daarenboven of daar uijt sodanigen geregtigheijt sal hebben, als voor desen bij de Portugesen genoten is.

---

1) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1664*, bldz. 179, v.

3.

Item, dat de luijden in 't bovenstaande articul gemelt, van de goederen hier opgecogt sullen betalen de helft van de gemelte tol, behoudens dat d'E. Compe daar in of boven haare geregtigheijt sal genieten als bij de Portugesen is geschiet.

4.

In cas het mogte gebeuren dat d'Engelsen en Castilianen bij d'E. Compe wierden gedoogt hier te negotieren, sullen deselve sodanigen geregtigheijt betalen als van outs in gebruijk is geweest, des sal d'E. Compe als boven haar aanpart genieten.

5.

Van den peper, die de inlantse coopluijden aan d'E. Compe comen te leveren, sullen dezelve coopluijden aan den Conink betalen 5 pardaus of guldens van 't candijl, sonder dat deselve ijets meer, 't sij wat het soude mogen wezen, sal mogen werden afgenomen; des sal den Conink verpligt blijven, sorge te dragen, dat alle den peper aan d'E. Compe wert gelevert op poene dat daarin nalatig bevonden werdende, dit gantse articul sal te niet wezen.

6.

Van de goederen, die de coopluijden van d'E. Compe handelen of copen en uijt de stadt voeren, sullen sij aan den Conink 1 pr cto betalen, 't sij wat coopmantschappen het soude mogen wesen, en op dat alles recht mogte toegaan, sal de coopluijden op haar vertrek een briefie van 's Compe coopman gegeven werden, daar in gespecificeerd sal sijn, wat quantiteit goederen sij uijtvoeren en tot wat prijse die gecogt hebben, behoudens dat van deselve waren, door andere natien hier aangebragt werdende, bij de coopluijden, die deselve buijten voeren, sal werden betaalt sodanigen tol, als van outs in gebruijk is geweest.

7.

IJmant van de Christenen, volgens 't voorschreven contract onder de judicature van d'E. Compe staande, comende te overlijden, sal den Conink comen voor de helft in de onroerende goederen, sonder meer.

8.

Bij 't overlijden des Coninx sullen de Christenen, onder 's Compe gehoorsaamheijt staande, niet gelijck voor desen mogen geconstrin-

geert werden, te hoof te verschijnen en met een cleijne vereering den rouw te beklagen, dog die sulx vrijwillig gelieven te doen, sal 't selve vrij staan.

9.

Dat de onderdanen des Coninx, beswaart ende gewoon sijnde te contribueren eenige hooftgelden of andere lasten, en naderhand Christen werdende, gehouden sullen wesen deselve lasten echter te dragen.

10.

Dat de thuijnen, in de jongste troubelen door des Coninx ondersaten aan de Portugesen verpant ofte verbonden, sullen werden gerestitueert aan de geene die daartoe bevonden sullen werden geregtigt te sijn, mits betalende de uijtgeschote penningen met den intrest van dien ende de oncosten daar verder op gevallen.

11.

Dat d'E. Comp[e] met soo veel of weijnig en sodanige coopluijden sal vermogen te handelen als haar sal gelieven, sonder dat den Conink hem daarmede sal hebben te bemoeijen of ijmant den handel te verbieden.

12.

Geen peper of wilden caneel sal uijtgevoert werden als door d'E. Comp[e], noch ook amphioen aangebragt werden, als door haar E. Ministers; den handel van de andere coopmanschappen sal vrij zijn.

Aldus gecontracteert ende besloten, mitsgaders onderteekent in 't hof des Coninx op **Chochin de Sima** ende in de stadt **Cochin** adij 25 Feb. 1664. Was geteekent **Jacob Hustaart** ende met de handteekening van den conink **Moetadavile.** Ter sijde stond 's Comp[e] zegel gedruckt in rooden lacke, en daaronder: ter ordonnantie van sijn E. ende de Raat, geteekent **Cornelis Strick,** Secretaris.

CCLXXXII. KUST VAN MALABAAR.

29 Februari—2 Maart 1664. [1]

Nijhoff ging inmiddels voort, 's Compagnie's belangen te behartigen en na eenige moeite, waarbij Trevancore en de vorstin van Signati tegen elkander moesten worden uitgespeeld, werd het volgend „contract" gesloten (*Dagh-Register 1664*, bldz. 183).

Nader contract wegens den tol der 5 fanums ragia, [2]) het vervoeren van den peper, en aanbrengen van den amphioen, gemaekt tusschen de Vereenigde Nederlantse Oost-Indische Compe door den coopman Joan Nijhof, gemagtigt van de Ede Heer Jacob Hustaart, Extraordinarije Raat van India, gouverneur en direckteur van 't eijlant Ceijlon ende de Custe Mallabaar ter eenre, en de Coninginne van Signatij, de ragiadoors, [3]) Marranapatij, Goeripoe van **Trevancor** [4]) en Bariette Pulle, ter anderen sijde

Dat niemant in dese landen amphioen sal aanbrengen om te verruijlen ofte vercopen, als alleene de E. Compe en sal een ijgelijck vrij staan, die selve over al aan te slaan en prijs te maken, waarvan d'eene helft aan d'E. Compe en d'ander aan de voornoemde lantregenten sal verbeurt blijven.

Item, dat niemant, wie het ook soude mogen sijn, geen peper nog wilden caneel uijt of door haar lant sal vervoeren, om elders te vercopen ofte verruijlen als d'E. Compe, op lijfstraffe, en beloven de lantgroten 't selve met alle mogelijcke middelen te beletten.

Boven de ordinaire schenckagie belooft de E. Compe alle jaar aan de voornoemde lantregenten te vereeren een somme van 3 [5]) fanum ragia van elcken candijl peper, die aan de E. Compe wert gelevert.

---

[1]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III en in *Dagh-Register 1664*, bldz. 183, v.

[2]) „Coylan.... Fanum Ragie (doet) 1/5 Rijcksdaelder, of 12 stuijvers" (*Uijtrekening*, bldz. 66).

[3]) Het *Dagh-Register*, bldz. 183, heeft hier het enkelvoud.

[4]) Over Trevancore zie nog *Dagh-Register 1664*, bldz. 185.

[5]) *Dagh-Register 1664*, bldz. 184 heeft: „4". Ook het exemplaer in Contractboek III. — Zie trouwens het slot van het hier afgedrukte contract. — „Pulle of lantvoogt" op de Zuidoostkust van Vóór-Indië (*Dagh-Register 1664*, bldz. 432).

met desen bedinge, wanneer den amphioen of peper of wilden caneel wert uijt haar lant gebragt, of van elders door haar lant vervoert buijten ordre van d'E. Compr, dat dese gave en vereeringe alsdan sal vervallen en gants te niete sijn, en sullen hier mede, alle pretensien van de 5 fanums thol voor elcken candijl peper, [1]) die aan de E. Compr wert gelevert, en andere actien van gepretendeerde geregtigheijt, wat naemen die selve ook mogte hebben, in der eeuwigheijt ophouden en tot genen tijde van de E. Compr off haar ministers meer mogen gevordert worden, als de bovengenoemde 3 [2]) fanums ragia, gelijck mede de E. Compr van de kleenigheden, die de cooptuijden aan de officieren van 't fort plagten te betalen, mits desen afstant doet en quijt schelt. Dit wert alsoo aangenomen en van de bovenstaende lantregenten belooft na te comen, en sijn hiervan 4 alleens luijdende schriften, 2 in de Nederduijtse en 2 in de Malabaarse tale, gemaekt, en aan wedersijden onderteekent, waarvan een in Duijts, [3]) en een in 't Malabaars bij de Compr sijn verbleven, en 2 anderen van gelijcken teneur sijn de Coninginne van Signatij ter hant gestelt. Aldus gedaan in 't hof van de coninginne Signatij den 29e Februarij Ao 1664.

Alle dese voorstaande poincten of articulen sijn bij den meergemelten lantregenten aangenomen en vast belooft te onderhouden, en wanneer ijmant, wie het ook soude mogen sijn, amphioen, peper of wilden caneel sonder last van de E. Compr uijt of door haar lant na elders vervoert, die sal als geseijt aangehaalt en verbeurt blijven, en sal de veel gemelte betalinge of gave der 4 fanums voor elcken candijl aan de lantregenten betaalt werden. Onderstont: actum te **Callire** in 't hof der coninginne van Signatij den 2e Martij 1664. Was geteekent met hantteijckening der coningin van **Signatij** [4]) en **Joan Nijhoff.**

---

[1]) Vgl. *Dagh-Register 1664,* bldz. 183.

[2]) Of 4.

[3]) Nederlandsch.

[4]) In het exemplaer in Contractboek III wordt ook gewag gemaakt van de handteekening van eenige „lantregenten".

CCLXXXIII. BANDA.

6 Maart 1664. [1])

„Den 3en Februarij is de fluijt, Loenen, met een chaloup na Damme gesonden, met ordre om Nile en passant aen te doen tot verder distructie van de noteboomen [2]) [en] afweering der Macassaren.... Sullende op alle de eijlanden ook verniewt worden het oude verbond van submissie, om d'Engelsen te voorcomen, stellende op elke plaets een groote steen met Comp^s wapen ende merk, met een prince vlagge, etc..... Hebben ook op Seroua omgekapt 83 vruchtdragende boomen en een goet getal jonge spruijten...." (*Dagh-Register 1664*, 231, v, 402).

In den jare na s'werelts geboren heijl den Emanuel [3]) Jesus Christus 1664, op den 6e Martij, hebben wij (afgesondene van den E. heer **Johan van Dam,** Raat Extraordinair van India, Gouverneur en Directeur der kostelijke eijlanden **Banda**), Jacob Sas, schipper ende opperhooft, Jan van der Linde, sergeant ende militaire hooft, Isbrant Petrus Ermunt, adsistent, Martijn Claas Trouw, stierman, ende den provisioneelen sergeant Michiel Hendrix, door hoog gemelten sijn E^s welgegeven ordre, uijt den name van d'Ed^e Heer Joan Maatsuijcker, Gouverneur Generael over gants Nederlants Orienten, van wegen den E. Vereenigden Nederlantschen staat in 't Oosten, aan d'eene sijde, ende d'Orangcaijs des eijlants **Serouwa**[4]) voor haar selven, hare successeuren ende onderdanen, aan d'ander sijde, een eeuwig duijrend verbont, te samen opgeregt in maniere en op conditien als volgt.

1. Dat de orangcaijen van Serouwa, ook uijt den naam van hare successeuren ende onderhorige, haar selven stellen tot onderdanen aan d'honorable Nederlantse Oost-Indische Comp^e.

2. Dat sij haar selven verbinden, geene andere natien, 't sij blancke ofte swarte, als alleen de Hollanders op hare stranden (veel min op haar eijlant) te admitteren.

3. Dat veel weijniger hare specerijen aan eenige andere volckeren, dan alleen aan d'hoog gemelte E. Comp^e sullen laten toecomen.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Muskaatnoten.

[3]) Naam aan Christus gegeven in Jesaja, VII, 14. Hij beteekent: God met ons. (*Christelijke Encyclopaedie*, II, bldz. 83).

[4]) Een der N.O. van de Zuid-Wester-eilanden.

4. Dat alle muscaatboomen, die sij weten ofte sullen comen te weten, aldaar te staan, aan d'Hollanders daar comende, sullen ontdekken, en in hare tegenwoordigheijt omslaan voor den geaccordeerden prijs, op pene van gehouden te werden als ongehoorsame onderdanen en verbontbrekers.

5. Dat daar voor d'E. Compe de bescherminge ende heerschappije aanneemt over haer, tegen alle en een ijder, die haer eenige schade ofte leet aandoen ofte willen, als sij Serouwers sulx versoeken, belovende de hoog gemelte E. Compe voorder haar met alle vruntschap te bejegenen, als een goet heer sijne onderdanen schuldig is te doen.

Deze bovenstaande articulen worden wedersijts belooft, sonder eenige de minste infractie in alles punctuelijck nagecomen en de agtervolgt te sullen werden, doende de orangcaijs ende inwoonders van .....[1]) ingevolge bij desen per hare gewoonlijcke formaliteijten, solemnelijck aan de E. Compe den eedt van getrouwe onderdanigheijt, waarop aen de selve een vlagge, waer in die onderdanigheijt staat uijtgedrukt, neffens een steene voet, waerin hooggemelte E. Compe wapen en merk is uijtgehouwen, wordt behandigt, en bij haar wordt aengenomen, om daardoor sig selven als sodanig aan alle aancomende volckeren te vertoonen.

Aldus gedaan en vastgestelt op 't eijlant Serouwa den 6e Martij Ao 1664 en van dese onderstaande Orangcaijs geteekent: dit is 't merck van orangcaij **Saijse,** orangcang **Monij,** orangcaij **Marasij,** orangcaij **Ablau, Jacob Sas, Jan van der Linde, Isbrant Petrus Ermunt, Martijn Claeszoon Trouw** en **Michiel Hendrix.**

CCLXXXIV. BANDA.

30 Maart 1664. [2])

De fluit Loenen deed volgens haar „ordre" Damar aan om ook daer het gezag onzer O. I. C. te bevestigen. (Vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 475, v.v.; *Dagh-Register 1664*, bldz. 231 v.v.). De Engelschen beweerden spoedig daarna „dit eiland in possessie genomen" te hebben, een bericht, dat juist bleek te zijn, ook voorzoover Nila betreft. „De meeste part der inhabitanten van 't eijlant Damme hebben haer vrijwillig gestelt onder de protectie van zijn Maij' Charles de Secunde", schreven de Engelsche van

[1]) ?
[2]) Uit het Contractboek.

Damar uit den 18 April 1664. Van Dam maakte korte metten en bracht de bewoners van beide eilanden nog in 1664 onder de gehoorzaamheid onzer O. I. C. terug. De leiders der Engelsche expeditie werden naar Batavia gezonden en de voornaamste onder hen, een Nederlandschen deserteur Vincent Vette, „geconfineert in 't doll uijs, om daer wat beter sinnen te krijgen". Den 3 December 1664 werd order gegeven aan de Bandasche autoriteiten, „geen vasticheden op Dame, Saroua en Nijlle te leggen, maar op yder 2 Nederlanders en 1 à 2 Mardyckers".[1])

In den jare na s'werelts geboren Heijl (den Emanuel Jesus Christus) 1664: op den 30ᵉ Martij, hebben wij (afgesondene van den E. Heer **Johan van Dam,** raat extraordinair van India, Gouverneur en Directeur over d'eijlanden Banda), Jacob Sas, schipper en geconstitueert opperhooft, Jan van der Linde, sergeant en militair hooft, Isbrant Petrus Ermunt, adsistent, Martijn Claeszoon Trouw, stierman ende den provisᵐ sergeant Michiel Hendrix, door hoog gemelte sijn Eˢ wel gegeven ordres, uijt den name van den Edᵉ Heer Joan Maatsuijcker, Gouverneur-Generaal over gants Nederlants Orienten, van wegen de Vereenigde Nederlantse staat in 't Oosten, aan de eene sijde, ende de Orangcaijs des eijlants **Damme,** voor haer selven, hare successeuren en onderdanen, aen d'ander sijde, te samen een eeuwig duijrend verbont opgerigt in maniere en op conditiën hier na volgende:

Dat de Orangcaijs van Damme, ook uijt den name van hare successeuren ende onderhorige, haar selve stellen tot onderdanen aan de Vereenigde Nederlantse Oost-Indische Compᵉ.

Dat sij haer selven verbinden, geen andere natiën, 't sij blancke of swarte, als alleen d'Hollanders op hare stranden (veel min op haer eijlant) t'admitteren.

Dat veel weijniger hare specerijen aen eenige andere volckeren, dan alleen aen d'hoog gemelte E. Compᵉ sullen laten toecomen.

Dat alle muscaetboomen, die sij weten, of mogen comen te weten, aldaer te staan, aan de Hollanders daar comende, sullen ontdecken, en in hare tegenwoordigheit voor den geaccordeerden prijs omslaan, op pene van gehouden te worden, als ongehoorsame onderdanen en verbontbrekers.

[1]) „Mardijkers zijn vrijluijden off Heijdenen om de Oost". (*Versameling*; vgl. *Encyclopaedie N. I.* II, bldz. 675 en I, bldz. 422, v., sub voce „Burgers").

Dat daervoor d'E. Compe de bescherminge en heerschappije over haer aenneemt tegen alle ende een ijder die haer eenige schade of leet aandoen willen, als sij Dammesen sulx versoeken, belovende d'hoog gem. E. Compe haar met alle vruntschap te bejegenen, als een goet heer aan sijne goede onderdanen schuldig is te doen.

Dese bovenstaande conditiën en articulen worden wedersijts belooft, sonder eenige de minste infractie, in alles punctuelijck nagecomenende agtervolgt te sullen worden, doende d'Orangcaijs ende d'inwoonders van Dammen ingevolge hij desen solemnele aan d'E. Compe den eedt van getrouwe onderdanigheit, waarop aan de selve tot teeken een vlagg waer in die onderdanigheit staat uijtgedruct, neffens een steene voet, waerin hooggemelte E. Compe wapen ende merk is uijtgehouwen, wort behandigt, ende bij haar aengenomen, om daardoor sig selven als sodanig aan alle aencomende volckeren te vertonen.

Aldus vastgestelt en gedaan op 't eijlant Damme, ten dage alsvoren en was onderteekent 't merck des orangcaijs **Kerij** van **Ilij** [1]) en **Kelijwawe,** [2]) des orangcaijs **Lekij** van **Kolouette,** [3]) des orangkaijs **Satij** van de negorije **Beber,** [4]) den capiteijn **Tewarkaij** ter negorije **Jeij,** [5]) des orangcaijs **Mennique** van de negorye **Kommer,** [5]) **Jacob Sas, Jan van der Linde, Isbrant Petrus Ermunt, Marten Claeszoon Trouw** en **Michiel Hendrikx.**

CCLXXXV. BANDA.

3 Juli 1664. [6])

„Op Damme ende Nila is weijnig apparentie om swavel te krijgen, want d'Engelsen hebben op Nile ook een logie gestabileert. Daer swerft noch een Engels schip met 26 stucken omtrent die eijlanden....". Den 5 Juni werd eenige „chaloupen" met „een tropje van 40 soldaten" naer Nila gezonden, om de bewoners „door die macht en met behulp der Dammanezen

1) Illi.
2) Kelie?
3) Koelwati?
4) Bebber.
5) ?
6) Uit het Contractboek.

(desnoods) met gewelt tot haer devoir te brengen". Zij vonden op Nila geen Engelschen en de hoofden van het eiland vernieuwden het verbond met de Nederlandsche O. I. C. (*Dagh-Register 1664*, bldz. 304, 403, 483, 543).

In den jare na de geboorte onzes heeren ende saligmaker Jesu Christi 1664 op den 3e Julij, hebben wij (afgesondene van den E. Heer Joan van Dam, raat extraordinair van India, gouverneur en directeur der voortreffelijcke en kostelijcke eijlanden **Banda,**) Jan van der Linde, sergeant en geconstitueert opperhooft, Jacob Davidsen, provis[t] stierman, Christiaan Waal, provis[t] adsistent, Michiel Hendrix, corporaal en Theunis Raskam, quartierm[r], door hoog gemelte Sijn E[s] welgegeven ordre, uijt den name van de Ed[e] Heer Joan Maatsuijcker, Gouverneur Generael over gants Nederlants Orienten, wegens den E. Vereenigden Nederlantsen staet in 't Oosten, ter eenre, en de orangcaijs des eijlants Nile,[1]) voor haer selven, hare successeuren en onderdanen ter ander sijden, een nieuw eeuwig duijrend verbont t'samen opgerigt, in manieren en op conditien, hier onder gespecificeert.

Articulen.

Eerstelijck, dat d'orangcaijs van Nile, uijt den name van hare successeuren en onderhorige, haer selven stellen tot onderdanen, ja 't allen tijden en eeuwige sullen verblijven, van d'Honorable Nederlantse Oost-Indise Comp[e].

2. Dat sij haar selven verbinden, geene andere natien, 't sij blancke of swarte, als alleen d'Hollanders, op hare stranden, veel min op haer eijlant, te admitteren.

3. Dat veel weijniger hare specerijen aan eenige andere volckeren dan alleen aan d'hoog ged[e] E. Comp[e] sullen laten toecomen.

4. Dat alle muscaatboomen, die sij weten, of sullen comen te weten, aldaar te staan, aan d'Hollanders, nu aldaar sijnde, of namaels daar comende, sullen ontdecken en in hare tegenwoordigheijt omslaan, voor den geaccordeerden prijs, op pene van gehouden te werden als ongehoorsame onderdanen en verbontbreeckers.

5. Dat daervoor ende daartegens d'E. Comp[e] de bescherminge en heerschappije aanneemt over haar tegens alle ende ijder, die haar eenige schade of leet aandoen ofte willen doen, als sij Nilesen sulx versoeken, belovende d'hoog gem. E. Comp[e] vorders haer met

[1]) Nila, een der Zuidwestereilanden.

alle vruntschap te bejegenen, als een goet heer sijne goede onderdanen schuldig is te doen.

Dese bovenstaande articulen wierden wederzijts belooft sonder eenige de minste infractie in allen punctuelijck nagecomen en agtervolgt sullen werden, doende d'Orangcaijs en inwoonders van Nile ingevolge bij desen p' hare gewoonlijcke formaliteijten en solemniteijten, aan d'E. Comp' den eet van getrouwe onderdanigheijt, waerop aen de selve een vlagge, waer in die onderdanigheijt staat uijtgedrukt, neffens een steene voet, waer in hooggem: E. Comp" wapen en merk is uijtgehouwen, wort behandigt, en bij haer aengenomen, om daar door sig selven als sodanig aan alle aencomende volckeren onbeschroomt te vertoonen. En was geteekent: dit is 't merk van orangcaij de **Romadij** genaemt **Malillij,** 't merk gestelt bij d'orangcaij van **Wataijs** negorije, genaamt Laij, 't merk gestelt bij orangcaij van **Levelorans** negorije, genaamt **Loijton,** 't merk gestelt bij orangcaij van de negorije **Roma Roman,** genaemt Lobacq, 't merk gestelt bij den soon van sijn vader, siekelijck en impotent, orangcaij van de negorije **Apoc,** genaemt den vader **Lacouwen,** den soon **Bacoeta, Jan van der Linden,** 't merk gestelt bij **Jacob Davids, Christiaan Waal, Michiel Hendrix, Thenis Roskam,** 't merk gestelt bij **Nicolaas de Klerk,** 't merk van **Jan de Haas,** 't merk gestelt bij **Abraham Jans Plevier,** 't merk gestelt bij **Gerrit Looman,** corporaal, 't merk gestelt bij **Jan Willemsz., Hans Gristoffers, Jacob Vertongen, Steven de la Force, Joris Janszoon Warnaer, Hendrik Hendrix, Hans Jacobszoon, Hendrik Berentszoon,** 't merk van **Willem Cornelis,** 't merk gestelt bij **Joost Thyssen, Pieter Jegers** en **Paulus Snijders.**

CCLXXXVI. KUST VAN MALABAAR.

21/22 Juli 1664. [1])

„Prins Rametarij (heeft) nevens den Coninck, Colatij, 't gene met d'onse mondelingh geaccordeert was, schriftelijck bevestigt". (*Dagh-Register 1664*, bldz. 573).

Akkoord aengaende de negotie gemaackt en aengegaen tusschen den Heer Jacob Hustaard, raad extraordinarij

[1]) Uit Contractboek III.

van India, gouverneur en directeur des eijlands Ceijlon ende conquisten [1]) op de Mallabaerse cust uyt den name ende van wegen de vereenigde Nederlandse Oostindische Compe ter eenre, ende den prince **Ramnettrij** voor hem en uijt name des K'. Collastry ter andere zyde.

1.

Behalven en boven de articulen van vreede uijt name der Ed. Comp[ie] met den Koninck Collastry ende den prince Rammettry, den 26[en] Maart 1663 [2]) reciproque aengegaen en beslooten, mitsgaders d'hernieuwing en bevesting derzelven tusschen den 10[en] en 11[en] October daeraengevolgt, [3]) welcke oprechte ende ter goeder trouwe ten wederzyden sullen werden onderhouden, beloovende Zyne Majesteyt en Hoogheyt respective nog na te komen ende getrouwelycken te onderhouden, doen naer komen ende onderhouden, ragiadoors ende alle onderdaenen deses rijx, die nu ofte namaals succedeeren ende regeeren mogten, geene uytgesonderd, d'poincten en de articulen na beschreven.

2.

Den Ko. en de Princen zullen niet toelaten datter eenigen peper ofte cardamon uijt dit coninckrijck te landewaart in vervoerd werden.

3.

Gelyck zy oock belooven, metterdaad te zullen beletten datter geen peper ofte cardamon in eenige van Syn Majesteyts zeehavens sal aengebragt ofte te water vervoert werden, ten ware d'selve door d'Ed. Comp[ie] in Syn coninckryck opgekogt ende door deselve in de gemelte zeehaven most afgescheept werden.

4.

Zoo sullen zy oock gehouden wesen sorge te dragen dat Adrasia in Sijn Majesteyts coninckrijck niet meer dan 150 candijlen peper ende 10 candijlen cardamon kome in te kopen, gelijck hy sig bij contract oock aen de Ed. Comp[ie] verbonden heeft, welcke quantiteyt van peper ende cardamon oock uyt geene andere plaatse dan **Cananoor** sullen mogen afgescheept werden.

5.

En zal den Ko. zorge dragen dat alle de rest van den peper in Syn

[1]) Port. conquistoẽs, veroveringen.
[2]) Zie hiervóór, No. CCLXXIII.
[3]) Zie hiervóór, No. CCLXXVII.

coninckryck vallende aen d'Ed. Comp[ie] tot een civilen prijs werde gelevert zonder datter aen ijmant anders ter wereld een corl sal mogen werden vercogt.

6.

Zoo zal den Ko. ende Princen oock kragtig beletten moeten, datter geenen peper, wilden caneel ofte amphioen te lande nog te water, soo door sijne onderdaenen als vreemde, van de Zuyd ofte Noord, in Zijn ryck aengebragt werden, ende sulx gewaer werdende deselve doen houden ende den commandeur der fortresse Cananoor daer van terstond kennisse geven omme daermede te handelen gelyck hy met Zyne Hoogheyt bevinden sal te behooren.

7.

Wel verstaande dat d'Ed. Comp[ie] allenelijck amphioen ende soo veel sal vermogen aen te dragen als hem goed duncken ende gelieven sal, ende Adrasia volgens 't voorengemelte contract met syne vaertuygen niet meer als 6 candijl jaerlijx; ende dat in dese bhaije, die oock zelfs van hier te water niet sullen mogen werden vervoert nog te lande uyt dit ryk gebragt.

8.

Zijne Majesteyt ende Hoogheyt belooven ook 's Comp[ies] dienaars, die te landewaard in tot bevorderinge van haaren coophandel mogten gesonden werden, alle hulpe, eere ende versogte assistentie te doen ende, dit nodig, deselve oock eenige residentie plaatse te vergunnen ten eynde sij haaren handel vredig ende sonder eenige becommernisse dryven mogen.

9.

Ende verbinden hun de opgemelte Ko. en de Prince, de bovengeschreven articulen oprechtelijck ende ter goeden trouwe naer te komen ende doen naer komen, onderhouden en doen onderhouden.

10.

Ende vermits de substantie van dese vervat, 't geene den Prince aen den opgemelten Ed[en] heer gouverneur, voor soo veel de tegenwoordige opperhoofden deses casteels met het afsweren van den Ed. Commandeur bekent zy, soo verclaren sy egter niet te weten off Syne Hoogheyt yts meer aen den gedagten Ed[en] heer gouverneur hebben belooft; soo synde, belooft Zyne Majesteyt 't selve dies versogt synde met hunne handteeckeninge nader te sullen bevestigen.

11.

Ende sullen hiervan gemaackt werden ses eensluydende instrumenten, drie in de Mallabaerse tale ende drie in de Nederduytse, van dewelcke 2 den Ko., 2 den Ed. heer gouverneur **Hustaard** ende 2 voor de fortresse uytgedruckt sullen werden. Onder stont: gemaakt, geaccordeert en geslooten in de vesting Cranganoor den 11 Febr' 1664, en geteeckent tussen den 21^{en} en 22 July 1664, was geteeckent in caracters het teycken van den koninck **Collatry.**

CCLXXXVII. SIAM.

22 Augustus 1664. [1])

Na de gebeurtenissen van 1634—1636 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 284 v.), waren de verhoudingen met Siam niet veel anders dan „eene onophoudelijke worsteling tusschen de begeerlijkheid en hebzucht der Siamsche factoors en manderijnen en den onwil om daaraan te voldoen en het winstbejag der Nederlandsche kooplieden". Zoo vóór en na (o.a. 1656) kwamen er strubbelingen, maar de producten voor de Japansche markt en de rijst, welke Siam konden leveren, waren redenen voor de O.-I. C. om de Siammers te ontzien en de Siameesche regeering bleek op het verblijf der Nederlanders gesteld, ofschoon andere natiën werden begunstigd en de Nederlanders soms verkeerden in een moeilijke positie. In 1663 werden volgens besluit der Hooge Regeering te Batavia van 15 Mei 1663 en 6 Juli 1663 onze kantoren in Siam gelicht. Terstond gaf Siam toe, zond gezanten naar Batavia en sloot met den daartoe naar Siam gezonden Commissaris Pieter de Bitter onderstaand verdrag. (*Overzicht der betrekkingen van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie met Siam* in Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, XIII (1864), bldz. 417 v.v.; *Realia*, III, bldz. 202; *Dagh-Register 1664*, bldz. 236, 247 v.v., 521 v.v., 537 v.v., 598 v.v.).

Verdrag en nader alliantie van vrede gemaekt ende besloten tusschen Syne Coninkl. Maij' van **Siam** ter eenre, ende den E. Commissaris Pieter de Bitter ter andere sijde, gemagtigde van d'E. Heer Gouverneur-Generaal Joan Maatsuijcker ende d'E. E. Heeren Raden van India, gebiedende uijt den naam en van wegen d'Hoog Mogende

---

[1]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1664*, bldz. 523 v.v. en in *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde*, XIII, bldz. 447 v.v.

Heeren Staten Generaal, der Vereenigde Nederlanden, den Staat der Vereenigde Oost-Indische Comp[ie] in Orienten.

Eerstelijk is verdragen, g'accordeert en besloten, dat van nu af aan voortaan tusschen den Konink van Siam en d'Nederlantse Comp[e], mitsgaders de wedersijtse onderdanen en subjecten, wezen en onderhouden sal werden een opregte onverbreekelijcke, vaste, sincere alliantie en vruntschap, ende dat van desen dag af ook uijt de memorie geroeijt ende noijt weder gedagt sullen werden sodanige questie, verschillen en wijdere differentie, als tusschen Sijn Maij[ts] onderdanen en d'E. Comp[e] sijn comen te ontstaan, mits den Conink d'autheurs, wegens de affronten d'E. Comp[e] aangedaan, nae behoren en merite straffe.

Ten tweeden is veraccordeert, dat van nu voortaan d'E. Comp[e], soo in **Siam, Ligoor, Oetjang Salang** en alle andere plaatsen en landen des Coninx, egene uijtgesondert, een vredige onbecommerde exercitie van negotie sullen genieten, in alle sodanige goederen en coopmanschappen die op ijders plaetse comen te vallen; ende d'E. Comp[e] oirbaar sijn, gene gereserveert, van wat nature deselve ook mogten wesen.

Item, dat d'E. Comp[e] sal vermogen te negotieren, handelen ende corresponderen met alle sodanige personen, t'sij van hoge ofte lage qualiteijt, als het haar goet duncken ende te rade werden sal, sonder, gelijk voor desen wel is geschiet, van ijmanden daar in, wien het ook soude mogen wesen, directelijck nogte indirectelijck, verhindert nogte belet te werden.

Wijders is verdragen, veraccordeert en overeengecomen dat d'E. Comp[e] nu nog hier namaals met geen meerder tollen, geregtigheden etc[a], soo wel van de aanbrengende als versondene goederen en coopmanschappen, 't sij in Siam, Ligoor, Oetjang Salang, en op wat plaetse 't selve ook mogte wesen, sullen bezwaart, noch in geenderhande manieren verhoogt, maar sal volgens ouder costume, gelijk in de gestatueerde ordonnantie [1]) des Coninx gestipuleert ende geaccordeert sij, voldaan en betaalt werden.

---

[1]) Deze „ordonnantie" schijnt die van 1634 te zijn (afgedrukt in *Tijdschrift Ind. T.-, L.- en Vk.*, XIII, bldz. 440 v.v.).

Item is veraccordeert, dat nu noch hier namaals sijne Conink!. Maij', nog geenige desselfs onderdanen en ingesetenen, van wat qualiteijt en hoedanigheijt d'selve soude mogen wesen, sullen vermogen eenige **Chinezen**[1]) op hare joncken, schepen, en mindere vaartuijgen te setten (veel min eenige dier natien daar met trachten binnen hare lantpalen te voeren), dewelcke nae Japan, Canton, Couchin China, Tonckin, mitsgaders, gene plaetsen uijtgesondert, als mede de gene welcke onder 's Coninx gehoorsaamheijt, als daar is **Cuij,**[2]) Ligoor, etc" staan, of dat alsulcke joncken en schepen, waarop die natie bevonden sal worden, ende d'onse in zee ontmoetende, voor goede prijs aangeslagen sullen werden, sonder dat d'E. Comp" daarvan oijt ijetwes aan ijmanden schuldig sal sijn te restitueeren.

Voorts is besprooken en veraccordeert, dat de gemelte Comp" voor altoos sal hebben den uijtvoer van alle d'hartevellen ende koehuijden, die in Siam comen te vallen, met uijtsluijtinge van alle andere coopluijden van wat natie en hoedanig d'selve ook soude mogen wesen, bij welk recht Sijne Maij' d'E. Comp" met alle middelen sal gehouden wesen te mainteneren.

Wijders, soo het mochte comen te gebeuren, dat eenige debiteuren d'E. Comp" hare betalinge weijgerde, gelijk voor desen menigmaal geschiet sij, sal Sijne Maij' d'E. Comp" daarin door Oija Berckelang,[3]) voorspraek der vremdelingen, d'behulpsame hant bieden, wien de debiteuren in strenge verseekeringe houden, ter tijt en wijle d'E. Comp" het hare sal becomen hebben ende bij soo verre d'E. Comp" door dien middel aan hare rechtmatige pretentie niet en conde geraeken, sal den Coning ofte wel Oija Berckelang gehouden sijn, d'selve debiteuren d'E. Comp" in handen te leveren.

Ingevalle (dat God verhoede) ijmant van s'Comp" residenten eenig swaar delict in Siam quame te begaan, soo en sal echter den Conink, noch die van justitie den selven niet mogen te rechten, maar sal

---

[1]) „Hoe hart ook aenhielden ende op wat voegen het wendeden, en conden [wij] zijn Maij' tot uytzetting der Chinesen niet brengen........ met eenen d'onze voorwerpende, dat op Batavia selfs menigte van Chinesen getolereerd wierden".

[2]) Valentijn, III, b, *Siam*, bldz. 59 noemt „Cuy" als een hoofdplaats eener gelijknamige „provintie" van Siam. Op de kaart van Cambodja en Grenslanden in Muller's *Cambodja* zijn aangegeven een rivier en een kaap Cuy, waarschijnlijk het Kuw der moderne kaarten.

[3]) De Phra-Klang (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 285).

't opperhooft van d'E. Compe moeten overgelevert, om gestraft te werden naer de Nederlantse wetten, ende soo het mogte gebeuren dat het gemelte opperhooft mede hem in een capitale misdaet quam te vergrijpen, sal Sijn Maijt vermogens sijn, d'selve binnen de logie te doen verblijven, ter tijt en wijle daarvan kennisse aan d'Heer Gouverneur Generael sal gedaan hebben.

Soo is mede veraccordeert en over een gecomen, dat d'E. Compe aan Sijne Maijt, wegens het aansnoeren ende veroveren eener sijner joncke door 't fluijtschip 't Roode Hart, 3 jaren verleden, omtrent d'eijlanden van Maccauw, [1]) sal uijtkeeren ende restitueren d'somma van 156 cattij Siamse munte, ofte 18720 gulden [2]) sonder meer, quiteerende ende afstant doende wijders alle Sijne Maijts vordere pretentie en eijgendom, die voor desen wegens het aanhalen van voorseijde joncke was pretendeerende.

Item is verdragen en veraccordeert, dat d'E. Compe Sijne Maijt sal restitueren en wederom overhandigen sodanige goederen en coopmanschappen den Coninck toebehoorende, [3]) als jongst uijt een der selve joncken, comende van Japan, door 't fluijtie Hoogcaspel, omtrent het eijlant Poelo Ubij [4]) gelicht sijn.

Item is verdragen en overeengecomen, dat soo wanneer het quame te gebeuren, dat Sijne Maijt resolveerden, een joncke met deszelfs natie gemant naar Japan te senden, alsdan sal d'E. Compe gehouden sijn 7000 of 10000 stux hartevellen (ingevalle de procure derselver vellenwercken dat jaar groot of middelbaar bevonden werde) ten prijse als de selve alsdan sullen werden ingecogt, aan den Conink te leveren, onder sodanigen voorwaarde, dat Sijne Maijts factoors ofte ijmant anders [5]) en sullen ondernemen, eenige vellen directelijk of indirectelijk te copen, veel min door andere te doen opsamelen.

Soo het in aanstaande mocht comen te gebeuren, dat Sijne Maijt van resolutie wiert, eenige gesanten, nae Packin [6]) aan den Groten

---

[1]) Zie hierover *Dagh-Register*, bldz. 526.

[2]) De *Uytrekening* (1691) heeft op bldz. 15: „Siam. 1 Catty Silver doet 144 gulden."

[3]) *Dagh-Register*, bldz. 526 v.v.

[4]) Poeloe Obi in het Z.O. deel van de Golf van Siam?

[5]) *Dagh-Register 1664*, bldz. 524, heeft hier: „niet en".

[6]) Peking.

Cham [1]) te demitteeren, soo sal den selven vermogen, nevens sijn ambassadeurs, nae derwaerts te zenden, 2 Cantonse Chinesen, in de Tartarische spraeck ervaren; te weten, voor soo lange d'E. Compe met die vorst in vruntschap continueert en volhart. [2])

Dat de joncken ofte schepen, soowel van Sijne Maijt als desselfs ondersaten, met Siammers gemant, sullen vermogen te varen nae Maccauw, Manilha, Canton en andere plaetsen, soo lange d'E. Compe met voorschreven plaetsen in vrunt- en bontgenootschap sij, waertoe dan tot seguriteijt haerder voijagie passe ofte vrijgeleijbrieven sullen verleent werden.

Dat alle joncken en schepen van d'geallieerde vrunden der Vereenigde Oost-Indische Compe, die van andere plaetsen comen ende nae het rijcke van Siam tenderen, door 's Compe schepen in 't voltrecken haarder voijagie niet en sullen verlet nogte verhindert werden, wel verstaande, soo daar op geen vijantlijcke natien bevonden worden.

Ingevalle Compe schepen in zee eenige joncken, met Siammers gemant, van Sijne Coninkl. Maijt en desselfs onderdanen, quamen te bejegenen, sullen sij deselve in haerder voijagie niet mogen verhinderen, noch eenig verlet aandoen, maer in contra alle behulpsaamheden (soo den noot sulx mogte vereijsschen) bewijsen, met alsulcken verstande, wanneer na geen plaetsen tenderen, waar met d'E. Compe in verwijderingen en oorlog sij.

Soo het in 't aanstaande gebeurden (dat God verhoede), eenige des Compe schepen om ende ontrent des Maijts onderhorige landen, door noot of andersints, schipbreuk quamen te lijden, ende soo sulx ook des Maijts joncken van gelijcken ontrent Compe havens en lantstreken 't voorschreven ongeluk quamen te bejegenen, sal desselfs onderdanen, ter plaetse daer sulx geschiet, met het bergen der goederen en 't salveeren van 't volk de behulpsame hant bieden, mitsgaders versorgen, dat de gebergde goederen ende het vordere (sic!) scheepsvolk, d'alsulcke, wien het ook soude mogen aangaan, wederom op 't gevoegelijxt doenlijk sijnde t'intrageren en t'overhandigen.

Dat d'E. Compe niet en sal vermogen, eenige schepen ofte joncken alhier in Siam aan te tasten, noch aan d'selve d'minste hostiliteijt te

---

[1]) Keizer van China. (Vgl. *Dagh-Register 1664*, bldz. 238).
[2]) Zie hiervóór, bldz. 259.

oeffenen, maar sullen voorschreven joncken en schepen, waarmede d'E. Comp' in vijantschap sij, buijten, alwaar van outs costumelijk en gebruijckelijk is geweest, d'selve vermogen aan te snoeren, en alle vijantlijcke afbreuk te doen.

Dese voorschreven poincten sullen onderhouden en naegecomen werden, niet alleen bij den jegenswoordigen coning van Siam ende den tegenwoordigen Gouverneur Generael Joan Maatsuijcker ende d'E. E. Heeren Raden van India, maer ook bij hare respective successeurs ende naersaten, voor altijt en eeuwig.

Aldus gedaan, geaccordeerd ende besloten, in de stadt **Judea** [1]) in 't coninkrijk Siam, adij 22^{en} Augustij A° 1664 en was verzegelt met des conings trae, [2]) in rode verwe, hebbende de figure van een Siamschen engel ofte duijvel, mitsgaders, benevens des Comp' chiap, geteekent **Pieter de Bitter.**

CCLXXXVIII. BANDJERMASIN.

7 September 1664. [3])

Na de contracten van 18 December 1660 en 16 Mei 1661 (zie hiervóór, bldz. 181 v. en 186 v.v.) waren de betrekkingen tusschen de O.-I. C. en Bandjermasin gaande gebleven zonder storingen van beteekenis. Inmiddels was opgetreden een „nieuwen pangoran". Deze had zijn voorganger „uiit syn ryk gesett" met behulp van een deel der bevolking. „Het schynt dat de Koningskens in dese plaatse door de gemeente konnen op en afgesett worden en dat die het grootste credyt en vermogen heeft, lichtelyck aenhang kan maken ende een ander de voet lichten. Zoo is 't hier toegegaen. Pangoran Ratoe (de verstooten vorst) was een arm man en daertoe schraepzuchtig. Maer dese nieuwe pangoran (Dipatih Anom) is uit het geslacht der Beadios [4]), dat sijn menscheneters; daerenboven is hy ryk en soekt het voordeel van 't gemeen. Ende daerom hebben de Beadios hem eerst tot Koning gehult; maer hy begint noch eerst ende en is noch van adelyke en ervaerene raadslieden niet versien." [5]) Later „syn de saaken .... tot accomodatie gebracht". De beide vorsten „syn hierin met malkanderen verdragen, dat de oude Koning tot Martapoera als Koning sal blyven ende de nieuwe Koning

---

[1]) Aijoethia.

[2]) „Traa een ordre in geschrifte in Siam" (*Versameling*).

[3]) Uit het Contractboek. Ook in *Dagh-Register 1664*, bldz. 468, v.

[4]) Zie over hen *Encyclopaedie*, I, bldz. 302 (Biadjoe's) en bldz. 557, 566 (Dajaks).

[5]) Zie echter *Dagh-Register 1664*, bldz. 395, 467.

tot Banjarmassing. Deze heeft de peper onder hem, oock de goudmyn...." (*Dagh-Register 1663*, bldz. 287, 484. Later zegt onze onderkoopman te Bandjermasin, Jacobus van den Kerckhoven, dat hij verkeerd is ingelicht. De nieuwe vorst is geen man „van groote middelen, maer hy bevind den selven te syn een kalen schrobber, die geen peper van boven kan krygen, of hij moet eerst capitaal voor uyt senden" (t. a. p., bldz. 375, v., 466, v.). Wij worden in Bandjermasin vooral door de Makassaren en Javanen in den handel tegengewerkt. De raadslieden van den Vorst zeggen, „dat hy met de Compe geen contract gemaekt en heeft" (bldz. 473, v.). Den 25 Juli 1664 ging de koopman Antonij Hurt naar Bandjermassing, om te „betrachten, dat het contract, met den ouden pangoran gemaekt, door den nieuwen pangoran vernieuwt werde", wat hem gelukte. (*Dagh-Register 1664*, bldz. 297, 466, v.v., 475, v.)

Translaat contract, met den Pangiran **Surjanâta** in **Bangiarmâsch** ingegaan.

Ten eersten soo heeft den Capn Moor de Heer Gouverneur-Generael Joan Maatsuijcker met den pangiran ratoe [1]) op Banziarmâsch ingegaan een contract, het welcke den pangiran Surjanâta, [2]) prince in Banjermassing, in alle deelen nacomen sal, en is om alles aan de Compe te vercopen, sonder te vermogen eenige vercopinge te doen aan eenige andere natien dan Bansjaresen, dewelke met haar peper selver na Batavia of Malacca mogen gaan.

2. Het 2e articul, soo is ook bij contract besloten, dat men voor 180 gantangs [3]) peper betalen sal een tahil [4]) gout ofte coopmanschappen, sijnde de teijl [5]) gerekent tegen 16 realen, of wel in coopmanschappen eenige kleeties. [6])

3. Het 3e articul, is geaccordeert te mogen negotieren in **Martapoura** of Banjermassing, 't sij in een schip of in een logie, diese daar toe soude mogen stigten.

4. Het 4e articul, is geaccordeert wegens den thol, dat de Compe 5 gantangs ten 100 sal betalen, soo wel in- 't als uijtvoeren, sonder dat er in dit veraccordeerde ijet sal verandert werden.

5. Het 5e articul, sonder [7]) eenige Hollanderen ijet mogten comen te misdoen, so en sal den Coninck haar daerover niet te recht stellen

---

[1]) Een onbeholpen nabootsing van diens zegel is in margine geplaatst.
[2]) De vroegere pangeran.
[3]) De nieuwe vorst.
[4]) *Encyclopaedie*, I, bldz. 738, o.v.
[5]) Tael.
[6]) Dezelfde woorden in het exemplaar in het *Dagh-Register*.
[7]) „Soo der" (in het exemplaar in het *Dagh-Register*).

en straffen, maar aan de Compe overleveren, ofte aan het opperhooft van Banjar selver, soo der een mogt sijn.

6. Het 6e articul, soo der eenig slaef of lijfeijgen van de Compe naer of in Banjar of Martapoura komt weg te loopen, soo sal den Coninck de selve, soo hij hem becomen kan, aan de Compe overleveren.

7. Het 7e articul, en moet den Coninck het opperhooft, dewelcke of in Bansjar, of in het lant van Martapoura mogt sijn, protegeren en beschermen, sonder dat so wel groten als kleijnen, hem eenige molestie aandoen.

Den tijt wanneer dit accoort geschreven is, is op een Vrijdag, den 15e dag van de maant Safar [1]), in 't jaar voorschreven. [2])

CCLXXXIX. KUST VAN MALABAAR.

16 Juni—1 October 1664. [3])

Niettegenstaande de reeks van contracten, in de laatste jaren met de vorsten der Kust van Malabaar gesloten, wilde het met de doorzetting van 's Compagnie's monopolie niet vlotten. Een der oorzaken daarvan was volgens den Gouverneur Hustaerdt, „dat het contract, met den Coning van Cochin aengegaen (zie hiervóór, bldz. 242 v.v.), ons geen genoegsame verzekeringen geeft om by de mindere Coningen, onder hem sorterende, onderhouden te worden.... (waartegen) eene remedie geconcipieert is, te weten, om de ragias, waer mede wy noch niet verbonden en syn, onder het Cochinse contract of een apart accoort nopende den handel van amfioen, peper en wilden caneel te begrypen". Hendrik van Reede werd met de onderhandelingen belast met „die van Teckencour en met Berkencour". Deze rapporteerde, dat wij den vorst van „Teckencour" „geen quaet of goed en connen doen en dat ons niettemin syn vruntschap nootsakelyk is." Hij vreest, het amfioen-import-monopolie „niet wel (te) connen bedingen". Reeds den 19 April schreef Hustaerdt naar Batavia, dat het pepermonopolie ons door „Teckencour" was toegestaan. Met de verdere onderhandelingen werd later Ludolf van Coulster belast, wien dit 16 Juni gelukte. Den 1 October werd het „verbont" nog aangevuld op verlangen van den vorst van „Teckencour". (*Dagh-Register 1664*, bldz. 177, 188, 411, 432; vgl. ook Valentijn, II, *Ceylon*, bldz. 189.)

---

1) Loopt van 24 Augustus tot 21 September 1664.

2) *Dagh-Register 1664*, bldz. 469.

3) Uit het Contractboek. — Ook in 't Contractboek III.

Eeuwig verbont van vrede en vruntschap, aangegaan en gemaakt tusschen den ragia van Teckencour, [1]) bontgenoot des coninkrijx van Coechin, ter eenre, ende van wegen d'E. geoctroijeerde Vereenigde Nederlantse Oostindische Compe met den Commandeur Ludolph van Coulster, ter order van den E. Heer Jacob Hustaardt, Raat van India, admiraal, gouverneur en directeur des eijlants Ceijlon als de Cust van Malabaar ter andere sijde.

Eerstelijck daar sal wesen tusschen d'E. Compe en den ragia van Teckencour een eeuwige vrede, alliantie en vruntschap, opregte liefde ende volcome vertrouwe, soo lange son en maan sal duijren.

Den ragia van Teckencour belooft d'E. Compe, gelijck d'E. Compe wederom gemelte ragia belooft, vijant te sullen sijn van diegeene die haar wedersijts vijanden verclaren of toonen mogte, gelijck gemelte ragia mede belooft, altijt vrint te sijn van den coninck en 't rijck van Cochin, daar en tegens vijant van Godormo [2]) en die van Bethette of Tanoer, [3]) so lang die volharden in haar quaat en verkeert voornemen. So belooft den gemelte ragia, dat d'E. Compe alleen, sonder eenige natie ter werelt anders, den peper vallende in sijn lant, sal mogen copen, handelen, vervoeren, sonder sulx oijt aan ijmant toe te staan, dan alleen voor so veel en weijnig alsser van deszelfs bovenlantse basaars, Kaenseripillij, [4]) Yratoporthaij, [4]) Irrimeloer [5]) ende Ramij, [4]) vervoert en enckelijck tegens eenige nodige lijfsbehoeften voor Sijn Hoogheits onderdanen getrocqueert wort.

Waartegens de E. Compe haar ook wederom verbint ende belooft, alle den peper die in Sijn Ragias lant valt, aangebragt en geveijlt wort, mitsgaders ook andere waren ende coopmanschappen, die sij daar nu of namaals bevinden mogte van noden te hebben, te copen, ontfangen en betalen, tot sodanige pryzen ende met sulcke coop-

---

[1]) Tusschen „het Ryk van Trevankoer .... en 't Ryk van Couchim is nog een ander gelegen, tot geen van beiden behorende, Tekkenkoer genaemt, gelegen over het meer, welke men de brede Rivier noemt. Deze Vorst bezit een schoon landt, voortreffelyker dan enig ander dat ik nog op Mallabaar gezien hebbe" (Canter Visscher, bldz. 204). Is dit het „Tyekkum" (?) op Wyld's *Map of India?*

[2]) Zie hiervóór, bldz. 241 en *Dagh-Register 1664*, Register, bldz. 613.

[3]) „Den Coning van Betette" of „den Betotter" lag in die dagen ook overhoop met den Samudri. (*Dagh-Register*, bldz. 172). — In het rijk „Mangatti" zijn twee stamhuizen, dat van Bettette en Kartatavya".

[4]) ?

[5]) „Innemelaer" in het exemplaar in Contractboek III.

manschappen en contanten, silver ofte gout, als de basaar t'elckens vereijst, ende men met de coopluijden of gewone handelaers sal cunnen accorderen, mits datter alomme bij de leverantie een schrijven des Coninx, om de gewoonelijke s'jonckan of tol van 3 fanums ragia [1]) voor ijder baar van sijne onderdanen te vorderen, sal moeten present sijn.

Item, datter noijt te genige tijden eenige canneel, vallende in Sijn geseijt Ragias lant, geschilt nog uijtgevoert sal worden, dan op 't begeeren der E. Comp*.

Item, datter geen amphioen te water nog te lande sal werden ingebragt nog vercogt dan door d'E. Comp* ofte hare ministers alleen, mits hen weder verobligeerende om alle de lantschappen des genoemde Ragia ten genoege en marckganx prijse daarvan te sullen voorsien.

Item, dat den Ragia voornoemt onder sijn vrij geleijde en bescherminge neemt sodanige personen, goederen en coopmanschappen als d'E. Comp* geraden sal vinden tot 't plegen van hare negotie te senden, en belooft mede sorge te dragen, dat d'E. Comp* t'allen tijden van hare schuldenaren promptelijck werden voldaan, mits 's Comp* resident gehouden sal wesen, geen uijtborgte [2]) te doen dan aan sufficante luijden, om die van 's Coninx wegen verclaart off geoordeelt daar voor bekent te sijn.

Licentierende gemelte Ragia aan d'E. Comp*, den peper ende andere coopmanschappen, ook houtwerk, te mogen gaan koopen en versamelen in sodanig gedeelte Sijner lantschappen ende heerschappije, als d'E. Comp* of haar afgesanten te rade werden en best gelegen comen mogte.

Ende sullen de coopluijden, inwoonders en onderdanen van gemelte Ragia, met geen sware [3]) tollen of geregtigheden mogen beswaert worden, dan van outs gebruijklijck geweest en hier voren van den peper ijts [4]) gesegt is; staande dan d'E. Comp* wijders vrij, den selven peper of andre waren en coopmanschappen sonder eenige verdere tollasten of becommeringe te mogen vervoeren, 't sij te water of te lande, nadat hen sulx best gelegen sal comen.

Soo sal ook den bovengemelte ragia van Teckencour aan d'E.

---

[1]) Zie over deze muntsoort *Uytrekening*, bldz. 63 v.v. onder „d'Cust van Mallabar". — Vgl. ook Canter Visscher, bldz. 113, v.v.

[2]) Het werkwoord „uitborgen" is nog in gebruik.

[3]) Contractboek III heeft hier het juiste woord: „swaarder".

[4]) Contractboek III: „reeds".

Compe of [die] uijt haren naam hier verschijnen en als coopluijden, so tot logiement van haar personen als verseekeringe van goederen, door haar aangebragt of opgecoft, verschaffen bequame huijsvesting en woning, tot dat d'E. Compe haer eijgen packhuijzen of gelegentheden sal hebben uijtgezien, [1]) gecogt of geprepareert.

Gemelte Ragia belooft ook in sijn dominie noijt te sullen gedogen nog herberg nog passagie te geven eenige Roomse papen of van dierselven aanhang, dan alleen aan die gehoorsaam sijn den Bisschop van de St Thomese Christenen [2]) des gebergte, de welcke d'E. Compe ook belooft alleszins een vrint en op 't versoek des coninx van Teckencour ook gunstig te sullen wesen.

Item, dat so van d'E. Compe of van hare onderdanen eenige slaven of lijfeijgene quamen te verlopen ende haar in des Ragias respectieve lantschappen te onthouden, sullen moeten werden verseekert en gerestitueert, mits d'eijgenaars voor berg-gelt tot erkentenisse sullen betalen volgens out gebruijk.

Welcke restitutie en prompte wederleveringe ook moet werden verstaan van alle blancke fugitiven, 't sij soldaat of anders, ook swarten en sodanige personen meer, welke aan d'E. Compe of tot haren dienst verpligt sijn.

Ende so het gebeurde dat ijmant van de wedersijtse onderdanen in eenige querellen of hantdadigheijt hun met den anderen quamen te vergrijpen, so sullen die elk naer regten en gewoonte van ijders lant gestraft werden, doch den dootslag met den doot van de schuldige, ook van wat qualiteijt die soude mogen wesen, sonder eenige genaden.

Ende aldus beloven de partijen wederzijts dit bovenstaande contract getrouw en onverbreekelijck te houden, ende te straffen ijder haer onderdanen, die sulx mogte comen te breeken of tegen te gaan sonder aensien van personen.

Ende bij aldien het quame te gebeuren dat tegens dit gemaekt contract ijmant eenige peper, caneel of amphioen quame te sluijcken, uijt of in te brengen, sal men die mogen vervolgen en agterhalen, aanslaande en verbeurt makende deszelfs gemelte goederen, namentlijck d'een helft van de boeten voor den Ragia ende d'andere helft

[1]) Uitgezocht ?

[2]) „Daar" (in Tekkenkoer) houdt zijn verblijf de Bisschop Mahar Gabriel, wiens woninge en kerk op een heuvel gelegen zijn, langs welkers voet een Rivier spoelt" (Canter Visscher, bldz. 204). Men zie ook bldz. 128 v.v. „12de Brief".

voor d'E. Comp^e. Sullende van dit contract 2 in Duijts [1]) en 2 in 't Malabaers geschreven en van elk eene bij wedersijtse partije overgegeven en bewaert worden.

Aldus gedaan ende besloten, mitsgaders wedersijts ondertekent, ter hooftplaetse en hofhouding van meer opgemelten Ragia in **Cottate** [2]) desen 16^e Junio A^o 1664 en na desselfs reeck^e den 8^e dag van de 11^e maant hares jaars A^o 839. [3]) Onderstont:

Is nog veraccordeert op 't ernstig aanhouden van den ragia van Teckencour, datter ingeval van oorloge bij een der wedersijtse partije men door den anderen met volk ende ammonitie, dog na vermogen, sal werden geadsisteert, ten ware sulx tegen des anderen mede verpligte soortgenooten quame te ontstaan, dan alleen om den selven weder tot vruntschap te helpen vereenigen en tot reden te brengen. En was getekent met d'ordinaire hantteekeninge van den coning van **Teckencour** ende **Ludolph van Coulster,** mitsgaders wedersijts so met 's Comp^e als 's Coninx merck in rooden lacke versegelt. In 't Casteel Colombo primo October A^o 1664. [4])

CCXC. INDRAGIRI.

28 October 1664. [5])

De aanrakingen der O. I. C. met Indragiri dagteekenen van minstens 1615: althans toen reeds werd Indragiri getrokken binnen den handelskring der O. I. C. (*Onuitgegeven missiven van Andries Soury aan Coen, 10 Januari 17 Juli en 27 Nov. 1616*). In 1616 werd Nicolaas Casembroot met goederen daarheen gezonden. Zooals verschillende andere rijken van Sumatra, stond het op gespannen voet met Atjeh, wat de O. I. C. tot voorzichtigheid maande bij zijne pogingen, meerdere aanrakingen met Indragiri te krijgen. Trouwens ook met Indragiri zelf kwamen al spoedig moeilijkheden (*Onuitgegeven missives van Coen aan A. van der Dussen, 26 Nov. 1622 en van C. Pz. Puijner te Indragiri aan Van der Dussen, 10 Febr. 1623, van J. B. Kunst aan De Carpentier* van *Januari en 15 Februari 1624.* Vgl. Tiele-Heeres, *Bouwstoffen,* II, bldz. XXIV, v.v.) Toch bleef over

---

[1]) Nederlandsch.

[2]) „Cottatte hooftplaets van Teckencour" (*Dagh-Register 1664,* bldz. 574). Op bldz. 177 wordt Cotate genoemd de residentie van „den Coning van Berkencour", „alwaer te voren noijt Hollanders gesien waren".

[3]) Zie over de „Tijdtrekening van de Mallabaren" Canter Visscher, bldz. 432 v.v.

[4]) In Contractboek III ontbreekt deze datum.

[5]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1664,* bldz. 589 v.v.

't geheel de verhouding van vriendelijken aard en de handel bleef in stand, in concurrentie ook met „den Engelsman". Indragiri leverde peper en „zandgoud"; gezanten kwamen te Batavia en brieven van den Vorst, die „met condigne eer ingehaelt werden" (*Dagh-Register 1624* enz., Registers). Zelfs werd een „comptoir" in Indragiri opgericht. Vooral sedert 1663 beginnen de Nederlandsche autoriteiten meer de aandacht te vestigen op Indragiri's belang, en beginnen zij de mogelijkheid te overwegen, „of sijn Hoogheijt genegen sij in contact te treden om de peper, in sijn land vallende, nae geen andere plaats te laaten uijtvoeren dan nae Batavia ofte Malacca" en in December was men van meening, dat ook de Vorst van Indragiri daartoe „seer genegen is". Den 27 Aug. werd „voor 't gebed" in Rade van Indië besloten, Joan van Wesenhagen naar Indragiri af te vaardigen tot het sluiten van een contract „op het stuk van den peper".

In den name Godes, Amen, is dit geschrift bij de heeren Sultan **Agamath-Sagh Nasrodin Bardanlath,**[1]) in de staat **Andragirij,** door de 2 gebroeders Jang de Pertuan[2]) hare gecommitteerdens orangcaija Laxamana, orangcaija Siamerwangsa, Orangcaija padoucka siri deuwa, vast besloten en gecontracteert uijt een opregte genegenheijt ter eenre, en de Nederlantse kinderen met den Commissaris en Ambassadeur[3]) Generaal Joan Maatsuijcker op Batt^a Jan van Wesenhagen, ter anderen sijde.

1.

Dat de Nederlantse kinderen[4]) in Andragirij onder opsigt ende bescherminge van de 2 gebroeders Iang de Pertuan sullen sitten, ende voor alle overlasten beschermt werden tegen de geene, die haar eenige schade ofte overlast souden comen te doen.

2.

Vooreerst besloten, dat de Nederlanders in Andragirij sullen mogen handelen, met alle den genen die genegen sijn, so wel grote als cleijne personen.

---

[1]) Den 21 April 1664 kwamen te Malaka „enige afgesondene van den jongen Coning van Andragiry". Volgens *Dagh-Register 1664*, bldz. 347 waren ook hier een „ouden" en een „jongen" koning. Wesenhagen moest „den jongen Coning, die het bestier der negotie in hand heeft, meest caresseren". Het gelukte van Wesenhagen, die den 6 Oct. kwam „in d negerije van Andragirij", er het volgende contract te sluiten (*Dagh-Register 1663, 1664*, passim). Het jaartal 1656 in *Realia*, I, bldz. 46, moet onjuist zijn.

[2]) Jang di Pertoewan. De twee sultans worden hiermede zeker bedoeld. (Vgl. *Encyclopaedie*, II, bldz. 178).

[3]) *Dagh-Register* heeft: „van den heer Gouverneur Generael".

[4]) D.w.z. de Nederlanders.

3.

Noch eens is besloten, so der ijmant mogte willen kleden coopen, wien 't ook was, 't sij groot of cleijn, sal gehouden wesen, tot genoegen en volgens de marct die te betalen, sonder daarover eenige moeijelijkheden aan de Nederlanders te mogen doen.

4.

Noch eens, dat de Nederlanders niet sullen gedwongen worden, aan jemanden ijets te fieren [1]) als met haer vrije wil, sonder dat haar daar over eenige moeijelijkheden sal mogen gedaan werden.

5.

Is noch besloten dat alle den peper, in Andragirij vallende, door de Nederlanders sullen mogen vercogt werden, ende niemant anders, 't sij Engelse kinderen, die niet een corl daarvan sal mogen gegeven ofte vercogt werden, door Jang de Pertuan de 2 gebroeders, of andere coopluijden als de Nederlanders hier voor gesegt; maar soo der eenige Andragierisen peper wilden copen, sullen die moeten op Batavia of Malacca brengen, dat de Nederlanders ook niet tegenstaan sullen, maer sal in sulcken geval eenige peper bij den coopman van de logie daer uijt geligt werden tot 10 à 12 picol van een vaertuijg om op Batavia of op Malacca volgens de merct van Andragirij betaalt te werden, en soo die op Battavia of Malacca met gebragt waren, den verbleven peper sal dan verbeurt sijn, of ten ware dat door storm quamen te blijven, wanneer gemelte peper sal gerestitueert of betaalt werden, dog of er ijmant anders onderstont buijten weten van den Sabandaar peper te copen en de Nederlantse kinderen dat wisten, soo sullen de Nederlanders dat aan de 2 gebroeders Jang de Pertuan bekent maken, wanneer sulcken peper sal verbeurt wesen.

6.

Is noch besloten, soo eenige Nederlanders, Chinesen, swarten of slaven, haar onder de 2 gebroeders Jang de Pertuan quamen te begeven, of onder eenige andere grooten, 't sij over schult of eenige misdaden, sullen desulke bij de 2 gebroeders Jang de Pertuan aan de Nederlanders weder gerestitueert werden, en soo eenig volk van Andragirij bij de Nederlanders haer quamen te begeven, die sullen de Nederlanders aan Jang de Pertuan de 2 gebroeders van gelijcken weder geven.

---

[1]) Vertieren?

7.

Noch eens besloten, soo eenige slaven van de Nederlanders quamen weg te lopen, sal aan den t'huijsbrenger daarvoor gegeven werden 2½ maas, doch so der eenig goet, bedragende 1 teijl of 16 maes, bij haer bevonden wiert, sal dat verbeurt sijn, doch meerder als de weerde van 16 maes bij haar hebbende, sal aan de Nederlanders gerestitueert werden, insgelijx sal ook voor de weggelopen slaven van Andragirij, en bij de Nederlanders gekregen sijnde, betaalt werden, dog dit wert verstaan van de weg gelopen, die op Batta of Malacca, en van die plaatsen hier mogten aencomen, maar niet van de gene die midden weegs tusschen Batta of Malacca en Andragirij gecregen werden, de sulcke sullen wedersijts voor den crijger eijgen sijn, en verbeurt blijven.

8.

Noch eens alle de onderdanen, [1]) die onder de gehoorsaamheijt van de Nederlantse Compe hoorende ende in Andragirij mogte comen, sullen onder de justitie van 't opperhooft en niemant anders wesen, maar die na 't opperhooft niet luijsterende, sal, soo wanneer gemelte opperhooft aan Jang de Pertuan de 2 gebroeders claegt, door haar geassisteert werden.

9.

Noch eens wanneer de Nederlanders hier in Andragirij willen blijven woonen, so licentieren Jang de Pertuan de 2 broeders haar tot het maken van packhuijsen en woningen, dog van hout met pannen gedekt en een bamboesen pagger omzet, ende daertoe ook geven een bequame plaets dicht aan de revier, [2]) en verde van andere

---

[1]) „Twee poincten, namentlijck de justitie over capitale delicten en bescherming van haere vrouwen, daer die natie seer jaloers van is, hebben wel het meeste tegen gehouden; het eerste wiert in den beginne bij haer seer hoogh opgeheven; zij stonden wel toe, dat het vonnis op Batavia geëxecuteerd soude worden, maer het moest sodanigh sijn, als het door de justitie van Andragirij was gevelt; maer als sij zagen, dat den Commissaris daer mee in geenderhanden maniere te brengen was (Van Wezenhagen was te dezer zake bijzonderlijk geinstrueerd door G. G. & R., bldz. 365), soo hebben sij daer van afgestaen, evenwel met voornemen om 't selve door haer gezanten op Batavia aen haer Ede nader te versoecken; het ander heeft den Commissaris, nae dat hij het wel drie dagen hadden tegen gehouden, haer moeten inwilligen, om dat hij bemereckte, dat anders wellicht onverrichter saecken zoude hebben moeten vertrecken" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 592).

[2]) „Het is wel de bequaemste (plaets), die in geheel Andragirij kan worden gevonden; leggende in 't gesichte van alle aenkomende handelaers" (*Dagh-Register*, bldz. 592).

huijsen afgesondert, uijt reden, de Nederlantse kinderen voor brant vreesen.

10.

Noch eens nemen de 2 gebroeders Jang de Pertuan aan, tot den ontfang van 't gout [1]) te stellen een eerlijck en bequaam persoon, die voor loon van de Compe genieten sal van ijder teijl een bouson [2]) of ⅛ maas, die dan voor de deugt van 't gout moet instaen en bevonden werdende, dat met coper etca vermengt en vervalst is, so sal den selven ontfanger niet alleenig met de doot gestraft werden, maer daar en boven alle sijne goederen geconfisqueert aan de Compe gegeven werden.

11.

Noch eens, wanneer de Nederlantse kinderen eenige van de Andragirische vaertuijgen comen af te lopen ofte verdestrueren en 't volk mocht comen te vermoorden en haar goederen aensloegen, sal den Heer Gouverneur Generaal daer over justitie doen, hetsij wel met de doot straffen, soo der volk gedoot is, en 't goet 't gene souw vermist mogen worden te doen restitueeren, van dat schip die dat mogt gedaan hebben; insgelijx sullen ook die van Andragirij doen.

12.

Noch eens soo Jang de Pertuan, de 2 gebroeders, eenig vaertuijg wilde senden nae Siam, Cambodia, Pattanij of Borneo, soo sal het opperhooft van de logie daartoe een pas verleenen, doch soo se verder willen, soo sullen sij op Batavia of Malacca een pas haalen.

13.

Noch eens besloten, so de Nederlanders haer mogte comen te vergrijpen en eenige vrouwspersonen met gewelt quame aan te tasten en sij daerover gerucht maekte, ende man, vader, of broeder haer op sulx te doen bevonden, in sulcken geval door een van haar alle mogte dootgesteken werden, en sal daar geen recht over gedaan werden, veel min soo de selve in actie bevonden wiert, ende soo ter neder geleijt; de vrouw evenwel verschonende, soo sal die vrouw bij justitie van Jang de Pertuan, de 2 gebroeders, gedoot werden, alsoo dit de costume van Andragirij is. [3])

[1]) Van Wesenhagen was in zijne instructie (bldz. 365) gelast, niet over het „zandgout" in het contract „vermaen" te doen; „maer dat men het zelve van de bergluijden zal moeten sien te krijgen". Deze berglieden zijn bewoners van de Menangkabausche streken (bldz. 534).

[2]) „Andragirij. 1 Bouson is ⅛ Maes" (*Uytrekening*, bldz. 17).

[3]) Vgl. hiervóór, noot van bldz. 294.

14.

Noch eens, wanneer eenige vrouspersoonen bij dage of bij nacht, 't sij grote staetspersonen ofte kleijne, de Nederlanders sochten, ende in de logie daerop geattrappeert wierden, sullen geen straf daerover te lijden hebben, maar sal de logie in 't geheel daer vrij sijn.

15.

Noch eens, soo der eenige slaven van Andragirij van haar meesters weg liepen, en haar in de logie, en de meesters aan de Nederlanders daar nae vragende, gelogent en opgehouden wiert, en naderhant daar bevonden werdende, soo sal den ophouder van gemelte slaef of slavinne het costende van haar lichaam dubbelt betalen moeten, mits de slaef dan aen die man, die het betaalt, sal verblijven, des neen, sal haar lichaam, soo het gecocht is voor 2 teijl, met gelijcke som te betalen; dat is het recht van de 2 gebroeders Jang de Pertuan; insgelijx sullen die van Andragirij gehouden wesen aen de Nederlanders te betalen.

16.

Noch eens besloten, soo wanneer een jacht hier in de rivier compt, sal voor sijn ladinge aan thol geven 500 r^s, en aen rouba rouba 5 teijl of 80 r^s en voor ounis ounissan, [1]) dat is van ijder sorteringe een cleet en voor een schip 1000 r^s, 10 teijl rouba rouba off 160 r^s ounis ounissang van gelijcke een kleet uijt ijder sortering, en daar mede sullen de Nederlanders vrij wesen, van alle andere geregtigheden, en dit sal betaalt worden, soo 't schip of jacht vol is, en anders niet; niet vol sijnde, sal daar over bij Jang de Pertuan de 2 broeders ende den coopman en d'assistenten van de logie geaccordeert werden.

17.

Op nieuw sullen alle cleijne saeken en geschillen in dit geschrift gestelt bij Jang de Pertuan de 2 gebroeders, den coopman en de assistenten van de logie afgedaan werden, en soo se gedoemt worden in gelt, sal dat bij Jang d'Pertuan de 2 gebroeders, van den coopman ende assistenten gevordert werden, doch andere straffen, als geleerst te worden of in de boeijen te sitten of aen de beenen alle beijde gesloten te wesen of in de ketting te slaen, sullen de 2 gebroeders Jang de Pertuan die aen den coopman ende assistenten van de logie overgeven, om daer gestraft te worden.

---

[1]) ?

Actum in de negerije **Andragirij** den 28 October 1664, hebbende onder op 't spatium van dien Coninx segel in 't swarte, en bij mancquement van Comp' het signet van den commissaris in roden lacque gedrukt ende was onderteekenen **Jan van Wesenhagen.**

CCXCI. KUST VAN MALABAAR.

13 December 1664. [1])

Het contract met „Adersia" van 11 Februari 1664 (zie hiervóór bldz. 257) diende op last van G. G. & R. „van onze sijde strengelijk uijtgevoert" te worden, maar deze „Moorse regent" nam allerlei maatregelen, welke het vermoeden opwekten, dat hij wilde „'t contract illuderen" (*Dagh-Register 1664*, bldz. 157, 326, 427, 431, 573). Het onderstaand „nader verbont" zou aan de grieven een eind kunnen maken. Zie over Adersia nog Valentijn, V, 1, *Ceijlon*, bldz. 185, v.

In de Fortresse Cananoor.

Nader verbont om te dienen tot beter verclaringe van het tegenstaande accoord [2]) tusschen d'E. Comp° ende den Moorsen regent Adersia, bij d'Heer Rijkloff van Goens, [3]) raat ordinaris van India, als daartoe gemagtigt van d'Heer Gouverneur Generaal en raden van India, ende den opgemelten Adersia ende d'vordere hoofden ende voorname coopluijden van de dorpen **Cananoor** en **Darmapatam** [4]) gesloten om te duijren ten eeuwigen dage.

1.

Alhoewel door verscheijde questiën het eerste articul aan d'sijde van Adersia ende sijne onderhoorige genoegsaam is gevioleert, so wert het selve mit desen weder uijt enckele gratie en faveur bevestigd, onder speciael verbant als in 't laetste articul verclaert wort. [5])

2.

Fiat.

---

[1]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III.

[2]) Ter zijde stond het contract van 11 Febr. 1664. Ik vond niet noodig, dit weer op te nemen.

[3]) Deze was opnieuw gouverneur van Ceilon enz. geworden in November 1664 (*Biografisch Woordenboek*, VI, bldz. 590; *Van Rhede van der Kloot*, bldz. 61).

[4]) Ten Zuiden van Cannanore.

[5]) De door mij opgenomen artikelen zijn antwoorden op evenzoovele verzoeken van de zijde der wederpartij, die gelijk waren aan het contract van 11 Februari 1664.

3.

Fiat, mits so veel betalende als bij d'Portugesen in ouder tijden plagt te geschieden.

4.

Dit articul wert bij Adersia ende sijne coopluijden special belooft, en daar en boven expres bedongen, dat de overtreders met de doot sullen gestraft werden.

5.

Andermaal bevestigt.

6.

Wert andermaal bevestigt en expres bedongen dat de overtreders met de doot sullen gestraft werden.

7.

Alsoo Adersia en sijne coopluijden verclaren dese quantiteijt veel te weijnig te sijn en haar niet mogelijck is na te comen, wert de quantiteijt begroot op alle 't restant, dat boven de 500 candijl in de landen van Colatrij sal cunnen werden bemagtigt, welcke 500 candijl min of meer na de gelegentheijt destijts aan d'E. Comp^e sal werden gelevert, 't sij voor hem Adersia ofte anders volgens het 8^e en 9^e articul, na dat het d'E. Comp^e sal gelegen comen.

8.

Dit articul wert gereserveert aen de verclaringe van 't 7^e articul.

9.

Dit articul wert expres gerenoveert in de vijf hondert candijl in 't 7^e articul verclaart.

10.

Alle den cardamom wert Adersia ende sijne onderhorige het geheele aanstaande saijsoen ingewilligt, maar in toecomende sal d'E. Comp^e in haar keuse hebben de vrugten van dit articul te begeeren of niet.

11.

Volgens 't vorenstaande 10^e articul sal Adersia dit saisoen de geheel quantiteijt mogen trecken, dog d'E. Comp^e die negotie weder aanvaerdende, sal Adersia sig moeten genoegen met 15 candijl.

12.

Soo Adersia en sijne coopluijden sonder tegenstreven het visiteren

der vaertuijgen gedoogt als 't nodig geoordeelt wert, ende hij ter goeder trouwen met d'E. Compe handelt, wert hem in plaets van 6 candijl, 8 candijl of 4000 ℔ Hollants toegestaan.

13.

Nader bevestigt.

14.

Nader bevestigt.

15.

Nader bevestigt met expres beding, dat d'E. Compe gequalificeert sal sijn met de doot te straffen sodanige Mooren, als peper van de Zuijt haelen of amphioen derwaerts brengen volgens d'vorige articul.

16.

Fiat.

17.

Wert geresolveert aan 't laatste articul van dit nader verbont.

18.

Adersia belooft voor hem ende sijne onderhorige dit articul prompt te gehoorsamen en de vaertuijgen aan 't fort te laten aancomen; ende belooft dan d'E. Compe mits desen, als sij sien dat Adersia ende sijne coopluijden haar getrouwelijck dragen, van dese visite te verschoonen, ende om in 't visiteeren alle questien voor te comen, sal t'elckens als 't nodig is een van Adersias volck aan 't fort comen, om de visite te doen, in presentie van die door 't opperhooft daar toe sal werden gelast.

19.

Wert expres bedongen.

20.

Wert expres opnieuw gerenovt.

21.

Dit articul sal tusschen het opperhooft van 't fort ende Adersia werden besorgt op de beste manier die sal cunnen geschieden.

22.

Wert gerenvoijeert aan 't vorige articul.

23

Wert gerenoveert ende gesloten aan 't nader goetvinden van 't opperhooft en Adersia.

Adersia belooft boven de vorige articulen, 's Compe negotie te helpen bevorderen ende te vergroten, waar tegens d'E. Compe, soo sulx waerlijck bevonden wert, weder belooft hem alle hulpe, gunst en faveur te bewijsen, die redelijck zijn sal, ende om alle questien na alle vermogen te vermijden, belooft d'E. Compe na 't verloop van een jaar, soo Adersia in alles sijn woort hout, dese plaets maar met weijnig soldaten beset te laten ende deselve te maken tot een factorije.

Ende op dat alles getrouwelijck werde onderhouden, verbinden sig Adersia ende sijne onderhorige coopluijden voor haer personen en goederen generalijck en speciale dat, so het contract van haer sijde in 't geheel ofte ten deele gevioleert wert, dat sij ter profijte van d'E. Compe sullen verbeuren alle haer geschut, bestaande in 4 metalen en 7 ijzere, geen uijtgesondert, en daar en boven een amende van 2500 goude ducaten, ongerse [1]) Moorse ende Nederlantsche munt. Tot becragtinge sullen haer Adersia ende Cartouw, [2]) ofte de priesters het selve naer haare wijse op haren Alcoran besweeren.

Wij ondergeschrevenen **Jan van der Laan, Marten Huijsman,** Secretaris ende **Gelmer Vosburg,** ondercoopman, gecommitteert van d'heer Rijcklof van Goens, superintendent ende Gouverneur des eijlants Ceijlon ende onderhorige landen, verclaren dese renovatie met Adersia ende sijne coopluijden sodanig publijk gesloten te hebben ende gesien dat gemelte Adarsia ende Cartouw, der [3]) voorname hoofden van Cananoor ende Dermapatam, nae hare manier met d'handen op 't lijf van derselver oppersten priester, Cleeg Portbelleij, geleijt, ende de [4]) contract sodanig besworen hebben, seggende wij sweeren op ons geloof ende desen priester, alles te doen, wat ons aengaende in desen belooft ende geschreven is. Gedaan in 't velt voor de fortresse Cananoor den 13e December Ao 1664: Was geteekent met hunne gewoonelijke mercken van **Adersia** ende **Cartouw.** Jan van der Laan, Marten Huijsman, Gelmer Vosburg. Ter sijden stont, door vertolcking van mij **Bartholomaeus Vaas.** [5])

Gesien de boven geschreven articulen hebben wij met het gebesoigneerde der gemelte gecommitteerde in vollen rade gecon-

[1]) In het exemplaar in Contractboek III staat „onger**", wat doet denken aan een afgekort woord, misschien „ongerepte".

[2]) ?

[3]) In Contractboek III staat hier juister: „de".

[4]) Contractboek III: „dit".

[5]) Contractboek III heeft, vermoedelijk foutief, „Vos".

firmeert, ter presentie van **Moesa Amet** ende **Conije Maijn,** door Adersia ende Cartouw hiertoe gecommitteert. In de fortresse **Cananoor** den 13^e December A° 1664. Was geteekent **Rijcklof van Goens,** ter sijden onder 's-Comp^s zegel stont: ter ordonnantie van Sijn Ed^t ende den raat, en was geteekent **Marten Huijsman,** Secretaris.

CCCXCII. KUST VAN KOROMANDEL.

19 Januari 1665. [1])

De Gouverneur te Pulicat deelde bij missive van 5 Maart aan G. G. & R. mede, dat „den coning van Golconda [zijn] versoeck om een vaste residentie tot Rammelapatnam te mogen begrijpen glad afgeslagen" heeft. „Dog zijn Maij^{te} oncunde van de gelegensheijt dier plaatse is daer van de oorsaeck. Den gouverneur, Speelman, is echter met den Ragia visiadoor dienaengaende over een gecomen ende wij sullen daer metten eerste een logie begrijpen, dog zonder groot beslag" (*Dagh-Register 1665*, bldz. 97; vgl. Havart, *Cormandel*, bldz. 51, v., Valentijn, *Choromandel*, bldz. 23).

Translaat caul, door **Weensiarla Nareijna,** ragie, verleent aan **Jacob Corbusier,** dienaar van de E. Comp^e.

Rammelepatam, [2]), **Karlepalem** [3]) ende onderhorige dorpen, van dien hebbe ik voorn^t bij desen uijt mijnen vrijen wille in presentie van getuijgen in paght aan U Ed^t overgegeven, onder welke pagt begrepen sijn de incomsten van 't gewas, de tollen van 't lant en de tollen van de zee, te weten so wel van 't gene uijtgevoert als aangebragt, en wes meer als in tegenwoordigheijt van 4 getuijgen aangewesen en gedeclareert is. Beginnende dese pagt van dit presente jaar, en sal voortloopen tot 12 daar aan volgende jaeren, en dat voor 120 Paleacatse pagoden [4]) 's jaers, of voor de 12 jaeren 1440, waarvan ick jegenwoordig de helft of 712 pagoden Paleacats ontfangen en een quitantie gepasseert hebbe, soodat U.E. nu op dit myn caul sig vrijelijck verlaten na [5]) uwen handel doen meugt, mits wel letten-

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) „Half wegen tusschen Mazulipatam, en Palleacatta, aan de zee-kant, heeft een brave rivier".

[3]) Zie Valentijn, t.a.p., bldz. 23.

[4]) „Paliakatten. 1 Pagoods is 120 stuijvers" (*Uijtrekening*, bldz. 35). De 712 zijn 720 aan 't slot.

[5]) „En"?

de, dat voorschreven mijne landerijen niet verslimmert maer verbetert worden en van inwoonders toenemen, sullende alle de profijten, die U.E. staende de pagt doen, uw eijgen blijven, en ick sal U defenderen voor alle overlast, en bevrijen voor alle opspraek of namaninge, die door den duan [1]) dierwegen mogt gedaan of gepraetendeert werden. Den tijt van dese 12 jarig pagt te eijnde sijnde, sal d'Heer Gouverneur [2]) de voorschreven landen niet langer mogen behouden, soo wij het niet en begeeren; maer wij sullen dan gehouden wesen, alle de schulden, soo wel die de coopluijden als d'inwoonders aan de Compe schuldig mogten wesen en die sij selven comen te belijden, te voldoen; en dan die landen weer naar ons nemen.

Doch sal de Compe conform 't caul van den Conink van over al sijn heele lant door vrij van sijn kant te wesen, in mijnen lant en soo verre mijn visite [3]) strekt, ook van tol vrij wesen, soo wel van 't gene hij coopt ofte vercoopt; insgelijx mede 't heele lant door vrijelijck passeeren en repasseeren mogen. Ook beloove ik geen van de inwoonders van de voorschreven aan de Compe in pagt overgegeven dorpen, soo van coopluijden, smits, wassers en andere arbeijtsluijden meer geen molestie aen te doen, maer die alle als Compe eijgen volk aansien, en voor allen overlast bevrijden. Als nu de 6 jaren verstreken sijn, daar voor de 720 pe bij mij ontfangen hebben en quitantie gepasseert is, sal dan voor de resteerende jaeren 120 pagoden sonder meer gegeven worden en U.E. daarmede mogen volstaan, waarvan steets quitantie gegeven sal werden. Van dit alles sijn bij mij gemaekt ende gepasseert 2 eensluijdende schriften, 't eene om onder Sr Corbusier te blijven en 't ander aan de Heer Gouverneur van Paleacatta gesonden om daar bewaert te werden. Hier van sijn getuijgen die neffens mij dese geteekent hebben, **Bawanasij Pantoeloe** en **Nawoloerij Nagrasij,** mijne voogden. In den jare Krotijnam Siamwatshara [4]) ende de maant Magasuda [4]) op den 3e dag van dien; sijnde naer onze reecqe den 19 Januario Ae 1665.

---

[1]) Douane. Vgl. „dewaun" in *Hobson-Jobson*, p. 309 ff.
[2]) De Nederlandsche gouverneur te Pulicat.
[3]) Bestuursmacht, competentie.
[4]) ?

CCXCIII. KUST VAN MALABAAR.

29 Januari 1665. [1])

„Den Radja de Marta tot Carnapalij, die ons oock all dickmaels dwers had gelegen, heeft een bondig contract met de Compe gesloten ende onse wagter onder zyne bescherming geadmitteert, oock de Moorse vaert plat afgeslaegen" (*Dagh-Register 1665*, bldz. 145, uit een brief van Van Goens aan G. G. & R. van 30 April 1665).

Naarder accoort ende bevestingen van altoos duijrende verbont ende vruntschap gemaekt tusschen d'E. Nederlantse Compe van Oost-Indien ende in derselver name bij off van wegen d'Ede Heeren **Rijckloff van Goens,** superintendent, admiraal, gouverneur over 't eijlant Ceijlon, de Cust van Mallabaar &a door den E. Commandeur Ludolph van Coulster ende den oppercoopman Lucas van der Dussen ter eenre, ende den ragia de **Martha** [2]) ter andere syde.

Het accoort ende verbont tusschen den andren te vorens gemaekt [3]) ende opgerigt, wort bij desen weersijts vernieut ende bevestigt, om in alle sijn deelen eeuwig duijrende onderhouden en agtervolgt te werden, gelijk mede sal 't geen nu nader verdragen en in de volgende articulen begrepen is.

ten 1e.

Dat geen Moorse handelaers, so wel van buijten aencomende als in dese landen woonende, sullen vermogen te handelen, of eenige coopmanschappen in ofte uijt te voeren.

ten 2e.

Dat de Compe alle Mooren en inlantse handelaers, bevonden werden eenige verbode goederen in of uijtgevoert te hebben, sullen vermogen boven de verbeurte van de goederen swaerlijck te straffen.

ten 3e.

Die van d'E. Compe sullen naer haer welgevallen op de strant ende elders vrij ende onverhindert mogen wagten leggen ende houden, om op den uijtvoer ende invoer van de verbode goederen toesicht te

---

1) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III.
2) Contractboek III, heeft: „Demartha".
3) No. CCLXXIX, 7 Februari 1664.

houden, die den Coning belooft, door wagten sijner naijros, daer bij te voegen, te bevrijen van overlast.

ten 4^e.

Of 't gebeurde, des Comp^s voorschreven wagten of wagters van ijmant wierden gemolesteert of qualijck gehandelt, dat het op den Coning sijn onderdanen en landen sal verhaalt worden, 't geen van de sijde des Coninx toegestaan ende alles daer voren verbonden wort.

ten 5^e.

Het steene pakhuijs tot bevordering van Comp^s negotie, aen den Coning [1]) te vorens toegestaan en belooft, sal bij d'E. Comp^e op de strant of elders waer sal goet vinden gemaekt werden.

ten 6^e.

De cooplieden deser landen, met de Comp^e handelende ende ter dier saeke schuldig sijnde, sullen onder haar macht staan, om die te mogen verseekeren en tot betalinge te constringeeren.

ten 7^e.

Ende op dat alles volcomentlijck onderhouden en naergecomen werden, sijn hiervan gemaekt ende wedersijts onderteekent 4 eensluijdende, 2 in de Nederduijtse ende 2 in de Malabaerse taele, daervan aen wedersijden in ijder der voorschreven spraeke een behouden wort.

Aldus gedaan ende nader geaccordeert in **Carnaplij** ten huijsen des Coninx, op den 29^e Januarij 1665. Onder stont eenige Malabaerse caracters, bij den ragia **de Martha** gestelt. Lager **Ludolph van Coulster** en **Lucas van der Dussen.**

CCXCIV. KAMBODJA.

1 Februari 1665. [2])

Ook de Bewindhebbers der O. I. C. waren zeer tevreden met het vredesverdrag den 8 Juli 1656 met Kambodja gesloten (N°. CCXIX). De verhoudingen werden sinds dien dan ook dragelijk. Maar binnenlandsche verwikkelingen beletten al spoedig een winstgevende commercie niet alleen,

[1]) Vergissing voor „Comp^e"?

[2]) Uit het Contractboek. — Ook (verkort en niet geheel nauwkeurig) bij Van Dijk, *Borneo*, bldz. 344 v.v.

maer zelfs een rustig verblijf der vertegenwoordigers der O. I. C. in dit rijk. Een opstand brak uit tegen sultan Ibrahim en zijn Maleischen aanhang en dezen werden verdreven. Maar bij deze onlusten moesten de onzen uit Kambodja vluchtten en zij bereikten via Siam onder leiding van den opperkoopman Pieter Ketting in 1659 Batavia. Daar had men gaandeweg de mogelijkheid ingezien, dat er met den nieuwen „Coning" meer te bereiken zoude zijn, „omdat wij nu met heidenen en niet met Mahomedanen zouden te doen hebben, zijnde de Moorschen tegen de Christenen gewoonlijk zeer kwaad geaffectioneerd". Den 17 Juli 1664 werden Jan de Meijer en Pieter Ketting naer Kambodja gezonden, wien het gelukte, onderstaand „contact" te sluiten. (Van Dijk, *Borneo*, bldz. 342, v.v. — Muller, *Cambodja*, bldz. LI, v.v.; *Dagh-Register 1664*, passim (Register), *1665*, bldz. 4 v., 19, 46, 49—51.)

Vernieuwt contract van vrede ende vruntschap ende koophandel, in dit mijn rijck van **Cambodia.** Ick, Coning **Nasadach Pouor Meda Firachi Boromo Bopit,** [1]) met de capiteijnen **Jan de Meijer** en **Pieter Ketting,** [2]) gedeputeert van wegen den Edelen Heer Gouverneur Generaal Joan Maatsuijcker en de doorlugtige Heeren van den Raat, op volgende wijse.

1.

In den eersten sal tusschen den Coninck en de Nederlantsche Compe, als ook tusschen hare officieren en onderdanen, sijn een goede vaste vrede en vruntschap, beginnende van heden af, en voortaan voor altoos, ende en sal geen vijantschap gemaekt worden wedersijts noch ter zee noch te lande. [3])

Het heeft mij seer verheugt, dat d'E. Compe heeft doen maken een vaste vrede en vrientschap met mij en met dit mijn rijck, gelijk sij altoos gehouden heeft met mijn grootvader, mijn vader ende mijne voorsaten.

2.

Ten tweeden, sal sijn Hoogheijt geven voldoening van de schult

[1]) In zijn brief van 1 Febr. 1665 aan den G. G. noemt de tegenwoordige vorst zijn vader, den voorganger van sultan Ibrahim, die dezen zijn broeder had laten vermoorden, om zelf op den troon te komen (Van Dijk, bldz. 321, hiervoor bldz. 93) „Nassadach Povor Meda Tirrach Boromo Bapit". (*Dagh-Register 1665*, bldz. 51; vgl. Stokvis, *Manuel*, I, bldz. 339).

[2]) Deze werd weder „opperhooft tot Cambodia" (*Dagh-Register 1665*, bldz. 50).

[3]) Zooals meer geschiedde bij het sluiten van een verbond, deed de eene partij hare voorstellen, waarop de andere haar antwoord gaf. Gewoonlijk, niet altijd, was de O. I. C. de voorsteller. (Vgl. ook Muller, *Cambodja*, bldz. 391, v.v.). Hier zijn eerst G. G. & R. en dan de vorst van Kambodja, soms onze onderhandelaars, aan het woord.

van den voorleden coning, dewelcke schuldig is gebleven aan Compe cassa 8330 teijl en 5 maesen, pr resto van de 12808 teijl, die de voorschreven coning schuldig was aan de Compe volgens contract,[1]) geprocedeert van 10 kisten silver van Japan, en van 830 stux cangans, die hij aangenomen en behouden heeft van het schip Orangieboom, mitsgaders 64000 teijlen silver, die de Compe verloren heeft in dit rijck, door de verwoesting der Cochinders[2]), in coopmanschappen, contante penningen ende silverwerck, dewelke waren in de logie die verbrant is.

De Compe heeft doen versoeken dat ick soude betalen sekere 8330 teijl 5 masen, die de gewesen coning schuldig is gebleven aan des Compe cassa, daerop segge ick, dat ick niet verplicht en ben te betalen de voorseijde somme, omdat, wanneer ick besitting genomen hebbe van dit rijck, niet anders gevonden hebbe als het blote lant, ter oorsake van de verwoesting, die daerinne deden de Cochinchinders, die gerooft hebben, sonder ijets nae te laten, noch huijdt noch hair. Soo wanneer ick (ten tijde als ik dit lant in besitting nam) het rijck soo bloeijende hadde gevonden, gelijk het mijn grootvader en mijn vader gelaten hebben, met een overvloet van de koninckl ijcke schatten mijner voorsaten, dan soude ik cunnen dencken, dat ik verbonden bleef, om te betalen. Bovendien mijn oorlogsgeval heeft al de natien aengegaan, die in dit Cambodia waren, wanneer het rijk gevallen is in de claeuwen van de Cochinchinse rovers, en alsoo hebben sij alle gaer schade daar bij geleden, het welcke een ijgelijck bekent is, en evenwel heeft tot noch toe niemand vergoeding van sijn schaden van mij gevordert; ende dat gesupponeert sijnde, soo houde ik voorseker, dat de heeren van Batavia met mij sullen gebruijcken de selve rechtmatigheijt ende mij niet meer spreken van 64000 teijlen, die de Nederlantse Compe sēgt verloren te hebben in den tijt van den inval der Cochinchinders. Ook soo heeft men in andere landen, daar oorlogen en verliesen sijn geweest, gelijk in China, Japan, Laos, Siam, Tonckin en Cochinchina, noijt gehoort, dat de heer van 't lant gehouden soude sijn te betalen de schade der vreemdelingen.

Ende alsoo de Coning geëerft heeft alle de goederen van den

---

[1]) Van 8 Juli 1656.

[2]) Cochin-Chineezen. Deze waren in 1658 door den tegenwoordigen vorst en zijn broeder ingeroepen tegen den vorigen sultan en hadden het land verwoest (Van Dijk, *Borneo*, bldz. 343).

Cunha Sirij Maharadja [1]) nae sijn overlijden, soo versoecken wij, dat Sijn Hoogheijt gelieve te geven voldoening, en te betalen aan de Comp^e 4465 teijl en 9 gallos, [2]) die hij p^r reste aan de Comp^e schuldig is gebleven, sijnde een seer rechtveerdige en waeragtige schult.

De Comp^e pretendeert, dat ik soude betalen 4000 en soo veel teijl, die de Okja Sirij Maharadja schuldig is gebleven aan de geseijde Comp^e. Ick hebbe sijne rekenboecken doen naesien ende is bevonden, waeragtig te sijn, dat hij aan de Comp^e schuldig was wegen eenige packen, die hij genomen heeft, ende alsoo ons bij het voorschreven boek van den geseijden Ockja blijkt, dat hij bij sijn broeder tot Batavia een quantiteijt coopmanschappen heeft, die hij belast heeft te vercopen, en dat hij nu al overleden is, soo gelieve U. Ed. invordering te doen, 't geen ook redelijk is, volgens de rechten in die vermaerde stadt gebruijckelijck.

Sijn Hoogheijt te versoeken, dat hij ons geve een plaetse om een logie te maken, gelijck voor desen geweest is, aan de revier van de Hollanders, gelijck ten tijde van sijn vader, en dat het gelast werde te maken, t'sij van steen of van hout, gelijck Sijn Hoogheijt sal begeeren.

De Nederlantse Comp^e versoeke van mij gelegentheijt tot het maken van een logie om haren coophandel te drijven.

Ick vergunne, dat sij die maecke ter plaatse daerse voor desen gestaan heeft, gelijk sij sullen begeeren.

Raeckende de 8333 teijl 5 masen die de vorige Coning aan de Comp^e schuldig is, ende noch 4600 teijl, die in dit coningrijck in den oorlog der Couchinchinders verloren sijn, alsmede 4465 teijl en 9 gallos, die de Okja Sirij Maharaija aan de Comp^e schuldig is gebleven, wij Joan de Meijer en Pieter Ketting antwoorden, dat wij niet en connen desisteren van onse pretensie, omdat wij oordeelen dat het sijn waeragtige schulden, dewelcke behoren voldaan te worden, daar de Okja Sirij Maharaija geen reden en heeft tegen de Comp^e ende daerom sullen wij dese puncten gereserveert laten voor de Heer Gouverneur Generaal en de Heeren van den Raat.

3.

Het derde articul dient alleen om te betoonen de goede genegent-

---

[1]) Ik weet niet, waarop hier gedoeld wordt. Zie over dezen „Maleischen mandarijn" Okñā Muller, *Cambodja*, bldz. LXV, 373.

[2]) ?

heijt van vruntschap, die de voornoemde heeren Sijn Hoogheijt ende dit rijck van Cambodja toedragen. Als die besloten hebben, dit schip alleenlijk met rijs te senden om te secoureren de vasalen van Sijn Hoogheijt, wenschende dat Sijn Hoogheijt van gelijcken gelieve te doen in tijt van onse nootsakelijkheijt, soo als dit rijk gewoon is met de onse te handelen, ende versoecken derhalven, dat Sijn Hoogheijt in tijde ende wijle licentie geve om rijs te halen, wanneer wij die mogten van noden hebben.

Ick bedancke U.Ed. ende de Heeren van den Raat seer, dat sij rijs gesonden hebben tot secours voor mijne vassalen ende dat sij mij ook maar versoeken dat dit rijck haar wil besorgen, ingevalle sij eenige leeftocht tot secours van die vermaerde stadt mogten van noden hebben. Ick segge dit daerom, omdat het opperhooft van de logie hier blijft, die wel weten sal, wanneer die doorluchtige stadt ijetwes sal ontbreken.

4.

Het vierde articul is, dat de Compe versoekt gunst van Sijn Hoogheijt, om voor de Compe alleen te hebben octrooij van den handel der vellen, die in dit rijck gevonden worden, ende andere coopmanschappen, die ons sullen connen dienen voor Japan, ende dat voor den tijt van 25 agtereen volgende jaeren, ingaande van den dag van dit contract, notificeerende ende belettende aan alle die in 't rijck sijn, dat de coopluijden, wie sij ook souden mogen wesen, de geseijde sorteringen uijt dit rijck niet en sullen mogen vervoeren, op pene dat de Compe, deselve vindende, sal confisqueeren, waervan Sijn Hoogheijt aan de Compe sal geven sijn zegel, ende hare geregtigheden met alle nodige middelen handhaven.

Oock dat Sijn Hoogheijt ons heeft te geven een volcomen privilegie aan de Compe, dat sij hare coopmanschappen vrijelijck mag vercopen aen een ijgelijck, die het soude mogen ssijn, soo wel aen arme als aan rijcke, elck een na sijn believen, soo bij kavelingen als in 't gros, sonder dat ijmant ons belette ofte verhindere door eenige voorwendselen, van onze coopmanschappen te willen copen, gelijk gedaan heeft de Ockja Sirij Maharaija in sijn tijt, tot groot ongenoegen van de Compe, en 't welk oorsaeke geweest is, dat de Compe nagelaten heeft te handelen in dit rijck, om een soo quade inbreuk als men nergens meer gehoort heeft te practiseeren, ende alsoo begeert de Compe te doen hare negotie vrij en onverhindert, soo wel in den vercoop als in den incoop der goederen, die in dit rijck worden ge-

vonden, en aen wat natie het ook soude mogen sijn, dat sij lieden wel sijn tot haar voordeel.

U.Ed^e ende doorluchtige Raden hebben mij versogt van wegen de Comp^e het inhouden der huijden ende andere coopmanschappen, dewelcke gevonden worden in dit mijn rijck voor de Comp^e te negotieren in Japan. Nadien in dit mijn rijck noijt gehoort is van een monopolie te maken, maer alle soorten van inlantse coopmanschappen, in dit rijck vallende, is altijts geweest vrij, voor een ijgelijck, evenwel om de liefde van de oude vruntschap, die de Doorlugtige Comp^e gehouden heeft met dit mijn rijck, ende nu gehouden heeft met mijn grootvader en mijn vader, staan ick toe alleen van de huijden, [1]) voor den tijt van 20 achtereenvolgende, beginnende van heden af, ende alsoo ordonnere ick, dat geen coopluijden ofte vreemdelingen mogen uijtvoeren uijt dit mijn rijck sodanige slag van coopmanschappen, als aan de Comp^e vergunt sijn, om te vercopen en te copen na haar welgevallen ofte aan wien het haar sal believen.

5.

Ten vijfden, de Comp^e versoekt gunste ende weldaat van Sijn Hoogheijt, dat de Lauwen [2]) mogen comen met hare vaertuijgen ende goederen, die sij mogten aenbrengen om te vercopen, opdat het opperhooft van de Comp^e mach copen de coopmanschappen, die hij van doen heeft.

Boven (?) de coopmanschappen der Lauwen, segge ick, dat (sij lieden sijnde vreemdelingen) ick haar niet can dwingen, ende also mogen sij vercopen naer haer welgevallen aen de gene dien het haer sal believen, t'sij aan 't opperhooft van 't comptoir, 't sij aen de Chinesen ofte Cambodiers ofte aan den genen, die het hun best sal duncken.

6.

Ten sesten, dat van nu voortaen Sijn Hoogheijt niet en sal hebben te consenteeren, dat eenige Europische natien, wie sij ook souden mogen sijn, buijten onse Comp^e sullen negotieeren in dit rijck.

Aangaande het gene U.Ed. van mij versoekt, dat ick mogte weeren de Europische coopluijden, indien sij mogten comen om te contracteren in dit myn rijck, ick antwoorde dat dit geheel onmogelijck is,

---

[1]) Van Dijk, *Borneo*, bldz. 345, is hier onjuist.

[2]) Bewoners van Laos. (Muller, *Cambodja*, bldz. XXXIII).

aangesien dat dit rijck altoos gestaan heeft met opene deuren voor alle Europeers. [1])

7.

Ten zevenden, dat van nu voortaen men van dit rijck niet en sal mogen varen naer Amboina, Banda en Ternaten, ofte nae eenige eijlanden daer omtrent, noch ook in eenige plaetsen, met dewelke de Compe in oorlog is; ende ingevalle eenig schip van dit rijk met hare inboorlingen uijtgaet suijdwaerts van Cambodja, sal de nachoda eijssen een pas van 't opperhooft van 't comptoir, die in dit rijck sal wesen van wegen de Compe, tot verseeckering, indien hij bejegenen mogte eenig schip van de Compe, om haar uijt des vijants schepen te onderscheijden, ende soo hij de voorschreven pas niet en neemt, sal de Compe in 't aansnoeren geen schult dragen ende niet geobligeert wesen te vergoeden de schade en verliesen ende het verachteren van sijne pretensien, die daer op mogen volgen.

Op dit articul seg ick, dat men noijt uijt dit mijn rijk gevaren heeft na sodanige eijlanden, maer soo er schepen om de Suijt gaan, ter plaetsen daar de Compe geen vijantschap heeft ofte oorlog, sal bij nemen een pas van 't opperhooft van de Compe, die in dit rijck is.

8.

Ten achtsten, dat Sijn Hoogheijt sal hebben te beletten aan sijne vassalen, onderdanen en inwoonderen, dat sij na Macassar varen, ofte van Macassar nae dit rijck, om te negotieeren.

Ich antwoorde, dat men altijt gevaren heeft nae dit mijn rijk ende van dit mijn rijk na Macassar, om te contracteeren ende negotieeren, gelijk sij deden alle de jaren, en alle de nabuijrige rijken, die met ons en dit mijn rijck vruntschap begeeren.

9.

Ten negenden, ende voor soo veel de Compe in openbaren oorlog gaat met de Chinesen, sal Sijn Hoogheijt niet toelaten, dat men vare na de Noort van Cambodia ofte wederkeere na Cambodja, om dat geordonneert is aan alle de generalen en capiteijnen van de oorlogsvlote, die de Compe na de Noort gesonden heeft, [2]) om alle schaden en verwoestingen te doen, die mogelijck sullen sijn, in alle deelen

---

[1]) De politiek van de open deur door Kambodja in 1665 verdedigd tegen de O. I. C.!! Van Dijk, *Borneo*, bldz. 345, vraagt hier: „moesten wij niet blozen?" Geheel de antwoordenreeks van Kambodja's vorst is een beschamende les voor de onzen.

[2]) De vloot van Balthasar Bort. (Zie hiervóór, blz. 259).

van de Noort, soo te water als te lande, soo wel aan hare lichamen als aan hare goederen, om ons te wreken van de onlusten ende mishandelingen die sij ons aangedaan hebben; ende opdat aan al de werelt mag blijken, dat alle de goederen ende prijsen, die wij sullen vinden in de Chinese vaartuijgen, sullen werden geconfisqueert voor de Compe sonder te onderscheijden de personen ofte natiën, die hare coopmanschappen daarinne geladen sullen hebben, nogte dat de Compe sal consenteren ofte horen de questien en pretensien in eeniger manieren die men sal mogen maken over de verloren coopmanschappen ende schepen die de Compe sal genomen hebben, ende sullen wij de prinsen [1]) houden als prinsen van oorlooge.

Ick antwoorde sulx t'eenemaal onmogelijk te sijn, nademael de schepen van de Noord van oude tijden af tot nu toe noijt nagelaten hebben dit rijk te frequenteren en daerinne te handelen, ende indien de Compe ten oorloge gaat ofte in vijantschap, sij doe 't gene haar betaamt; evenwel make ick U Ed. ende de heeren van den Raet van dese Compe bekent, dat sij vermanen aan de schippers, die ter zee gaan, dat sij binnen de Cincotjagas, [2]) Poulo Condor en P'Oubij [3]) niet en mogen nemen eenig schip, omdat sij sijn mijne limiten ende grensen van mijn rijck, ende indien het contrarie gebeurt, sal ick het daervoor houden, dat de Compe niet en acht mijne vruntschap nogte met mijn rijck, om dierwille dat van oude tijden af tot nu toe mijne landen sijn uijtgestreckt tot de voorseijde grensen ende palen.

10.

Op dit punt, dat Sijn Hoogheijt seijt, dat de schepen van de Compe niet en mogen nemen eenigh schip, niet tegenstaande sij onse vijanden sijn, binnen de geseijde grensen van Sincotiagas, Poulo Condor en Poulo Oubi, seggen wij, Jan de Meijer en Pieter Ketting, [4]) dat wij sodanige limiten noijt en hebben hooren aanwijsen, ende het schijnt ons niet in reden te bestaan, omdat het verre afgelegene quartieren sijn, ende dat wij volgens onse gewoonte noijt nalaten prinsen te maken, al wast maer even buijten de mont van de revier.

Ende om te mijden, 't gene hier na mogte voorvallen, versoeken

[1]) Prise, buit.

[2]) Kaap Cincochagas bij Saigon. Onze tekst heeft dit Portugeesche woord minder verbasterd dan de Franschen, die er St. Jacques en sommige Duitschers, die er 's Jacob van maken (Muller, *Cambodja*, bldz. 124; Kaart *Hinterindien* in *Meijer's Konversations Lexikon*, VIII).

[3]) Poeloe Obi en Polloe Condor liggen ten Z. en Z.O. van de kust.

[4]) Men ziet, dat deze onderhandelaars steeds duidelijk doen uitkomen, wanneer zij mededeelen hunne eigen inzichten, afgescheiden van die van G. G. & R.

wij van Sijn Hoogheijt, dat hij ordonnere aan Sijne vasalen, dat ingevalle het mogte comen te gebeuren, dat eenig schip van de Compe ofte van de ingesetene van Batavia schipbreuk lede in dit rijck, dat Sijn Hoogheijt ons hulpe bewijse met alle sijn vermogen, tot behoudenis soo wel van 't volk als van de goederen, en dat hij niet en sal vermogen de goederen, die gebergt worden, naar hem te nemen, en alsoo sal d'E. Compe sijne moeijte betalen naer merite.

Ick stae de Compe toe dat sij, betalende de moeijten, niet meer verobligeert sal sijn.

11.

Alsoo sal de Compe mogen nemen hare residentie in dit rijck om hare negotie te drijven sonder eenige verhindering, en om te leven in vrede onder de goede regeering des Conings, dewelcke sal hebben te mainteren aan sijn volck van alle quaet, dat ons sal mogen overcomen.

Ick stae het toe ende sal daer voor sorge dragen.

12.

Ingevalle (dat God verhoede) het comt te gebeuren, dat eenige van de residenten eenig delict beginge in dit rijck ofte quaat aan den Coning ofte aan ijmant van dit rijck, soo dat hij verdient hebbe gestraft te worden, en sal Sijn Hoogheijt ofte eenige justitie de handen niet vermogen op hem te leggen, om hen te rechten, maar men sal hem overleveren in handen van 't Opperhooft, bij den welcken hij sal gestraft worden nae onse wetten; ende indien het Opperhooft selve eenig delict beginge ofte quaet tegen den Coning ofte ijmant van dit rijck, soo dat hij verdient gestraft te worden, soo en sal de Coning niet anders mogen doen, dan te nemen sijn persoon in versekering ende met de eerste gelegentheijt van een schip nae Batavia te senden, met de papieren van sijn schult ofte proces, nae de welcke de Heer Gouverneur Generael en de Heeren Raden sullen justitie doen.

Ick stae toe, dat justitie geschiede op haer manier, gelijk gebruijckelijk is, indien er eenig verschil ofte delict voorvalt.

Aldus is dit contract van vruntschap en coophandel met de Hollantse Compe besloten den eersten Februarij 1665: nae de Cambodiase stijl in 't Slangen jaar [1]) in de maan die genaamt wert Quemae (?)

[1]) Vgl. Schram, *Tafeln*, S. 265; Radermacher, *Tydrekeninge* in Verhandelingen Bataviaasch Genootschap, I (MDCLLXXXI), bldz. 129.

Dit contract en is niet alleen om onderhouden te worden bij dese coning van Camboja, Naesandachi Pouor Meda Tirach ende den Gouverneur Generaal Joan Maatsuijcker ende de heeren Raden, maer daar sal tusschen hare nakomelingen ende besitters voor altoos vrede en vruntschap wesen.

CCXCV. KUST VAN MALABAAR.

8 Februari 1665. [1])

„Den Radja van Porca heeft de heer Van Goens bevonden te sijn de genereuste van alle de Mallabaerse Vorsten, hebbende ons in den .... oorlog tegens den Radja van Carembalij [2]) ongemeene adsistentie gedaan...." (*Dagh-Register 1665*, bldz. 144; vgl. ook bldz. 360).

Ik ondergeschreven, ragiadoor van den koninck van **Porca,** belove ende swere uijt naem ende vanwegen den voorschreven koning mijnen heer, d'vijanden die tegens d'Ed. Comp[ie] misdaen hebben, met onse naijros ende verdere magt nevens die van d'Ed. Comp[ie] te helpen onderbrengen, tot dat d'Ed. Comp[ie] haer vollkomen sal hebben gewroken van haer gelde en schade en affronten, en sulx naer mijn heers uyterste vermogen.

In de stadt Cochin den 8[en] Febr. Anno 1665. Was geteeckent in caracters den naam van den ragiadoor van den koninck van Porca; in margine 't onser presentie als getuijge deser nevenstaende eijgenhands onderteeckening, en bovenstaende verklaring ende wel van woorde tot woorde duijdelijk hebben aengehoort, bevestigt, ende hij, ragiadoor, sulx by Mallabaerse eede, met de vlacke hand op een nederleggende houwer [3]) voor een brandende waxkaars. Geteeckent **Jan van der Laen** en **Ludolph van Coulster.** Lager: in kennisse van mij, **Cornelis Strick,** Secretaris.

---

[1]) Uit Contractboek III.

[2]) Zie *Dagh-Register 1665*, bldz. 144. Vgl. No. CCXCVI.

[3]) Degen.

CCXCVI. KUST VAN MALABAAR.

8 Februari 1665. [1]

„Het vorderen van adsistentie tegen gemelte Radja (van Carembalij) heeft gedient tot een middel om te soeken, wie dat Compe vrienden off vijanden waeren". (*Dagh-Register 1665*, bldz. 144).

Ik ondergeschreven, gricol van den conink van **Calicoilan,** belove ende verseeckere uyt den naam ende van wegen den gezeyden koninck, mynen Heer, de vyanden, die tegens d'Ed. Compie misdaen hebben, na myn koninx uytterste vermogen met myn volck en anders nevens de magt van d'Ed. Compie 't onder te brengen, totdat de Ed. Compie volcomen satisfactie heeft, synde myn's Coninx oprechte intentie, d'vyanden van d'Ed. Compie van 't Zuyden naart Noorden, ende vant Oosten naart Westen te bestryden, soodanig dat d'ooren van d'Ed. Compie daerover vermaakt sullen syn, ende oock in de [2]) eer op te houden voordat den Admirael zeyt: houd op.

Aldus geswooren in de stadt Couchin, leggende de hand op een blooten degen, by een brandende waxkaars, synde den Malabaersen eed, den 8 February Anno 1665. Geteeckent int Malabaars: Gricol van den koninck van Calicoilan. Ter zyden: ons present als getuygen, was geteeckent **Jan van der Laan** en **Ludolff van Coulster,** lager: my present, **Cornelis Strick,** Secretaris.

CCXCVII. KUST VAN MALABAAR.

16 Februari 1665. [3]

Den 30 April 1665 schreef Van Goens uit Colombo aan G. G. & R., dat „tussen de Compe en den Sammorijn is besloten" over de levering van peper, enz. (*Dagh-Register 1665*, bldz. 143).

Translaat ole door den 3e Sammorijnsen prins, welk het ryk absoluyt door incapaciteyt van den Koninck en tweede prins regeert, den 16 February 1665 aen d'Ed. Heer admirael, geteeckent binnen de stadt Cochin.

De derde prins van den **Sammorijn** beloove aen d'Ed. Compie

---

[1]) Uit Contractboek III.
[2]) Schrijffout voor „niet".
[3]) Uit Contractboek III.

onder mijn handteykening, als daertoe door den grooten Koninck gemagtigt synde, dat in ons land geen caneel geschild zal werden, en soo der eenig caneel geschild werd, zal deselve aen niemant anders als aen d'Ed. Comp'ᵉ gelevert werden, 's welck icq zal nacomen, mits de Ed. Comp'ᵉ zal gehouden werden jaarlycx te betaalen een hondert ducaten. Ik zal jaarlycx aen d'Ed. Comp'ᵉ uyt myn land vyff hondert candylen [1]) peper leveren en belooven geen andere Europiaense natien in mijn land toe te laten, soo oock de Engelsen als Portugeesen; waer voor d'Ed. Comp'ᵉ gehouden blyft paspoorten te verleenen aen onse vaertuygen en te favoriseeren soo veel mogelyk. Ende op dat dit noyt overtreden off verbroocken sal werden, hebben my met eede daertoe aen d'Ed. Comp'ᵉ verbonden. Was geteeckent met het merck van den derden prins opgesteld. [2])

CCXCVIII. KUST VAN MALABAAR.

27 Februari 1665. [3])

De radja van „Carembalij" had vijandige daden tegen de O. I. C. bedreven en „goedgevonden wiert over dit schelmachtig bedrijf wraaeke te nemen, gelijck sulx dan oock genoegsaem geschiet is met het ruineren ende verbranden van vele huijsen". Men dwong den Vorst „ons eenige seer vordelige conditien in te willigen..." (*Dagh-Register 1665*, bldz. 144).

Tractaat van vreede en vrundschap gemaackt ende besloten tusschen den Ed. Heer **Rijkloff van Goens,** admirael en veldoverste voor en van wegen den staat der Vereenigde Nederlandse Oostindische Comp'ᵉ, als den Koning van **Cochim** ter eenre, mitsgaders den ragia van **Carambalij** [4]) ter andre zyde.

Voor eerst geeft en transporteerd welgemelte ragia van Carambalij,

---

[1]) *Dagh-Register 1665*, bldz. 143, spreekt van „100 lasten peper".

[2]) G. G. & R. schrijven 14 September aan Van Goens, „dat het nader contract van negotie, met den Sammorijn gemaeckt, mede wort geapprobeert". (*Dagh-Register 1665*, bldz. 260).

[3]) Uit Contractboek III.

[4]) Waar dit vorstendommetje ligt, kan ik niet nader aangeven, dan in dit vredestraktaat zelf is geschied. Het ligt aan de kust en wordt ten Zuiden begrensd door Kaijenkolam en ten Noorden door „Pagodinse". Uit artikel 4 van het traktaat blijkt, dat hij is de vorst van „Betoemenij". (Vgl. Canter Visscher, bldz. 203. — Op Valentijns *Nieuwe Kaart van Choromandel* ligt „'t Rijk van Betemeni" ten Oosten van Porca.)

ter cause van geperpetreerde misdaad door desselfs quade raadslieden, syne eygen landeryen genaemt **Calicaroe** met de annexe gronden, gelegen aen de zeestrand tusschen de zuydelycke grensen van Pagodinse ende noordelyckste van Calicoylan, onder de gehoorsaemheyt en't gebied der Ed. Compie met alle desselfs vassalen off ondersaten, cederende daer van 't recht, d'erffenissen en sijne possessie ten eeuwigen dage off soo lange zon en maan zal staan.

Ten tweede sal denselven ragia Carambaly tot een betamelycke ressentiment [1]) voor d'vyff gedoode off vermoorde Nederlanders off blancke koppen [2]) aen d'Ed. Compie mits desen ter hand stellen en overleveren vijff persoonen van 't Moorse geslagt.

Ten derden dat ymand van deselve Moorse natie noijt te genigen tyden meer sullen werden gedoogt off toegelaten in't land off eenige plaatse van't gebied des meergemelten ragia van Carambalij, blijvende voor eeuwig daer uytgebannen. [3])

Ten vierden geeft en draagt aen d'Ed. Compie mits desen mede over de kerck en onderhoorige tuijnen van **Betoemenij** [4]), dewelcke in voorige tyden gepossideert en beseten is by de Portugeesen off haare roomse padres.

Ten vyffden sal den meer gerepeteerden ragia van Carambaly aen den Cochinsen koning tot een boete voor 't doodslaen van twee syner nayres doen intrageren en ter hand stellen eenen eliphant, sullende d'Ed. Compie den gemelten ragia, wanneer dit contract prompt agtervolgt en naer compt, als een vrund erkennen en in haar protexie open aennemen, mitsgaders na tyd en gelegentheyt adsisteeren, sooals de redelyckheyt vereysschen sal.

Aldus gedaan en beslooten, mitsgaders besworen en onderteeckent ontrent en voor de deure der pagoode van meer genoemde ragia, genaemt **Balicalangere,** [5]) by denselven met de handen door d'eersten Cochinse prins als die van den Gricol over den anderen gevoegt, en 't contract in allen deelen met belofte van prompte naercominge gerepeteerd. Ter presentie van d'commandeur **Ludolff van Coulster** en d'capitainen **Joan Bar** **van Heerentael** en **Jan van Amstel** als

---

[1]) Hier = straf, boetedoening.

[2]) Vgl. hierover *Dagh-Register 1665*, bldz. 144. Deze moord was de aanleiding tot de verwikkelingen tusschen „Carembalij" en de O. I. C.

[3]) Een „pagger op strant van Carembalij streckt tot een goet exempel om de lorrendraijers van daer te houden". Deze eenvoudige omheinde wacht heette „Morenbril" (*Dagh-Register 1665*, bldz. 360).

[4]) Zie hiervóór, noot 4 op bldz. 315.

[5]) ?

gecommitteerde van d'Ed. Heer admirael **Rijkloff van Goens** bovengemeld, mitsgaders in presentie van d'tweede, de derde en vierde princen van Cochin als den gricol van Calicoylan als mediateuren, desen 27e Februarij Ao 1665. Lager stont 't merck van den ragia van Carambaly in Mallabaerse caracters ter zyden, 't welck wy, getuijgen, soodanig gezien, doen en onderteeckent hebben. Was geteeckent **Ludolff van Coulster, Joan Bar. van Heerentaels** en **Jan van Amstel.**

CCXCIX. KUST VAN MALABAAR.

12 Maart 1665. [1])

„De Vorst van Berkenkoer .... dewelke voorheen .... belofte gedaan had, van al zijne Peper aan de E. Compagnie binnen in zijn Land te leveren, was eenige tijd .... van Resolutie veranderd". Toen werd door ons in 1664 de daer aanwezige „Assistent" gelicht, waarop al spoedig door genoemden Vorst verzocht werd, „buiten de gunst ende verbintenis van d'E. Compagnie niet gesloten [te] blijven. Hij zoude allezins contentement geven". Zóó berichtte gouverneur Hustaart aan G. G. & R. in zijn rapport van 16 December 1664 (Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 157.) Hij voegde er bij, dat nadere berichten hieromtrent uit Cochin Batavia zouden bereiken. Het onderstaand verbond schijnt het resultaat te zijn geweest. [2])

Eeuwig verbont van vreede en vruntschap gemaekt en besloten tusschen den Hollantsen Admiraal Rijckloff van Goens van wegen de Nederlantse Oost-Indische Compe ter eenre, ende den ragia van **Berckencour**, [3]) out bontgenoot en pijlaer des rijx van **Coutchin,** ter andere sijde.

Eerstelijk, daer sal tusschen d'E. Compe ende den ragia van Berckencour een eeuwige vrede, alliantie, vruntschap, opregte liefde ende volcomen vertrouwen, so lange son en maan sal duijren.

---

[1]) Uit het Contractboek. Ook in Contractboek III.

[2]) *Dagh-Register 1665*, bldz. 360 spreekt van „een valsch contract, 't welck quansuijs zoude zijn als 't onze", hetwelk door de Engelschen zoude zijn opgemaakt. Het hierbij gaande contract is zóó specifiek Compagnie's werk, dat aan de echtheid niet valt te twijfelen.

[3]) Het „Couchinne Rijk heeft vier stenden, welke aangemerkt worden als Pijlaren des Rijks .... Deze zijn Porca en Berkenkoer ten Zuiden van Couchim ...." enz. „Berkenkoer ligt nader aan Couchim dan Porca". (Canter Visscher, bldz. 210, v., 213).

Den ragia van Berckencour belooft d'E. Comp^e, gelijck d'E. Comp^e weder opgemelten ragia belooft, vijant te sullen sijn van die gene die haer wedersijts vijanden verclaren of toonen, 't sij dan Portugesen ofte andere Europianen, of wat natie het ook wesen mogte, gelijck gemelten ragia mede belooft, altijts een onafscheijdelijck bontgenoot en getrouw te sijn aen den coning en 't rijck van Coetchin, daer tegens vijand van des Coninx vijanden sonder eenige exeptie.

Soo belooft den gemelten ragia, de Comp^e alleen, sonder eenige natie ter werelt anders, den peper, vallende in sijn lant, sal mogen coopen, handelen en vervoeren, sonder sulx oijt aen ijmant toe te staan, belovende van d'andere sijde de Comp^e geduijrig ordre sal stellen, dat den peper door haer eijgen of inlantse coopluijden sal genegotieert werden.

Uijtgesonderd 't geene nae ouder gewoonte nae 't gebergte en 't lant van Madura [1]) wert gevoert, blijvende 't overige alle aan de Comp^e, sonder nae des Sammorijns lant benoorden ofte eenige landen besuijden peper te laten vervoeren.

Item, noch belooft den ragia van Berckencour datter noijt nog ten geenigen tijden, eenige caneel, vallende in sijn geseijde ragias lant, geschilt nog uijtgevoert sal worden, dan op 't begeeren van de Comp^e.

Ook datter geen amphioen te water nog te lande sal worden ingebragt nog vercogt dan door de Comp^e ofte hare genoemde coopluijden en ministers alleen, mits hen weder verobligeerende om alle de lantschappen des genoemde ragia ten genoegen ende marctgangs prijse daervan te sullen voorsien.

Item, dat den ragia voornoemt onder sijn vrijgeleijde en bescherminge sodanige personen, goederen en coopmanschappen, als de Comp^e geraden sal vinden tot 't plegen van van haer negotie te senden en belooft mede sorge te dragen, dat de Comp^e ten allen tijden van hare schuldenaren promptelijck werde voldaen, ofte ten minsten d'selve aen haer over te leveren, licentierende gemelte ragia aen de Comp^e den peper en andere coopmanschappen, hoedanig ook wesen mogte, te mogen gaen copen ende versamelen in sodanige gedeelte sijn lantschappen en heerschappije, als de Comp^e of hare coopluijden te rade werden en best gelegen comen mogte.

---

[1]) Aan de Zuid-Oostkust.

Ende sullen de coopluijden, inwoonders en onderdanen van gemelten ragia, met geen swaarder tollen ofte geregtigheit mogen beswaert werden, dan van outs gebruijkelijck geweest is, staande dan de Compe wijders vrij, den selven peper of andere waren en coopmanschappen sonder eenige verdere tollasten of becommeringe te mogen vervoeren, 't sij te water of te lande, naer dat hun sulx best gelegen sal comen.

Soo sal ook d'bovengemelte ragia van Berckencour aen de Compe of die uijt hare name daar verschijnen als coopluijden, soo tot logiement van hare personen als verseekeringe van de goederen door haar aangebragt of opgecogt, verschaffen of aanwijsen bequamelijck huijsvesting, pakhuijsen of eenige redelijcke gelegenheijt.

Gemelde ragia belooft mede in sijn dominie noijt te sullen gedoogen nog herbergen noch passagie te geven eenige Roomse papen of van diergelijcke aenhang, dan alleen aan die gehoorsamen den bisschop van de St. Thomese christenen des gebergte, [1]) dewelcke de Compe ook belooft allesints een vrunt en gunstig te sullen wesen.

Item, dat soo van de Compe of hare onderdanen eenige slaven of lijfeijgenen quamen te verloopen ende haer in des Ragias respective lantschappen te onthouden, sullen moeten werden verseekert en gerestitueert, mits d'eijgenaers voor berggelt en tot een erkentenisse sullen betalen volgens out gebruijck, welcke restitutie en prompte wederlevering ook moet werden verstaan, van alle blancke fugitiven, 't sij soldaten of andere, ook swarten en sodanige personen meer, welcke aan de Compe of tot haren dienst verpligt sijn.

Ende soo het gebeurde dat ijmant van de wedersijtse onderdanen in eenige querelle of handdadigh hun met den anderen quamen te vergrijpen, soo sullen die elck na de regten en gewoonte van ijders lant gestraft werden, dog de dootslag met de doot van de schuldigen, ook van wat qualiteijt die sou mogen wesen, sonder eenige genade.

Ende aldus beloven de partijen wedersijts dit bovenstaande contract getrouw en onverbreekelijck te onderhouden ende te straffen ijder hare onderdanen, die sulx mogten comen te breeken of tegen te gaan sonder aansien van personen.

Ende bij aldien het quam te gebeuren, dat tegen dit gemaekte

[1]) Zie hiervóór bldz. 290.

contract ijmant eenige peper, caneel of amphioen quame te sluijcken, uijt of in te brengen, sal men die mogen vervolgen en agterhalen, aenslaende en verbeurt maekende deszelfs gemelde goederen, namentlijck d'eene helft voor den Ragia en d'andere voor de Compe.

Sullende van dit contract 2 in Duijts, en 2 in 't Malabaers geschreven, en van elx eene bij wedersijtse partijen overgegeven werden.

Aldus gedaen, veraccordeert, besloten ende geteekent in 't Coninklijck hof op Coetchin de Sima, adij 12e Maert Ao. 1665 ende daegs daeraan bij d'Heer Admirael voornoemt geapprobeert ende insgelijckx geteekent. In de stadt Cochin ten overstaen van den Coninx **Namboerij,** [1]) sijnde nae de Malabaerse stijl in 't 1324e [2]) jaer den 5e en 6e dag van hare maent Mutsaijre. [3]) Was geteekent **Rijklof van Goens,** en 't gewonelijcke handteken des Coninx. Onder stont: ons present **Cornelis Valckenburg** en **J. Bax van Herentaels.** Ter sijden stont: Ter ordre van sijn E. en den raat, **Cornelis Strick,** Secretaris en daerboven gedrukt 's Compe zegel in rooden wasse. [4])

CCC. BANDA.

25, 26 Maart 1665. [5])

18 Mei 1665 schreef de gouverneur van Banda, Jacob Cops, aan G. G. & R., dat die van „Couwer ende Keij de oude contracten tusschen de Compe en haer weder vernieuwt" hebben (*Dagh-Register 1665*, bldz. 122).

I.

In den jare naer de geboorte Jesu Christij 1665 den 25e Maart, wij, **Jacob Cops,** raat extraordinaris van India, gouverneur en directeur der costelijke eijlanden van **Banda,** onder 't beleijt van d'Ede. Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generael over gants Nederlants Orienten, van wegens de Honorable Wijtluchtige Vereenigde Nederlantse Oost-Indische Compe aan d'eene sijde, ende d'orangcaijen van

---

[1]) Contractboek III heeft: „Namboedij". Uit *Dagh-Register 1665*, bldz. 260, mag men opmaken, dat hij dezelfde is als Moetadaville.

[2]) Contractboek III: „324".

[3]) ?

[4]) Contractboek III: „lacke", terwijl ook de volgorde der woorden eene andere is.

[5]) Uit het Contractboek.

Couwer, [1]) Tadock, Mariabe en Maelauw voor haar selve, hare successeuren en onderdanen aan d'ander sijde, te samen een eeuwig verbont opgericht in manieren en op conditie hier naevolgende.

Articulen.

Dat d'orangcaijen van Couwer voors^t, ook uijt den name van alle hare lantsluijden, successeuren en onderhorigen, haar selven stellen tot onderdanen van de Honorable Nederlantsche Oost-Indische Comp^e en beloven te onderhouden en gehoorsamen haar Ed^e ordonnantie en geboden, als schuldige onderdanen doen moeten. Voornamentlijck verbinden sij haar selven, dat geene andere natie, 't sij blancke ofte swarte, als alleen de Hollanders, op hare stranden, veel min op haar eijlant, 't admitteeren, en noch min, om met de selvige eenig handel van coop, vercoop, ruijlen van eenige waren, vruchten, goederen, hoe die ook souden mogen sijn, sullen aangaan.

Dat alle muschaatboomen, die sij weten ofte sullen comen te weten aldaar te staan, aan de Hollanders daar aancomende sullen ontdecken, en in haar tegenwoordigheijt omslaan [2]) voor den prijs, die men als dan ten tijde van d'ontdeckinge sal accordeeren, op pene van gehouden te wesen als ongehoorsame onderdanen en verbontbreekers.

Dat daarvoor d'E. Comp^e de bescherminge en heerschappije aanneemt over haer, even als over onse goede burgers en Mardijckers van Banda, tegen alle en een ijder, die haar eenige schade ofte leet aandoen ofte willen, als sij orangcaijen voorschreven sulx versoecken, belovende d'E. Heer Gouverneur wegens de hooggemelte Comp^e vorder, haar met alle vruntschap te bejegenen, als een goede heer sijn onderdanen schuldig is te doen.

Dese bovenstaande articulen worden wedersijts sonder eenige d'minste infractie in alles poinctuelijk nagecomen en agtervolgt sullen worden, doen de orangcaijs en inwoonders van Couwer ingevolge bij deze p^r hare gewoonelijcke formaliteijt solemneelijk aan d'E. Comp^e den eet van getrouwe onderdanigheijt, waer op aan deselve een vlagge met een steen wort behandigt en bij haer aengenomen, om daar door sich selve als sodanig aan alle aancomende volckeren te vertoonen.

---

[1]) Koer (Koor, Khoor), hoofdeiland van de Koergroep, de westelijkste groep der Kei (Kai-)eilanden.

[2]) „Op Couwer waren 46 nooteboomen omgehackt" (*Dagh-Register 1665*, bldz. 303).

Aldus gedaan ende vast gestelt op strant van Couwer, ten dage voorschreven. Onderstont: dit is 't merk van **Tadock;** dit is 't merk van **Mariabe;** dit is 't merk van **Moelauw.** En lager was geteekent **Cornelis Timmers. Pieter de Vroede, Louijs Johansz.** en **Andries Andriesz.**

II.

Den 26^{e} Maart in den jare naer de geboorte Jesu Christij 1665, wij **Jacob Cops,** raat extra-ordinaris van India, gouverneur en directeur der costelijcke eijlanden **Banda,** onder 't beleijt van d'Ed^{e} Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generael over gants Nederlants Orienten van wegen de Honorable Wijtluchtige Vereenigde Nederlantse Oost-Indische Comp^{e} aan d'eene sijde, en d'orangcaijen van **Couwer.** Tetalij, Lockessij, Laxé, Wauwa, alle van de negorije **Kelimassa,** [1]) voor haar selven en successeuren ende onderdanen aan d'ander sijde, 't samen een eeuwig verbont opgerigt, in manieren en op de conditie hier naer volgende.

Articulen.

Dat d'orangcaijen van Couwer voorschreven ook uijt de name van alle haer lantsluijden, successeuren en onderhorige, haer selven stellen tot onderdanen van de Honorable Oost Indische Comp^{e}, en beloven te onderhouden en gehoorsamen haar E. ordonnantie en geboden, als schuldige onderdanen moeten doen; voornamentlijck verbinden sij haar selven, dat geene andere natie, 't sij blancke ofte swarte, als alleen de Hollanders op hare stranden, veel min op haar eijlant te admitteeren, ende noch min om met de selvige eenigen handel van coop of vercoop, ruijlen van eenige waren, vruchten, goederen, hoe die ook soude mogen sijn, sullen aangaan.

Dat alle de muskaatboomen, die sij weten ofte sullen comen te weten, aldaar te staan, aan de Hollanders, daar aencomende, sullen ontdecken, en in haer tegenwoordigheijt omslaan voor den prijs, die men als dan ten tijde van d'ontdeckinge sal accordeeren, op pene van

---

[1]) Kilmas op Koer.

gehouden te worden als ongehoorsame onderdanén en verbontbreekers.

Dat daarvoor d'E. Compe de bescherminge en heerschappij aenneemt over haar, even als over onse goede burgers en Mardijckers van Banda, tegen alle en een ijder, die haar eenig schade ofte leet aendoen ofte willen, als d'orangcaijen sulx versoeken, beloven den E. Heer Gouverneur wegens d'hoog gemelte Compe vorder haar met alle vrientschap te bejegenen, als een goede heer sijne goede onderdanen schuldig is te doen.

Dese bovenstaande articulen wedersijts belooft, sonder eenige de minste infractie in alles poinctueelijck naegecomen en agtervolgt sullen werden, doende d'orangcaijs en inwoonderen van voornoemde Couwer ingevolge bij dese pr hare gewonelijke formaliteijt en solemelijk den eedt van getrouwe onderdanen aan d'E. Compe, waer op aan de selvige een vlagge, vereert met een groote steen, met Compe wapen daer op, en bij haer is aengenomen, om daer door sich selve als sodanige aan alle aencomende volckeren te vertoonen.

Aldus gedaan ende vast gestelt op strant van Couwer, datum voorschreven. Onderstont: dit is 't merck van **Tettalij;** dit is 't merck van **Lockkessij;** dit is 't merck van **Douwa;** [1]) dit is 't merck van **Lare,** dit is 't merck van **Wauwa.**

CCCI. KUST VAN MALABAAR.

25 April 1665. [2])

De vorst van Trevancore was een der moeilijke elementen voor de pogingen der O. I. C. om de oppermacht op de Westkust van Vóór-Indië geheel in handen te krijgen (vgl. hiervóór, bldz. 139, 193, 204, 270 v.v.), te meer omdat daaronder „behoren" een aantal Lilliputsche rijkjes (Canter Visscher, bldz. 200; *Dagh-Register 1664*, blz. 185, v.) [3]) Met verschillende dier potentaatjes had de O. I. C. gaandeweg contracten gesloten, maar met „den Trevancotter" nog niet, zoodat wij „wegens den amfioen nu op

[1]) Niet genoemd in den aanhef.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III.

[3]) Hunter, *Gazetteer*, XXIV, p. 6, heeft gelijk als hij zegt: „at this time (after the battle of Talikota) it seems to have been a congeries of petty chiefships, each of which claimed preeminence over the rest".

gantsch Mallabar de poorten mogen sluijten, uijtgenomen bij de Samorijn en de Trevancotter". In 1665 gelukte het, den laatste, die „Comp^e vruntschap hoog begint te estimeren" (*Dagh-Register 1665*, bldz. 360 [1]), daartoe te brengen.

Contract en naeder verbandt van vrindtschap aengegaen ende gemaact tussen den doorluchtigen staedt der Vereenigde Nederlanden en uijt derselver naemen d'E. Heeren Bewinthebberen der Geoctroijeerde Oostindische Comp^e, den Gouverneur-General ende Raeden van India, mitsgaeders den Gouverneur des eijlants Ceylon Mallabaer, door den Capt Hendricq van Rheede, hiertoe van den Heer Superintendent Rijckloff van Goens, Admiraal, Veltoverste ende Gouverneur der eijlanden Ceylon etc^a, expres gecommitteert en gemagtigt ter eenre ende den grootmogenden conincq van **Trevancor** [2]) ter andre sijde.

Eerstelijcq sal der weesen tussen d'E. Comp^e ende den conincq van Trevancor een eeuwige vrede ende vrintschap solange sonne en mane sal dueren.

Ten 2.

Alle vijanden der E. Comp^e sullen weesen vijanden van den coning van Trevancor en sullen malcandren bij noodt alle moogelijcke hulpe en bijstandt bewijsen naer dat ijders gelegentheijt sal toelaeten.

Ten 3.

Geenige Europiaense natien, het sij Portugesen [3]), Spanniers, Italianen, Franse, Engelsen, Deensen, Schweden ofte andre, geenige uijtgesondert, sal den coning van Trevancor ter geenigen daagen in sijn landen gedoogen noch om te woonen noch om te handelen.

Ten 4.

Alle den peper vallende in des conincqs van Trevancoors landen

---

[1]) *Dagh-Register 1665*, bldz. 262, spreekt van „het vernieuwen van het contract met den nieuwen Trevancotsen coning". Welke vroeger contract hiermede bedoeld wordt, weet ik niet. — Vermoedelijk is hier een misverstand en wordt gedoeld op het contract met Signati (zie hiervóór, blz. 270, v.v.), „gemaakt ten overstaan van den Trevancotsen Prins". (Men zie hierbij vooral Valentijn, *Ceijlon*, bldz. 189).

[2]) Vgl. over de plaatsing van dit contract, gesloten met het Zuidelijkste rijk der Westkust van Voor-Indië, (vgl. *Dagh-Register 1664*, bldz. 185, v.), onder de Kust van Malabaer *Corp. Dipl.* I, bldz. 392, noot [1]). — Ook Canter Visscher, bldz. 199, v.v. rekent Trevancore onder deze Kust.

[3]) Vgl. *Dagh-Register 1664*, bldz. 186.

belooft den Coninq aen d'E. Compe alleenig te laeten leveren doch in Coilang. [1])

Ten 5e.

Vuijt geen plaatse der stranden belooft den Coning geen peper te sullen laeten uijtgaen door niemandt ter werelt.

Ten 6e

Alle den peper, die ter sluijcq mogt uijt het landt gevoert worden ende door het volcq der E. Compe ofte des Conincqs achterhaelt, sal verbeurt sijn, d'eene helft voor d'E. Compe en d'ander helft voor den Coning en sullen de sluijckers, soo die onderdanen mogte weesen des Conings, overgelevert worden om door den Coning straffe te ontfangen.

Ten 7e.

Niemandt sal eenig amphioen te waater vermogens sijn in het coningrijcq van Trevancor te brengen als d'E. Compe ende derzelver dienaeren als boven.

Ten 8e.

Nu noch ten eeuwigen daagen belooft den Coning geen wilden canneel uijt sijn landt te laeten voeren of schillen. [2])

Ten 9e.

Den logie op Tengapatnam [3]), goederen ende persoonen die daer alreets sijn of naemaels moogen comen, neempt den Conincq onder sijn bescherming en bewaeringe.

Ten 10e.

Alle aencomende goederen en coopmanschappen, die door d'E. Compe soude moogen aengebracht worden, sullen geen thol betaelen.

Ten 11e.

Alle waeren, die door d'E. Compe mogten worden ingecocht, sullen soodanigen thol betaelen bij de vercoopers als van Coilang gewent sijn en aldaer van outs gebruijcklijcq geweest is.

---

[1]) Canter Visscher, bldz. 201, is niet geheel juist, als hij zegt, dat Trevancore nooit er toe is gekomen, het pepermonopolie aan de O. I. C. te leveren. — In Quilon moest dus de peper aan de O. I. C. gelevert worden.

[2]) De Cassia (Vgl. *Encyclopaedie*, II, bldz. 266).

[3]) Vgl. *Dagh-Register 1664*, bldz. 186. — Valentijns kaart van Koromandel. Vgl. ook Valentijn *Ceijlon*, bldz. 238.

Ten 12e.

Eenige questie onder beijdezijts onderdaenen comende, sal den schuldigen bij sijn overheijt gestraft worden na eyders wijse en recht en indien twe van eyders sijde malcander mogten dooden, sal den doodslager sonder aenzien van persoonen weder gedoot werden bij zijn eijgen rechter.

Ten 13e.

So ijmandt van 's Compe onderdanen mogte wechloopen en haer in des Conincqs landt onthouden, sal den Conincq gehouden sijn ende beloofde die weder in handen van d'E. Compe te leveren.

Hier van sijn gemaact vier eensluijdende instrumenten. Twe in de Hollantse en twe in de Mallabaarse spraacke, daervan eyder twee sal behouden. Aldus gedaen en gesloten na den Hollantse stijl Ao. 1665 den 25 April.[1])

Aldus gedaen ende geslooten na den Hollandsen stijl ao. 1665 den 27en April, en naer Mallabaeren int jaar Coylan[2]) 840 den 21en dag der maand Minumasa[2]) ins koninx paleijs Atrugen,[3]) en was geteeckent in Mallabaerse caracters bij den Ko. ende daernevens **Hendrik van Rheede tot Draakesteijn** etca.

---

[1]) Hierachter volgt de ola van Porakad, van Januari 1663? (Zie hiervóór bldz. 228) met de toevoeging: „Colombo den 30 April Ao 1665". De verhoudingen tusschen Arouw en de O. I. C. waren echter in 1665 volstrekt niet van dien aard, dat juist toen een dergelijke ola noodig was. Toch moet ik hierbij opmerken, dat *Dagh-Register 1665*, bldz. 360 spreekt van „de ola, die den Ragia van Porca ons verleent heeft" en die ons recht (tegenover de Engelschen) volcomen sal connen goet maecken". — Over de verwikkelingen tusschen de O. I. C. en de Engelschen over Porakad zie men nog Sainsbury-Fisher, *Court Minutes 1664—1667*, Index, p. 456.

[2]) Coulam of Coilam bij Canter Visscher bldz. 434. — Minam, bldz. 435.

[3]) Waarschijnlijk: „Atingen" (Vgl. Canter Visscher, bldz. 200).

CCCII. KUST VAN KOROMANDEL. GOLKONDA.

Mei ? 1665 [1])

In Bimilipatam (17° 54′ N.B. en 83° 27′ O. L.) had de O. I. C. een loge, minstens sedert 1652, echter van geen groot belang, behalve dan voor de levering van rijst naar Ceilon. De stad behoorde in dezen tijd aan den koning van Golkonda, maar de „Serlaskeer", het hoofd van het leger, [2]) die in de buurt verblijf hield (te Sikakol), had daar grooten invloed en deze maakte het der O. I. C. soms zeer lastig. Hem werd dan ook geregeld „de visite gegeven (en zulks mag met geen ledige handen geschieden)". (Havart, *Cormandel*, bldz. 80; Valentijn, *Choromandel*, bldz. 42, v.; *Dagh-Register 1664, 1665*, zie Register). Toen gaandeweg Ceilon de rijst uit Bimilipatam niet meer behoefde en er moeilijkheden rezen met de plaatselijke autoriteiten, werd het „bedenkelijk, of men de residentie van Bimelepatnam niet behoorde te lichten". Toen de tenuitvoerlegging van dit besluit in Juni 1664 te Batavia bekend werd, werd door G. G. & R. den 30 September besloten, „dat het comptoir weder met reputatie sal gerestabileert moeten worden". Nadat de O. I. C. haer kantoor had gelicht, „is Bimelapatnam zoo ontvolkt geworden, dat het om te verwonderen is". Trouwens er was daar „veel importanter procure te doen, als tot noch geschiet zij" (hennep, ijzer). Den 7 April 1665 werd dit bevel herhaald met de toevoeging, dat „met den Serlesker op het gevoeglijckste verdragen moet worden", welke bevelen inmiddels reeds waren uitgevoerd. (*Dagh-Register 1664*, bldz. 157 enz., zie Register; *1665*, bldz. 73 enz., zie Register).

Copie van t caul door Serlaskeer dezer cust **Kalinge** [4]) vergunt.

Ter ordre van den E. Heer Cornelis Speelman, gouverneur van Palliacatta, comt alhier den Capiteijn Fridts [5]) van bandaar **Bimilipatam** en eijst een caul van mij wegens uijtstaende schulden van d'inwoonders deser landen, dat ick hem behulpsaem sal sijn conform der connossementen, dat die oude schulden magh becomen; boven dien ordre stellen aan alle gesaghebbers van mijn landt, [6]) dat hem mede behulpsaem mochten wesen, bovendien dat geen regenten mogen gelicht werden, of waer dat een ander quam in desselfs plaets comende te regeren, soo sal gehouden zijn voor alle uijtstaende

[1]) Uit het Contractboek. Over den datum, zie aan het slot van dit stuk.

[2]) Havart, *Cormandel*, III, bldz. 80.

[3]) Hij wordt genoemd „opperregent van Sicacol". (*Dagh-Register 1665*, bldz. 157). De *Versameling* zegt: „Serlaskier is als prins visier op Cormandel".

[4]) *Hobson-Jobson*, p. 487 ff.: Kust van Koromandel. Er zit wat grootspraak in.

[5]) Waarschijnlijk een familiare benaming voor Frederik Bruin. (Zie aan het slot).

[6]) Dit geschiedde bij een — ongeteekende — „ordre des Serlesker aen ons, om aen alle auweldaers (te) geven, genaemt als volgt".

Ik neem hieruit alleen de namen der plaatsen over, waar genoemde ambtenaren waren gevestigd, voor zoover zij te ontcijferen zijn. Visiapatnam (Visiagapatnam?). Bondenaer, Cassimacotta, Lacq Waeromcotte, Azwaerom, Zyckel Caney, Assekapillij, Bobbelij, Ratalle en Leijweet.

schulden te voldoen of de op't selve gouverne sal moeten voldaen werden. [1])

Voorts versocht hij, dat geen arbeijtsvolck noch coelij, wie 't ook soude mogen wesen, in sijn dienst ende sijner coopluijden mochte ontnomen werden, noch eenigh vaertuijgh tot ontlossingh der scheepen; voorts of een schip quam te vervallen op deze Cust, onder mijn gebied, dat dan sal gehouden sijn alles te laten bergen, mits behoorlijck coelijloon weer t' intregeeren aen die Comp'. waerop Ul: sullen behulpsaem sijn, als in ons vermogen staet. Of het geviel dat ijemant quam ende vals op ons of onse coopluijden quam leggen, of op de minste die onder ons staen, of op d'schuldenaers en onser coopluijden schuldenaers, niet vermagh te ontbieden, dat aen ons eerst te laten weten, wij hem sullen intregeeren.

Dit alles wat UE. versocht heeft, ben ick wel te raeden conform alles dat can geschieden sal toestaen.

Voor eerst stae ick toe van alle tol, dat in 't landt comt ende uijt landt gaet, daervan te voorn halven tol hebt van gegeven, sult nu maer een quart geven, alles dat de Comp' door haer coopluijden coopt, ende op haer naem, het is oock wat het wil. En leeft in vreede, heeft voor niemant te vreesen. Dyterchan [2]) heeft UE. veel overlast aengedaen, ick salt UE. niet doen. Bovendien moet UE. aen niemandt, wie 't oock soude mogen wesen, en nevel (?) geven sonder mijn weten. Als ghij mij vraeght, en sta het toe, sal UE. behulpsaem sijn, dat weer becompt, maer sta niet goet voor. [3]) Voorts vergunne ick UE., U negotie door mijn gants landt gerustelijck magh drijven, behalven aen mijn vijanden, d'Mangaels. [4])

Onderstont sijn schap en gewoonelijcke handteijckeningh, den 5^{en} der maent Rawilleipol. [5])

[1]) De zin loopt niet, maar is duidelijk genoeg.

[2]) ? Vermoedelijk de voorganger van den tegenwoordigen „Serlaskeer".

[3]) Ook hier is de tekst verknoeid.

[4]) De onderdanen van den Groot-Mogol. (Vgl. *Dagh-Register 1664*, bldz. 451, 487.)

[5]) Rebi el awwel? Dan zou het stuk dagteekenen (volgens Wüstenfelds *Tabellen*) 16 Sept. 1665. Ik meen echter, dat het stuk vroeger is opgesteld. Het komt in het Contractboek voor tusschen April en Juli 1665. Maar er is meer. Met „Fridts" zal waarschijnlijk zijn bedoeld de „adsistent" Frederik Bruyn. Deze was van Bimilapatam ongeveer Mei. Juni met een zending vertrokken, waarbij ook „de Serlesker" in 't spel was. Deze vertrok later naer Golkonda (*Dagh-Register 1664*, bldz. 435, v., 486). Frits („Friten") wordt ook genoemd in een door mij niet opgenomen „schriftelijcke verbintenis van een aantal kooplieden te Binselepatam „in compagnie" over de levering van koopwaren aan de onzen. Het stuk is niet onbelangrijk op zich zelf, maar een verbintenis van privaatrechtelijken aard.

CCCIII. BANDA.

11 Juli—4 Augustus 1665. [1])

De gouverneur van Banda, Cops, had (in Juni of Juli) de „provisionele schipper Claes van Haamstede" naer de Zuidoostereilanden gezonden, om te kruisen op Makassaarsche schepen, die daar vijandelijkheden pleegden. „Alhoewel dat gemist heeft, soo en is die tocht echter niet te vergeefs geweest, alsoo gemelte schipper eenige oude [2]) contracten en verbonden met d'orangcaijen op Makisser, Letij, Lacker en Moor [3]) weder vernieuwt heeft". Men wilde o.a. daar „totten slaven handel geraecken". (*Dagh-Register 1665*, bldz. 303, 344).

Verbont brieff voor den orenkaij Backer op t eijlant **Makisser.** [4])

I.

Wij ondergeschreeve hebben door ordre van d'E. Heer Jacob Cops, raat extraordinaris van India, gouverneur en directeur over de eijlanden van **Banda** ende den aankleven van dien, uijt sijnen naam voor de Nederlandtsche Geoctroijeerde Oostindische Compe desse ondergeschreven artijculen gemaackt met den orenkaij Backer op t eijlandt Makisser.

Voor erst belooft den voornoemden orenkaij Backer aan d'E. Compagnie, haar gehou ende getrou te wesen, oock dat hij, orengkaij, niet sal gedogen dat enige Mackassaren ofte Calamattes [5]) vaartuijgen aan sijn eijlandt sullen mogen koomen, om waater ofte enige behouftigheden te haalen, veel min met haar te negotieren, maar dat hij, orenkaij, alst gebeurt dat daar eenige Maccassaren ofte Calamattes vaartuijgen koomen, de selve sal vijandelijck aentasten ende bij veroveringh van dien de gevangene houden tot daar eenige vaartuijgen van d'E. Compagnie comen ende alsdan de gevangene Maccassaren ofte Calamatteren overleveren om in handen van d'E. Compagnie te geraacken.

Waarvoor wij ondergeschreven weder beloven aan bovenstaande

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Mij onbekend.

[3]) Alle vier behoorende tot de Zuid-*Wester*-eilanden. Zij behooren thans tot de residentie Timor en Onderhoorigheden.

[4]) Makisser of Kisser, thans Kisar gespeld. Rodenwaldt, *Mestizen auf Kisar*. I, S. 1, is een beetje aan het dwalen.

[5]) Zie hiervóór, bldz. 10 enz.

orenkaij uijt de naem van d'E. Compagnie, dat wij haar voor soo veel gevangen Maccassaren ofte Calamatters, als zij soude mogen aan de E. Compagnie overleveren, contentement doen naar oordeel ofte goetvinden van de Heer Gouverneur in Banda.

Ten tweeden belooft den voorschreven orenkaij Backer, dat hij geen Engelse noch andere natie sal gedogen, aen sijn eijlant te komen om te ververschen of water te haalen, veel minder met haar te negotieren; maar haar voort, alst moght sijn dat de selve daar coomen, weder doen vertrecken, sonder haar enigsints de behulpsame hant te bieden.

Ten derden belooft den voorseijden orenkaij Backer, dat, soo wanneer aan zijn eijlant Makisser eenige vaartuigen van d'E. Compagnie coomen, haar in alle gelegentheijt de behulpsame hant te bieden, hetsij met verversing, water ofte andre behoeftigheden, die selve benodight soude mogen sijn, oock met haar te negotieren in alle vrientschap met sodanige coopmanschappen als op zijn eijlandt Makisser soude mogen gevonden werden, dat d'E. Compagnie dienstigh mogte zijn.

Ten vierden verzoeckt dito Orenkaij, als 't gebeurde, dat d'E. Heer Gouverneur enige vaartuijgen aan zijn eijlant Makisser sendt, dat zijn E. sal gelieven te gelasten aan de opperhoofden van sodanige vaartuijgen, dat sij de ingezetenen van voornoemde eijlant geen overlast zullen doen met beschadigen van haar vrugtboomen ofte andersints, maar hetgeen sij van nooden hebben het selve te kenne geven, dat haar niet en sal geweijgerd worden, maar alles toegestaan.

Deze voorschreven artijckulen heeft den orenkaij Backer nevens vier zijner raats personen met eeden bevestight ende met haar handen onderteeckent, dat voornoemde artijckulen bij haar ende haar nasaten sullen naargekomen werden. Onderstont dit merck[1]) gestelt bij den hooft-orenkaij **Backer**; dit merck gestelt bij den orenkaij **Moubola;** dit merck gestelt bij den orenkaij **Derihama;** dit merck gestelt bij den orenkaij **Waaroubo;** dit merck gestelt bij **Moetesera,** orenkaij.

Waartegen: ik ondergeschreven Claas van Haamstede uijt den

---

[1]) Deze merken zijn in het Contractboek zeer eenvoudigweg nageteekend.

naam van d'E. Compagnie hem, orenkaij Backer, beloven, de voorschreven artijckulen, wat ons aangaat, in alle maniere naar te coomen ende het selve mede met eede bevestight, in presentie van dese mijne raatspersoonen, die haar name hier nevens mij onderteeckent hebben. In 't fluijtschip Loenen ter rhede aan de westzijde van 't eijlant **Makisser,** adij 11^e Julij A^o 1665. Was geteeckent **Claas van Haamstede, Tamblinne** [1]**, Marten Claesens Trou, Jan Dirckse Pannen.**

II.

Copia verbont brieff voor den orenkaij van **Toesekaij** [2]) op 't eijlant **Leetij.** [3])

Deze voorschreven artijculen heeft den orenkaij Taulota van **Toutelraij** met solemnelen ede bevesticht, dat bij hem ende zijn nasaten dese artijculen eeuwichlijck sal naargecomen werden. In presentie van dese ondergeschreven orenkaijs ende raatspersonen. Dit merck gestelt bij den hooft orenkaij **Taulota;** dit merck gestelt bij den orenkaij **Sauwel;** dit merck gestelt bij den tolck ofte jurebasse. [4])

Waartegen ik ondergeschreven Claes van Haemstede uijt de naem van de E. Compagnie hem orenkaij beloven de voorschreven artijculen, wat ons aangaat, in alle manieren na te comen ende het selve mede met eede bevestight in presentie van dese mijne raatspersonen, die haar namen hier nevens mij onderteijkent hebben.

In 't fluijtschip Loenen, leggende ter rede aen de noortwestzijde van 't eijlant **Letij,** adij 19^e Julij 1665. Lager stont: voor de negerij Deterwewan [5]) ende was onderteeckent **Claes van Haamsteede, Jan Blinne, Martijn Claase Trou, Jan Dirckse Panne.**

---

[1]) **Jan Blinne** in de volgende contracten.

[2]) Veth in zijn *Woordenboek*, III, bldz. 1105 plaatst een dorp Toetekee op de noordzijde van Leti. De orangkaja van Toetekee spreekt in het verdrag van „zijn eijlant Letij".

[3]) Zooals ook het geval is met de contracten onder No. CCC zijn deze 4 contracten eensluidend. Ik vond dan ook ditmaal niet noodig, ze alle op te nemen, maar stel mij tevreden met het op- en onderschrift. Het contract met Moa (vgl. de inleiding boven dit nummer) heb ik hierbij niet aangetroffen.

[4]) Djoeroe-bĕhasa.

[5]) ?

III.

Verbontbrieff voor den orenkaij Sauwel[1]) op eijlant **Letij.**

Dese voorschreven artijckulen heeft den orenkaij Sauwel met solemnelen ede bevestigt ende met sijn hant ondertekent, nevens sijn tolck ofte jure bassa, dat de selve zullen eeuwiglijck sullen naar gecomen worden. Dit teecken gestelt bij den orenkaij **Sauwel.** Dit teeken gestelt bij de jure basse tolk, waartegen ik ondergeschreven, Claas van Haamstede, uijt den naem van d'E. Compe hem, orenkaij Sauwel, beloven wat ons aangaat, voorschreven artijckulen in alle manieren naa te koomen ende het selve mede met eeden bevestigt en van dese mijne raatpersonen, die haar namen hier mede nevens mij onderteeckent hebben. Onderstont:

In de chaloup de Javaanse houtkoper ter rhede Letij voor de negerij Detewan, adij 29e Julij Ao 1665. Ende was onderteeckent **Claas van Haamstede, Jan Blinne, Maarten Claaszoon Trou, Jan Dircksen Panne.**

IV.

Verbont brieff voor den orenkaij Lalolij op 't eijlant **Sacker**[2]) van de negorij **Orewane.**[3])

Deze voorschreven artijkulen heeft de orenkaij Laloelij van de negorij Orewane op t eijlant Sacher met solemnele ede bevestight ende onderteeckent, dat bij hem en bij zijne naersaten dese artijkulen euwiglijk sullen naar gecomen werden. Was geteeckent: dit teecken gestelt bij den orenkaij **Laloelij;** dit teecken gestelt bij den orangkaij van **Teneva;**[4]) waar tegen ik ondergeschreven Claes van Haamstede uijt den naem van d'E. Compe hem, orenkaij Laloelijk, belove, de voorschreven artijckulen wat ons aangaet in alle maniere naer te koomen en het selve mede met eede bevestigt in presentie van dese

[1]) Ook deze orangkaja spreekt van „zijn eijlant Letij".
[2]) Saker.
[3]) ? De orangkaja Sacker spreekt in het contract van „zijn eijlant Sacker".
[4]) ?

mijne raetspersonen, die haar naamen hier nevens mij onderteekent hebben. In de chialoup den Diamant ter reede Sacker voor de negorij Orewane adij 4e Agt Ao 1664.[1]) En was onderteeckent **Claes van Haamstede, Samblinne, Martijn Claeszoon Trou, Jan Dirckse Pan.**

CCCIV. BANDA.

10 December 1665.[2])

Het is bekend, dat het eiland Roen geruimen tijd is geweest een twistappel tusschen de Engelschen en de Nederlanders. Toen in 1665 de Tweede Engelsche Zeeoorlog uitbrak, was het in Engelsch bezit. (De Jonge, *Opkomst*, zie Van Haarst, *Register*, bldz. 99. — Blok, *Nederlandsche Volk*, 2e druk, III, bldz. 38, 41, 116, 145, 147, 292; *Dagh-Register 1665*, bldz. 28, 123, 241). Na het bekend worden te Batavia van het uitbreken van den oorlog, werd den gouverneur van Banda gelast, „het eylant Run op de Engelsen te emporteren". Dit gelukte zonder slag of stoot den 10 December.[3]) Sedert dien tijd bleef het eiland in ons bezit, zij het met een korte tusschenperiode op het eind der 18e en het begin der 19e eeuw. (De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. 103; *Dagh-Register 1665*, bldz. 297, 300, 304, v.; vgl. ook *Court Minutes, 1655—1659, 1660—1663, 1664—1667, Index*.)

Alsoo Sr **Sijbrant Abbema,** subalterne opperhooft van het eijlandt Aij, ende **Bartholdt Sloot,** luijtenant ten casteele Revengie op 't selve eijlandt Aij, door d'E. Heer Jacob Cobs, raad extra-ordinarij van India mitsgaders gouverneur en direckteur der eijlanden **Banda,** met eenige vaartuijgen en omtrent 180 soldaten, matrosen en inwoonders gekommandeert sijnde, het eijlandt **Rhun** aan te tasten ende gelijck best doenlijck zijn soude, onder de gehoorzaamheijt van de Geoctroijeerde Nederlandtse Oostindische Compagnie trachten[4]) te brengen, met gemelte crijghmaght aen gedacht eijlandt aengelandt zijnde, ende voort het chaloupje de Bode, groot omtrent 6 lasten, 's daags te vooren van Bantam aangelant, bemagtigt hebbende, en naar de fortresse gemarcheert zijnde, soo heeft den Engelsen bevelhebber Sr Thomas Harington een sijner soldaten, met een vreede

---

[1]) Dit is een schrijffout voor: 4 Augustus 1665. — Van Haemstede had onder zijne bevelen de fluit „Loenen" en de sloepen „Diamant" en „Javaansche boutcoper".

[2]) Uit het Contractboek.

[3]) En niet op 30 November, zooals *Fisher* schrijft in *Calendar of Court Minutes*, 1664—167, p. X.

[4]) Terug (?)

vlagge afgesonden, ende haar E. begeren gevraaght, hebbende tot antwoort becomen, dat tusschen d'Engelse natie en Nederlanders eenen oorlogh was ontstaan en daar waren gekomen, om het eijlant Rhun op te eijsschen, waarop gedachte Engelsche natie, hun niet bestant vindende, met den anderen sijn overeengekomen ende veraccordeert, dat uijt den naem ende van wegens d'E. Honorable Engelse Oost Indische Compagnie ten behoeve van meergemelte Nederlandsche Oostindische Compagnie souden overleveren gedacht eijlandt Rhun, met alle coopmanschappen, gelt, geschut, ammonitien van oorlogen, vivres ende provisien, soo op het selve eijlandt souden werden bevonden mits dat alle haare partijckuliere goederen souden vermogen te behouden ende bij eerst vertreckende scheepen naar Batavia ende van daar naar Bantam [1]) vertrecken, van welck ackort ende conditien twee alleens luijdende actes sijn gemaackt, het eene bij gemelte S' Abbema ende luijtenant Sloot, en het ander bij S' Thomas Harington geteeckent.

Op het nieu gewonnen eijlant Rhum. Adij 10 December 1665, was geteeckent **Th. Harington.** Ter sijden stondt: ons present **Fr. Wilhougbij** en **I. Forrester.**

CCCV. KUST VAN KOROMANDEL.

23 Februari 1666. [2])

Den 28 Juli 1665 werd in Rade van Indië besloten, aan gouverneur Speelman aan te schrijven, „dat hij omtrent den Neyck van Tansjouwer zal aanhouden en versoeken, dat de dorpen Trimelapatnam ende Najoer aen ons in pacht werden gegeven om de schilders, die aldaer woonen en aen de Comp^e verbonden zijn, alleen aen 't werk ende in devotie te houden, alsmede om deselve voor overlast van des Neyks adegaers te bevryden". (*Dagh-Register 1665*, bldz. 194).

Translaet caul door de Visia Rabwa, neijck van **Tansjouwer,** d'E. Comp^e verleent voor den tijt van 3 jaren

---

[1]) Waar de Engelschen hun hoofdzetel in den Archipel hadden. (*Encyclopaedie*, I, bldz. 674).

[2]) Uit het Contractboek. De datum, zelfs het jaartal, is onzeker, daar in het Contractboek in margine de aanteekening staat „1666" en het stuk zelf in het Contractboek geplaatst is nà Kisar 11 Juli 1665. Men zie echter mijn noot aan 't slot.

de stadt **Trimelapatnam**[1]) en d'landerijen daer annex, welcke genaemt zijn **Olouw, Caijlpette, Pollegam** en **Mategoerij,** beginnende int jaer . . . .[2])

Ick hebbe de boven gemelte landerijen aen d'E. Comp^e verpacht voor den tijt van drie jaeren, en dat voor een somma van twee duijsent en acht hondert pardaus. Op welcke dagh de pacht begint, naer verloop van gemelte drie jaren sal de pacht ook comen te eindigen en sullen UEd. oock gehouden zijn, mijn terstont veerthien hondert pardaus, en voorts alle vier maenden 1/3 van een geheel jaer te betaelen. UE. sult ook niet vermogen, eenige fortificatie bij of omtrent Trimelepatnam te maecken, noch geene coopmanschappen of doecken aldaer in- of disbarcqueren. In gevalle UE. dit genegen zijt naer te comen en te achtervolgen, komt mij alsdan p^r eerster gelegentheijt daervan een ole toesenden; t vordere sal mij Wengema[3]) en U.E^s Wengla[3]) mondelingh verhaelen.[4])

CCCVI. MALAKA—SIAM.

1666 (?)[5])

Met het onder Siamsche opperhoogheid staande Oedjoeng Salang (Salanga), een der tinkwartieren van het Maleische Schiereiland (aan de Westkust op circa 8 graden N.B.), stond de O. I. C. reeds lang in betrekking. In 1643 werd daarmede een handelsverdrag gesloten (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 400, v.v.; 414, v.v.). Ook met dit staatje waren de relaties van zeer wisselenden aard. In 1658 werd ons kantoor daer afgeloopen; later schijnen de relaties hersteld, want in 1661 gaf de vorst van Siam aan den „oija van Ligor", dat eveneens onder Siams opperhoorigheid stond, bevel de Nederlanders „onder zijn gebiet staande" te beschermen; maar een bepaalde „resi-

1) Ten Noorden van Negapatnam.

2) Oningevuld. Moet zijn 1666.

3) ? Zij worden niet genoemd in een viertal privaatrechtelijke overeenkomsten door een groot aantal „Trimelapatnamsche schilders" enz. met Speelman in deze dagen gesloten.

4) Ik heb den datum 23 Februari 1666 aan dit stuk gegeven, omdat van dien dag ook dateert een „translaet ole door gemelte neijck aan d'inwoonderen van Trimelapatnam geschreven", waarin wordt medegedeeld de verpachting van Trimelapatnam met deze toevoeging: „U sult soo lange de pacht sal duijren onder hare waniere(?) leven, en haer in alles gehoorsamen". Dit stuk is gecollationeerd in Nagapatnam in tegenwoordigheid van R. v. Buijtendijck, Secretaris. De mogelijkheid is dus niet uitgesloten, dat het kaul van vroeger dagteekent, maar ik heb hier den op de ola voorkomenden datum genomen.

5) Uit het Contractboek. Over den datum zie aan het slot.

dentie" was er toen niet gevestigd door de O. I. C.; de handel werd gedreven met gaande en komende schepen en ook deze werd gestaakt, „ten ware de regenten ons noch eens uitnoodigden". Dit gebeurde nu door de Siamse autoriteiten, „soo dat den handel aldaer nu weder sal connen vervolght worden". (Vgl. *Dagh-Register 1661*, zie *Register*; *1665*, bldz. 28, 90. Muller, *Azië Gespiegeld*, bldz. 150, v. hiervóór, bldz. 281.

Translaet vant Oedjangh Salanghse tra.

Het geschrifte van d'H^r oja Operom Dietja Tjadie Wama Cropetschij Trata Crommopaho aen Opra Phet [1]) 't Nunnethie Sie Song Craen Opra Telangh wegens d'Capiteijn van Batavia: heeft sijn schrijven in eerbiedigheijt alhier aen ons gesonden, met versoek van negotie, dat men die wilde aldaer in **Oedjangh Salangh,** gelijck voor desen geschiet is, verleenen, welck hen hier volcomen toegestaen en vergunt hebben. Judia [2]) Wan Achaen den 12^en Maent den 10^en dagh des voornoemde maenth die Meroengh ofte t Slange jaer. [3])

CCCVII. KUST VAN MALABAAR.

18 Mei 1666. [4])

Als opvolger van Van Coulster trad als commandeur van Malabaar op Ysbrand Gosken, [5]) die voortging op den weg zijner voorgangers en Cochin steeds meer onder 's Compagnie's invloed bracht.

Translaat ola ofte aucthorisatie door den Ko. van **Cochin** aen den heer **Isbrand Goske** overgegeven.

Ik hebbe den persoon van Olatche tot mijn opperste ragiadoor, Wistula naijck [6]) tot generael ontfanger onder de naam van Kile

---

[1]) „Den oija van Ligor, Opra Pet, gouverneur van Oudjangsalang". (*Dagh-Register 1661*, bldz. 361).

[2]) Ajoethija.

[3]) Een juiste dateering kan ik niet aangeven. Het stuk geef ik in de volgorde, waarin het in het Contractboek voorkomt. Het jaartal 1666 staat daar in margine. Vgl. over de tijdrekening der Siammers nog Radermacher, *Tijdrekeninge*, in Verhandelingen Bataviaasch Genootschap, I, bldz. 129.

[4]) Uit Contractboek III.

[5]) Ysbrand Godsken was commandeur van de Kust van Malabaar sedert 1666, als opvolger van Ludolf van Coulster (*Dagh-Register 1666—1667*, bldz. 168, 312; *1665*, bldz. 343, 347, 369). Deze commandeur stond nog onder de bevelen van den gouverneur van Ceilon. Valentijn, V, 2 *Malabar*, bldz. 41, vergist zich, door de afscheiding van Ceilon op 1663 te stellen.

[6]) In een „translaat geschrift", waarover hierachter, lees ik: „Wittula".

harre [1]) mijnes rijcx incomsten [2]) voor den tijd van 2 jaaren aengenomen, waerbij beloove, dat, wanneer ick buijten mijne dagelyxe dispensatien eenige penningen mogt van noode hebben, dat ick met mijn raad sulx eerst overwogen hebbende, den voorschreven ragiadoor nevens Wittula naijck [3]) by den heer commandeur senden zal, omme zijn Ed[e] goet gevoelen daerover te verstaen en mij naer sijn welgevallen 't eenemael reguleeren, ende by aldien 't mogt komen te gebeuren dat de 2 bovenstaende persoonen eenige penningen van 't onder haer berustende capitael buyten weten van S. E. quamen te dispenceeren, 't zy in wat occagie sulx ook mogte geschieden, sal sulx noyt omtrent mij voor goede reeckening aengenomen werden, maer alle t zelve ten haren lasten komen.

Gegeven den 18 Mey anno 1666 ofte op de Mallabaerse dagteeckening den 10[en] van de maand Boedar [4]) van Baypin [4]) 325.

CCCVIII. MOLUKKEN.

25 Mei 1666. [5])

Naarmate de O. I. C. in de Molukken een zekerder positie innam, liet zij haar politiek varen om Ternate en Tidore, ook Batjan, tegen elkander uit te spelen. Hoogstens diende zij „het werk van (deze) oosterse prinsen altijd in balans (te) houden". Zelfs trachtte zij bemiddelend op te treden bij geschillen tusschen deze potentaten. „In de maand van December 1660 [6]) is tusschen de 3 Molukse koningen een verdrag gemaekt ende werden daer bij de palen van yders rijk, waer uijt dagelijks veel onlusten quamen, aen gewezen en bekent gemaekt. Evenwel (schrijft de Gouverneur [7]) valt er noch al te knibbelen, ontstaende uijt een onderlingen haet, diese bij voortteeling erven; dan en zullen niet licht aan den anderen komen, dewijle

---

[1]) Kilikaare in het „translaatgeschrift".

[2]) Over deze inkomsten zie Canter Visscher, bldz. 322, v.v.

[3]) In Contractboek III bevindt zich, aan dit stuk voorafgaande, een „translaat geschrift" door Wittula naik aan Gosken ter hand gesteld, waarin deze belooft, zich aan deze ola te houden. Ik vond niet noodig, dit geschrift op te nemen.

[4]) Vgl. Canter Visscher, bldz. 434.

[5]) Uit het Contractboek. Ofschoon geen overeenkomst, waarin de O. I. C. als partij voorkomt, neem ik het stuk op, omdat de O. I. C. als bemiddelaar optrad en indirect er sterk bij was betrokken. Buitendien herhaalt dit contract sommige bepalingen van dat van 1660, mij slechts bij name bekend.

[6]) 10 December. Zie beneden, bldz. 338.

[7]) Simon Cos (1656—1662). Hij schreef dit 7 Mei 1660.

een ygelijk van haer zijn recht aan het goedvinden van den gouverneur heeft gedeferreert. (*Dagh-Register 1661*, bldz. 37, 159 v.v.).

Ongeveer 1666 was het tusschen de vorsten van Ternate en Tidore „gansch geen goed verstand; maer zij lagen gedurig met malkandere overhoop, 't geen de E. Maatschappij het beste zag; vermits haar de al te groote vriendschap tusschen die twee niet diende, hoewel hare Edelheden zomtijds wel gelast hebben, dat men altijd bezorgen moest, dat het met hen tot geen openbare scheuring kwam". Het gevaar van de te groote vriendschap tusschen deze potentaatjes werd van minder belang, nu de Spanjaarden in 1663 met hut en mut uit de Molukken vertrokken en de O. I. C. daar dus geruster haar politiek konde drijven (Valentijn, I, *Molukse Zaaken*, bldz. 325, 326), te meer daar niet alleen Ternate, maar ook Tidore (zie hiervóór, bldz. 102 v.v.) geheel onder haar invloed stond. Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat G. G. & R. geen bezwaar hadden dat Jan van Wesenhagen en Abraham Verspreet als bemiddelaars optraden, toen de sultan van Tidore dit verzocht. Deze waren in Februari 1666 door G. G. & R. in commissie gesteld naar Makassar en vandaar naar de Molukken gegaan (*Dagh-Register 1666—1667*, bldz. 15, 17, 108, 111—115; Bokemeijer, *Molukken*, S. 247 ff; Stapel, *Bongaais Verdrag*, bldz. 116, v.v.) Zij ontwierpen onderstaand verdrag, dat de sultan van Tidore bezwaar had te teekenen omdat hij met den commandeur der Molukken, Van Voorst, niet te maken wilde hebben. Toch meen ik het concept hier te moeten opnemen, óók omdat het den stand der zaken in de Molukken van dien tijd aangeeft.

Provisionele articulen van naerder verdrag voor de koningen quitchil **Mandarsaha,** koninck van **Ternaten** ter eenre, ende **Saifoedin,** koning van **Tidore** ter andere sijde op de voorgevallene onlusten ende kivilatien [1]) sedert haar jongste contract met den anderen, aangegaan dato 10ᵉ December 1660, [2]) ontworpen door den E. Commissaris **Jan van Wesenhage,** ende den opperkoopman **Abraham Verspreet,** als expresse geeligeerde arbiteren van beijde de voornoemde koningen ende den Heer Command' Antonio van Voorst. [3])

Aengemerckt sijnde, dat in het contract tusschen opgemelte vorsten ende daar onder oock begrepen **Alahoedin,** koninck in **Batsian,** aan-

---

[1]) Cavilatiën = kleine twisten.

[2]) Mij onbekend. Zie echter *Dagh-Register 1666—1667*, bldz. 114; Valentijn *Moluksche Zaaken*, bldz. 324.

[3]) Bij besluit van G. G. & R. van 3 Januari 1662 was „dit gouvernement .... in een commandement verandert". De oppercoopman Anthonij van Voorst werd door G. G. & R. benoemd tot commandeur (*Realia*, III, bldz. 274). Deze werd bij besluit van G. G. & R. van Oct. 1666 „opgeroepen" en vervangen door den opperkoopman Maximiliaan de Jongh (*Dagh-Register 1666—1667*, bldz. 158). G. G. & R. waren niet tevreden over zijn optreden in de Molukken.

gegaan, ende dato 10ᵉ December 1660 in presentie van den E. Heer Symon Cos salʳ, geweest gouverneur ende directeur voor d'E. Compᵉ in Malucco, ende die van sijn Edʳ rade besegelt ende besloten, expresselijck en wel ten regten gestipuleert, uijtgedruckt ende ondersproocken staat, dat d'een deser Koningen over de ander geen d'minste superioriteijt hebbe off pretenderen magh, maar ijder in sijn rijck even souvrain zijn, ende daar bij ervaren werdende, dat de meeste oneenigheden haaren oorspronk hier van schijnen te hebben, soo wert dit poinct hierinne dan oock weder voor het eerste aangeroert ende wel expresselijck ondersproocken,[1]) dat niet alleen ijder koninck bij sigh selfs ende onder den anderen daarvoor na desen in allen desen te estimeren sal sijn, maar oock dat de selve ende ijder van haar omtrent een ijder, ende voornamentlijck ontrent bij d'E. Compagnie, bij deszelfs respective Gouverneurs, Commandeurs of andere, soo presente als toekomende bevelhebbers in Molucco, daar voor sullen moeten aengesien ende in alle gelegentheden gehouden werden, sonder dat den Gouverneurs, present of toekomende, om gene reeden sullen vermogen, d'een meer als d'ander in enigen voegen te patrocieneren, voor te staan of jegens d'ander in enige saacken van geschil te mainteneren, maar zal deselve gouverneurs of commandeurs wel expresselijcken in alle voorvallende saken van geschil ende anders gehouden zijn, in allen desen als opregte middelaars ende scheitsluijden, sonder zijde te houden, haar te gedragen ende te reguleren nae den teneur ende inhoude der contracken ende also in alle cinseriteijt betragten ende beijveren voor t gemene beste, dat alle onstane ende te ontstane onlusten, sonder d'een of d'anders disreputatie, op het spoedigste werden bijgeleijt tusschen parthijen contingenten (sic!), op dat d'een saack d'ander niet overvallende, de verwaringe vergrote; ende is 't oock nodigh dat in onderhandelinge partijen gesanten van haare natien respectieve gebruijcken, en ter saacke dienstigh qualificeren om t'elkens ten overstaan van den Gouverneur off ijmanden door sijn E. gequalificeert, de saacke te verhandelen, in welck gedaente wel gelet sal dienen, dat de gesanten respectievelijck hier off daar in haar volckelijk recht niet werden verkort, dat oock zijn personen van digniteit na vereijsch der saacke. Ende op dat alles te beter ende in gevoeglijcker maniere toegae, soo verbinden haar partijen gewilliglijcken mits desen, t'elckens op versoeck van den Gouverneur Haare Maijestᵉ personen,

[1]) „Met elkaar afspreken, met iemand overeenkomen, bepalen, voorstellen". (Verdam, *Middel-Nederlandsch Handwoordenboek*, bldz. 402).

ter decisie van nodige saken, ten castele Orangje [1]) te verschijnen, alwaar dan ook alle importante zaacken sullen moeten afgehandelt worden, sonder andere plaatse daartoe te eligeren off te verkiesen, en zal d'een Maij' verschenen sijnde, d'ander sich oock niet als bij siecte excuseren, of ijmanden anders in sijnen naame senden mogen, tot disreputatie of misnoegen van d'ander, gelijck dan oock verstaan wert, dat alle andere t'samencomsten van eguale qualiteijten zijn moeten.

Ende om wijders te koomen tot een volkomen vereffening van alle openstaande saacken, die 't sedert het jongste contract in onminne mogten sijn voorgevallen, soo hebben partijen eerstelijcken verclaart ende geswooren, verclaren ende sweren mits desen, jegens den anderen in euwige vergetenis te stellen alle wedersijtse hostile actien, door ondersaten respective tot nu toe gepleeght, stellende het eene verlies van volck ende andere eguael, haer verbindedende, namaals daaraan niet meer te sullen gedencken.

Ten tweden soo stipuleren en onderspreecken ook mits desen, dat alle overgelopene slaven ende slavinnen, op wat onderhorige plaatse zij zijn, volgens den teneur van opgemelte eerste contract, zullen werden gerestitueert, hoop tegen hoop, de dooden niet gereeckent, en onder den hoecum Molach begreepen, [2]) sonder nogtans dat de onwillige sullen werden geconstringeert, maar voldoen mogen met 50 realen of een ander in haar steede, ende sal ijder niet verder als op de overgelopene personen pretenderen mogen, de kinderen staande haar fuge buijten eght tusschen een overgelopene ende inlantse vercregen, niet vermogen te eijsschen, ende blijven moeten bij haare moederen, ten waer vader ende moeder anders over een quamen, ende sullen de opgemelte slaven alle sonder vertragen door de wederzijtse hoecums [3]) binnen den tijt van acht dagen alle werden versamelt ende geintregeert aan handen van den Commissaris Jan van Wesenhage ende den oppercoopman Abraham Verspreet, sonder langer uijtstel om gerestitueert te werden nae behoren, met expres bespreck dat geene fouten, door opgemelte slaven voor heen begaan, haar sullen werden te laste gebraght.

Ten derden sullen de Tidorese soasievers, [4]) voor enige maanden

---

1) Op Ternate, zetel van het Nederlandsch bestuur over de Molukken.

2) De bedoeling hiervoor is mij niet duidelijk.

3) Hoekoem, inlandsch bestuurshoofd. Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 211, noot 3.

4) Rijksgrooten. Vgl. *Encyclopaedie*, III, bldz. 361 en *Corp. Dipl.*, I, bldz. 211, noot 3.

van 't Sioblo [1]) met 2 gilalos [2]) nae Ternaten overgegaan ende aldaar noch huijs houdende, met haaren geheelen ommeslag en soo se gekomen sijn werden gelevert aan handen van opgemelde arbiteren Jan van Wesenhagen ende Abraham Verspreet, omme onder schriftelijk pardon ende euwige vergiffenis aen haaren Koninck te werden gesonden, met conditie dat deselve ende ijder van hun alsdan weder sullen aengesien ende gehouden werden in haare digniteijten ende offitien, diese gehadt hebben, onder Siobbo wonende, ende geen andere, maar sullen deselve mogen werden geplaatst of gedivideert op Tidore nae wel gevallen van den K°, mits nogtans huijsgesin bij huijsgesin blijvend; ende in dier selver voegen, sullen oock aan handen der gemelte arbiteren gelevert werden alle Ternatanen, sedert het jongste contract van Ternaten op Tidore overgegaan, om in manieren voorschreven te werden bejegent, en sulcx alles sonder vertreck; [3]) ende corts na het bevestigen van desen, sullen ook alle huwelijcken, bij dese luijden reciproce gedaan ende aangegaan, van waarden blijven ende gehouden werden.

Ten vierden sullen de Ternatanen uijt het Makassaarse gesantschap, tot Tidore overgebleven, [4]) onder pardon overgebleven, onder pardon werden gelevert aan handen van d'E. Compagnie om in vrijheijt versonden te worden nae welgevallen der selver Comp^e.

Ten vijfden wert alhier bevesticht ende te stercker geconfirmeert het 2^e poinct van het vorige opgemelte contrackt, meldende dat ijders onderhorige landen, aldaar vermelt, buijten consent van den eijgen heer door d'anders ondersaten niet mogen gefrequenteert, veel min geinfesteert ofte berooft, bij welcken dan noch ondersproocken blijft, dat de landen tusschen den Ko. van Macassar ende den koninck Mandarsaha in questie [5]) staande, ende waarlijck van outs onder de oude Ternataense heerschappije gehorende, oock niet sullen mogen gefrequenteert, sonder expres consent ende voorwete van opgemelte Zijne Maijest^t, te waare zij met deselve Maij^t in publijcken oorlogh of afgevallen waren, werdende daarbij namentlijk verstaan de drij landen **Xula,** [6]) het land van **Gapij,** [7]) **Bangaij,** [7]) **Ceacea;** [8]) item

[1]) „Tsjobbo, voormalige vesting op het eiland Tidore". (Veth, *Aardrijkskundig Woordenboek*, III, bldz. 1128).

[2]) „Gilala; ranke, zeer snelvarende roeiboot, vroeger in de Molukken in gebruik". *Encyclopaedie*, Aanvullingen, Afl. 4, bldz. 113).

[3]) Vertrec = uitstel; sonder vertrec = onverwijld (Verdam, bldz. 641).

[4]) Vgl. o.a. Stapel, *Bongaais Verdrag*, bldz. 87.

[5]) Vgl. o.a. Stapel, *Bongaais Verdrag*, bldz. 23.

[6]) Soela-eilanden.

[7]) Een der Banggai-eilanden.

[8]) Seasea op Peleng, een der Banggai-eilanden.

de negerijen op het landt van Celebes **Balanta** [1]) ende de negorijen daaromtrent, den grooten imbogt **Malalou,** [2]) het eijlant **Wawonij,** [3]) het eijlant **Catoua,** [4]) het lant van **Pantjana,** [5]) het lant van **Bouton,** enige negorijen op het lant van **Solor,** het eijlant **Tagiha** [4]) achter Macasser; d'inbogt van **Tomini, Gorontalo** ende de negorijen daeromme, de landen van **Sangij, Mangenado,** [6]) **Saboange,** ende **Xullo,** gelijck seecker lijste [7]) daarvan wijders ende pertinenter meldet. Mits dat de coningen van Tidore ende Batchian gelijcke vrijheden genieten sullen ontrent alle hare onderhorige afgevallene ende in questie hangende landen, daar se niet in publijcken oorlogh mede mogten zijn.

Ten sesten wert noch geinterpreteert op d'inleijdinge van desen, dat bij overtredingh der contracten off anders, in cas van onderling geschil, de criminele misdaat te straffen of, om beter te seggen, sententie te executeren, wel sal staan aan den overheer der misdadige, maar dat ter enqueste en ter vellingh van sententie, nae naukeurigh gedaan ondersoek ende ondervindingh der saacke, als regters sullen blijven geeligeert ende gequalificeert de koningen Mandarsaha, neffens de Maij' van Tidore ende den gouverneur des casteels Orangjen, die dan na de saacke vereijscht haare hoecums [8]) respective niet [9]) noch soo veel personen in gelijcken getal als nodigh wesen sal nae Maleije [10]) daartoe mogen despaetcheren off selffs verschijnen, nae de saacke van gewicht wesen mach, van welcke sententien als dan, 't zij bij hoecums off de Maij'en selfs gewesen, niet sal mogen werden off cunnen geappelleert of gealtereert, maar sal stracx op deselve werden executie gedaen, op het lant daar de misdadigers onderhorigh sijn, ten overstaan nochtans van gecommitteerde uijt den selven Raadt, ende blijft ijder der koningen ende hoecums respective wel sterck verobligeert, in alle sinceriteijt d'onderhorige misdadigers te agtervolgen ende te doen leveren in handen van de justi-

[1]) Balantak op Celebes Oostkust (onderafdeeling Banggai).
[2]) Malala is een plaats in de onderafdeeling Tolitoli (*Lijst Namen*, bldz. 166). Maar dit kan moeilijk bedoeld zijn, waarschijnlijk wel de baai van Tomori.
[3]) Wowoni, eiland aan de Z.-O. kust van Celebes.
[4]) ?
[5]) Het eiland Moena. (Veth, *Woordenboek*, II, bldz. 690).
[6]) Manganitoe? — Menado?
[7]) Ik heb deze lijst niet aangetroffen. — Vgl. nog *Corp. Dipl.*, I, bldz. 52, 63.
[8]) Hier in de beteekenis van „godsdienstige rechter", (*Encyclopaedie*, II, bldz. 97).
[9]) Schrijffout voor „met".
[10]) Op Ternate.

tie, op 't eerste aanclagen van partijen in behoorlijcker voegen gedaan.

Ten zevenden blijft den Ko. van Tidor verbonden, wel te doen letten, dat sijne onderhorige Papoen[1]) allenthalven wel werden wederhouden in het rooven op de landen en volckeren, Ternaten of d'E. Compagnie onderhorigh.

Ten agsten, dat voortaan geene gesanten, ambassadeurs ofte met wat caracters imanden in dese quartieren verschijnen mogte,[2]) en van eenig potentaat, Europisch off Indisch, afgesonden sijn, niet en sal mogen werden geadmitteert, ten zij met expresse ende alderspoedigste voorwete ende kennisse der drij voornoemde personen, Mandarsalxe, Saifoedin ende d'E. Compagnie, buijten welckers advijs, voorwete, kennisse ende expresse ordonnantie ontrent imanden afgesonden[3]) sal mogen werden gehandelt, getrackteert ofte ondersproocken, al waart schoon, dat de afgesondene mochten zijn verenigde vrunden ende geene onderdanen van Tidore, Ternaten off d'E. Compagnie, gelijk dan oock in een en derselver voegen geen van beijde de koningen legaatschap sal mogen doen off doen doen, directelijck off indirectelijk.

Mits alle welcken dan den koninck van Tidore ontrent den persoon van den Heer commandeur Anthonij van Voorst alle onlusten vergetende,[4]) ende de novo waarlijcke reconsilierende, in verbant met d'E. Compagnie wert aangenomen in een en der selver vougen ende sonder enige exeptie, als den Ko. Mandarsalsa ende het Tarnataanse rijk sij geweest, onderwerpende sich in conformité van die alle verbonden ende onderspreeckingen bij het selve rijk van tijt tot tijt aangegaan, blijvende dan ook mits desen bevesticht het opgemelte contract van dato 10ᵉ December 1660, swerende wij ende belovende, desen neffens dien voor eeuwig en in alle sinceriteijt, neffens sulcke, als noch tot meerder rust nae desen mogten werden gemaakt, heijliglijcken te observeren ende nacomen, doen opserveren en naercomen. Item te sullen speculeren ende in waarheijt betrachten alles wat tot onderlinge meerdere bevesting van vruntschap sal dienen. In teken van welcken desen etc".

---

1) Papoea's.

2) Men wilde van 's Compagnie's zijde beletten gezantschappen b.v. van het vijandige Makassar aan Tidore, zooals onlangs plaats had gevonden.

3) De bedoeling is, dat buiten hun toestemming met niemand van de bedoelde gezanten mag worden onderhandeld.

4) Dit wilde de koning van Tidore juist niet verklaren. (Zie hiervoor bldz. 338).

Aldus gedaan ende den coning van Tidoor voorgedragen op 't eijlandt Tidore ten woonhuijse van gemelten Koning [1]) door d'opgemelte arbiters in vergaderingh, gesterckt met den ondercoopman **Jacob van Kerckhoven** ende den adsistent **Jan Fredrickse Zaldus,** den 25e Maij A° 1666.

CCCIX. KUST VAN MALABAAR.

10 Augustus 1666. [2])

„In 't Jaar 1663 schreven onse Legerhoofden hier aan haar Edelheden (G. G. & R.), dat'er benoorden Cananoor geen Christenen gevonden wierden, maar dat van daar beginnende na de Caap Comorijn .... een ontallijke menigte, en dat'er alleen tusschen Ceylon en die Caap [3]) langs de Zeekant 43 Kerken geteld werden, alle meest [4]) door Roomse geestelijke bediend, en waarvan de Koning van Portugal geen lasten ter wereld had, te wenschen zijnde, dat onze Heeren en Meesters (de Bewindhebbers) dit in hunne landen hier eens mede mogten sien, en ondervinden .... Haer Edelheden sogten in 't eerst dese Roomse geestelijken te doen verhuisen ...."

Contract en nader verbond gemaackt tusschen de Nederlandse Geoctroyeerde Compagnie en uyt derselver name ter ordre van d'Ed. **Isbrand Goske,** commandeur der stat Cochin ende Custe Mallabaar, door den boeckhouder **Siwert Backer** ter eenre ende den mogenden Koninc van **Trevancoor** ter andere zijde.

1.

Wanneer dat d'Ed. Compe en den Trevancoorsen koninck in

---

1) Hiermede was dus weggenomen het bezwaar (Stapel, *Bongaais Verdrag*, bldz. 87), dat de sultan van Tidore niet naar Ternate wilde komen.

2) Uit Contractboek III.

3) Dus de Kust, in dit „Contract" genoemd.

4) Den 26 Augustus 1665 namen G. G. & Raden het besluit, den „Archidiaken der St. Thomeese christenen als van den Paus in den ban gedaan sijnde, tot Bisschop over deselve en andere Inlandsche Christenen langs deese Kust tot C. Commorijn en Madure aan te stellen om haer dus van langer hand de heerschappij van Romen te onttrekken". (*Realia*, II, bldz. 292. — Men zie ook Baldaeus, *Malabar*, bldz. 123, v.v., 146, v.v. Canter Visscher, *Brieven*, bldz. 80, v.v.; 128 v.v. (12de Brief).

vrundschap waren, is gecontracteert om de papen van St. Paulo [1]) te verjagen, die langs de custe tusschen **Coijlan** ende **Caap Commorijn** woonagtig zijn en nimmermeer daer weder te mogen komen. soo lange d'vrundschap tusschen d'Ed. Comp[ie] en den Trevancor sal bestandig zyn.

2.

In dese maniere sullen de papen verjaagt werden, dat d'Ed. Comp[ie] 's Coninx vassalen en cooplieden zal paspoorten verleenen, die tusschen de Caap en Coylan zyn gesleeten (?) en vissers niet verhinderen in hare vissery.

3.

Dat d'Ed. Comp[ie], na het van ouds is gebruyckelyck geweest, dat de Mocquaes Christenen [2]) handelen in vrundschap.

4.

Wanneer de Mocquaes Christenen eenige papen begeeren, gebooren Indiaenen, dat geen Jesuiten zyn, soo sal d'Ed. Comp[e] haer niet hindren zyn, ter contrarie alle behoorlycke hulpe bewysen.

5.

Dat des Comp[ies] dienaaren geen geweld doen sullen aen de vasalen, die tusschen d'Caap en Coylan geseten sijn, in alle vrundschap met haer handelen, dat geen verschil vernomen werd.

6.

Dat kerkelycke incomen zyn, blyven voor de papen, die weder op dese Custe comen sullen. [3])

Hiervan syn gemaackt vier eensluydende instrumenten, twee in de Hollandse, twee in de Mallabaerse spraacke, daervan yder 2 sal behouden. Ter zyde stont: Aldus gedaan en beslooten int coninkl. Paleys in **Trewindron** [4]) naer Hollandsche styl den 10[en] Aug[s] anno

---

[1]) De Roomsch-Katholieken. „Pères de Saint-Paul. — On donna ce nom aux Jésuites dans les Indes, parce qu'ils étaient chargés du college de Saint-Paul, celèbre séminaire fondé à Goa en 1541." (Migne, *Encyclopedie théologique*, 1863, col. 1060 s.).

[2]) Vgl. Canter Visscher, bldz. 129.

[3]) Is mij niet duidelijk.

[4]) Trivandrum (8° 29' N.B. en 76° 57' O.L.). Vgl. Hunter, *Gazetteer*, XXIV, p. 50).

1666, en na de Mallabaerse den 29en der maand Ady int jaer Coylan 841.[1]) Waren geteykent van de zyde van Trevancoor ende Coninginne van **Atingen** eenig Mallabaarsche caracters en uyt des Ed. Compies naem **Siwert Backer.**

CCCX. MAKASSAR.

4 Januari 1667.[2])

Op het eind van 1666 kwam aan de gespannen verhoudingen tusschen de O. I. C. en Makassar een eind,doordat de Hooge Regeering besloot, dit rijk den oorlog aan te doen. Een flinke vloot onder leiding van Cornelis Speelman stak den 24 November in zee (zie verder hierachter bij den vrede met Makassar, n°. CCCXVII). 1 Januari 1667 ankerde men bij het eiland Moena. Het bleek daar, dat de stad Boeton door de Makassaren werd belegerd. Speelman bond den strijd aan en 4 Januari gaf het Makassarsche leger zich over en de Nederlanders namen bezit van het vijandelijk kamp. (Stapel, *Bongaais Verdrag,* bldz. 93, v.v. en de daar aangehaalde litteratuur; *Dagh-Register 1666—1667,* bldz. 258, v.v.).

Artijculen waarop geaccordeert is tusschen d'E. Heer **Cornelis Speelman,** admiraal etca van wegen de Hooge Regeringe van India op Batavia, met crain **Bonto Marano,**[3]) admiraal van wegen den cooningh ende regeringe van Macassar, mitsgaders radia **Bima**[4]) ende radia **Loubou,**[5]) soo als volght.

Eerstelijk beloven bovengenoemde crain Bonto Marano, radia Bima en radja Loebou hun met het gantsche Macassarse leger, althans gelegen in de negerij **Bougij** op het eijlandt **Bouton** ende met des E. Comp's magt belegert, te onderwerpen ende stellen in handen van de E. Compagnie met alle de vaartuijgen, wapenen, spijse, alle andere middelen van goudt, silver en juwelen, slaven en slavinnen, niets ter weereldt uijtgesondert, en dat op genade en ongenade, ter discretie

---

[1]) Coilam (Canter Visscher, bldz. 434).

[2]) Uit het Contractboek. In het Contractboek staat in margine „Bouton", wat niet juist is.

[3]) Karaeng Bonto Mararano. — Hier wordt dus deze naam juister geschreven dan gewoonlijk (Monte marano). Vgl. Stapel, bldz. 107, noot 1) en 108.

[4]) Radja van Bima, die Makassar hulp verleende. Vgl. echter Stapel, bldz. 112, 113.

[5]) Radja van Loewoe, aan Makassar vasalplichtig. Deze vorsten waren de drie voornaamste hoofden van het Makassaarsche leger.

van den overwinner, die uijt pure goetheijt haar verseeckert van haar leven, ende te bevrijden van alle mishandelinge ende misbruijck navolgens de Christelijcke manieren en sedigheijt.

Ten tweeden sullen zij tot begeren van de E. Compagnie promt en sonder enig dilaij hebben afte setten haare gelastigde, met of sonder onse scheeps of vaartuijgen magt, [1]) tot de 't sestig oorlogs prauwen, door hun 't haarder eerste aencomste tot Bouton onder 't commando van Dammanghaga(?) uijtgesonden, om de negerijen langs de buijten kust van 't eijlandt Bouton te vermeesteren ende ruineren, deselve mits desen als dependent van 't leger ook onderstellende, als vooren op genade ende ongenade ter discretie voor soo veel het in haare magt is.

Des heeft de heer Admiraal belooft de voorschreven crains Bontomarano, Bima en Loubou niet weder te stellen in handen of ondert gebiet van den coningh van Macassar, maar de twee laatste in haar eijgen landt, onder voorwaerden, met d'E. Compagnie daar over te maacken [2]) ende den eersten in het lant van de een der twee voorschreven of wel bij de Bougijs [3]) ter keure van de E. Heer Admiraal, mede onder sodanige conditien, als in der tijt onderlingen sullen worden beraampt, behoudens dat sij of gene van de hare oijt off immermeer haar oock weder sullen mogen begeven tot dienst of believen van den coningh van Macassar.

Ende tot naarkominge van 't gene hier boven van wegens de overwonnene belooft staat, soo blijven de voorschreven drie overheeren vant leger als ostagieren, [4]) tot dat sij en het gantsche leger ontwapent ende alle effecten hier voren vermeld in handen van den overwinner overgelevert sullen sijn.

Onderstont: aldus gedaen en gecontracteert in 't jaght Muijsenburgh, leggende ter rheede voor de negerije Bougij op 't eijlant Bouton ende in besettinge van het Macassarse leger, den 4^e Januarij des jaars 1667. Was geteeckent **Cornelis Speelman,** en met Macassarse charackters de namen der bovengenoemde drie radjas. Lager stont: ons ten overstaan, die oock onder eede connen getuijgen, dat den inhoude deser de Crains bovengeschreven wel en overvloedigh in de Maleijtse tale uijtgelegt en vertaelt, mitsgaders dat het oock de regte cincere verhandelinge geweest is, alsoo wij present, en

[1]) De zin is hier niet duidelijk.
[2]) Zie hierachter.
[3]) Boegineezen: toen voor een deel onze bondgenooten.
[4]) Gijzelaars.

aanhoorders van 't genegotieerde geweest zijn, en noch ondertekent: **Maximiliaan de Jong,** [1]) de naem van Radia Bougijs [2]) in sijn tale, **D. van der Straten, Cristiaen Poolman,** 't merk van Capn **Joncker, Gerrit den Back** [3]) en in het Maleijts de naam van dien [4]) schrijver.

CCCXI. MOLUKKEN.

29 Maart 1667. [5])

Saif Oedien, die in 1657 „alleen door toedoen der E. Maatschappij" sultan van Tidore was „gekozen tegen de oude Molukse costumen, en rijk-wetten" en daardoor zijn „ouder broeder, Goranja" van diens rechten had beroofd, was een „vorst van veel verstand", maar volgens de onzen „zeer kregelig, licht-geraakt, en zeer eigen-zinnig". (Vgl. hiervóór, bldz. 338). Niet te verwonderen, dat de O. I. C. er op gesteld was, de verhoudingen zoo scherp mogelijk te regelen, vooral „in opzicht van de specerijen". Ofschoon reeds vroeger overeenkomsten met hem waren gesloten, nam men de gelegenheid waar toen deze kwam, om een verdrag te sluiten, ‚daar bij een weg gebaant" werd, „om zijne kregeligen aart wat beter, dan wel bevorens, te kunnen temmen". (Valentijn, I, *Moluccos*, bldz. 106, 109). Deze gelegenheid kwam met Speelman's expeditie tegen Makassar. Van Boeton (zie hiervóór, bldz. 346) vertrok Speelman naar de Molukken en sloot dáár onderstaand verdrag met Tidore. (Stapel, bldz. 96, 118, v.v.), hetwelk Tidore geheel aan de O. I. C. onderwierp.

Articulen ende voorwaarden, waarop den grootmagtigen **Ceijfoedijn,** coning van **Tidor,** en sijne Grooten voor haar ende haare subjecten en nacomelingen ter eenre, en den Heere **Cornelis Speelman,** Superintendent etc., in den name van den Ed. Heer Gouverneur Generael Joan Maatsuijcker ende de Heeren Raden van India, representerende de hoogste magt en authoriteijt van de Generale Nederlandsche Verenigde Geoctroijeerde Oostindische Compagnie in deze landen, ter andere zijden, voor eeuwigh en altoos geaccordeert, verdragen en overeengecomen zijn in maniere als hier onder geschreven.

---

[1]) Vgl. Stapel bldz. 96.
[2]) **Aroe Palakka**? (Vgl. Stapel, bldz. 106, v.v.).
[3]) Zie over de onderteekenaars Stapel, bldz. 97, v., 107.
[4]) „Den"?
[5]) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, I, *Moluccos*, bldz. 109 v.v.

Gelijk als in den jaare 1657 tusschen welgemelten heere Coningh en sijne Groote en den heere Gouverneur Simon Cos onderlinge bij monde [1]) gecontracteert ende versproocken, zoo sullen alle nagel- ende notebomen als doen uijtgeroeijt en verdorven geworden in alle landen onder de Tidorese gehoorsaamheijt staande, hetzij ook waar die soude mogen gelegen wezen, geene uijtgesondert, niet alleen uijtgeroeijt en verdorven blijven, maar ook ten eeuwigen dage (ten waare het d'E. Compagnie selve begeerden) geene nieuwe aanplantinge mogen geschieden, directelijk ofte indirectelijk, maar sullen noch altoos, ten overstaan van sulcke Nederlandsche gecommitteerden als den heere President daartoe believe te bestellen, noch doorgaans door allen landen soo veel visites moeten werden gedaan, als zijn E. kompt nodigh te oordelen, om alle ouwe boomen, die noch in wesen gebleven, ende nieuwe, die uijtgebedt en opgegroeijt mogten wezen, t'elckens wegh te nemen en te bederven.

Ende op dat dit geschiede met de minste moeijte en bekommeringen, soo werden alle de onderdanen ende inwoonderen der Tidorezen ende haare territorien verbonden, gelijk sij te vooren oock verbonden sijn geworden, aanwijsinge te doen van alsulcke note- ofte nagelbomen, als noch ergens in de landen mogten sijn staan gebleven, en die sij luijden (naar gedane aanwijzinge) dan oock selver moeten ruineren en omvellen, op pene van indien namaals bevonde wierde hiervan in gebreecke te wesen gebleven, den schuldige daarover rigoreus en te exempel van andere sal werden gestraft.

Hiertegen blijft de Generale Compagnie verbonden, gelijck sij doen verbonden is geworden, soo lange in dit gecontrackteerde geen infractie off contraventie werden gedaan, jaarlijcx aan den Coningh en Grooten voor haar en gemeente van de Tidorese landen, aan deze omvellinge der note- en nagelbomen g'intresseert, ten behoorlijcker tijt prompt uijt te keeren en te betalen eene somma van drie duijsent slegte realen van 48 st^{rs} ofte vier en twintigh honderd R^{rm} te sestigh stuij^{s} ijder. Sijnde wijders versproocken, overeengekomen ende geaccordeert, dat hooggemelte Coningh en sijne rijx grooten nu noch ten eeuwigen dage niet en sullen vermogen, onder wat schijn ofte titul het soude mogen wezen, in enige van sijne landen, gene uijtgesondert, in te laaten ofte te admitteren, sonder voorweten, expresse licentie, ende toestaan van van de Compagnie, enige Europiaansche of Indi-

[1]) Ook bij geschrifte? Vgl. hiervóór no. CCXXI.

aensche natien welcke ofte hoedanige die oock wesen ofte genaempt mogten werden, 't zij France, Spanjaarden, Portugesen, Engelsche, Deenen, Sweeden, Italianen, Hoogduijtsche ofte andere, item Macassaren, Javanen, Bantammers, Atchinders, Soloor- ofte Timoresen, Moren, Bimanezen, gene uijtgesondert.

Van alle welcke opgenoemde ofte andre natien hij Heere Coningh, noch Zijne rijckcx grooten, in geene van haare landen, oock niet en sullen vermogen te admitteeren eenige gesanten, besendingen ofte brieven, 't zij dan ook onder wat titul, naam ofte schijn het wesen magh, maar gehouden sijn die off en naar herwaarts aan den Gouverneur ofte President te wijsen, om aldaar gehoort, haar aanbrengen geexamineert en (soo 't nodigh is) onderlinge gecommuniceerd te werden.

Indien de Compagnie met eenige van de selve natien in vijantschap gerogte, [1]) tegen sodanige sal hij Heere Coning ende sijne Groote hun oock vijand moeten verklaren en gehouden sijn tot afbreuck van de sodanige, als het hier om en omtrent te doen is, alle hulpe ende bijstant toe te brengen, sonder dat hij sal vermogen met de sulcke afsonderlijck van vrede te handelen, veel min met deselve eenige alliantie te sluijten, waar tegen de Compagnie oock verbint ende belooft, met alsulcke vianden tot geenigh verband van vrede te komen, ten zij wel gedagten Koninck met alle sijne landen en onderdanen daar in en werde begrepen.

Indien 't geviele, dat van d'eene off d'andre sijde tot de gemelte heere Coningh ende Zijne landsaten eenige gesanten afquamen van vorsten, waarmede de Compagnie in vijantschap waare, soo sal hij gehouden zijn en belooft het mits desen, deselve gevanckelijk aan de Compagnie over te leveren, sonder de selve te verbergen off haar vlugten te mogen faciliteren, veel min te conniveren.

Wijders verclaren opgenoemde heere Coningh ende zijne Groote hun zelve, hare landen ende onderdanen te stellen en over te draagen in handen ende onder bescherminge van de generale Compagnie, dezelve mits desen erkennende voor haare schut- en scherm heer, ja sodanig, dat of t'eniger tijt quame te gebeuren, dat enige Europiaense of Indiaense natien met off tegen haaren dank begeerden of poogden possessie of besittinge in enige haare landen te nemen, de Compagnie sonder de alderminste contradictie van ijmanden dat selve zal vermogen te verhinderen, verbieden en voorkomen, evensoo als in haar

[1]) Geraakte.

vrije eijgen landen, geene andre toebehorende, ende in welcken gevallen wij bij desen verclaren, de selve in sulcken eijgendom de Compagnie toe te behoren, gelijk wij ook met al ons vermogen en magt die nevens de Compagnie sodanig beloven te bewaren.

Ende op dat in dese goede overeenkomste en euwighdurend verbond door den desen tusschen de Coningh ende de generale Compagnie opgerecht, t'eeniger tijt bij versterff off andersints geen scheuringe, breucke ofte verwijderinge mogte opkomen, zoo is versproocken ende geaccordeert, dat bij versterff van de hoogh gemelte Coning (die Godt de Heere een langdurig leven gunne) de rijxgrooten geenen successeur tot de croone sullen vermogen vast te stellen sonder toestemmingh en met advijs van de Compagnie, dat is te verstaan van den genen, die wegens de Compagnie als dan hier sal presideren, also de Compagnie door desen contracte wert ingelaten tot een lidt en medegenoot in de Tidoreese rijckx regeringe.

Soo het de Compagnie goetdunckt, soo sal hij tot haare meerder verseeckeringe van desen contracte en sonder enig tegenspreecken mogen vorderen soodanige personen van aansien, om tot ostagiers aan 't Casteel soo langh als nodigh geacht wert te resideren als alsdan de saack kompt te vereijsschen, behoudens dat de soodanige door off van wegen de Compagnie in haar gelove niet geturbeert, maar allen 't halven wel ende behoorlijck getracteert sullen werden.

Het sal de Compagnie vrijstaan allerwegen, daar zij het kompt goet te vinden, op de landen ende territorien van het Tidorees gebied te extrueren sulke vastigheden als in tijde en wijle vereijst mogte werden, en oock deselve weder in te trecken, naar gelegentheijt van tijt en saacken.

Oft gebeurde dat enige Europiaense off inlandse Compagniedienaren, vrijburgers, mardijckers, slaven ofte andre onderdanen van de Compagnie, om eenige begane misdaat ofte andre duijvelsche boosheijt, sigh van onder de Compagnie onttrecken en op de vlugt begeven mogte, sulcke, in dien se komen onder de Tidorese jurisdictie, sullen terstont gevat, ende hier aant Casteel in verseeckeringe gebragt werden, doch soo enige Tidorese contrarie dese soo eene quame te verbergen ofte te verswijgen, sal hij daar over strafbaar zijn en niet verschoont mogen werden.

Ook en sullen geene Hollanderen ofte andre dienaren van de Compagnie, tot de Tidorese overkomende, van het Christen gelooff af te gaan, ende de wet van Mahomet, aen te nemen, geensints mogen aangenomen, verswegen, geherberght ofte verschoolen, maar stonts-

aan overgelevert moeten werden op peene van swaare straffen, soo-enige der Tidorese onderdanen contrarie desen quamen te doen, en soo weder van Compagnies zijde.

Indien eenige dienaren off onderdanen van de Compagnie door die van Tidore quam beledight, verkort ofte andersints misdaan te werden, soo sullen des Compagnies officieren de selve vermogen in d'ijsers te sluijten, om aan den Coningh van Tidoor daarvan kennis gedaan, en als wanneer door Zijn Hoogheijt gecommitteerde gestelt sullen werden, om de saack te examineren, ende daar over de welverdiende straffe ge executeert te werden. Indien weder enige Tidoresen van Compagnies dienaren ofte onderdanen benadeelt, ofte misdaan quame te werden, die sullen oock mogen geapprehendeert, maar voors ten eersten aan den heer President moeten overgelevert werden, als wanneer dan mede sijne welverdiende straffe naar bevindinge van de saack niet en sal ontgaan.

Om goede consideratien is mede verstaan ende besprooken, dat de Papaouse eijlanden, voor sooveel die onder de gehoorsaamheijt van den coningh van Tidoor sorteren, alleen door sijne onderdanen sullen bevaren worden, behoudens dat hij heere Coningh oock belooft en aanneempt, indien de Compagnie t eeniger tijt van ginder parthije slaven off ietwes anders quame te begeren, hij die door de zijne voor de Compagnie sal moeten laten handelen, sonder daaraan enigh voordeel te doen, gelijck het de Compagnie sal vrijstaan, haren dienst ofte de gemene saack sulcx vereijsschende, derwaarts met haare scheepen besendinge te doen, doch niet sonder voorgaande kennis en kuntschap van den Koningh.

De vaart op Mindanauw ende andre eijlanden, dat uijt gelegen, [1]) sal sodanigh als tot noch toe en sonder d'een off d'ander van onse gealieerde te prejudiceren, mogen onderhouden werden, soo lange de Compagnie daarin voor haare en de gemene welstant niet nadelighs oordeelt te resideren en waarom het oock de Compagnie sal vrijstaan, indien t haar nodigh dunckt en sodanigh ten goede verstaan wert te behooren, de selve te verbieden, ende te doen naarlaten.

Naar Amboina, Banda ende alle andre territorien, onder de gehoorsaamheijt van de Compagnie, oock naar Bouton, Macassar, Tiema, [2]) Biema, Javaanse Cust, Bantam etc^a en sullen de Tidoresen geene besendinge doen, off derwaarts heene met haare vaartuijgen varen mogen, ten zij met expresse licentie van de Compagnie.

[1]) Waarschijnlijk beteekent dit: „dien kant uit gelegen".
[2]) Timor.

Aangesien de Papouers door haar continueel roven verscheijde onenigheden nu ende dan hebben komen te veroorsaacken, soo heeft oock den Koningh belooft ende aangenomen, voor soo veel die onder sijne gehoorsaamheijt sorteren, daar in sodanige ordre te stellen, dat het na desen niet meer en come te geschieden, zijn de te dien einde voor eerst verstaan, dat sij nergens sullen vermogen te vaaren in en om de landen, met de Compagnie ende Moluxse bontgenoten in vrintschap zijnde, oock niet indien eenige daarvan weder in vijandschap afvielen, ten zij alvoren hier aan 't Casteel van den Gouverneur of President een acte van licentie komen vorderen, gehouden blijvende, wanneer van de reijse retourneren, die alhier weder te restitueren; en sullen alle degeene, welcke desen contrarie doen, onvermijdelijck met de doot moeten werden gestraft, boven restitutie van de goederen, die men zal bevinden door haar gerooft te zijn.

Aldus gecontracteert, over eengecomen ende verdragen, mitsgaders op de Mahometaanse wijse besworen, int Casteel Orangje op Maleija, den 29 Maart A° 1667, bij voorschreven heere Coningh, geadsisteert met **Banouassij,** Rijx hoccum, quimelaha **Doaux** [1]) van **Scasiwo,** [2]) **Caboul,** quimelaha van **Togohia,** [3]) **Sousousou,** quimelaha van **Mare** [4]) ofte **Pottebacken,** [4]) **Alie,** quimelaha van **Tommewaij,** [5]) **Jegoëne,** quimelaha van **Toma,** [6]) **Idij,** segnadie quimelaha van **Toloa,** [7]) oock met eene representerende de presentie van den Goegoegoe, **Jan Jau Aleij, Toelol,** Capitein Laut, sengnadia rijx hoecom, **Sabba,** quimelaha van **Samaffo, Codapay,** quimelaha van **Sokonaero, Samaeija** [8]), sengnadie van **Marieco,** [9]) **Soatia Casjoeba,** sengnadie van **Marieco, Soatij Doeco,** quimelaha van **Tomaijdi;** [10]) voorts noch alle de andere Grooten, om indispositie en andre ongelegentheden niet zijnde konnen herwaarts komen. Ende van wege de

---

[1]) Valentijn heeft, vermoedelijk beter, „Doauw".

[2]) Soasioe op Tidore, „verblijfplaats van den Sultan". (Veth, *Woordenboek*, III, bldz. 958).

[3]) Valentijn, bldz. 111, heeft „Togalika".

[4]) Valentijn heeft ten onrechte „Motir". Marek of Pottebakkerseiland ten Z. van Tidore.

[5]) Valentijn heeft „Tommewaak" = Tommelau, volgens Veth op de Z.O.-kust van Tidore?

[6]) Valentijn: „Tama".

[7]) Valentijn: „Taloa".

[8]) Van Jan Jau Aleij tot hier toe zijn de namen volkomen onzeker (vgl. Valentijn).

[9]) Marikoe op Tidore.

[10]) ?

Compagnie door den Superintendent, ten overstaan ende bijwesen van den president **Maximiliaen de Jonge,** den opperkoopman **Danckert van der Straaten,** den capiteijn **Christiaen Poolman.** [1])

CCCXII. MAKASSAR.

29 Maart 1667. [2])

Een der middelen, om Makassar in het nauw te brengen was, de omliggende kleine eilanden voor de O. I. C. te verzekeren. O.a. werd daarbij het oog geslagen op Moena (Pantsiano) en wel vooral op het „leelijke roofnest Tibore" op de Noordkust. Dit werd den 29 Maart tot onderwerping gebracht. (Stapel, bldz. 115, 124, v.; *Dagh-Register 1666—1667*, bldz. 274).

Accoortbrieff tusschen den conink van **Tiboor** ende d'E. Compagnie ende hem dese naevolgende poincten voorgestelt door radia **Pallacca** [3]) ende den capiteyn-luijtenant **Davit Steijger,** [4]) uijt de naam van d'E Heer Cornelis Speelman, admiraal en veltoverste, mitsgaders superintendent, commissaris over de Moluxe eijlanden &ª.

1.

Dat hij sal sijn geweer over geven en sigh op genade en ongenade met al die gene die bij hem sijn of al wat onder hem staat ook dat selvige doen sal op de discretie van de Compagnie.

2.

Dat hij alle Maccassaren, die bij hem zijn of op het land van Pantsiano of daar ontrent, daar hij wetenschap van had, bij ons brengen, dood of levendig, en soo de conink van Tiboor sig daar niet mans genoeg toe vind, sal hij schuldig sijn, om aan ons te waarschouwen, dan sullen wij daar in remedie stellen.

3.

Zal den coningh van Tiboor niet lijden of toestaan, datter enige

---

[1]) Bij Valentijn, bldz. 111, volgt hier nog: „onderstond, gecollationeert, accordeert, in 't Kasteel Orangie, Ultimo Maart 1667. Was geteeckent Abraham Gabbema, Secretaris".

[2]) Uit het Contractboek.

[3]) De bekende Aroe Palakka.

[4]) Zie over hem Stapel, bldz. 117, 125.

Maccassaarse vaartuijgen of van andre eijlanden, die vijantschap hebben met d'E. Compagnie of de geene die d'E. Compagnie aengaet, op het eijland van Pantsiano comen zullen, of daar ontrent; alsoo veel minder sal hij enig gespreck met haar houden, maar de genoemde Coningh sal sich stracks vervoegen bij de gene, die d'E. Compagnie daar of ontrent hebben, bekent maken.

4.

So veel minder sal de coningh van Tiboor eenige brieven of schenckagie van d' Maccassaren of degene die vijanden sijn van d'E. Compagnie niet vermogen aan te nemen, maar stracks bekent [maecken] aan radia Palacka of de coninck van Bouton of de gene daar ontrent mogen liggen.

5.

Sal ook den coninck van Tiboor aan radia Palacka overleveren al de slaven en slavinnen, die van het bloet der Maccassaren sijn.

6.

Sal den coninck van Tiboor altijd gereet sijn, soo hem d'E. Compagnie van doen heeft, in oorlog te gaan tegen de Maccassaren of andere natien, die oorlog soecken tegen d'E. Compagnie, het zij te waater of te lant.

7.

Ten laatsten sal den coninck van Tiboor sweeren en sijn eedt op doen, dat hij of d'geene, die nae hem regeren sullen, noyt t wapen tegen d' Compagnie gebruijken sullen, maar altijt getrou zijn, als een goet onderdaan toebehoort. .

Dit alles heeft de coningh van Tiboor gewilligh [1]) ingegaan en sonder dwangh, waarop hij oock sijn eed gedaan heeft, in dese bovengenoemde poincten altemael nae te komen en getrouwel: te onderhouden, en heeft deselve met sijne handt willen onderteijkenen.

Geschreven in 't fort Tiboor den 29e Meert A° 1667.

---

[1]) Een krasse uitspraak.

CCCXIII. MOLUKKEN.

30 Maart 1667. [1])

Op zijn tocht van Celebes naar de Molukken (zie hiervóór bldz. 348) sloot Speelman den 30 Maart ook een verdrag met Ternate. (Stapel, bldz. 120), hetwelk ook dit rijk geheel onder den invloed der O. I. C. bracht.

Ampliatie en confirmatie van alsodanige contracten als oijt voor heenen [2]) tusschen den grootmagtige Sultan **Mandarsaha,** coning van **Ternate,** off zijne voorouders, en de Generale Nederlantsche Geoctroijeerde Oostindische Comp. gemaackt ende besloten, en nu de novo bij Sijne Maijesteijt sampt [3]) desselfs Grooten, met d'Heer Cornelis Speelman, suijperintendent ende admiraal etc' van wegen ende uijt name van d'Ed. Heer gouverneur generaal Joan Maatsuijcker ende de Heeren Raden, becledende Compagnies opperste ende hoogste magt in India, oversien ende gerecolleert [4]) zijnde.

Ende is voor eerst geconfirmeert alle voorgaande gemaackte contracten ende verbonden, deselve ten eeuwigen dage wedersijts van waarde gehouden wordende, voor soo veel de ouder van de Jager. [5]) en die alle door den desen niet en werden wedersproocken, voorts dienende tot ampliatie.

Dat hoogh gemelde heere Koningh, Rijckxgroten ende nakomelingen nu noch ten eeuwigen dage niet en sullen vermogen, onder wat schijn ofte tijtul het ook mogt wesen, in enige van zijne landen, geene uijtgesondert, in te laten ofte te admitteren, sonder voorweten,

[1]) Uit het Contractboek. Ook in *Overgekomen brieven en papieren, 1670*, I.

[2]) Zie *Corp. Dipl.*, I, en in dit deel verschillende „contracten".

[3]) Verdam, *Middelnederlandsch handwoordenboek*, bldz. 508: „te zamen" (met).

[4]) Recoleeren: met elkander vergelijken van geschriften. (Kramer's *Woordenboek* door Zondervan, bldz. 1039).

[5]) Duidelijk is dit zeker niet. Het oudste contract is van 1607 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 50, v.v.). Een zeer stoute poging tot oplossing heb ik in mijn binnenste besloten gehouden, maar ik durf ze niet uitspreken. De bekende Herbert de Jager heeft in de jaren, dat hij in Indië vertoefde, vele der oudere contracten vertaald. (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 89, 118, 119, en zie hiervóór). Kan nu deze ook vertaald hebben de Ternataansche contracten en kunnen dan dezen als grondslag voor het contract van 1667 hebben gediend? Mijne poging is zeer stout en misschien is een meer prozaische oplossing de juiste, n.l. dat „Jager" een schrijffout is voor „jaren", zoodat er iets moet gestaan hebben van „voor soo veel de oudere jaren" (betreft).

expresse licentie en toestaan van de Compagnie, eenige Europiaense off Indiaense natien, welcke en hoedanigh die oock mogen wesen genoempt, 't zij dan France, Spanjaarden, Portugese, Engelse, Deenen, Sweeden, Italianen, Hoogduijtsche ofte andere. Item Macassaren, Javanen, Bantammers, Atchijnders, Soloor- en Timoresen, Moren, Bimanesen, geene uijtgesondert.

Van alle welcke opgenoemde ofte andre natien hij heere Koningh oft zijne Rijxgrooten in gene van hare landen oock niet en sullen vermogen te admitteren eenige gesanten, besendinge ofte brieven, t'zij dan oock onder wat tijtul, naam, ofte schijn het wesen magh, maar sal gehouden wesen die off- ende naar herwaarts te wijsen, aan den Gouverneur ofte President, om aldaar, gehoort haar aanbrengen, ge-examineert, en (soo 't nodigh is) onderlinge gecommuniceert te werden.

Indien 't geviele, dat van d'een of d'andere zijde tot gemelde Heere Coningh en zijne lantzaten enige gesanten afquamen van vorsten, daar alsdan de Compagnie mede in vijandschap ware, soo sal hij gehouden wesen ende belooft het mits desen, de selve gevanckelijk aan de Compagnie over te leveren, sonder die te verbergen ofte haar vlugten te mogen fasiliteren, veel min te conniveren.

Wijders verclaren opgenoemde Coning en sijne Grooten hun selve, hare landen en onderdanen te stellen en over te dragen in handen ende onder bescherminge van de Generale Compagnie, de selve mits desen erkennende voor haaren schuts- en schermheer, ja sodanigh, dat off t eniger tijt quame te gebeuren, dat enige Europiaense ofte Indiaense natien, met ofte tegen hunnen danck, begeerden of poogden possessie off besettinge in enige haare landen te nemen, de Compagnie sonder de alderminste contradictie van imande dat selve sal vermogen te hinderen, verbieden en voorkomen, even zooals in haar vrije eijgen lande, geene andere toebehoorende, en in welcken gevalle wij bij desen verclaren, deselve in sulcken eijgendom d'E. Compagnie toe te behoren, gelijck wij oock met al ons vermogen ende magt die nevens de Compagnie sodanig beloven te bewaren.

Ende opdat in dese goede overeenkomste en eeuwigdurend verbond, door den desen tusschen den Coningh en de Generale Compagnie nader vast gestelt ende bevestigt, t'eniger tijt bij versterff, off andersints geene scheuringe, breucke off verwijderinge mogte opkomen, soo is oock versproocken ende geaccordeert, dat bij versterff van hooghgemelte Coning (die Godt de Heere een langdurigh leven

gunne) de Rijxgroten geenen successeur tot de crone sullen vermogen vast te stellen, sonder toestemmingh ende mede advijs van de Compagnie, dat is te verstaan van den gene, die wegens de Compagnie alsdan hier sal presideren, alsoo d'Compagnie door den desen wert ingelaten tot een lit en medegenoot in de Tarnataanse rijxregeringe.

De vaart op Mindenauw en andere eijlanden, dat uijt gelegen, [1]) sal sodanigh als tot noch toe en sonder d'een off d'ander van onse geallieerde te prejudiceeren mogen onderhouden werden, soo lange de Compagnie daarin voor haare ende gemeene welstant niet nadelighs oordeelt te resideren, ende waarom het oock de Compagnie sal vrijstaan, indien het haar nodig dunct, en sodanig ten goede verstaan wert te behooren, deselve te verbieden ende te doen naarlaten.

Naar Amboina, Banda en alle andre territorien onder de gehoorsaamheijt van de Compagnie, oock naar Macasser, Timor, Biema, Javaanse cust, Bantam etc^a en sullen de Tarnatanen geene besendinge doen off derwaarts hene met hare vaartuijgen varen mogen, ten zij met expresse licentie van de Compagnie.

Den koninck van Ternaten en zal niet vermogen, t'zij dicht bij ofte verre van Compagnies casteelen en stercten, eenige steene gebouwen, ronduijte ofte andre fortificatiewercken op te regten, als met gemeen goetvinden, naar genomen goet overlegh van de Compagnie; oock gehouden wesen, die nu staan, wanneer den Gouverneur off President het nodig oordeelt, ten eersten onder voet te laten rucken.

Ende alhoewel in de voorgaande oude contracten genoegzaem is gestipuleert ende vastgestelt, dat geene Tarnatanen uijt haar gelooff door ons tot Christendom ondancx den Coningh mogen getrocken, en mede geene Christenen geensints in de wet van Mahometh aangenomen mogen werden, zoo wert dit poinct niet te min tot vergenoege van den Coning in desen gerenoveert en wedersijts beloofd, strickte onderhouden te sullen werden.

Aldus gedaan, geconfirmeert, geampliceert ende gecontraheert op den 30^e Martij 1667 int casteel Orangie op Maleije, zijnde tot bevestinge van dien door hooghgemelte Coningh en zijne Groote. quitchil **Dinij,** goegoegoe; **Rete,** capiteijn laud; **Tamim,** hoccom. **Waddagiela,** hoccom; **Biboe** goegoe **Gamoe Norra,** [2]) niet present.

---

[1]) Zie hiervóór, bldz. 352, noot [1]).

[2]) Gamoekanora, op de Westkust van Halmaheira.

maar wert vervangen door **Dinij,** goegoegoe; **Lapita,**[1]) sengnadie **Gnoffagita,**[2]) **Sawele,** sengnadie; **Tahane,**[3]) **Soffa,** sengnadie **Tahane;** voorts met malkanderen vervangende alle andere Rijxgrooten, hier present ende niet present, de gewoone eed op den Alcoran gedaan ende met het Rijxzegel versegelt, en van wegen de Compagnie hebben den superintendent, geadsisteert met d'E. president **Maximiliaen de Jongh,** den oppercoopman **Danckert van der Straaten,** en den capitein **Christiaan Poolman,** haare hantteeckeninge besijden Compagnies grootzegel hier onder nedergeseth.

CCCXIV. MOLUKKEN.

12 April 1667.[4])

Van Ternate ging Speelman naar Batjan, waar hij 12 April de navolgende „verbintenisse" met den „Coning" sloot (Stapel, bldz. 122)[5]), die ook Batjan geheel aan de O. I. C. onderwierp.

Nader verbintenisse en contract gemaackt tusschen **Alawadijn,** coning van **Batchian** ende zijne Grooten ter eenre, ende de Heer **Cornelis Speelman,** superintendent, admiraal etc[a] uijt de name van de Ed[e] Heer Gouverneur Generaal Joan Maatsuijcker ende de Heeren Raden van India, representerende de Hooge Regeringe en oppermagt alhier in India van de Generale Verenigde Nederlantse Geoctroijeerde Oostindische Compagnie ter andre zijde.

Wert voor goed, bondig en van waarden gehouden het gecontracteerde ende geaccordeerde tusschen welgemelte heer Conings afgestorve broeder coning Alij en hem selve ten overstaan van de Rijxgrooten, ende de heer Jacob Hustaard van wegen de Compagnie

---

1) ?
2) Gnoffikia op Makjan? (Veth, I, bldz. 359).
3) Tahane op Makjan? (Veth, III, bldz. 854).
4) Uit het Contractboek. Ook in *Overgekomen brieven en papieren 1670*, I.
5) Stapel zegt, dat Speelman „'s nachts tussen de 12de en 13de aankwam" op Batjan. Er is dus hier een klein verschil ten opzichtte der dateering. Trouwens het contract was reeds 25 Maart gesloten op 't kasteel Oranje (zie beneden).

onder dato 7ᵉ November 1653 [1]) en 18ᵉ Januarijo 1656 [2]) respective, 't welck bij desen van wedersijden belooft wert, eeuwigh en altoos heijligliјck te onderhouden. Voorts sal den Coningh en zijne Rijcxgrooten niet alleen continueren, jaarlijckx in alle sijne landen de neerstige visite te doen naar alle oude of nieu uijtgewassen nagelbomen, nemaar oock notebomen, en alle die gevonden werden totaal ruineren en uijtroeijen, sonder dat een eenige t'zij nagel- off noteboom magh blijven staan, of ten eeuwigen daage sonder believe off consent van de Compagnie aangeplant mogen werden, zullende den geenen, die men van Conings onderdanen bevind eenige boomen geweten en verswegen te hebben, daar over ten hoogsten strafbaar zijn, ende niet mogen werden verschoont.

Wel gemelte Coningh en zijne Groote verbinden hun oock nu noch ten euwigen dagen, in geene van zijne landen, die hem nu eijgen bennen off naarmaals noch eijgen worden mogte, geene uijtgesondert, in te laten of te admitteren, sonder expresse licentie van de Compagnie, enige Europiaense of Indiaense natien, hoedanig die oock mogen werden genoemt, 't zij France, Spanjaarden, Portugesen, Engelse, Deenen, Sweeden, Italianen, Hoogduijtsche, off andre; item Macassaren, Javanen, Bantammers, Atchijnders, Solor- of Tijmoresen, Mooren, Bimanesen, geene exempt.

Van alle welcke opgenoemde ofte andre natien, hij, Heere Coningh, off sijne rijxgrooten in geene van haare landen ook niet sullen vermogen te admitteren eenige gesanten, besendingen, brieven, 't zij dan onder wat naam ofte tijtul het wesen magh, maar gehouden wesen, deselve off en naar herwaarts te wijsen aan den heere Governeur of President, om aldaar gehoort, haar aanbrengen geexamineert, ende, soo het nodigh is, onderlinge gecommuniceert te werden.

Indien de Compagnie met eenige van de voorschreven natien in vijantschap gerogte, tegen sodanige sal hij heere Coningh ende zijne Groote hun oock vijand moeten verclaren en gehouden zijn, tot afbreuck van de sodanige, als het hier om en ontrent te doen is, alle hulpe en bijstant toe te brengen, sonder dat sal vermogen, met de sulcke afsonderlijck van vrede te handelen, veel min met de selve eenige aliantie te sluijten, waartegen sigh de Compagnie oock verbind en belooft, met alsulcke vijanden tot genig verbond van vrede te komen, ten zij wel gedagten Coningh met alle zijne landen ende onderdanen daar in en werde begrepen.

[1]) Zie hiervóór, bldz. 60 v.v.

[2]) Mij tot nog toe onbekend gebleven.

Indien 't geviele, dat van d'een off d'ander zijde tot de gemelte heer Coningh en sijne lantsaten enige gesanten afquamen van vorsten, waar mede d'E. Compagnie in vijandschap waare, soo sal hij gehouden zijn en belooft het mits desen, die selve gevanckelijk aan d'Compagnie over te leveren, sonder de selve te verbrengen ofte haar vlugten te mogen faciliteren, veel min te conniveren.

Wijders verclaren opgenoemde heeren Coningh en zijne Groote, hun selve, haare landen en onderdanen te stellen en over te dragen in handen ende onder bescherminge van de Generale Compagnie, deselve mits desen ercennende voor haaren schuts- en schermheer, ja sodanigh dat off t eniger tijt quame te gebeuren, dat enige Europiaanse of Indiaanse natien met off tegen hunnen danck begeerden of poogden possessie off besittinge in enige haare landen te nemen, de Compagnie sonder de alderminste contradictie van ijmand dat selve sal vermogen te hinderen, verbieden en voorkomen, even soo als in haare vrye eijgen landen, gene andere toebehorende, en in welcken gevalle wij bij desen verclaren, deselve in sulcken eijgendom de Compagnie toe te behooren, gelijk wij oock met al ons vermogen en magt die nevens de Compagnie sodanigh beloven te bewaren.

Ende opdat in deze goede overeenkomste en euwigh duurent verbond, door den desen tusschen de Coningh en de Generale Compagnie opgerecht, t'eeniger tijt, bij versterff of andersints, geen scheuringe, breucke off verwijderinge mogte opkomen, soo is versproocken en geaccordeert, dat bij versterff van hoog gemelte Coningh (die God de Heere een langdurig leven gunne) de Rijxgrooten geenen successeur tot de croone sullen vermogen vast te stellen sonder toestemmingh en mede advijs van de Compagnie, dat is te verstaan, van den geenen, die wegens de Compagnie alsdan hier sal presideren, alsoo de Compagnie door desen contracte werd ingelaten tot een lidt en mede genood in de Batchianse rijcxregeringe.

Soo het de Compagnie goetdunckt, sal hij tot haare meerder versekeringe van desen contracte en sonder eenigh tegenspreecken mogen vorderen soodanige personen van aansien, om tot ostagiers aan 't Casteel, soo lang als nodigh geacht wert, te resideren, als alsdan de saack compt te vereijsschen; behoudens dat de sodanige door of van wegen de Compagnie in hare gelove niet geturbeert maar allenthalven wel en behoorlijk getracteert sullen werden.

Het sal de Compagnie vrijstaan, allerwegen, daar zij het kompt goet te vinden, op de landen en territorijen van het Batchians gebied te extrueren sulcke vastigheden als in tijde en wijle vereijst mogte

worden, en ook de selve weder in te trecken, naar gelegentheijt van tijt en saacken.

Off 't gebeurde, dat enige Europiaense off Inlantse Compagnies dienaren, vrijburgers, mardijckers, slaven ofte andre onderdanen van de Compagnie om enige begane misdaad off andere duijvelsche boosheijt sig van onder de Comp. ontrecken en op de vlught begeven mogte, sulcke indien se komen onder de Batchianse jurisdictie, sullen terstont gevat en hier aan 't Casteel in verseeckeringe gebracht werden, doch soo eenige Batchiannesen contrarie desen soo eene quame te verbergen ofte te verswijgen, sal hij daar over strafbaar zijn en niet verschoont mogen werden.

Oock en zullen geene Hollanderen of andere dienaren van de Compagnie, tot de Batchiannesen overkomende, om het Christen gelooff af te gaan en de wet van Mahometh aan te nemen, geensints mogen aangenomen, verswegen, geherberght of verschoolen, maar stonts aan overgelevert moeten werden, op peene van swaare straffe, soo enige der Batchianse onderdanen contrarie desen quamen te doen, en soo weder van Compagnies zijde.

Indien enige dienaren of onderdanen van de Compagnie door die van Batchian quamen beledigt, vercort off andersints misdaan te werden, soo sullen des Compagnies officieren deselve vermogen in de ijzers te sluijten om aan den coningh van Batchian daar van kennis gedaan, en als wanneer door Sijn Hoogheijt gecommitteerde gestelt zullen werden, om de saack te examineren ende daarover de welverdiende straffe geexecuteert te werden. Indien weder enige Batchiannesen van Compagnies dienaren of onderdanen benadeelt of misdaan quame te werden, die sullen oock mogen geapprehendeert, maar voorts ten eersten aan de Heer President moeten overgelevert werden, als wanneer dan mede sijne welverdiende straffe, naar bevindinge van de saack, niet en sal ontgaan.

Naar Amboina, Banda en alle andre territorien onder de gehoorsaamheijt van de Compagnie, oock naar Bouton, Macasser, Timor, Bima, Javaanse cust, Bantam etc^{a} en sullen de Batchiannesen gene besendinge doen off derwaarts heene met haare vaartuijgen vaaren mogen, ten zij met expresse licentie van de Compagnie.

Aldus gedaan, geconfirmeert en geaccordeert int casteel Orangie op Maleije den 25^{e} Maart, dogh beswooren, versegelt, ende onderteijckent in de logie op Batchian den 12^{e} April des jaars 1667, bij wegen van de Coningh, geassisteert van **Tissoda,** gewesen goegoegoe, Coninex oom **Jasop,** goegoegoe, **Pamoessa,** capiteijn laud, **Baula,**

segnadie, **Madiolij Taffa,** gnoffamariera, **Salap Toeijgie,** gnoffamaniera van **Sambacquij,**[1]) **Gogare,** gnoffamaniera **Obbije, Sawal,** sabandhaar van Batchian. Van wegen de Generale Compagnie den Superintendent, ten overstaan van den E. president **Maximiliaen de Jong,** den oppercoopman **Danckert van der Straten** ende den capiteijn **Christiaan Poolman.**

CCCXV. BOETON.

25 Juni 1667.[2])

Met Boeton had de O. I. C. reeds langdurige betrekkingen. Zóó sloot Apollonius Scotte reeds in 1613 met „den grootmagtigen Konink" van dit eiland een contract (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 104, v.v., 115 v.v.). Deze relaties waren eenigszins ingewikkeld, omdat in den loop der tijden Ternate en Makassar rechten op dit eiland pretendeerden (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 105, 303, II, *Registers*); Valentijn, *Moluccos*, bldz. 83; *Dagh-Register 1666—1667*, bldz. 112, 251). In den thans woedenden strijd tuschen de O. I. C. en Makassar had Boeton, in 't nauw gebracht door Makassar, de zijde der O. I. C. gehouden, maar niet altijd het noodige beleid betracht. Op Speelman's terugtocht van de Molukken naar Makassar, bezocht hij ook Boeton (17 Juni), waar hij den 25 Juni onderstaand verdrag sloot. (Stapel, bldz. 126, v.v.).

Den coning van **Bouton,** Lasimbatta ende sijne landsgrooten en heeren van den Raadt, bij overstaan van paducca sirij sulthan Mandarsaha, coning van Ternata,[3]) den 30e Maart tusschen welhooggemelte heere Coningh[4]) ende den heere admiraal etca van wegen de Generale Oostindische Compagnie in den name van de Hooge Regeringen van India besloten ende besworen, voorgelesen en bij Hun Hoogheden wel en van dege begreepen ende klaarlijk verstaan wesende, hebben hun daar mede ten vollen konne[5]) geconfirmeert, met verclaringe, hun daaraan sonder de alderminste afwijckinge te sullen verbonden houden, voor soo veel in desen niet anders wert versproocken, in insigte in eenige artijckulen is moeten eenige veranderinge geschieden, vermits alhier tot Bouton van wegen d'Compagnie sigh geen permanente residentie bevindt, als om dat de ge-

---

[1]) ?

[2]) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, I, *Moluccos*, bldz. 83, v.v.

[3]) Op diens verzoek had Speelman hem toegestaan, den tocht naar Makassar mede te maken. (Stapel, bldz. 121).

[4]) Van Ternate. Zie hiervóór, bldz. 356.

[5]) Conne = kennis (Verdam, bldz. 303).

legentheijt van Bouton requireert admissie van dese en geene trafiquanten, die gewoon bennen herwaarts toe te voeren padij en rijs, in trocque van slaaven.

1. Ende is eerstelijk verstaan, dat in desen voor een artijkul geinsereert sal werden het accoordt tusschen den heere coningh van Bouton ende de Compagnie op den laatsten Januari 1667 [1]) gemaackt ende beschreven, van sulcken inhoude, als hier onder vervolgens can werden gelesen.

Door den inhoude van desen geschrifte werd igelijk bekent gedaan, hoe dat in den name van de Generale Nederlantsche Geoctroijeerde Oostindische Compagnie bij ordre en last van den Ed'heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal ende de Heeren Raden van Nederlants Indien, overeengekomen en geaccordeert is met paduca sirij sultan, coning van Bouton, dat den selven op alle de eijlanden van de **Toucabessens,** [2]) onder zijne gehoorsaamheijt staande, ende bijsonder op **Caijloepa** [3]) ende **Wanchi Wanchi,** [4]) oock voorts alle andre, hoe se genoempt, schoon oock onder de Toucabesjes niet gereeckent mogte werden, zal doen omvellen en uijtroeijen te overstaan van zulcke personen, als d'Compagnie daartoe sal begeren te continueren (?), alle nagel en nootmuscaatbomen, die men nu alrede weet, of die men naar desen nog mogte komen te vinden, zonder dat eene daar op sal mogen blijven staan, oock niet op **Pinonco,** [5]) eenigen tijt herwaart geresorteert hebbende onder de gehoorsaamheijt van den Macassar en anders geregtelijk den coning van Bouton toebehorende, 't gunt off onder de Compagnie of wel weder onder zijne gehoorsaamheijt na apparentie nu staat overgebracht te werden. Waarvoor d'Compagnie aanneempt en belooft, aan welmelden Paduca Sirij Sultan jaarlijcx tot een recognitie te vereeren een somme van hondert rijxdaalders, zijnde zoo veel als Zijn Hoogheijt verclaart heeft, jaarlijcx uijt de vrugten van voorschreven eijlanden ruijm te hebben geprofiteert, en waarvan nu het eerste jaar expireren zal met het einde van dit lopende jaar 1667, mits dat kome te blijcken bij rapport van de Nederlantse gecommitteerden, die nu eerstdaags met het volck van welgemelten Coningh derwaarts staen te gaan, dat de ontvellinge

---

[1]) Mij alleen bekend door deze insertie, terwijl de hoofdinhoud voorkomt bij Stapel, bldz. 115.

[2]) Toekangbesi-eilanden, beoosten Boeton.

[3]) Kaledoepa.

[4]) Wangi Wangi.

[5]) Binongko.

en totale uijtroeijinge van voorschreven boomen alsodanigh na de intentie van desen geschrifte effective geschied is, en hetgeene Zijn Hoogheijt gehouden zal wesen, in dier voegen jaarlijckx te laten geschieden, op alsulcke eijlanden en plaatsen op de eijlanden, daar bevonden werd dat het nu niet gedaan is geworden, zonder enige plantagie de novo te mogen doen; of toelaten, dat het door andre gedaan werde, alles ter goeder trouwe, en sonder enig bedrog.

In't jaght Thertolen, ter rhede voor Bouton op den laatsten Januarij A° 1667.

2. Sullende oock voorts op gene andre landen van de coning van Bouton, soo die nu onder sijn gehoorsaamheijt zijn off noch na desen daar onder quamen gestelt te werden, geene noten- of nagelboomen mogen wassen, maar altoos moeten uijtgerooijt werden, 't zij dan oock waar men die kompt te vinden.

3. Op Bouton sullen mogen ter negotie geadmitteert werden sodanige inlantse natie, als hier gewoon bennen te komen met rijs en andre eetbare waren, als te weten, die van Batavia, Javaanse Cust, Patanij, Johoor, Palembangh etc^a, zoolange met de Compagnie ende de coningh van Ternate in vrede bennen, en anders niet; nogtans met dese expresse uijtsonderinge dat geene Mackassaren, schoon oock met de Compagnie in vrede waaren, en sullen vermogen op Bouton of eenige andre onderhorige landen ingelaten werden, ten zij van den geen, die op Macassar van wegen de Compagnie opperhooft is, een pascedul vertoonen.

4. Gesanten van coningen en princen hierontrent, met de Compagnie ende de coningh van Ternaten in vrede zijnde, sullen hier op Bouton wel aangenomen maar niets met deselven besloten mogen worden, als naar voorgaande communicatie en verkregen goetvinden van de Compagnie en de coningh van Ternata, aan wien oock van de aankomste van sulcke gesanten, als het zijn, aanstonts kennisse gedaan moet worden, met bericht, wat haar versoek en begeren is, maar van Macassar sullen gene besendinge van gesanten off brieven mogen aannemen, schoon ook met hun in vreede waaren.

Indien de Compagnie met enige natien, int voorstaande contract genoemt, in vijantschap gerogte, tegen zoodanige sal hij Heere Coningh ende zijne Groote hun oock vijand moeten verklaren, en gehouden zijn tot afbreuk van de sodanige, als het hierom en ontrent te doen is, alle hulpe en bijstant toe te brengen, sonder dat hij sal vermogen met desulcke afsonderlijck van vreede te handelen, Veel min met deselve eenige aliantie te sluijten, waartegen de Compagnie oock ver-

bind en belooft, met alsulcke vijanden tot geenig verbant van vrede te komen, ten zij wel gedagten koningh met alle sijne landen en onderdanen daarin en werde begrepen.

6. De gesanten van vijanden afgekomen, zullen gelijck in het contract staat, gevangen off aan de Compagnie moeten overgelevert worden, doch de wijle Bouton van Compagnies residentie wat verder is afgelegen, zal de Koninck en zijne Grooten sodanige gesanten in goede verseeckeringe moeten houden, tot dat gelegentheijt voorvallen om die te konnen overleveren.

7. Indien den coningh van Bouton aflivigh wierd, dan sullen de rijxraden daarvan ten eersten kennisse aan den coningh van Ternata ende de Compagnie moeten doen, opdat van beijder zijde gecommitteerde mogen werden gesonden, die met den Rijxraad een ander in des overledens plaatse sullen verkiesen, dewelcke, alvoren bevestight te werden, tot onderhoudinge van dit contrackt aan de coningh van Ternata en de Compagnie in handen van voorschreven gecommitteerde den eed van getrouwighheijt sullen doen, en als wanneer oock de Rijxraden aan de nieuwe coningh bij eede getrouheijt sullen beloven, zonder dat de Rijcxraden ooijt vermogen zullen, een Coningh of te stellen en weder een ander in plaatse te kiezen, als met toestaan van de coning van Ternate en de Compagnie, gelijk ook niet de coningh van Bouton en zijne Grooten, den goegoegoe ofte andre diergelijcke hooge officalen uijt haare bedieninge sullen vermogen te rucken met instellinge van andre, maar gehouden wesen de clagten, diese tegen een sodanigen hebben, aan de coninck van Ternata ende Compagnie bekent te doen, om nevens hun daar in en over gedisponeert te werden en is verstaan dat sulcke hooge officialen, oock andere mindere Rijcxgrooten, nieu in bedieninge komende, altoos de getrouwe onderhoudinge van dit contract op den Alcoran sullen besweeren. Maar off het geviele, dat den coning van Bouton tegens dit contract of andersints sich quaame te buijten te gaan, dan sal de coningh van Tarnata ende de Compagnie met de rijcxgroten van Bouton vermogen, soodanigen coningh aff te stellen en in zijn plaatse een ander te verkiesen, zonder eenigh tegenspreecken.

8. De koningh van Bouton zal vermogen, gelijck als tot noch toe, sijne besendingen naar Batavia, Amboina en Ternata te doen, oock in het land der Bougijs,[1]) soo lange onder Compagnie's bescher-

[1]) Boegineezen.

minge verblijven, maar niet naar Macassar, schoon ook met de Compagnie in vreede waaren, of ten zij alvoren van de Compagnie daartoe licentie hebben verkregen.

9. Zoo het de Compagnie goetdunckt, zoo sal sij tot haare meerder verseekeringe van desen contracte en sonder enigh tegenspreecken mogen vorderen sodanige personen van aansien, om tot ostagiers aan 't casteel in Tarnata of Batavia, zoo langh als nodigh geacht wert, te resideren, als alsdan de saacke kompt te vereijsschen, behoudens dat de sodanige door of van wegen de Compagnie in haar gelove niet geturbeert, maar allenthalven wel ende behoorlijck getracteert sullen werden.

10. Het sal de Compagnie vrijstaan, aller wegen op de landen onder het Boutons gebied, daar zij het komt goet te vinden, te maacken alsulcke vastigheden als in tijt en wijle vereijst mogte werden, en waartoe de Coningh en Grooten, met het versorgen van alderhande materialen ende arbeitsvolck, alle hulpe en adsistentie moeten bewijsen tot opbouwinge van dien, hoedanige vastigheden de Compagnie ook sal vermogen weder in te trecken naar gelegentheijt van tijt en saacken.

11. Of het gebeurde dat eenige Europiaense off Inlantse Compagnie's dienaren, vrijburgers, mardijckers, slaven ofte andere onderdanen van de Compagnie om enige begane misdaad ofte andere duijvelsche boosheijt sig van onder de Compagnie ontrecken en op de vlugt begeven mogte, sulcke, in dien se komen onder de Butonse jurisdictie, sullen ter stont gevat en in verseeckeringe gestelt, om met de eerste gelegentheijt door haar weder aan de Compagnie overgelevert te werden. Doch so eenige Boutonnesen contrarie dese soo eene quamen te verbergen ofte te verswijgen, zal hij daar over strafbaar zijn en niet verschoont mogen werden.

12. Oock en zullen geene Hollanderen of andere dienaren van de Compagnie, tot de Boutonders overkomende, om het Christen geloof aan [1]) te gaan en de wet van Mahometh aan te nemen, geensints mogen aangenomen, versweegen, geherbergh ofte verschoolen, maar aanstonts overgelevert moeten werden, op pene van sware straffen, zoo enige der Boutonnese onderdanen contrarie desen quamen te doen, en zoo weder van Compagnies zijde.

13. Indien eenige dienaren of onderdanen van de Compagnie door die van Bouton quamen beledicht, vercort ofte andersints misdaan te werden, soo sullen des Compagnies officieren deselve vermogen

1) Valentijn, bldz. 85, heeft hier juist: „af".

in de ijsers te sluijten, om aan den coningh van Bouton daar van kennis gedaan, en als wanneer door Zijn Hoogheijt gecommitteerde gestelt sulen werden, om de saack te examineren en daarover de wel verdiende straffe geexecuteert te werden. Indien weder enige Boutonders door Compagnie's dienaren of onderdanen benadeelt ofte misdaan quame te werden, die sullen ook mogen geapprehendeert, maar voorts ten eersten aan de Compagnie moeten overgelevert werden, als wanneer dan mede zijne wel verdiende straffe naar bevindingh van saack niet en sal ontgaan.

Aldus gecontrackteert, gedaan, geaccordeert tusschen quitchiji Lassimbatte, coningh van Bouton en zijne landsgrooten ter eenre, ende **Cornelis Speelman,** superintendent, admiraal etc^a in name van de Hooge Regeringe van India op Batavia, representerende de oppermaght van den Nederlantsen staat int gemeen ende de Generale Compagnie in 't bijsonder, ter andere zijde. Ten overstaan en personele bijwesen van paduca sirij sultan **Mandarsaha,** coningh van Ternata, met zijnen capitein laud of zee-admiraal Reti, in het schip 't hoff van Zeelandt, leggende geanckert in de Victorije baij [1]) voor Bouton, op den XXV Junij A° XVICLXVII. Zijnde van de zijde van Bouton versegelt, onderteeckent en op den Alcoran naar den Mahumetaense wijse besworen, door paduca sirij sultan **Lasimbatta,** coningh van Bouton, **Jijperamba,** goegoegoe, **Lahassa,** ouden zeeadmiraal, **Touanpamanna,** hoccan off rijx regter, **Lajipalaut,** capⁿ laut, **Lagoelaguntij,** rijcxraadt, **Manduratj, Labatdjigon, Laourij, Lambolodij, Cakialij Lasoule, Manduratij, Lawassa, Latoecandera, Ladingo, Lamoelo, Lamoessa, Labningi Laboa, Lamarija, Lambolodij, Lapula, Bongaporra, Latoeera, Lamantij, Lasseleja, Lancoeno, Lassoelo,** alle Raadsheeren; en van wegen de Compagnie door den Superintendent, geadsisteert met den oppercoopman **Danckert van der Straaten,** de capiteinen **Christiaen Poleman** en **Pierre Dupon,** benevens 's Compagnie's groot zegel. Ende heeft paduca sirij sultan Mandarsaha als mediateur, en in desen oock selfs geintresseert, sijne rijxbesegelinge, nevens de onderteijckeningh van den capiteijn laud **Reti** hier bij gevoegt, zijnde hier van gemaakt twee originele instrumenten, d'eene voor den Coninck van Bouton, d'ander voor de Compagnie; item een autentijk afschrift voor hooggemelten coningh van Ternate.

[1]) Vermoedelijk zoo genoemd naar de overwinning op de Makassaren van 4 Januari 1667.

CCCXVI. SUMATRA'S WESTKUST.

25 Juli 1667. [1])

Den 10 Augustus 1666 werd in Rade van Indië benoemd tot „permanent opperhooft" op Sumatra's Westkust (met residentie te Padang) de koopman Jacob Jorisse Pits, toen in commissie naar Palembang, Djambi, Malaka, enz. Van laatstgenoemde plaats ging hij in 't begin van 1667 naar Sumatra's Westkust om Abraham Verspreet in het gezag te vervangen. Dáár op de Westkust was het alles behalve rustig geweest, sedert de dagen (1663) van Jan van Groenewegen. (Zie hiervóór bldz. 251, v.v.). Herhaaldelijk was het tot ernstige vijandelijkheden gekomen, waarbij Atjehers hun rol speelden. Vooral in 1666 werd de toestand voor de onzen moeilijk, maar Verspreet die van Batavia naar de Westkust was gezonden, was de toestand weer spoedig meester. Een der blijken van onzen invloed is onderstaande „opdragt", waarbij Salida met zijn gehoopte goud- en zilvermijnen in onze handen kwam. (*Dag-Register 1666—1667*, bldz. 131, 241, 301, 404; Van Basel, bldz. 20, v.v.).

Translaat opdragt van de negorije **Sillida** met de daaronder gehorende landen en t eijland **Chinke** [2]) gedaan door de sultans tot **Bajang** [3]) en **Indrapoura** benevens den radja **Trousang** [4]) met sijne en Bajangse ponglous [5]) aan den heer commandeur **Jacob Jorisz Pits.**

Int jaar naar Mahomets geboorte 1078, synde by ons Christenen tjaar 1667, heeft den sulthan tot Bajang, **Achmet Chia,** sulthan **Mamet Chia** van Indrapoura, radja van Trousang ende gesamentlyke panglous van Bajang en Troussang de negorye Sillida met alle de daaronder sorterende plaatsen en landen en plaatsen, van de rivier Lompo [6]) noordwaards tot Pijnen [7]) suydwaarts, benevens 't eyland Chinko, aan den commandeur Jacob Jorisse Pits, anders by de Maleyers Bintara radja gen[d], opgedragen, soodat hij, Sulthan, benevens den sulthan van Indrapoura en radja Troussang afstand doen van alle hare verdere pretentien op deselve landen onder voorwaarden dat sij nog niemand van de hare ofte hare nakomelingen ten genigen dage daarop meerder sullen mogen pretenderen, en sal den commandeur naar desen niet vermogens wesen gesegde landen aan ymand

[1]) Uit Contractboek III. Ook in *Overgekomen brieven en papieren* 1682, Zesde boek, folio 997[vo]. — De datum staat niet geheel vast. — Vgl. de noot aan het slot.

[2]) Poelau Tjingkoeek in de baai van Painan. Hierop was in 1666 een versterkte loge gebouwd, de eerste „vastigheid" der O. I. C., tevens een korten tijd de zetel van haar machtsuitoefening op de Westkust. (*Encyclopaedie*).

[3]) Bajang bij Painan.

[4]) Taroesan.

[5]) Penghoeloe? — „Pouglou een Regent op Sumatra". (*Versameling*).

[6]) Loempo.

[7]) Painan.

van de genoemde sulthans tot Bajang en van Indrapoura weder over te geven maar sal gehouden sijn, deselve landen niet meer willende aan houden, aan den Gouverneur Generael tot Batavia opdragen.

Dit is besloten ten eylande Chimco binnen Compagnies,[1]) den 25e dag der maand Toemakadu Cachiaar,[2]) synde by ons in de maand July.

Ter presentie van volgende getuiggen: den orangcaja Panglima radja, gouverneur **Torre Narra,**[3]) Sr. **François Bakker** en **Johannes Melman,** geschreven door catip moeda[4]) en is besegeld met het siap van den koning van **Maningcabo,**[5]) gent Paducca Siry Sulthan Achmet Chia Ibirou Binouati Excandaar Dol Carouitie Riajat Cia Ilula Sialam.

CCCXVII. MAKASSAR.

18 November 1667.[6])

Na de verdragen van 19 Augustus en 2 December 1660 (zie hiervóór bldz. 168, v.v.) werden de verhoudingen tusschen de O. I. C. en Makassar al spoedig weder van twijfelachtigen aard. Met het toegezegde vertrek der Portugeezen uit Makassar vlotte het niet; de Makassaren versterkten zich, vooral langs de kust; Kalamata bleef in Makassar stoken tegen de O. I. C.; moeilijkheden bleven er bestaan tusschen Makassar met Boeton en ook met Ternate enz. enz. En ofschoon sommige dezer geschilpunten geheel of gedeeltelijk werden uit den weg geruimd, er kon geen sprake van een duurzamen vrede zijn. In 1665 werd de toestand gespannen en de koopman Abraham Verspreet, die onze zaken daar leidde, lichtte het kantoor met „den geheelen ommeslag" en vertrok naar Batavia. Makassar ging voort zich uit te breiden, o.a. ten nadeele van Ternate; de toestand werd gaandeweg

---

[1]) Vermoedelijk is hier een woord uitgelaten: „logie".

[2]) Welke maand hier wordt bedoeld, is mij niet duidelijk. Dschemādi el aecher? Maar deze maand van 1078 loopt van November tot December 1667. Van Basel, bldz. 25, heeft ook „Julij", maar hij kan dit exemplaar van het contract hebben gebruikt. In *Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 398, wordt deze „opdraght" gesteld op 12 December 1667, „waervan de originale acte niet te vinden is, over sulx is 't selve weder gerenoveert". Daarentegen wordt in de renovatie van 1671 (vgl. hierachter) gesproken van „den 25en dagh van de maend Augusty" (t.a.p., bldz. 401).

[3]) ? Siry Narra, (*Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 401).

[4]) Katib, schrijver.

[5]) De vorst van Minangkabau was door de O. I. C. nominaal hersteld in de opperhoogheid over Sumatra's Westkust, vroeger naar het schijnt door hem bezeten. Dit herstel was een middel om de potentaatjes op die kust door middel van Minangkabau aan ons te binden. (Van Basel, bldz. 25).

[6]) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, III, 2, *Macassaarsche Zaaken*, bldz. 160 v.v. en bij Stapel, bldz. 237, v.v.; en (verkort) in het *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 42, v.v.

zeer kritiek en den 5 October 1666 werd in Rade van Indië besloten, een flinke expeditie onder commando van Cornelis Speelman naar Makassar te zenden (zie hiervóór, bldz. 346), aan welk besluit den 24 November gevolg werd gegeven. Aan boord bevonden zich ook Boegineezen, voor Makassar uitgeweken naar Jáva, onder leiding van den bekenden Aroe Palaka. Na een langdurigen strijd, waarin de O. I. C. ten slotte in het voordeel bleef, begon Speelman 29 October de onderhandelingen, om verder bloedvergieten te voorkomen; maar Makassar ging hierop niet in. Eindelijk in November gaf het toe en na lange onderhandelingen kwam 18 November het Boengaaisch traktaat tot stand. (Stapel, bldz. 68—191 en de Bijlagen en vooral ook de aangehaalde litteratuur).

Naarder artijckulen ende poincten waarop tusschen den groot mogenden Paducca Siri sulthan **Hassan Oudijn,** coninck, ende vordere Regeringe van **Maccassar** ter eenre, ende den Heere **Cornelis Speelman,** oud gouverneur van de cust Chormandel, superintendent en commissaris over de Oostersche provintien, admirael en chrijgoverste over de scheeps- ende chrijgsmaght in den name van den Ed. Heere Joan Maatsuijcker, Gouverneur Generaal ende de Heeren Raaden van India, representerende de Hoge Regeringe en oppermagt van wegen de Generale Verenigde Nederlantse Geoctroijeerde Oostindische Compagnie alhier in India, ter andere zijde, is gemaackt, gesloten ende vastgestelt een eeuwig duurende, vaste ende goede vrede, vrientschap en bontgenootschap.

1.

Worden geconfirmeert voor goet, vast ende van waarden gehouden de contracten in dato 19 Augusto A° 1660 op Batavia in 't Casteel, tusschen den coninck van Poepoe, volmagtige van hooggemelte regeringe op Makassar, en de heer Gouverneur Generaal ende de heeren Raaden van India, item in dato 2° December 1660 tusschen de voorseijde regeringe en Jacob Cau als Commissaris van gedagte hun Ed° gemaackt ende gesloten, sullende de selve in alle haare deelen en poincten sodanigh naar gevolgt werden, voor soo veel die in desen niet en werden wedersproocken.

2.

Sonder eenig uijtstel sullen aan handen van den Admiraal overgegeven en getransporteert werden alle Europiaense dienaren en onderdanen van de Compagnie, die haar present op off ontrent Macassar bevinden, soo die nu nieulijcx sijn overgelopen, als die noch van voortijde hier mogten gevonden werden, gene uijtgesondert.

3.

Dat aan handen van de Compagnie sullen overgelevert ende gerestitueert werden alle scheepsgereetschappen, canonnen, contanten en andere goederen, gene uijtgesondert, welck uijt het schip de Walvisch op Zaleijer[1]) ende 't jaght de Leeuinne op poulo Don Doango[2]) verongeluckt, gebergt ende tot noch toe aan de Compagnie bevonden compt te werden niet weder gegeven te wesen, blijvende niet te min eijge aan de hoogstgemelte regeringe van Macassar soodanige acht stucken iser canon, als van de Walvisch hier berusten, indien blijcken dat de Compagnie daarvan met 4000 R^{m} ten jongsten aanwesen van den Commissaris Cau[3]) is voldaan.

4.

Dat als noch sal geschieden prompte ende regtveerdige justitie, te aanschou ende overstaan van den Nederlantsche Resident, over sodanige personen, als men bevinden sal schuldigh en noch in 't leven te wesen aan verscheijde moorden, aen diverse Nederlanders op diversche plaatse gedaan, ende de welcke door de hoogstgemelte Regeringe met alle neerstigheijt sullen moeten werden opgesogt tot afschrick van sodanige boosdaders in toekomende.

5.

De koninck en verdre Groote van Maccassar sullen besorgen, dat nu ten eersten des Compagnies debiteuren komen te voldoen ende te betalen alle 't geene aan de Compagnie schuldigh zijn en ten agteren staan, ende voor soo veel daar aan mogte komen te ontbreecken, dat selve opregtelijck aan d'E. Compagnie te vergoeden; is 't niet dit saijsoen, dan ten langsten 't naestkomende, sonder enig verder dilaij of uijtstel, waar toe hun hoogstgemelte regeringe door den desen specialijk verbint.

6.

Sullen als noch doen vertrecken, in conformiteijt van de laast gemaackte contracten, alle Portugesen met haaren aenhangh, geene uijtgesondert, waar die onder de regeringe van Macassar werden gevonden, ende wijle de Engelse gehouden moeten worden voor

---

1) In 1662, Stapel, bldz. 74.

2) In 1664, Stapel, bldz. 81. — *Dagh-Register 1665*, bldz. 58, v.v. „De schipper en stuyrluyden hebben het eyland (niet) weten te noemen, ... het (wordt) door de Macassaren Don Duanga genoemt". Het kaartje achterin bij Stapel plaatst het benoorden Tello.

3) Op het eind van 1663 en 1664 (Stapel, bldz. 77).

groote aanstookers en veroorsaackeren van het breecken van voorschreven contracten, [1]) soo sal de Regeringe die met al haaren aenhangh met de aldereerste occasie mede van onder haar jurisdictie doen wegh gaan, sonder dat ymant van de voorschreven natien ofte haare creatuuren oijt of oijt naar desen in enige plaatse onder der Maccassaren gebiet weder ter negotie off anders geadmitteert sullen mogen werden; oock nu niet langer mogen verblijven als uijtterlijck tot Ult° . . . [2]) toe. Soo en sal hoogstgemelde Regeringe oock nimmermeer ergens onder haar gebiet nu off naar desen ter negotie off anders mogen inlaaten, admitteren of vergonnen eenige andere Europiaense natie of ymant van harent wegen, 't zij wie se oock zijn, off hoese mogte genoemt werden, geen uijtgesondert.

7.

En wert de Compagnie alleen met uijtsluijtinge van alle andre voorschreven Europiaensche natien onder 't gebiet van Maccassar overgegeven de vrije handel en negotie, sonder dat oock eenige andere Indiaensche natien, 't zij Mooren, Javanen, Maleijers, Aetchinders, Siammers, geen uijtgesondert, hier te merckt ofte coop sullen mogen brengen enige Chormandeese, Suratse, Persiaense, Bengaelse cleden off coopmanschappen, noch oock geen Chinese waeren, daarvan het aenbrengen de Compagnie alleen word toegelaten; en soo bevonden wierden, dat contrarie dese egter quamen te geschieden, dan sullen sulcke cleden en waaren ten proffijte van de Compagnie geconfisqueert ende de overtreders daar en boven gestraft worden, waar onder nogtans niet sijn begrepen soodanige slegte [3]) cleden als op de Oostkust van Java selfs werden geweven.

8.

De Compagnie wert bij desen vrijgekent ende ontslagen van alle tollen en geregtigheden, soo van de goederen, diese compt aan te brengen of weg te voeren, geene uijtgesondert.

De regeringe of onderdanen van Maccassar en sullen naer desen haare vaerten nergens anders mogen maacken als op Balij, Javaense kust, Jaccatra, Bantam, Jambij, Palembang, Johor, Borneo; en gehouden wesen daartoe van de Commandant, van wegen de Compagnie hier residerende, te vorderen pascedullen, op pene dat wie sonder deselve in zee off elders comen te vinden, voor vijanden aangesien

1) Vgl. Stapel, bldz. 86.

2) Niet ingevuld. Evenmin bij Valentijn.

3) Eenvoudige.

en weggenomen sullen, sonder dat voortaan op Biema, Soloor, Timoor etc* enige vaartuijgen senden off oock beoosten den hoeck van Lassen,[1]) sijnde de oostkant van de straadt Zaleijer, comen mogen, oock niet aan d'andere zijde benoorden of beoosten Borneo, naer Mingdanau of de eijlanden daaromtrent, op verbeurte van lijff en goet der gener, die daar elders comt gevonden te werden.

10.

Ende dewijle alle de fortificatien langs de zee-oever van Maccassar meest reflecteren om te dienen tot versterckinge tegen de Compagnie, soo is geaccordeert, dat deselve in alle promptitude sullen geslegt ende weggenomen werden, als Borrambon, Pannekoeke, Gresse, Marisson, Borrebos,[2]) off andere, sullende alleen mogen staan blijven 't groote fort Samboupo voor de Coninck, sonder dat daarnaar desen enige nieuwe daar ter plaatse off elders weder mogen gemaackt werden, ten ware met gemeen goetvinden van de Compagnie.

Tnoorder fort genaampt d'Joupandam[3]) sal stonts naar de solemnele be-eedinge van desen contracten van Maccassers guarnisoen werden geledicht ende aan de Compagnie in bequame en behoorlijk ordre over gegeven, om door haar guarnisoen beset te werden, blijvende het dorp en lant daar onder behorende gelijck voor desen, sonder dat de regeringe van Maccassar sich met de inwoonders van dien sal hebben te bemoeijen; des sullen de coopluijden voor haare negotie aan de Coning soodanige tol ende geregtigh' betalen als tusschen hoogstgemelte regeringe ende Compagnie noch bedongen staan te werden, maar en sal de Compagnie onder 't voorschreven resort niet vermogen aen te nemen of te admitteren eenige misdadigers of soodanige als aan de Coninck ofte Groote eenigh gelt schuldig zijn, ten waare als voorens voldeden, en sal Compagnie's logie oock ten eersten in sodanige ordre als die is gelaten door den coopman Verspreet, 't binnen off buijten 't fort, ter keuze van de Compagnie weder werden opgeregt.

12.

De Hollantse munte, sodanigh als die op Batavia in rijcxdaelders, schellingen, dubbele stuijvers en pitjes[4]) gangbaar is, sal hier op

---

[1]) Kaap Lassa.
[2]) Zie het kaartje bij Stapel op bldz. 63.
[3]) Oedjang Pandang, Rotterdam gedoopt, naar Speelmans geboortestad.
[4]) „Pidjes is seer klijne geld specie". (*Versameling*).

Maccassar in eijgener waarde mede cours hebben, en voor sooveel mogte bevonden werden, dat het de gemeente tegenstont, neempt de Regeringe aan, met alle vermogen deselve munte onder het gemene volck op de basaar mede aangenaam te maacken.

13.

Tot een breucke van de laast verbroockene vrede beloven de Coninck ende Grooten aan de Compagnie op te brengen duijsent slaven en slavinnen, jonge gesonde en volwassche menschen, behoudens dat haar vrij sal staan de betalinge of met slaven selve of met canon, goud, off silver, te doen, werdende in conformiteijt van de Maccassaarse gewoonte in sulcken geval gereeckent op twee en een halff teijl ofte 40 Maccassaarse goude masen ijder, mits dat hiervan ten minste de helfte met de te doene besendinge in Junij aanstaande naar Batavia ende de gansche reste ten langsten t volgende saisoen voldaan werde.

14.

Dat de coningh en Groote van Maccassar voortaan hun niet sullen mogen te bemoeijen met 't lant van **Biema** en 't resort, maar de Compagnie daar met laate gewerden naar hun welgevallen, sonder de selve nu of oijt na desen, op d'een of d'ander wijse, directelijck of indirectelijck met raadt off daat te hulpe te comen tegens de Compagnie.

15.

De hoogstgemelde regeringe bekent gedaan wesende de grouwelijcke moort en groote schelmstuck, waaraan sich de koninck van Biema, sijn schoonzoon crain Dompo, radja Tamborra, radja Sangarre en hun volgers, sterck te samen 25 personen, meest Biemanesen in hare fugie tegens de Compagnie hebben vergreepen, [1]) nemen aan den selven radja Biema en soo veel van sijn consoorten, alsser gevonden werden, aan handen van de Compagnie over te leveren om regtveerdige straffe te ontfangen; insgelijckx crain Montemarano [2]), opdat hij van zijne misdaat in alle ootmoedig vergiffenis versoecke.

16.

Sullen aan den Coninck van **Bouton** ten eersten vergoeden en restitueren alle sodanige menschen als met den laesten in een over-

---

1) Valentijn heeft „furie". Zie over deze zaak Stapel, bldz. 183.
2) Zie hiervóór, bldz. 346 en Stapel, bldz. 141, 183.

val der Maccassaren in dat lant gerooft en weggevoert sijn, voor sooveel de selve noch int leven werden bevonden, gene uijtgesondert, en sullen oock aan den coninck van Bouton uijtkeeren het gelt ontfangen voor sodanige Boutonders als sedert den vercoop gestorven zijn, en dienvolgende niet weder gegeven connen werden, sonder nu off oijt nimmermeer naar desen te houden off te hebben eenige de alderminste pretentie op eenige van de landen van Bouton, daar van bij desen wel expres renuncierende.

17.

Ook zullen aan den coninck van **Ternate** restitueren, in eijgener wijse als int voorstaende 16 poinct, de geroofde menschen van Xulas, en daar benevens 10 stucken ijzer canon, 2 metale prince stucken en 3 bassen, 't sij met de selve die van daar gehaalt sijn off andere in de plaatse, verklarende, op deselve eijlanden enige [1]) pretentie te hebben ofte houden, nevens die opregtelijck renuncierende ten behoeve van gemelte Coninck [2]) van alle gepretenteerde eijgendom op de eijlanden **Saleijer** en **Pantsiano,** als mede op de gantsche **Oostkust van Celebes,** te reeckenen van **Manado** aff tot aan Pansiano toe, d'eijlanden **Bangaij** en **Gapij** als andere op de selve custen gelegen daar onder mede begreepen; item tusschen **Mandhaer** en **Manado** de landen van **Langagij,** [3]) **Caijdiepa, Bool, Tolij, Dampellas,** [4]) **Balaijssangh,** [5]) **Silensa** [5]) en **Caijelij,** van outs de croone van Ternate in eijgendom competerende, en de welcke de hooggemelte Regeringe van Macassar opregtelijk afstaat, belovende nimmermeer naar desen de coninck van Ternate daarinne te turberen.

18.

Voorts renuncieert de hooggemelte Regeringe van alle heerschappije, over de lande der **Bougijs** [6]) en **Loewoe,** [7]) deselve lantheeren erkennende voor vrij geborene coningsprincen ende heeren, daar hij geen de alderminste pretentie op is hebbende, belovende mits dien sonder enig uijtstel den ouden coning van **Sophing** [8]) met alle zijne landen, vrouwen, kinderen, huijsgenoten, goederen, niets uijtgeson-

---

1) Valentijn: „egeene".
2) Van Ternate.
3) Valentijn: „Lambogi".
4) Dampèllas (Menado).
5) ?
6) Boegineezen; dus Boni.
7) Loewoe.
8) Soppeng. — Vgl. Stapel, bldz. 137, 159.

dert, in volle vrijdom te stellen en aen onse handen over te geven, benevens oock sodanige andere heeren Bougijs,[1]) als elders onder het Maccassaars gebiet in gevangenis en ballingschap op heden mogten zijn, item alle vrouwen ende kinderen der Bougijs, welcke noch onder de magt van hooggedagte Maijesteijt mogten gevonden worden, geene uijtgesondert, opdat alsoo de gront gelegt werde tot een opregte vreede ende vrintschap.

19.

Soo verclaren [zij] oock, de coningen van **Laijo**[2]) en **Bancala** met het gantsche lant van **Turata** ende **Padjingh**[3]) en al wat daar onder hoort, staande den oorlogh tot de Compagnie overgekomen, te erkennen voor vrije soningen, Heeren en landen, daarse niet ter weerelt op en hebben noch en houden te pretenderen, de selve ontslaande van alle voorgaande heerschappije en gebied, nu en altoos.

20.

Alle landen door de Compagnie en haare bontgenoten staande den oorlogh verwonnen en verovert, gereeckent van Boeloe-Boeloe aff, tot aan de landen van Turata toe, voorts weder van ginder tot hier aen **Bonaija,** sullen sijn en blijven als eijgen vrij gewonnen landen van de Compagnie en haar bontgenoten, volgens reght van oorloge; waarop mitsdien de Coningh niet meer en behoud enigh regt off eijgendom, noch oock niet op de inwoonderen van dien, blijvende alleen ter dispositie van de Compagnie omme daar met te handelen naar welgevallen, sullende bij overkomste van de koningen van **Panna**[4]) en **Backa** konnen aangewezen werden, wat ons in kragte voorschreeven benoorden Maccassar is competerende.

21.

De landen van **Wadjo, Boeloe-Boeloe** en **Mandhaer,** als zijnde misdadigh aan de Compagnie ende haare bontgenoten, verklaart de hooggemelte regeringe te abandonneren ende ons daar met te laaten gewerden, sonder de selve directelijck off indirectelijk, nu off oijt nae desen te sullen secunderen met volck, wapenen, kruijt, loot, spijse, raad, daet of andersints, hoe het oock genoempt mogte werden, ter goeder trouwe.

---

[1]) Hier wordt dit gebruikt in meer algemeenen zin.

[2]) In de nabijheid van Toeratea, volgens Stapel, bldz. 170.

[3]) Valentijn: „Turata en Badjang". Turata = Toeratea, op de Zuid-Westkust van Celebes.

[4]) Baka (in Mandar).

22.

Sijnde onderlingh verstaan ende overeengecomen, dat de Bougys en Tourateren, die Maccassaerse en weder Maccassaren die Bougijs of Touratse vrouwen hebben, elck de zijne sal vermogen na sich te nemen, t zijnen believen, gelijck als dat betaampt, ende voorts dat nu voortaan de Maccassaren, sig begevende onder de Bougijs en Touraters, oock weder de Bougijs en Touraters onder de Maccassaren, niet sullen vermogen aengehouden off ingelaten werden als met toestemminge ende licentie van ijgelijcx wettigh heer en coning, en sonder die moeten werden afgewezen en weder naar huijs gesonden.

23.

De hoogst gemelte Regeringe [1]) belooft in conformiteijt van t seste artijkul haare landen voor alle anderen natien gesloten te houden, en in cas enige van deselve tegens hunnen danck daar in sich begeerden neder te slaan, deselve met alle vermogen en magt te sullen afweren volgens haare gehoudenisse in cragt van dese contracte; doch ingevalle sij daartoe niet vermogens waaren en onder de hant te swack vielen, als dan de Compagnie als haaren schut- en schermheer tot adsistentie soude versoecken, alsoo wij verclaren, deselve Compagnie in dier qualiteit te erkennen; des sullen sij oock gehouden wesen, daartoe geroepen wesende, de E. Compagnie te adsisteren met alle vermogen tegen sodanige vijanden als hun hier bij of omtrent Macassar tegen de Compagnie mogten openbaren, met verbintenisse, dat sij in geen onderhandelinge van vreede off andersints treden zullen met enige natie, daar met de Compagnie is in oorlogh.

24.

Op alle welcke voorgeciteerde contrackte ende van niew geraemde poincten tusschen hooggedagte coning en Groote van Maccassar, is besloten en gemaackt een altoos duurende vreede, vriend- en bontgenootschap, in de welcke ook werde begrepen de grootmogende Coningen van **Tarnata, Tidor, Batchian, Bouton,** de coningen van **Bougijs, Sopingh, Loeboe, Tourata, Laaijo, Badjingh** met alle haare landen en onderdanen. Item oock **Biema,** ende noch sodanige andere landheeren en vorsten als naar desen sullen versoecken mede in dit bontgenootschap te mogen treeden.

25.

Off het geviele dat tusschen de bontgenoten ende respective

[1]) Zal moeten zijn: „Regeeringen" beloven.

coningen door het een off ander misverstant eenige differentie quame te ontstaen, soo sullen parthijen niet stracx malkanderen daarom eenigh ongemack off oorloge aandoen, maar haar questie de capitain der Hollanders bekent maacken, omme soo het mogelijck is, door bemiddelinge van deselve, de oneenigheden uijt de weg te leggen ende goede broederschap te conserveren, maar indien een van de partije naar geen bemiddelinge luijsteren ende hartneckig blijven wilde, sonder sich na de rede te voegen, als dan sullen de gemeene bondgenoten de andere naar vereijsch ende regt van saake te hulpe komen.

26.

Wanneer nu dit vreede-verbont onderteeckent, beeedigt en versegelt sal wesen, sal de coning en Groote van Maccasser gehouden zijen, nevens den Admiraal naar Batavia te committeren twee voorneme coningen uijt het midden van den Raat, 'tzij crain Tello,[1]) Linques, Poppoe, Cronron, Gresse, Cattapan[2]) off ten minste twee uijt deselver ter keuze van hooggemelte Regeringe, om dese contractie van vreede aen de Ed[e] Heer Gouverneur Generaal ende de heeren Raaden van India te presenteren, en hun Ed[e] agreatie daarop te versoecken, onder verseeckeringe dat gemelte Heeren met contentement weder sullen naar huijs trecken; doch sal het de heer Generaal vrijstaan, wanneer het hem goetdunkt, twee voorneme Coninckx zoone te vorderen, omme soo lange als ostagieren te resideren, als zijn E. meint nodig te zijn, doch sal oock weder de coninck van Maccassar 't zijne believe, bij langer verblijff van een jaar, deselve door andere mogen doen vervangen, ende de Compagnie gehouden zijn, sodanige princen te conserveren in compatibel respect en eere, sonder van ymant de alderminste overlast te lijden.

27.

Tot ampliatie van 't selve artijkul wert vergunt, dat de Compagnie de Engelsen ende haere goederen alhier sal vermogen te lichten en naar Batavia te voeren, sonder dat het de Koninck sal vermogen tegen te staan.

28.

Item tot ampliatie van 't 15 artijcul is belooft, dat indien de Coningen van Biema en Montemarano levende of doot in 10 dagen

---

1) „Een jonckheer in staet naest den Coninck".

2) Zie over hen Stapel, passim.

niet werden gevonden, alsdan tot borge in handen van de Compagnie te stellen zullen de zoone van Biema ende de sone van Montemarano.

29.

De regeringe belooft aan de Compagnie uijt te keeren in vergoedinge van haare oncosten te oorloge 250.000 R^rs invijff moussons, [1]) naest aan een volgende, 't zij in canon, 't zij in coopmanschappen, 't zij in gout, silver, off juwelen, elk na sijn waarde.

30.

Ende opdat alle de bovenstaande poincten des te religieuser mogen worden onderhouden, soo sijn de selve door den conink van Macasser en sijne hier onder geschreven Grooten, en bij wegen van de Compagnie door den Admiraal, nevens oock alle de coningen en princen in dit verbont begrepen, naar aanroepinge van des Heeren Heijligen naame beeedicht, geteeckent en verzegelt, elck op zijne wijse, in een velttent, op Vrijdagh den 18^en November 1667, ontrent Borrombon op Compagnies eijgen gront.

CCCXVIII. MAKASSAR.

9—31 Maart 1668. [2])

Onder hen, welke in den strijd tegen de O. I. C. Makassars zijde waren blijven houden, waren de radja van Tello en de karaëng Linques. [3]) De radja van Tello was ziek en teekende het Boengaaisch traktaat den 25 November 1667 niet. Ook de Karaëng van Linques was of heette ziek (Stapel, passim; *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 77). Beide vorsten „hadden een naerder contract mette Comp.ª gemaeckt ende hun daerbij op nieuw verbonden getrouw te sullen blijven ende gemelte Comp.ª voor haer beschermheer te erkennen". (*Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 76 v.v.).

Naeder contrackten gemaakt met radia Tello [4]) en crain Linques [5]) den 9^e en 13^e Maart A^o 1668.

---

[1]) Vgl. Veth, *Uit Oost en West*, bldz. 23.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, *Macassaarsche Zaaken*, bldz. 164, v.v.

[3]) Beide worden in art. 26 van het Boengaaisch traktaat door Speelman gerekend onder de „Coningen uijt het midden van den raat".

[4]) Tello, een voormalig vorstendommetje ten noorden van Makassar (Gowa). Daarmede wordt het in de geschiedenis veelal verbonden, te meer daar het bestuur over beide rijken veelal dooréén liep.

[5]) Diens stamland lag ten Zuiden van Makassar. (Stapel, bldz. 175). Hij noemt zich zelf koning van „Chinrana (Tjenrana) Linques". Zie hierna het contract met Tjënrana.

Ick, paducca siri sultan **Haroumra**[1]) **Chijt,** coningh van **Tello,** nu in de laast gemaackte vrede met Macassar[2]) gewerden zijnde Compagnies vrunt en bontgenoot, gelijk daarvan het gemaackte ende door ons beeedige contrackt in 't breede spreeckt, mij erinnerende de getrouheijt en vaderlijcke zorge, waar met de Compagnie doorgaans en altoos is aangedaan over haare verbonde vrunden en bontgenoten, verklare door den desen, naar ingenomen advijs van mijne lantsheeren, broeders en onderdanen, te raade te zijn gewerden, mij ende mijne, oock nevens dien mijn gantsche rijcke en jurisdictie, noch nader en int bijsonder met deselve Compagnie te verbinden, en tevens te versoecken dat ik niet alleene in haare bescherminge particulierlijck aengenomen, neen maar oock mijne kinderen, soo bij mijn leeven als naar mijn doot, met mij aengesien mogten werden als ware vrunden en verwanten van de E. Compagnie, die se hout en neempt in haare vaderlijcke bewaringe, opdat ons van niemande ter werelt eenigh leet of onrecht mogte overcomen, 't gunt den Heer Cornelis Speelman, admiraal van Compagnies magten alhier, representerende door craght van zijne commissie de hooge overheijt van den Gouverneur Generaal en Raaden van India op Batavia, te mijnen begeeren door paducca sirij sultan Mandarsaha, Coningh van Ternaten, ende Mamaliang, coningh van Linques, voor gedraagen en te kennen gegeven wezende, heeft het goedertierentlijcken en in een opregte herte believen aan te nemen, mits welcken ick mij, mijne kinderen, broeders en susters, voorts alle mijne rijcxheeren en onderdanen verbinde tot alle opregte getrouheijt, ons gehelijck overgevende aen de goede voorsorge van de Compagnie, alsoo dat haare vijanden en vrunden de mijne en onse, en wij altijt bereit zullen wesen, met en nevens haar, daarse ons comen te roepen, te oorlogh te trecken, gelijck dan oock mijne kinderen en kintskinderen in cas van mijn overlijden sullen staan en blijven onder haare vaderlijcke voogdije. En so der op mijn afsterven geen bij leven waaren of dat sijluijden stervende, geene naarlieten, sullen mijne lantsheeren, broeders en vrunden geenen coninck in mijner plaatse mogen verkiesen als ten overstaan en met goetvinden van de Compagnie. Ja, ingevalle oock sulcke mijne kinderen haar niet naar behooren quaamen te gedragen, sal de Compagnie ten goede van mijn landt en onderdanen oock ymant anders van de naaste in haare plaatse mogen stellen, 't geene ik alles uijt

---

1) Valentijn, bldz. 164: „Harroenarra".

2) Het Boengaaisch tractaat.

opregte herte de Compagnie toevertrouwe. Ende opdat hiervan voor de gantsche werelt blijcken meuge, soo heb ik desen door mijn Rijcx-segel versegelt, ende door dain [1]) Mangappa, mijn broeder, en Carre Motulle met galleran [2]) Care Pato laten onderteijckenen; oock de getrouwe onderhoudinge van dien op den Alcoran naer onse wijse ten bijwesen van de Monsieurs Danckert van der Straaten, oppercoopman, Pierre Dupon, capiteijn en Abraham Gabbema, fiscaal, besworen, sullende, als het des admiraels begeeren en goetvinden sal wesen, desen in mijn stadt en plaatse door openbare gomslagh verkondigt. Aldus gedaan, besworen en versegelt in mijn fort genaempt Tello op den 25e van de maant Ramelan [3]) des jaars 1078, sijnde volgens de Nederlantse stijl den 9e Maart 1668, wesende hier over tot getuijge beroepen den hoogstgeboorenen groot mogenden **Mandarsaha,** coningh van Ternata, en mijnen bloetverwant **Mamalijanij,** coningh van Linques, die tot betijckeninge van dien mede haar zegel hier onder gestelt hebben.

Wij, zijnde geweest expres gecommitteert door den Heere admiraal Cornelis Speelman, verclaaren dat in onze presentie ter plaatse voornoempt alsodanig desen contracte is solemnelijk self oock door de Coning en getuijgen op den Alcoran beeedicht en verseegelt, het selve al te voren duijdelijck begreepen en grondelijck verstaan, gelijck wij het dan oock aan welgemelde sijn E. in dier voegen gerapporteert hebben, en oversulcx g'ordonneert, zij Compagnies zegel hier nevens te stellen, met onderschrijvinge van den Secretaris ten dage en jare als booven. In 't casteel Rotterdam op Maccassar. Was geteijkent: **Danckert van der Straaten, Pierre Dupon, A. Gabbema.** Ter zijde stondt Compagnies zegel gedruckt in rooden lacke, waaronder geschreven stont: ter ordonnantie van den Heer Admiraal voornoemt, ten dage en plaatse gemelt, en was geteijckent **Hendrick Louff,** Secretaris.

Ick **Mamalijanij,** erffconingh van **Chinrana Linques** etca, vrijheer in 't coninckrijck van Maccassar, met rijpe aandagt wel en ter degen opgemerckt, gelesen en begrepen hebbende het geannexeerde contract, waar met te mijnen eijgen overstaan mijnen broeder, den coning

---

[1]) Daëng, een hoofd van lageren rang dan de karaëngs (*Encyclopaedie*), I, bldz. 8).

[2]) Glarang: een inlandsch ambtenaar. (*Encyclopaedie*, IV, bldz. 364).

[3]) Ramadhân.

van Tello, sich aen de Compagnie heeft verbonden, verclare voor mij en alle mijne soonen en dogteren, huijsgenoten, landen ende volcken mij niet alleene mede sodanigh te verbinden, maar oock in 't geheel te stellen onder de gehoorsaamheijt ende de bescherminge van d'E. Compagnie, die ick belove in alle haare beveelens, diensten en ordonnantien nu en altoos in der eeuwigheijt gehou en getrou te wesen, oversulcx tot beteijckinge van waaragtige waarheijt en mijne sincere goede meijninge, hebbe ik desen, houdende het contract van Tello, voor hier in geinsereert, met mijnen sone genaampt Tahara Crani [1]) van **Pateena** [2]) in handen van den admiraal beswooren, versegelt en onderteijckent, mede ten bijwesen van Danckert van der Straaten, oppercoopman, Pierre Dupon, capitaijn, Abraham Gabbema, fiscaal; sijnde hier over getuijge alle bontgenoten, coningen, van wiens wegen haer zegels en hantteeckeningen hier onder gestelt hebben; den groot magtigen coning van **Ternata,** de coning van **Pallaca** en prince **Calamatta,** ende den coningh van **Laijo.** Op den 13e van de maent Maert 1668, zijnde naar onse reeckeninge den 29e van de maent Ramelan des jaers 1078, int casteel Rotterdam op Macassar. Onderstonden de zegels van de coningen van Ternata en Pallacca in rooden lack gedruct. Lager stont: nota dese besegelinge en onderteeckeninge van bovenstaande is eerst in vollen Rade den 31e Maart geschiet. Was geteijkent **Danckert van der Straaten, Pierre Dupon, Abraham Gabbema.** In margine stont Compagnies zegel in rooden lack gedruckt. Daar onder stont: Ter ordonnantie van E. Heer Admiraal ten dage en plaatse voornoempt en was geteijckent **Hendrick Louff,** Secretaris.

CCCXIX. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

29 April 1668. [3])

Pits maakte een voordeelig gebruik van de opdracht door den vorst van Minangkabau aan hem gegeven om dezen op Sumatra's Westkust te vertegenwoordigen, waardoor hij was geworden diens „gemachtighde oprechtelycken aan den gantschen zeekant. Ende daerom soo draeght hij oock de teijckenen van mijn groodtheijt" — schrijft den vorst van Minangkabau aan

---

[1]) Karaèng? Valentijn heeft ook „Crani" en niet: „Crain".

[2])?

[3]) Uit het Contractboek. — Ook in de onuitgegeven *Overgekomen brieven en papieren van 1669.*

den Gouverneur-Generaal [1]) —, zijnde een witte quitasol [2]) ende gaet met een pieck; ook soo vervanght hij den Gouverneur-Generaal aen den zeekant". Onderstaand accoord, dat in de eerste plaats Baros gold, was dan ook van de zijde van Pits gesloten, èn als „Stadhouder der Maning-Cabousen Coninckx", èn als vertegenwoordiger van G. G. & R. (*Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 276 v.v. — Van Basel, bldz. 26; Mac Leod, *De Oost-Indische Compagnie op Sumatra*, Indische Gids, 1904, II, bldz. 1280).

Accoort en eeuwigh verbont, gemaackt tusschen den bouckhouder Joannis Molman als gecommitteerde contrahente voor d'E. Compagnie ende wegens de Inlantse Regeringe de Padangse pongolous Rende de Radja en Radja de Ilheer, [3]) daartoe gequalificeert sijnde van den E. Jacob Jorisse Pits, coopman ende opperhooft deser Westkust etc^a, stadthouder des Maning Cabousen conincx, met desselfs raadt, onder de gunstige approbatie van onse Heeren hoge gebieders tot Batavia, d'Ed'Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal van India ende zijn Ed^e Heeren Raden, uijt den naam ende van wegen d'Verenigde Nederlantse Oostindise Compagnie ende des Maningcabousen conincx ter eenre ende de lantsheren ende Grooten van 't geheele lant van **Baros** [4]) ende d'andere volcken, die daaronder sorteren, ter andere zijde.

Eerstelijck is g'accordeert ende overeengekomen, alsoo gemelte lantheeren en Grooten nu een geruijmen tijt herwaarts, nevens het geheele gros deser Westcust volckeren geseten hebben onder een onwettige ende onbetamelijcke heerschappij der **Aatchinse regeringe,** waarvan zij lieden vele vexatien, gewelden ende onfatsoenelijckheden, van tijt tot tijt door derselver panglimas te lijden hebben gehadt, t'eenemaal geresolveert ende te rade sijn geworden, nevens haar gebuiervolcken, langs dese Westkust geseten (die alle het onverdraeglijcke Aetchinse jock ende volck afgeworpen, ende deselve crone in der eeuwigheijt hebben afgeswooren, nu noch ten eeuwigen dagen geene panglimas of andere Aetchinse ministers, oock geen Atchin-

[1]) *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 277: „Dit is geschreven ende geteijckent den 26en dach van de maendt September op Dijnsdach in 't jaer 1076; wanneer dit geschreven is, is 't gedaen op den troon, genaemt een bondel bloemkens". 1076 moet een schrijffout zijn voor 1078, want 2 Maart 1668 zond Pits dit schrijven aan G. G. & R.

[2]) Port. quitasól, zonnescherm.

[3]) Bij de onderteekening luiden de namen iets anders.

[4]) Baroes.

ders, wie die wesen mogen, dan die gene, die hier geboren, gehuijsvest, getrout ende int bloet met haar vermaegtschapt ende die present met haar in dit verbont begrepen sijn, noijt andere ondert Baros destrict en 't gebiet te sullen dulden, laten aankomen, veel min eenige domicilie aldaar te houden, maar deselve ende het geheele Aatchinse rijk in der eeuwigheijt voor haere dootvijanden te houden. Ende in plaats van dien is geaccordeert ende overeengecomen, dat het voorschreven lant van Baros met de plaatsen, daaronder sorterende, voortaan ende ten euwigen dagen staan ende blijven staen sal onder haaren wettigen beheerscher, den Maningcabousen coninck, ende onder de protexie van desselfs g'authoriseerde stadthouder, den E. Jacob Pits, coopman ende opperhooft langs dese Westkust van wegen de Generale Nederlantse Oostindische Compagnie; ende de gemelte lantsheeren en Grooten ende onderdanen, met haare successeurs, sullen gemelte Maijesteijt van **Maningcabou** als haaren souvereijnen coninck ende hooft erkennen ende d'E. Compagnie als haare verlossers, beschermers ende gebieders, als daartoe van haren coninck gequalificeert sijnde, respecteren, gehoorsamen, houden ende doen houden, gelijk dat behoort, ende als getrouwe bontgenoten ende onderdanen schuldigh zijn. Waarop dan gemelte Compagnie uijt den name ende van wegen den Maninghcabousen coninck, als souvereijnen deser strantlanden, oock belooft ende aanneempt, het voorschreven landt van Baros ende haare ingesetenen voortaan te protigeren, te helpen ende te beschermen tegen alle vijanden, die sich willen vermeten haar te beledigen ofte eenige oorlogh aan te doen, wel verstaande aan de zekant ende ter zee met onse scheepen ende minder vaartuijgen, voor invasie van eenige af te comene Aetchinsè ofte andere inlantse magten, soo veel doenelijk wesen sal, tot welcken eijnde, meerder gerustheid ende verseeckering deses, wij altijt onse cruijssers sullen ordonneren, voor en omtrent Baros, Poulo Telapis alias Verwaijs eijlant gen' [1]) ende verder Noortwaarts tot Chinkel [2]) toe de wacht te houden ende soo veel daar in te doen, als 't enigsints mogelijck wesen sal. Maar of 't egter gebeurde, datter enige Aetchinders quamen te eschapperen en in hare havens en rivieren rendevous namen, soo sullen gemelte lantsgrooten gehouden zijn, onse cruijsers, met een expres vaartuijg daarvan advis te doen, die dan tot haarder hulpe sullen bereijt zijn, opdatse haar met dese

---

1) ?
2) Singkil.

gantsche cust van dit gedrochte mogen suijveren, bevrijt houden; maar verre van strant of lantwaardt in, ofte tegen het volck van het gebergte (de Batas genaempt) en sal d'E. Compagnie niet verobligeert zijn ofte verbonden wesen, haar adsistentie ofte bijstant te doen, oock niet vorder als ons met onse schepen ende minder vaartuijgen sal gelegen coomen.

Ten tweeden, alsoo de negotie deser plaets eenelijck bestaat uijt campher en benjuin, [1]) is g'accordeert, dat niemant anders voortaan in 't lant van Baros ende de plaatsen daar onder gelegen sal vermogen te handelen, dan d'E. Compagnie ende die gene, die als ware bontgenoten, vrunden ende onderdanen des Manicabousen conincx ende van de E. Compagnie op de Westkust zijn, ende voorts alle andere, daartoe met speciale zeebrieven, soo door haar Ed° tot Batavia ofte elders, ofte oock hier door den E. Jacob Pits, opperhooft en stathouder deser strantlanden, sullen wesen voorsien, sonder aan ijmanden anders, wie deselve oock mogen wesen, soo Europianen als van dese landen, vermogen te geven eenigen handel ofte negotie, in voorschreven waaren daar vallende, met uijtsluijtingh van alle volcken en natie, gene uijtgesondert, op pene dat die gene die hem hier tegen sal bevonden werden vergrepen te hebben, aan goet, lijff ende leven gestraft sal werden, naer bevinding van saacken.

Ten derden is versproocken, alsoo 't d'E. Compagnie noch niet gelegen compt, daar een vaste logie te stabileren ofte oock den handel uijt de schepen waar te nemen, voor onse bontgenoten, 't zij Chinesen en Maleijers, den selven open stellen, also die liedens met dese volckeren weten om te gaan, mits de selve gehouden zijn, haaren incoop van cleeden ende andre waren op Compagnies comptoiren ter deser Westkust te doen, ende altijt met zeepassen moeten voorsien sijn, ende wie van de ingesetenen, soo hier of elders desen contrarie bevonden wert gedaen te hebben, sal daar over sonder aenschou van personen, niet alleen sijn goet en vaartuig verbeurt hebben, maar tot een schrick van anderen arbitralijck gestraft werden.

Ten vierden is toegestaan, dat de gemelte Compagnie int districkt ende 't geheele lant van Baros ende de havens daaronder behoorende, sal wesen tolvrij van alle coopmanschappen ende waren, soo (bij aldien sij daar selfs mogten comen te handelen) die sij daar aan brengen ende verkopen als negotieren en uijtvoeren sullen, geene uijtgesondert, maar alle andere vreemde negotianten sullen gehouden

---

1) Benzoë.

wesen te betalen de oude costumale gerechtigheden, die de lantgroten ende andere suppoosten van deselve tot noch toe altijt getrocken ende genoten hebben, sonder meer.

Ten vijfden is overeengekomen, dat den ingesetenen van Baros sal gelicentieert sijn, met haare coopmanschappen en vaartuigen naar **Cottatenga**[1]) en **Padangh** en andere plaatsen nevens haar gebuiervolcken te mogen varen, wel verstaande van daar Zuijdwaarts ende oude[2]) West naar 't eijlant **Nijas,** gemerct voorn' eijlant de principale spijscamer is voor Baros ende de plaatse daar bij gelegen, die bij onthouding ende exclusie van die vaert niet soude bestaan mogen, sonder verder. Maar niet om de Noort naar **Chinckel, Labou** en **Aetche**[3]) of naar een ander eijlant, van hier Noortwaarts gelegen, opdat onder sulcken pretext ende schijn d'eene of d'andere niet naar **Aetche**[4]) oversteecken mogte, doch blijft gereserveert, dat alle vaartuijgen, die in zee van Baros comende ofte derwaarts tenderende, door onse cruijsers gesien, achtervolgt ende versproocken werden, altijt gedogen sullen onse te doene visite, om te sien off sijliedens oock waren en coopmanschappen van Aetche of elders mede voeren, die haar suspect ende haar correndraijerije aen den dach brengen sullen.

Ten sesden is g'accordeert, dat eenige ingesetenen, sijnde van Atchinse extractie doch op Baros geboren, opgebracht ende altoos geremoreert, ende nu onder 't algemein verbont g'includeert, nu noch ten eeuwigen dagen, in de alderminste regeringe off administratie sullen gedult ende getollereert, noch veel min om met eijgen of andere vaartuijgen buijtens lants te mogen varen, negotieren toegestaan werden, maar sullen haar als gemene onderdanen, buijten de alderminste bedieningh, generen, ende ingevalle deselve de minste ongehoorsaamheijt jegens haare overheden, dese lantsgrooten, bethonen mochten, sullenze dezelve licentieren en straffen, soo als naar reeden ende billickheijt geoordeelt sal werden te behooren.

Ten zevenden is versproocken, dat alle vaartuijgen, hier op Baros 'thuijs horende, die naar Nijas, **Poulo Moras**[5]) ende naar Aetche (toebehorende orangkaija Balee, derde pougoulou) uijt geseth ende

---

[1]) Welk Kotatangah op de Westkust hier wordt bedoeld, is moeilijk vast te stellen.

[2]) Om de?

[3]) Laboan Hadji?

[4]) Hier = Atjèh.

[5]) ?

vertrocken, vrij ende liber mogen weder keeren, sonder dat geseijde volckeren in haare goederen t'minste sal ontvreempt werden, met sulcken verstande, ingeval deselve bij aenhalingh ende ontmoetinge van onse cruissers niet soecken te ontvlugten ofte wel, gelijck het meermalen gebeurt, 't vaartuig tegens de stranden jagen ende haar zelfs salveren, in welcken voorval het onse cruijssers onmogelijck is te weten, wien de vaartuijgen ende goederen toecomen en behoren, waardoor seer licht de eijgenaars van dien wel enige schade ende verlies, sonder sulcx te weten, souden te lijden hebben. Wes dan geresolveert blijft, dat dese lantsgroten, om alle sulcke intervallen te precaveren, alle hare ingesetenen, soo op Nijas, ofte elders anders in handelingh leggende, revoceren, ende haar p' de nu gereet leggende Nijas vaartuijgen schriftelijk adviseren zullen, dat ze bij ontmoeting van Hollantse schepen ende vaartuijgen geensints soecken te ontvlugten, maar deselve aan boort comen ende sich de te doene visite gewillich onderwerpen, daar sij desen contrarie doende subject zijn, bij aanhaling alles te verliesen ende over dese contraventie arbijtralijcken gestraft werden.

Ten agsten, enigh dienaar ofte onderdaan van de E. Compagnie ofte derselver bontgenoten, hetzij vrij ofte lijffeijgen, hem in 't lant van Baros comende te versteecken ofte schuijl te houden, en sal niemant van de inwoonderen, groot off cleen, hem vermogen aan te houden ofte te verbergen, maar sal een ijder desulcke gehouden wesen terstont aan te geven, ende aan d'E. Compagnie ofte eijgenaars van dien t'overhandigen op pene van de hoogste straffe.

Ten negensten tusschen die van Baros ende eenige andere nabuierige volcken van dese Westcust, mede van dit verbont sijnde, eenich verschil ofte different comende te ontstaan, en sullen deselve partijen contendenten daar over niet vermogen in de wapenen te comen, ofte d'een d'ander feijtelijck leet te doen, maar sullen gehouden wesen, haar questien d'E. Compagnie ende den stathouder des Maningcabousen conincx bekent te maaken, om bij deselve in der minne (is 't doenlijk) ter neer geleijt, ofte wel met andere bontgenoten, die neutraal sijn, sullen gedecideert ende afgedaan werden naar dat verstaan sal werden te behoren ende welcker uijtspraack deselve partijen dan sullen gehouden wesen te gehoorsamen ende naar te comen, op peene van contrarie doende van de E. Compagnie ende d'andere gesamentlijcke bontgenoten gestraft te werden naar exigentie van saacken of ongehoorsaamheijt, die sal wesen gepleecht.

Ten thiende beloven ende verbinden de voornoemde lantsheren

ende grooten van Baros, alle haare vrunden, subjecten ende onderdanen, die nu jongst naar Aetche genavigeert sijn ende haar onder de Aetchinders onthouden, met den eersten over Nijas p^r de aldaar in negotie leggende Aetchinse vaartuijgen t'huijs te roepen, ende in cas van weijgeringh ende tardance van seven maanden tijts, datse haar voorts ten eeuwigen dagen voor vijanden ende partubateurs van de gemene ruste bij aanhalingh sullen gehouden ende verclaart worden, sonder dat haar in 't minste de naem ende haar geboortplaats van Baros sal comen te verschonen.

Alle welcke bovenstaande gecontracteerde vrede-artijckulen sij, lantsheren en Grooten van Baros, beloven ende sweeren heijliglijk te sullen naarkomen, ende doen naarkomen sonder de minste inbreucke te dulden, ten welcken einde sij, Grooten, dese tot meerder certificatie ende confirmatie hebben onderschreven ende met haare namen geteijckent, gelijk ook bovengenoemde contrahenten uijt den name van den Maninghcabousen coninck ende d'E. Compagnie van haare zijde mede het selve met hare signatuiera ende hantteijcken (op approbatie van haar welgemelte Ed^e voorn^t) ter ordre van den E. Pits onderteeckent ende met aanroeping van den alderheiligsten name Godts, yder op zijne wijse, geconfirmeert ende bevestight.

Aldus gedaan ende besloten op Baros strant besijden [1]) de rivier, ende geschreven in 't jacht Ulpendam, desen 29e April A^o 1668. Was geteeckent Radja **d'Oulou,** [2]) Radja **d'Ilheer,** orangkaij **Balee,** Maradja moeda, Radja **Sittia Lilla,** lantsregeerders op Baros. Hier onder stonden de'eijgen hantteijckeninghs van d^e lantsgrooten. Ter zijden stont **Joannis Melman** als contrahent voor de E. Compagnie, **Rene de Radja d'Ilheer** van de inlantsche regeringh op **Padangh.**

CCCXX. BANDA.

16 Mei 1668. [4])

In Juli en Augustus 1665 [5]) waren contracten gesloten met eenige der Zuidwester-eilanden. Ofschoon mij geen voldoende gegevens ten dienste staan om het met zekerheid te zeggen, blijkt uit het contract zelf wel

1) Besuijden?
2) Hoeloe?
3) Ilir?
4) Uit het Contractboek. In margine staat dáár foutief: „Solor en Timor".
5) Zie hiervóór, bldz. 329 v.v.

voldoende, dat de gouverneur van Banda Cops van de onveiligheid, aan welke de eilandbewoners bloot stonden door aanvallen van buiten af, gebruik heeft gemaakt, om het Nederlandsche gezag daar op hechter grondslagen te vestigen, vooral tegenover buitenlandsche natiën.

In den jaare naar Cristij geboorte 1668 den 16^{e} Maij hebben wij ondergeschreven, afgesanten van den E. Heer Jacob Cops, Raat extraordinarij van India, gouverneur en directeur over d'eijlanden Banda etc., met [1]) bevel van hoogh gemelte E. en uijt de naam van den Ed. heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal over gants Nederlants Orienten van wegen de Honorable ende Uijtlugtige Vereenigde Oostindische Compagnie aen de eene, ende den orangkaij Backer voor hem selven, sijne successeuren en onderdanen aen de ander zijde het verbont van den 11^{e} Julij 1665, tusschen gemelte Compagnie ende hem Orangkaij opgerecht, niet alleen wederzijts vernieut, maar oock noch daar en boven het selve in manieren als volght voor eeuwigh duierent vast gestelt. Te weten:

Articulen.

Dat hij orangkaij Backer als opperste van de vordere orangkaijs **Makisser,** hier onder genoempt, oock uijt den naam van haar successeuren en onderdanen, om dat hun selven onmagtich bevinden, hun lant voor enige vijanden te beschermen, uijt eijgen onbedwongen vrije wille ende versoeck en ten principalen tot teecken van danckbaarheijt voor hunne door ons nu verloste ende hun overgeleverde drij hondert ses en twintigh ingeborene sielen, d'welcke enige rovers van Larentouche [2]) met hunne konsoorten met gewelt samerhant haar ontrooft en op Letij gevoert hadden, als oock om vordere ontallijcke faveuren ende weldaden by hun van d'E. Compagnie genoten, haar selven verclaren, sweren en belijden, geenen coninck, prins ofte staat subject te sijn, als eenelijck de staght [3]) van de Generale Nederlantsche Oostindische Compagnie en in derselver name den E. Heer Gouverneur in Banda, wiens mandaten en beveelen voortaan altoos gehoorsamen en als opregte onderdanen van haar E. sonder eenige contradictie achtervolgen zullen.

2.

Bekennen wij oock dat Haar E. [4]) de volkomene superioriteijt ende

[1]) Uit ?
[2]) Larantoeka.
[3]) Staat ?
[4]) De O. I. C.

eijgendom over onse landen ende volcken uijt regt van onse voorschreven motiven en vrijwillige submissie is competerende.

3.

Beloven en sweeren wij oock, dat van nu voortaan egene andere potentaten, 't zij Engelse, France, Portugezen, Maccassaren ofte eenige andere natien, in hare bevelen sullen gehoorsamen.

4.

Gelijck wij oock beloven, gene verbonden, contracten en alliantien te sullen aangaan ofte houden met eenige andere Europiaense volckeren, buijten d'E. Compagnie, veel min eenige derselver in onse landen te admitteren, maar bij parresse van grootte magt, die wij niet souden connen wederstaan, aen d'E. Gouverneur voornoemt terstont de wete laaten doen, sonder de minste contradictie.

5.

Sweeren insgelijcx, 't selve in cas van andere Indiaanse natien, namentlijck Maccassaren, Boutonnesen, Javanen, Maleijeren etc. te sullen agtervolgen ende haarlieden de comste aan onse stranden niet alleen met alle mogelijckheijt te weeren, maar oock soo mogelijk d'selve gevangen te nemen ende aan de Compagnie over te leveren, ten ware zij met behoorlijcke paspoorten van de E. Compagnie verscheenen. Ende soo wij des onvermogens zijn te doen, daar van alsvooren datelijck preadvertentie aan den E. heer gouverneur in Banda te laaten toecomen om daar in versien te werden, om alzoo de negotie van dese plaats allenigh aan d'E. Compagnie te verblijven, sonder ijmant meer.

7.

Dat daarvoor d'E. Compagnie de bescherminge ende heerschappije over haar aenneemt, tegen alle en een ijder, die haar enige schade, ofte leet aandoen willen, gelijck se dan tot dien eijnde met bevel van d'E. Heer gouverneur hier boven genoempt tot hunne bescherminge van nu of aen ter plaetse daer het best geraden zal zijn, sullen opregten een fortie met 2 punten, en 't selve besetten met een sergiant, 2 korporalen, 16 soldaten en 2 bosschieters, oock 't selve met amonitie van oorlog als provisien soodanig versien, datse tot de naaste besending uijt Banda van alles geen gebreck sullen hebben te lijden.

Deze voorenstaande conditien en artijckulen werden wedersijts belooft, [sonder] eenige de minste jnfractie naergecomen en agtervolgt te sullen werden, 't welck naar dat geseijde organkaij Backer ende

vordere orangkaijen voor haar, hare successeuren en onderdanen, haaren eedt van getrouwigheijt aan hooggemelte E. Compagnie hebben gedaan, en hun van ons een nieuwe princevlagge vereert zij, en wederzijts met onse gewoonlijcke hantteeckeninge becrachtigt.

Actum in de fluijt Loenen, leggende g'anckert aen de W: zijde van Makisser, adij 16e Maij A°. 1668. Onder stont: dit gemerckt bij orangkaij **Backer,** gemerkt bij orangkaij **Memoetij,** gemerckt bij orangkaij **Bouron,** gemerckt bij orangkaij **Leeijrij,** gemerckt bij orangkaij **Noerij, Marten Roos,** gemerckt bij **Gillis Leendertse Duijmeijer. Jan Blinne,** [1] **Christiaen Jurriaenszoon, Abraham Nameur, Alexander Cras, Jan Panne,** [1] **Davit van Zon** en **Joris Maes.**

CCCXXI. SOLOR EN TIMOR.

23 Mei—6 Juni 1668. [2]

In 1655 (zie hiervóór, bldz. 75, v.v.) en 1662 (bldz. 212, v.v.) had de O. I. C. het noodig gevonden, hare betrekkingen met Timor en omliggende eilanden te versterken, waarbij steeds de vrees mèesprak, dat andere natiën (vooral gold dit nog altijd de Portugeezen en hun inlandschen aanhang en de Engelschen) daar invloed kregen of den invloed, dien zij reeds hadden, vermeerderden. (*Dagh-Register 1663*, bldz. 26, 33, 495 v.v.; *1664*, bldz. 33, v., 271, v., 347 v.; *1665*, bldz. 160, v.). Op een bezending, in 1665 door den luitenant Jacob van de Karper ondernomen „totten handel van sandelhout, wasch etc. nae de Noord-Oostkust van Timor", en later „nog Oostelijcker op geseijlt nae de plaetsen Ade en Mantoeta [3]), bleek, dat deze plaatsen verontrust werden door de Makassaren van den Karaeng van Tello, die rechten op een deel van Timor pretendeerde. (*Dagh-Register 1665*, bldz. 59) en daarom verzochten hunne radja's „seer ernstig, dat de Compe daer possessie woude comen nemen.... Op Ade leijt een kopermijn van merckelijke considerasie" (bldz. 282).

I.

Cont en kennelijck zij een ijgelijck dies aangaande, dat wij afgesanten, gesonden uijt den naam van de Heer Jacob Cops, Raet extra-

---

[1]) Vgl. bldz. 331.

[2]) Uit het Contractboek.

[3]) Bij Valentijn, IIIb, *Solor en Timor*, bldz. 121, wordt gesproken van „het Koningrijk van Ade Mantoetoe". Het ligt aan de Noord-Oostkust van Timor, thans op Portugeesch gebied. *Dagh-Register 1665*, bldz. 282 onderscheidt „Ade" en „Mantoete", ieder onder een „radja".

ordinaris van India, gouverneur en directeur der eijlanden Banda, [1]) onder het beleijt van den E. Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal over gants Nederlants Orienten, representerende den staat van de Nederlantsche Geoctroyeerde Oostindische Compagnie ter eenre, ende Malleas, radja van de negerij **Mannatoetoe,** gelegen op 't eijlandt Timor, ter andere zijde, een eeuwig duurent verbont hebben opgerecht, in manieren als volgt.

Eerstelijk belooft hij, radja Malleas, nevens sijn ondersaten, haar te stellen tot getrouwe onderdanen van de Ed[e] Nederlantsche Oostindise Compagnie, die te erkennen en te respecteren alleen voor haar heer en meester, onder wiens gebiet en protexie (naest Godt) sij haar sijn begevende.

Ten tweeden, dat alle coopmanschappen, 't zij slaven, wasch, sandelhout etc., d'E. Compagnie's gadingh zijnde en onder haar gebiet te becomen zijnde, deselve aan d'E. Compagnie voor een redelijcke prijs sullen verhandelen.

Ten derden, dat met geen andere blancke natien, gelijck als Engelse, Portugesen, France, Mackassaren, Maleijers, Javanen, Cerammers of enige andere vreemde natien (die in oorlog met de E. Compagnie soude mogen sijn ofte coomen) sullen handelen, dan alleen met gemelte Nederlantse Oostindische Compagnie, maar integendeel haar van hun landt en strant aff te wijsen, sooveel haar bij onse absentie doenelijck sal wesen totter tijt den E. Heer gouverneur in Banda daar van kennisse sullen gedaan hebben, om daar in te mogen versien, ten ware dat ijmant met een behoorlijck pascedul van d'E. Compagnie arriveerde.

Ten vierden belooft d'E. Compagnie in tegendeel, bij aldien hij, radja Malleas, nevens sijne ondersaten de drie voor-verhaalde articulen poinctuelijck naercomen, de bescherminge over haar aen te nemen, en tegens alle hare vijanden de behulpsame hand te bieden en getrouwelijk bijstant te bethonen.

Tot dien einde soo hebben hem radia Maleas, tot teecken van opregte en vaste genegentheijt 't zijnwaarts, een Compagnie's vlagge

---

[1]) Hoe het komt, dat „afgesanten" van Banda's gouvernement deze contracten sluiten, is mij niet bekend. Op het fort Concordia bij Koepang rendeerde in deze jaren een „opperhoofd van Comps. ommeslagh op Timor". Sedert 1667 Jacob van de Karper (zie boven). Een „Raad" stond hem ter zijde. G. G. & R. correspondeerden direct met Concordia, gaven direct hunne instructies, zonden direct van Batavia de schepen naar Timor. (*Dagh-Register 1663* enz. passim, o.a. *1665*, bldz. 3, 12, 282; *1666—1667*, bldz. 76.)

vereert, om deselve bij verschijninge van onse Hollantse natiën aldaar op deszelfs strant te laten waijen.

Alle 't welcke voorschreven staat beloven wij aan wederzijts te sullen naarkomen. 't Oorkonde deses hebben dese met onse gewonelijcke eetvestinge wederzijts bevestigt, Actum in de fluijt Loenen, g'anckert voor de negorij **Ady,** desen 23ᵉ Maij Aº. 1668. Onderstont: gemerckt [1]) bij radja **Malleas,** gemerckt bij orangkaij **Mollolou,** ende **Marten Roos,** gemerckt bij **Gillis Duynmeyer, Jan Blinne, Christiaan Jurgens, Alexander Cras** en **Jan Panne.** [2])

II. [3])

Cont ende kennelijk zij een ijgelijk dies aangaande, die [4]) wij, afgesanten, gesonden uijt den naam van d'E. Heer Jacob Cops, raad extraordinaris van India, gouverneur en directeur deser eijlanden Banda .... ter eenre, ende den orangkaij van de negorij **Lettemomme,** alias **Adij,** gelegen op 't eijlant Timor, genaampt Amagalij, ter ander zijde een euwig duerent verbont hebben opgeregt, in manieren als volgt.

Tot dien einde soo hebben hem orangkaij Amagalij, nevens sijne ondersaten, tot teecken van opregte ende vaste genegenheit 't sijnwaarts, een Compagnie's vlagge vereert, om deselve bij verschijninge van onse Hollantse natien daar op deszelfs strant te laten waaijen.

Alle t'welcke voorschreven staat, beloven wij aan wedersijts te sullen naarcomen. 't Oorconde deses hebben dese met onse gewonelijcke eetsweeringe wedersijts bevestight. Actum in de fluijt Loenen, g'anckert voor de negorij Adij voort eijlandt Timor. Adij, desen 23

1) Ook hier staan deze „merken" ruw nageteekend in het handschrift.

2) Zie hiervóór en Register.

3) Dit en de volgende (I—III) contracten zijn gelijkluidend met dat met Manatoetoe gesloten. Ik neem dan ook alleen over het begin (verkort) en het onderschrift.

4) „Dat".

Meij 1668. Onderstont: gemerckt bij orangkaij **Amagalij**, gemerckt bij orangkaij **Amlehij, Marten Roos**, gemerckt bij **Gillis Duynmeyer, Christiaan Juriaense** en **Jan Panne.**

III.

Cont en kennelijck sij een ijgelijck dies aangaande, dat wij afgesanten, gesonden uijt den naam van den E. Heer Jacob Cops, Raat extra-ordinaris van India, gouverneur en directeur der eijlanden Banda, ... ter eenre, en den orangkaij Lili Sappa, residerende in de negrij **Weijmassoij**[1]) alias **Adij**, gelegen op 't eijlant Timor, ter ander zijde, het verbont op 31ᵉ October Aᵒ 1667[2]) met hem opgerecht, niet alleen mits desen vernieuwen, maar oock in manieren als volght voor eeuwigduirent oprechten en vaststellen.

Tot affirmatie van 't voorschreven beloven ende sweeren wij aan wedersijts, volcomen naar te coomen en te onderhouden, tot welcken eijnde wij desen met onse gewoonlijcke hantteeckeninge beijdersijts hebben bevestight, met conditie dat meergemelte Eilisappa, sijnde[3]) voor desen ontfangen Compagnie vlagge bij paresse van onse Hollantse natie, altijt belooft te laten waaijen, en desen brieff desnoot sijnde, te verthonen.

Actum in de fluijt Loenen, g'anckert voor de negorij Adij, voor 't eijlant Tijmor Adij, den 25ᵉ Meij 1668. Onderstont: gemerckt bij orangkaij **Amagalij**, gemerckt bij orangkaij **Lilisappa.** Ter zijden de voorschreven mercken stont: N.B. dese twee orangkaijs als geboorne broeders hebben hunne particuliere questie te samen afgedroncken, en belooft te samen geen oorlogh te voeren, maar malkanderen tegen alle Compagnies vijanden getrouwelijck bij te staan, onder eede. Lager stont **Marten Roos**, gemerckt bij **Gillis Duijnmeijer, Jan Blinne** en **Jan Panne.**

---

1) Wemasse, thans op Portugeesch gebied.
2) Mij onbekend.
3) „Sijne". Dit gedeelte van het slot luidt iets anders dan dat van I.

IV.

Wij ondergeschreven, afgesanten van den Ed[e] heere Jacob Cops, raat extraordinaris van India, gouverneur en directeur over de provintie Banda en resorten van dien, onder 't beleijt van den Ed[e] Heer Joan Maatsuijcker, Gouverneur Generaal over gants Nederlandts Indien, wegens den staat der Nederlantse Vereenigde Oostindische Compagnie ter eenre, en den orangkaij Amrosie, als expresse afgesante van de koninginne Bealou ende radja Amalakou, gesamentlijk van de negorije **Era,** [1]) omtrent drie mijlen boven Mannetoetoe gelegen, ter ander zijde, hebben te samen een eeuwighduierent verbont, in manieren als volgt, opgerecht.

Eerstelijck dat sij geen koninck of andere overigheijt, 't zij blancke ofte swarten, sullen gehoorsaam zijn, dan alleen d'E. Compagnie voorn[t], onder welcker bescherminge hun als oock haare ondersaten, als getrouwe onderdanen, sijn stellende, om de selve t'allen tijden, als hunnen Heer en meester te erkennen.

2.

Ten tweden dat zij met geen andere natien sullen negotieren ofte hunne coopmanschappen van wasch, slaven, sandelhout etc[a] aan Portugesen, Engelsen, Maccassaren, Javanen, Maleijers ofte anders, soo blancke als swarte natie, verkopen ofte verruilen, maar hunne handelinge met de E. Compagnie doen, en dat se alle vordre natien van hunne negerijs sullen afwijsen, ten ware zij niet vermogens waaren, hun te konnen tegenstaan, in welcken gevalle zij daarvan kennisse sullen doen aen onse guarnisoenhouders op Kisser. [2])

3.

Ten derden, soo wanneer voorschreven koninginne Bealou en koninck Amalakou, met Ambrosie, de voorschreven poincten getrouwelijck naarkomen, soo belooft de E. Compagnie ofte wij in desselfs naam integendeel, de heerschappije over haarlieden en haarlieder onderdanen te nemen en deselve, naast Godes hulpe, in alles te beschermen en getrouwelijck bij te staan, gelijck dat een overigh[t] betaampt.

Tot teijcken van waarheijt en onser getrouwe genegenh[t] aan voornoemde orangkaij Amrosie, als gecommitteerde van de koninginne

---

1) ? Zal liggen op Portugeesch gebied.

2) Zie hiervóór, bldz. 391.

Bealou en aan radja Amalahou, deser beijderzijts met onse hantteijckens bevestigt ende met eede gesterckt, en haar een Compagnies vlagge vereert, om deselve bij verschijninge van 's Compagnies vaartuijgen ofte volckeren te laten waaijen, Actum op Mannetoetoe ofte aan de have van **Reseboeij,** desen 28ᵉ Meij Aᵒ 1668. Onderstont: dit merck is bij **Amrosie,** afgesante van de koninginne **Bealou,** dit is gestelt bij radja **Amalakou, Maarten Roos, Jan Blinne** en **Joris Maas.**

V.[1])

Cont ende kennelijk sij een ijgelijck, dies aangaande, dat wij, afgesanten gesonden uijt den naam van den E. Heer Jacob Cops, raat extraordinaris van India, gouverneur en directeur der eijlanden Banda ..... ter eenre ende de orangkaijs Ammassado en Ammatoucko, beijde woonagtigh in de negorije **Wakou**[2]) op **Waijma,**[3]) gelegen op 't eijlandt Timor, ter andere zijde, een eeuwigh duirent verbont hebbende opgerecht in manieren als volght.

Tot dien einde soo hebben hun orangcaijen beijdegaar tot teecken van oprechte ende vaste genegentheijt 't zijnwaarts een 's Compagnies vlagge vereert, om deselve bij verschijninge van onse Hollandtsche natie daar op derselver strant te laten waaijen.

Alle 't welcke voorschreven staat beloven wij aan wederzijts te sullen naarcomen. 't Oirconde deser hebben dese met onse gewoonlijcke eetvestinge wederzijts bevestight.

Actum in de chialoup Walinge, g'anckert leggende op dese rheede voor Waijma, desen 3ᵉ Junij 1668. Ende was onderteeckent **M. Roos, Jan Blinne, Davit van Zon, Pieter Adriaense.** Onder stont: in margine gemerckt bij orangkaij **Ammassodo,** gemerckt bij orangkaij **Amasouka.**

---

[1]) De inhoud is gelijkluidend aan die van I—III en VI.

[2]) ?

[3]) Wemasse.

VI.

Cont ende kennelijck sij een ijgelijck dies aangaande, dat wij, afgesanten, gesonden uijt den naam van den E. Heer Jacob Cops, raad extraordinaris van India, gouverneur en directeur der eijlanden Banda.... ter eenre ende den orangkaij Mettelorij, regerende de negerij **Leijweij** [1]) op 't eijlant Timor gelegen ter andere zijde, een eeuwigh duierent verbont hebben opgerecht in manieren als volght.

Alle 't welcke voorschreven staan beloven wij aan wedersijts te sullen nacomen. t'Oirkonde deses hebben dese met onse gewoonelijcke eetvestinge wedersijts becragticht.

Actum in de chaloup Walinge g'anckert leggende op de rhede voor Leijweij desen 6e Junij 1668. Was onderteijckent **M. Roos, Jan Blinne, Davit van Son, Pieter Adriaense.** Onderstont: gemerckt bij orangkaij **Matteloor,** gemerckt bij den zoon van voornoemde orangkaij, genoempt **Racomitte.**

CCCXXII. BANGKA EN BILLITON.

22 Juni—25 Augustus 1668. [2])

De aanrakingen van de O. I. C. met Bangka (met Billiton) hielden in de eerste tijden (sedert 1616) verband met die met Palembang, welke vorst zich vorst noemde over „Bancka etc". (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 347, 381). De O. I. C. heeft er over gedacht, Bangka „tot de rendez-vous" te maken. (De Jonge, *Opkomst*, IV, bldz. LXV; V, bldz. 217). Ook was er soms een tamelijk druk handelsverkeer tusschen Batavia en Bangka (Tiele, *Bouwstoffen*, II, bldz. XXV). In later tijden weigerde Bangka de opperhoogheid van Palembang te erkennen, ofschoon nog in 1668 deze zich rechten op het eiland toekende. (*Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 9, 69). In dezen tijd werd het eiland van alle zijden lastig gevallen (zie beneden) en kiahi Samparoe, „gebieder ofte Radja over het gemelte eijland ende oock het eijlant Blytton", kwam den 22 met „een inlants vaertuijgh" te Batavia, „sijnde volgens sijn voorgeven hier verschenen om de Compe te versoeken tot beschermheer over sijne voornoemde landen ende onderdanen". (*Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 83, 106). De Raad van Indië besloot het fluitje de Zandlooper naar Bangka te zenden „om eens ter degen te ver-

1) ?
2) Uit het Contractboek.

nemen, hoe sigt de saecken aldaer toedroegen" (bldz. 107). Intusschen werd 10 Juli aan zijn verzoek voldaan, waarna de radja den 12 Juli naar Bangka vertrok, vergezeld met de Zandlooper onder den onderkoopman Jan de Harde, die den handel diende te beproeven en poolshoogte te nemen van de toestanden op Bangka en Billiton, vooral over de rechten van den radja over en op die eilanden. (Vgl. ook De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. 110).

Aen den Edelen Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal wegens den stant der Verenigde Nederlantsche Geoctroyeerde Oostindische Compagnie in Orienten ende E. Heeren Raden van India.

Geeft te kennen ende remonstreert kiaij **Samparoe,** opperhooft ende gebieder op d' eijlanden **Banca** ende **Bliton,** hoe dat hij remonstrant alhier is koomen aan te landen op het aanschrijven van Thomas Engelse, [1]) inwoonder deser stede. Nietjegenstaande dat hij remonstrant aengesocht is geweest van de Coningen van Jambij, Johoor ende Bantam, ende dat met diverse besendingen ende schenckagie, om sich selven onder haare bescherminge te begeven, doch is bij hem remonstrant alle de bovengenoemde koningen haare versoecken afgeslagen ende geweijgert [2]); ende gemerckt hij remonstrant evenwel nu genegen is, om een beschermheer aan te nemen, waar onder hij remonstrant ende zijn onderdanen sal mogen schuijlen tegens alle voorvallende vijanden, hebbende hij, remonstrant ende zijn volck jegenwoordigh anders geen [3]) als die van Palimbang [4]) ende die van Lampo [5]). Hebbende die van Palimbangh tot sodanige vijantschap geen andere motiven ofte redenen, als eenelijck om dat hij, remonstrandt, den Palimbangsen coninck niet aennemen en wil, om den zelven te erkennen voor zijn, remonstrants, schutsheer [6]). En wat de vijantschap van die van Lompo belangt, [7]) geschiet nergens anders om als eenelijck om haar roverijen te versadigen. Soo ist dat hij, remonstrant, verclaart dat eenelijck bewogen is geworden door het aanschrijvens voornoemt om alhier te koomen, om aan haar Ed^{e} te versoecken, gelijck hij, remonstrant, doet bij desen, dat sijn Ed^{e} mijne

1) Vermoedelijk dezelfde „burger", van wien sprake is in *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 281.

2) Vgl. over Mataram's aansprake op Bangka en Engelsche pogingen, langs den weg van Mataram op Bangka vasten voet te krijgen. De Jonge, *Opkomst*, V, bldz. CXXIII, 254, v.

3) Vijanden.

4) Vgl. nog *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 156, v.

5) Lampongs.

6) Vgl. *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 157.

7) Vgl. *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 9, 41, 58, 69.

E. Heer den Gouverneur Generaal ende de Heeren Raaden van India gelieven willen, hem, remonstrant, ende zijne onderhorige onderdanen, soo op het eijlandt Bancka als op het eijlant Bluton aan te nemen onder haar Ed^e beschuttingh ende bescherming, alsoo hij, remonstrant, ende [de] sijne volkomen geresolveert sijn ende genegen, om d'E. Compagnie aan te nemen voor sijn, remonstrants, ende zijne onderdanen haar schuts- ende schermheer, mitsgaders d'E. Compagnie eeuwiglijck daarvoor te erkennen ende oock gehou ende getrou te sijn en blijven.

Oock en sal geen andre natie op voorschreven eijlanden mogen woonen off negotieren, dan de geene die 't de Compagnie sal willen toestaen, ende bij haare Ed^e aenneminge van sijns, remonstrant, gementioneert versoeck, soo presenteert hij, remonstrant, aan d'E. Compagnie allenigh open te stellen alle sodanige waaren ende coopmanschappen als op de twee bovengenoemde eijlanden is vallende, gelijck als wasch, kaijo garoe, [1]) ijser, schilpatshoorn, witte vogelsnessies benevens alle andere waeren, die noch namaals soude mogen geopenbaart werden; presenteert wijders aan d'E. Compagnie allenig te laten eijgen sijn het recht van in ofte aenvoeren van alderhande sorteringe van Cust-, [2]) Bengaalse, Suratse ende Persiaanse kleeden op beijde de genoemde eijlanden.

Ende op dat haar Ed^e soude mogen verseeckert zijn, wat ende hoedanige goederen op de geseijde twee eijlanden is vallende ofte groeijende, soo versoeckt hij, remonstrant, dat haar Ed^e willen gelieven met hem remonstrant naar Banca ende Bliton te senden seeckere persoon die hij, remonstrant, genegen is aan haar Ed^e te noemen, [3]) aan welcke persoon hij, remonstrant, presenteert te openbaren d'geheele gelegenheijt ende staat van beijde d'eijlanden, soo dat den selven persoon aan haar Ed^e eerst behoorlijcke openinge ende rapport sout connen doen, aan wiens als dan te doene openingh ende rapport hij, remonstrant, belooft voor hem ende [de] sijne sich gewilligh te houden ende gedragen ende om alsdan voorts met d'E. Compagnie op te regten ende te sluijten een goede vast ende bondich contrackt etc.

Het boven gementioneert versoeck van aanneminge onder beschuttinge ende bescherminge en geschiet niet met intensij om d'E. Compagnie lastigh ofte schadelijck te vallen, om den remonstrant ende

---

1) Kajoe garoe, een welriekende houtsoort. (*Encyclopaedie*, I, bldz. 55, „Aquilaria" en bldz. 803 „Gonyetylus").

2) Kust van Koromandel.

3) Zie hierboven de toelichting tot dit stuk.

sijne te adsisteren met maght van volck, schepen, chaloupen ofte andere vaartuigen, maar specteert eenelyck daarop, dat den remonstrant ende zijne onderhorige onderdanen, tot afschrick van alle de geene, die haar vijandelijck soude willen aantasten, gerust ende vredelijk sullen cunnen leven, met de naam te mogen dragen ende voeren, dat de Compagnie haare schutts- ende beschermheer is, en dat d'E. Compagnie wil gelieven hem, remonstrant, mits betalinge tegens een redelijcke prijs, te adsisteren met sodanige ammonitie van oorlogh als van nooden sullen hebben.

Op het schriftelijcke vertoogh ende versoeck door de radja Sampoera, gebieder van de eijlanden Banca ende Biliton, in Rade van India overgegeven ende hier voor onder 22^e Junij jongstleden geregistreert ende bij hem onderteeckent, is heden tusschen de heer gouverneur generaal Joan Maatsuijcker ende de Raaden van den staat der Nederlantsche Oostindische Compagnie ter eenre ende de hooggedachte radja voor hem ende sijne nasaten ter andre zijde, nae enige gehoude conferentie, gemaackt ende opgerecht een onderlingh verbont ende alliantie in maniere als volgt:

Eerstelijck soo beloven de heer Gouverneur Generaal en Raaden van haare zijde, den hooggedachten radja Sampoere met zijn voorschreven eijlanden ende volckeren te nemen ende te houden onder de protextie ende bescherminge van de Compagnie tegen alle vijanden, die hem ofte sijne onderdanen sullen willen beledigen ofte ongelijck doen, in de wijse als bij het geciteert geschrift is gestelt.

Waartegen dan d'hooggedachte radja van zijne sijde voor hem ende nasaten, gebieders van de voorschreven eijlanden, belooft ende aanneempt, de gemelte Compagnie van nu voortaan te houden ende te erkennen voor sijn wettige schut- en beschermheer, soo langh als de son ende maan aen de hemel sullen schijnen, mitsgaders deselve gehou ende getrouw te blijven, als sodanige nau geallieerde betaampt; ende dat hij dienvolgens oock geen andre natie ofte volcken sal admitteren in de landen onder sijn gebiet staande te handelen ofte woonen, dan alleen d'onderdanen van den gemelte Compagnie of die deselve sulckx sal vergunnen ende toestaan.

Ende belooft oock, wanneer weder thuijs gekomen sal sijn, te bewercken en te wege te brengen dat dit contrackt van verbont ende

alliantie bij de Grooten op de voorschreven eijlanden sal worden geconfirmeert ende bevesticht, ende dat daarvan acte gemaakt ende overgesonden zal werden.

Aldus gedaan ende gecontrackteert in de groote raadtcamer des Casteels Batavia, ende hebben partijen contractanten in kennisse van waarheijt dit met haare respective hantteijckeninge bevesticht. Desen 10ᵉ Julij des Jaars 1669. [1])

Het fluitje de Zandlooper met den onderkoopman Jan de Harde kwam den 15 September te Batavia terug. Van het niet on-interessante „dagregister" is „de instantie in corte" opgenomen in het *Dagh-Register 1668—1669* (bldz. 155—159). De handelsvooruitzichten bleken niet van groot belang; ook werd den Nederlanders medegedeeld, dat men op Bangka „niet en wiste, dat daer ander minerael als yser te vinden is".

Op Biliton „hielt een regent van Palimbangh, nevens een tweede persoon, residentie". — Kiahi Samparoe, die zich te Batavia „radja van Banca heeft laeten noemen, was niet meer als een mede gebieder op Banca, van waer hij van de Palimbangers verjaegt was en sedert op Bilitongh hadde gewoont". Hij was „niet meer als een gebieder over de plaetse en rivier Coloor" [2]). De „mede regenten...., grooten ende gebieders" wisten niets van Samparoe's reis naer Batavia, „dog dit overslaende, verclaerden zy alle genegen te zyn om de Compᵉ voor haren beschermheer aen te nemen". Ook de bevolking was „seer genegen de Compᵉ te gehoorsamen".

Den 25 Augustus werd door De Harde het hier volgende „contract gesworen, ingestelt en getekent" [3]).

Op het schriftelyk vertoogh ende versoeck van den Radja Samprou, gebieder van 't land Banca, in Rade van India tot Batavia overgegeven ende onder 22 Junij jongstleden bij hem onderteeckent, wegens

---

[1]) Dit jaartal is natuurlijk foutief en moet zijn 1668.

[2]) Aan de Westzijde van Bangka, zegt het *Dagh-Register*, bldz. 157. Het onderstaand contract zegt: „bij Oosten Banca".

[3]) *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 155—158; vgl. De Jonge, *Opkomst*, VI. bldz. 110, 113, v.

Het hier opgenomen stuk is overgenomen uit *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 158.

d'E. **Paccaur** [1]) van **Coloor, Pabawan** van **Bobos,** [2]) **Pamantra** van **Perlangh,** [2]) **Batinpangoan** van **Rangkat,** [2]) **Palampack** van **Jambou,** [3]) **Padjarin** van **Kajuara,** [4]) **Posoan** van **Pangobotan,** [2]) **Ongoroupi** van **Papoulot,** [2]) **Panoulock** van **Perlangh, Padayen** van **Pajatonte,** [2]) **Pamalack** van **Pinangh,** [5]) **Pajabat** van **Pajabongcou,** [2]) medegebieders van 't eylandt voornoemt, is heden tusschen Jan de Harde, ondercoopman in dienst der Vereenigde Nederlandse Oost-indische Compagnie, van wegen de Ed^e heeren Joan Maetsuyker, gouverneur generael, ende d'E. heeren Raeden van India hier toe gecommitteert, om nader bewys en seeckerheydt te mogen hebben van 't gedane versoeck by voorschreven Radja Samprou, ter eenre, ende de gemelte heeren gebieders voor haer ende haere naesten ter andere syde, na eenige gehouden conferentien een nader onderlingh verbont ende alliantie gemaeckt ende opgeregt in maniere als volgt:

Eerstelyk, beloven de Gouverneur generael en de Raeden van haere syde de welgemelte gebieders met haeren voorschreven eylandt en volckeren te nemen ende te houden onder haere protextie ende de bescherminge van de Compagnie tegen alle vyanden, die haer ofte haere onderdanen sullen willen beledigen ofte ongelyck doen, in der wyse, als by het geciteerde geschrift is gestelt.

Waertegen dan de welgemelte gebieders voor haer ende haere nasaten, gebieders van het voorschreven eylandt, belooven ende aennemen, de gemelte Compagnie van nu voortaen te houden ende te erkennen voor haeren wettigen schut- ende beschermheer, soo langh als de son ende maen aen den hemel sullen schynen, mitsgaders deselve gehou ende getrou te blyven, als soodanige nauw geallieerdens betaemt, en dat zy dienvolgens oock geen andere natien ofte volcken sullen admitteren in de landen, onder haer gebiet staende, te handelen ofte te woonen, dan alleen de onderdanen van de Compagnie of die deselve sal vergunnen ende toestaen.

Wyders, soo belooven ook de gemelte gebieders aen meergeseyde Compagnie voor haer aengenomen protextie een eerlyke recognitie jaerlycx op te brengen uyt de vrugten, die die landen syn uytgevende.

Aldus gedaen ende gecontracteert by Oosten Banca aen de riviere Coloor; en hebben partyen contrahenten in kennisse van waerheydt

---

[1]) *Dagh-Register,* bldz. 157.

[2]) ?

[3]) Djeboes ?

[4]) Kajoe Arang?

[5]) In het onder-district Toboali.

dit met haere respective handteekeningen bevestigt desen 25en Augustus 1668; was geteeckent by de regenten ofte gebieders, hier bovengemelt, ende den ondercoopman **Jan de Harde.**

CCCXXIII. BANDA.

25 Juni—2 Juli 1668. [1])

De fluit Loenen en de sloep Walingen gingen voort, volgens de instructie van den gouverneur van Banda Cops, de verhoudingen te regelen met de Zuidwaarts gelegen eilanden, o.a. met de Zuidwester-eilanden Leti, Moa en Lakar [2]). Onderlinge oneenigheden van de hoofden dier eilanden maakten onder meer regeling der verhoudingen noodig.

I.

Cort ende kennelijk sij een ijgelijk, dies aangaande, dat wij, afgesanten gesonden uijt den naam van den E. Heer Jacop Cops, raad extra-ordinaris van India, gouverneur en directeur der eijlanden Banda en aancleven van dien, onder het beleijt van den Ed^e Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal over gants Nederlants Orienten, representerende den staat van de Verenigde Nederlantsche Oostindische Compagnie, ter eenre, ende de orangcaijs op 't eijlant **Letij,** gen^t **Mesmourij** van de negrij **Battommea,** [3]) Toulota van de negrij **Touttekaij** [4]) ende Soweleekij van de negrij **Lovelullij,** [5]) nevens hunne onderhorige ter andere sijde, het verbont van den 7e September 1662, [6]) 29e Julij [7]) en 10e December 1665 [6]) tusschen gemelte E. Compagnie ende hun orangkaijs opgerecht, niet alleen wederzijts vernieut maar oock noch daarenboven het selve in manieren als volgt voor eeuwig duierent vastgestelt, te weten.

Eerstelijck dat zij, orangcaijs, als opperste van alle de vordere orangcaijs van Letij, oock uijt den naam van hare successeuren en onderdanen beloven, d'E. Compagnie gehou en getrou te wesen, en

---

1) Uit het Contractboek.

2) Thans behoorende tot de residentie Timor.

3) Volgens Veth, *Woordenboek*, I, bldz. 120 ligt Batoe Meauw aan de Oostkust. „Men treft er de vrij groote ruïne van een Nederlandsch fort aan".

4) Zie hiervóór, bldz. 331.

5) ?

6) Mij onbekend.

7) Zie hiervóór, bldz. 332.

dat sij niet sullen gedogen, dat enige Engelse,[1]) Portugesen,[2]) of Macassaren ofte enige andere vaartuijgen, dewelcke met d'E. Compagnie in oorlog zijn, aan dit haar eijlandt sullen mogen comen, en bij aldien eenige sodanige vaartuigen quamen, deselve sullen vijandelijk aantasten ende bij veroveringe van dien deselve gevangen houden totter tijt enige vaartuigen van d'E. Compagnie comen, en als dan de gevangenen, t'zij Portugesen of Macassaren, overleveren, om in handen van de E. Compagnie te geraacken.

Waarvoor wij ondergeschreven weder beloven, aan bovengenoemde orangkaijs Mismourij, Toulota en Sawelekij uijt den naam van de E. Compagnie, dat wij haarlieden voor sooveel gevangene als sij aan d'E. Compagnie soude mogen overleveren, sullen te vrede stellen met sodanige vereringe, als bij den E. Heer Gouverneur in Banda sal geoordeelt werden te behoren.

De voorschreven orangkaijs beloven oock, datse alle vaartuijgen van de Compagnie alhier op haar rhede comende, in alle gelegentheden de behulpsame hant sullen bieden, hetzij met verversinge, water ofte andere behoeftigheden, die deselve benodigt mogte zijn en voornamentlijck met haar te negotieren in alle vruntschap met sodanige coopmanschappen, als op hun eijlant d'E. Compagnie dienstigh en aldaar sullen mogen bevonden werden.

Ten laatsten en voornamentlijck beloven de voornoemde orangkaijs, bijsonder orangkaij Sowelekij, in welckers negrij den orangkaij Backer[3]) noch een hondert negen en dertigh Makisseresen op onse aankomste gevonden heeft en in die van orangkaij Mesmourij thien d°, datse niet alleen deselve, maar noch alle, die na desen noch sullen op haar lant gevonden werden, dewelcke jongst door ons, de Portugesen van Larrentoucke alhier ontjaacht zijn, naar ons vertreck van hier aan den orangkaij Backer getrouwelijck tot den laatsten man toe sullen weder overleveren, om also op haar eijgen lant, van waar sij gerooft zijn, weder gebragt mogen werden.

In tegendeel belooft d'E. Compagnie, bij aldien wij, orangcaijs, nevens hare ondersaten de voorverhaalde artijculen poinctuelijck na te komen, de bescherminge over haar aan te nemen, tegens alle haare

---

1) Reeds 31 Juli 1667 was de vrede te Breda tusschen Engeland en de Republiek gesloten.

2) Dat vooral tegen de Portugeezen werd gewaarschuwd, zal óók verband houden met de gebeurtenissen in Makassar.

3) Zie hiervóór, bldz. 329 enz.

vijanden de behulpsame hant te bieden ende getrouwelijk bijstant te bethoonen.

Tot dien einde hebben zij, orangkays, ons met gewoonlijcke eetsweringe dit wederzijts bevestigt en hebben den orangkaij Sawelekij, omdat zijn vlagge van d'E. Compagnie door de Larentoukse ontrooft is, wederom een nieuwe in de plaatse vereert, om nevens andre bij verschijninge van onse natie te laten waaijen.

Actum in de fluijt Loenen, g'anckert leggende voor Letij op de rhede van de negrij Toutekaij, desen 25e Junij 1668. Onderstont: gestelt bij orangkaij **Taulata,** gestelt bij orangkaij **Sawelckij.** Was getekent **Maarten Roos,** gestelt bij **Gillis Duijnmeijer, Jan Blinne, Jan Panne.**

II.

Cont ende kennelijk sij een ijgelijk, dies aangaande, dat wij, afgesanten, gesonden uijt den naam van den E. Heer Jacob Cops, Raat extraordinaris van India, Gouverneur en Directeur der eijlanden Banda etca, onder het beleijt van den Ed. heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal over gants Nederlants Orienten, representerende den staat van de gantsche Nederlantsche Geoctroijeerde Oostindische Compagnie ter eenre, en den orangkaij van de negrij **Pattij,** genaampt Tettij, residerende op 't eijlant **Moa,** nevens zijn onderhorige ter andere zijde, het verbont tusschen hem en d'E. Compagnie opgerecht in dato 6e December Ao. 1665 [1]) niet alleen bij desen wederom vernieut, maar oock voor eeuwig duierent in manieren als volgt hebben vastgestelt.

Eerstelijck belooft hij, orangkaij Tettij, nevens zijne ondersaten haar te sullen [2]) tot getrouwe onderdanen van de Ede Nederlantse Oostindise Compagnie, die te erkennen alleen voor haar heer en meester, onder wiens gebiet en protexie (naest Godt) sij haar zijn begevende.

---

1) Mij onbekend. — Zie ook noot 3 op bldz. 331.

2) Stellen ?

Ten tweede dat alle coopmanschappen, t'zij slaven, wasch, schilpatshoorn ofte yets anders, d'E. Compagnie gading zijnde, de selve aan d'E. Compagnie voor een redelijcke prijs te sullen verhandelen.

Ten derden dat met geen, hetsij blancke ofte swarte, natie, gelijck als Engelse, Portugesen, Maccassaren, Maleijers, Javanen of Cerammers, ofte enige andere vreemde natie, die in oorlogh met d'E. Compagnie mogte sijn, ofte hier namaals comen, sullen handelen, dan alleen met hooggemelte Nederlantsche Oostindische Compagnie, maar integendeel van hun lant en strant af te wijsen, soo veel haar bij onse absentie doenelijck sal wesen.

Daarentegen en ten vierden, soo belooft d'E. Compagnie, indien hij, orangkaij Tettij, en sijn onderhorige de drie voorschreven artijkulen nacomen, tegens alle haare vijanden de behulpsame hant te bieden ende trouwelijck bijstant te bethonen.

Tot dien eijnde heeft hij, orangkaij, voor desen 's Compagnie steen en vlagge ontfangen, om deselve bij verschijninge van onse Hollantsche natie te thonen en te laaten waaijen.

En dit beijdersijts sal naargekomen werden, hebben desen met onse gewoonlijke eetsweeringe aan wedersijts bevestigt.

In de fluijt Loenen g'anckert leggende voor 't eijlandt Mowa, bij de negerij Jesette[1]), den 29e Junij 1668. Was getijckent: gemerckt bij orangkaij **Tettij,** gemerkt bij orangkaij **Malpe,** gestelt bij orangkaij **Rautouta,** gemerckt bij orangkaij **Rakau, Marten Roos,** gestelt bij **Gillis Duijnmeijer, Jan Blinne** en **Jan Panne.**

III.

Cont en kennelijck sij een ijgelijk, dies aengaende, dat wij, afgesanten uijt den naam van den E. Heer Jacob Cops, Raat Extraordinaris van India, mitsgaders gouverneur en directeur der eijlanden Banda, onder het beleijt van den Edr heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal over gants Nederlants Orienten, representerende den staat van de Nederlantsche g'octroyeerde Oostjindische Compagnie ter eenre, ende de orangkays **Roijwacka,** Loisive en Jorlijt van de

1) ?

negrij **Nannoulij** [1]) op 't eijlandt **Laccar,** [2]) nevens hunne onderhorige ter andere zijde, het verbont tusschen d'E. Compagnie en hun in dato 4ᵉ Aug. 1665 [3]) opgerecht, bij desen wederom vernieuwen en voor eeuwigh duirende oprechten in manieren als volght.

Ten eersten beloven sij, orangkaijs, nevens haare ondersaten haar te stellen tot getrouwe onderdanen van d'E. Nederlantsche Oostindische Compagnie, die te erkennen voor haar heer en meesters, onder welckers gebiet en protexie (naest Godt) sij haar sijn begevende.

Ten tweeden dat alle coopmanschappen, het sij slaven ofte wat onder haar gebiet d'E. Compagnie dienstigh zijnde te bekomen, sij d'selve aan d'E. Compagnie voor een redelijcke prijs te sullen verhandelen.

Ten derden dat met geen andere natie, gelijck Engelse, Portugesen, Macassaren, Cerammers, ofte enige andere, die met d'E. Compagnie in oorlogh souden mogen sijn, ofte hier namaals comen, sullen handelen, dan alleen met gemelte Nederlantsche Oostindische Compagnie, maar in tegendeel haar van hun lant en strant afwijzen en haar alle verversinge, water en andere behoeftigheden ontseggen en weder doen vertrecken, sonder haar enigsints de behulpsame hant te bieden. En bij aldien eenige Portugesen ofte Macassaren etc. tegens hun danck willen landen, sullen deselve soo mogelijk trachten te vermeesteren en gevangen nemen tottertijt onse natie arriveert, aan welcke zijde sijluijden d'selve sullen overleveren tegens soodanige vereeringe als den E. Heer gouverneur in Banda daartoe sal ordineren.

Ten vierden soo belooft de E. Compagnie in tegendeel, indien sij Lackeresen de drie voorschreven artijckulen poinctuelijck naarcomen, de bescherminge over haar aan te nemen en tegens alle haar vijanden de behulpsame hant te bieden.

Toirconde desen hebben wij weder wedersijts dit verbont met onse gewoonelijcke eetsweringe bevestigt. In de chialoup Walingen, leggende geanckert voor de negrij Orwane [4]) op 't eijlant Lacker, desen 2ᵉ Julij Aᵒ. 1668. Was geteeckent **M. Roos, Davit van Zon, Pieter Adriaensen.** Gestelt bij orangkaij **Loisive,** gestelt bij orangkaij **Jorseijt.**

---

1) Een negerij Nanloeli ligt op Leti. (Veth, II, bldz. 547).
2) Lakor.
3) Zie hiervóór, bldz. 332.
4) ? Zie bldz. 332, v.

CCCXXIV. SOLOR EN TIMOR.

14 Juli 1668. [1])

Ook nu weêr strekte de gouverneur van Banda zijne zorgen ook uit over het eiland Timor zelf. De sloep Walingen bezocht ook ditmaal weder dit eiland, gelegen buiten het bestuursressort van gouverneur Cops (vgl. hiervóór, bldz. 393, noot 1).

Cont ende kennelijk sij een ygelijk, dies aengaende, dat wij, afgesanten gesonden uijt den naam van den Ed[e] Heer Jacob Cops, Raat extraordinaris van India, gouverneur en directeur der eijlanden Banda, onder het beleijt van de Ed[e] Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal over gants Nederlants Orienten, representerende den staat van de Nederlantse Geoctroijeerde Oostindische Compagnie ter eenre ende den orangkaij Pere, residerende in de negrij **Maijlij,** gelegen op 't eijlandt **Tijmoor** [2]), ter andere zijde, een eeuwig duurent verbont hebbende opgerecht, in manieren als volgt.

Eerstelijk belooft hij, orangkaij Pere, nevens sijne ondersaten haar te stellen tot getrouwe onderdanen van de Ed[e] Nederlantsche Oostindische Compagnie, die te erkennen en te respecteren alleen voor haar heer en meester, onder wiens gebiet en protexie (naest Godt) sij haar sijn begevende.

Ten tweeden, dat alle coopmanschappen, 't sij slaven, sandelhout, als andre waren etc[a], d'E. Compagnie gading zijnde en onder haar gebiet te bekomen zijnde, deselve aan de E. Compagnie voor een redelijcke prijs sullen verhandelen.

Ten derden, dat met geen andere blancke natie, gelijck als Engelse, Portugesen, France, Macassaren, Maleijers, Javanen, Chorammers, [3]) ofte enige andre vreemde natie, die in oorlogh met d'E. Compagnie soude sijn ofte komen sullen handelen, dan alleen met gemelte Nederlantsche Oostindise Compagnie; maar in tegendeel haar van hun landt af te wijsen, soo veel haar bij onse absentie doenelijck sal wesen, totter tijt den E. Heer gouverneur in Banda daar van kennisse sullen gedaan hebben, om daar in te mogen versien, ten ware dat ymant met een behoorlijcke pascedulle van d'E. Compagnie arriveerde.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Ofschoon ik deze negerij niet heb kunnen terecht brengen, meen ik toch te moeten aannemen, dat zij ligt op het gebied, thans behoorende tot Portugal.

[3]) Cerammers of Gorammers?

Ten vierden belooft d'E. Compagnie in tegendeel, bij aldien hij, orangkaij Pere, nevens sijne ondersaten de drie voorverhaalde articulen poinctuelijck nacomen, de bescherminge over haar aan te nemen en tegens alle hare vijanden de behulpsame hant te bieden en getrouwelijck bijstant te bethonen.

Tot dien einde soo hebben hem, orangkaij Pere, tot teecken van oprechte en vaste genegentheijt t'zijnwaarts, een Compagnie's vlagge vereert, om deselve, bij verschijninge van onze Hollandse natie, daar op desselfs strant te laten waaijen.

Alle 't welcke voorschreven staat, beloven wij aan wederzijts te sullen nakomen. T'oirconde deses hebben dese met onse gewoonlijcke eetvestinge wedersijts bevestigt. Actum in de chialoup Walingen, g'anckert leggende op de rhede Maijlij desen 14ᵉ Julij 1668. Was geteeckent: gemerckt bij den organkaij **Pere,** gemerckt bij **Laromoko,** tolcq, **M. Roos, Jan Blinne,, Davit van Zon** en **Pieter Adriaenszoon.**

CCCXXV. SUMATRA'S WESTKUST.

1668. [1])

„Men sloot ook met die van Korintië.... een verdrag, waarbij zij beloofden al hun goud te Majutta te zullen leveren". (Van Basel, t.a.p. bldz. 26; vgl. Mac Leod, *Sumatra*, Indische Gids, 1904, II, bldz. 1281).

Contrackt gemaackt door den radja Adil op **Majutten** [2]) int bijwesen van den tommagon [3]) uijt den name en van wegen d'E. Compagnie ende des Maningcabousen Coninx ter eenre, met de 12 depaus [4]) off outsten van **Corincien** ter lantwaart Majutta.

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Mac Leod, t.a.p. bldz. 1281, spelt dit „Mendjoeto". Op Valentijns *Nieuwe kaart van Sumatra* (V, 1) ligt „Majutta" ten Zuiden van Indrapoera, ten Westen van „Coringie"; Veth, II, bldz. 472, heeft een rivier „Mendoeta" in de „adsistent-residentie Benkoelen, afdeeling Moko-Moko". Valentijn, V, 1, *Sumatra*, bldz. 14 spreekt van een „gewest van Majutte", waartoe o.a. behoort „het landschap Ajer Diekiet" thans Airdikit.

[3]) Deze toemenggoeng trad dus op zoowel voor de O. I. C. als voor den „Maningcabousen coninck".

[4]) Schrijffout voor „depati's"? Vgl. Valentijn, bldz. 14, 15.

Int jaar Haaseraat,[1]) een duijsent ses en 't seventigh, op den 12e dagh der maant 't Siauwal[2]), op den dagh Senaijan,[1]) beloven ende sweeren de 12 outsten van Corencien in 't bijwesen van radja Adil ende 18 mentris van Majutta,[3]) aen den tommagon **Katip Moeda,** dienaer en volmagtige van den E. Jacob Pits, opperhooft dezer cust, datse nooijt voortaan meer van haare negerije naar Jambij met haar gout ter marckt sullen gaan, maar 't selve op Majutta ter marckt brengen, 't welcke zij beloven, soo lange zij en haare nacomelingen leven, eeuwig en altoos te sullen onderhouden, als hebbende daar op, uijt den name van den Commandeur, uijt handen van den tommagon 12 baaijties ontfangen. Tot teecken dat dit contrackt niet sal gebroocken werden, senden se aan de Commandeur 2 taijlen[4]) Corincies gout, tot een eeuwige onderhouding van een geduierende vrintschap ende alliantie.

CCCXXVI. MAKASSAR.

15 Juli—27 Juli 1669.[5])

Zooals boven reeds bleek gaf het Boengaaisch tractaat geen bestendige vrede. Reeds den 30 April schreef Speelman aan G. G. & Raden, „hoe dat door trouloosheyt der Maccassaarse regeringh de jongst gemaeckte vreede weder tot rupture gecomen ende op 13 April in een openbaren oorlogh verandert was". De vorsten van Gowa en Tello schreven naar Batavia, dat „de reden waerom, dat wy weder oneens geworden zijn, komt van den admiraal selven, alsoo hij ons veel groote lasten opgeleyt en afgevordert heeft, 't geene in 't contract van vrede niet besloten was". Onder hen, die ons toen nog getrouw waren gebleven, waren Kalamata en de radja's van Tello en „Linques". Lang duurde deze gunstige stemming niet: reeds in Mei vielen bovengenoemde twee radja's van de Compagnie af, hierin spoedig gevolgd door den radja van Loewoe, die in December naar Bantam vluchtte. Speelman voerde van zijn kant met kracht den hernieuwden krijg en werd door Batavia met kracht gesteund; ook door Ternate, terwijl hij

---

1) ?

2) Schauwal 1076 zou zijn 17 April 1666. Dit komt niet overeen met de gegevens bij Van Basel en Mac Leod, die de overeenkomst stellen in 1668, evenals dit doet het Contractboek. Ik druk daarom dit contract af in de volgorde, waarin het Contractboek het heeft geplaatst.

3) Vgl. Valentijn, bldz. 14, die „Mantri's" vertaalt met „Rijks Raaden".

4) Zie over de verschillende beteekenis van „thayl" op Sumatra's Westkust *Uytrekening*, bldz. 21, v.v.

5) Uit het Contractboek. — Ook bij Valentijn, *Macassaarsche* Zaaken, bldz. 165.

op een deel der Boegineezen kon rekenen, „hebbende tusschen wegen alles in de cole gelegt, wat hun van den vyandt voor quam". Door dit alles werden „de Macassaerse vyanden door d'onse seer benauwt ende in de uytterste noot gebragt". Den 8 Juni schreef Speelman, „dat de saecken door Godts hulp soo verre waeren gebraght, dat onder Godes hulpe aen een goede uytkomst niet wiert getwyffelt", terwijl den 21 Juli een missive van 9 Juli te Batavia kwam, meldende „de heerlycke victorie, waarmede de Heere 's Comp° wapenen hadde gelieve te segenen in de overwinninge van het groote, coningklycke hoff casteel Samboupo den 24en Juny jongstleden.... de vyandt was landtwaert in gevlucht, hun aldaer ten principalen onthoudende in het casteel Goa, maer hadt van alles gebreck, soodat niet wiert getwyffelt, of zij souden eerlangh haere hertneckigheyt moeten afleggen ende de vrede omhelsen". Ht bericht werd met groote feestelijkheden te Batavia gevierd, „soo met het branden van pecktonnen, etc. als met het drincken van verscheyde roemers op het welvaeren van ons vaderlandt", enz. Spoedig daarop (13 Augustus) werden te Batavia ontvangen „de nadere contracten met den Coningh ende de grooten van Macassar gemaeckt", terwijl Speelman den 16 October der Hooge Regeering berichtte, „hoe dat Zijn E. met een groote sleep van Coningen ende andere grooten binnen 5 à 6 daegen na Batavia stondt te volgen". „Komende dese alle (ongeveer 700 mannen en vrouwen) om haer voor zijn Ed° den heer gouverneur generael ende de Raeden van India te verootmoedigen ende de agreatie van de gemaeckte contracten te versoecken". Den 13 December kwam Speelman „hier ter steede" en den 26 had de verootmoediging plaats in een vergadering van den Raad van Indië en tevens „de aggreatie van de contracten". „Hoe swaer en bitter haer dese soo diepe vernederinge moet gevallen hebben, kunnen best beoordeelen degeene, die kennisse hebben van haer hoogmoedigh en hartneckig naturel". (*Dagh-Register 1668—1669*, passim, vooral bldz. 480 v.v.).

Nader poincten, 1669, waarop den coningh ende galerans, [1]) voorts de geheele regeeringe van **Tello,** item oock crain **Linques,** naar voorgaande verootmoedinge weder tot waarde bontgenoten van de Generale Compagnie en van wegen de zelve, uijt de naam van d'Ed. Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal ende de heeren Raaden van India, aangenomen ende ingelaten zijn door de Heer **Cornelis Speelman,** superintendent en commissaris over de Oosterse proventien, admirael en crijgsoverste over de scheeps- en krijgsmagt, hier op en ontrent Macassar.

Ten eersten.

Dat welgemelten heeren coningen ende de gantsche regeringe heijliglijk onderhouden ende getrouwelijk naarcomen sullen, nu en altoos eeuwiglijck en onveranderlijk, het contrackt en euwig verbont tussen de regeringe van **Maccasser** ende de Generale Nederlantsche

[1]) Glarang (*Encyclopaedie*, IV, bldz. 364), „beteeckenende landt of rijkraed van Tello" (*Dagh-Register 1668-1669*, bldz. 481), „viceroij off stedehouder tot Bonij op Makasser" (*Versameling*).

Compagnie gemaackt, wedersijts versegelt en solemneel be-eedicht op de 18e November 1667 tot Bonaije, [1]) item noch een naerder contract, tusschen den coning ende regeringe van Tello en crain Linques met welgemelte Compagnie aangegaen, besloten, verzegelt ende beeedicht op den 9en Maart des aanvolgende jaar 1668, [2]) verclarende dat het aftreden van het selve, door quaden en verkeerden raadt, haar was ten hoogsten leed, en derhalven, datse hun kenden grotelijcx verplicht, van daar over bij de Generale Compagnie op haare ootmoedige bede genade te hebben ontfangen, aen de welckes goedertierentheijt sij hun mitsdien int geheel overgaven, onder versoeck dat se int reguard van de geltsommen, bij het Bonaeijse verbont besproocken, voor soo veel daar in hare quota aenging, niet boven haare macht beswaart mogten werden, protesterende grotelijcx, onvermogens te wesen tot het voldoen van dien. Sulcx is hun oock verseeckert, dat se ongetwijffelt op hunne verthoninge door de hooge regeringe van India desen aangaande met alle billijcke en betamelijcke civiliteijt getracteert souden werden.

II.

Hebben sij verclaert voor een groote gunste en weldaad aen te nemen, dat de Compagnie haar beliefde te laten behouden haar gemeine handgeweijre en musquetten, en dat ten opsigten sij haar van de vorder regeringe van Macassar afgebroocken hadden ende eerste uijtquamen om haar te verootmoedigen, met beloften dat se sonder eenige verschuijlingh souden aanwijsen ende aanstonts overgeven alle sodanigh licht canon en bassen (swaer canon haddense niet meer) als de coningh ende de regeringe van Tello en crain Linques noch toebehoorden, 't sij dan dat het was berustende in Tello, in Goa, in **Sadrebone** [3]) of elders, sonder daar voor iets te pretenderen, maar bedancten de welgemelte Compagnie grotelijcx, dat se hetselfde beliefde aan te nemen tot afminderinge van opgemelte schult voor de waarde.

III.

Beloven wij tot repetitie en te meerder bevestinge van 't Bonaeijse contract, soo haast het de Compagnie sal believen te ordonneren, de wallen van Tello rondom neder te werpen, en noit andre fortificatien

[1]) Zie hiervóór bldz. 370.
[2]) Zie hiervóór bldz. 380.
[3]) Sanrabonè.

te maacken als naar voorgaande toestemminge en bewilliginge van de Compagnie directelijck noch indirectelijck.

IV.

Ingevalle de coningh ende regeringe van **Goa** haar op de overgesonde acte van perdon niet mede quamen aen de Compagnie te verootmoedigen, dat sij alsdan als getrouwe ende goede bontgenoten van de Compagnie nevens de vordere geallieerde vrienden, deselve souden houden voor haare openbare vijanden en mitsdien de selve naar vermogen helpen doen alle mogelijcke schade ende afbreucke. Doch zoo al schoon den Coningh van Goa wederhorig bleeff, soo en sullen daerom andere coningen en coninghskinderen van Maccassar noch oock geene van d'onderdanen, die haar verootmoedigen en om genade versoecken, niet afgewesen maar aangenomen werden, mits dat de coningh en regeringe van Tello voornementlijk geene luijden van staat en conditie sullen in laten, sonder daarvan telckens prompte advertentie te laten doen.

V.

Dat in gevalle Cronron [1]), als puure oorsaacke van het verbroocken Bonaijse verbont, sich in 't bijsonder niet t'eenemael ongewapent comt vernederen en bidden om genade, sich stellende ter volle dispositie van de Hooge Regeringe op Batavia (onder verseeckeringe, dog ongevergt, dat den selven aan lijff en leven onbeschadigt sal blijven), dat sij hem alsdan in sulcken gevalle sullen helpen vervolgen, vangen off dooden, naar gelegentheijt; en alle goederen, welcke van hem geattrappeert werden, stellen in handen van de Compagnie tot afcortinge van 't gene aan de Compagnie, volgens 't contrackt voorschreven, betaalt moet werden.

VI.

Dat den hoogstgemelten coningh [2]) ter begeerte van de Compagnie sal gehouden zijn tot verseeckeringe van dese nieuwe vereniginge of selve of ymand van sijne Groten, welcke de Compagnie compt te

---

[1]) Valentijn, t.o.p., bldz. 166, heeft juister „Crongron". Bedoeld wordt de karaëng Karoengroeng, die in tegenstelling met zijn vader Pattingalowan een vurig vijand der O. I. C. was. (Zie ook Stapel, bldz. 52 en noot 1); *Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 76, v.v., 96. Men heeft hem niet kunnen „vangen" en hij verscheen niet bij de triomphale Raadszitting te Batavia (vgl. *Dagh-Register*, bldz. 454).

[2]) Van Gowa (Makassar).

vorderen, het zij dan voor altijt of voor enigen tijt, bij en onder ons op een bequame plaatse zal comen wonen.

VII.

Ten laatsten belooft de hoogstgemelte regeringe en crain Linques, om alle quade bedenckingen, diffidentien en misvertrouwen wegh te nemen, datse naarvolgens de costumen, onder de Nederlanders allerwegen gebruijckelijck, noijt binnen Compagnies vastigheden sullen comen, als met weinigh geselschap, doch deselve ongewapent, moetende de verdere swite buijten blijven, ten ware om besondere voorvallende redenen anders wierde toegelaten.

Tot solemnele bevestinge van dit alles soo hebben daijen [1]) Mangappa, [2]) halve broeder van den coningh van Tello, de galerans of rijxraaden van wegen hoogstgemelte coningh vermogens haren credentiael [3]), aen desen originele geanexeert, item crain Linques voor sich selven, en wederomme de boven genoemde daijen Mangappa, de rijxraden Manchielove [4]) ende Depatto, [5]) ijder voor sich selven, desen op den Alcoran solemneel besworen ende tot de meerder bekragtinge van dien noch gedroncken het waater over haare crissen gegoten, beteeckenende naa deses lands wijse, dat indien het verbont quamen te verbreecken, sij alsdan door hare eijge geweeren moeten vernielt werden.

Aldus gedaan ende beswooren, int quartier Jaccatra on den zoom van de vest [6]) van t veroverde casteel Samboupo, ter presentie van de nevenstaande bontgenoten, die desen soo versegelt hebben als onderteekent hebben, soo wel als de geene, welcke als leden van den Raedt [bij] dese negotiatie sijn tegenwoordigh geweest, op de 15^e Julij A^o 1669 binnen het logiement van den Admiraal.

De bovenstaande naerdere poincten, sijn geschreven aan d'eene zijde int Nederlants ende aan de andere zijde in 't Maleijts, en

---

1) Daëng, thans een beleefdheidstitel (*Encyclopaedie*, IV, bldz. 365); „Daans zijn Heere op Maccasser" (*Versameling*).

2) Hij bevond zich te Batavia 20 December „wegen Loya, outste prinse van Layo in 't landt van Turata, geprojecteert tot successe, in zijn vaders plaats". (*Dagh-Register*, bldz. 482).

3) Vgl. hierachter, bldz. 417.

4) „Mantje Louwe, tweede galeran van Tello, welcke offitiens daer overerven" (t.a.p., bldz. 481).

5) Of „de Patto" (Valentijn, bldz. 166) òf Pano: zie beneden.

6) Veste, hier = gracht (Verdam, bldz. 646); trouwens ook thans nog in deze beteekenis gebruikt.

waaren geteijckent: ondert Nederlants bij **Maximiliaen de Jongh, Pieter Coopman, Joan van Oppijnen,** [1] **Joannis Francen, Leendert Rus;** onder 't Maleijts het zegel van crain **Linques** met de naem daarbij, voorts daing **Mangappa,** galeran **Mantsiloe,** galeran **Carre Pano** en daing **Telolo.** [2]) 't Volgende sijn bontgenoten, die present waren: 't zegel van den coningh van **Ternaten,** waaronder staat **Majuda,** jurotullus; [3]) 't zegel van den coning van **Pcping** en zijn naam daarbij: radja **Palacca,** [4]) arou [5]) **Voocque,** [6]) Passa **Poja,** [7]) radja **Cajo,** [7]) palimpa dangh [8]) **Sitake,** [9]) arou pite **Toulawa** [10]) en arou pite **Laompa.** [11])

Den coning van **Tello,** op heden ter selver plaatse verschenen en vergeselschapt zijnde met crain Linques, daijen Mangappa, galeran de Patto, daijen Telolo en andere, soo heeft Zijn Hoogheijt ook in eijgener persone den eed op den Alcoran solemneel gepresteert, en vervolgens tot de meerder bevestinge sijn zegel hier onder doen drucken, benevens ook dat van crain Linques, ende hanttekening van de vordere Grooten op den 21 Julij daaraanvolgende, ter presentie van de nevenstaande bontgenoten. Hebbende oock in gevolge van dien tot vergenoegen van de coning van Tello Sijn Excellentie Calamatta [12]) wegens sijnen broeder, den coningh van Tarnata, item Zijn

1) Niet bij Valentijn.

2) „Dain Tellalo, zoone van Crain Tamelaha, die oom was van Tello", was 20 December te Batavia (*Dagh-Register*, bldz. 480).

3) De sultan van Ternate en zijn djoeroetoelis (schryver) worden niet genoemd bij Valentijn.

4) Zie hiervóór en *Dagh-Register*, bldz. 482; Valentijn heeft beter: „Soping" (Soppeng).

5) „Arou is prins op Celebes" (*Versameling*). Vgl. Encyclopaedie, IV, bldz. 363.

6) Hij komt voor onder de volgelingen van Aroe Palaka op 20 December 1669 (*Dagh-Register*, bldz. 482).

7) Schijffout voor Pacca Coya? (*Dagh-Register*, bldz. 482).

8) Daëng?

9) ? Bij Valentijn: „Sitake".

10) ? Bij Valentijn: „Toesawa".

11) „Arou Pita La Ompo, d' eerste van de zeven Keur Coningen van Bone" (*Dagh-Register*, bldz. 482). Aroe pitoe = zeven vorsten (*Encyclopaedie*, I, bldz. 62).

12) Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 481.

Hoogheijt den coning van Pallacca insgelijcx op den Alcoran gerecoleert den voorgaande gedanen eed op het vreedeverbant tot Bonaije. Was in 't Nederlants geteijckent bij Maximiliaen de Jongh, Pieter Coopman, Joannes Francen, Leendert Rus en int Maleijts 't zegel van den coning van Tello met zijn naem daarbij, dajang Mengappa, geleran Manfiloe, galeran carre de Pano, daing Telolo. D'volgende sijn de bontgenoten die present waren: 't zegel van den Coning van Tarnaten, waar onder staat Majuda, jurotuleus; 't zegel van crain Linques en zijn naam daarbij, 't zegel van den coning van Soping, radja Palacca, passa Poja, radja Caja, palimpoe darij Sitake, arou pite Toulowa, arou pite Laompa.

Op heden verschenen wederomme daijen **Macoule,** [1]) sabandaar, crain **Mamoet** [2]) en crain **Rapahuij,** [3]) geadsisteert met daijen **Mangaliquij,** [4]) daijen Talolo, nog vijff sourouans, [5]) met namen carra [6]) **Ikesa** genaempt **Imama,** carre **Tecca Ijewa,** carre **Telolo Imnanto,** de tolcken carre **Roepa Ilatou,** carre **Gappa Ijono** en den schrijver **Amien,** vertonende opgemelte drie personagies een halfvel schoon papier, daar met Maccassaarse letteren op geschreven stinde door de hand des Conings [7]) hare namen, met bijvoeginge van 't grote zegel dienende voor credentiael, [8]) en tot te meerder bekragtinge soo wierdt oock bij hun overlegt des Conings zegel zelve, verclarende door de sieckte des Coninx gesonden te wesen om alhier sijnen eijgenen persone te representeren en van wegen deselve ongewapent te bidden om genade aan de Compagnie, met ootmoedige versoeck, dat se soodanigh als den coning van Tello mochten aengenomen en tot Compagnies bontgenoten herstelt werden, mits

[1]) ?

[2]) Vgl. *Dagh-Register*, bldz. 480: „broeders soone van Tello".

[3]) Valentijn: „Rapaetsjini".

[4]) Valentijn: „Mandalique". Misschien „crain Mandelly, de beste soone van Crain Cronron, geteelt bij een telle quelle eghte vrouwe, doch voor lange verlaten, zijnde nu de vrouw van den Dain Mangapoo, gewezen Crain Roepoetchini".

[5]) Afgevaardigden.

[6]) Een titel?

[7]) Van Gowa (Makassar).

[8]) Geloofsbrief.

welcken de vooren gemelte verbintenisse, haar luijden te vooren gelesen, en tot de naarder verclaringe in de Macassaarse tale overgesegt wesende, hebbense deselve soo in sijn geheel geaccepteerd, sonder de alderminste tegenspraake, en speciaal ook het contrackt op den 9e Maart 1668 int besonder met den coninck van Tello gemaackt zijnde, voorts geampliceert:

Eerstelijk, dat gelijck hier vooren gesegt is van Tello, ook nu door de coningen en 't volck van **Goa** en **Sadrebone** ter eerster begeerte van d'E. Compagnie sullen nedergeworpen en gesloopt worden alle de wallen, muuren en fortificatien van de steeden Goa en Sadrebone, sonder deselve nochte oock enige andere weder te mogen opmaacken als met wille van de Compagnie. Item dat de Coningen sich niet en sullen mogen bemoeijen met de Maleijers, Moren of enige andere uijtlanderen, hoe sij oock genaampt bennen, welcke op heden in Tello, Goa of Sadrebone off noch elders onder de jurisdictie mogten gevonden werden, maar daar mede de Compagnie laaten begaan naar haar welgevallen, en speciael Mapulle, [1]) sonder oock naer desen weder enige van die of diergelijcke natiën in haare negerije te mogen aannemen, als met wille en begeerte van de Compagnie. Sulcx sal oock de Compagnie vrijstaan, soo tot Tello, Goa als Sadrebone, te mogen houden en leggen sooveel volck als 't haar gelieve tot toesigteren, sonder dat op of in de revieren van Tello, Sadrebone en oock alle andre tusschen die beijde in gelegen, soo se de Compagnie quame af te staan, eenige vaartuijgen gehavent [2]) of ontfangen mogen wreden, als alleen sulcke, welcke pascedulle van de Compagnie connen verthoonen.

Waarop de voorenstaande gedeputeerde eerst voor en van wegen haar coning, en daar naar voor hun selven geprenteert hebben den eed van getrouwe bontgenootschap, soo op den Alcoran als met het drincke van het crisse water, even met deselve solemniteijten als bij het Tellose verbant staan uijtgedruckt. Ter presentie van de ondervolgende bontgenoten en ordonnaire Raden [3]) Admiraal ter voorschreve plaatse, en op den 27e van de maant Julij 1669. Was int Nederlants geteijckent bij **Danckert van der Straaten, Pieter Coopman, Joannis Francen, Joan van Oppijnen, Leendert Rus** en in 't Maleits daijng **Macule,** sabander, **Manoudijngan** crain **Mamow,** [4])

[1]) Het is mij niet duidelijk geworden wat hier wordt bedoeld. Kan hier bedoeld zijn de sjahbander, die hierachter genoemd wordt „Macule"?

[2]) In de havens toegelaten.

[3]) Valentijn: „Raaden van den admiraal".

[4]) Mamoet?

crain **Rapoutchine** en als bontgenoot radia **Palacca.** Meer bontgenoten sijnder niet present geweest.

Op heden compareren ter voorengemelte plaetse in het logiement van den Admiraal den ouden coning van Goa, zijnde den jongen coning Mapasamba sieck, crain Crongron, crain Oedjong, crain Rapochunij, crain Pompo Ballang, carre Maemoet, [1]) crain Baboen en daijen Mangeliqui en hebben in eigener personen oock op den Alcoran gepresenteert den eed, en vervolgens tot de meerder bevestinge van dit alles hare zegels hier op gedruct, met handteeckeninge van oock alle vordere presente Groten, en mede ten overstaan soo van de nevenstaande bontgenoten als Raatspersoonen.

Int Nederlants geteeckent bij Maximiliaen de Jongh, Danckert van der Straaten, Leendert Rus. Onder 't Maleijts stondt 't zegel van d'oude coningh van Goa en daar bij geschreven crain **Richoa,** voorts **Abdul Hamij,** crain **Cronron,** daing **Mamou,** crain **Hudjou,** crain **Rapoutchine, Tjmalijongan,** [2]) crain **Tampobollang,** daing **Menawing,** crain **Bobohan,** carre **Mamou, Menou De Jongang** daing **Menalikij,** en als bontgenoten 't zegel van de coningh van Ternaten, daar neffens geschreven: Majuda, jerotullus, quitsil Calamatta, 't zegel van de coningh van Sopingh, daar zijn naem bij staat; radja Palacca, 't zegel van de coning van Tello en door hem daar bij geschreven: crainri Tello.

CCCXXVII. SOEMBAWA.

1 October 1669. [3])

„Op 't eiland Sumbawa.... heeft men verscheide Koningen die eenigszins vasallen van Macassar in oude tijden plagten te zijn; doch die nu onder d.E. Maatschappij behooren" (Valentijn, III, b, *Macassar*, bldz. 133, 141, v. 180). Deze verhouding van Soembawareesche vorsten tot Makassar had zijn invloed ook doen gevoelen in de oorlogen tusschen de O. I. C., die reeds sedert 1605 met dit eiland aanrakingen had verkregen, en Makassar:

[1]) „Zynde een halve broeder van Crain Patingaloa, sulcx cousyn germyn van Tello en Crongroen, nogh wel geen absolute bedieningh van veltheer, maer de grootste valliante van gansch Macassar, allenthalven getoont hebbende een onversaaght soldaet te wezen, zijnde tot driemalen, doodelijck gequecht, onze handen ontsnapt". (*Dagh-Register*, bldz. 481).

[2]) Valentijn: „Himalegongan".

[3]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek III.

hulp van Soembawa uit bereikte bijwijlen het ons vijandige Makassar (Zie hiervóór, bldz. 375). Ook in de laatste troebelen, die geleid hebben tot de verdragen van 1669, speelde Bima zijn aan de onzen vijandige rol, die uitliep op in de rol des overwonnenen. Den 16 October schreef Speelman, dat „de gezanten van Bima waren van Makassar weder na huys gekeert, hebbende alvorens .... contract met de Comp'' aengegaen. (*Dagh-Register 1668—1669*, bldz. 365, v.v., 445; *Encyclopaedie*, I, bldz. 307, 634; IV, bldz. 3; Tiele—Heeres, *Bouwstoffen*, II, bldz. XXIII, LXXI, 281).

Artijculen waarop tussen den heere **Cornelis Speelman,** oud gouverneur van de cust Coromandel, superintendent ende commissaris over de Oosterse provintien, admiraal en crijgsoverste over scheeps- en crijgs-machten voor en op Macasser, in den name en van wegen d'Ed' Heer Joan Maatsuijcker, gouverneur generaal ende E. E. Heeren Raden van India, representerende de Hoge Regeringe ende de oppermacht van wegen de Generale Nederlantsche Geoctroijeerde Oostindise Compagnie alhier in India ter eenre, ende **Jenelimonta,** [1]) genaampt **Abdul Wachier; Zenelijwdo,** genaampt **Beriboumij, Sara Boodjo,** [2]) genaampt **Somba,** van wegen Mahomet, den coning ende de Regeringe van **Biema;** item **Tourilia Oehou,** genaampt **Bellou** [3]) van wegen de Koninck van **Dompo,** als te beijde representeerende de gantsche macht van dat gehele lant, vermogens hare schriftelijcke ende versegelde credentiael, naar voorgaande verootmoedinge, ter andere zijde, is gemaakt, vastgesteld en beslote een vaste eeuwighduierende vrede, vruntschap en bontgenootschap in maniere als 't volght, sijnde de originele brieff van credentie voorschreve aen desen originelijck geannex'. [4])

1.

Eerstelijk verclaarden de opgemelte gesanten, dat haare beijde Heeren, de coningen, in eijgener personen niet en souden sijn terugh gebleven, selve te compareren, soo niet om gewigtige redenen,

---

[1]) Jongere broeder van den sultan van Bima.

[2]) Regent in de negerij Bodia.

[3]) Oom van den koning van Dompo. In den credentiebrief worden de namen eenigszins anders gespeld dan in het contract en worden nog andere personen genoemd. „Wij hebben aan den Admiraal niet te senden als vier paarden uyt een hair".

[4]) Ik vond niet noodig, dien op te nemen.

in de credentie vermelt, hadden moeten thuijs blijven,[1]) en waarover sij luijden dan ge-eligeert en teffens versien waren niet alleen met de voorschreven schriftelijcke volmacht, nemaar oock bovendien met mondelinge ordre om naar het overgeven van haar crissen, ontbloot van geweer, te versoucken dat den Admiraal dit haar terugh blijven niet en wilde qualijck duijden, mitsgaders dat hij haar oock woude vergeven alle het quade dat oijt off oijt en speciael in dit oorlogh tegen Macassar hadden bedreven en begaan, tot nadeel en schade van de Compagnie, hoedanig sij oock voort voor de gantsche regeringe en voor haar selven versogten te mogen geperdonneert wesen.

2.

Waarop, voorschreven genegotieert en gehandelt wesende, soo is verstaan, overeengecomen en besloten, dat van nu voortaan tusschen de Generale Compagnie ende het gantsche landt van Biema, Dompo, etc.[2]) soo verre het sich nu uijtstreckt of naar desen noch verder mocht comen uijt te strecken, sal onderhouden werden een goede vaste vreede, vruntschap en bontgenootschap, ten eeuwigen dagen toe in alle cincereteijt, oprechtigheijt en getrouwigheijt.

3.

Ende opdat dit contrackt te bestendiger mach blijven, soo hebben hooggemelte coningen alleen vergunt ende overgegeven aan de Compagnie de frequentatie van alle haar lande, met seclusie van alle andere Europiaense natie off ymant van harentwegen, sonder onderscheijt ofte niemandt uijtgesondert, wie het oock zijn mogte, sullende noch ymandt van deselve ter negotie off andersints vermogen te admitteren, sonder toestemminge ofte consent van den genen die van wegen de Compagnie sich alsdan tot Biema come te bevinden, sonder wiens voorweten sij oock van geene sodanige natie, oock van geene andere natie hier in India, vermogen aan te nemen eenige gesanten, brieven off besendingen, onder welcke schijn het oock mogte zijn.

4.

Spesialijck sal van nu voortaan alle frequentatie en corespondentie tusschen Biema en **Macassar** sijn en blijven ge-extirpeert ten

[1]) Die redenen waren volgens den credentiebrief, dat „wij (de Koningen) alleen de geene zijn in de landen van Biema en Dompo, daar het volck sich aan gelegen laat.... Indien wij naar Macassar tot U overquamen, zoude het geheele volck vestroijen, want het is maar bos- en thuijnvolck, ongemaniert, dom en onverstandigh, die geen reden verstaan".

[2]) Hoeverre dit „etc." zich uitstrekt, is mij niet bekend. Zie echter den aanhef van dit contract en art. 15.

eeuwigen dage toe, met iteratijff versoek der gesanten, datse nu mogten sien niet te voeren haare kinderen en na bloetverwanten,[1]) die se hier comen te vinden en dat dan voirt de Macassaren nooijt vergont mochte werden, met haare prauwen in de landen van Biema etc* te varen ofte aan te comen.

5.

Ende wert de Compagnie alleen met uijtsluijtinge van alle andere voorschreven Europiaense natie onder 't gantsche gebiet van hoogst gemelte coningen overgegeven de vrije handel ende negotie, sonder dat oock enige andere Indiaense natie, 't zij Mooren, Javanen, Maleijers, Atchinders, Chiammers etc*, geene uijtgesondert, daar oock eenige waren ofte coopmanschappen sullen vermogen aan te brengen, ja selve met hare vaartuijgen aancomen, sonder pascedulle en toelatinge van de Compagnie.

6.

Insgelijckx en sullen geene van alle voorschreven natien, soo Europiaense als Indiaense, uijt het gebiet en jurisdictie van hoogstgemelte Coningen mogen vervoeren eenige de alderminste coopmanschappen, 't zij dat deselve daar int landt vallen off van buijten toegestaan werden te mogen aanbrengen, 't zij door de onderdanen van hoogstgemelde koningen off andere naar bij woonende vreemdelingen, alsoo datselve de Compagnie alleen is toegestaan en in spetie het sappanhout, cassilingua,[2]) schilpatshoorn, wax etc*; den rijs, daarvoor neempt de Compagnie aen, bij alle extraordinaire tijden van dierte, gelijck nu op Maccassar, wanneer sij deselve met voordeel connen vervoeren, aen de regeringe van Biema te betalen 24* R^rs[3]) voor een Biemaas cooijan van 80 maten,[4]) yder van 54 pond; doch bij gemene tijden sal de Compagnie niet meer betalen als merckt-ganck; maar soo de Compagnie niet genegen is, den rijs op te koopen, dan sal het vrijstaan alle andere negotianten, die met passe van de Compagnie daar verschijnen, opdat evenwel het volck van Biema haar gewin mogen maacken.

7.

Omme alle onderlinge moeijelijckheden voor te comen over den

[1]) De tekst is hier niet geheel duidelijk. Waarschijnlijk: „mogten met sich te voeren".

[2]) Over de cassia zie De Clercq, *Woordenboek*, bldz. 195, v.v.

[3]) Rijksdaalders.

[4]) „Bima. — 1 Coyangh is 40 maten. 1 maet 9 pond; sulcks 3600 pond 1 last is." (*Uytrekening*, bldz. 9). Dit klopt dus niet met de opgave in den tekst.

cours van gelden, soo is geaccordeert, dat alle Nederlantse silvere spetie op Biema gangbaar sullen gemaackt werden, mits dat het int reguard van 't paijement [1]) wat sagtelijck en met langsaamheijt geschiede, om den minsten aanstoot aan 't gemene volck te geven, sullende de hoogstgemelde coningen de Maccassaarse goude munten oock sagjens intrecken en vermogens wesen, een andere eijgen muncte van silver off gout te slaan, die de Compagnie sonder schade voor haare coopmanschappen ontfangen en vervoeren kan.

8.

Indien 't eniger tijt enige Nederlanders off andere Christenen, 't sij dat het sijn dienaren of onderdanen van de Compagnie of oock selfs geen onderdanen, soo het Christenen zijn, hun tot de hoogstgemelde coningen quamen te begeven en toonden genegen te wesen het Mahumettaans geloove aan te neemen, soo sullen de sodanige geensints aangenomen, maar datelijk in goede verseeckeringe aan handen van de Compagnie moeten overgelevert worden, mitsgaders oock alle sulcke, die albereijt [2]) noch ergens onder de jurisdictie van hoogstgemelde Coningen mochten schuijlen; insgelijcx en sal oock de Compagnie geene onderdanen van de Coningen tot het Christengelove trecken, tegen danck en wil van Hunne Hoogheden.

9.

Soo eenigh schip of scheepen van de Compagnie bij ongeluck off anders bij en ontrent Biema off op de stranden van Biema off Dompo etc[a] selve te blijven quamen, soo sullen de Coningen gehouden wesen, naar vermogen de Compagnie bij te staan met vaartuijgen en volck, om de menschen en goederen te bergen en trachten voort te komen alle verminderinge van dien; daerom sal oock weder de Compagnie dat volck, die hier toe te hulp comen, eerlijck beloonen,

10.

De hoogstgemelde koningen en sullen nu of naar desen van de Compagnie over het in en uijtvoeren van goederen, aancomen van scheepen off andersints niet vermogen te vorderen eenige thollen off gerechtigheden, onder wat tijtul het oock wesen mach, alsoo de Compagnie dat alles vrij gegeven wert.

11.

Het sal de Compagnie vrijstaan, tot Biema en Dompo en voorts

---

1) Hier in de betekenis van „gangbare munt". (Verdam, bldz. 456).

2) Albereits = alreede, alreets (Verdam, bldz. 33).

door t geheele landt daar 't haar gelieft, en op sodanigen plaats als sij daartoe komen uijt te keuren, eene logie op te richten, waartoe dan oock Haare Hoogheden zullen doen bestellen de materialen naar slants wijse. Doch begeert de Compagnie haar logie van steenen en met panne dack te maacken, daartoe sullen zij deselve materialen moeten versorgen off ten ware gedient conde zijn van de bergsteen, die daar valt,. en waarvan de Compagnie de aanbrengers dan behoorlijk sullen loonen.

12.

Alle het groff canon en bassen, dat onder het vermogen van hoogstgemelde coningen voor jegenwoordigh compt bevonden te werden, dat sullen hoogstgemelte coningen gehouden wesen, op d'eerste aanmaninge aan handen van de Compagnie over te leveren, niet een uijtgesondert of sonder daar van te verbergen. Des wil nu oock de Compagnie uijt puiere goedertierentheijt geene restitutie vorderen over het aflopen der chialoupe den Doradus [1]), noch oock geene breucke over dat selve feijt en andre misdrijven, omme het volck van Biema niet te beswaren, maar soo noch ymandt int leven moght gevonden werden, die schuldig zijn aan het vermoorden van het volck der voorschreven chialoupe, die zullen Hun Hoogheden zonder eenige genade straffen ten overstaan van den Resident off deselve wel verseeckert overleveren. Insgelijckx sullen oock Haare Hoogheden weder restitueren, soo het begeert wert, al soodanige geweer en amonitie, als uijt het verongeluckte jacht de Geijt [2]) van d'een en ander hebben gecogt, mits dat de Compagnie dan weder uijtkeeren, 't geene sij daar voor hebben betaalt.

13.

Ende op dat dit verbont te onverbreeckelijcker zij, zo sullen hoogstgemelte coningen allen 't halven zijn vijanden van Compagnies vijanden en vrunden van Compagnies vrunden; oock gehouden wesen, soo veel hulpe te contribueren, daart vereijscht, als in haar vermogen staat; maar sal de Compagnie haarlieden nu 't [3]) ergens buijtens lants ter oorlog voeren, ofte ten waare sij selve hun daartoe presenteerden en vrijwillich waren om mede te gaan.

14.

Geene forten off sterckens, sullen de hoogstgemelde coningen in

[1]) Mij onbekend.
[2]) Mij onbekend.
[3]) Niet (?)

eenige van haar landen off jurisdictien vermogen te maacken als met kennisse, toestaan en voorweten van de Compagnie off van den resident, die van wegen de Compagnie daar sal resideren, en als 't gebeurt dat de Compagnie tot verseeckeringe van Hun Hoogheden ergens nodigh oordeelt, een vastigheyt te leggen, sal de Compagnie die stofferen met canon; maer wanneer dan geacht wert, dat een sodanige sterckte niet meer vereijst, zullen Haar Hoogheden op 't aanzeggen van den Resident die weder moeten nederwerpen.

15.

Soo den coninck van **Sambouwa**[1]) dit contract niet soodanigh mede compt aan te nemen, soo belooven Haar Hoogheden denselven, wanneer het de Compagnie begeert, voor vijant te verclaaren en hem naar alle vermogen allen afbreuck te doen, tot soo lange hij sich aan de Compagnie tot Batavia ga verootmoedigen.

16.

Wanneer d'Ede Heer Gouverneur Generaal en de Heeren Raden van India tot pantsluijden[2]) van dit contract ymandt begeerde te vorderen om op Batavia te woonen, soo zullen Hun Hoogheden gehouden wesen, daartoe een off twee van haare gequalificeerste na bloetverwanten te committeren, maar oock vermogen den zodanige ten eijnde van 't jaar door een ander van geen minder aansien en qualiteijt te laaten vervangen, gelijck oock de Heer Generael de selve pantsluijden sal houden in behoorlijcke respeckt en aensien, over een comende met haare geboorte.

Voorts verclaaren de gesanten dat haare Heeren haar selve, hare landen en onderdanen int geheel overgeven onder de bescherminge van de Compagnie, die se altoos wil en sal erkennen voor haren schut- en schermheer, gelijck oock de Compagnie deselve sodanich aanneempt en belooft, naar vermogen tegen alle, wie haar zoude begeeren overlast te doen, te protegeren, mits dat sij oock in sulcken cas haar tot haare defentie soodanigh comporteren, als haar door Compagnies gesachvoerders dan comt te werden aenbevolen.

Hunne Hoogheden sullen gehouden wesen, met den aldereersten selve in hare eijgen persone voor d'Ede Heeren Generaal en Raden van India te compareren en aldaar te versoecken de aggreatie van

---

1) Het Westelijk schiereiland.

2) Gijzelaars. Verdam, bldz. 458: „te pande bliven — als gijzelaar blijven"

dit contrackt. Doch of 't geviele dat den coninck van Biema selve niet wel uijt lant vertrecken mochte, dan sal hij Turialia Campo [1]) in desselfs plaats met den coninck van Dompo mogen committeren.

Eijndelijck op dat alle de bovenstaande poincten des te religieuser mogen werden onderhouden, soo sijn deselve door voornoemde Heeren gesanten eerst van wegen hooggemelde coningen, en daarnaar voor haar selven nevens noch negen anderen uijt haar gevolgh van conincklijcken bloede op den Alcoran beswooren, die oock met hun dit contrackt hebben onderteeckent en tot meerder bekragtinge gedroncke t'krissen water, sijnde na de oude lantwijse en noch jegenwoordigh het hoogste verbant, waar met sij haar connen verbinden, hebbende van wegen de Compagnie den Admiraal dit oock onderteeckent, geadsisteert van **Joan van Opijnen,** aanstaande opperhooft, ende den capitein **Jan Francen.** Alles ten overstaan van de coningen van **Palacca,** en **Laaijo,** den jongen **Marouangen,** daijen **Maleeuwa, Godia Ebrehem** [2]) en **Mapulle,** int logiement van den Admiraal op den eersten October Anno 1669, binnen 't casteel Rotterdam op Macassar.

CCCXXVIII. MAKASSAR.

23 December 1670. [3])

Bij art. 21 van het Boengaaisch tractaat moest de sultan van Makassar beloven, „de landen van Wadjo, Boeloe-Boeloe en Mandhaer, als zijnde misdadigh aan de Compagnie ende haare bontgenoten ... te abandonneren ende ons daar met te laten gewerden." (Zie hiervóór, bldz. 377). En Wadjo heeft nog eenigen tijd den ongelijken strijd tegen de Compagnie volgehouden, misschien door aanhitsing van karaëng Karoengroeng. Den 1en October 1670 kwam te Batavia met „een borgers vaertuygh van Macassar sonder brieven, doch mondelinge, goede tijdingh namentlijck, dat die van

---

1) Volgens den credentiebrief was deze ziek en „lecht heel sleght".

2) Deze had met schipper „Zacharias" een brief van Speelman naar Biema gebracht, volgens den „credentiebrief". De „Koningen" verzochten, dat hij „hier met de woon tot Biema mochte komen".

3) Uit het Contractboek. Voor zoover niet uitdrukkelijk door mij het tegendeel is vermeld, heb ik de eerstvolgende contracten alle genomen uit het *derde* deel der Contractboeken van de Kamer Amsterdam. Ik kom in de Inleiding hierop terug. Vgl. noot 1) op bldz. 226. Dit contract komt ook voor in de overgekomen brieven en papieren, 1672, III.

Wadjo, de macht van onse bontgenooten niet hebbende connen wederstaan, haer voor deselve hadden verootmoedigt." Het bericht bleek voorbarig; den 4 October kwamen officieele bescheiden van 19 September, waaruit bleek, dat Wadjo zich nog niet had onderworpen, maar dat radja Palaka met bondgenooten naar Wadjo opgetrokken, daar „meest alle de negerijen hadde vernielt." Den 16den October kon men uit Makassar melden „hoe die van Towadjo door radja Palacca soodanigh benauwt waeren, datse haer haest souden moeten overgeven of met de vlucht soecken te salveren." Den 23en December volgde de overgave, nadat radja Palaka de hoofdstad had verbrand en „haer Conincq en alle haere groote personen gebraght voor den president (van het Kasteel Rotterdam, dat de zetel was geworden van ons bestuur in den Zuid-Westhoek van Celebes), aen wien zij haer zelven op genade off ongenade overgaven, met versoeck om gepardonneert te mogen worden." (*Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 72, 85, 123, 327). [1])

Op huijden den 23 December des jaars 1670 den koning van **Tosorra,** [2]) eerste koning van het landschap **Wadjo** [3]) **Lapalili,** [4]) arou Matowaaij [5]) gen^t^, nevens **Lapadapij,** hooft van de Geele standaard, [6]) **Lappa Rita Badja,** hooft van de Orangie standaard ende **Lapang Ambon,** hooft van de Vevolen [7]) off veelverwigen standaard met haar drien **Tellolimpoija** gen^t^, en alle te samen representeerende de mindere koninsckens van gem^t^ landschap Wadjo, [8]) door Sijn hoogheijt Palacca, koning van **Bonthain,** [9]) vergeselschapt met radja **Soping,** radja **Tanete** en verschijde andre groote ende koningskinderen binnen desen kasteele Rotterdam in de groote saale wesende geïntroduceert, soo hebben deselve hun met toovergeven van hare crissen in handen van den president Maximiliaan de Jong, ten bywesen van den gehelen raad alsmeede den prinse Calmatta [10]) ende den Boutonsen cap^n^ laut, voor de Comp. behooren [11]) verootmoedigt ende op den Alcoran onder het drinken van water over hare crissen

---

1) Het *Dagh-Register* spreekt meest van *To*wadjo (= het volk van Wadjo).

2) Tosora, de hoofdplaats van Wadjo (Vgl. ook *Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 327).

3) Palili = vasalland (Veth, III, bldz. 1060 sub. voce Tjinrana 3).

4) La Palili (?) (*Encyclopaedie*, I, bldz. 326).

5) Aroe Matowa (*Encyclopaedie*, IV, bldz. 660).

6) Ik heb de beteekenis van deze indeeling niet kunnen opsporen.

7) Misschien: verolen?

8) Wadjo was dus ook toen reeds een federatie van eenige landschappen onder een hoofdvorst met den titel Aroe Matowa (*Encyclopaedie*, t.a.p.). Vgl. ook *Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 98.

9) Bonthain of Bantaeng. Radja Palaka was 1 Maart 1670 door G. G. & R. beleend „voor hem en syne wettige descendenten (met) het lant van Bonteyn, gelegen aen de Zuydcust van het eylant Celebes." (*Dagh-Register*, bldz. 24).

10) Kalamata, zie hiervóór passim.

11) Bevorens, behoorlijk (?).

gegoten, de navolgende poincten, soo voor haar selven als haare nakomelingen solemneel, besweren als:

1.

Dat se bekenden en verklaarden, dat haar landschap Towadjo na tregt van den oorloge volgens costume deses lands geheel ende teenemaal is vervallen aan de Comp., weshalven sij het voor een seer groote weldaat agteden ende aannamen, dat sij hetselve landschap als ter leen van de Comp. mogen blijven besitten, waaromme sij dan ook beloven haar voortaan als goede ende trouwe onderdanen van de Comp. te sullen blijven gedragen, geheel ende tenermaal den coning van Macasser afswerende, sulx dat sij, ofschoon het mogte komen te gebeuren, dat den coning van Macassar off ijmand van de bondgenoten haar tegen de Comp. komen op te stellen, endewel sijnde (?) blijven sullen getrouwe onderdanige vrinden van de Comp., onder alle bereytwilligheyt van telken en tallen tijden ten believe van de Comp. met alle haar magt te sullen uijttrekken om te helpen vervolgen en tonderbrengen alle sodanige volkeren, als haarlich [1]) omtrent medenstreydende ende vyanden mogten komen aen te stellen ende de gemene ruste willen ontroeren, gelykse ook wederom integendeel geen oorlog en sullen maken tegen ymand met de Comp. in vrintschap zijnde in verschil en oneenigheyt geraaktten, soo sal hetselve komen tot medatie [2]) van de Comp.

2.

Wanneer den koning van Tosarra, hooftkoning van Towadjo, komt te overlyden, soo en sullende Tello Limpayas [3]) nog het volk van Towadja geen andere koning in syn plaatse mogen kiesen of stellen dan ten overstaan, met goedvindinge en toestemming van de Comp., dewelke het ook vrij staan sal, indien eenig koning hem na behoren niet quame te dragen, deselve ten goede van het landschap en onderdanen van Towadjo af te setten ende te verwerpen en wederom een anderen koning in syn plaatse te verkiesen.

3.

Dat alle vastigheede ende versterkte plaatsen in het landschap Towadjo met den aldereersten door haar selfs sullen afgebroken en egene andre of nieuwe wederom gemaekt worden, dan met believen van de Comp.

---

[1]) Verdam: Hareligen = ieder hunner, elk van hen.
[2]) Mediatie: bemiddeling. De zin loopt niet vlot, maar is te begrijpen.
[3]) Dit zijn „de mindere Koninxkens" (Zie in den aanhef).

4.

Soo en sullen die van Wadjo niet vermogen in haar te admitteren eenige Europiaense of Indiaense natie, als Engelse, Franse, Deenen, Hoogduytse, Spaanse, Italiaanse, Portugese, Mooren, Maleyers, wie se syn of hoe se ook mogten genaamt werden, geene uytgesondert, gelyk ook van deselve niet en sullen vermogen aen te nemen eenige gesanten off besendingen, onder wat schyn het wesen moge.

5.

Aengaande de vaard, soo en sullen de van Towadjo niet vermogen ergens anders te varen [1]) op Baly en voors langs de Javaansche cust tot op Batavia, ook op Borneo, en gehouden wesen daartoe van den presid', van wegen de Comp: binnen desen casteele Rotterdam residerende, te vorderen een passadulle, op poene dat, soo wie sonder deselve in see of elders buyten de havenen gevonden werd, voor vyand aengehaeld en weggenomen sullen worden, sonder dat die van Towadjo voortaan op Biema, Solor, Timor off verder derwaars uyt om de Zuijdoost nog ook besuyden of beoosten de hoek van Lassem [2]) of aend' andre zyde van Celebes benoorden off beoosten Borneo na Mindananto [3]) off die eijhanden daar omtrent gelegen haer vaart sullen mogen maken, meede op de verbeurte van lyf en goet dergener die daar elders komt gevonden te werden.

6.

By aldien eenige Europiaanse dienaren off ondersaten van de Comp. mogten komen weg te lopen, 't zy om eenige misdaat off andersints uit wille, deselve sullen by die van Towadjo niet aengehouden, versteken nog weggeholpen, maer aengevad en met den aldereersten aen handen van het opperhooft van de Comp. in het casteel Rotterdam overgelevert worden; die van Torwadjo ook niet en sullen vermogen aentehouden, te versteken, verbergen off weg te helpen sodanige inlander of inlanderen, als tegen de Comp. soude komen te misdoen en by de Comp. vervolgt werden, soowel die van qualiteyt syn als gemeene luyden, sonder onderscheyt van personen, niemand uijtgesondert, maar sullende sulke almeede aenvatten ende als vooren overleveren moeten.

---

[1]) Is hier weggevallen het woord: „dan"?

[2]) Lassa of Bira, Z.-Oostelijke punt van het Westelijk schiereiland van Celebes. (Veth, II, bldz. 329).

[3]) Schrijffout voor „Mindanauw" (Vgl. beneden).

7.

Verder blyven die van Towadjo mede verbonden en verpligt tot alle 't geene waar toe die van Macasser, soo voor als na het veroveren van Sambasso,[1]) door het Bonaayse contract als de nadere poincten, int hooftquartier Jacatra[2]) aengegaan ende bevestigt, verbonden en verpligt zyn voor sooveel als het haar eenigsints aplicabel zy.

8.

Die van Towadja sullende twee en vyftig duysent ryx^s, dewelke Sijn Hoogheyt Palacca op het veroveren van de hooftstat Tosarra haar opgeleyt te betalen tot vergoedinge van Comp^s onkosten in desen oorlog, voldoen in vier moussons[3]), als een quart nu met een aldereersten ende soovoort de volgende moussonnen aen den anderen tot de volle betalinge toe, 't sy in goud, silver of juweelen elk naar zijn waerdije.

9.

Tot solemnele bevestinge van alle t geene voorschreven staat, soo hebben den koning van Tosarra met de Tellolimpaijas in den hoofde deses alles genomineert, ider voor sig selven en gesamenlijk voor het gehele volk van Towadjo, desen onder het drinken van water, over haare crissen gegoten, op den Alcoran besworen ter presentie van de nevenstaande bontgenoten ende raadspersonen, die deesen meede soo versegelt als ondertekent hebben. — In 't casteel Rotterdam Macasser ady 23 December 1670 ende ondertek^t den 10 Januarij 1671. Onderstond Comp^s zeegel in rood lack nevens eenige Maleytse caracters. Laager: was getekent **Maximiliaan de Jongh.** Ter zijden was nog geteijkent **Davit Harthouwer, Jan Franco, Johannes Mulder** en **Harman Hop.**

CCCXXIX. BANDA.

22 Maart 1671.[4])

De opvolger van Jacob Cops als gouverneur van Banda, Antonie Hurdt, volgde de politiek van zijn voorganger en trachtte de eilandengroepen tus-

---

[1]) Samboepo.

[2]) Zie hiervóór, bldz. 415.

[3]) Een der weinige voorbeelden van de mouson-tijdrekening, die ik in de contracten aantrof.

[4]) Uit het Contractboek.

schen Banda en Timor steeds meer onder de suprematie van de Compagnie te brengen. Het onderstaand, „verbond" met poeloe Babar was daarvan een der resultaten.

Verbond opgerigt tusschen ons onderge*, afgesonden van de Ed. **Anthonio Hurt,** [1]) gouverneur en directeur over de eylanden van **Banda** en aenkleve derselve onder t beleyt van de Ed* Heer Joan Maatsuyker, gouverneur generael over gants Nederlants Orienten wegens de Vereenigde Nederlantse Oostindise Comp: aen d'eene en de orancayen op 't eyland **Babber,** Kerry, Likarij, Liermot, hoofden over de negoryen Egirly, [2]) Likriar,[2]) Letilij, [2]) Liechob, [2]) Soamonan, [2]) Pallior, [2]) Lelehor, [2]) Elianahob, [2]) Mesbalij, [2]) Imilauloud, [2]) Letresij, [2]) gelegen op de Z.O. en O.Z.O. kant. Item orankaijen [van] Lodey, [2]) Tohang, [2]) Kokomey, [2]) Rindala, [2]) leggende om de Oost en N.O. syde van d*. eyland. Op **Wetang** orankayen Payliery, Lutya, Nassuwawalij, Toedoedeley, Woetely, Salouwa van de negorye Socky, [2]) Tenwotte, [2]) Romelewan, [2]) Nocceatta, [2]) Woesijlij, [2]) Potto, [2]) rondsom t geheele landt gelegen op **Wassello** [3]), orangkayen Tiereky, Epiap, Massella, Suyhera, Maypoela, Kekin, Heyok over de negoryen Liray, [2]) Mesepaly, [2]) Palliou, [2]) Namoly, [2]) Sekertay, [2]) Biblewan, [2]) Sekily, leggende alle op Wetang, 't gantsche land door verspreyt, en voorts voor haarselven, hunne successeure en onderdanen, van d'andre zijde; te weten:

Dat de orangkayen voorm' hun selven met haare successeuren gantschelyk overgeven aen de gehoorsaamheyt van de Nederlantse Oostindische Comp., haar stellende als onderdanen derselve, in welker voegen sy voorts onveranderlyk beloven, aen wel gem'* Comp. alleen, met uytsluijtinge van alle andere natien, 't sij blanke of swarte, haare stranden en landen te sullen openstelle ende geensints toestaen, dat ijmant anders daarop geadmitteert, veel wijniger met deselve eenige contracten, beloften ofte verbintenissen aengegaen werden nu nog nimmermeer.

Ende ten eijnde van derselver goede meyning en opregtigheijt te meer mogen versekert blyven, soo ist dat de Comp: by desen wert vrygestelt, om nu, off wanneer haar sulx sal gelegen komen, aldaar eenig volck, logie of fortres te leggen, in welk geval de orangkayen

---

1) Antonie Hurdt was gouverneur van Ambon geworden in 1669. (*Encyclopaedie*, II, bldz. 116 en *Dagh-Register 1668—1669*, Register).

2) ?

3) Wassela op Larat? (Veth, III, bldz. 1158).

beloven, het volk in alles de behulpsame hant te bieden, indien het nodig zy, en voorts de logie off fortress, die de Comp. mogt resolveeren daar te leggen, te helpen opmaken.

Hiervoor verbind sig de Comp., de versogte bescherming over haar te nemen, evenals over de goede burgers en Mardijkers in Banda, tegens alle en yder die deselve eenige schaade ofte leet mogen aendoen ofte willen aendoen, als sy sulkx komen bekent maken en slaeken (?)

Het sal de gem'e orankayen vrij staan, jaarlycs ofte soo dikwils het hun gelegen komt, met of sonder haare coopmanschappen in Banda te verschynen ofte haar volk derwaarts te laten vaaren, alwaar sy dan wel en naar behoren als vrinden en goede onderdanen sullen werden ontfangen en getracteert.

Welke bovenstaende articulen wy gesamentlyck voor ons, onse onderdanen en nakomelingen, beloven sonder eenige de minste infractie in alles promptelyck naar te komen ende agtervolgen, doende tot becragting van dien by wedersytse gewonelyke solemniteyten een eed van getrouwigh' en wert de gemelte orankayen daar op een vlagge behandigt, om met deselve aen alle aencomende volkeren te betonen, dat sy syn bondtgenoten en onderdanen van de Comp.

Aldus gecontracteert ende beswooren in de hoeker Einkhoorn [1]), leggende geankert voor het eyland Wetang, ady 22 Maert 1671. Was getekent **Nicolaas de Jamblinne** [2]), **Michiel de Ruijter, Mr. de Witte;** dit merck gestelt by de orangkay **Sikareij** van de negory **Ergili** op Babber, dit merck van de orankay **Liermot** van de negory **Likriar,** dit beij de orankaij **Kerry,** orankay van de selve gesamentlijk van de negoryen **Letijly, Liechob, Illamanoe, Pallior, Letelor, Mesbaly, Imilaulona, Letreh, Elmaclob,** dit merck gestelt by den orangkaya **Lodey** van de negory **Wetoky;** dit merck gestelt bij de orankaij **Tolang** van de negory **Bibleuwan,** dit merck gestelt bij de orankay **Kokowig** van de negory **Noray,** dit gestelt by de orankay **Hariack** van de negorij **Tineale,** dit merck gestelt bij de opperste orankaij van Wetang, gen' **Payliery,** van de negory **Soycko;** dit merk gestelt by de orangkay **Tintya** van de negory **Tenewotto,** dit merk gestelt bij de orankaij **Natsuwawaly** van **Rommelawan,** dit merk gestelt by de orankaij **Toedaedelij** van **Noceatte,** dit merk gestelt

---

[1]) De Eenhoorn, de Eekhoorn(?).

[2]) Vermoedelijk de Jan Blinne of Blimme van de vroeger gesloten contracten met deze eilandengroepen. Vgl. Register.

bij de orancaij **Woetely** van de negorij **Woerseyly**, dit merk gestelt by de orankay **Salouwa** van de negory **Potto**, dit merk gestelt bey de orankay **Tierlehy** van de negory **Lieray**, dit merk gestelt bij de orankay **Epiap** van de negory **Nissipaly**, dit gestelt by de orangkay **Massella** van de negory **Pallior**, dit merk gestelt by de orankay **Teulera** van de negory **Momoly**, dit merck gestelt by de orankay **Maypoela** van de negory **Sehetay**, dit merk gestelt by de orankaya **Eyok** van de negorij **Lekily**.

CCCXXX. SUMATRA'S WESTKUST.

1 Augustus 1671. [1])

Ook hier op Sumatra's Westkust werd geregeld voortgegaan met de zaken te stabileeren en het gezag der O. I. C. uit te breiden,waarbij de vorst van Menangkabaoe en ook Padang als stroopoppen dienden, welke laatste plaats zich daardoor in gezagsuitbreiding en -versterking mocht verheugen (*Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 399, v.v. Vgl. ook Mac Leod, *Sumatra*, Indische Gids, Augustus 1904, bldz. 1281, v.v.) De belooning voor de O. I. C. in financieele voordeelen bleef niet uit: de inkomende rechten, vroeger ten bate van Atjèh geheven, werden ons overgedragen. Die van Padang deden dit gaarne omdat het een geschikt middel was, om de voor hen schadelijken import-smokkelhandel in katoentjes tegen te gaan.

Vrywillige opdragt, gedaan by de algemeene regenten tot Padang aen d'Ed. Compie, nopende de 10 percto thol, van de uitheemse negotianten te ligten.

Compareerende voor mij, **Joannes Metman**, [2]) onderkoopman, fiscaal, mitsgaders gequalificeert secretaris in lands saaken op en langs dese Westkust Sumatra, ter presentie van de naargenen ge-tuijgen, panglima Radja ende d'algemeyne regenten [3]) tot **Padang**, dewelke verklaren hoe datse uyt eygen beweging ende besondere inclinatie aen de Compie in recompens voor eeuwig en altoos voor haar en alle haare nakomelingen schenken ende overgeven al sulken thol ende geregtigheyt, die alhier ten tyde der Aetchinse regering

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Schrijffout voor „Melman". Men zie over hem *Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 247, 296, 399 v.v. Valentijn, V. 1, *Sumatra*, bldz. 36, 38.

[3]) Het *Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 398, spreekt van „panglema Radja en de 12 raedsheeren in de stad Padang."

van de Javanen, Chinesen en uijtlandse Maleyers van haar aengebragte cargo à 10 pro^co is ingevoert ende ontfangen gewesen, om redenen dat de Comp^ie haar nu tot verschijden maalen geadsisteert ende hulpe bewesen hebben tegens haare quatgunstige benijders en vijanden, om die off tot geseglykheyt te brengen, off anders na gelegentheyt gegeven te verdestrueeren; voorbehoudens de voorhenen beraamde ende vastgestelde geregtigheden der soudvaartuygen, die van elke vadem breete hunner vaartuygen een tail off 16 r^s [1]) betalen, [2]) dat hun regenten als een steunsel hunner sustentie is toegelegt en ingevolge van dien competeerende; uijt dier oorsake sij ons iterative aen den Commandeur versogt hebben, dat denselven gelieven dese opdragt tot een teken van ware vergelding aen de Gouv^r Generaal uyt haar aller naam te doen ende ordre versoeken, dat op ged^e extraordinaary thollen als gesegt 10 percento in voegen als voren wederom mogten ingevoert, ende ten profyte van de Ed. Comp^ie versamelt werden, gelyk sy, regenten, nu bespeuren dat haar Ed. Grootagtb. welgem^t deselve uyt cragte van opdragt geordoneert hebben voor de Comp^ie te collecteren en versamelen. Ende opdat dan dier aengaande by haar ende haare nakomelingen geen revocatie ofte protestatie mogte geschieden, beloven sy, comparanten, eenparig, in desen tot genigen tijde eenige veranderinge in wat manieren sulx geschieden mogte te doen ofte doen doen, directelijck off indirectelijck, maar sy nemen int reguard van dese ontfang ent genodt der Ed. Comp^ie volkomen contentement, als zynde dese opdragt by henlieden te samen gedaan, Versoeke ook wijders, dat den Commandeur gelieve ordre te stellen, dat de aengebragte arack aen een permanente Chinees verpagtet mogte werden, om alle ongelegentheden en onlusten te weeren, die by uytsoeteling [3]) deses dranks tussen onse natie en Maleyers ter cause van dronkenschap daeruijt ontstaan mogten, voor alsulke prys als ten meesten nut van d'Ed. Comp^ie ende hunnes volks gerustheyt conveniabel en practicabel sal syn, dat om te behertigen ende de meeste voordeele voor d'Ed. Comp^ie te bejagen, den Ed. heer commandeur voormelt gedefereert laten, renuncierende by desen van alle exeptien, die diesaengaande meede mogten voorkomen en geproduceert werden, begerende dat hier van gemaakt werden twee eensluijdende actes in gemeyne [4]) forma in 't Nederduyts en Maleyts geschreven

---

[1]) Waarschijnlijk foutieve afkorting van „Maes". Vgl. *Uytrekening*, bldz. 21.
[2]) Vgl. Van Basel, bldz. 30.
[3]) Zoetelen: in 't klein verkoopen.
[4]) Gewone.

ende ondertekent, gelyk het behoort, alles als na regten, sonder arg ofte list.

Onderstond: aldus gedaan ende opgedragen, ten comptoire Padang op Sumatras Westkust, desen eersten Augustus A°. 1671; mitsgaders met gewone hanttekeninge becragtigt den 10^{en} daaraenvolgende ter presence van Messrs **Anthonio Stuurman** [1]) ende **Abraham Opdam** [2]), ondercoopluyden ende administrateurs op geseyde compt^{r}, die dese acte van transport neffens de comparanten en my, secretario, hebben ondergetekent.

CCCXXXI. SUMATRA'S WESTKUST.

8—10 September 1671. [3])

De rust was op sommige streken van Sumatra's Westkust alles behalve normaal. Zoo kwam Kota-tangah [4]) in 1670 weer in verzet tegen de O. I. C., waarschijnlijk door het woelen van „de Atjehsche partij" op de Kust. Omdat de zaken zich daar ernstig lieten aanzien, zond men van Batavia in Juni 1670 naar de Westkust een redelijke krijgsmacht. Op het eind van Juli waren „de stadt Cotatenga en al hare onderhoorige staten vermeestert" en werd met den grond gelijk gemaakt, „en was nu volgens verklaringh der (getrouwe) inlandsche regenten alles herstelt en geredresseert, uijtgesondert eenige weijnige huijzen, die noch niet verbrant waeren.... tot welckers vernielinge dan oock al ordre gegeven was". Het ons vijandige deel der bevolking vluchtte, maar kwam spoedig in onderwerping. Den 10 September 1671 werd na overleg met Batavia een contract gesloten van „verbond en adoptie". (Mac Leod, *Sumatra*, bldz. 1281, v.v. — Van Basel, *Sumatra's Westkust*, bldz. 27, v. — *Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 45, 69, 71, 138).

Tractaat van verbond en adoptie tusschen d'Ed. Comp^{ie} ende de verderen volkeren op **Cotatenga** gerenoveert [5]) ende wat dies aengaande ten besten van het gemene welwesen is gesloten.

Naardien de verdrevene ende 't ondergebragte Cottatengers over haare sevenvoudige meyneedigh^{t} ende bontbreuk in a° passado door Comp^{ies} regtvaerdige wapenen sooverre sijn verneert geworden,

---

[1]) Valentijn, *Sumatra*, bldz. 38.

[2]) Valentijn, *Sumatra*, bldz. 36.

[3]) Uit het Contractboek. Ook in *Overgekomen brieven en papieren* 1672, III.

[4]) Welk Kota-tangah hier wordt bedoeld, is twijfelachtig. Vermoedelijk dat bij Padang. — Waarschijnlijk moet worden gelezen „de verdreven volkeren van Cotatenga." Zoo luidt het ook in den „*Inhoud van de Verbalen op de Contracten*" in de Verzameling Nederburgh op het Rijksarchief.

[5]) Zie hierachter, bldz. 436.

datse in haare ballingschap seer hebben gewenst, dat by d'Ed. Comp[ie] over haare gepleegde misdryven en afval gunstig mogten gepardoneert ende int algemeijne bontgenootschap[1]) deser strandtvolkeren wederom ingelyft werden, soo is dat wij, op verschijden ontfangen instanties dier volkeren de saak behertigende, ons erinnert hebben, hoeveel aen de nootsakelykh[t] van dese adoptie ten besten van 's gemene welwesen gelegen zy; egter niet hebben kunnen goetvinden, daarover ten principalen te disponeren nog dese volkeren in gratie ende 't verbond andermael aan te nemen, sonder daarop alvoren Haar Ed. H[r] gouverneur generaal ende d'Ed. heeren raden van India behagen te hebben verstaan, ende 't onser narigtinge order becomen hadden, wat in dese saak worden soude ondernomen ende gehandelt werden. Synde ons daarop tot regulement sub dato 2 Juni pass. in Ed[e] misive absoluijt aenbevolen, dat men de genoemde pongoulous met de haare, die reets met oogluykinge langs de rivier provisioneele woningen hadden opgerigt, sal aennemen en de resterende off rebellige by provisie en tot nader preuve vergunnen, haare woningen ter voorgenoemde plaatse, alwaar se verdestrueert syn, op te bouwen, om redenen die pondureus[2]) en consideratyf schynen ende die ook geregtelyck te bewiesen stonden, dat de vlammen van onlusten tusschen desperate ende nagebuuren, rakende de ontveylinge der wegen, tot Padangs ruine en 't gene daaraan dependeert in 't korte moge komen uyt te bersten; egter opdat die vlammen met gemeyn advoyement en hulpe mogte werden uytgeblust, eer dat deselve meer naastby gelegene rebellige en wispelturige bontgenoten door haar vergift komen te infecteren ende aen te steken, soo hebben wy naer becoming deser narigtinge op de iteratieve gedane instanties dier verjaagde ende bygevoegde intercessies van onse geconfedereerde bovenlandsche regenten niet willen stilstaan, maar uyt aengeboren genegenth[t] wenschen ja tragten, dat Comp[ies] bontgenoten ende afvallige weder geconfedereerde en in rust en vreede met malkanderen leven mochten, ook hier toe van herten geneygt zynde, dat de algemeyne inlandse scheuringen moge geheelt ende alles in syn vorige luyster moge herstelt ende gepostuleert werden; hebben tot dien eijnde de afvallige Cotatengers op haar veelmaal gedaan versoek verschoning gedaan, dat soo by aldien sy haar uyt een opregte mening wilde verdemoedigen ende een hertelijck leetwesen van de begane schelmstukken toonen, ook om genade smeken, dat de vorenstaande bedingen en versoecken haer

[1]) Zie hiervóór, bldz. 383, v.v., 437.

[2]) Pondereus, zwaarwichtig.

sullen ingewilligt werden, ende de alliantie by becomen preuve van trouwe tusschen d'Ed. Comp[ie] en haar, ende sy met de verdere getrouw synde bondgenoten, nog kragtiger ende met stercker banden vastgelegt werden, waardoor veele t'ontstaane beroerten souden ter nedergelegt ende haarer gemeen welvaren en welstant sooveel te eerder betragt werden, vooral indien se tot dese saake als voren gesegt haare waare genegentheijt toonen om gesamentlyck in het afgevallen verbond te treden ende haar eygen als gemeyne nuttigheyt behertigen, ten welken fine dan heeden de voornaamste regenten (als door ons geassecureert (?) synde) hier op **Padang** verschenen syn, die om genade en vergiffenis versoeken, haer verdemoedigende, van haar voorgaande misdrijf leetwesen te betonen, wes om deselve niet t'eene mael buyten hoope van genade te stellen, eene eynde van de vresende beroerten te macken, soo hebben op middelen gedagt, die nut en eerlyk sijn, om dese volkeren daer door aen de Ed. Comp[ie] te verbinden; ende goet geoordeelt wegen het gemene welvaren by middel van aenneminge van het geabdiceerde ende gedesigneerde verbond eenige articulen te poseren, in manieren ende conditien als volgt.

Eerstelyk verklaarden sij, pongoulous, dat sy in eygener persoon gecompareert waren, om vergiffenis te versoeken van d'Ed. Comp[ie] ende haar verlate bontgenoten, de Padangse regenten, en datse dienvolgende, ontbloot van geweer, versogten dat wy haar uyt den name van d'Ed. Comp[ie] wilden vergeven al het quaat dat sij oijt ende speciaal in de jongste gevoerde oorlog tegens d'Ed. Comp[ie] hadden bedreven en begaan, waarvan sy versogten voor haar ende haare nakomelingen te mogen gepardonneert en eeuwige vergiffenis erlangen.

Ten tweeden opdat dit versoek en betoonde leetwesen hunnes misdrijfs te beter blyken moge, beloven sij, pongoulous, dat sij tot den breuke aen d'Ed. Comp[ie] sullen betalen en opbrengen een somma van vier hondert rd[s], welke somma sal voldaen werden, aleer den eet sal afgelegd zyn, off sullen daar voor sufficante cautie stellen ende hypoteeke aen ons overgeven, in confirmiteyt van dese landsgewoonte in sulken geval schuldig.

Ten derden werden geconfirmeert voor goed vast en van waerden gehouden, de contracten in dato 4 November 1666 [1]) op Cottatenga tusschen haar ende den heer commandeur en commissaris Abraham Verspreet gem[t]; item de renovatie desselven contracts tusschen voors[s]

---

[1]) Mij niet bekend.

regeringe ende den commandeur en stadhouder des Manicabousen konings ende d'Ed. Comp[ie] Jacob Pits, in dato 24 July 1667 [1]) gerenoveert ende successive geamplieert, sullende deselve in alle haare delen en poincten sodanig naargevolgt werden, besonderlijck in desen, dat de nakomelingen van den gemassacreerden sulthan basaar, orangcay Moulja en van de versonde I[e] Mejudra ende andre meer, van daar na Batavia gerelegeert, noyt in regering sullen geadmitteert, maar daar van tot int derde en vierde lid geexcludeert blyven.

Waerop ten vierden voorts is gehandelt ende getracteert, dat op deese regeeringe haar instantig versoeke nachoda Poetij [2]) tot haar gouverneur off panglima en Siri Radja Oulebalang haar tonge of voordrager en eerste pongoulon wesen sal.

Ende opdat dit contract te bestendiger mag blyven ende te religieuser mogt werden onderhouden, soo ist selve door haar pongoulous op den Alcoran besworen ende met d'ygen signature ondertekent, ende tot meerder becragtiginge daerby gevoegt, by aldien sy voortaan wederom mogten afvallen ende desen eed abandoneren, dat haar God met alle haare nakomelingen tenemael mogte verdelgen en uytroeijen. Sijnde dit contract van wegen d'Ed. Comp[ie] en den heer Commandeur by de gecommitteerdens, de ondercoopluijden Anthonij Stuurman, Frans Backer en den boekhouder Anthony Colomby [3]), ten overstaan van Panglima radja ende de Padangse regenten, onderstond: in de logie tot Padang op den agsten September 1671, ondertekend ende bevestigt. Laager stond: my present en was getekent **Joannes Melman,** secretaris.

Dese vorenstaende verbintenisse nopende de voldoening van de breuke die de Cotatengse pongoulous tot een boete haars afvals beloven, op 't uijteynde van de aenstaande maand October te voldoen ende promt te betalen, is ten overstaan van ons ondergeschreven gepasseert, belooft en ondertekent desen 8 September a[o] 1671. De tekenen bestaan in een hegt van een crits ende een saluyt(?). Onderstond: mij present en was getekent Johannes Melman, secretaris. Ter syden stond en was getekent **Anthony Stuurman, Frans Backer** en **Johannes Colombij.**

Wy onderges[en], als gecommitteerders uyt 't midden deses Raads

---

[1]) Mij niet bekend.

[2]) Deze was indertijd door Pits aangesteld tot regent in Kota-tangah, maar in de onlusten van 1670 verdreven (Mac Leod, 1281, v.v.).

[3]) Zie Valentijn, t.a.p., bldz. 38.

ten comptoire Padang op de westcust Sumatra, certificeeren en verclaren bij desen, de opregte en de cincere waerheyt te syn, dat op de instancies van de pongoulous op Cotatenga, die, den 9[en] deser audientie becomende eenen gunstig pardon van haaren afval versogt ende naar verscheyden wedersydse debatten verеregen hebben,onder anderen ook begeerden dat den gouverneur nachoda Poety wederom haren panglima wesen mogte, dog haer liedens tegemoet gevoert synde wat bedenkelyke onlusten daer reets uyt ontstaan en verders nog ontstaan mogten, ook, hoe serieus ende vaderlyk den h[r] Commandeur haer liedens a° 1669 had aengemaand, wanneer sij deselfs confirmatie bij verschyden instanties versogten, datse by quaatwillige genegentheyt van Siri Radja Oulobalang een ander uijt de regte successie-linie der regenten in plaats van desen vryen coopman eligeren mogten, als siende daaruyt veele gevolgde onlusten te gemoed, die ook naderhand in een openbare oorlogsvlamme syn komen uijt te blakeren, soo datse in plaatse van schuldige gehoorsaamheyt, die onder solemnisatie van eede belooft hadde, den selven verjagen, syn huys verbranden en alle syne goederen voor goeden prince aenslaen, daarop dan ook volgde, dat d'Ed. Comp[ie], bedugt zijnde voor haar barbarische wreetheyt, door schaarsheyt van vereyschend' guarnisoenhouders de logie aldaar mosten verlaten, die se dan, desert bevindende, mede sonder regt en reden, onaengesien een schriftelyk protest in gewone taale ges[t], geaffigeert was, meede in den brand geset ende voorts met offencive oorlogs-acties d'onse en onse bontgenoten syn ter keer gegaan, welke onlydelyke acties [volgens?] de natuurlyke wet van defentie en revengie gewroken blyven, waarover sy dus lange de smerte in gedurige ballingschap swervende hebben smaken moeten, uyt welken alle sonnenklaar blijkt, wat voor trouwhertigheyt aen d'Ed. Compagnie ende haaren gouverneur in haren boesem ten goeden sij huysvestende, dat ons dan ook bewogen heeft haar af te vragen, wat de movimenten zijn, datse nu voor de derde reys ende na soo veel gepleegde trouwloosheden aen haeren gouverneur, waervan sy nog geen vergiffenis versogt nog erlangt hebben, denselven voor haaren gouverneur eligeren ende nomineren en waerom sy Siri Radja Oulebalang, die se voor den oorlog wederom tot gouverneur hadden ingeroepen, daartoe niet begeren, daarop antwoorden sij, datse eenparig met malkanderen verstonden ende goetvonden, datse in dit versoek haaren welstandt behertigden, vertrouwende dat hare negorye (die se andermael versoeken wederom te mogen possideren) daardoor mogte in haar vorige luijster ende termines herstelt worden, mits dat Sire Radja

Oulobalang als voorhenen, aleer haer ook de pongoulou den titel van gouverneur aangenomen ende aen hem gedefereert bleef, den titel van commutitia [1]) sal voeren ende in alle voorvallen de verdere pongoulous haar tonge en voordrager syn, waarop wy haar uyt den name van d'Ed. Comp^{ie}, opdat se in 't aenstaande geen ignorantie mogten pretenderen, haar hebben geinsinueert, dat ons buyten dese begeerte seer lief was te vernemen, datse hoope hadden door desen gouverneur (die soo 't schijnd tot dese regering ongemeen inclineerde) haare plaats, die nu desert is, in bloeijende welvaart te transformeren, maer dat sy, specülerende op de vorige voorregten ende voordeelen van Comp^{s} geregtigheyt door de aldaar te exerceeren negotie te sullen genieten, daerop hadden sij vooreerst nog geen staat te maken voor en aleer ons haare geregtigheijt ende trouwe volstandigen moge blijken ende redenen erlangen mogten door hare goede comportementen, die ons mosten blijke, de hervorming [2]) eener logie voor haar wederom by onse overigheyt tot Batavia te versoeken, soo moste d^{e} gouverneur versekert sijn, dat d'Ed. Comp^{ie} niet wil gehouden zijn, hem bij quaatwilligheyt deser volkeren ende bij nieuwe opstant te maincteneren, maar bij aldien se de novo haaren gepresteerden eed door verbreking komen te abandoneren, datse dan als vervloekte van 't aartrijk, soo door de goddelyke wraake als menschelyke wapen, sonder twyfel staan verdelget te worden. Daarop dienden zij, onaengesien haar die wegen ende middelen om tot den vorigen luijster te geraken mogten ontbreken, soo begeerden sy egter den geseijden Poety tot haren gouverneur ende beloven haar te sullen dragen als trouwe bondgenooten betaamt, om d'Ed. Comp^{ie} voortaan een beter gevoelen van haer te doen hebben. Onderstond: aldus gedaan en gepasseert in inlands vergaderinge tot Padang ten overstaan van ons ondergeschreven, gecommitteerdens ende Padangse landregenten, desen 10^{en} September 1671 en was getekent als gecommitteerdens **Anthonio Stuurman, Frans Backer** en **Joannes Colombij.** Lager stond: mij present en was getekent **Joannes Melman,** secretaris.

[1]) ?
[2]) Herbouwing (?)

CCCXXXII. MAKASSAR.

1 December 1671. [1])

Het afrondingsproces van 's Compagnie's oppermacht over de Makassaarsche en Bonische landstreken ging ook onder Maximiliaen De Jongh voort. Verschillende landschappen op de Oostkust van het Schiereiland volgde het voorbeeld hunner buren en onderwierpen zich aan de opperhoogheid der Compagnie.

Op huijden den 1e December des jaars 1671 compareerde binnen dese castele Rotterdam op Macasser in de groote saale, ongewapend en sonder crissen, arou Matampa en dain Wandre, regenten van de negory **Chindrana** [2]), item Tapaoule ende Toroega, raden in de negory **Siamba** [3]), representerende haare koninginne; item Toljeon, conink van **Molansasa** [3]), als mede Tolattey, gesant van den koning van **Bengo** [4]), die door siekte self niet en hadde komen afkomen ende hebben dese alle te samen haar voor d'Ed. Compie behoorlijck verootmoedigt en om vergeving van hare misdaden gebeden, ook soo voor henselven als haare nakomelingen de onderstaande poincten voortaen opregtelijk te sullen nakomen, heyliglijck onder het drinken van crissenwater op den Alcoran na hare landwijse besworen als verstaen:

datse renuntierende ende versakende alle superioriteyt des coninx van **Goa** [5]), die sijlieden aen denselven uyt eijgen vrijen wille hadden toegestaan en in hem duslange erkent, van nu voortaan de Compie alleen voor haar opperheer aennemen, onder beloften van derselver geboden t'allen tijden gewilliglijck en opregtelijck na te komen, alsmede dergener welke d'Ed. Compie als regent over haar lieden stellen sal, 't sij crain Linques off ymand anders na goedvinden.

Ten tweeden datse sullen sijn en blyven vrinden van 's Konings [6]) vrinden, vyanden van Kompies vyanden, alswaar het ook dat den koning van Goa selfs sig tegen de Compie wederom kwame op te stellen.

Ten derden datse aen handen van de Kompie met den aldereersten

---

1) Uit het Contractboek. Ook in *Overgekomen brieven en papieren 1673*, III. Het contract draagt dáár den datum 7 December, welke datum ook genoemd wordt in het exemplaar op het Landsarchief te Batavia, terwijl ook Nederburgh's „Verbalen" van 7 Dec. spreken.

2) Tjènrana, langs de rivier van dien naam in het Westen van het Westelijk Schiereiland. Over Tjènrana vgl. men Valentijn V, 2, *Macassar*, bldz. 140, v.

3) Tjamba. Molansasa mij onbekend.

4) Bengo, onderafdeeling Bonè, afdeeling Bonè (*Lijst Aardrijkskundige namen*, bldz. 35).

5) Makassar.

6) Schrijffout voor „Compagnies".

sullen overleveren sodanige drie stukken metaal geschut als door den koning van Goa omtrent het sluijten van de laatste vrede in de negorij Chindrana verburgen en ter schuyl gebragt zijn. [1])

Ten vierden datse sullen hofdienst voor de Compie doen sullen gelyk alse voorhenen alle tyd voor den koning van Macasser gedaan hebben.

Ten vijfden datse wyders in 't geheel sullen aannemen ende nakomen de contracten tussen d'Ed. Compie ende de koninggen van Goa ende Tello succesive, soo voor als na het veroveren van Sambopo gemaekt, sonder eenige exeptie voor sooveel deselve maar eenigsints op haar aplicabel syn.

Ten sesden dat se sullen voor een boete aen de Kompie betalen, soo haast alse weder t huys gekomen sullen wesen, vier en dertig slaven, te weten de negorij Chindrana thien, de negory Chimba ook thien, de negory Malainoa ook thien, ende negory Bengo vier, omdat se kleijnder is [dan] d'andre drie negorijen.

Aldus gecontracteert, belooft en besworen ten daage, maand en jaare als boven in 't hooft deses gesegt is, ter presentie van **Tosawa crain Linques,** den g'noffamaniera **Malito,** den capitain **Saffigo,** nevens den Raad deses casteels die deses nevens aron **Matampa,** dain **Mandre, Tapoule, Toerooga, Tolicon** en **Tolattey** voornt hebben ondertekent ende met haar gewoonlijke signature gesubsingneerd. Was getekt **Maximiliaen de Jong, Davidt Harthouwer, Jan Frannsen** en **Harman Hop.** Ter syden stond Compies zegel in roden lacke, waeronder: ter ordonnantie van den Presidt was getekt **Willem Basting.**

CCCXXXIII. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

6 December 1671. [2])

Van de gelegenheid der komst van de expeditionaire macht uit Batavia ter bestrijding van Kota-tangah maakte commandeur Pits gebruik, om ook andere kustplaatsen aan te doen en de contracten te bevestigen of te ver-

---

[1]) Den 20 September 1672 kwam het jacht De Stompneus direct van Makassar te Batavia, „medebrengende .... 4 metalen bassen (klein scheepsgeschut) met hare camers (een deel van het geschut) die voor desen door de regeeringh op Tcinrana waren in bewaringh gegeven en naderhant door die van 'T cinrana aen den president (De Jongh) overgelevert sijn, ongetaxeert" (*Dagh-Register 1672*, bldz. 249).

[2]) Uit het Contractboek.

scherpen. Zóó met Pariaman en omliggende streken (Van Basel, bldz. 28, v.v.), hetwelk plaats vond ook door toedoen van „de regenten tot Padangh en Sillida", die met dit doel Pariaman hadden bezocht. (*Dagh-Register 1670—1671*, bldz. 202, v.v.; 399).

Nader articulen en poincten waerop tusschen de heere commandeur Jacob Pits in den name van d'Ed. heer Joan Maetsuijker, gouverneur-generael ende d'Ed. raaden van India, representerende de hooge regerende en opperbestiers vanwegen de Generale Nederlandse Vereenigde Geoctrojeerde Oostindische Compie alhier in India, ter eenre ende de landtheren ende verdere regering van 't gehele lant van **Priaman** ende andre volkeren, die daaronder ressorteren, ter andre zijde, is gemaekt, gesloten ende vastgestelt een eeuwigduurende vreede, vrintschap ende bontgenootschap.

Eerstelijk worden geconfirmeert voor goed, vast en van waarden gehouden de contracten ende accoorden gemaeckt tusschen den commandeur Jacob Cauw ende Joan van Groenewegen in dato 10 October 1664, [1]) als volmagt hebbende van d'Ed. heer **Joan Maatsuyker** ende d'Ed. heeren raaden van India item in dato 15 October 1670 [2]) tusschen de voorseyde regering en den Ed. heer commandeur Jacob Pits ende schipper commandeur Pieter Coopman [3]) gemaakt ende gesloten, sullende deselve in alle haare delen en poincten sodanig naergevolgt werden, voor soo veel in desen niet en werden wedersproken; ende sullen dienvolgende niemand, groot of klein, aen eenig volk wie deselve ook sullen mogen wesen, soo Europianen als van dese lande, vermogen te vergonnen nog toe te staen eenigen handel of negotie van wat coopmanschappen ofte waaren het soude mogen wesen, op poene dat degeene, die hem hier tegen sal bevonden werden vergrepen te hebben, aen goet, lyf en leven gestraft sal werden naer bevindinge van saken.

Ten tweeden is geaccordeert ende overeengekomen, alsoo gemte lantsheren en Grooten nu eenen geruijme tijt herwaars nevens het gehele gros deser Westenst volkeren geseten hebben onder een onwettige regeringe der Aetchinse heerschappye, waarvan sij luijden veele vexatien, gewelden ende dwinglandyen van tyt tot tydt door denselver panglimas te lijden hebben gehadt, eijndelijck int voorleden jaar tenemael geresolveert [4]) ende te raade sijn geworden nevens

[1]) Mij onbekend. Vgl. echter Van Basel, bldz. 21.

[2]) Mij onbekend. Vgl. echter Van Basel, bldz. 28, Mac Leod, bldz. 1285.

[3]) Deze was de kommandant van het eskader tegen Kota-tangah (Mac Leod, bldz. 1283).

[4]) Mac Leod, bldz. 1285.

haare gebuurvolkeren, ges^te jock af te werpen ende onwettelyken croone in der eeuwigheyt hebben afgesworen, nu nog ten eeuwigen daage geene panglimas of andre Aetchinse ministers, ook geen Aetchinders, wie die wesen mogen, onder haar gebied te sullen dulden, laten aenkomen, veel min eenige domicilie aldaar te sullen houden, maer deselve en het gehele **Aetchinse rijk** in den eeuwigheyt voor haare dootvyanden te houden;, ende inplaats van dien is overeengekomen dat dit Priamans resort, met de plaatsen daaronder begrepen, voortaan en ten eeuwigen dage staan en blijven staan sal onder haren wettigen beheerscher, de Minangcabousen koning ende onder de protexie van de Comp^ie onder 't bestier van derselver geauthoriseerden stadthouder, den voorn^e **Jacob Pits,** commandeur en opperbevelhebber langs dese cust van wegen opged^e Nederlants Comp^ie en gem^te landsheeren, Groten ende onderdanen met haare successeuren; sullen gem^te majesteyt van **Minangcabo** als haren souvereinen koning ende hooft erkennen; ende d'Ed. Comp^ie als haaren verlossers, beschermers ende gebieders, als daartoe van haaren coning gequalificeert synde, respecteren, gehoorsamen, houden en doen houden, gelyk dat behoort en als getrouwe onderdanen ende bondgenoten schuldig syn, waarop gem^te Comp^ie dan oock belooft ende aenneemt, het voors^e land van Priaman en hare ingesetenen voortaen te protegeren, te helpen ende te beschermen tegens alle vyanden, die sig willen vermeten haer sonder redenen te beleedigen ofte eenigen oorlog ter zee aen te doen, wel verstaande aen de zeekant ende ter zee, met onse schepen en mindere vaartuygen voor invasie van eenige af te komen Aetchinse ofte andre buytenlandse magten, sooveel doenlyk wesen sal, ende soo lange sy, regenten, volgens cincere beloften ende gepresteerden ede dit vrijwillig aengenomen bondgenoodschap niet abandoneeren nog de minste infractie doen nemen; maar verre van strand ende landwaerd in tegen het volck van 't gebergte en sal d'Ed. Comp^ie niet verobligeeren nogte verbonden wesen, haar of ymand van dese bondgenoten adsistentie of bystand te doen, ook niet verder ter zee als tans met onse schepen en minder vaartuijgen sal gelegen komen.

Ten derden, gemerkt Priaman in oude tyden is geweest de voornaamste bandaarplaatse van dese gantsche cust, waar dat by de Aetchinse regeringe de gout-als peper-negotie van groot belang ende consideratie schynt geweest te syn, ende de regenten op hare gedane ootmoedige supplicaties by haar Ed^e Groot Agtb^e op Batavia gunstelyk geobtineerd hebben, dat by provisie daar ter plaatse een proper

coophuyssie gestabileerd wert, om te ondernemen wat apparentie de negotie daar soude geven, soo is sulx nu op dit beding en voorwaarde sooverre geeffectueert, mitsgaders een moderaat carguasoene van Padang aengebragt om te sien of dese negotieplaats wederom invoegen als voorhenen cousiderabel vallen mogten en om door de accresce van deselve handel bewogen te worden, een parmanente logie aldaar te stabileren en die plaats prestanter en aensienlyker te maken, ten welken fine dan met den anderen is versproken, dat de gemelte Comp'* in 't destriet in de gehele land van Priaman sal hebben tholvrij ende exemt van alle oude imposten van alle coopmanschappen, die daar sullen aengebragt ende uytgevoert werden, geene uytgesondert, voorbehoudens de ordinare geregtigheyt, die alomme op alle handelplaatsen langs dese strandtlanden den regenten syn toegevoegt om daardoor gealimenteert te werden, die bestaat in een rd', te weten een quart rd' voor yder tail gout, en ¾ rd' op yder bhaar peper sonder meer, die neffens gelyke somma van den inlander off aenbrenger der coopmanschappen by den Resident successive gecollecteert ende onder de twaalf naargenoemde landregenten gelykmatig alle jaaren tweemalen of meer gedistribueert werden, synde de regenten genaemt ende volgen in rang na den anderen:

1. Orancaya maradja Nenda, [1]) eerste pongoulou.
2. Radja d'Ilheer, pongoulou en volmagt van syn Ed. de heer commandeur.
3. Orangcaya Touwa.
4. Beginda Ratou.
5. Data besaar of radja Lilla Wangsa.
6. Siry Narra Maradja.
7. Radja Indra Wangsa.
8. Maradja Sittia.
9. Radja Ebrahim.
10. Radja Amat.
11. Radja Indra Poeta.
12. Radja Sittia Phaloan.

Edog opdat radja Illeer buyten syne pongoulous aenpart voor syn volmagtschap eenige de minste recognitie moge genieten, is verstaan, dat telkens wanneer distributie geschied, den heere commandeur vermogens syn sal, uyt de generale collecte van geregtigheyt een moderate portie te nemen ende op gedagte sijn volmagt toe te

[1]) Vgl. Valentijn, *Sumatra*, bldz. 17. Hij spreekt van „den Erf-Heeer Nenda".

voegen, om al soo iets tot een erkentenis ende tot ophouding sijnes staats tot solaas van sijne te doene collecten te genieten.

Ten vierden omdat bespeuren de sobre constitutie der gerestabileerde negorye van Priaman,[1]) die nog ten grootsten gedeelte onbewoond ende onbebouwt gelaten werd, vermits de ondersaten door swackgelovigh' niet hebben willen vertrouwen dat de Ed. Comp[ie] haer resort met een coophuysie bij provisie soude gebenificeert hebben, is verstaan dat yder landregend gehouden sal wesen, alle sijne vermaagschapte vrinden van boven naar beneden in de oude cota ter woon af te brengen, wanneer sonder swarigheyt de verdere gemeynte tot 't afcomen sal kunnen geconstringeert werden, welke pongoulou hierinne nalatig bevonden werd, sal als een verturbateur van de gemene ruste gefrusteert (?) werden. Ende op dat in 't aenstaande door den veelhoofdige opperregering geen verdere onlusten en onrusten onder dese teere landvolkeren mogt gevoert werden, waerdoor veeltyts de gemoederen in haaren gerusten toestand van de goede devotie ontrukt ende tot quade gangen verleyd worden, is verstaan dat sy, landregenten, in 't aenstaande aen Panglima Radja[2]) geen homagie off reden van hare regering sullen hebben te geven, maar sullen voortaan alleen aen de heer commandeur ofte desselfs gesubstitueerde hebben bekent te maken den goeden of quaden toestant hunner plaats. Gemerckt sen regenten verclaarden datse a° 1666 bij eede belooft en gesolemniseert hadden radja Ambon[3]) in 't Priamans ende radja Palacca,[4]) Bougiis, in 't Oulaekanse[5]) resort voor hare panglimas aen te nemen ende deselve daar voor te erkennen, invoegen soo als sulx op 't voordragen ende begeren van den heer commandeur Abraham Verspreet[6]) doenmaals ook was geschiet, edog dewyl opdagte personen[7]) met hare titulnamen(?) vertrocken sijn en in den dienst van d'Ed. Comp[ie] verders gebruijkt werden, soo versoeken sij in den name van d'Ed. Comp[ie] voor haren panglima den h[r] commandeur Jacob Pits, dese ten allen tijde daar voor sullen erkennen, respecteren ende gehoorsamen, ook syne bevelen getrouwelyck agtervolgen invoegen soo als 't betaamt, mitsgaders desselfs volmagt, radja Illeer, voor desselfs inspecteur ende waeke houden, ende geen sake

[1]) Vgl. Mac Leod, bldz. 1285.
[2]) Vgl. Mac Leod, bldz. 1284; Valentijn, *Sumatra*, bldz. 17.
[3]) De bekende Ambonsche „kapitein Jonker" (Mac Leod, bldz. 1274).
[4]) Aroe Palaka.
[5]) **Oelakan** (Vgl. Mac Leod, bldz. 1277).
[6]) 1666—1667. (Vgl. Mac Leod, bldz. 1273 v.v.; Van Basel, bldz. 93).
[7]) Nl. Jonker en Palaka.

ter werelt ondernemen dan met desselfs voorweten en kennis om alle quade gangen tegen te gaen ende de usurpateurs en infracteurs van dit bontgenootschap aen syn Ed. voorn' intyds bekent te maken, opdat alle quade gevolgen van nieuwe onlusten intyts mogen geresineert (?) ende geweert werden.

Ende opdat int aenstaande de justitie mogen geadministreert ende een ygelyck der pongoulous niet mogen toegestaan blijven naar becomen advertentie van begane messusen den een of ander deser ingesetenen naar believen ende goeddunken te vonnissen ende in pecuniele amende te mulcteren,[1]) gelyk dese quade gewoonte by staande oneenigheyt als een schadelyke kanker is ingeslopen, blyft goetgevonden, de conforme oude costumen ende regten alle saken de justitie concernerende sullen gebragt werden ter ordinarij baleew[2]) ende voor de gequalificeerde regters, als daar sijn radja d'Illeer ende orancaya Touwa, die dan ook geordoneert syn, soo veel andre medepougoulous tot haar te nemen als naar bevindinge van saken van mentrys[3]) off pongoulous oulabalang nodig gerequireert werden. Niet te min blyft gereserveert, dat de vervallen boeten generalyck onder de 12 hooftregenten sullen gereparteert ende uytgereykt werden.

Ten vyfden is met dese landregenten besloten, datse meede, invoegen sooals op Padang en Sillida geschiet, jaarlyx tweemalen haar salinire[4]) gelt sullen genieten onder repartitie als hier na volgt te weten.

Den eersten pongoulon, Maradja Nonda, sal voor salimon[4]) genieten 't volgende:

1 sware fyne bafta brootchia
1 zijde chindos de 5 asta en
5 flessies rosewater.

Radja d'Illeer en orancaya Touwa elk
1 swaare gemene bafta brootchia
1 zyde chindos de 4 asta
5 flessies rosewater

de resterende 9 pongoulous sullen telkens ontfangen elk
1 zyde chindos de 4 asta en
1 flessie rosewater, sonder meer;

---

1) Met geldboete straffen.
2) Bale, balai = raadhuis, rechthuis (Vgl. *Encyclopaedie*, I, bldz. 106).
3) Mantri's.
4) Vgl. echter hiervóór, bldz. 434 over de „geregtigheden der soudvaertuygen."

waermede ten emael sal cesseren ende ophouden alle rouba rouba amarang [1]) als anders sooals die genᵗ en in vorige tyden in observantie is geweest, onder 't beding datse preuve van hare comportementen moeten geven, dat door haar beleijd de gout- en peper-negotie accrescent gemaekt ende de handelaars tot haren bandaar aengelockt werden, dog in desen manqueren sullen 'tenemaal van opgedᵉ recognitie gefrusteert blyven.

Ende gem'ᵉ de regenten insisteren datse tot aenlokkinge van de gout- en peperhandelaar altemet wel eenige semiwen [2]) benodigen mogten om dese nagebuuren volgens lands costume naar gedaan besoek ende nadere confederatie met deselve eenige kleene handgiften op te offeren, om haar alsoo te bet onder deselve aengenaam en bemind te maken, is deselve toegestaan by voorvallende necessiteyt den Resident aentespreken ende op hare schilt(?) hypotheek, synde de rekᵉ van geregtigheyt, eenige kleden en coopmanschappen te ontfangen, [3]) waertoe den Resident dan gequalificeert blyft, om haar dan dese nessesaire verstrekkinge te mogen doen, dog niet verder dan dat sij te goed hebben, ten waare den Residend daar voor selfs wilde redonnabel [4]) sijn en 't selve op syn eygen risico doen. d'Adviso: niet te min moet den Resident verdagt blyven, aen niemand van de pangoulous appart verstrekking te doen op rekᵉ van geregtigheyt ten zij deselve compleet ende collegialiter vergadert zijn ende een algemeyne consent en adveijs tot den ontfang dragen, of anders sal den Resident voor de verstrekkinge responsabel zijn, ten ware dat hem schriftelyke ordonnantie van de hʳ commandeur wierd toegebragt, om alsoo te verhoeden dat den een als anderen inkomsten niet consumeert en door sinistre financies aen sig trekke.

Edog op dat dese landregenten weten mogen, wat ordinarie geregtigheden sy van de aen te brengen coopmanschappen staen te genieten, ende die den Resident, ten overstaan van den Maleytsen schryver, die sy gequalificeert worden te mogen stellen, van een yder moet ontfangen, soo sullen wij die hier onder benamen ende aenwijsen, wat van yder soorte van coopmanschappen geprocedeert werd, als:

---

[1]) Roeba-roeba is ankeragegeld, havengeld.

[2]) ?

[3]) Dus een voorschot op het hem toekomende inkomen?

[4]) Responsabel?

1 bhaar peper van buyten komende, soo betaelt den aenbrenger . . . . rd^r ¾
1 tail goud als boven aengeb^t werdende . . . . . . „ ¼
1 d^o waarde cattoen als boven betaelt . . . . „
1 d^o waarde cocusoly of ander oly . . . . „
1 bhaar benjuin, middelsoort en pee(?) betaalt . . . „
1 catty camphur Baros . . . . „
zoutvaertuygen 16 voor yder vaam breete . . . . . . „ 16

Ryst en pady blyven vooreerst nog geexcuseert te betalen, omdat de negaryen des saats meer behoeven als er aengebragt wert.

Ten sesten, tusschen die van Priaman ende eenig ander land en volkeren van 't gebergte of langs dese strandlanden, meede van dit verbond zynde, eenig verschil of different komen te ontstaan, en sullen de contendenten en parthyen daar over niet vermogen in de wapenen te komen of d'een den anderen feytelyk aen te tasten, maar sullen gehouden wesen, haar questien den commandeur voorn^t bekent te maken, om by deselve, is 't doenlyk, neergeleijdt of wel met de andre bontgenoten, die neuteraal zyn, gedecideerd en afgedaen te werden, naar dat verstaan sal werden te beloven[1]) en welker uytspraeke deselve partyen, contendenten sijnde, dan sullen gehoorsamen, [2]) van de Comp^ie en d'andre gesamentlyke bondgenoten gestraft te werden naar exigentie van saken of ongehoorsaamheyt die sal sijn gepleegt; maer een algemeijne vyand opstaende en voors^e plaatsen tragt te infesteren, sal ter zee d'Ed. Comp^ie soo verre het doenlyk zij ende de andre bontgenoten te lande haar adsisteren ende de kosten gemeyn dragen, maer particulieren oorlog, die sy door quaade middelen en oorsaken selfs gesogt ende daartoe redenen gegeven hebben, sullen sy van niemand geadsisteert werden, maar ook daartoe gehouden synde, de kosten alleen te dragen ende den uytslag op haar eygen risico afwagten, sullende in dier voegen ook alleen dragen moeten de kosten, die se komen te doen aen[3]) de vremde goud- en peperhandelaars af te locken, als sijnde de accresie der negotie 't subject om een opulenten oogst van incomste te mogen gauderen.

Ten sevende beloven dese Priamantse landregenten, datse teenemael den toevoer van 't inlantse cattoen sullen soeken te stutten ende dat gespin bij alle mogelijke pracktijken uytroeijen ende den inlander van sulken luijen arbeyt tot de peperculture te reduceren, mitsgaders

[1]) Behoren (?)
[2]) Hier is iets uitgevallen.
[3]) Om (?)

den vertier van dat gewas niet alleen voor de Compie aensienlyker, maar voornamentlijk den aftrek van Compie schepen op en langs dese kust daardoor van meerder importantie te maken, nemende sy, regenten, aen, daarin naar vermogen te voorsien ende de barrang barrangs volkeren [1]) te ordonneren, dat van niemand anders eenig cattoen sullen opkopen, of aen den bergsman venduceren [2]) dan 't gene dat by henlieden uijt de logie en van 's Compies wol gehandelt werd. Ende opdat daarop voortaan nauw regard mag worden genomen is, is vastgestelt, dat twee pongoulous maraals [3]) ende saband", daarvan d'eerste pongoulou, orancaya Maradja Nenda, van elk een qualificeren mag ende de resterende twee sullen dependeren van radja d'Illeer, als gemagtigt synde van d'Ed. heer commandeur om nauwe toesigt te nemen, off de incomende ende vertreckende vaartuygen ende barrangsvolkeren op dat poinct in volle rigeur moge geobserveert ende de Compie prerogativen, principalijken de goudnegotie, door de schandelijke lorredrayers niet mogte ter sluijk ontvoert werden. Insgelijx sullen beijde algemeyne pongoulous gehouden werden, twee pongoulon couwels, [4]) d'eene voor de negorye en d'andre voor de logie ende barrang, om by nagt en dag te visiteren ende sorge te dragen, dat Compies logie door eenige quaadwillige niet bestole off door brand beschadigt werde, wel toesiende dat in opgemte barrang [1]) geen andre volkeren kome te huijsvesten dan die men sekerlijk bevind, daar versekerde hypoteek van woning ende vaartuygen te hebben, ende al sulke quaade en onbekende daar bevinden, opstonde van daar doen vertrekken, opdat d'Ed. Compie door 't een of ander middel geen schaade moge toegebragt werden, welke ministers de regenten aennemen, uyt haar inkomen naar 't so (?) te sustenteren ende te gagieren, gelyk op Padang en elders in observantie is, maar vooral is deselve gerecommandeert, crocou [5]) of schryver te qualificiren, om alle dagen in de logie present te syn, wanneer by den Resid' goud off peper werd ontfangen, om de quantiteyt daarvan te registreren en alle quade presumpties, die naderhand by slappe negotie (dat consequent sobere inkomsten causeert) op den Resident moge genomen werden, van in dessen ontrouw gehandelt te hebben, te prevenieren en uyt de weg te nemen.

---

[1]) Kunnen hiermede bedoeld zijn: opkoopers van barang-barang (goederen)?
[2]) Verkoopen.
[3]) ?
[4]) ?
[5]) ?

Ten agsten is hun regenten toegestaan, van Priaman om de Noort tot Ajerbangi en tot 't eyland Batoe [1]) toe, om peper, clappus en d'olie te negotieren te mogen varen en verder niet; en om de Zuijd, soo verre als Comp[ies] regt in handen strekken, blyvende den Resident gequalificeert om aen de vertrekkende soo verre passen ende zeebrieven te verlenen met te doene interdictie penaal, dat, by aldien ymand bevonden werd, sijne passe te overtreden en buyten 't district van de gelimiteerde plaatsen te vaaren, dat deselve met vaartuygen en goederen sullen confiscabel syn, gelyk ook sullen verklaard werden alle die goud en andere cleene coopmanschappen hier off elders sullen ter markt brengen, dan de gene die by d'Ed. Comp[ie] ordinarie werden verkoft, om eenmael van de schadelyke lorredraeijeren, die in desen tot nog toe tot ons leetwesen gepleegt werden, sooveel mogelyk tegen te gaen ende te weren, opdat d'Ed. Comp[ie] eenmael alleen genieten moge de vrugten hunner exessive gedane kosten ende aengewenden arbeyts.

Ten negenden beloven sy, de regenten, sooveel doenlyck te sullen bewerken, dat de panglimas van Passeman en Bettopangan, [2]) die aldaar voorals nog aldaar off elders in de woeste wildernisse detineren ende sustenteren, bewogen worden off naar Aetole [3]) te vertrekken off op Pandang [4]) onder ons oog naar gepresteerden eed van getrouwigh[t] komen wonen, aengesien de gerugten ende namen deser personen dese strandvolkeren meerder ontsag aenbrengen, als haar seer gering vermogen wel komt te benodigen.

Ten thiende, de landregenten op Priaman sullen besorgen, dat nu ten eersten Comp[ies] en Groenewegens [5]) debiteuren komen voldoen, ende te betalen 't geene een yder aen d'Ed. Comp[ie] als Groenewegen voorn[t] schuldig syn en ten agteren staan, voorsooveel zij verclaren, dat de debiteuren nog int leven sijn ende nog iets van vermogen bennen, ist niet dit saysoen dan ten langsten 's naestkomende welke inmaning specialyck radja d'Ilheer gerecommandeert blijft, om daeraen naer pligt niets ter werelt te laten ontbreken, opdat d'Ed. Comp[ie] eenmaal haare schultboeken, daarvan synde, suijveren ende afleggen

---

[1]) De Batoe-eilanden.

[2]) Pasaman en Batapangan bezuiden Pasaman, (Mac Leod, bldz. 1286; Valentijn, *Sumatra*, bldz. 15).

[3]) Schrijffout voor „Atchin".

[4]) Schrijffout voor „Padang".

[5]) Waarschijnlijk de bekende Jan van Groenewegen, de grondlegger van het Nederlandsch gezag op Sumatra's Westkust. Zie hiervóór.

moge. Sullen ook doen vertrekken alsulke Aetchinese extractis,[1]) geene uijtgesondert, die sig als nog in dit territoir onthouden, als synde grote aanstokers en veroorsakers van het breken der voors' contracten en belhamels van de gemeynte, om die geduurig in groote onrusten te conserveren ende te continueren.

Alle van welke bovenstaande gecontracteerde poincte en articulen sij, landheren en Grooten van Priaman, beloven en sweren heyliglyk te sullen nakomen ende doen nakomen, sonder de minste inbreuke te dulden, ten welken synde sij, Groten, dese tot meerder certificatie en conformatie hebben onderge' ende met haare namen ondertekent, gelyk ook tot meerder becragtinge sulx door d'Ed. hr. commandeur is geschied, geadsisteert met Joannes Molman, ondercoopman en fiscaal, ende drie Padangse pongoulous als dato Gaspo, Rone de Radja en Paducca Magat expres gecommitteert.

Aldus gedaan in 't gestabileerde coophuys aen de mond der rivier van de Priamanse stranden, den 6^{en} X^{ber} 1671. Was getekent **Jacob Pits,** orancaja **Maradja Nenda,** radja **d'Ilheer, Orangcaya toewa, Beginda ratou, Dato bassaar, Sire Narra Maradja, radja Indra Wangsa, maradja Sittia Phaloan.** Ter syden stond: ons present als getuygen en regenten van Padang en **Cotatenga;** getekent **Poety Dato.**

Radja Paducca Magath, Johannes Molman en catib **Moeda** als secretaris van landssaken.

CCCXXXIV. MAKASSAR.

18 Januari 1672.[2])

De onderstaande eed van trouw is niets anders dan een aanvulling op de onderwerping van Tjenrana van 1 December 1671. (Zie hiervóór, bldz. 441).

Op huyden den 18 Januarij dese jaers verschijnen binnen den casteele Rotterdam onder 't geleyde van crain **Linques** de onder-

---

[1]) Afstammelingen van Atjehers, de z.g. „Atjehsche partij" bij Mac Leod, bldz. 1281.

[2]) Uit het Contractboek.

staande Grooten ende koninxkinderen van de negorijen **Sindrana, 't Siamba,** [1]) **Melalauwa** ende **Bongo** als namentlyk:

van de negorye Sindrana

crain Pisie	crain Parang
crain Benteng	crain Matadiang
crain Banjo	crain Boenrong
crain Manoodjo	crain Lanitsy
crain Layja	crain Tolronganbadjo
crain Bicray	crain Bilalang
crain Tibon	crain Gantarang en
crain Matianre	crain Caloukoe.

van de negorije 't Siamba:

arou Patiero	arou Gantarang
aroe Toroega	arou Aralouwe
aroe Bonga	arou Oudjong

van de negorije Melauwa:

arou Rea	arou Pongasora
arou Matadjang	arou Melauwa
arou Mananpa	arou Pouloladjang

van de negorij Bengo:

radja Macatouwa
crain Bontepono en
galeran Fengo.

ende hebben alle deselve haar, mede ontwapend, voor de Compie behoorlijken verootmoedigt, mitsgaders onder het drinken van crissenwater op den Alcoran den eed van getrouwigheyt aen de Compie gedaan, ten overstaan van de prince **Callamatta** ende den galeran **Tonsawa,** ter presentie van den raad des casteels Rotterdam. Was getekent **Maximiliaan de Jonge, Davidt Harthouwer, Jan Francen** en **Harman Lap;** item met eenige Maleijtse caracters.

---

[1]) Tjamba.

CCCXXXV. KUST VAN MALABAAR.

6—11 Februari 1672. [1])

De samudri van Kalikoet, een der machtigste der vorsten van de Westkust van Voor-Indië, kon zich niet schikken in de overmacht der O. I. C. en bleef haar vijandig, niettegenstaande of juist ten gevolge van de met haar gesloten verdragen (zie hiervóór). In 1667 dreigde het weder op een oorlog tusschen de twee machten uit te loopen, waartoe de concurrentie der Engelschen en de zucht van den Samudri om „in de landen van Coetchin in te dringen" hebben medegewerkt. Wat dreigde werd werkelijkheid. In 1678 eindelyk werd „de gewenschte victorie tegen den Samoryn bevochten", maar de vijandelijkheden hielden niet op: o.a. werd Cranganore door den vijand lastig gevallen (*Dagh-Register 1665*, bldz. 360, v.; *1666—1667*, bldz. 263; *1670—1671*, bldz. 101, 139; Valentijn, *Malabar*, bldz. 41; Canter Visscher, bldz. 207, v.).

Contract van vreede en vrundschap gemaackt uyt de naam ende van wegen d'Ed. Comp. der Hollandsche natie in India ter eenre ende den grooten sammoryn, Ko. van **Calicoet,** ter andere zyde, mitsgaders een stilstand van wapenen tusschen gemelten Ko. en den ko. van **Cochin.**

1.

Daer sal wesen tusschen den Ko. van Sammorijn en d'Ed. Comp[ie] der Hollandsche natie in India een eeuwige vaste vreede en vrundschap wedersyds.

2.

Alle schade, verlies en ongelyck, die yder derselven in desen verleden oorlog geleden, mitsgaders alle pretentien, die den een op den anderen ter saake deses oorlogs gehadt heeft, sullen zoodanig syn en blyven, als waren deselve noyt voorgevallen en voor eeuwig vergeven en vergeten.

3.

Dat de Ko. van Sammoryn en d'Ed. Comp. malcanderen na vermogen, in noot zynde, sullen helpen en bystaen.

4.

Dat zoo eenig Europeaan ofte Indische vorsten en landheeren

[1]) Uit het Contractboek. Er bevinden zich daarin twee bijna gelijkluidende exemplaren.

d'Ed. Compie op de Custe van Mallabaer [1]) gemte Ed. Comp. belooft te helpen en by te staen.

5.

Dat d'Ed. Comp. de Ko. en Sammoryn belooft te helpen na haer vermogen, soo eenige Europese natien, vyanden synde van d'Ed. Compie, gemelte Ko. en Sammoryn mogten komen te beoorloogen.

6.

Dat de Ed. Compie de Ko. en Sammoryn van gelycke belooft te helpen na haer vermogen, soo eenig Europeen, oock vrund synde van d'Ed. Compie, de Ko. en Sammoryn mogt komen te beoorloogen en in nood brengen, 't zy dan als middelaer off door andere wegen, om geen andere reden als dat de Ko. en Sammoryn 's Compie vrund geworden is.

7.

Dat de Ko. en Sammoryn belooft met geen Christen, blancken Europeen zynde, te handelen, nog deselve in sijn landen te g'doogen, soo lange d'Ed. Compie in syne landen sal woonen en handel willen drijven.

8.

Dat de Ed. Compie in den lande van den Ko. en Sammorijn een vryen en onbecommerden handel zal mogen drijven na haer welgevallen.

9.

Dat tot dien eynde den Ko. Sammorijn aen d'Ed. Compie wooningen en logimenten, bequaem voor brand en rooff, off tot Pattany [2]) off Calicoet off wel op beyde plaatsen tegelyck zal doen maecken tot herberg en verseeckering haarer dienaaren en coopmanschappen.

10.

Dat de Ed. Compie belooft, in de landen van de Ko. den Sammoryn soodanige goederen en coopmanschappen aen te brengen als desselfs inwoonderen sullen van noode hebben en genegen dese aan d'Ed. Compie te handelen.

---

[1]) Volgens een ander exemplaar in het Contractboek dienen hier te volgen de woorden: ‚mogten komen te beoorlogen, den Koning den Sammorijn" enz.

[2]) Ander exemplaar beter: „Pananoy" (*Ponnani*), ten Zuiden van Kalikoet.

11.

Dat van alle soodanige goederen en coopmanschappen, die by d'Ed. Comp[ie] in de landen van de Ko. den Sammoryn sullen werden in off uytgevoerd, by d'Ed. Comp[ie] geen thol sal werden betaelt, maer sulx te doen (na de wyse des lands) by de geene die zoodanige goederen sullen hebben gekogt en vercogt.

12.

Soo belooft d'Ed. Comp[ie] in de landen van de Ko. den Sammoryn te leggen haare residenten, om door deselve aen d'onderdanen van de Ko. te verleenen passen en vrye zeebrieven, namentlyk aen die den Ko. zal believen.

13.

Dat de gemelte onderdaenen met haer eygen vaertuygen alle zoodanige waren en coopmanschappen sullen na de Noord mogen vervoeren als in de eijgen landen van den Ko. den Sammorijn gewonnen en gemaakt zyn.

14.

Dat gem[te] onderdaenen uyt het Noorden wederom sullen vermogen aen te brengen zoodanige coopmanschappen en wharen, als haer sal gelegen komen in de landen van den Sammoryn te slijten.

15.

Dat gem[te] onderdaenen bezuyden Cranganoors gebied op Mallabaer geen peper zullen mogen uytvoeren off amphioen aenbrengen, ende anders dan [1]) gestraft sullen werden off by d'Ed. Comp[ie] off den Koninck.

16.

Dat alle misdaden der onderdaenen van de Ko. den Sammoryn en d'Ed. Comp[ie] gestraft en geoordeelt sullen werden na de rechten en wetten des schuldigen, dog alle moord en doodslagen met de dood.

17.

Dat soo eenige scheepen off vaertuygen, toebehoorende een der beyde onderdaenen, by ongeluck op de stranden der landen van den Sammoryn off d'Ed. Comp[ie] mogten komen te blijven ende te vergaen, alles wat van soodanige scheepen nog mogt behouden werden

---

[1]) Ander exemplaar: „en die anders doen".

aen de eijgenaer der zelven weder sal werden uytgekeert, mits betalende de onkosten in het bergen derselven goederen voorgevallen.

18.

Dat geen wederspannige onderdaenen van de Ko. den Sammoryn [of] de Ed. Compie, om misdaat off ongehoorsaemheyt vlugtende, sullen aengehouden maer aen ijders Here ter straffe weder overgegeven werden.

19.

Dat het landschap Padenjate Surrovan off anders Cranganoor en Suna [1]) sal blijven onder syn eygen heer, den Ko. van Cranganoor, onder jurisdictie en schut van d'Ed. Compie.

20.

Dat, synde de Ed. Compie schutheer van den Ko. van Cochin, oock getragt heeft denselven ko. van Cochin met de Ko. den Sammorijn in dit verbond van vreede en vrundschap te begrijpen en samen in te voegen, maer daer toe den tyd te kort synde en dat d'Ed. Compie en den Koninck den Sammoryn evenwel hebben willen vrunden wesen, werd nu by desen tusschen den Ko. van Cochin en den Sammoryn vastgesteld en beslooten een stilstand van wapenen, die wederzyds duuren sal den tyd van vier agtereenvolgende jaaren.

21.

Dat d'Ed. Compie als middelaer tusschen den ko. van Cochin ende de Ko. den Sammoryn in dese stilstand van wapenen bedongen heeft en by beyde de Koningen oock is belooft, dat geduurende de stilstand van wapenen na den dertigsten der Mallabaerse maand Magaram off den .... [2]) deser maand February alle de wagten van de Ko. den Sammoryn ende den ko. van Cochin niet stercker van garnisoon off krygslieden sullen beset blyven dan ten getale van vyf en twintig.

22.

Dat alle de geschillen en pretentien, die tusschen de geseyde 2 koningen van Cochin en den Sammoryn nog openstaen, sullen gesteld worden in handen van goede en onpartijdige bondgenooten.

---

[1]) Ander exemplaar: „Parensate Surrovan of anders Crangenoor de Suna".

[2]) Ook niet ingevuld in het ander exemplaar. Volgens Canter Visscher, bldz. 435, begint „Magaram of January" met 13 of 14 Januari. Dit klopt echter niet met de tijdsbepaling aan het slot.

omme deselve ten overstaen van d'Ed. Comp[ie] ten genoege van beyde de Koningen in der minne by te leggen en tot vreede te brengen.

23.

Dat soo binnen den gestelden vierjarigen stilstand van wapenen den ko. van Cochin iets vyandelykheyt mogte ondernemen tegen syne gedaene beloften in desen vermeld ende te dier oorsake de Ko. den Sammoryn off syn onderdanen kwam te beledigen, soo zal d'Ed. Comp[ie], door alle minnelijcheyt tragten voldoeninge te verkrygen en sulx niet comende te wegebrengen, haar dadelycke hulpe by den Ko. den Sammoryn voegen.

24.

Dat zoo de Ko. den Sammoryn tegen dit zyn gegeve woort en belofte vant geseyde vierjarig bestant yt vyandelycx tegen den Ko. van Cochin off derselfs onderdaenen kwam in 't werck te stellen en derselven daer door te beledigen, soo zal d'Ed. Comp[ie] daer over minnelycker wyse verbeetering versoecken, 't welck in dien niet en wierd volbragt, het d'Ed. Comp[ie] sal vry staen, den ko. van Cochin te helpen, syn voldoening geweldelyck te erlangen; ja al wast saecke daer in met de Ko. den Sammoryn in verwydering te komen.

25.

Dat soo binnen den gestelden tijd des meergemelten vierjaarigen bestands eenige landsheeren off bondgenooten van den ko. van Cochin off de Ko. den Sammoryn den anderen geweldelyk mogten komen te beledigen, soo en zullen gedagte koningen haer die saecken niet geweldelyk mogen aentrecken, maer door den weg der minne off authoriteyt de soodanige yder de zyne tot stilstand en reden brengen.

26.

Dat de Ed. Comp[ie] ende Ko. den Sammorijn, maeckende de eeuwige vreede onder haer beslooten, en den ko. van Cochin met de Ko. den Sammoryn raeckende het vierjarig bestant om geenderhande redenen off oorsaecken ter wereld, die d'een den anderen soude komen mogen geven, dese vreede en bestant sullen mogen breecken nog haer toevlugt tot de wapenen off oorlog nemen, zonder alvoorens te hebben versogt behoorl[e] satisfactie en voldoening van de ongelycken geleden en nadat haere dezelve sal wesen geweijgert.

27.

Alle welcke poincten en articullen van vreede tusschen d'Ed.

Comp[te] ende den Ko. den Sammorijn, hier bovenvermelt en uytgedruckt, belooft de Ko. den Sammorijn voor hem, voor desselfs princen, zijne erfgenamen en onderdaenen naer te komen en doen naerkomen, gelyck van de zyde der Hollanders uyt de name der Ed. Comp[te] ende de geheele natie [1]) oock belooft naer te komen ende te doen naerkomen, den commandeur der custe Mallabaer Hend[k] van Rheede tot Draakesteijn, gelyck op deselfde wyse den commandeur voorn[d] als schutsheer, borge en volmagt van de ko. van Cochin, mitsgaders den meer gem[ten] Ko. den Sammoryn malcanderen belooven, alles te doen en naer te komen wat wegens dese stilstand van wapenen geduurende den tyd van vier jaaren is beslooten en belooft.

Om van welck verbond van vreede ook de nakomelingen kennisse te doen hebben, zyn hier van gemaakt vier eensluydende instrumenten, 2 in de Mallabaerse en 2 in de Hollandse taele, geteeckent by de groote Ko. den **Sammoryn** in syn paleys op Baqueur [2]), zynde naer Mallabaerse styl in 't jaer van Coylan 847 den 29[en] dag van haare maand Magaram, en naer Hollandse styl den 6[en] Februari A° 1672, mitsgaders by opgem[ten] commandeur van Mallabaer in name van de'Ed. Comp[te] op Mandurty, by ons Noordwyck, naer Mallabaerse stijl in't jaer voorsz. den 4[en] dag der maend Combam, en na d'Hollandse styl den 11[en] Februari A° 1672. Lager stond het merck van den grooten Sammoryn [3]) in Mallabaerse caracters en daer onder was geteeckent **H. van Rheede tot Draakesteijn.**

CCCXXXVI. SUMATRA'S WESTKUST.

19 Maart 1672. [4])

„Het getal onzer bondgenooten werd in 't jaar 1672 vergroot door die van Sinkol, met welker gezanten men in Maart te Padang een verdrag aanging, alleszins met dat van Baros [5]) overeenstemmende, zoo omtrent het erkennen van Maningkabo's Koning als heer, en de Maatschappij voor zijne Stedehouder, als ten aanzien van de hun verboden vaart om de Noord." (Van Basel, bldz. 30.)

---

[1]) Sic!

[2]) Ander exemplaar: „Ragneur". Kan het zijn „Bergera"? (Vgl. Baldaeus, *Malabar ende Choromandel*, bldz. 104).

[3]) In het ander exemplaar staat: „Onderstondt (volgt een „merck"), zijnde de gewonelijke handtekening van den Sammorijn."

[4]) Uit het Contractboek.

[5]) Zie hiervóór bldz. 383, v.v.

Articulen van verbond, gesloten ende gemaakt tusschen de Generale Nederlandse Geoctrojeerde Oostindische Comp'* ende regenten en pongolous van **Chinkel,** [1]) door den heer Jacob Pits, commandeur en opperlandvoogd op en langs dese Sumatrase Westcust strandlanden, stadhouder van den Manicabosen koning en d'Ed. Comp'* in den name van d'Ed. heer Joan Maatsuyker, gouverneur generael en d'Ed. heeren raden van India, representerende de hooge regeringe en 't oppergebied van wegen opgemelte Comp. ter eenre, ende de gesanten **Badi Deseman,** anders gen' **Posimpan,** en **Terra Madin** off **Pamanis** ter andre zijde, als volmagt hebbende van opgemelte Cinkelse regeringe, om op Padang uyt haaren name te besluyten ende vast te maken een eeuwigdurende vaste en goede vreede, vrindschap en bondgenoodschap met opged* Komp. en haare nabuuren.

Eerstelyk is met dese gesanten geaccordeert en overeengekomen, alsoo gem'* landsheren ende onderdanen nu eene geruijmen tyt herwaarts nevens het gehele gros deser Westcust-volkeren ende haare nagebuuren geseten hebben onder eenen wettige ende onbetamelyke heerschappije der Aetchinse dwingelandij, waarvan sij heden veele vexaties, geweld en onfatsoenelykheden van tyt tot tyd te lyden hebben gehad, teenemael geresolveerd ende te rade sijn geworden nevens haare gebuuren de Baloreese, [2]) die voor 3 jaaren en eerder dit onverdraaglyken jock hebben afgeworpen, ende deselve crone in der eeuwigheyt hebben afgesworen, nu nog ten eeuwigen dage geen Aetchineers off derselver ministers, wien die ook wesen mogen, onder 't Cinkelse destrict en gebied te sullen dulden met hare vaartuygen off over haar land laten aenkomen, veel min eenige domicilie aldaar te lande op laten houden, met deselve ende met het gehele Aetchinse ryk onder eeuwigheyt voor hare doodvijanden te houden, ende in plaats van dien is geaccordeerd ende overeengekomen het voors' land van Cinkel, met de plaatsen daaronder sorterende, voortaan ende ten eeuwigen dage staan ende blyven staan sal onder haaren wettigen beschermer, den Manicabosen, d'Ed. Comp'* onder derselver gequalificeerde volmagt den Ed. heer commandeur en opperhooft langs dese cust, Jacob Pits, van wegen de Generale Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Comp.; ende de gem'* låndsgrooten ende onderdanen met hare successeuren sullen gem'* mayesteyt van

---

[1]) Singkil, thans in Atjeh en Onderhoorigheden.
[2]) Schrijffout voor Baroseesen, of iets dergelijks (inwoners van Baros).

Minangcabou als haaren souverainen koning en hooft erkennen, ende de Komp[ie] als hare beschermers ende gebieders, als daartoe van haaren wettigen koning gequalificeert zynde, respecteren, gehoorsamen, houden ende doen houden gelyk dat behoord, ende als getrouwe bondgenoten ende onderdanen schuldig zyn, waarop dan gem[te] Comp[ie] uyt den name ende van wegen den Manicabosen koning, als souverainen deser strandlanden, ook belooft ende aenneemt, het voors[e] land ende rivieren van Cinkel ende haare ingesetenen voortaan te protegeren, te helpen ende te beschermen tegen alle vyanden, die sig willen vermeten off onderstaan, haar te beledigen ofte eenigen oorlog aen te doen, wel te verstaan aen de zeekant en ter zee met onse schepen en chaloupen ende minder vaartuygen voor eenige invasie van een aftekomen Aetchinse ofte andre inlandse magten, sooveel doenlyk wesen zal, tot welken eynde, meerder gerustheyt ende versekering deses wy altyt onse kruysers sullen ordonneren voor en omtrent Cinkel tot Poulo Doa [1]) toe, alsoo verre het Cinkelse district strekt, de wagt te houden ende soo veel daar inne te doen als 't eenigsints mogelycx wesen sal; maar indien 't gebeurde, datter eenige Aetchinders off andre vyanden quamen te eschapperen en daar of elders in hare havenen en de rivieren, sonder onse kennisse en meren (?) rendevous nemen, soo sullen gem[te] landsgroten gehouden wesen, onse cruijssers met een expres vaartuyg daervan adveys te geven, die dan tot haaren hulpe sullen bereijt zijn, op datse hare met dese gantsche Custe van dit gedrogt mogen suijveren ende bevrijd houden, maar verre van de zeestrand of landewaard, daar men met schepen of minder vaartuygen niet kan bykomen, tegen opged[e] Aetchinders of andre Batta[se] vyanden van het gebergte, sal d'Ed. Comp[ie] niet verobligeert en verbonden zijn, haar adsistentie off bystand te doen, ook niet verder als ons in dier voegen als gesegt is, met onse schepen en minder vaartuygen sal gelegen komen.

Ten tweede. alsoo de negotie deser plaats bestaand uyt camphur, witte en middelbare benjuin, harpuys, camphur, houte planken, camphurolij, caijololacka, [2]) sappanhout, wax etc[a], is geaccordeert, dat niemand anders voortaan uit land van Cinkel en de plaatsen daaronder gelegen sal vermogen te handelen dan de Ed. Comp[ie] ende diegene, die als waare vrinden ende onderdanen des Maning-

[1]) Misschien Paelae Doewa, „tusschen de residentie Padang en het eiland Nias" (Veth, I, bldz. 307).

[2]) Kajoe laka: een kleur-hout (vgl. De Clercq, ni. 535, 2004).

cabosen koningx ende van de Ed. Comp[ie] op dese Westcust zyn, ende voords alle andre met speciale zeebrieven daartoe, soo door haar Ed. tot Batavia ofte elders off ook hier door d'Ed. heer commandeur sullen wesen voorsien, sonder aen ymand anders, wie deselve ook wesen sou mogen, soo Europianen als van dese landen, vermogen te geven eenigen handel off negotie in voors[e] whaaren daar vallende, ten ware in haar pas off by een expres gesignaliseerde Maleytse brief hun, negotianten, wiert toegestaan, in d'een of andre wharen handel te dryven; dog vooral blyft alle camphur, witte benjuin, camphuroly voor d'Ed. Comp[ie] tot nader ordre van haar Ed. G. A. tot Batavia gereserveert, met uytsluyting van alle volkeren ende natien, gene uytgesondert, op peene dat diegene, die hem hier tegens sal bevonden werden vergrepen te hebben, by de regenten aldaar aan goet, lyf en leven gestrafd ende by bevindinge van al sulke waren geconfisqueert werden na exigentie van saken.

Ten derde is versproken, alsoo 't d'Ed. Comp[ie] niet gelegen komt op de instanties van nieuwe geconfederende daar een vaste en permanente logie te stabuleren ende daaruyt een handel, daar vallende, waar te nemen, dat die vooreerst uyt een chaloup, die aldaar op 't begeren van dese regeringe in de mond van de riviere diende gelegt, sal geexerceert ende waargenomen werden, door al sulke kundige personen als daartoe by den Ed. Commandeur en synen raad sullen geligeert en geordonneerd werden.

Ten vierden is toegestaan, dat de gem[te] Comp[ie] in 't destrikt ende gehele land van Cinkel ende zeehavens daar onder begrepen sal wesen tholvrij van alle coopmanschappen en wharen, die sij mogten aenbrengen en verkopen, als negotieren en uytvoeren sullen, gene uijtgesond[t]; maar alle andre negotianten sullen gehouden wesen te betalen de oude costumele geregtigheden, die die andre landgroten ende suppoosten van deselve tot nogtoe getrocken en altijd genoten hebben, met dien verstande, dat byaldien vremde handelaars daar verschynende voorgaven, datse van Batavia off van elders quamen en geen zeebrief verthonen konden, ook datse by admissie van handel andre kleden dan die van d'Ed. Comp[ie] ter markt bragten, sullen deselve daarover sonder aanschouw van personen niet alleen hare goederen en vaartuygen verbeurt hebben, maar aen d'Ed. Comp[ie] overgelevert werdende, andre lorredrayers tot een schrike arbitralyck gestraft werden.

Ten vyfden is overeengekomen, dat de ingesetenen van Cinkel sal gelicentieert syn met haar eygen vaartuygen, coopmanschappen na

Baros off wel verder zuydwaard naar Comp'ᵉˢ residenties te mogen varen, wel verstaande datse op Baros de gewilde assortementen hunner coopmanschappen aen de Residenten verkopen sullen, dog in den prys niet kunnende accorderen, blyven vermogens, pas te versoeken om na herwaarts te komen, mits sij gehouden blijven de visite hunner vaartuygen te gedogen, opdat op gem'ᵉ pas geexpresseert werde, wat quantiteyt en qualiteyt van coopmanschappen sylieden van daar vervoeren en hoeveel haar daarvoor geboden zy en dat onderweegs in't afsacken na herwaarts d'Ed. Comp'ᵉ in hare voorregten geen infractie geschiede; maar integendeel wert haar verboden niet verder om de Noord als haar ressort strekt, dat is by de eylanden Doa te mogen varen, opdat onder geen pretext naar Labou [1]) of Aetche niet komen te vervallen off over te steken, dog blyft gereserveert dat alle vaartuygen, die in zee van Cinkel elders henen tenderende, off derwaarts de wil hebben en door onse kruyssers gesien, agtervolgt ende verspreken werden, altijt gedogen sullen onse te doene visite, om te sien off sylieden ook wharen en coopmanschappen van contrabanda off die hier voren by expresse pene geinterdiceert zyn, medevoeren, dierwaarts creaturen, die haar suspect maken en hare lorredraijerijen aen den dag brengen sullen, welke bevonden worden, buyten forme van verdere proceduuren voor goeden prijse sullen aengeslagen en gehouden werden.

Ten sesden is geaccordᵗ, dat alle ingesetenen van Cinkel, synde van Aetchinse extractie ende die over schuld als lijfeijgenen getaxeert worden, daar vermogen te blijven remoreren ende worden mits desen in't algemene verbond mede geincludeert, met beding dat deselve nu nog ten eeuwigen dage in de alderminst regeringe off gesag sullen getollereert, nog veel min om met eygen off andre vaartuygen buyten 's lands te mogen varen, negotieren, toegestaan werden, maar sullen haar, invoegen als gesegt, off anders als gemeyne onderdanen buijten de alderminste bediening generen, ende in geval deselve d'alderminste ongehoorsaamheyt tegens hare overheden, dese landgroten, 't tonen mogten, sullen se deselve als gemene rustverstoorders sententieren ende straffen, soo als na reden ende billikheyt geoordeelt sal werden te behoren.

Ten sevende, eenig dienaar ofte onderdaan van d'Ed. Comp'ᵉ off derselver bondgenoten, hetzy vry ofte lyfeygene, hem in't land van Cinkel komende te versteken ofte schuijl te houden, en sal niemand van de inwoonders, groot ofte kleen, hem vermogen aen te houden

[1]) Zie hiervóór, bldz. 387.

ofte verbergen, maar sal een yder dersulke gehouden wesen terstond aen te geven ende aen d'Ed. Comp[ie] ofte de eygenaars van dien overhandigen op peene van hoogste straffe; in gelyken geval sullen ook alle hare onderdanen, die hier of elders onder Comp[ies] jurisdicties domicilie houden en des begeert wordende wederom tot haar eygenaars keren, ten ware de besitters wettig tot de aanhouding van deselve gequalificeert waren, in welk geval den toedragt ende beschapentheyt [1]) der sake by de regters nauwer sal geponduree rt ende dat een yder in syn saak regt moge erlangen scherpelyck geexamineert werden.

Ten agsten, tussen die van Cinkel en eenige andre naburige volken van dese Kust, mede van dit verbond zynde, eenige verschil off different komende te ontstaan, en sullen deselve parthyen en contententen daarover niet vermogen in de wapenen te komen, off d'een off d'ander seyten leet te doen, maar sullen gehouden wesen, haare questies d'Ed. Comp[ie] en derselver stadthouder en aen den Manicabosen conink bekent te maken, om by derselve in der minne ist doenlyck ter nedergeleyt te werden, ofte wel met andre bontgenoten die neuteraal syn, sullen gedecideert en afgedaan werden naar dat verstaan te beloven, ende welker uytspraak deselve parthyen dan sullen gehouden wesen te gehoorsamen ende naar te komen op pene van, contrarie doende, van d'Ed. Comp[ie] en andre bondgenoten gestraft te werden, naar exigentie van saken off ongehoorsaamheyt die sal wesen gepleegt.

Ten negenden beloven ende verbinden sig de voorn[e] landsheren van Cinkel, datse alle haare vrinden, subjecten en onderdanen die langst en jongst van Cinkel naar Aetche, Johoor, Oosteustwaerts genavigeert sijn en aldaar eenige jaaren hebben onthouden, met den eersten thuys te doen revoceeren ende in kas van weygering ende tardance, te rekenen van een jaar dato deses te rekenen, datse haar voorts ten eeuwigen dage voor vijanden ende perturbateurs van de gemene ruste by aenhalinge sullen gehouden ende verklaard werden, sonder dat haar in 't minst de naam en haar geboorteplaats Cinkel sal komen verschonen; dog binnen 't jaar retournerende, sullen de onderdanen van Sinkel op de verklaringe der Pongelous met hare goederen gelargeert ende de Aetchinders als andre lorrendrayers, die daaronder met hare coopmanschappen schuylen mogen, sullen aengeslagen ende voor goede buyt verclaard werden.

Ten thienden, soo sullen de inwoonderen van Cinkel deselve prijs

[1]) Duitsch: „Beschaffenheit".

van kleden subject syn, invoegen als die van Baros; item sullen ook genieten deselve regten, vryheden en exemtien in haare handelingen binnen Komp" negotieplaatsen, op Padang off elders, als deselve Padangers ende andere bondgenoten binnen haare rivier genieten, sonder meer, mits verdagt zyn, d'Ed. Comp'" geen goud te ontvoeren, aengesien t selve haar naar luyt der contracten alleen zy competerend, ook geen andre coopmanschappen in retour weder mede te varen, dan diese hier uyt Comp'" packhuysen getroqueert ende ontfangen hebben. Ende die bevonden sal worden, hier tegens te handelen, sal naar bevindinge gestraft en dit goud aengehaald en geconfisqueert werden. Op gelyke wyse sal men handelen met diegene, die alhier op Padang ofte elders aen vremde handelaars, tsij Chinesen, Javanen en Maleydse off wel de ingesetenen hier of op andre plaatsen, witte benjuin, camphur, d'oly, etc". verkopen.

Ten elfden op 't versoek van de gecommitteerdens is de regenten van Cinkel toegestaan, een vaartuyg naar Poulo Banjank [1]) te senden om die eylanders te disponeren, datse met haare clappus-oly daar off ook op Baros ter markt brengen, gemerkt necessiteyt is diese niet ontberen kunnen, kunnende Poulo Banjank dese twee plaatsen naar genoegsaamheyt sustenteren; dog sullen de regenten gequalificeert zijn, van dese als andre strandhandelaars, die in haare rivier komen havenen, de ordinare geregtigheyt te ontfangen.

Ten twaalfden sullen sy, regenten, besorgen, ja ook beijveren, dat d'Ed. Comp'" van alle daar vallende koopmanschappen een preuve werde toegebragt, ook dat goede quantiteyt camphur, wilde benjuin, camphuroly, etc" ende tot sodanigen prijs als daarin, 't so zy werde ingesamelt, waartoe de gemeente moet gehouden ende aengemaend werden, opdat d'Ed. Comp'" een opulente negotie ende ingesetenen meerder gerustheyt door bescherminge voor vyanden uyt zee erlangen mogen.

Eijndelyk op dat alle bovenstaande poincten mogen werden onderhouden, soo syn deselve der voors" gesanten eerst van wegen hare landregenten ende daarnaar voor haar selven op 't wetboek [2]) besworen, hebbende van wegen d'Ed. Comp'" den heer Commandeur dit ook ondertekent, nadat ten overstaan van Panglima Radja ende Padangse Dato Bandhara dese vorenstaande articulen tussen hun gesanten ende de gecommiteerde **Joannes Melman,** fiscaal en

---

[1]) Banjak eilanden.

[2]) De Koran.

sabandaar, **Jacob Kiewit,** onderkoopman en administrateur der negotie tot Padang, mitsgaders **David Davidse,** schipper op 't jagt de Schelvis, waren besloten, die ook hun en ons geadsisteert dit contract, op aprobatie van haar Ed. Groot Agtb. here tot Batavia, hebben ondertekent. Onder stond: in't Nederlands comptoir Padang, op den 19^{en} Maard 1672, ter algemeyne [1]) baley op Sumatras Westcust, was getekent **Jacob Pits.** Onderstond: dit bovenstaend contract hebben sy gesanten gesamentl. uyt den name van hare pongelous, genaamt: Radjalessa Sittië, Radja Indramoela, Massurat de Radja, Radja Sittia Capu, pongoulou Cotta Baroe, pongoulou Busing, pongoulou Perbenthien, pongelou Limoes, pongoulau Rantouw Panjang, pongoulou Babatoe, alle te samen op Cinkel regenten synde, hebben ondertekent.

CCCXXXVII. KAAP DE GOEDE HOOP.

19 April 1672. [2])

Na de overeenkomst van 5 Juli 1658 (zie hiervóór, bldz. 121, v.v.) was onze vestiging aan de Kaap de Goede Hoop aanmerkelijk in kracht toegenomen. Toch ontbrak nog veel aan een definitieve ordening van zaken en de verhouding tot de naturellen bleef een sterk domineerende moeilijkheid, vooral wat betreft de occupatie der gronden en de molesteering der kolonisten doór de Hottentotten.

Den 25 Maart 1672 kwam aan de Kaap de commissaris Arnout van Overbeke, commandant der retourvloot, die het Kaapsche gouvernement, toen geleid door den „secunde" Albert van Breugel, had te visiteeren. Hij wilde de disputen en oneenigheden voorgoed uit den weg trachten te ruimen, door het land om de Kaap gelegen van de Hottentottenhoofden te koopen Dit gelukte hem voor een gedeelte reeds spoedig bij onderstaande overeenkomst van 19 April. Het was alleen te doen om een rechtsgrondslag te geven aan een ietwat wederrechtelijken toestand: immers in de practijk waren de nu verkochte streken reeds gedurende langeren tijd in het bezit der O. I. C. (McCall Theal, *History and ethnography of Africa south of the Zambesi,* II, p. 198 ff).

Accoort by den E. H. Commissaris Arnout van Over-

---

[1]) Padang was het hoofdkantoor op de Westkust.

[2]) Uit *Overgekomen brieven en papieren gecomen van de Cabo de bonne Esperanse.... op de Eems gearriveerd den 3 Augustij A°. 1672.* In uittreksel bij McCall Theal, *History,* II, p. 199 f.

beeck en den Raadt den[1]) Cabo de boa Esperance wegens de Generale Nederlantsche Geoctroyeerde Oost-indische Comp. tusschen deselve en den Hottentosen Prins **Manckragou** alias Schagher, erffheer van den lande de **Cabo de boa Esperance.**[2])

In den eersten soo belooft gemelde Prince Schacher voor hem ende syne erven en nacomelingen in vollen eygendom eeuwigh en erfflyck over te geven, in te ruijmen en te vercoopen, gelyck hij overgeeft en vercoopt mits desen, aen de gemelde Comp. het geheele district van d'Cabo de boa Esperance, beginnende van den **Leeuwenbergh** rondsom aen den soom der **Tafelbay** met **d'Hout-** en **Saldanhiabaeij** incluys,[3]) nevens alle landeryen, rivieren, inhammen, boschagien en velden, daarinne gelegen en begreepen, met den aencleven van dien, omme 't selve overal te mogen bebouwen en possedeeren, sonder ymants contradictie off turberingh; met dien verstaande nochtans, dat hij, nevens syne craelen en kudden bestiaal, vryelyck en ongemolesteert sal mogen comen omtrent de uyterste plaatsen van 't voorschreven district, en alwaer d'E. Comp[ie] noch vryluyden haer bestiaal niet en wijden, soo dat hij met geweld en sonder redenen door onse natie daer van daen [niet?] sal mogen werden gedreven.

Ten tweeden dat hy nochte de syne nimmer meer eenigen overlast, injurie, offencien, schaden en verlies sal en sullen doen, nochte dat sulcxs door andre gedaan werde, directelyck noch indirectelyk, aen d'E. Comp. en derselver ondersaten ofte dienaren, hunne huysen, bouwlanden, thuynen, vee ofte hoedanich het soude mogen genaamt werden, maer dat d'onderdanen van de gemelde Comp[ie] vryelyck en vreedelyck sonder eenige de minste molestie niet alleenelyck door voorschreven Caapse district, maer oock zyne andre vrye landen, sullen mogen passeeren en repasseeren, werwaerts hunne reise soude mogen tendeere, daarin trafficqeeren en laten doen, soo als den staat mochte comen te vereysen en sonder de minste vexatie.

Ten derden dat hy, Prince Schacher, alle andre vremde Europeese

---

1) Van(?).

2) Over dezen „prins" en erfheer, door McCall Theal genaamd „Mankagon" zie bij hem, p. 198. De naam „Schacher" was een (sprekende ?) bijnaam, hem door de onzen gegeven.

3) De Leeuwenberg ten Westen van de „fortresse", de Houtbaai ligt ten Zuiden, de Saldanhabaai ten Noorden van de Tafelbaai. Vgl. vooral de kaarten bij Valentijn, V, 2, *Kaap der Goede Hoope*.

natien, die hun in tyden en wyle op 't voorschreven district souden mogen comen ten neder te slaen, met zijn macht sal daervan trachten te dryven en verjagen, niet gedoogende dat deselve elders mochten komen te timmeren, bouwen en possederen, onder wat schyn en pretext zulcks oock souden mogen geschieden, veel min dat eenige Hottentotse, buijten dese ligne zynde, 't selve off diergelycks te doen zouden mogen practiseeren.

Ten vierden dat hy en syne nakomelingen ten eeuwigen dage sullen wesen en blyven 's Comp'[ie] goede vrinden en nabueren, mitsgaders vyanden van alle d'genen, niemant exempt, die deselve en hunne onderdanen off derselver goederen eenighsints souden mogen beledigen, beschadigen en offenceren, alle desulcke werende, resisteerende en afbreuke doende, soo veel en waer sy sullen cunnen en vermogen, helpende [en] adsisteerende d'E. Comp'[e] nevens haere dienaeren en onderdanen tegens alle vyandelycke aggressen, outrages, overlasten en gewelden, die deselve van eenige uytheemse natien oyt souden mogen aangedaan werden.

Daartegen belooft d'E. Comp'[e] aan d'andre zyde voor gemelden Prince Schacher voor dese inruymingh en vercoopinghe van 't gedachte Caapse district te geven ende te vereeren, gelyck sy hem geeft en vereert mits desen, eens sonder meer, een somma van vier duysent reaelen van 8'[en] aen verscheyde waeren en coopmanschappen, tot desselfs contentement op dato deses gelevert. [1])

Ten tweeden dat sy ofte derselver dienaren, uyt haeren naem alhier residerende, den meergemelden Prince Schacher en syne ondersaten sullen laten genieten een vredige besittinge van syne andre landen, oock hem en zyn volck vrylich en ongemolesteert laten passeeren en repasseren door 't gebiet van d'E. Comp, werwaets sy mochten genegen syn, mits sulcks niet en strecke tot haere of harer dienaren prejudice, schade off ongemack.

Ende off het geviel dat de voorschreven Prince Schacher met syne bondgenooten in syne vrye landen van andere Hottentose natien, desselfs vyanden, soude mogen werden beoorlooght ende daaruyt verjaacht, dat hy met syn macht en volk tot in het district en 't landt van d'E. Comp'[e] vryelyck zal mogen affcomen, als wanneer hem

---

[1]) De werkelijke waarde der goederen, aan prins Schacher in betaling gegeven, bedroeg ongeveer 15 realen van achten (McCall Theal, p. 200), waaruit blijkt, dat Aernout van Overbeke niet alleen een goede ambtenaar en een dichter met humor (vgl. *Biografisch Woordenboek*, IV, kolom 1048), maar ook een Nederlandsche „prins Sjacher" is geweest.

deselve daarin bystant doen, hem beschermen en desselfs vyanden resisteeren zal, ende in cas datter onder de Hottentose bontgenoten eenige questie gaan te reysen, sal d'decissie door d'E. Comp[ie] moeten affgedaen werden.

Daertegens hy alle jaaren eens, te weten op d'comste van d'oranghammen [1]) ofte d'retourschepen, aen zyne protecteurs, d'E. Comp[ie], eenige schenckagie van bestiaal tot recognitie zal moeten doen, daer voor hem dan Comp[ies] wegen wederom een reyael sal toegevoecht werden.

Alle welcke voorschreven poincten van accoord, den Hottentosen Prince Manckagon by vertolcking voorgelesen synde, verclaren daarin te nemen contentement ende beloofde, dat deselve vast en onverbreeckelyck by hem ende syne erven en nacomelingen ten eeuwigen dage soude werden gehouden en gemainteneert, bekennende oock te gelyck van de veraccordeerde cooppenningen 4000 reaelen van achten aen verscheyde waren tot genoegen ontfangen te zyn.

Des t'oirconde is desen wedersyts met hanttastingh bevestight en onderteekent, mitsgaders met 's Comp[ies] zeegel gecacheteert. Onderstont: Gedaan in d'fortresse d'Goede hope, desen 19 Aprillis A° 1672, en was by den prins **Schacher** voorschreven, nevens syn tweede persoon, genaamt **T. Tachou,** op hare wyse .... [2]) geteeckent. Ten syden stont (L. S.) [3]) **Arnout van Overbeeke** (L. S.), **A. van Breugel** (L. S.), **Coenraad van Breutenbach** [4]) (L. S.), **J. Coon.** Noch lager stont: my present H. Crudop, en stont noch ter zyde 's Comp[ies] signet in roden lacke. Accordeert **H. Crudop.**

[1]) De overeenkomst van 3 Mei 1672 heeft „d'orangflammen". Het is mij niet duidelijk, wat hiermede wordt bedoeld.

[2]) Hierin zijn een aantal letters niet meer te lezen.

[3]) Loco sigilli.

[4]) Coenraad van Breitenbach (McCall Theal, p. 200).

CCCXXXVIII. KAAP DE GOEDE HOOP.

3 Mei 1672. [1])

Hottentots-Holland werd den 3 Mei 1672 bij een soortgelijke overeenkomst als dat van 19 April aan de O. I. C. „verkocht". (Mc Call Theal, p. 200 f).

Accordt by den E. Heer Albert van Breugel, coopman en secunde, mitsgaders den Raadt aan **Cabo d'boa Esperance,** wegens de Vrije Verenigde Nederlantsche G'octroyeerde Oostindische Comp. ter eenre en den Hottentosen overste Dack'kay (alias **Cuyper**), stadthouder en vooght van den minderjarigen prince **Dhouww,** erffheer van de landen, by ons genaamt **Hottentoos Hollandt,** met den aencleve van dien, mitsgaders den Capiteyn **Oyth'key,** Raat en gevolmaghtigde van voorschreven prince, [2]) ter ander sijde aangegaan.

In den eersten, soo belooven gemelte stadthouder en gevolgmagtigde, uyt den naam ende van wegen voorschreven prince Dhouw ende d'verdere landtstanden, als by haar hiertoe gedeputeert, voor hem, synen ende haarlieder erven en nacomelinghen, in vollen eygendom eeuwiglijck en erffelyck over te geven, in te ruymen en te vercoopen, gelyck overgeven, inruymen en vercopen mits desen, aan d'gemelte E. Oostindische Comp. het geheele district van de landen, genaemt **Hottentoos Hollandt,** beginnende van het **Caapse district,** rontom aen den soom der see en d'**Caap Falso,** van d'baay **Falso en Ysselsteyn** incluys, [3]) nevens alle landeryen, rivieren, inhammen, boschagien daarinne gelegen ende begrepen met den verderen aencleve van dien, omme 't selve overal te mogen bebouwen en possideren, sonder ymants contradictie ofte turberingh; met dien verstaande nogtans dat zy ofte hij met hunne negeryen en kudden bestiael vryelyck en ongemolesteert sullen mogen comen op en omtrent soodanige plaatsen van d'voorschreven ingeruymde landen, met den aencleve van dien, alwaar 't d'E. Comp. nog vryluyden in 't hoeden en weyden

---

1) Uit *Overgekomen brieven en papieren, gekomen van Cabo de bonne Esperance.... in Texel gearriv*ᵗ. *29 December 1673* (2de deel van het jaar 1673).

2) Vgl. Mc Call Theal, p. 200.

3) Bij Valentijn: „Esselsteins Baai" (Westkust van Baai Falso). Caap Falso is de Z. O. punt van de Valsche baai.

van haar bestiael, ofte bebouwen van landeryen, niet en mogen strecken tot derselver schade en prejudicie, waartoe hun by desen licentie gegeven is.

Ten tweeden, dat hy ende d'syne nogte eenige andere onder syn gebied sorterende, nimmermeer eenighen overlast, injurie, offensien, schade en verlies, sal en sullen doen nogte lyden, dat sulckx gedaan werde, directelijck noch indirectelyck aan d'E. Comp., derselver ondersaten ofte dienaren, hunne huysen, bouwlanden, thuynen, vee etc^a ofte hoedanig het soude mogen genaamt werden, maar dat d'onderdanen van d'gemelte Comp. vryelyck en vreedigh, sonder eenige d'minste molestatie, niet alleeniglijck door 't voorschreven district, maar oock syne vrije andere landen, sullen mogen passeren en repasseren, werwaarts hunne reyse soude mogen tenderen, daar in traffiqueren en laten doen, soo als den staat mogte comen te vereysschen, sonder d'minste vexatie.

Ten derden dat sy, gedeputeerde, ende gevolghlyck den prinse D'houww, alle andere vreemde Europeesche natien, die hun in tyden en wylen op 't voorschreven district souden mogen comen ter neder te slaan, met haar macht daarvan sullen trachten te delogieren en verjagen, niet gedogende dat deselve elders mochten comen te timmeren, bouwen en possessie te nemen, onder wat scheijn en pretext sulckx oock soude mogen geschieden, veel min dat eenige andere Hottentotse natien, buyten dese ligue [ligne?] synde, 't selve off diergelyckx te doen soude mogen practiseren.

Ten vierden: dat hy en syne nacomelingen ten eeuwigen daage sullen wesen en blyven 's Comp^s goede vrinden en nabueren, mitsgaders vijanden van alle d'geene, niemant exemt, die deselve en haare onderdanen off derselver goederen eenighsints soude mogen beledigen, beschadigen en offenseren, alle d'sulcke weerend, resisterende en affbreuck doende, sooveel en waar sij sullen cunnen en vermogen, helpende en adsisterende d'E. Comp. nevens haare dienaren en onderdanen tegens alle vyantlycke agressen, outrages en gewelden, die deselve van eenighe uytheemsche natien oyt souden mogen aengedaan werden.

Daartegen belooft d'E. Comp^{ie} aan d'andere syde voor gemelte prinse Douww ofte uyt desselfs naame voorn^n gedeputeerdens voor d'inruyminge en verkopinge van 't gedagte heele district Hottentoos Hollant, met den aencleve van dien, te geven ende te vereeren, gelyck hij hun geeft en vereert mits desen, eens sonder meer, een somma van vier duysent realen van 8^{en} aen verscheyde waren en coopmanschap-

pen, tot desselfs en hun contentement op dato Octr(?) gelevert.[1])

Ten tweeden dat hy offte derselver dienaren, uyt haaren naam alhier residerende, den meer gemelten prince D'houww en syne ondersaten, sullen laten genieten een vredige besittinge van syne andere landen, buyten het meermalen genoemde verkochte district gelegen; oock hem ende d'syne wylig en ongemolesteert laaten passeren en repasseren door 't gebiet van d'E. Comp, werwaerts zij moghten geneghen zyn, mits sulx niet en strecke tot hare ofte hare dienaren prejudice, schade off ongemack.

Ende off het geviel, dat d'voorschreven prince D'houww met eenige bontgenoten in sijne vrije landen van andere Hottentosen, desselfs vyanden, soude mogen werden beoorloogt, ende daar uyt verjaagt, dat hy ofte d'zyne met haar macht en vee tot in meer gerepeteerde district vryelyck sullen mogen affcomen, als wanneer hem d'selve daarin bystant doen, beschermen en desselfs vyanden resisteren sal.

Ende in cas datter onder d'Hottentose bondtgenoten eenige questie quam te rysen, sal d'decisie door d'E. Comp. moeten afgedaan werden.

Daar tegens hij, Prince, alle jaaren eens, te weten op d'comste van d'orangflammen ofte de retourschepen uyt India aan syne protecteurs, d'E. Compie, eenighe tegenschenckagie van bestiael tot recognitie sal moeten doen, daar voor hem van Compe wegen wederom een reyael sal toegevoeght werden.

Alle welcke poincten van accordt den voorschreven jonghen prince D'houww [2]) d'andere twee gedeputeerdens by vertolkingh voorgelesen zynde, verclaardt daarin te nemen contentement ende beloofden, dat deselve vast en onverbrekelyk by hem en haaren erven en nacomelingen ten eeuwigen daage soude worden gehouden en gemainteneert, bekennende oock te gelyck de veraccoordeerde cooppenninghen, begroot op 4000 Realen van 8en, aen verscheyde waaren tot genoeghen ontfangen te hebben, en daarvoor betaalt te zyn. Des 't oirconde is desen wedersyts met handtastingh bevestight en onderteykent, mitsgaders met 's Compe cachet g'subsigneert.

Onderstont: gedaan int fort d'Goede Hoope dese 3en may ao. 1672, en was by den jonghe prince D'houww nevens desselfs stadthouder **Dackkeij** en overste **Theytrye,** in 't hooft gemelt, op harer maniere gemerkt.

---

1) Ter werkelijke waarde van 85 realen van 8en (Mc. Call Theal, p. 201).

2) Waarschijnlijk behoort hier ingevoegd te worden het woordeke „en".

Ter syden stont (L. S.), waarnevens getekent **Albert van Breugel** en **Coenraet van Bredenbach.** Lager stond: my present en was geteijkent **H. Crudop,** secretaris, en was ter syden 's Comp' cachet in rooden lacque op 't spatium gedruckt. Gecollationeert, accordeert H. Crudop, secr'.

CCCXXXIX. KUST VAN MALABAAR.

17 Juli 1672. [1])

Het verschijnen van een Fransche vloot in West-Azië in het laatst van 1671 en de geruchten van een mogelijken oorlog, ook met Engeland (*Dagh-Register 1672*, passim) zullen de onzen er toe hebben gebracht, de verhoudingen met en tusschen de vorsten op de Kust van Malabaar, op Ceilon enz. te bevestigen.

Neder accoord en bevestinge van altoosduurend verbond ende vrindschap gemaakt tussen de Nederlandse Oostindische Komp'e en in derselver name bij of van wegen de Ed. heer **Hendrik van Rheede tot Drakesteyn,** commandeur van **Mallabaar** en Canara; etc' door den koopman en hooft der Mallabaarse zuydercomptoiren **Matheus Berkman** ter eenre en den radja of koning van **Carambalij** [2]) ter andre zyde etc'.

Alle contracten en verbonden voormaals met d'Ed. Nederlandse Comp'e gemaakt, dese wedersyds vernieuwt ende bevestigt, om allen desen eeuwigduurend onderhouden en agtervolgt te werden, gelijck mede sal 't gene nu naderhand verdragen en in de volgende articulen begrepen sijn.

Eerstelijck, den koning belooft, dat al den peper en wilde caneel in sijn land vallende aen niemand als aen de Nederlandse Comp'e sal mogen verkoft werden en besonderlyk aen gene Europianse natie, als Engelse, France, Portugesen off andre, wie het soude mogen wesen.

Dat te water off te lande nog door eenige binnewateren geen peper na eenige plaatsen of residentie, daar de voorschreven natie mogten

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Vgl. hiervóór, bldz. 315.

remoreren, sal mogen vervoerd werden, bysonderlijck na Porca en Cochin.[1])

3.

Dat de Koning 't voorgaande articul by interdictie alle de koopluyden sulx sal verbieden ten eynde 't selve na behoren onderhouden werden.

4.

Ende off 't geviel eenige derselver coopluijden contrarie dit contract eenige peper tragten uyt te voeren, ende bij d'Ed. Comp[ie] oftewel den Koning agterhaelt wierden, sal denselven peper geconfisqueert ten profyte van den Koning en d'Ed. Comp[ie], yder de helft.

5.

Dat geene Moorse handelaars, soo van buijten aencomende als in dese landen wonende, sullen vermogen te handelen off eenige coopmanschappen in off uyt te voeren.

6.

Dat d'Ed. Comp[ie] alle Moren en inlandse handelaars, die bevonden werden eenige verboden goederen uijtgevoerd te hebben, sullen vermogen boven de verbeurte van de goederen, swaarlijck te straffen.

7.

Zoo een onderdaen van den Koning off een onderdaan van d'Ed. Comp[ie] in questie quamen te raaken, sal yder de sijne regt doen naar de costume en wyse van 't land.

Ende opdat alles volkomen onderhouden en naergekomen werd, is hiervan gemaakt twee olas, in de Mallabaarse taale, by den Koning met caracters en van d'Ed. Comp[ie] door **Mattheus Berkman** ondertekent. **Catigepalle**[2]) den 17 July 1672.

---

[1]) De bedoeling zal zijn, dat de peper niet mag worden gebracht naar plaatsen, welke bezocht worden door de Engelschen enz., maar moet worden gebracht bepaaldelijk naar Porakad en Cochim.

[2]) De ligging is mij onbekend.

CCCXL. CEILON.

19 Juli 1672. [1])

In 1670 reeds had de koning van Frankrijk een vloot voor het Oosten bestemd doen uitrusten en geplaatst onder de bevelen van „eenen mons" Lahaye", beter bekend als de admiraal De la Haye, tevens met den titel van onderkoning versierd, terwijl de in onze koloniale geschiedenis bekende François Caron, oud-directeur-generaal, thans in Franschen dienst, zich mede aan boord bevond. In het midden van 1672 kwam de vloot voor Ceilon, in de baai van Trincomali (Oostzijde van Ceilon), en den 12 Juli besloten G. G. & R. aan Rijklof van Goens, toen gouverneur van Ceilon (1664—1675), last te geven, om „indien deselve natie .... ons op Malabaar of Ceylon quamen aan de tasten of den oorlogh aan te doen, dat mense sal traghten sooveel mogelyck, mede alle afbreuk te doen om haer schepen te destrueeren". Tevens werd aan het verzoek van Van Goens om versterking van schepen en troepen voldaan. Reeds vóór deze last hem bereikte, had Van Goens daaraan voldaan. Onder „der Francen gedoente" behoort ook de bezitting van „het eylandt, by haar genoemt de Son en by ons Dwers in de Wegh", in de baai van Trincomali. Toen de overige Fransche schepen „uyt enkel gebrek" waren vertrokken, werd dit eiland den 19 Juli weer aan de onzen overgegeven. Dit alles geschiedde, voordat „het oorlogh tusschen de crone Vrankryck en onsen staat effective is comen door te breecken", nl. voordat de Fransche oorlogsverklaring (6 April 1672) in Indië bekend was geworden. (*Dagh-Register 1672*, passim, o.a. bldz. 261, 265, 272, v., 365; Lauts, *Geschiedenis*, II, bldz. 94, v.v.).

Articulen ende eysch gedaan in de capitulatie die wij, m^rs de hr. Baurij, [2]) commandant, van [3]) den eerw. vader Maurisse, minnebroeder, intendent ende van [4]) al de officieren van 't eyland **de Son,** die gedwongen zijn geweest te doen aen den Ed. heer Ryklof van Goens, admirael generaal van de Hollanders in Oostindia.

Eerstelyk.

Dat alle de scheepen met hare equipagie, soo soldaten als matrosen, die genomen ende gearresteert sijn door de voorn. heeren Hollanders in Oostindien, ons herstelt sullen werden, in de tijt van 8 dagen met hare munitie van oorlog en vivres.

2.

Dat 't schip de St. Jean van de Koninklyke Comp^ie van Vrankryk

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Zie voor de namen ook beneden, in het antwoord op dit voorstel van capitulatie gegeven.

[3]) Schryffout voor „en".

[4]) Moet wegvallen.

genomen ende gedwongen, sedert 24 uuren ons mag weder werden ter hand gestelt als een gevoeglyke sake van desen onsen eysch.

3.

Dat alle de officieren ende soldaten, en d'andre, die ons weggenomen syn (dwingende onse wagten), ons mogen wederom herstelt werden in 't voorn* schip de St. Jean, ende soo niet dat men hun versekere over te brengen naar Vrankryk in de tyd van 8 maande, van desen dag af te rekenen.

4.

Dat alle onse weggelopen, soo matroosen als soldaten, ons wederom herstelt int voorn* schip de St. Jean.

5.

Dat onse uyttrek van 't cleyne eijland de Zon geschiede met slaande trommel en brandende lonte, cogels in de mond, nevens alle wapenen ende geschut, munitie, soo van oorlog als montkost, ons bagagie en in't generaal wat ons kan toebehoren.

6.

Dat wy mogen een maand tijd hebben tot ons uyttrekke en datter gedurende de geh*[1]) maand geen Hollanders, swarte off andre personen, die hun toebehoren, niet en sullen op 't voorn* eyland komen, dan naar ons vertrek van 't selve.

7.

Dat aan geen personen mag toegestaan werden, aen ons volk eenigen overlast te doen gedurende onse geseijden aftrek van 't voors* eylandt, om wat redenen dat soude mogen wesen, maar in geval by eenige moetwilligheyt van onse syde den commandant te waarschouwen, die daarover intyds regt sal doen.

8.

Dat de vlagge, die op 't voors* eijland staat, indien[2]) sal weggenomen werden dan naar ons vertrek uyt de bay van **Trinquemale.**

9.

Dat de voorn* heren Hollanders ons in alle sekerheyt sullen gaan[3])

---

[1]) Geheele (?)

[2]) Schryffout voor „niet"? Of is het woord „niet" hier weggevallen, dus te lezen: „in dien (tijd) niet".

[3]) „Laten gaen".

na Goa off Zuratte om daar te arriveren ten langsten den 20^en van de aenstaande maand F^ber.[1])

10.

Te meer om dat de voornoemde heren Hollanders ons sullen laten versien met nodige verversinge voorgeschreven eyland, mits betalende off soo liever hebbende voor die van Cormandel, te weten voor St. Thome off Madrahpatnam.[2])

11.

Ten opsigte der swarte, die ons door den koning van Ceylon gesonde sijn, mogen in 24 uuren gestelt werden op 't land van Cotjar,[3]) met deselve sekerheyd als wy voor ons selve begeren.

12.

Dat wy mogen medenemen alle toebehoren ende handgereetschap, 't welk resteerd in 't scheepie d'Indiane,[4]) overeenkomende met het consumptie en journael van Coninx schrijver der geseijden vervallen schuijt.

13.

Dat ons sal gegeven werden een waardig passepoort tot onse sekerheyt van hier na Vrankryk, ten opsigte van de Hollandse schepen, ende ingevalle van wederroeping ofte niet doende van 't voorschrevene paspoort, dat de heeren Hollanders sullen verantwoorden de schade en toevalle die hun soude mogen overkomen.

14.

Dat alle de officieren, soldaten ende matrosen, die tegenwoordig in't voors^e eyland zyn, sullen in een ende 't selve schip overgeset werden.

Alle welke 14 articulen wy begeren, ons mogen toegestaan werden door myn h^r Ryklof, admiraal generael van de Hollanders, als een seer regtvaardige saak, van welke niet anders kan voortkomen dan 't gevolg van eendragt ende goede overeenkominge tussen Holland en **Vrankrijk.** Op 't eijland de Son, den 19^en July 1672: was getekent **de Bonar de Revault, Villadoor la Roquette,** le père **Maurice, Lepre, Laborde, Naleile Lebories.** Onder stond: uyt Fran-

1) Schryffout voor S^ber = September?
2) Hier is de zin onduidelyk. Waarschynlyk behoort het slot bij art. 9.
3) De Oostkust der baai van Trincomali.
4) Vgl. *Dagh-Register 1672*, bldz. 261.

cois in 't Duyds getranslateert, door mij onderge' op s'Coninx [1]) eyland den 19 July 1672. Was getekent **Davidt Butler.** [2])

Articulen, beraamd ende vastgestelt by ons ondergeschrevene **Rijklof van Goens,** ordinaris raad van India, superintend', admirael ende veldoverste over de saken van oorloge te water en te lande by d'Ed. H' Gouverneur generael Joan Maatsuyker ende d'Ed. Heeren raden van India tot beschermingе des eylands **Ceylon,** de custe van Madura, Cormandel, Mallabaar etc* expres geauthoriseert, mitsgaders den Raad der vloot van diffentie ende naast aengrensende commandeurs deses eylands, en sulx op de voorgestelde poincten van de messiers de les Baury, commandant en den eerw. vader Maurice, intendant, voords alle officieren, residerende op sComp' eyland Dwars in den weg, gelegen in de mond van hare ordinary winterbayen, expres sorterende onder 't fort en onderhorig territoir van Trinquonomale, geaccordeert om 't selve eyland ende bayen weder te herstellen onder d'Oostindische Comp'* der Vereenigde Nederlanden, waarvan 't onwettig en geweldiglyk door de France generael Mons' de la Haye afgenomen ende geusurpeert was.

Articul 1.

Dat dit wert gelaten aen de heren onse souveraine in't vaderland off de gouverneur generael en raden van India tot Batavia.

2.

Als idem.

3.

Dat wy haar beloven met de vorige gearresteerde met de aldereerste

---

[1]) Van Frankryk.
[2]) Vgl. *Dagh-Register 1672,* bldz. 2.

occasie over Batavia [1]) naar Hollandt te bestellen om van daar met believen van de heren onse souverainen verder transport te erlangen.

4.

Werd gelaten aen de Heeren onse souverainen.

5.

Dat haar om besondere redenen werd toegestaan, uyt te trekken met vliegende vaandels, slaande trom, kogels in de mond ende haar eygen particuliere bagagie sonder meer, latende alle 't overige aen de dispositie van de Heren onse souverainen ofte de h[r] gouverneur generael ende raden van India tot Batavia.

6.

Dat sy sonder uytstel voor morgen avond het eyland sullen overgeven aen de commissarissen, die daartoe sullen worden gecommitteert, sonder ymand over te mogen blyven dan twee commissarissen wegens den alderchristelyksten Koning, om alle goederen, niet uytgesondert, met behoorlijcken inventaris over te leveren aen onse gem[te] Commissarissen daartoe gestelt en dan voort mede te vertrekken.

7.

Werd geaccordeert.

8.

Dit articul werd gerenvoyeert aen onse protesten den here viceroy la Haije toegesonden. [2])

9.

Volgens articul 3 sonder meer.

10.

Dat wy haar een yder na sijn qualiteijt na onse gelegentheyt en vermogen soo wel als onse eygen officieren en soldaten sullen tracteren vorders volgens articul 3 voorn[t].

11.

Deselve swarte sullen blyven tot onse dispositie en goeddunke.

12.

Sal onder ons onder inventaris verblyven tot nader dispositie der

---

[1]) Vgl. *Dagh-Register 1672*, bldz. 261, enz.

[2]) Hier is waarschijnlijk iets weggevallen.

heren onse souverraine int vaderlandt off onsen gouverneur generael en raden van India.

13.

Werd versekert van vrijgeleyde voor onse natie.

14.

Sullen sodanig geaccomodeert werden op onse schepen, als onse gelegentheijt ende billikheyt sal toelaten.

Aldus gedaan, geresolveerd en geaccordeerd op 's Comp^{e} eyland den 19 July 1672. Was getekent **Rijklof van Goens, Laurens Pyl, Pieter de Grauwe, Here Sijmons van Waarden, Jan Roelants.** In margine: by confirmatie **Marten Huysman** p^{t}, [1]) **Maartens Wiltvang, Jan Frederica** en **Jan Hend^{s}. Boon.**

CCCXLI. KUST VAN MALABAAR.

26—27 Juli 1672. [2])

Ook op ons verlangen tot hernieuwing der verdragen met „'t landeken van de Marta" (Valentijn, *Malabar*, bldz. 7) zal de oorlog met Frankrijk en Engeland invloed hebben uitgeoefend.

Nader accoord en bevesting [3]) van althoosduyrend verbond en vrundschap, gemaeckt tusschen d'Ed. Nederlandse Oostindische Compagnie en uyt den selven name by offte van wegend d'Ed. Heer Hendrick van Rheede tot Drakesteyn, commandeur van Mallabaer en Canara, door de coopman Mattheus Berckman, hooft der Mallab^{se} zuyder comptorien, ter eenre ende den Ko. **D'Martha** [4]) ter andre zijde.

Alle accoorden en verbonden tussen d'Ed. Nederlandse

---

[1]) President(?)

[2]) Uit het Contractboek. Dit contract is daarin opgenomen in niet minder dan drie exemplaren, behalve nog een lezing van 27 Juli. Ik heb met behulp dezer verschillende exemplaren onderstaanden tekst kunnen verbeteren.

[3]) Zie hiervóór bldz. 303.

[4]) In het exemplaar, gedagteekend 27 Juli, staat hier in margine „van Carambalij".

Comp[ie] en .... te vooren gemaakt en opgerecht, werd by desen wederzyds vernieuwt ende bevestigt om in alle zyne deele eeuwig duyrende ende onderhouden en agtervolgt te werden, gelyck mede zal 't geen nu nader verdragen en in de volgende articulen begrepen is.

1.

Eerst dat geen Moorse handelaers, zoowel van buyten komende als in dese landen woonende, sullen vermogen te handelen off eenige coopmanschappen incl. peper [1]) uytvoeren.

2.

Dat d'Ed. Comp[ie] alle Moorse en inlandse handelaers, die bevonden werden eenige verboode goederen in off uijtgevoerd te hebben, zullen vermogen boven de verbeurte van goederen swaarlyck te straffen.

3.

Die van d'Ed. Comp[ie] sullen na haer welgevallen op de strand en elders vrij en onverhindert mogen wagten leggen ende houden om op den uyt ende invoer van de verboode goederen toesigt te houden, die den Ko. belooft, door wagten sijner nayros daer by te voegen, te bevryden veur overlast.

4.

Off 't gebeurde des Comp[ies] voorschrevene wagten off wagters van ymand werde gemolesteerd off veragtelyk gehandeld, dat het op den Ko. syn onderdaenen en landen sal verhaeld werden, 't geen van de zyde des Koninx toegestaen ende alles daervooren verbonden werdt.

5.

Het steene packhuys tot bevordering van 's Comp[ies] negotie aen [2]) den Ko. te vooren toegestaen ende belooft, zal bij d'Ed. Comp[ie] op de strand off elders waer zal goet vinden gemaackt werden.

---

[1]) Deze beide woorden ontbreken in de andere exemplaren. In het exemplaar, gedagteekend 27 Juli, is een artikel 4 ingevoegd, dat nog een bijzondere strafbepaling (confiscatie, de helft voor den Koning, de helft voor de Compagnie) bevat voor de kooplieden, welke peper trachtten uit te voeren. Verder nog een artikel 5, hetwelk hetzelfde bevat als art. 1. Terwijl art. 7 van belang is: „Zoo een onderdaan van den Koning of een onderdaan van de Comp[ie] in questie quamen te geraken, sal yder de sijne regt doen naar de costume en wijze van sijn land".

[2]) Een ander exemplaar heeft juister: „van".

6.

De cooplieden deser landen, met d'Ed. Comp[ie] handelend ende ter dier zaecke schuldig zynde, sullen onder haer magt staen om die te mogen verseeckeren ende tot betalinge constringeren.

7.

Ende opdat alles volcomentlyck onderhouden ende naargecomen werden, syn hiervan gemaackt 2 eensluydende olas in de Mallabaerse taele, een van den Ko. met caracters ende een van wegens d'Ed. Comp[ie] door den coopman **Mattheus Berckman** onderteeckent. **Cattigapalle,** den 26 July 1672.

CCCXLII. SUMATRA'S WESTKUST.

5 Januari 1673. [1])

De groote moeilijkheden, welke de O. I. C. in deze dagen ontmoette op Sumatra's Westkust, werden veroorzaakt door de ingewikkelde toestanden in de inlandsche gemeenschap. Deze leidde tot onderlingen strijd, soms ook tot onderlinge samenwerking, zeer dikwijls tot onderlinge intrigues tegen de onzen. Daarnaast stond de wensch der hoofden, om naast onze vertegenwoordigers stem in 't kapittel te hebben. In 't begin Januari trachtte men door onderstaand contract eenige meerdere orde te scheppen (Van Basel, bldz. 31. — Mac Leod in *Indische Gids*, Januari 1905, bldz. 125, v.v.)

Naerder byvoegsel tot het vorenstaende [2]) contract, bestaende in eenige weynige pointen, die ten versoeke van de regeringe op **Baros** op volgende manier sijn besloten ende op de gunstige approbatie van d'Ed. heer commandeur **Jacob Pits** vastgestelt.

In den jare naar de geboorte onses Heren en Saligmakers Jesu Christi 1673 den 5[e] dag der maand January, synde 't jaar na Mahomets geboorte 1082, [3]) den 17[e] dag van de Poasse [4]) maand, op eenen Donderdag, is ter baleeuw binnen Komp[e] logie op Baros met de regenten radja Doulou en radja Disheer [5]) ten overstaan van alle

---

[1]) Uit het Contractboek.

[2]) Hier wordt bedoeld het contract van 29 April 1668. (Vgl. hiervoor, bldz. 383).

[3]) Neemt men de berekening van Wüstenfeld tot grondslag, dan is 1082 onjuist en moet zijn 1083.

[4]) Poewasa in de Vastenmaand (Ramadhân).

[5]) Waarschijnlijk een schryffout voor „Ilheer". Vgl. Mac Leod („radja di Hoeloe en radja di Ilir: de „beide radja's van Baroes") en ook hiervóór, bldz. 389.

de vordere pongelous door den ondercoopman fiscaal Joannes Melman, gecommitteerde volmagt van d'Ed. heer commandeur Jacobs Pits en den Raad deser Westcust, 't navolgende gearresteert ende besloten, als:

Eerstelyck, aangesien 't sedert de renovatie der contracte met dese regering gemaekt den eersten 8[ber] 1670 vele onlusten en oneenigheden ter sake van wantrouwenissen [tusschen ?] d'Ed. Comp[ie] ende dese radjas Doulou en Ilheer syn ontstaan ende voorgekomen, die eenelyck zijn spruytende uyt de ligtgelovigheyt van eenige valsche agterclappinge en die door eenige wangunstige ingesetenen soo nu ende dan tusschen dese regenten ende onse residenten van tyt tot tyt syn voortgebragt, is verstaan dat van nu voortaan tussen de hooftministers van d'Ed. Comp[ie] in dit resort ende tusschen dese radjas sal wesen een onderlinge volstandige harmonie ende eendragt. Ende wanneer door eenige questieuse [1]) menschen aend' een off d'andre zyde tot nadeel off schade van d'een off d'ander yets werd aengebraght ende uytgebragt, dat den alumnateur [2]) off agterclapper op stonts [3]) soo lange sal gedetineert en aengehoude werden tot tyd en wyle dat de intressenten daar tegens geconfronteert sijn, de beschuldiginge aengehoord ende die met sufficante debatten verandwoord hebben, om alsoo eenmaal uyt den drang der onlusten gereddet ende de regenten met d'Ed. Comp[ie] tot wedersyds nut en welvaren in vrede ende eendragt leven mogen.

Ende ingevolge van sulx is ten tweeden tusschen d'radjas Doulou en Illeer belooft ende besworen, datse de vrede ende eendragt onderlinge sulle behartigen, [4]) vergetende ende vergevende malkandren van harten alles, waardoor voor dato onlusten ende oneenigh[t] tusschen haar beyde gekomen ende gesproten zyn, sullende alsnu voortaan eenstemmig blyven in alle voorkomende handelings, die soo wel buyten als binnen dese negory Baros onder een ijders resort [5]) sullen voorcomen en vallen, sonder vermogens te zyn talderminste apart ende secreet te ondernemen, tenzy alvorens des anderen advijs en advoyement daarop gegeven en ontfangen hebben, geenige Batos [6])

---

[1]) Hier twistzoekende.
[2]) Schryffout voor „calumniateur".
[3]) Aanstonds.
[4]) Vgl. Mac Leod, bldz. 127. — De bespreking dáár van deze overeenkomst wekt verkeerdelijk den indruk, dat zij nog in 1672 plaats heeft gevonden.
[5]) Vgl. Mac Leod, bldz. 126, v.
[6]) Batta's, Bataks.

volkeren te doen convoceren, dan met wedersijds voorweten ende gedragen consent, maintinerende d'een des anders authoriteyt ende respect, soo als 't behoord. Ende by aldien tot welstand van 't gemeen mogte geoordeeld worden op St. Tamas [1]) of elders wagtplaats [2]) te stellen, sal sulx niet ondernomen werden dan met voorweten ende kennis van beijde radjas. Ook sullen niet vermogens sijn, secrete besendings ofte gesantschappen by aparte brieven na vremde regerings af te senden ende aldaar homagie doen, maar die eenparig afsenden naar Padang aan de Heer Commandeur off desselfs successeur, die volmagtige stadhouder van d'Ed. Comp[ie] ende des konings van Maningcabo is. Ende wie bevonden sal werden hiertegens te misdoen, sal voor een openbaar vyand en verstoorder der algemeijne rust aengesien en erkend werden, en verder gestraft naar bevindinge off wigtigheyt des feyts.

Ten derde is tweede articul van 't nader gesolemniseerde contract van a° 1670 in desen bevestigt, doordien sij, regenten, dagelijx gewaar worden, dat niet alleen haare ingesetenen maar ook publique vyanden tersluyx uijt dese rivier niet [3]) off sonder consent van den Resident (diese weten te abuseren ende te misleyden) naar d'een of d'ander naby off verre afgelegen plaatsen navigeren sonder dat zij, regenten, waaronder dese marchianten [4]) sorteren, daer van de minste kennis hebben, vercopende alsoo onder pretext vele slaven, gecondemneerde off andre, over schult als andre delicten aensprekelyke, personen, dat haare authoriteyt onder 't gemeen declineert ende om sulx sooveel doenlyk te verhoeden, is bovengem[te] articul in desen gerenoveert ende besloten, dat een resident in 't aenstaande aen niemand van dese ingesetenen mag verlenen consent off passe om uyt dese rivier met vaartuygen te vertrekken, tensij de vertrekkende aleerst getoond en gebragt hebben een teken van een der voorn[e] radjas, waaronder zij wonen, om alsoo te verhoeden alle heymelyke vlugtinge van vrienden off vyanden ende dat haar respect int aenstaande daardoor by 't gemeen geensints kome gekrenkt te werden. [5])

Waartegens sy, regenten, wederom beloven ende sweren, indien over een landweg vyanden van 't bondgenootschap ende d'Ed. Comp[ie],

---

[1]) ?

[2]) Vgl. Mac Leod, bldz. 127.

[3]) „Met"?

[4]) Kooplieden.

[5]) De inkleeding bij Van Basel, bldz. 31, geeft een onjuisten indruk der bedoeling van dit artikel.

't sy boedjang, [1]) daggen, [2]) off andre quaadwillige bondbrekers op Baros mogten komen te verschynen, datse deselve geen entrance sullen geven in hare negorye, maar deselve aenvatten ende derselver overkomste aen den Resid' off hooft deser besetting bekent maken. Indien ymand van dese ingesetenen alsulke vyanden eerder dan de regenten mogten ontwaar werden en verspreken, die sullen gehouden syn deselve aen deselve opstonds te defereren ende bekend te maken ende wie bevonden sal werden in dese nalatig te syn ende dese vyanden te herbergen, verswygen ende schuyl te houden, deselve sal off sullen als vyanden beoorlogt ende getracteert werden.

Ten vierden is vastgestelt, dat van nu voortaan den Resid' off hoofden deser besetting niets vermogens syn sullen, yets aen dese negrys toestand, bedryf der regenten, aenwas off vermindering der negotie ofte eenige andre quade gerugten by hare brieven d'Ed. h' commandeur tot Padang te adviseren, ten zy sake datse 'tselve eerst aen radjas d'Oulou ende Ilheer gecommuniceert ende bekend gemaekt hebben, opdat Syn Ed. niet mogte geabuseert en sy, regenten, onder wat schyn 't ook wesen mogte, niet komen gesuspecteert te werden, sullende sy lieden 't selve, ende watse by de hare schryven ook aen den Resident ent hooft deser besetting medegedeelt ende bekent gemaakt worden.

Ten vyfden en laatsen beloven sij, regenten, datse hare pongolous invoegen, sooals deselve bij 't vorige contract benaamt staan, elk in sijn bedieninge, sullen erkennen ende naar oud gebruyk in hare functies mainteneren en respecteren, ook alle openstaende differenten onderling in der minne verenigen en byleggen, opdat daardoor van tyd tot tyd de negotie floreren ende alle ingesetene welvaren mogen.

Alle 't geene hier voren punctelyk geaccordeert staad, sal door de intressanten, regenten en residenten, in alles heylig onderhouden werden, en hebben een yder voor sig 't selve met eygen gewone handtekeninge op nader approbatie van den Ed. hr. commandeur welgem' bevestigt. Onderstond: aldus nader besloten ten komptoire Baros op Comp' balouw desen 5[en] January 1673, in de maand Poassą, op Donderdag, ten overstaan van de volmagt voorn', als present synde, ende verdere pongoulous als orangcaya **Bale, Maradja Moeda, Tommagon** ende **Radja Bandara,** [3]) die dese hebben ondertekend. Was

1) Kwajongen? knecht?

2) Dagang = vreemde kooplui?

3) Titels en persoonsnamen zijn in de onderteekening der contracten dikwijls dooreen gebruikt.

getekent **Frans Backer,** in Maleytse caracters getekent radja **d'Olou, David Davids** ende by radja **d'Ilheer,** in Maleytse caracters.

Ter zyden stond: ons present ende getekend **Joannes Melman,** ende wyders in Maleytse caracters getekend by de pongelous orangçaja Balee, Maradja Moeda, radja **Sittia moeda,** radja **Sittia Fessa,** Bhandara moeda, Tommagon, Radja bandhara.

CCCXLIII. BANDA.

2 Mei 1673. [1])

In April 1672 nam Willem Maetsuyker het gouverneurschap „in Banda" over van Anthony Hurdt (*Dagh-Register 1672,* bldz. 135 en Register). Ook onder zijn bewind was er continuïteit in de verhoudingen tot de eilanden in den omtrek; steeds meerdere daarvan werden onder de opperhoorigheid van de O. I. C. gebracht.

Verbondbrieff opgerigt tusschen ons, afgesonden van d'Ed. Heer Willem Maatsuyker, gouverneur in **Banda,** ende orangcayas van 't eyland **Daij,** [2]) te weten: Wari Javar van de negorij **Etvalij,** Mayha van de negorij **Wedan Toeroe,** Jatekeny van de negory **Ceorodsoe,** Paskih van de negory **Hewtra.** [3])

Eerstelyck overgeven sig de orancayas met haar volk en successeurs vrywillig onder de gehoorsaamh[t] van de Komp[ie] en beloven haar 't allen tyden gehouw en getrouw te sullen zyn.

Ten tweeden beloven de voorn[e] orankayas niet te sullen handelen met eenige Europiaense vaartuygen, 't sy Engelse, France, Portugesen, nogte geen geschrifte ofte verbondbrieven te maken met haar, soo mede geen adsistentie van water, branthout of eenige verversinge te doen, maer ter contrarie haar luyden soo veel van 't land af te weren als doenlyck zal zyn.

Ten derden, of eenige Comp[ies] vaartuygen mogten aldaar arriveren, die eenigsints wat van noden hadden, van wat het ook soude mogen wesen, behulpsaam te sullen syn.

---

1) Uit het Contractboek. Ook in Batavia.

2) Dai, een der Babar-eilanden. Niet te verwarren met Dai op Goram, dat in 1637 aan ons gezag werd onderworpen (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 306, v.v.).

3) Geen dezer plaatsnamen heb ik kunnen identificeeren.

Daarentegens belooft d'Ed. Comp[ie] haarlieden onder bescherming aen te nemen en adsistentie te doen, wanneer haar eenige overlast geschiedt.

Ende tot meerder versekering soo hebben wy desen solemmelyck met eede bevestigt en onderteekent ende daarop een vlagge overgeven om met verscheynen van eenige Komp[ies] vaartuygen 't selve van haar strant te laten wayen. Actum in de chaloup Middelburgh den 2 May 1673. Was getekent: dit merk van **Warij Javar;** dit by **Maijha;** dit by **Jatekenij,** dit by **Passkrilli.** Ter syden stond: **Nicolaas Jamblinne,** [1]) **Jurriaen Agges, Nicolaas Huijsman.**

CCCLIV. MOLUKKEN.

13 Juli 1673. [2])

Cornelis Francx, in het midden van 1672 opgetreden als „president in Ternaten", was een „man, die veel jaren in de landen benedenswints en oock voor deese in de landen van Ternaten en op Maccassar de Comp[ie] gedient heeff, bekent in de Maleytse tale en ervaren in den ommegangh der Moluxe volken". Wat hem goed te pas zal zijn gekomen bij het overwinnen van moeilykheden met de Spanjaarden in verband met de inlandsche potentaatjes in zakformaat in die streken, waar zij nog invloed uitoefenden, nadat zij de Molukken in engeren zin in 1663 hadden verlaten (vgl. hiervóór, bldz. 338; Bokemeijer, S. 257). Zóó bleven zij van de Philippijnen uit nog stelling nemen op Siao, waarop ook de sultan van Ternate en dus de O. I. C. rechten pretendeerde. Hier groeiden nog kruidnagelen: het eiland was dus een bedreiging voor onze monopoliepolitiek. (Vgl. ook Valentijn, I, b, *Moluccos*, bldz. 57, v.v.) Onderhandelingen o.a. met den radja van Siao, onder voorspiegeling, dat men hem zoude bevrijden van het juk der Spanjaarden, hadden geene definitief resultaat gehad. Integendeel er kwamen moeilijkheden, waarvan de beide Europeesche machten de schuld gaven aan den radja van het eiland. (Bokemeijer, S. 258 ff. Godée Molsberger, *Minahassa*, bldz. 30, v.v.). Een wapenstilstand werd nu gesloten.

Contract tussen my, Cornelis Francx, presid[t] etc[a], en den cap[n] etc[a] **Andreas Seranos,** mitsgaders de eerw. pater **Francisco Meijdes** om aen beyde kanten veel onlusten te verhoeden.

---

[1]) Jan Blimme? Zie hiervóór bldz. 406 en Register.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook aanwezig in het Landsarchief te Batavia. — Hierop volgt in het Contractboek een exemplaar van dit contract, dat uitging van Seranos. Blijkbaar was het origineel van het hier afgedrukte stuk bestemd voor de Spaansche autoriteiten, het andere voor de Nederlanders. Ik vond niet noodig, het tweede exemplaar hier op te nemen. Ik neem er slechts enkele aanvullingen uit over.

Ik, Cornelis Francx, president en opperbevelhebber der provintien Moluccos, ben gekomen tot verdrag met den manhaften capn Andreas Seranos en den eerw. pater Francisco Meydes, [1]) wegens de differente die tusschen onse wedersydse geallieerde bondgenoten door des konings van **Chiauws** [2]) menigmalen gegeven oorsaake sijn ontstaan, alwaar ook veelligt nog meer onlusten en harde verbitteringe uyt soude komen resulteren, soo ben ik, Cornelis Francx, met den kapn en pater voornt wedersyds verdragen en eens geworden om de verbitteringe te stillen, de wapenen soo lange aen een kant te stellen tot der tyd dat die saken aen de Hoge Overheyt in Batavia bekent gemaekt sal sijn, [3]) belovende nogtans van onsentwegen voor te komen en te verhoeden, dat tusschen ges. bontgenoten en ges. koning wedersyds geen questien of onheylen sullen komen te geschieden, aen welke beloften wy niet sullen manqueren of in gebreke blijven.

Onderstond gesz. op Manangihabo [4]) in de fortresse Amsterdam, den 13 July 1673. Was getekent **Cornelis Francx.** [5]).

---

[1]) De namen luiden in het tweede exemplaar verschillend: de lezingen Seranij, Seranes en Indydes komen daarin voor. — Seranos noemt zich daarin: „Capn van de Infanterie ende bevelhebber van de fortresse Cosa Mechiauw" (in Chiauw, zoo luidt het in Batavia en in Nederburgh). Zie over dezen pater, behoorende tot de Jezuietenorde, Godeé Molsbergen, *Minahassa*, bldz. 22, 25.

[2]) Exemplaar n° 2 noemt hem „don Francisco Gabriel Batale".

[3]) In geen der beide exemplaren wordt gesproken van eene bekendmaking aan de Spaansche hoogere autoriteiten.

[4]) In het tweede exemplaar: „Nunangihobo". — Nederburgh's Verbalen omschrijven het als: „Verdrag tusschen den Commandant van het fort Cosa in Chiauw en Cornelis Francx, beraamt op Manangi Cabo in 't fort Amsterdam (Ternate)". Kan het woord een verbastering zijn van Menado, waar Francx in 1673 een fort (Amsterdam) aanlegde. (Veth, bldz. 28; II, bldz. 432; Valentijn, I, b. *Moluccos*, bldz. 62; Godeé Molsbergen, *Minahassa*, bldz. 31, v.). Meer waarschijnlijk is het een verknoeiing van de rivier „Monango Labo" of „Menangelabo", waaraan „de fortresse" was gelegen (Godeé Molsbergen, bldz. 15, 42).

[5]) Het slot luidt in het tweede exemplaar: „Op Nunangihobo in de fortresse Amsterdam den 13 July 1673. Was getekent **Andreas Seranes** en **Francesco Meydes.** Ter seyden stond: ons present, was getekent **Emanuel van Schriek** en **Hendrik Cors.**

CCCXLV. KUST VAN MALABAAR.

23 Februari 1674. [1])

Een der groote moeilijkheden, welke de O. I. C. in hare verhouding tot de vorsten van de Kust van Malabaar te overwinnen had, bestond in den zeer ingewikkelden regeeringsvorm der verschillende rijkjes. „De Erf-prinsen van Couchim hadden bij oudt vijf Stamhuizen, uit vijf Prinsessen [2]) voortgekomen; deze Stamhuizen zijn door het uitsterven eindelijk tot drie [3]) gebragt, namentlijk tot die van Paloerti, van Montate Viese en Chalour." De Portugeezen hadden zich met de inwendige aangelegenheden van Koetsjin ingelaten en een vreemd vorstenhuis ingehaald, wat de verwarring nog vermeerderde. De O. I. C. herstelde „het huis van Montata Viese in de wettige erfenisse van 't Koningrijk Couchim". Canter Visscher, bldz. 205, v.v.; hiervóór bldz. 457, *Onuitgegeven missive van den „Theuver" aan Van Goens, 5 December 1674*). Hiermede waren de moeilijkheden, waarin ook de Samudri zijn rol speelde, niet geweken. Rijklof van Goens nu maakte van zijn verblijf in deze streken als superintendent enz. over Ceilon en de Kusten van Koromandel en Malabaar gebruik, om meer regelmatige toestanden te scheppen.

I.

Op huyden den drie en twintigsten February 1674 verschynen binnen de stadt **Cochim** en voor den Ed[le] heer admiraal en superintendent Rijklof van Goens de tweede erfprins van 't Cochimse rijk, **Erorma** gen[t], nevens de vierde prins **Gondorma** [4]) en de jonge **Palletter,** [5]) welke gesamentlyck en yder int besonder, soo voor haar selven als voor alle hunne geallieerden, die zy in desen sijn vervangende, aen ged[e] Sijn Ed[e] hebben belooft en malkanderen resiproque ook verbonden, datse nu nog ten eeuwigen dage sullen gedogen, datter van nu of aan niemand tot erfwagter [6]) van 't Cochimse gebied sal werden geadopteert en aengenomen anders als uyt de vyf wettige stamhuysen, en waarvan er tegenwoordig maar twee in wesen syn, te weten dat van Moetedatile [7]) en van Chaloer. [8]) Daar beneven werd mits desen ook vernieuwt en door d'Ed. h[r] Admirael in name der Comp[ie] bevestigt de schriftelyke unie bij haarlieden,

[1]) Uit het Contractboek. Het stuk komt hierin voor in twee exemplaren. Oók in Batavia, onder den titel: „Acte van non adoptie in de Cochimse erffenisse buijten en vijff wettige stamhuijsen gepasseert."

[2]) Vgl. hierover Canter Visscher, bldz. 200.

[3]) Volgens deze overeenkomst waren er toen nog slechts „twee in wesen, te weten dat van Moetedatile en van Chaloer".

[4]) Zie Register.

[5]) Zie Register.

[6]) Het ander exemplaar heeft: „lijffwagten".

[7]) Het ander exemplaar: „Moetadivile".

[8]) Het ander exemplaar: „Chatoer".

ende de landschappen van Cochim onder dato 15 December verleden jaars aengegaan, [1]) belovende nogmaal malkanderen tegen alle vyanden soo van binnen als buyten 's lands te helpen beschermen en voorts deen danderen allesints houw en getrouw te zyn en altoos te blyven, mitsgr[s] lyf en goet daarby op te setten.

Aldus gedaan en besloten ten dage, maand en jare als boven en op eer en trouwe by haar Ed[e] opgenoemd wedersyds ondertekent. Was getekent in Mallabaarse caracters de namen van de bovengenoemde twee princen en de jonge Paletto. [2]) Getekent **H. van Rede tot Drakesteijn.** [3]) Lager: het bovenstaande contract in presentie van my ondergeschreven als superintendent deser [4]) gewesten aengegaan en getekent, door mij nauwkeurig geresumeert wesende, en ook daar besijden geconsidereert de bejegeningen van den Cochimsen koning en derde prins Ramorma geduurende mijn aenwesen alhier, hebbe tselve na rijp overleg in gemelte qualiteyt geconfirmeert. Aldus gedaan ende geconfirmeert in de stad Cochim, dato als aan de ommezyde, getekent **Rijklof van Goens.** Ter syden stond 's Comp[ies] segel in roden lacke gedrukt. Te ordonnantie van d'Ed. hr superintendent en admiraal Ryklof van Goens geteekent **Francq van der Voorn,** secrt[s]. Lager: behalven desen, syn heden hiervan nog twee originele gelykluydende instrumenten in de Mallabaarse tale ten wedersyde gemaakt en getekent; waarvan 't eene aen den tweede prins van 't Cochinse ryk is inhandigt en 't ander nevens dit Duytsche [5]) alhier ter secretarye blyft berusten. Cochim dato als voren, onder stond: t welk ik, getuyge, getekent **Francq van der Voorn,** Secretaris.

II. [6])

Conditien beraamt en solemnelyk besloten tusschen den admirael Ryklof van Goens uijt den name van d'Ed. Comp[ie] ende **Rama-**

[1]) Mij onbekend.

[2]) Het ander exemplaar: „Paljetter".

[3]) Deze was Commandeur „ter kuste Malabar".

[4]) Het ander exemplaar: „dezer Indische gewesten".

[5]) Nederlandsche.

[6]) Dit stuk is zonder dagteekening. Ik heb gemeend, het hier te mogen plaatsen, omdat het nauw verband houdt met het onmiddellyk hiervóór afge-

warma, [1]) waarop denselven by den coning van **Cochim** ende syne Raden, mitsgaders opgemelte admiraal en sijne raden gestelt werd tot derde prins van 't Cochimse rijk ende om uyt den naam van den koning van Cochim 't land als gouverneur te regeren.

1.

Den derden prins van 't Cochimse ryk behoort hij [2]) by dit solemneel contract, dat hij 't welvaren der landen van Cochim en van de Nederlandsche Comp[ie] na sijn uyterste vermogen sal betragten, sig verclarende voor vyand van alle degene, die haar tegen den staad van Cochim ofte d'Ed. Comp[ie] soude mogen stellen, sonder eenige exeptie, wat natie of persoon deselve soude mogen wesen.

2.

Op welke solemnele belovten d'Ed. Comp[ie] hem accepteert niet alleen tot derde prins van 't ryk van Cochim, maar ook tot gouverneur, om alle de landen daaronder sorterende uyt cragte syner commissie, door den coning van Cochim verleend, te gouverneuren en bestieren, sulx als ten besten van dit ryk sal behoren, verstaande nogtans met expresse clausule, dat alle saken van importantie sullen gederigeert werden met advijs van den commandeur in Cochim en sijne toestemminge.

3.

Dat dienvolgens alle de articulen in de contracten met den koning van Cochim gemaekt en daarin begrepen promtelijk en sonder eenige alteratien sullen naar gehouden werden.

4.

Dat voortaan de fanums en alle andre munt in de stad door 's Conings muntm[rs] gemaekt sullen werden onder toesigt van d'Ed. Comp[ie] ende valsche munters gestraft werden volgens 't contract.

5.

Dat geen Moren in de landen van Cochim sullen gedoogt werden, die d'Ed. Comp[ie] oordelen ende bevinden sal haren staat schade te zyn.

---

drukte. Misschien is dit een concept van het stuk, dat bij Nederburgh is omschreven als: „1674, 2 Juli. Regulement en ordre wegens de Cochimsen regering beraamt bij den coning van Cochim en Hendrik van Rheede, in de stad Cochim".

[1]) De „Ramorma" van stuk I.

[2]) Schrijffout voor „belooft bij"?

6.

Dat d'Europiaanse papen, die nog niet uytgeset sijn, sonder uytstel sullen uytgebannen worden, volgens het 14 articul des contracts.

7.

Beloovt eyndelyk en verder na te komen alle 't gene tot welvaren van de stad Cochim ende het bevorderen van Comp^s handel nodig is, als syn 't bestellen van coelys voor de stadt, wagten op 't vervoeren van de peper en ordre onder de patres [1]) te houden, 's Comp^s coopluyden niet te beschadigen, maar haar de helpende hand te bieden, en sulx meer als by den commandeur van de stadt sal versogt en nodig geoordeeld werden, voor den dienst der Ed. Comp^ie te moeten geschieden.

8.

Den admirael beloovt uyt den naam van d'Ed. Comp^ie, den koning van Cochim, sijne princen ende besonderlyck den derden prins als gouverneur des ryx te mainteneren ende alles te doen wat voor den dienst der Comp^ie en den coning van Cochim sal nodig bevonden werden.

9.

Het tweede articul werd mits desen nader verclaart, namentlyck dat den coning van Cochim, bevelende, den raad van den ouden Paljetter ende verdere principale ragiadoors in alle saken van belang sal moeten vercregen ende den raad der gem^te raadsluyden gehoord werden.

CCCXLVI. MAKASSAR—SOEMBAWA.

12 Juni 1674. [2])

„10 July (1674) tegen den avond erlangen per 't borger jagtje, de Hengelaar, komende uyt Amboina over Makassar, een missive van den Ed^e. president, David Harthouwer, [3]) ende den raad in 't casteel Rotterdam van den 29^en des affgeweeken maands Juny, waerby onder anderen werd geadviseert, ... hoe eyndelyck de Koning van 't eyland Sumbawa [4]) syne

---

[1]) ?

[2]) Uit *Dagh-Register 1674*, bldz. 187, v.v.

[3]) Opgetreden 1672 (vgl. *Dagh-Register 1673*, bldz. 34, *1672*, bldz. 7). — Valentijn, III, b, *Macassaarsche Zaaken*, bldz. 171.

[4]) Het woord „eyland" hier is beminnelyke overdrijving. Bedoeld wordt het land of het rijk Soembawa (het Westelijk gedeelte van het eiland).

expresse gesanten aan den president op Makassar gesonden had om een vast contract met de Compe op te regten, gelyk dan ook 12 Juny .... waeren geschied, in welker voegen ende van soodanigen inhoude, als hier onder nader zy te lezen". (*Dagh-Register 1674*, bldz. 187).

Op huyden den 12en Juny des jaars 1674 compareerde binnen desen casteele Rotterdam op Makassar in de ordinaris vergader-zael, ongewapent ende sonder krissen off eenig ander geweer, **Nene Martani,** koning ende gebieder over het district ofte negry **Oetang,** [1]) op 't land **Sumbawa** gelegen, item in dier qualiteyt ook de tweede in rang van 't geheele ryk voornoemt ende **Nene Ontong Langoe** met **Nene Djouro Saparang,** [2]) representerende volgens luyd van den brief, door hun medegebragt, hunnen Koning ende heerscher, **Maas Goa** genaamt; ende hebben dese gesamentlyk, soo voor hun selven, als voor hunnen koning ende de verdere koningen ende Grooten van Sumbawa, [3]) sich behoorlyk voor d'E Compe verootmoedigt; item de volgende poicten, soo wel voor haar, als hunne naekomelingen, opregtelyk te sullen naerkomen heyliglyk beswooren:

1. Eerstelyk verclaaren opgemelte gesanten, dat sy op de vermaeninge van den heer President [4]) van haaren koning herwaerts na desen casteele gesonden waaren om met soodanige magt ende kracht, als off hy selfs in persone present was, tussen d'E Compe ende hem een onverbreekelyk contract van vrede, vrundschap ende bondgenootschap aan te gaan.

2. Waar op voords genegotieert ende gehandelt wesende, soo is verstaan, overeengekomen ende beslooten, dat van nu voordaan tusschen de generale Compe ende het gansche ryk ende land van Sumbawa, soo verre het sich uytstrekt off na desen noch verder mogt komen uyt te strecken, sal onderhouden werden een goede, vaste ende onverbreekelyke vrede, vrund-ende bondgenootschap, ten eeuwigen dage toe in alle sinceerheyd ende trouwigheyd.

3. Ende opdat dit contract des te bestendiger mag blyven, soo heeft hoogstgemelte Koning alleen vergunt ende overgegeven aen d'E

---

[1]) Aan de Noordkust.

[2]) Waarschynlyk wordt hiermede bedoeld Sĕlaparang (of Lombok). Vgl. de litteratuur over de verhouding tusschen Soembawa en Lombok in *Encyclopaedie*, IV, bldz. 10.

[3]) Ook hier dezelfde grootspraak als in het *Dagh-Register*. De „koning" van het ryk Soembawa was in die dagen niet de vorst van geheel het eiland. Of wordt hier alleen bedoeld het ryk Soembawa in engeren zin?

[4]) Te Makassar.

Comp' de frequentatie van syn geheel land, met seclusie van alle andere Europeaanse natien off iemand van haarenwegen, sonder onderscheyd off iemand uytgesondert, wie het ook zyn mogte; sullende ook niemand van deselve ter negotie off anderssins vermogen te admitteren sonder toestemminge ende permissie van diegene, die als dan wegens d'Ed' Comp' sich tot Sumbawa komen te vinden ofte, des neen, sonder toestemminge ende consent van d'E heer president tot Makassar, sonder wiens voorweten sy ook van geene soodanige natie, ook van geene andere natie hier in Indie, vermogen aan te nemen eenige gesanten, brieven off besendingen, onder welken schyn het ook mogte zyn.

4. Specialyk sal van nu voord-aan alle frequentatie ende correspondentie tussen Sumbawa ende de Makassaaren zyn ende blyven g'exstirpeert ten eeuwigen dage toe, met iteratiff versoek der gesanten, dat de Makassaaren nooyt vergunt mogte werden met haare praauwen ofte vaertuygen in 't land van Sumbawa off op derselver stranden te vaaren off aan te komen, sullende wel expres gehouden wesen diegene, die reeds op Sumbawa bennen off hiernamaals mogten aankomen, 't zy met minne off met kracht van wapenen, van daar te verdryven.

5. Werd d'Ed' Comp' alleen met uytsluytinge van alle andere voorsz. Europeaanse natien onder 't gansche gebied van hoogstgemelten koning overgegeven de vryen handel ende negotie sonder dat ook eenig ander Indiaanse natie, 't zy Mooren, Javanen, Maleyers, Atchinders, etc., geene uytgesondert, daar ook eenige waaren off koopmanschappen vermogen aan te brengen, ja selve met haare vaertuygen aankomen, sonder pas-cedulle ende toelaatinge van d'Ed' Comp'.

6. Insgelyks en sullen geene van alle voorsz. natien, soo Europeaanse, als Indiaanse, uyt het gebied ende jurisdictie van hoogstgemelten koning mogen vervoeren eenige de allerminste koopmanschappen, bysonderlyk sappan-hout, cassialigna, schildpads-hoorn, was, etc., 't zy dat deselve daar in 't land vallen off van buyten toegestaan werden te mogen aanbrengen, 't zy door de onderdaanen van hoogstgemelten koning off andere naby gelegene vreemdelingen, alsoo dat selve de Comp' alleen is toegestaan; de rys, daervoor neemt d'E. Comp' aen by alle extraordinaire tyden van duurten, wanneer sy deselve met voordeel konnen vervoeren, aen de regeringe van Sumbawa te betaelen XXIV rds voor een kojang van 80 maeten,[1])

[1]) Vgl. *Uytrekening*, bldz. 9 (Bima).

ieder van 54 ℔, doch by gemeene tyden sal d'E. Compᵉ niet meer betaelen als merctsgang; maer, soo de Compᵉ niet genegen was den rys, als ook alle andere koopmanschappen, excepte die hier vooren in specie genoemt zyn, op te koopen, dan soo sal het vry staen alle andere negotianten, die met passen van d'E. Compᵉ daer verschynen, deselve te vervoeren, opdat evenwel het volk van Sumbawa haer gewin mogen maeken.

7. Om alle moejelikheden voor te komen over den cours van gelden, soo is geaccordeert, dat alle Nederlandse silvere species, hoe deselve genoemt souden werden, op het land van Sumbawa gangbaer gemaeckt sullen werden.

8. Indien t'eeniger tyd eenige Nederlanders ofte andere Christen natie, 't zy, dat het zyn dienaers off onderdaanen van de Compᵉ off ook selfs geen onderdaanen, soo het Christenen zy, hun tot hoogstgemelten koning quam te begeven ende toonden genegen te wesen het Mahomedaanse geloove aan te nemen, soo sullen soodaanige geenssins aangenomen, maar datelyck in goede verseekeringe in handen van d'E. Compᵉ moeten overleveren, mitsgaders alle sulke, die albereyds noch ergens onder de jurisdictie van hoogstgemelten koning mogten schuylen; insgelyks en sal ook d'E. Compᵉ geen onderdaanen van den Koning tot het Christen geloove trecken, tegen dank ende wille van Syn Hoogheyd.

9. Soo eenig schip off schepen van de Compᵉ by ongeluk of anderssins by off omtrent Sumbawa, off op de stranden van Sumbawa selve te blyven quam, soo sal de Koning gehouden wesen d'E. Compᵉ by te staan met vaertuygen ende volk om de menschen ende goederen te bergen, ende trachten voor te komen alle vermindering van dien; daarom sal ook wederom de Compᵉ dat volk, die hier hier toe gebruykt worden, eerlyk beloonen.

10. De hoogstgemelte koning sal nu of na desen van d'E. Compᵉ over het in ende uytvoeren van goederen, aankomen van schepen off anderssins niet vermogen te vorderen eenige tollen off geregtigheden, onder wat titul het ook mag wesen, alsoo de Compᵉ dat alles vry gegeven werd.

11. Het sal de Compᵉ vry staan tot Sumbawa ende voords door 't geheele land, daar 't haar gelieft ende op soodaanigen plaats als sij daartoe komen uyt te kiesen, een logie op te rigten; daartoe sal gemelte syn hoogheyd doen bestellen de materialen na 's Lands wyse;

doch begeert de Compe haar logie van steen ende met een pannen dak te maaken, daartoe sal se selve de materialen besorgen, off t'en waare gedient konde zyn van de bergsteen, die daar valt ende waarvan de Compe de aanbrengers behoorlyk sal beloonen.

12. Alle het grof canon ende bassen, dat onder het vermogen van hoogstgemelten koning voor jegenwoordig komt bevonden te werden, sal hoogstgemelte koning gehouden wesen op de eerste aanmaaninge in handen van de Compe over te leveren, niet een uytgesondert off sonder daar iets van te verbergen.

13. Ende op dat dit verband te onverbreekelicker zy, soo sal hoogstgemelte koning allenthalven zyn vyand van 's Compe vyanden ende vrund van 'sCompe vrunden; ook gehouden wesen soo veele hulpe te contribueren, daar 't vereyst, als in syn vermogen staat; maar sal d'E. Compe hem off de syne niet ergens buyten 's Lands ten oorlog voeren, off 't en waare sy hun selven daartoe presenteerden ende vrywillig waaren om mede te gaan.

14. Geene forten off fortressen sal de hoogstgemelte koning in eenige syner landen off jurisdictien vermoogen te maaken, als met kennisse, toegestaan ende voorweeten van d'E. Comp. off van den Resident; ende als 't gebeurt, dat de Compe tot verseekering van Syn Hoogheyd ergens noodig oordeelt een vastigheyd te leggen, soo sal Syn Hoogheyd op 't aanseggen van den Resident ofte wel die van wegen de Compe sulks mogt komen te gelasten, die weder moeten neder werpen.

15. Soo belooft ook gemelte Syn Hoogheyd ende de regeering aan handen van de Compe te leveren alle degene, die mogten schuldig zyn aan den moort van de Nederlanderen des gesneuvelten jagte de Geyt, item van de twee chaloupen van den vry ingeseten Kleyn, die op den hoek van Sumbawa zyn affgeloopen, [1]) nevens alle soodaanig geschut ende vordere goederen van voorsz. vaertuygen, als daar noch by Haar Hoogheden sal bevonden ende nagespeurt konnen werden.

16. Wanneer d'Ede heer Gouverneur Generael ende d'Ee heeren Raaden van Indie tot pands-luyden van dit contract iemand begeeren te vorderen om op Batavia te woonen, soo sal Syn Hoogheyd gehouden wesen, een off twee van syn gequalificeerde naa-bloed-verwanten te committeren, maar ook vermogen de soodanige ten eynde van 't jaar door een ander van geen minder qualiteyt te laaten vervangen, gelyk

[1]) Mij onbekend.

ook de heer Generaal desulke pands-luyden sal houden in behoorlyke respect ende aansien, overeenkomende met haar geboorte.

17. Ook belooft gemelte Syn Hoogheyd, dat hy met ganschen vlyt sal trachten by te leggen alle soodanige differenten ende geschillen, als tussen hem ende 't ryk van Bima ende Dompo souden mogen zyn, ende voords met deselve bond-genooten, soo 't betaamt, in ruste ende eenigheyd trachten te leven.

18. Voords verclaaren de gesanten, dat haar heere syn selven, als ook syn land ende onderdaanen, in 't geheel overgeven onder de bescherminge van de Comp^e, die hy altoos wil ende sal erkennen voor synen schut- ende scherm-heer, gelyk ook d'E. Comp^e deselve soodaanig aanneemt ende belooft na vermogen tegen alle, wie haar soude begeeren overlast te doen, te protegeren, mits dat sy ook in sulk een cas haer tot hun defensie soodaanig comporteren, als door 's Comp^e gesag-hebbers dan aanbevoolen sal werden; ende aangesien d'E. Comp^e nu al verscheyde onkosten gedaan heeft om die van Sumbawa tot haar behoud te doen vermaanen, als ook omdat gemelte koning onse vyanden de uytgewekene Makassaaren onder syn bescherminge gehouden ende gedoogt heeft, sal gemelte Hoogheyd ook verbonden zyn ende blyven, hem soodaanige breuke te onderwerpen als haare wel gemelte Ed^e, indien het mogt geoordeelt werden te behooren, hem dierwegen sullen gelieven op te leggen.

19. Beloovende de gesanten te bevorderen, dat dit contract by hunnen heer ende koning tot Sumbawa, item alle mindere Groote van dat ryk, in presentie van diegene, dewelke de Comp^e daartoe gelieft te gebruyken, sullen ratificeren ende, gelyk sylieden nu gedaan hebben, heyliglyk besweeren.

20. Boven dit alles blyft Syn Hoogheyd gehouden, met den eersten op het believen van haare WelEd^e selfs in persoon voor wel gemelte haar WelEd^e den heer Gouverneur Generael ende de Raaden van Indie te compareren ende aldaar te versoeken de aggreatie van dit contract.

Eyndelyk, opdat alle bovenstaande poincten des te religieuser mogen werden onderhouden, soo zyn deselve door voorschreven heeren gesanten van wegen hooggemelten koning, item voor haar selven, gelyk in 't hoofd dese gespecificeert staat, op den Alkoran beswooren ende onderteekent; ende tot de meerder bekrachtinge gedronken hun krissenwater ten overstaan van den geheelen Raad deses casteels, item Zyn

Hoogheyd radja **Palacka,** arou **Vaka,** arou Pitou, crain **Linkes,** crain **Mandelli,** crain **Wello,** radja **Djepomana,** dain **Memang,** dain **Toeljing** ende galeran **Candjar,** die desen ook met hun gewoonlyke handteekeninge als getuygen hebben onderteekent.

Aldus gecontracteert, beslooten ende bekrachtigt in 't casteel Rotterdam op Makassar ten dage, jaere ende plaetse voornoemt,

(was geteekent): **David Harthouwer,**
Jan Fransz,
Paulus De Bock,
Francois Prins ende
Adriaen van Laren.

Ter zyden stonds 's Comps zegel in rooden lacke gedrukt; noch lager stond: ter ordre van den president,

(geteekent): **Willem Bastincq,** secretaris.

CCCXLVII. BANDA.

5 Augustus 1674. [1])

De verbonden, in Juli 1665 met eenige negorijen van het eiland Leti gesloten (zie hiervóór, bldz. 331, v.), hadden nog niet het geheele eiland onder de suprematie der O. I. C. gebracht, niettegenstaande de orangkaja's, welke deze verdragen sloten, daarin spreken van hun eiland Leti. Ook hier ging Willem Maetsuyker voort met het gebied van 's Compagnie's rechten af te ronden. (Vgl. hiervóór, bldz. 486).

Verbond opgeright tusschen ons ondergeschreven [2]), afgesonden van den h[r] Willem Maatsuyker, gouverneur en directeur over de eylanden van **Banda** en aencleven van dien, onder tbeleyd van d'Ed. heer Joan Maatsuyker, gouverneur generaal over d'gantsche Nederlantsche Oostindische Komp[e] aan d'eene end[e] orankayen op 't eyland gen[t] **Leety** van de negoryen **Batoemea, Toeteky, Tombra, Letiwewang** en **Lontusie,** [3]) soo voor hun selven, hare successeuren en onderdanen van d'andre zyde. Te weten:

Dat d'orankayen voorn[t] hun selven met hare successeuren ende

---

[1]) Uit het Contractboek. Ook op het Landsarchief te Batavia.

[2]) De namen dezer mannen ontbreken.

[3]) Batoe Meauw, Toeteke (zie hiervóór, bldz. 331, noot 2), Tombra, Nowewang(?), Leikoetoe(?) Vgl. Veth, II, bldz. 345.

onderdanen gantschelyck overgeven aen de gehoorsaamheyt van de Nederlantsche Oostindische Comp[ie], haar stellende als getrouwe onderdanen derselve, in welker voegen sy voords onveranderlyck beloven, aen welgem[te] Komp[e] alleen met uijtsluijtinge van alle andre natien, 't sy blanke of swarte, hare stranden en landen sullen openstellen ende geensints toestaen, dat ymand anders daarop geadmitteert, veel weyniger met deselve eenige contracten, beloften of verbintenissen aengegaan werden, nu nog nimmer meer.

Ende ten eynde van derselver goede meyning en opregtigheyt te meer mogen versekerdt blyven, soo ist dat d'Ed. Comp[ie] bij desen werd vrygestelt, om nu of wanneer haar sulx gelegen sal komen aldaar eenig volk, logie of fortres te leggen, in welken geval de orangkayen beloven, het volk in alles de behulpsame hand te sullen bieden daar het nodig zij en voorts de logie of fortres die d'Ed. Comp[ie] daar mogt resolveren te leggen te helpen opmaken.

Hiervoor verbind sig d'Ed. Comp[ie], de versogte bescherminge op haar te nemen even als de goede borgers en Mardykers in Banda tegens alle en een yder, die deselve schade ofte leet mogten aendoen ofte willen aendoen, als sij sulx komen bekend maken en versoeken.

Het sal de gemelte orankayen vry staan, jaarlijx ofte soo dikwijls het hun gelegen komt met of sonder hare coopmans[ns] in Banda te verschynen of haar volk derwaarts te laten varen, alwaar sy dan wel en na behoren als vrienden en goede onderdanen sullen werden ontfangen en getracteert.

Welke bovenstaande articulen wij gesamentlyck voor ons ende onderdanen en nakomelingen belovende sonder eenige de minste infractie in alles promtelyk naar te komen en agtervolgen, doende tot bekragting van dien wedersijds gewone solemniteyten, den eed van getrouwigheyd en werd den gemelten daarop een vlagge behandigt om met deselve aen alle aenkomende volkeren te bethonen dat sy sijn bondgenoten en onderdanen van d'Ed. Comp[ie].

Aldus bevestigt in de negory Tombra op 't eyland Leety den 5 Aug[s] a[o] 1674. Was getek[t]: dit [1]) gesteld by **Toetiequeer,** dit by **Massah,** dit by **Belcleran,** dit by **Thetij,** dit bij **Coenacke,** dit by **Panoera.**

---

[1]) Nl. „dit merck".

CCCXLVIII. SOEMBAWA—MAKASSAR.

12 Augustus 1674. [1])

Met de onderwerping van Sanggar (Noordkust) en Soembawa (Westkust) kon men 's Compagnie's gezag op Soembawa voorloopig voldoende gevestigd rekenen. Men gebruikte de radja van Dompo hier als een verbindingsmiddel, door de vroegere rechten van Makassar op Sanggar thans te verleenen aan Dompo, met erkenning van „overoude" rechten van diens zijde (vgl. *Encyclopaedie*, IV, bldz. 9), terwijl men zorg droeg, de andere vorsten van het eiland het contract te laten onderteekenen.

Op huyden den 12^en Aug^s des jaars 1674 compareerde op de pitchcaar bhalij [2]) in de verdestrueerde negorij **Sangarra** op de strand, ongewapend ende sonder geweer, voor den commandeur Jan Francen Holsteijn, Boeton, koning van **Corea,** [3]) **Pangoela,** galaran van de plaats, **Boumi towa** en **Boemi wola,** raden van de negory voorn^t; en hebben dese naar gedane verootmoedinge voor d'Ed. Comp^ie, soo voor haar als voor hen nakomelingen, de volgende poincten ondert drinken van crissenwater op den alcoran naar haar landswyse oprechtelyck beloven te sullen nakomen.

Eerstelyk beloven sij den conink van **Dompo** te erkenen voor haar wettigen heer en koning, gelyck sy van overouds schuldig en verpligt zyn geweest, mitsgaders alsulke gehoorsaemheyt te bewysen als een getrouw onderdaan synen heer betaamt en toekomt te doen.

2.

Zoo segt radja Dompo mede, gem^te [4]) volkeren te aennemen voor goede vasalen, belovende haar nu ofte noyt met eenige extreme diensten boven syn andre onderdanen te sullen beswaren, veel min eenige schattinge of recognitie jaarlyx te doen opbrengen.

3.

Beloovt crain Dompo sorge te dragen, in die gewesten ofte dien oort uyt geen uytgeweke van **Macasser** daar weder komen in te nestelen, doende radja Corea mede beloften, van alle saken van gewigte onder syn jurisdictie voorvallende promt rapport telkens aan syn opperheer, radja Dompo, te doen.

Aldus gecontracteert, belooft ende besworen ten dage, maand en

---

[1]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek IV, Aanhangsel.

[2]) Balai bitjara = raadhuis.

[3]) Koreh, hoofdplaats van het rijkje Sanggar (*Encyclopaedie*, IV, bldz. 9).

[4]) Tweede exemplaar: „van die plaatsen".

jaare in't hooft vermeldt. Ter presentie van **Turele boelo,** den sabandaar **Codjarobo,** gesanten van radja **Biema, Range Attie,** souroan [1]) van radja **Sumbawa** ende **Angalie,** broeder van radja **Tamborang,** die desen nevens ons, ondergeschreven, met de gewonelyke handtekening hebben bekragtigt. En was getek[t] **Ian France Holsteijn, Paulus de Bok, Symen Janse Sampson, I. v. Wagenaar** en **A. v. Oosten.**

CCCXLIX. KUST VAN MALABAAR.

14 Augustus 1674. [2])

De onrust in deze jaren op de kust van Malabaar vertoonde zich ook in het miniatuur-rijkje van Tekkenkoer, waar rooverijen plaats vonden, waartegen zich de Vorst, de beheerscher van Cochin en de O. I. C. gezamenlijk moesten te weer stellen.

Contract en nader verbond van vriendschap, gemaekt tusschen den Ko. van **Teckenkoer** ter eenre ende de Nederlandse Comp[ie] en uyt derselver naem den commandeur Hend[k] van Rheede van Drakensteyn, mitsgaders den capitein Burghart Uytter [3]), als daer toe volmagtigt, ter andere zijde.

1.

Vernieuwende het contract van vreede en vrundschap tusschen d'Ed. Comp[ie] en den Ko. van Teckenkour te vooren gemaackt. [4])

2.

Omdat het voorschreven contract van vrundschap gebroocken was, doordien de rovers int ryk van Cochin hun roveryen hebben gepleegt en nu haer in de pagood van Comaraneller [5]) int land van Teckenkour zig onthouden, verpligt sig den ko. van Teckenhour het verschil te vereffenen en af te doen; ende ingeval de rovers ontmoetende,

---

1) Tweede exemplaar: „Kangreatti". Soeroehan = afgezant.

2) Uit het Contractboek. — In hetzelfde Contractboek (Amsterdam III), bevindt zich een duplicaat, terwijl een derde exemplaar is opgenomen in Contractboek IV, Aanhangsel. Ook komt een exemplaar voor in de *Overgekomen brieven en papieren 1685, III*. Eveneens in Batavia.

3) In de andere exemplaren ook gespeld met één „t".

4) Zie hiervóór, bldz. 287, v.v.

5) ? In het andere exemplaar van Contractboek III en in Contractboek IV wordt het (althans beter) gespeld „Comaranelloer".

zoowel in sijn landen als pagooden, verbind zig de Ko. deselve zoo 't mogelijck is te vangen en levendig in handen van de'Ed. Comp.ie te leveren off dood te slaen; en soo eenige van d'zyne de roovers oock mogte aenhouden te straffen, soo mede wanneer eenige andre koningen en vorsten sulx quame te beletten, als dan de koningen van Teckenkour, **Cochin,** ende d'Ed. Comp. te samen deselve zullen beoorloogen.

3.

Dat zoo wanneer in de pagooden en limiten off vrye heerlykheden buyten het ryck van Teckenkour, daer hy het gebied (nevens andre koningen) over heeft, zoo daer eenige rovers mogten onthouden ofte aengehouden werden, ende d'Ed. Comp.ie off den ko. van Cochin deselve van daer willende verdwynen, [1]) de ko. van Teckenhour als dan daer mede niet sal bemoeijen maer zig nutrael houden.

Om van welcke naer [2]) accoort en verbond van vrundschap stand te doen grijpen, zyn hiervan gemaackt vier eensluydende instrumenten, 2 in de Mallabaersche en 2 in de Hollandse taele, geteeckent by den ko. van Teckenkour in zyn palleys op **Ollachely** [3]), zynde in de Mallabaers styl in't jaar van Coylan 850, den 3en dag van haere maendt Ingam [4]) en naer Hollandse styl den 14en Augs 1674, mitsgaders by de Ed. capt. Burghardt Uytter, uyt name van d'Ed. Hr. commandeur van Mallabaer, H. van Rheede tot Drakesteyn, wegens de Nederle Comp.ie. Onder stont in Mallabaerse caracters 't merck off de teeckening van den ko. van Teckenkour, daer onder: getkt **Burghart Uytter.** Ter zyde stont: my present, **Jan van Ryk.**

CCCL. KUST VAN MALABAAR.

2—3 September 1674. [5])

Hoezeer het rijk Cochin in deze dagen geheel onder 's Compagnie's invloed was gekomen, blijkt ten duidelijkste uit onderstaand contract, dat inderdaad niets is dan een „regulament en ordre wegens de Cochimse

---

[1]) In Contractboek IV beter: „verdrijven".

[2]) Andere exemplaren: „nader".

[3]) Vgl. Canter Visscher, bldz. 204. Ook: Ossachely.

[4]) Andere exemplaren: „Chingam" en „Chingain". Canter Visscher: bldz. 435 heeft „Chingam of Augusty".

[5]) Uit het Contractboek. — In hetzelfde Contractboek (Amsterdam III), bevindt zich een duplicaat, terwijl in Contractboek IV, Aanhangsel, zijn opgenomen twee andere afschriften. Verder bevindt zich in *Overgekomen brieven*

Regeering". (*Register op de verbalen der contracten etc*ᵃ....*Bundel n*ᵒ. *3* onder „Mallabaar", Landsarchief te Batavia. — Zie ook het slot van het onderstaande stuk).

Den koning van **Cochim,** d'hr. Commandeur en byna alle zuijder en noorder regedores en landgrooten, by den anderen vergadert zijnde in de pagode Paloanoer,[1]) syn by deselve tot welvaren en bestandige goede regering van dit ryk beraamt en vastgestelt dese volgende clausulen.

Wanneer den **Palletto** Talleschanoor[2]), Manacotta en den manhaften captⁿ **Borgart Uyter** uyt den naam van d' Ed. Compⁱᵉ vergadert zijn om van slands saken met den anderen te redekavelen, soude dit geschieden ter presentie van den Coning, dewelke dan ook soude stellen de regedoren, beginnende van Cochim en meer andre plaatsen; als ook de rekening laten schryven door de schryvers, by den Koning daartoe gestelt; den Koning soude maandelyx tot leeftogt genieten 3000, den tweeden prins 1500,[3]) den derden 750 en den vierden 450 fs,[4]) sullende alle vier, soo koning als princen voorn't, na dese ordre hun ook[5]) menageren; dat de erfgenamen of princen voornᵗ geen deel souden hebben aen de winsten van gelden, pagten, contributien, straffenpenningen, die voor de erfenissen, dewelke sullen werden aengegaen, betaalt werden, thollen en geregtigheden en aen de goederen aen 's coninx hof behorende.[6])

Die[7]) sonder kennis en toestaen van d'Ed. Compⁱᵉ geen successeurs van 't ryk mogten verkiesen.

---

en papieren 1682, VII, nog een „copia verbetert translaat contract met gemeen goetvinden van de Comp. en den Koningh van Coutchin en desselfs Ryxgrooten gemaackt, de dato 2 Sept. 1674, synde het oude contract daer d'abuyzen in syn int contract boek onder nᵒ..... te vinden". Vgl. nog de noot aan het slot dezer overeenkomst. In 's Landsarchief te Batavia is buitendien nog aanwezig: „Regulament en ordre wegᵉ de Cochimse Regeering beraemt en vastgesteld". Nederburgh, *Verbalen,* heeft het foutief op 2 Juli geplaatst, misschien daartoe verleid door de dateering in een door hem gebruikt afschrift: „2 7ᵇᵉʳ", welke verkorting ook gebruikt is in het hier afgedrukte exemplaar. Ook in de *Overgekomen brieven en papieren 1685, III,* is een exemplaar te vinden.

[1]) ?

[2]) Eén der andere afschriften heeft: „Tallekenoor", nog een ander: „Calleschonovo". Met Palletto zal zijn bedoeld „de Palietter (vgl. *Register van persoonsnamen* en Canter Visscher, bldz. 191).

[3]) Een der andere afschriften heeft: „1000".

[4]) Fanums.

[5]) Meerdere afschriften hebben „ceucke".

[6]) Vgl. Canter Visscher, bldz. 322, v.v.

[7]) Een der afschriften heeft hier juister: „Dat se". — Men zie over deze alinea nog de noot aan het slot dezer overeenkomst.

Gesproken synde van den canarijn Pierembala, [1]) die soude rek[e] doen aen de geseyde vier ryxraden, soo van tgene hij had onder hem gehad als van de concorten [2]) by hem gedaan, dat hy int Cochimse rijk na syn conditie op de basaar canarijn vrij en vrank nevens andre coopluyden konde blyven leven, sonder sig met eenige dingen van de regering te bemoeyen, ten waare hem sulx by een ola van d'Ed. Comp[ie] was toegestaan.

Dat de pagten, soo van den soubacq [3]) als andre dingen niet dan by de vier bestemde [4]) ryxraden in de tegenwoordigheyt des Koninx mogten werden verpagt, dewelke ryxraden altoos waar 't sal nodig sijn by den anderen sijn sullen en straffen die gene welke 't verdiend hebben, opdat op sulk een wijs dit rijk wel mag geregeert ende ingestelde dingen onfeylbaar mogen werden agtervolgt, van de welke den Palletto [5]) sal syn den opperbestierder, die de resterende penningen der landen Paddrahoer [6]) en Maparahoer [6]) sal doen invorderen en aen Quillicara [7]) overgeven ende onkosten beginnende van 's Coninx hof sal laten geschieden en door de schryvers, by de Koning gestelt, alles laten in rek[e] brengen; dat de rek[e] van alle kanten aengebragt zynde van alle vier raadsheeren sullen werden gehoord en gesien en door hun aen de Coning daarvan promt berigt gedaan.

Dat de geschillen, die tusschen de vier ryxraden voorn[t] mogten voorvallen, door de Koning en de h[r] Commandeur sullen werden bygelegt, ten eynde alles in goede ordre mogten werden onderhouden.

In de stadt Cochim, den 2 7ber 1674. Was getekent de naam van de koning in Mallabaarse caracters. [8]) Lager stond: dit regulement en order over de Cochimse regering is in ons presentie en met ons advijs gemaekt en by den coning **Moetadaville** getekent. Was getek[t] **Hendrik van Rhede tot Drakesteyn.** (Ter syden) hier van sijn gemaekt en getekent twee originele, in de Mallabaarse tale ges[n], waar van deselve gisteren sijn onderges[n] bij den koning Moetadaville aent Cochimse hoff en heden den 3[e] September 1674 by den h[r] comman-

---

1) Een ander afschrift heeft „Verimbala". Over Canarijn vgl. nog *Hobson-Jobson*, bldz. 154.

2) Vermoedelijk schrijffout voor „oncosten", zooals andere afschriften dan ook hebben.

3) Vgl. Canter Visscher, bldz. 325. Ander afschrift heeft juister: „taback".

4) Een ander afschrift heeft „bestaende".

5) Ander exemplaar: „Palhetter".

6) Ander afschrift: „Paddeloer en Maparaelloer".

7) Anders: „Quilbeara".

8) Vgl. hierbij wat Canter Visscher, bldz. 189, v. zegt over de onderteekening der brieven door de Malabaarsche Koningen.

deur Hendrik van Rhede tot Drakesteyn, uyt den naam der Ed. Comp^ie en daaronder zegel van d'Ed. Comp^ie, in roden lack gedrukt. Ter ordre van de h^r command^r voorn^t en den Raad getekent: **Jacob Versteege,** secretaris. [1])

CCCLI. KUST VAN KOROMANDEL.

6 September 1674. [2])

Wij zijn nog in den oorlog tusschen Nederland en Frankrijk. De Franschen hadden „den Koning van Golkonda sonder eenige het allerminste regt affgenomen de stad St. Thomé om hen daer te vesten.... dan op 't versoek van derselver Koning van Golkonda, een oud vriend van de Comp^e sijnde, hebben wij van 't eyland Ceylon een goede krijgsmagt derwaerts geschikt ende nu al geruijmen tijd de genoemde plaats belegert gehouden, om ze .... aen den regten eygenaer te restitueren".

St. Thomé was dan reeds maanden (sedert Juni 1673) ingesloten, van de zeezijde en met een „veld-leger", en dit met behulp van inlandsche bondgenooten. In deze stad was dus „de Franse Generaal met de resterenden van syn volk" belegerd. Den 8 November kreeg men te Batavia officieel bericht van de Kust van Koromandel, „uyt dewelke advisen van den 10en September dan is komen te blyken, hoe .... daar ter kuste op 4 September de vrede (tusschen Nederland en Engeland) vernomen zynde, de Franse binnen St. Thomé 2 dagen daer aen... hadden geaccordeert die selve stad in 's Comp^s handen over te leveren". *(Dagh-Register 1672,* bldz. 325, 340; *1673,* bldz. 261, 288, 322; *1674* passim en Register).

Artikulen van accoord rakende de opgifte der stad **St. Thome,** besloten tusschen d'Ed. h^r Jacob de la Haye, lieutenant generael te water en te lande over de legers

---

[1]) In de *Onuitgegeven missive van den Commandeur Maarten Huysman aan G. G. & R. ult^o. Juni 1681* in *Overgekomen brieven en papieren 1682,* VIII, vindt men nog het volgende:

„Translaten der gemaakte contracten en beraamde ordres ten beste van dit rijk, vinden wy in dat van dato 3 Septemb. 1674 met den koning ende landsgroten deses rijx gemaakt, een abuijs in het translateren, gelijk by het overgaande nader en beter translaat blijkt, staande in het overgesondene boek der translaat contracten, op f°. 22 niet regt verklaart, dat den koning en ryxgroten geen successeurs van 't ryk mogen verkiesen zonder kennis en toestemming van d'E. Comp^e, gelyk egter in 't origineel malabaars duydelyk staat vervat."

Geheel juist komt mij het niet voor, dat hier „een abuijs" is gemaakt. Trouwens uit een noot bij het exemplaar van 1685 blijkt, dat hier een vergissing is van Huysman.

[2]) Uit het Contractboek. — Ook in *Dagh-Register 1674,* bldz. 300, v.v.

van Syn Alderchristelyke Maijesteyt den koning van Vrankryk en Navarra, uijt name en van wegen hooggend[e] Mayest., ter eenre, ende d'Ed. heer Anthonio Paviljoen[1]), Raad van India, gouverneur der custe **Cormandel,** commanderende het leger[2]), dat gecampeert is voor de stadt St. Thome, uyt name en van wegen de Hoog Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien van Nederland en de Honorabele Geoctroyeerde Oostindische Komp[ie] en d'Ed. heeren Gouverneur Generael en Raden der voorschreven Nederlands India ter andre zyde.

Eerstelyk.

Dat Syn Excelentie monseigneur Jacob de la Haye de gefortificeerde stad van St. Thome sal stellen in handen van den gouverneur, de h[r] Anthonio Pavillioen, in deselve forma als die sal wesen ten dage van de overleveringe, nevens de artillerye, wapenen, ammunitie van oorloge, die in de magasynen van de ges[de] plaats ten voors[e] dage sulle bevonden werden, wel verstaande dat men ter goeder trouwe niets en sal mogen destrueren, soo aen de stad, fortificatien, artilleryen als aen de wapenen der maguasynen, uytgesondert het gene van noden sal wesen omt gehele guarnisoon te armeren, sonder dat mijn voorn[e] h[r] op deselve plaats en dependentien van dien iets sal mogen pretenderen, behoudens nogtans de dingen, dewelke hierna in andre articulen sullen gespecificeert worden.

2.

Dat het gantsche voors[e] guarnisoen en dependentien sullen vertrekken in den tijt van vijftien dagen[3]) nadat het tractaat geteykent en geaccordeert sal wesen, of langer soo het nodig is door manquement in neerstigheyt van de messieurs de Hollanders int bestellen van de lading en de victualie mitsgaders van al'tgene van noden sal sijn voor de ges[e] inschepinge, waartoe sig verbinden te fourneren vaartuygen, luyden en andre nodige saken, die van doen soude mogen

---

[1]) Hij was als zoodanig opgetreden in October 1665 (*Dagh-Register 1665*, bldz. 333, 358, 373). als opvolger van Cornelis Speelman.

[2]) Eerst was de belegering geleid door Ryklof van Goens, sedert 't laatst van 1673 door Paviljoen.

[3]) De datum 6 November in *N. N. Biogr. Wdbk.*, VII, bldz. 590 is dus onjuist. De Franschen zijn uit St. Thomé vertrokken 24 September (*Dagh-Register 1674*, bldz. 335).

hebben en sullende voors[e] troepes uyttrekken, behoudens haar tevens [1]), met haar wapen, bagagie en viveres, paarden, vliegende vaandels, brandende lonten, cogels in de mond en slaande trommels, nevens twee veltstukken van ses ponden bals ten hoogsten, sonder dat men sal mogen visiteren, nog door taste in de bagagie in eenigerleij wyse en maniere hoedanig het ook zy; en sullen sig in denselven tyd embarqueren in voors[e] vaartuijgen en mossuls, [2]) die haar bestelt sullen worden door de Hollanders om te worden gebragt aen de schepen hier na gementioneerd, en sullen uijttrekken als boven en gaan regt uijt door de korste weg naar 't strand, te weten den geseyden h[r] De la Haye met het gantsche guarnisoon en generalijck alwat in sijn dienst van Sijn Alderchristelykste Mayest[t] is; en sullen gebragt werden aan de schepen, die haar verschaft sullen worden, sonder dat aan haar eenig ongelijk, beletsel of andre soekingen mag gedaan werden, om welke oorsake, reden en pretexten dat ook soude mogen wesen.

3.

Dat [3]) het transport na Vrankrijk van den persoon van de h[r] De la Haije en syn bovenges[e] troepen van 't guarnisoen van St. Thome de Hollanders sullen lenen en verschaffen twee goede schepen van oorlog, in staat voorsien van seylen, ankers ende syne verdere monture of garniture, generalyk altgene dat tot de voors[e] reijse nodig sal wesen en daarin schepen het ges[e] guarnisoen en dependenten als ook de mondprovisien en viveres voor agt maanden; en sal de artillerie van de twee schepen bestaan, te weten, het grootste van 10 stx geschut yder van 12 ℔ bals en thien andre van agte; het cleene gemonteert met 10 stukken van agt ponden goet buskruijt en 3000 cogels naar advenand van de artillerije in alles; de cogels en canons van yser sonder in't getal der voors[e] 30 stukken te begrijpen de twee metale geaccordeerde veltstukjes, voorsien met haare ammunitie na advenant.

4.

En sal de lening van de ges[e] twee schepen geschieden op de volgende conditie, te weten, dat naar het arrivement van die twee schepen in Vrankrijk Syn Alderchristelykste Maijesteyt die beyde voors[e] schepen in deselve maniere en forme met haar artillerye en depen-

---

1) *Dagh-Register 1674*, bldz. 301, heeft hier „leven".
2) „Mossuls zijn binnelandsche vaartuijgen op Cormandel". (*Versameling* s.v.).
3) *Dagh-Register*: „Dat tot".

denten sodanig als deselve op dese custe van Cormandel op haar vertrek met de voors[e] troupes van Sijn Maij[t] gequipeert sullen sijn geweest, sal restitueeren aen d'Ed. Heeren Bewindhebberen van de Honorable Comp. der Hollanders, residerende in de Vereenigde Provintien, of aen degene die van haar zyde volmagt sullen hebben om die te ontfangen en sal ook renbourseren de oncosten van viveres en provisien, met dewelke de twee voors[e] scheepen alhier sullen wesen versien door de h[r] gouverneur Pavillioen en waarvan d'Ed. heer La Haye alhier acte van ontfang en versekering in goede forme sal verleent hebben.

5.

Dat de voors[e] twee schepen sullen vertrekken met d'eerste gelegenth[t], soodra als de bovengementioneerde tyd verstreken en de cargasoonen, viveres en water ingescheept en voorts alles in staat om te vertrekken sal gebragt wesen ende oock de schepen in goede staat sullen wesen naar het seggen van experte luyden en van degene die om deselve te kennen van de eenre ende andre zijde sullen verkoren werden ende sullen hare coers direct naar Europa stellen, sonder sig op eenige plaats, aen de Hollandse Comp. toebehorende en besonderlyk aan 't eyland Mauritius, op te houden maar sullen haar coers buyten ofte binnen door van Madagascer setten, sonder in de havenen van de Cabe de Bon Experance te lopen, maar eeniglyck tot St. Helene, l'Ascension ofte andere onbewoonde eylanden, sonder te havenen in de plaats van de Staten der Vereenigde Provintien van Nederlandt.

6.

En by aldien ges[e] Francen in de twee schepen, hier voren gem[t], eenige schepen van de Nederlandsche Komp. ofte andre onderdanen van den Staat der Vereenigde Nederlanden komen te ontmoeten, soo sullen sig wagten en beloven haar geen ongelyck, schade of beletsel aen te doen, en veel min jegens de forten en comptoiren en plaatsen daaronder [1]) de gehoorsaemheyt van deselve Comp[ie] staande nog eenig daad van hostiliteyt hetsy directelyck of indirectelyck te ondernemen. Insgelyk beloven ook de heren Paviljoen en Raad, in den name van de Staten der Vereenigde Provintiën ende Komp. der Hollanders, te geven een paspoort en authentique versekeringe om haar te doen passeren in alle sekerheyt en dat de inwoonders en onderdanen der Staten en van de Nederlantsche Comp. haar niet

---

[1]) *Dagh-Register:* „onder".

sullen mogen molesteren nog eenig ongelijk offte verhindering aandoen maar deselve laten passeren naar Vrankrijk vrijelijken en sekerlyck.

7.

Dat van den dag, dat dit tractaat sal gesworen, verdragen en getekent wesen, tot den geexpireerden tijt van de overgevinge der stadt toe alle acten van hostiliteijt aan wedersijden sullen ophouden en speciaal int reguarde van de Moren, met die reserve nogtans, dat die van de ges° plaatse in de voorgenoemde tyd sig sullen houden in de stat en sijne dependenten, sonder aen de ordonnarisse posten van de Moren en Hollanders verder te naderen dan tot de kerck da Luz van d'eene kant of tot de twee hoogstens langs de watering van de zee, en tot de dragt van een musquetschoot van het fort Dorgeret en aen de andre zyde om de Zuyd; en sullen niet over de rivier, maar wel binnen de gantsche spatie van de voors° rivier, komen. Sullen dit de scheijtspalen soowel voor d'een als d'andre wesen en sullen ook gedogen, dat de posten van de Hollanders en van de Moren soo ter zee als te lande continueel als ordonnary sullen bewaart worden, om effectivelyk te beletten het inkomen van alle soorten van provisien binnen de stad St. Thome, sonder dat die van binnen haar soude mogen verjagen ofte beschadigen, sonder dat deselve ook de voors. limiten sullen mogen passeren.

8.

Ende onder voorwaarde dat van den dag van 't voors° getekent tractaat off sal gefourneert werden viveres aen voors. guarnisoen, mits betalinge van de selve volgens courante prijs, opdat alle schaade, intresten en alle acten van hosteliteyten ter eenre en ter andere zyde souden ophouden; wel verstaande dagelyx twaalf hond° ponden rijs, drie coebeesten en vijftien schapen voor agthondert mannen, 1½ ℔ rys voor yder man met beding dat de voors° koebeesten, schapen en rijs dagelyx sullen geconsumeert werden.

9.

En soo het quam te gebeuren, dat in de tyd hierboven gen° voor d' overgevinge der stad een notable magt France schepen quam, om de plaats te seconderen, en datse de Hollandsche schepen, die de plaats beset houden, attaqueren en dat deselve Hollandse schepen dese tragteden te beletten, ja selfs te attaqueren, soo en sullen die van binnen in de stad haar schepen niet helpen nog adsisteren, nog met artillerye

nog met volk op eenige barques gestelt, die voor de stad S[t] Thome mogte wesen, maar alle beyde de partyen laten begaan; ende ingevalle dat de Hollandse schepen deselve niet en konden beletten nog destrueren of deselve andersints van haar voornemen afwenden, dan sal dit accoord van nul en geender waarde verclaart worden, maar by aldien eenige provisie te lande offte water daar binnen quame, die voor minder als voor twee maanden in de voors[e] stad soude geraakt wesen, soo sal dit contract teenemael zijn effect sorteren en in de voors[e] forme egter gehouden werden.

10.

Dat alle Portugese ingesetenen, swarte en andre, uyt de voorn[e] plaats sullen mogen trekken en sig met haar goederen en effecten retireren alwaar het haar goed sal dunken en dat binnen voors[e] 15 dagen.

11.

Dat de gevangene, die geduurende hun beleg soo op Nederlanders als Moren gemaakt zyn, van wedersijden sullen wedergegeven worden ten dage van het accoord [1]) teykeninge van het voors[e] tractaat.

12.

Dat mons[r] den direct[r] generaal **François Caron** [2]) met alle sijne domestiquen, equipagie, wapenen, bagagie met de schepen van de mess[rs] de Hollanderen het aanstaande mousson sal getransporteert werden naar Zuratte met alle eer en sekerheyd en selver ingevalle hy begeert de reijse over land te doen, dat hem dan tot dien effecte nodige pasporten sullen verleent werden.

13.

Datter twee of drie gedeputeerden sullen wesen in het uyttrekken van de troepen van Syn Alderchristelykste Mayest[t], als die embarqueren sullen in de twee schepen gefourneert door de mess[rs] Hollanders, en dat ges[e] gedeputeerden naar het uyttrekken der voors[e] troepen de sleutels van de stad ontfangen sullen uyt handen van de major van 't garnisoen; en dat van den dag dat 't voorsseijde tractaat besloten en getekent sal zijn, Syn Exelentie sal senden twee personen van qualiteyt in ottagie, om te verantwoorden voor de viveres die

---

[1]) *Dagh-Register:* „ende".

[2]) *Dagh-Register*, bldz. 303, heeft foutief „Baron".

men dagelyx in de plaatse sal senden. En int geheel vant gantsche tractaat en sal tot verwisseling een of twee van qualiteyt wegens de Hollanders gesonden werden.

14.

Dat het convoy, welk men sal geven aen de 3 Francen, soo men het goed vind te geven, sal wesen ten wille der Hollanders, sonder haar in haar vaart om te leyden, tselve na haar wil latende, gelyk boven verdragen is, nog niemand te stellen op de voors^{e} twee schepen, [1]) geleend aen de Francen, tegens haar wil.

15.

Dat alle de bovenges^{e} articulen van wederzyden gesworen, geaccordeert en belooft wesende, sullen gehouden en getrouwelyck naargekomen werden ter goeder trouwe sonder eenige fraude ofte list, hetsy door de schryffouten of andre gebreken en vergetingen; en sullen geauthoriseert en geteijkent werden door alle, die daartoe van nood sullen syn, sonder dat daarna eenige incidenten soude mogen maken op de begane ofte de gepretendeerde begane fouten in het voorsz. tractaat, alles verstaande ter goeder trouwe als boven.

16.

Beloven, sweren, affirmeren en verpligten sig de ges^{e} heren, s^{rs} Jacob de la Haye, François Caron, directeur generaal ende s^{rs} de Marsje [2]), gouverneur en andre van de principaelste officieren deser plaatse ter eenre zyde, te bewaeren, nakomen, executeren en mainteneren exactelijck en ter goeder trouwe door de onderdanen van Sijn Alderchristeykste Mayest^{t} de bovenges^{de} tractaten en articulen. Ter oirkonde van 't welke sy die hebben geteykent met haar eygen handen en gesegelt met het segel harer wapenen; en ter andre zyde de Ed. heer gouverneur Anthonio Pavilioen, en de mess^{rs} van den vergaderden Raad wegens de Hoogmogende H^{ren} Staten Generael der Vereenigde Provintien en Honorable Comp^{ie} der Nederlanden, beloven, sweren, affirmeren en verpligten sig, te houden, (na) te komen, executeren en maincteneren exactlijck en ter goeder trouw door onderdanen der gem^{te} heren StatenGenerael en de geengagierde van de ges^{e} Honorable Comp^{ie}. In oirkond van twelke sy die hebben

---

[1]) Artikel 3.

[2]) *Dagh-Register 1674*: „De Maille". Vgl. ook de onderteekening.

geteykend met haar eygen handen en gesegelt met het segel van de Comp[ie] en haer wapenen.

't Geseyde tractaat, inhoudende de de 16 articelen hier boven, sijn gemaekt en geaccord[t], geleyk besworen, soo tot S[t] Thome als **Tiroe Wilikanij** [1]) den 6[e] 7 ber. van 't jaar 1674.

Hier stonden de handteekeningen nevens desselfs [2]) particuliere zegel in roden lack van:

Des Cartes de Sterville [3]), **Jullien. Rackenbeau, de Baigneux, Chreaute Aupert Thiverne, La Juncquere de Manuvieliers, de Maille, Chevaljer de Maisson Neuve, Baron** [4]) **La Haye** en **de Torin** [5]), Secrt[s].

hier stont het grotezegel van d'Ed. Comp[ie] in roden lak, en ter ordre van d'Ed. h[r] gouverneur ende raat get[t] **N. Ruyser,** Secr[s].

Hier stonden de handteekeningen nevens desselfs [2]) particuliere zegel in roden lack van:

A. Paviljoen, Barent Clebout, Martin Pit, Willem Hartsing, Joan Roelantsz., Herbert de Jager [6]), **François Tack.**

Hier stond Comp[s] kleen segel en g'assign[t].
N. Ruyser, Seckt[s].

Lager:

Wy, Maarten Pit, commissaris generael en secrt[s] Raat van 't Nederlands veltleger voor St Thome en François Tack [7]), cap[n] over een brigade Nederlanders in dienst der Ed. Comp[ie] in 't selve voors[r] leger, versekeren en getuijgen, dat wij present zyn geweest bij de beswering, teykening en segelinge van Sijn Exelentie **de la Haye,** den directeur gen[l]. **Baron,** [4]) den gouverneur **Maille** en de voornaamste officieren der stadt S[t] Thome. Was getek[t], nevens stelling van nieuwe

---

[1]) *Dagh-Register:* „Ticowelicani".
[2]) *Dagh-Register* beter: „elks".
[3]) *Dagh-Register:* „Herville".
[4]) Foutief voor „Caron"? Zie echter ook *Dagh-Register 1675*, bldz. 297.
[5]) *Dagh-Register:* „Lorin".
[6]) Vgl. *Encyclopaedie*, II, bldz. 177.
[7]) Hij vervulde later een belangrijke rol in den strijd tegen Troena Djaja, 1678, en latere gebeurtenissen op Java. (De Jonge, *Opkomst*, VII, VIII). Blijkbaar had hij hier Staatsche militairen „in dienst der Ed. Comp.", gezonden ter ondersteuning van de O. I. C. in dezen tijd van Europeeschen oorlog.

zegels, Maerten Pit en François Tack. Nog stond onder elken zeyschrift: getek' de Lorin [1]).

CCCLII. KUST VAN KOROMANDEL—GOLKONDA.

11 September 1674. [2])

„De Koningen van **Golconda** hebben verscheyde Firmans [3]) aan de E. Compagnie tot Mazulipatam vergund, zo om haren handel aldaar vry, en vrank zonder moeylijkheyd te dryven, als om de goederen in zodanige dorpen, als zy willen te mogen inkopen". (Havart, I, bldz. 148, v.).

Het derde bevel verleend door Sultaan Aboe-il-Hasan Kotbsjah, [4]) den laatsten Konink, wegens de tol-vrijheid om de Noord van Cormandel, luyd als volgd.

Boven aan stond, den hoog verhevenen God.

Wat lager. Het zegel van zyn Majesteyt met deze omschryving. Het eynde zy met heyl, en geluk.

Daar is een werelds onderdanig gebod, blinkende als de zon, van noodzakelyke agtervolging, zodanig met glans, en heerlykheyd te voorschyn gekomen, op de gebieders, verrigters der zaken, Landdrosten, Heerschappen, Oppassers, op de wegen aan de kant van Bhimond-patam, [5]) **Eloer, Raasjemandri, Daatseron, Palikol,** tot aan de gezegende koopstad **Mazulipatam** en de Heerlykheyd van **Akulmonaar,** [6]) te weten.

Dat de onderhorige der Hollandsche Kapiteynen altoos met koopmanschappen, dragers, en andre goederen, met Ballagats, [7]) en

---

[1]) Den 24 September vertrokken de Fransche troepen „ende tenselven dage ons volk te gelyk met de Mooren daer wederom binnen getrokken waeren". Zie verder *Dagh-Register 1675*, bldz. 297.

[2]) Uit Havart, *Cormandel*, I, bldz. 151, v. — In het Contractboek Zeeland IV wordt een zéér verkorte lezing aangetroffen.

[3]) Havart zegt, dat hij „'er meer als vyf-en-twintig in voorraad" heeft. Hij neemt er drie in zijn boek op: van 1639, 1658 en onderstaand „bevel" van 1674. Vgl. ook het „Aanhangsel" achter dit deel onder 1658.

[4]) Hij was aan 't bewind gekomen in 1672 en bleef daarin tot 1687, toen Golconda werd veroverd door Aurengzib (Havart, II, bldz. 214, 222. Hunter, *History*, II (1912), p. 75) en ingelijfd bij het Rijk der Groot-Mogols.

[5]) **Bimilipatam.** (Havart, I, bldz. 151, noot 1). Vgl. hiervóór, bldz. 327, v.

[6]) „Een dorp, drie uren van Mazulipatam". (Havert, I, bldz. 151, noot 2).

[7]) Een soort „platte vaartuijgen". (Havart, I, bldz. 152).

schuytjes over de rivier, en het droge gaan, en komen, zo als het haar gelieft, 't zy dan van boven-genoemde plaatzen naar Mazulipatam, of vice versa en ook naar andre plaatzen, naar haar believen, en dat uyt een oneyndelyke wyd-uytgespreydde Koninklyke barmhertigheyd, de tollen, pagten, Pullery, [1]) Moelawisaal, [1]) draag-gelden, 't zy dan, datze yets op het hoofd of op de schouders dragen, of zommige andere preetensien, 't zy datze een naam hebben, of door gewoonte ingekrompen zyn door het geheele Koninkryk, niets uytgezonderd, quyt gescholden zyn; daarom moeten zy (Regenten) ter oorzake van die geregtigheden, de Hollanderen niet de minste moeylykheyd aan doen, maar toelaten, dat zy met gerusten gemoede haren handel dryven, zich achtende opgelegd te wezen, dit met alle vlyt te bezorgen, op dat de Hollanders niet overkome, dat haar gemoed zoude mogen ontstellen, des zo ymand regt tegen dit werelds onderdanig gebod een verkeerden weg inslaat, zal de Koninklyke straffen, en kastydingen onderworpen wezen, derhalven moeten zy, (Regenten) het Koninklyke dreygement niet verwaarlozende, en in de wind slaande, dit houden voor een zaak van zeer sterken aandrang, zich gedragen naar den inhoud, van dit hoog verheven gebod, en in het minste daar van niet afwyken, en een copye van dit bevel, tot zich genomen hebbende, konnen zy het origineel wedergeven. Geschreven den tienden der mane Sjamandi — il — acher Anno Muhammeds 1085. Anno Christi 1674, ter zyden stond met licentie van de Heer Madoena, generaal boekhouder des Koninks. [2])

CCCLIII. KUST VAN KOROMANDEL.

13 September 1674. [3])

In 1666 [4]) werd Trimelapatnam enz. aan de O. I. C. in pacht gegeven door den naik van Tanjore uit naam van den vorst van Madura, en wel

---

[1]) Havart, I, bldz. 149.

[2]) Zie over hem Havart, II, bldz. 219 v.v.

[3]) Uit het Contractboek. — In Contractboek Zeeland VI komt eveneens een exemplaar voor en buitendien nog een exemplaar met enkele wijzigingen en eenige aanteekeningen, welke ik in de noten heb aangegeven, voorzooveel noodig. In het exemplaar op het Landsarchief te Batavia is het contract omschreven als „rakende de inkomsten van de buijten stad Nagapatnam etc".

[4]) Dat dit jaartal juist is (vgl. hiervóór, bldz. 334, v.), blijkt uit een aanteekening bij het exemplaar in Zeeland.

voor den tijd van 3 jaar. De Hooge Regeering te Batavia was op dergelijke verpachtingen zeer gesteld om de schilders en verdere bewoners van dergelijke plaatsen „aen 't werck ende in devotie te houden" en bevrijd te blijven van de bemoeiingen der inlandsche ambtenaren. (Vgl. hiervóór, bldz. 334, v. en de noot 3 beneden). Zoodra de O. I. C. daartoe de macht had, ging zij daarmede dan ook verder. De macht had zij in deze dagen en zij maakte hiervan gebruik.

Contract van alliantie en vrede by d'Ed^e Heer Rijklof van Goens, raad ordinaris van Yndia, admiraal en velt-overste van 't eyland Ceylon, de kusten Mallabaar, **Cormandel** etc^a, wegens de Nederlantsche Comp^ie aangegaan en gesloten met Cawattaneyke, gouverneur van de **Tanjaouwerse benedenlanden,** wegens Iockenade,[1]) neyk van **Madure,** daar volgens verthoonde volmagt, geextraheert uyt seker ola van procuratie door gem^te neyk van Madure op voors^e Cawattaneyk verleent, gemagtigt synde, deselve met syn eygen handteekening geauthentiseert.

Eerstelyk werd d'Ed. Comp^e vergund en in vollen eygendom wegens den neijk van Madure door Cawattaneyk van nu voortaan en voor altyd opgedragen de helft der generale incomsten van de buytenstad **Nagapatnam,** [2]) doende gem^te Cawattaneyk, mits desen ook uyt den naam ende van wegen den neijk van Madura, afstand van de andre helft om by d'Ed. Comp^ie in 't geheel en als boven voor altyd de generale incomsten getrocken te werden en souveraine heerschappye daar over te behouden, mits dat d'Ed. Comp^ie jaarlijx daar voor aan gem^te neyk van Madura sal voldoen een recognitie van 3000 pond volgens de coers van 't land, synde 10 fanums de pardau ende van 3½ mat [3]) en een welgeschapen oliphant met tanden, die gem^te neyk alhier off op Tutucorijn door d'Ed. Comp^ie jaarl-x sal gelevert werden.

2.

Item vergund gem^te Cawattaneijk wegens voorn^e nayk van Madura d'Ed. Comp^ie van nu af aan en voor altijd de halve generale incomsten en volkomen heerschappij vant dorp **Trimelapatnam** [4]) met de

---

[1]) In het exemplaar in Zeeland VI: „Tjockenade".

[2]) Vgl. hiervóór, bldz. 123, 127, 138, 190, v.

[3]) Vgl. *Uytrekening*, bldz. 48 „Nagapatnam" jo bldz. 38, v.v.

[4]) In het Zeeuwsche exemplaar staat hier en ook elders in dit stuk „Bimilipatnam (Trimelaryapatnam"). Dit is onjuist, wat Bimilipatnam aangaat ten minste. Dit ligt veel Noordelijker.

5 andre daaraen behoorende, te weten: **Mattigoedy, Caylpatte,** Parradanade Cosse, [1]) **Callicade** en **Palligan,** en de zeeplaats Carcal [2]) alleen, blijvende d'Ed. Compie gehouden voor de andre helft jaarlyx aen meer gemte nayk van Madura te voldoen de somma van 2200 pard* in contant, te weten voor de helft der incomsten van 't dorp Carcal 1000 pard* en voor die van Trimelepatnam 1200 pard*. [3])

3.

De thien Comp* en de [4]) dorpen sullen syn ende blyven soodanig als met den ouden naijk van Tansjouwer by d'Ed. Comp. is gecontracteert, dog blyft d'Ed. Compie gehouden de jaarlijxe recognitie van 1200 pard* of 500 f*. aen den nayk van Madure te voldoen.

4.

De bovenstaande parthyen maken samen uyt een somma van 6400 pard*, die d'Ed. Compie aanneemt ende accord* aan den nayk van Madura te voldoen in vier termijnen 'sjaars, te weten alle drie maanden een vierde part, dog sullen de termijnen niet betaald werden, voor en aleer de drie maanden telkens verschenen sullen wesen.

5.

De heydense pagoden, in de buytenstad Carcal en Trimelepatnam staande, sullen syn ende blijven by haar oude privelegie, behoorende hare Bramines die haar nog eenige inkomsten derselve niet sullen werden ontrokken.

6.

D'Ed. Compie sal haar omtrent des Naijks vijanden neutraal houden, soo lange sij ongehinderd blijft gauderen 't effect van dit contract.

7.

D'Ed. Heer Admiraal sal sooveel mogelyk bevorderen, dat den vrijheer Teuver met den neyk van Madure vereenigt en bevredigt werd, waartoe syn Ed* aenneemt tot mediateurs te emploieeren per-

---

[1]) Zeeland heeft „Colle" en „Pollicam". Zie ook hiervóór, bldz. 335.

[2]) Zeeland heeft „Carical". Vgl. nog Baldaeus, *Choromandel*, bldz. 156. Karikal is tegenwoordig een Fransche kolonie (10° 55′ N.B. en 79° 50′ O.L.).

[3]) Zeeland teekent hierbij aan: „Dat Tenhoreede Sande in dit contract om de geringheid overgeslagen is, zyn myn gedagten, ook kan 't wel weezen dat het stilswygend onder Nagapm begrepen is, alzoo in deezen van de 10 dorpen en thuynen ook veel korter gesprooken werd, als in de vorige contracten". Wie deze aanteekeningen heeft gemaakt, is mij niet bekend.

[4]) Zeeland heeft hier beter: „oude". Vgl. hiervóór, bldz. 138, 191.

sonen van goede kennis en ervarenth' en een lid uijt het midden van Syn Ed' raadspersonen om soo't mogelyk is den Teuver daartoe te disponeeren. [1])

Dit contract sal wedersyds in de Nederduydse [2]) tale gesz. en in 't Baddagas [3]) en Mallabaars overgeset en bij d'Ed' h' Admirael en Cawattanayk getekent werden, sullende van yder origineel onder den nayk van Madure en d'Ed. Comp'' verblijven.

In de stad Nagapatnam den 13 September a° 1674. Was geteekent **Ryklof van Goens** en met caracters getekent de naam van **Cawattanaijk.** Lager: accordeert met syn principael, getekent Aernout Tera, secretaris. [4])

CCCLIV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

18 September—10 October 1674. [5])

Den 18 September 1674 werd een vredesverdrag gesloten tusschen den vorst van Madura en de O. I. C. Het bevatte verschillende bepalingen, welke ook voorkomen in het vredeverbond van 24 April 1660 (bldz. 161, v.). Dit was gesloten voor „so lange son en maan sal schijnen". Deze hemellichamen schenen niet lang. Immers er rezen geschillen tusschen de Compagnie en „den overleden Teuver" tengevolge van „de quade overzetting der vorige poincten" (het contract van 1660?). Daardoor werd „de vriendschap verbroken en „geen gezanten meer aan malkanderen gezonden". Ten gevolge van zijn dood heeft de Compagnie „daar en boven veel ongelyk laten verbij gaan, die bij zijn leven niet zonder resentiment zoude gebleven hebben". Maar na dit sterfgeval waren er in het Madura „groote onlusten ontstaan" en daarom had de Compagnie besloten „de zaeken die gepasseert waren over het hoofd te zien" en op verzoek van den vorst van Madura „de oude vriendschap tusschen de doorlugtige Comp. en 't Gouvernement des Teuvers weder op te regten". Het gevolg was dan onderstaand „accoord" (*Onuitgegeven missive van Van Goens aan den Teuver van 11 Januari 1675*).

---

1) Zeeland teekent hierbij aan: „Den 18 7 ber 1674 is de vreede geslooten met den theuver Serumaddoc Cheete Paddy; dog werd g'excuseerd(?) als Ceylon thans eenelyk aangaande". Vgl. hierachter n°. CCCIV.

2) Zeeland: „duytse".

3) Badega-taal, gesproken in het ryk van Madura (*Hobson-Jobson*, bldz. 46).

4) Zeeland: „Accordeerd A. Bock. E. G. Klerk".

5) Uit het Contractboek. — In het Contractboek Zeeland III komt ook een exemplaar voor, dat verschillende aanvullingen geeft op het door mij gepubliceerde stuk. Ik heb daarvan het noodige gebruik gemaakt. In het Landsarchief te Batavia berust ook het slot dezer overeenkomst van 22 September: „Acte van consent tot het slaan van pagoden; fanums off andere spetien tot Nagapatnam door Cawette neijk" en dit slot ontbreekt in Contractboek Zeeland.

Accoord gemaakt ende aengegaen tusschen **Trimelesede Paddy Catty,** [1]) Teuver, heere van **Rammanacoil** ende verder daar onder gehorende landen ten eenre, en d'Ed. Heer **Rijklof van Goens,** raad ordinaris van India, superintendent, admirael en veldoverste over de kusten van India, Cormandel en Ceylon wegens de heren gouverneur generael en raden van India, als representerende de generale Komp'", ter andre zyde, in de stad Nagapatnam in dato .... a° 1674 [2]) in maniere en op conditie als volgt.

Eerstelyk datter sal syn een vaste liefde, vreede en goed vertrouen tusschen d'Ed. Comp'" en den Teuver voor eeuwig, onverbrekelyck en soo lange son en maen sal schynen.

2.

Datter sal sijn een gelimiteerde vaard tusschen wedersyds onderdanen in malkanders landen en havens, en dat de engte van **Manaar** door Teuvers volk mag werden bevaren, en d'engte van Ramminacoil [3]) by d'onderdanen der Ed. Comp'", mits betalende yder als de usantie des lands mede brengt en dat haare coopluyden sullen voegen na d'ordre, die een yder sal werden gegeven en de wetten der landen sullen medebrengen.

3.

Dat nogtans d'oorloogsvaartuygen ende geen coopmans" in hebben, van beyde parthyen sullen vry syn.

4.

Dat om de vriendschap te onderhouden en alle voorvallende verschillen en gravamina [4]) in minschap te vereffenen, jaerlyx eens gesanten van wedersijds sulle werden versonden en indien d'een of d'ander parthye nodig agte eenige meerder legatie te doen, om iets voor te dragen, sal 't selve vermogen te doen.

---

[1]) Zeeland: „Serimaddoe Chede Paddij Catta". — Hij wordt hierin genoemd „Vryheer".

[2]) In Contractboek Zeeland III wordt de precieze datum genoemd, 18 September 1674. In de Verbalen — Nederburgh wordt dit accoord geplaatst als dagteekenend uit 1674, zonder nadere aanwijzing van datum.

[3]) Zeeland: „en Pambenaar". (Vgl. de *Nieuwe kaart van .... Ceylon* bij Valentijn, V, 1. Thans Pambam Passage. — Vgl. ook hiervóór, bldz. 146).

[4]) Bezwaren.

5.

Den Teuver sal de vryheyt van drie [1]) thonijs in de peerlvisscherij genieten even als hij deselve ten tyde van de Portugees heeft gehad en genoten.

6.

Dat aen gem[te] teuver en sijne onderdanen passen sullen werden verleend naar alle de havens van d'Ed. Comp[ie] en waarmede sij in alliantie en geen oorlog ofte eenig ander verschil zyn, maer anders niet.

7. [2])

Eenige doodslagers, verraders of andre bose onderdanen van d'Ed. Comp[ie] na des heren Teuvers landen komende te verlopen, of wel eenige soodanige quade onderdanen van den heer Teuver naar Comp[s] landen, sullen van wedersyden deselve g'trouwelyk werden opgesogt, en yder aan sijn Heer overgegeven werden, om haar correctie te ontfangen.

8.

Bij eenige stormwinden of andre toevallen ter [3]) Comp[ies] schepen en vaartuijgen als van derselver onderdanen aen des heer Teuvers landen komende vervallen ende te stranden, sal van de overgeblevene goederen of vaartuijg niets vermogen naar hem te nemen, maar sijn manigaars en onderdanen, versogt werdende om de behulpsame hand te bieden, 't selve te doen, voor 't welke niet anders als berg- of arbeydsloon sal werden betaalt. Van gelyke op des Comp[s] landen eenige vaartuygen komende te stranden, soo van de heer Teuver als desselfs onderdanen, sal ingelyke maniere als voors[z] staad mede gehandeld te worden.

9.

D'Ed. Comp[ie] sal in des h[re] Teuvers landen, tsy op **Thondy** [4]) of **Adriapatnam,** [5]) of daar sulx d'Ed. Comp[ie] best sal gelegen komen te negotieren, een resident [6]) mogen plaatsen, om daar voor haar te negotieren, ook soo der eenige twisten tusschen d'onderdanen van

---

[1]) In het Contract 1660 was het nog „vijf thonis".
[2]) De volgende bepalingen komen niet voor in het verdrag van 1660.
[3]) Zeeland: „ter zee".
[4]) Tondi in het Noorden van Madura aan de Kust.
[5]) Adrampet of Adirampatnam in het tegenwoordige Tanjore (10° 20' N. B. en 79° 23' O. L.).
[6]) Zeeland: „een resident residentie van blank volk mogen planten".

d'Ed. Comp: en den h' Teuver mogen voorvallen, daar terstont kennisse van te komen doen, opdat yder goed regt mogt erlangen en van overlast bevryd syn, en soo de h' Teuver ook ijmand van syn volk op Manaar off Jaffanapatnam wil laten, sal sulx mogen geschieden, mits geen Moren, maar van des Teuvers eygen volk sijnde en sal de huijsinge voor des Teuvers volk op Teuvers kosten en van Comp' volk op Comp' kosten werden gemaekt; en ook dese residentien [1]) weder mogen uytgeset werden sonder offentie.

10.

By aldien de Portugees of eenige andre natie uyt Europa voor deselve den h' Teuver den oorlog mogen komen aen te doen, sal d'Ed. Comp'', wanneer 't sijn Excelentie mogt versoeken, gehouden sijn, hem met haar magt na haar vermogen en gelegenth' bij te staen en van gelycke sal ook den Teuver d'Ed. Comp'', wanneer sij het versoeken, gehouden sijn met magt te helpen, wanneer van eenige natien vyandelijck mogten werden aengetast.

11.

Soo d'Ed. Comp'' des Teuvers volk van noden heeft in eenige oorloge, sal d'Ed. Comp. de kosten betalen, en soo ook de Teuver van d'Ed. Comp. eenige hulp begeert, sal den Teuver d'onkosten betalen.

12.

Het duyken van de chiancos sal door de onderdanen van den Teuver, sooverre sijn stranden van 't vaste land strekt, werden gedaan, mits dat hetselve sal geschieden met toestaan van d'Ed. Comp'' en datse deselve ook aen niemand anders dan aen d'Ed. Comp'' ter marktgang sullen leveren.

13.

Dat insgelyx op alle d'eylanden, d'Ed. Comp: toebehoren[de], gene zaije, [2]) uytgesondert Rammanacoil, door des Teuvers onderdanen sal werden gegraven ofte vervoert, dan met speciael consent van d'Ed. Comp''.

14.

Dat alle de rochevellen die in de binnenbogt door de vissers werden aengebragt, aen niemant anders dan aen d'Ed. Comp'' sullen werden

---

[1]) Zeeland: „Residenten".
[2]) Zeeland: „saye". De beteekenis van dit woord is mij niet bekend.

gelevert, sonder dat andere inlandse coopluijden daaraen sullen mogen participeren.

15.

Dat de [1]) debiteuren van d'Ed. Comp: sullen staan onder het speciaal bevel en judicature [2]) van d'Ed. Compie, daaronder expres werden begrepen de hooftwevers en coopluyden, soowel Heydenen als Moren. [3])

16.

Dat al degene die bevonden of agterhaelt sullen werden, 's Compe peerlbanken te beroven of buyten d'ordinary tyd en uytschryving van d'Ed. Compie elders op de peerlbanken gevonden werden en het duykersgereetschap by haar hebben, aen d'Ed. Compie sullen werden overgelevert, tsij dan wat of wiens volk het mogte wesen als More, 's Jentiun, Parrias, niemandt uijtgesondert.

17. [4])

Den hr Teuver neemt aen en belooft, voortaan geen Mallabaarse areeq, [5]) tsij met vaertuygen of elders, door d'engte van Rammacoil te sullen laten passeren, belovende d'Ed. Compie daartegen, soo veel Ceylonse arreeq jaarlyx op Adrangapatnam ofte elders te bestellen, als die plaats of in't gehele land van den hr Teuver sal komen werden vertiert ende verhandelt.

In den Jare 1674 op den 22en dag September Cawattaneijk ordonneerd de ..... [6]) en alle die daar aen horen tot **Kiweloor,** [7]) dat terwyle den gesant van de Ed. heer admirael Timersa [8]) by my is gekomen en mij versogt om pagoden, fanums of ander geld tot

---

[1]) Zeeland: „alle".

[2]) Zeeland: „en zeekerlyke gehoorsaamheid".

[3]) In Zeeland volgt hier nog: „of eenige andere geslagten van koopluiden".

[4]) In Zeeland luidt dit artikel als volgt: „Den gekookten en andere arreek, die van Mallabaar en daar omtrent komen mogt, zal den Theuver moeten bezorgen en maeken, dat niet in zijne havens komt noch door Pembenaar passeert. Daarom zal in alle havens van den Teuver zoo veel arreek als er gesleeten kan werden door d' E. Comp. daar besteet en verkogt werden".

[5]) Areca catechu, pinang, betel (*Encyclopaedie*, I, bldz. 59, 228; III, bldz. 408. De Clercq, *Woordenboek*, bldz. 171, v. — Veth, *Uit Oost en West*, bldz. 226, v.v. — *Hobson—Jobson*, p. 35, 89f).

[6]) Onleesbaar.

[7]) Op Wyld's *Map of India* vindt men een plaatje „Keevalore" ten Z. van Negapatnam.

[8]) ? Hij wordt later genoemd „den Bramine Timersa". Hij trad hier op als „gezant" van Van Goens.

Nagapatnam te mogen slaan, 't welk is toegestaen en vergund, mits dat den Neijk de helft der voordelen zal genieten en daarom moet gij haar loven en onderdanig zijn. **Ceridan,** synde de gewone ondertekeninge van Cawatta neijk. Ter syden stond: **Wengitta Rengaye,** secret^s en lager: accordeert Nagapatnam 10 October 1674. Was getekent **Pieter van Outshoorn,** genoemt **van Sonnevelt,** raad en secret^s. Nog lager stond: accordeert [1]) Colombo 4 December 1674 en was getekent **Hendrik Schook,** clerq.

CCCLV. MAKASSAR.

11—13 October 1674. [2])

Met het sluiten van het Boengaaisch tractaat was de suprematie der O. I. C. over geheel het Zuidwestelijk schiereiland nog volstrekt niet volkomen gevestigd (vgl. hiervóór, bldz. 426 enz.). Tot die landstreken, welke den strijd voortzetten, behoorde het rijk Mandar (aan de Westkust). De leiders der O. I. C. weten het vooral aan „de practyque en aenradinge" van Karoengkroeng dat dit landschap „en andere daar omtrent gelegen Koninckjens noch in haar voorigen stant bleven sonder af te comen of haer voor de Comp^e te verootmoedigen, waartoe zy eerst door vriendelycke middelen souden aengemaent worden en oock om haer mede in 't bontgenootschap te begeven; doch sulcx niet willende helpen, was 't voornemen haer op een andere manier te soecken". Dit bezoek „op een andere manier" zou moeten worden gebracht en men nam daarbij radja Palaka in de armen en in 't laatst van 1671 werd begonnen met de krijgstoerustingen, welke niet vóór het laatst van 1674 konden worden beëindigd met het sluiten van onderstaand verdrag: „Sulks nu op 't gansche eyland Selebes alles in ruste onder 's Comp^s gehoorsaemheyd ende bondgenootschap waere gebracht". (*Dagh-Register 1670—1671,* bldz. 72, 454; *1672,* bldz. 7; *1673,* bldz. 140; *1674,* bldz. 287.

Articulen en poincten, waer op tusschen de groot vermogende coningen van **Mandhaar** met namen dain **Roose,** koning van **Bellanipa,** [3]) dain **Managal,** gemagtigde van den koning van **Tcinrana,** [4]) dewelke door indispositie niet is kennen afkomen, dain **Mattanan,** conink van

---

[1]) Wat deze accordantie te Colombo beteekent, is mij niet duidelijk.

[2]) Uit het Contractboek, ook te Batavia en in *Dagh-Register 1674,* bldz. 287, v.v.

[3]) Balangnipa. Vgl. *Dagh-Register 1672,* bldz. 7. Zie ook Valentijn, III, 2, Macassar, bldz. 133.

[4]) Tjénrana. Vgl. hiervóór, bldz. 441.

Maijetme, [1]) dain **Mandiacal,** coning van **Parapodan,** [2]) dain **Marena,** coning van **Biawang.** [3]) dain **Babang,** koning van **Caloeco,** [4]) dain **Marre,** koning van **Bodco,** [5]) dain **Sialla,** koning van **Mapilli** [6]) en de galaran dain **Mocoele** [7]) ter eenre en den heer president David Harthouwer [8]) als oppergesaghebber over Compe conquesten op dit eijland Celebes met den aencleven van dien, in den name van d'Ed. hr Joan Maatsuijker, gouverneur generael en de Heren Raden van India, representeerende de Hooge Regeringe en oppermagt van wegen de Generale Vereenigde Nederlandse Geoctroyeerde Oostindische Kompie alhier in India, ter andre zyde is gemaekt, gesloten en vastgestelt een eeuwig durende, vaste en goede vreede, vrund- en bondgenootschap.

1.

In den eersten beloven sy, koningen, aen d'Ed. Comp: over te sullen geven alle hun grofgeschut ende bassen, welke sy in haar vermogen hebben voor de waardye, erkentenis der gunste en gratie, dat haar het minder geweer werd toegelaten te behouden.

2.

Dat sy voortaan ende altijd sullen wesen vriend van 's Compe vrienden en vyand van Compe vijanden; item ook onder Compe baniere by voorval van eenige oorlog hierby en omtrent tegens wie het mogte wesen sonder eenig onderscheyd hun waardig thonen en laten vinden.

3.

Datse tallen tijde, daartoe geroepen wesende, alhier aen 't Casteel sullen moeten houden en versorgen sooveel mannen als na rato de sterckte hunner negorijen sal geoordeeld werden uijtgemaekt te komen werden, tot sodanige diensten als mogte komen te vereyschen.

---

1) *Dagh-Register,* bldz. 297, heeft „Marenne" (= Madjéné (?).) — Vgl. *Encyclopaedie,* II, bldz. 664.

2) *Dagh-Register:* „Parapoean". (Vgl. *Encyclopaedie,* t.a.p.

3) *Dagh-Register:* „Binoang" (Binoeang).

4) *Encyclopaedie,* t.a.p.

5) *Dagh-Register:* „Boeko". — Mij onbekend.

6) *Encyclopaedie,* t.a.p.

7) *Dagh-Register:* „Makoeloe".

8) Deze was in het begin van 1673 van De Jongh, die in December 1672 te Batavia overleed, opgevolgd (*Dagh-Register 1673,* bldz. 34, v.v.).

4.

Hoogst gem[te] koningen beloven ook, geene van onse vyanden te sullen herbergen nogte in haar negoryen woonstee vergunnen, voornamentl. gene Maleyers, Moren ofte dergelyke vreemdelingen, ende degene die er nu in mogte wesen, ordonneren te vertrekken.

5.

Zullen ook ten eersten en sonder uijtstel aen ons overleveren sodanige Europiaense overlopers, als hun daar nog mogten onthouden. Item alle veroverde en weggelopene slaven, dewelke onse ingesetenen alhier toebehoren ende van deselve sullen komen aengewesen te werden.

6.

Insgelijx sullen op vrije voeten gestelt werden alle personen, tzy Ternatanen, Macassaren, Bougysen, Boutonders als andre inlanders, die gedurende den oorlog by hun gevangen becomen of wel derwaars henen om den oorlog gevlugt of hun ter woon geset mogten hebben.

7.

Dat wanneer met hare vaartuygen herwaars komen, gehouden sullen wesen eerst voor dit Kasteel aen te leggen, om hare komste bekent te maken, zonder in eenige rivieren te lopen buyten voorweten en licentie van den Presidend of gesaghebber alhier, ten ware door quaad weder of hoog dringende zeenood, gelyck zy met deselve vaartuijgen niet wederom en sullen vermogen te vertrekken, bevorens dat met den behoorlyck licentiebriefe versien syn.

8.

Sal d'Ed. Comp[ie] en d'ingesetenen van deselve vrystaan, alle rivieren en negorijen van Mandhaar te bevaren, sonder eenige verhinderinge, en daar mogen dryven alle sodanigen handel als t haar goet dunken sal, onbeswaard van alles, en buyten tegenspraek van ygelyk, dog besonderl. de Comp. geprefereert sijn voor alle andre.

9.

Alle soorten van coopmanschappen in haar land vallend, voornamentlijck cassialinga (by haar gen[t] caso manus [1]) als de Comp[ie]

[1]) *Dagh-Register:* „cajo manis" = kajoe manis (vgl. *Encyclopaedie*, II, bldz. 251, en *De Clercq, Woordenboek*, s.v.).

genegen is die te kopen, aen niemand anders sullen mogen gelevert werden, mits betalende a pryscourant [1]) en in der billicheyt.

10.

Des sal d'Ed. Comp^ie, indien 't geraden agten, ter plaatse daar 't mogte best geoordeelt werden, een logie op te stellen en eenig volk ter handel te leggen, die de hoog ged^e koningen aennemen te protegeren [ende] in alles de behulpsame hand te bieden waar 't vereyschen mogte.

11.

De ingesetenen en onderhorige van gem^te koningen sullen nergens vermogen buyten 's lands te varen, sonder passedul van de Comp^ie, die sij selfs altoos moeten komen te versoeken aant casteel Rotterdam; insgelyx geene vaartuijgen van buyten of binnen 's lands vermogen admitteren sonder passe of licentie, als alleen die van de nabij gelegen en wel bekende bondgenoten op dit eyland, gelyck als Tanete, Berrou, [2]) Bathokokar [3]) etc^a.

12.

Soo en sullen niet vermogen te admitteren eenige buijtenlandse gesanten, tsij van wat quartier of geweste die mogen komen, veel min eenige verdere correspondentie met uijtheemse koningen en vorsten te houden en te hebben, om alsoo van alle nabedenken en opspraak bevryd te wesen.

13.

Alle gemaekte vastigheden sullen met den eersten geslegt en afgebroken werden en geene nieuwe wederom opgemaakt, als met voorkennisse ende toestaan van degene die wegens de Comp^ie 't gesagh alhier representeert.

14.

De negorijen **Bienang-crain, Kadokan** ende **Cadang-Cadang** die voor henen hebben gestaan ende gesorteert onder 't district van **Sabito,** of wel generaliter **Tapariang,** [4]) deselve sullen met 't selve regt ende preminentiën wederom vervallen en gestelt werden onder

---

[1]) *A prix courant.*

[2]) Barroe (Westkust).

[3]) *Dagh-Register:* „Batoukeka".

[4]) Is dit Tapalang?? Dan zou *Encyclopaedie* II, bldz. 664 niet geheel juist zijn.

de heerschappij van den wettigen heer, wien deselve vóór den oorlog hebben toebehoort.

15.

Tot een erkentenisse van hunne trouw aen d'Ed. Compie beloven de hoogst gemte koningen aen d'Ed. Compie te leveren 30 st• slaven in plaats van de vereyste boete en penaliteyt, die sij gehouden waren uyt te keren tot voldoening van 's Comp• onkosten, omtrent en tegens deselve in d'exploiten gedaan en geconsumeert, waarvan sij op hun ootmoedige beede (mits hun onvermogen) [1]) blyven geexcuseert.

Dies werden de voorsz koningen van Mandhaar by de Kompie ende bondgenoten hier en tegens weder erkent ende aengenomen voor vrye en waarde vrinden en bondgenoten, ingelyke als de koningen van Ternaten, Bouton, Macassar, Tello ende Boegies etc•, met belofte deselve te sullen bystaan en ter hulpe te komen als 't mogte komen te vereysen.

Alle welke vorenstaande poincten hebben de koningen van Mandhaar, in den hoofde deses genomineerd, yder voor sigselven, ende gesamentlyk voor 't gehele volk van Mandhaar desen op den Alcoran besworen, ten overstaan van de nevenstaande bondgenoten en raadspersonen, die desen mede soo versegeld als onderteykent hebben. Onder stond in't casteel Rotterdam op Macasser den 11en October 1674. Ende was getekent van alle de koningen der Mandaresen, in den hoofde deses genomineert, als ook wegens de Compie met Comp• groot zegel versegelt en door den hr **David Harthouwer** geteijkent, ter presentie van eenige voorname Comp• bondgenoten, als Syn Hooght **Palacca,** den coning van **Loeboe,** Syn Hooght arou **Vaqua,** crain **Linques,** arou **Cajo,** arou **Maroangi,** ende arou **Tanete.** Item den verderen raad deses kasteels, die 't selve ook met hunne gewonelr handteykeninge hebben onderges•. Onder stond [2]): naar gedane collatie is desen met sijn origineel accorderen bevonden, jnt casteel Rotterdam desen 13 October 1674 en was getekent **Willem Bastincq,** secretaris.

---

[1]) *Dagh-Register:* „gunstelyk blyven...."
[2]) Deze collatie komt, natuurlijk, niet voor in het *Dagh-Register*.

CCCLVI. SURATTE.

27 November 1674. [1])

Van welke beteekenis deze „directie" in die dagen was, blijkt uit de „heerlyk suyvere overwinste boven alle ongelden" van f 855285, 18, 8, volgens de boeken gesloten 14 Juni 1674 (*Dagh-Register 1674*, bldz. 320). Toch waren, „de geweldenaeryen des gouverneurs, etc. soo groot, dat men daer langer niet conde negotieren ende daeromme geresolueert had eens een inzicht van de gelegentheyd der stad Cambaja [2]) te doen nemen", zooals de directeur Volger den 8 October aan G. G. en R. berichtte (*Dagh-Register 1674*, bldz. 349). Spoedig daarop veranderde de toestand: met de onverwachte komst van een tweetal schepen der Compagnie waren „de onbeschofte Moorse gewelden des gouverneurs, etc. heel gecesseert en zy daardoor in sulken na bedenken gebragt, dat alle pretentien en inciviliteyten tegens de Comp^e meest wederomme [3]) waren bygeleyt en satisfactie van gedaan" (Missives van Volger van 17 December 1674. Vgl. *Dagh-Register 1675*, bldz. 64, 84, v.).

Handschrift van den gouverneur Geasdischan [4]) op den 27^{en} 9^{ber} 1674 ten faveure van de Nederlandsche Comp^{ie} verleent aan den Ed. heer **Willem Volger,** [5]) raad extraordinaris van India, commissaris en directeur tot **Suratte,** ten selven dage overgelevert.

Luijdende getranslateert in onse Nederduytse tale aldus:

alle hooge en lage officiers van 't Suratse tholhuys, zoo tegenwoordige als toekomende, sij kond en kennelijck dat alle negotianten, die van de Nederlanderen het coper handelen, d'ordinaire en voor desen in gebruijk geweest zynde Comp^{ies} geregtigheyt van de munt sullen werden vrijgeschonken, buyten dat so sal men aan sodanige negotianten tuytvoeren van d^e mineraal om gene oorsaken ook mogen verhinderen, maar t selve sal haar alles, gelyck gesegt, sonder de geregtigheyd aan de munt te voldoen, vrij en liber vergunt werden.

Soo mede sullen sij, Nederlanders, soo vele contanten en goederen naar Bengale en andre gewesten van hier vervoeren als zullen begeren, sonder dat haar dat sal mogen werden belet.

Desgelijx sullen haar ook gene maintementos [6]) ten behoeve harer

---

[1]) Uit het Contractboek. Ook in Batavia.

[2]) Cambay op 22° 18′ N. B. en 72° 40′ O. L. (Vgl. *Corp. Dipl.*, I, bldz. 269, 278, 331).

[3]) Vgl. hiervóór, bldz. 218, 223, v.v.

[4]) De gouverneur bestuurde de stad namens den Groot-Mogol Aurangzib. (Vgl. Hunter, *Gazetteer* XXIII, p. 155. — Zie ook hiervóór, bldz. 215).

[5]) Hij was 1673 opgevolgd aan Andries Bogaert. (*Dagh-Register 1672*, bldz. 216, 234, *1673*, bldz. 208).

[6]) Levensmiddelen.

schepen en sooveel met deselve van hier soude willen vervoeren, mogen werden geweijgert.

Dat sy hare coopmanschappen en goederen, die telkens aanbrengen, ook sullen mogen overdoen aan wien begeren, sonder dat men haar daarmee de minste nadeel sal mogen toebrengen.

Haar aancomende geladene vaartuygen sal men ten eersten ontlossen, de goederen in haar packhuijs opslaan ende deselve van daar sonder versuijm (en wanneer die in hun logie begeren) aan haar ook moeten laten volgen.

In alle wijdere saken, die sij mogen versoeken ende benodigt sijn, sal men haar, sonder van hun eenige giften of gaven op 't een of 't ander pretext af te vorderen, steets behulpig zijn en haar redelijke begeerten naarkomen.

Dit vorenstaande sal dan van een yder, die mogte aangaan, promtelijk geobserveert en naargekomen moeten werden. Boven dit geschrift stond den voorm^te gouverneur **Geasdischan** sijn siap met inkt gedruckt. Onder stond: gecollationeerd, accordeert met syn minute, Suratte ady 24 April 1675; was getekent G^s Hooft. D^te clercq. [1])

CCCLVII. KUST VAN KOROMANDEL—GOLKONDA.

November—December 1674. [2])

„In het Jaar 1674 was 'r weder oneenigheid over de drie duyzend oude Pagoden, [3]) of de vyf-en-twintig-duyzend guldens, en toen geliefde het den Konink een nieuw scherp bevel uyt te laten gaan" (Havart, t.a.p., bldz. 152).

Daar is een hoog verheven gebod, wiens grondslag rust op de wille des Koninks, van de wereld te gehoorzamen, zo verheven als de Zon, van het Hof, het welk een Myne is van geregtigheyd, gezegend, en vol van Gods stede-houderschap, zodanig met glans uytgegaan, namelyk:

Het handvatzel van verheventheyd, en van de raatsheerschap de uytgelezenste in aangenaamheyd, een welvaart-zoeker van het Hof, waar naar toe alle menschen haar toevlugt nemen, een verzekerde

---

[1]) Misschien: „G^s. Hooft, Comp^tes clercq".

[2]) Uit Havart, *Cormandel*, II, bldz. 152, v. In Contractboek — Zeeland IV, komt een kort uittreksel voor. — Over den datum vgl. men het slot.

[3]) Vgl. hiervóór, bldz. 513, noot 3).

slachtofferhande op het voetpad van knegtelyke dienstbaarheyd, Muhammed Ibrahiem, Hawaladaar der Zeehavenen en de overige gebieders tot **Mazulipatam,** met de Koninklyke gonsten bedekt, en veraanzienlykt wezende, weten hoe het in deze dagen ter verhevener Koninklyker oren gekomen is, dat gy om de drie-duyzend oude Pagoden, of jaarlyksche Mazulipatamsche erkentenisse moeylykheid doet aan de onderhorige van het handvatzel van voortreffelykheyd, en kloekheyd, den voordeel-zoeker van het hoog-verheven Hof, den Hollandschen Capiteyn, woonachtig ter voorgeschrevene Zeekoopplaatze Mazulipatam, en de goederen verbied op te voeren naar de Koninklyke stad **Heyder-abaad,** vorders pleegd gy onhebbelykheden, en plageryen aan de wisselaars, kooplieden, en andre gevolmachtigdens der voorgeschrevene Hollanders, derhalven komt dit hoog-gebod uyt, by aldien dit voor-aan-geroerde mocht geschied wezen, zo moet gy de drie-duyzend oude Pagoden van erkentenisse aanzien, als ofze geschonken waren, en aftrekken van de pachtpenningen die gy jaarlyks betalen moet, hare goederen of koopmanschappen buyten reden niet verhinderen, hare onderdanen, zonder reden, of pretensie geen onbeleeftheyd aandoen, die tegen de billykheyd stryd, maar liever in alle behoorlykheyd, hare zaken helpen bevorderen, en begonstigen, op dat zy in gerustheyd haren handel mogen dryven, vast-stellende dat de klachten, en zuchtingen der Hollanders, tot in myn hart doordringen, des ziet wel toe, dat'er noyt klachten by my dierwegen komen overwayen, geschreven in de gelukkige mane Rammasaan, in 't jaar Muhameds 1085, [1]) onze styl omtrent het jaar Christi 1674, ter zyden stond: Met oorlof van den alderdichtsten aan den Konink, den vertrouden in het vermogen des Majesteyts in den welken alle gewoontens, en manieren des Koninks verzameld zyn, den weter der Vorstelyke geheymen, den Pandiet [2]) **Madoena** Generaal boek-houder des Koninks.

---

[1]) Ramadhān 1085 begint 29 November 1674 en loopt tot 28 December van dat jaar. (*Wustenfeld*, S. 44, f.).

[2]) Vgl. *Hobson-Jobson*, s. v. „Pundit" (p. 740 f.).

CCCLVIII. KUST VAN MALABAAR.

3 December 1674. [1])

Steeds bleven de Nederlanders voortgaan, de binnenlandsche aangelegenheden der Malabaarsche ryken en vorsten naar hun zin te regelen. Dat thans de lastige en niet-ongevaarlijke „nairos" [2]) geheel tot hunne zijde werden getrokken, was van groote beteekenis.

Confederatie en unie gemaekt in't Coilans jaar 849 den 3e der maand Danuban (December) tusschen de 30.000 nayros van **Courournaddu** alias **Odiampeer,** de 7000 van **Carapuran** alias **Mutam,** de 300 van **Bardella,** de 300 van **Herewene Caddamturutij, Heremessoor Maddatij** caymael, de 3000 [3]) van **Baypin,** de **Paletto** met de syne ter eenre [4]) ende den hr command' Hendrik van Rheede wegens de Hollandse Compie ter andre zyde.

Wy verbinden ons voor den welstant van 't Cochinse ryk en voor den welvaart van jder onser in't gemeen en der ingesetenen int besonder, goet en quaad gesamender hand te ondergaan; soo mede verbinden wy ons, dat wanneer d'Ed. Compie eenige vyanden krygt, wy met de Compie 't onser versterking en aenmoediging insgelyx goed en quaad sullen ondergaan, in [5]) die vyanden te weerstaan, als ook alle die tegen het ryk mogte komen; ende gemerckt met ons seer onredelyck handeld, ende middelen beneemd van ons te komen erneren, [6]) en daar benevens veel smaad aendoet, met Patarees, [7]) Canarijns en sodanige die 't volk van Mutam en Odiampeer qualijck willen tegen het aloud gebruyk en onse voorregten tot regederes [8]) int land te stellen, soo hebben wy dese confederatie gemaakt en heeft d'Ed. Comp. belooft ons te beschutten en in maniere als boven ver-

---

1) Uit het Contractboek. — Ook in het Landsarchief te Batavia en in *Overgekomen brieven en papieren 1685,* III. — Zie over den datum aan 't slot.

2) Vgl. over hen *Hobson-Jobson,* p. 615 en de daar aangehaalde litteratuur; Baldaeus, *Malabar,* bldz. 144, v.; Canter Visscher, bldz. 264, v.v.

3) Batavia heeft: „300", waarschijnlijk een schrijffout.

4) Het exemplaar in de *Overgekomen brieven en papieren 1685* spelt, behalve enkele andere kleine verschillen, de namen als volgt: „Canapuram", „Bandella", „Henivine Codamturijtij", „Henemellaer", „Paljetto". Bij Canter Visscher in een „Lijst der Nairos", bldz. 278 v.v. vindt men enkele dezer namen terug.

5) Schrijffout voor „en"?

6) Vgl. Canter Visscher, bldz. 270.

7) ?

8) Schrijffout voor „regeerders" of voor ragiadores („rasidoors, Land en Plaats Regenten", Canter Visscher, bldz. 270)?

haelt te doen onderhouden. En indien ymand in eenigen deele komt afte wijken van 't geen waartoe wij ons mits desen hebben verpligt, soo sullen d'andre en d'Ed. Comp[ie] dien straffen, en weder admitteren; soo er ymand komt, en in dese confederatie begeerd te wesen, die sal mogen ingelaten werden. Sommige, die nog buyten dese Unie syn en nogtans daarin moeten wesen, binnen 30 dagen komende, sullen almede ingelaten werden. Wijders soo ook ymand sig quam te ontgaan, die sal men daarover berispen en dan weder admitteren. Eijndelyk verklaren wij dat dese confederatie niet en strekt om ons te ontslaan van de koninglyke dominie, die de koning van **Cochim** over ons, als synde vassalen, naar de aloude gewoonte, is hebbende, maar tot uytbreyding van 't ryk, en algemeene bescherming desselven, tegen alle vyanden. Was getek[t] by **Hendrik van Rheede tot Drakesteijn** en by den coning van Cochim.

De personen in de bovenstaande Unie begrepen en die present waren:

Hoofden over 30.000 nayros van Odiampeer:

Canituruty mina, Panacatie panical, Punitothara panical, Caddabenatie mena, Mutey panicol, Nanubal panicol, Mamalta panicol, Mulamensy caymal, Madatye Eladdam, Irinba Atacheur, Benegum nayre.

18 personen wesende yder h' van 300 nayros Seranganayre.

Hoofden over de 7000 nayros van Mutam:

Neddum Paracatie panicol, Napelly gurripo, Amellu panicol, Nambia gurripo, Curicatie nayr, Atebluchillenatu caymal, Manapaddy gurripo, Sequecara gurripo, Polaque gurripo, Masubucathie gurripo, Tacheratu gurripo, Barracaddy caymal, Canabadicatu panicol, Maddapelly caymal, Mulachery panicol, Say panicol, Babel Parambu gurripo, Pulliemgatu gurripo, Chenally pattary, Pasie Maddateyl panicol, Puturunj, Cheretaekatu kaymal, Cherrubelly caymal, Caddeque Peroty caymal, Pahenhalla caymal, Quanijcatij gurripo, Tevellam Poto panicol, Chegallacatu panicol, Sequem Cutijl panicol, Raramagallatu patare, Cahicara mena, Manabelli mena, Mequericata panicol, Raticatu panicol, Cannapelli guripo, Cezanhille panicol, Nillaberbytil nayre, Chanhieran Pelli eleddam, Catreathie panicol, Pramatu nayre, Edda Benatu mena, Paretuulagara panicol, Claman Purratu guripo, Turutucathu elladam, Mattadyl caymal.

De 3 huysen van de panicals [1]) van Bardella, Mulackery caymal, Agarra caymal den outste, Marby panical, Narypelle guripo. [2])

CCCLIX. KUST VAN KOROMANDEL.

11 Januari 1675. [3])

Na het sluiten der overeenkomst van 18 September—4 October 1674 werd door den gezant van den „Teuver" een „notitie opgegeven nopende eenige nadere verklaaring van het contract op de silvere plaat gesneden" van 18 September 1674 „omme over met d'Ed. heer Admiraal te spreeken en te bewerken" (*Contractboek — Zeeland III*) [4]).

In het negende articul werd gesyt dat op Candy [5]) of daar zulks d'E. Comp. best zal gelegen komen te negotieeren een residentie mogen plaatzen en zoo den heer Teuver ook jmand van zyn volk op Manaar of Jaffanapatnam wil laeten, zulks zal mogen geschieden; maar omdat daarin geen plaats vastgesteld werd, zoo heeft den Theuver genomineert om voor d'E. Comp. een huis tot de negotie te maeken op **Adrampatnam** en voor den Teuver zal mede een huis tot zijn negotie buiten **Jaffanapatnam** of **Manaar** mogen gemaakt werden.

Nota: dit is zodanig den gezant in't Nederduitsch mede overhandigt, bevorens dat het door d'Ed. heer Superintendent [6]) geteekend in margine gevoegd was. Mij present Aernout Faa, secr. Onder stond:

---

1) ? — De namen zijn in het ander exemplaar dikwijls anders gespeld. Vgl. ook Canter Visscher.

2) De verbalen van Nederburgh geven als datum op: 3 October. Ik geloof, hierbij aan een verkeerde opvatting te moeten denken van een verkorting „X ber", immers ook de maand „danuban" wordt met December vereenzelvigd. Het exemplaar in 's Lands archief te Batavia heeft ook „3 December".

3) Uit Contractboek — Zeeland III.

4) In Zeeland III staan vragen en antwoorden naast elkaar. Ik heb ze onder elkander geplaatst en voeg er bij een wijziging in art. 18 van de overeenkomst van 18 September, die in Zeeland III aan die van 11 Jan. 1675 voorafgaat, maar niet gedagteekend is. Misschien dagteekent zij van 18 September, maar zeker is ook dit niet, al pleit vóór deze meening, dat bedoelde wijziging genummerd is: 18 en dus aansluit aan het laatste artikel (17) van de overeenkomst van 18 September. Daar echter de datum niet vast staat, heb ik het stuk gevoegd bij de wijzigingen van 11 Januari, zoodat alle aangebrachte veranderingen thans tot een geheel zijn gebracht.

5) In het contract 18 September luidt het „Tondij".

6) Van Goens.

gecollationeerd met het nader translaat, dat door de opperkoopman **Marten Huijsman** en 's braminees **Timersa** overgezet is, en accord met 't zelve (geteek') **Aernout Faa,** [1]) Sec'.

Na het sluiten ende wederzyds ratificeeren deezes contract hebben eenige raatsheeren van den heer Teuver omtrent zyn perzoon (nae 't rapport van den bramine Timersa en gesant Mamapulle Ajen groote instantien gedaan of eenige poincten nader verklaringe te verzoeken welke poincten haren gesant Maniapoele overgegeven hebbende, neffens ole van zyn volmacht, is in rade tot Tutucoryn daarover samenspraak gehouden en eyndelyk met genoegen en wederzydse contractanten gehandelt en beslooten als hiernevens in de nader declaratie uit het Mallabaars in het Nederlands getranslateert komt te blijken. Onderstond: Accordeert; was geteekend **F. J. Billing**. E.g. klerk. Accordeert **A. Bock,** E.g. klerk.

1.

Dat in plaats van drie thonys [2]) in de peerlvisscherije te hebben, vier thonys mogen toegestaan werden.

Niet meer dan drie thonys volgens contract en oude usantie der Portugeezen; dog het contract wel onderhouden werdende, dat het op een thony niet aankomen zal.

2.

In 't achtste articul, dat het stranden van vaartuigen op des Theuvers cust na de oude gewoonte voor den Theuver mag blyven, dat zulks niet overgegeven werden; maar zoo d'Ed. heer Admiraal daarna niet gelieft te hooren dat dan 's Comp. vaartuigen alleen vrij mogen blyven en ook, zoo 't anders niet mogt zyn, ook van alle Comp. onderdanen binnen zeekere limyten.

Dat boven 's Comp. eygen schepen, hoeckers, chialoupen en andere vaartuigen hoedanig en van waar se ook mogten zyn geen andere verstaan werden, dan die passen zullen hebben van **Tuttucorijn, Nagapatnam, Jaffanapatnam, Batticaloa, Gale** en **Colombo, Manaar** ofte eenige plaatsen op **Ceilon.**

1) ?

2) Artikel 5 contract 15 September 1674.

3.

In 't thiende articul, dat alle natien die tegen den Theuver 't zy omtrent **Rammenecoil, Ramenadepueram**[1]) ende landen aan de zeekant en daaraan grensende onder hem sorteerend, op even gelyke manier met 's Comp. magt zullen bygestaan en te hulp gekomen werden als den Teuver meede belooft heeft met zijn heele magt omtrent d'E. Comp. te doen, te weten, tot Nagapatnam en Tutucorijn en derzelver onderhoorige stranden incluijs; maar dat des Teuvers magt niet te water van dit land zal mogen vervoerd werden.

Dewyl dit poinct in de zilvere ola duidelyk staat, dat daarom 't zelve ook nu zodanig blyven moet.

4.

In 't twaalfde articul, dat het duijken van de chiancos en den handel van dien magh blyven voor den Theuver, gelijk die altyd voor hem alleen geweest zij, 't welk zoo het niet wezen mag dat den Theuver dezelve magh verkoopen op zijn eigen lant aan dien het hem goed dunken zal of anders zoo den Theuver daarmede niet gezint was te handelen, dat d'E. Comp. dan aan hem daarvoor zooveel zal geven als andere hem daar voor bieden, en voor die prijs aan hem te bestellen elifanten, salpeter, swavel, loot ten prijse als daar het ingekogt werd.

D. E. Comp. door den Theuver versogt werdende chiancos te laaten duyken dat dan de prys nader zal gecontracteert werden, hoedanig die aan d'E. Comp. zal gelevert werden.

5.

In het dertiende articul dat de saije[1]) van zodanigen soort als op **Rammenacoil** valt, op de andere eylanden zonder daartoe verlof te eysen door den Theuver magh werden versameld om zyn handel daarmede te doen; 't welk niet mogende zyn, dat hy die saye dan mag verkoopen aan die 't hem in zyn land goeddunken zal.

Dat de eilanden in de bogt zoowel besuiden als benoorden **Adamsbrug** 's Comp. eigen wettige eylanden zyn ende dienvolgens alle de zaye en andere vrugten daarop vallende d'E. Comp. alleen toebehooren en voortaan verboden werd, niemand, zonder alvoren consent van d'E. Comp. te hebben, daarop een voet zal mogen te lande zetten op poene die daarop gevonden werd opgevat en na Ceilon gezonden werden.

---

[1]) ?

6.

In 't veertiende articul, dat de roghevellen mogen voor den Theuver blyven op zodanige wijze als van de chiancos en saye zal toegestaan werden.

Zal volgens het contract nagekomen moeten werden en dien volgens geen antwoord nodig is.

7.

In 't zeventiende articul, dat den gekookten en anderen arreek, die van Mallabaar en die landen komt, gelyk voor dezen in des Theuvers havens mogen komen ofte zoo d'E. Comp. veel arreek aanbrengt en daarvan veel geregtigheden komen, dat dan den arreek van Mallabaar zal geweert blyven.

Van dit articul volgens het contract zal moeten nagekomen werden.

8.

Zoo den Theuver by eenich voorval geschut, kogels, kruit en personen, die daarmede omgaan konnen, van doen mogte hebben, dat d'E. Comp. hem, Theuver, daarmede helpen zal.

Dat hiervan in't contract niet gementioneert werd, dog dat d'E. Comp. hem by nood met buskruit, loot en 't geen 's Comp. geleegentheid zal toelaten voor zijn geld helpen zal tot een resonabelen prijs.

9.

Dat den Theuver en zyn jnwoonderen de waren en goederen, in haar lant vallende, in de landen van d'E. Comp. om te verhandelen zullen mogen aanbrengen en verkoopen.

Dat dit zal moeten gaan volgens contract, maar geen cleeden nog sout na Ceilon dogh wel na Mallabaar te vervoeren.

Den gezant van den Theuver **Mannapulle aijen** heden gehoort zynde, is hem op zijne voorstellen zodanige antwoorden gegeven als voor ijder articul staat aangehaald, derwelke hy ook zodanig met bewijs van dankbaarheid heeft geaccepteert en met veele omstanden van woorden te kennen gegeven, dat zyn heer wel vergenoegt zoude zijn en 't contract wel nagekomen werden.

Tutucorijn den 11 Jann. 1675. Onder stond: ter ordre van d'E. heer superintendent en Admiraal **Rijkloff van Goens** en den raad was geteekend **Bernout** [1]) **Faa,** Sec^s^. Onderstond: accordeert met de minuyte, waar van de principale aan gem. gezant is overhandigt ge-

---

[1]) Schrijffout voor „Aernout"?

worden. Colombo den 18 Januarij 1675. (Geteekend) **Arnout Faa,** Secretaris.

Ende ten einde de papieren van deeze contractatie t'allen tyden mogten worden by den anderen gevonden en bewaart, zoo is tot meerder verklaringe hiernevens nog gevoegd [1]) het translaat van de ola door den heer Teuver in dato 5 ber 1674 nopende die materie aan de heer Superintendent geschreven en den 19 daaraan volgende door den gesant Maniapoele op Tutucoryn aan zijn Ed. overhandigt, zijnde zoodanig als het door den opperkoopman **Marten Huysman** en bramine **Timersa** pertinent uit 't Mallabaars in het Nederlands is overgezet, mitsgaders 't antwoord door zijn E. gem[t] in dato 11 Jann. 1675 daarop gepast en in handen van den zelven gezant gelaten, om zijnen neevens de zilvere plaat (door zyn Ed. geteekend) en voorsz. nader declaratie te overhandigen en waarmede de besoing[s] nopende deze handeling dusdanig ten einde gebragt zyn.

Onderstond: Accordeert. Was geteekend **F. J. Billing** E.g. klerk. Accordeerd **A. Bock** E.g. klerk.

CCCLX. SURATTE.

13—20 Januari 1675. [2])

Den 8 Maart 1675 kwamen te Batavia uit Suratte twee „ryckgeladen schepen" met een gezamenlyk carga van f 1,306,635, 18, 8 inkoops en een brief van „d' heer directeur en raad in Suratta" van 19 Januari. Deze meldden, hoe daar den 10 Januari uit Ceilon waren gekomen vier oorlogsschepen, „'t welck omtrent den gouverneur als in gantsch Zuratta sulcken allarm hadde gebaart, dat men nu verhoopte Comp[s] banden met de Mooren aldaar tot groter reputatie wat vaster te sullen konnen leggen", zooals ook bleek uit een missive van den „Moorse gouverneur" aan den „Heer Maatsuyker, Generaal, die grooter is dan alle andere Generaals", „een hoogh geleert man". (*Dagh-Register 1675*, bldz. 83 v.v.).

Diverse Poincten, die uyt name en van wegen d'Ed. heer **Rijklof van Goens,** raad ordinaris van India, superindentent, admirael etc[a]. de dato 13 January 1675 door den Ed. heer raad extraordinaris van India commis-

[1]) Ook in Contractboek Zeeland III.
[2]) Uit het Contractboek. Ook te Batavia.

saris en directeur **Willem Volger** aan desen tegenwoordigen Suratsen gouverneur **Goasdichan** in't Persiaans sijn overgelevert, die den 20[en] daaraan door de gebieder op ijder voorstellinge in't voors[e] Persiaans ook gevolglijk met eygen hand beantwoord en aen ons toegesonden sijn.

Eerstelyck soo begeer ik dat den thin, die met onse schepen tot **Zuratta** aangebragt en door in't [1]) aldaar genamptiseert [2]) is gehouden, ons alle weder gerestitueert sal werden, terwyl wij die in den oorlog met veele moeijte en spillinge van ons volk door de wapenen sijn magtig geworden. Tantwoord van den gouverneur Goasdichan was hierop aldus, met eijgen handen gesz.: den coning Salik [3]) daarover schrijven ende antwoort verwagten.

Ten tweede, soo sijn de sware belastinge van de munt of tangsaals [4]) geld, die men de coopluyden over den incoop van ons Japans staafcoper heevt doen betalen, op den bedongen prijs door ons weder aan haar vergoed moeten werden, dat ons grote schade en verliesen toegebragt heevt, alhoewel wij buyten dien nog al vry meer actien te pretenderen en tegens u uijtstaande hebben, die alsmede gelyk den desen op een ongefundeerde wijse van ons syn genoten. 't Antwoord van gen[e] gouv[r] was hierop niet schrivtelyk maar mondeling aan den makelaar Hissendos [5]) gegeven, van dat hij de schade in den dees jaarse thol daarentegen weder soude resconteren.

Ten derden, is't gebeurd a[o] verleden datter een schip, tot Zuratte thuys horende, op sijn wederkeren van Aetchin [6]) omtrent Tutucorijn verongeluckt en gebroken is, daar de nayken of strants-heren dan volgens haare maximen van 't genod trecken ende sodanigen schip en goederen als verbeurd en voor haar eijgen houden, dog onse hebben niet te min en vermits het een Zurats schip was, aan de daarop geweest synde volkeren grote hulp en bystand bewesen, om haar personen, goud en andre kleynodien met ons vaartuyg te helpen salveren, op dat sij en al 't haare in de strandheer of Naijks landen niet souden komen te vervallen. Dese onse gedane hulpe is dan by voorn[e] naijk seer quaad opgenomen geworden, terwijl kennisse heevt,

---

1) ? Dáár uit (?)

2) Namptiseren: het geven van onderpand (Verdam, bldz. 376, v.). — Hier is de beteekenis eenigszins gewijzigd.

3) De Grootmogol Aurangzeb (1658—1707).

4) ?

5) ?

6) Vgl. *Dagh-Register 1674*, bldz. 91.

dat door ons toedoen t Zurats volk haar goud en andre cleynodien daaruyt geborgen hebben, pretenderende over sulx van ons 4 [1]) rd^s en nu heevt mij d'Ed. heer Willem Volger uijt Zuratte ook geschreven, dat onse gedane hulp van de daarop geweest synde personen met hare aankomste aldaar zeer ondankelyck was beloond, aangesien deselve sonder aansien haar niet en hadden geschaamt, by voorn^e Syn Ed. te komen, en met geweld groote pretentien te maken, frivool voorgewende dat de Nederlanders haar van 't haare teenenmael hadden beroovt, daar integendeel voor ons debvoir 't misnoegen van den Naijk op ons geladen ende 4 rx^s, soo wy hem, Naijk, anders tevreden willen stellen, buyten twijfel sullen moeten voldoen, die we dan over sulx ook verstaan dat voorn^e penningen door den eygenaer van voors^e bodem aan ons sullen moeten werden vergoed, omdat wij daar mede voorn^e naijk betalen en met hem buyten verdere verwydering mogen blijven.

't Antwoord van gem^{te} gouverneur was aldus, wanneer d'Ed. van den Naijk en tegelyck van 't volk, dat op d^e bodem geweest is, schrivtel: bewys dienaangaande komt te vertonen, sal ik in geen gebreke blyven, de penningen te vergoeden.

Ten vierde, nu onlangs is omtrent Gale alweder een Surats schip verongelukt, daar d'onse almede na gewoonte hunne gunstige hulpe hebben gecontribueert, sulx dat 82 man daarvan gekomen ende gesalveert syn geworden, bovendien is aan haar deselve tot onderhoud nog eenig geld gegeven, ook soo sijn deselve op haar begeren, doen (?) nog aan goud, sijde van Tutucorijn overgebragt. Omdat 'k des Conings volkeren kenne, ben 'k ook steeds genegen om haar in haar ongelucken de behulpsame hand te bieden, dog niet om daarbij eenige voordelen te behalen, maar wel om haar 't selve te doen genieten, waaromme wy ook ten dien insigte onse pasporten aan haar vergunnen; maar nu we bevinden, dat ons goed doen soo ondankelijck werd beloond en men met geweld, daar en boven nog ongehoorde actien en pretentien, by d'onse direct voor den dag brengen, soo ben te rade geworden, dat van nu voortaan geen meer seebrieven [2]) in Suratte op plaatse onder 't Nederlandse gebied staande, gelyck wel te voren is geschied, sullen werden verleend. De gewesten waar wy onse paspoorten van nu af aan menen te weygeren sullen wesen, eerstelyck **Aetchin** en 't onderhorige met ook **Malacca** ende depen-

[1]) ?
[2]) Passen.

dentien van dien, soo ook **Ceijlon, Cochim** ende gantsche **Mallabaarse cust.**

't Antwoord van den Gouv[r] hierop was dusdanig: 't verlenen van seebrieven na UEd. eygen plaatsen staat in UEd. magt en gevolglyck is het in UEd. goede wille daar over te disponeren naar eygen goeddunken.

Ten 5[e], soo is bekent dat seker Engelsman met name Robbert Hats ten tyde van den oorlog op Malacca uyt tschip van Cosiamunas met 30 .... [1]) aan coopmansz. waardije door d'onse geligt welke goederen hy selvs bekende, hem in eygendom waren, over sulx synde goederen van andre coopluyden onvermindert en md[e] [2]) bodem gelaten, waarom souden die anders soo wel als die van voors[e] Hatcy niet syn geligt geworden? Over dese sake heevt men ook al sonder aansien, in stede van regt, onregtvaardig vonnis derven wijsen, ja selvs heevt den verwijser sonder Godes regtvaardige straffe te vresen nog frivole actien van pretens d'onse derven institueeren om voor den .... [3]) te begeren, dat onmogelijck mag of kan werden geleden, over sulx is myn begeerte, dat na dese sake en wie d[e] goederen toekomen, nader ondersoek geschiede en ons regt in alles gedaan werde, als wanneer 'k met 't vereyste antwoord UEd. weder sta te dienen. s'Gouv[rs] responce hierop was dese: hy sal daarover doen dat regt is.

Ten 6[e], soo is mij oock bekent geworden, dat doen de France natie a[o] verleden in Suratte met d'onse in gevegt geraakt waren, men de Suratse ingesetenen haar seggen in faveur van de Francen voor geloovwaardig en t onse voor gefingeert en onaannemelyck heevt gehouden, kennende over sulx niet begrypen wat dit beduyt, wat men hier tegens ons heevt besloten, terwyl men tregt of justitie hierinne messien [4]) gemaintineert.

't Antwoord hierop is almede niet schrivtelyk maar mondeling door hem aan den makelaar Kissendas gegeven en was aldus: laat de Nederlanders by requeste aan den Coning maar eens de quade gestaltenisse van de Francen te kennen geven, ik sal dan sorge dragen, dat het den Coning toekome, ik en twyfel niet of de Majesteyt sal haar als dan syn land ontseggen.

Ten 7[e], soo is voor ider kennelyk, dat onse natie al van over lange

---

[1]) Onleesbaar.
[2]) In dito?
[3]) ?
[4]) ?

met rust en niet min gunstige bejegeninge der regenten den handel to Suratte hebben gedreven gehadt, dog integendeel tracteert men haar nu daar soo, als het daar al om t rucken en plucken en om te hebben van d'onse te doen, sulx dat genoegsaem blykt men onse natie daar niet meer agt nog extimeert, daaromme geen wonder synde, dat om die oorsaken d'onse den lust tot langer daar te blyven daardoor vergaat, ... [1]) gedurige vrese dood sulx ook al vermeerderen over sulx niet in Suratte woonplaats te houden, weynig meer te doen, dierhalven alsmede begere dat UEd. daarinne voorsiet, tot welkers uijtvoer niemand buijten den Coning en UEd., die den Suratse gouverneur zyd, erkennen en gevolglijck is het ook billik dat andre haar met onse saken niet sullen bemoeyen.

't Antwoord van den Gouverneur was: laat die van UEd. natie en die haar saken hier te verrigten hebben by mij komen. 'k Sal deselve met Gods toelatinge soo dat behoord in alle gelegentheyd veel eer en alle vrintschap bewysen. Onderstond: gecollationeerd en met de minute d'accoorde bevonden, Suratte ady 4e April 1675 en was getekent **Gerrit Hooft, Dirc de** [2]) **Clercq.**

CCCLXI. LOMBOK.

16 Maart 1675. [3])

Het spreekt wel van zelf, dat de Nederlanders na hunne komst in den Oost-Indischen Archipel en na hunne aanrakingen met Bali (1597, 1601, vgl. *Corp. Dipl.* I, bldz. 15) al spoedig bekend raakten met het bestaan van Lombok, te eerder omdat „de Coninck van Baly" rechten pretendeerde op dit eiland. Toch kwamen de directe aanrakingen (behalve dan eenige handelsbetrekkingen zonder groote beteekenis) daarmede niet langs den weg van Bali maar langs den weg van Makassar en Soembawa, welke beide eveneens Lombok tot hun gebied rekenden (Zie o.a. hiervóór, Register, *Realia* II, bldz. 150, v.). Toen wij in 1673 een beetje vasten voet kregen op Soembawa, hebben wij van daar uit eenige „regenten" van Lombok, een verzamelplaats van Makassaarsche uitgewekenen, tot een contract weten

[1]) Onleesbaar.

[2]) Vermoedelijk een schrijffout.

[3]) Uit het Contractboek. In margine staat daar: „Macasser 1675". — Ook bij W. Cool, *Lombok*, bldz. 215. — In het exemplaar in het Landsarchief te Batavia wordt het aangeduid als: „Contract obligatie ten laste der regenten van Sallaparang en ten voordeele van d' E. Comp. gepasseert". Eveneens in de Verbalen-Nederburgh, die er echter foutief bijvoegen: „gepasseerd op Macasser".

te dwingen. (Cool, *Lombok*, bldz. 195 v.v. en de daar genoemde litteratuur; *Dagh-Register 1675*, bldz. 33; Heeres, *Kleine Soenda-eilanden* in *Feestbundel-Veth*, bldz. 179).

Op heyden den 16 Maart [1]) 1675 compareerde ter presentie van de ondergenoemde getuijgen, als rading **Abdi Wierassantana,** rading **Kawissanaijer Coesing,** aria **Boessing,** [2]) tommagon, dewelke mits desen tot een pand wegens veel harer begane fouten aen hun koning [3]) en d'Ed. Comp[ie] beloven, binnen den tyd van 3 naastvolgende jaren aen welgen[e] Ed. Comp[ie] sullen opbrengen vyf duysent ofte vyftien duijsent [4]) picols sappanhout; dog by aldien gem[te] regenten van **Sallaparang** in gebreke vant selve niet te betalen mogte blyven, soo stelt Syn Hoogheyt van **Sumbawa** sig daar als borg voor om 't selve p[r] eerster aenmaning aen d'Ed. Comp[ie] te sullen voldoen, en ten waare gen[e] Sijn Hoogh[t] bij overlyden binnen desen tijd van de wereld quam te schyden, of wel door andre intervallen, dat alsdan syn nakomelingen ende diegene die in sijn plaats als koning sal komen te succederen, ook gehouden sal wesen den bovengen[e] taxt van vyftien duysend picols sappanhout, gelyck gesegt, aend' Ed. Comp[ie] te voldoen.

Alle dit gene voors[e] staat, belooft meer gem[te] Syn Hoogheyt met alle cinceriteyt naar te sullen komen en dierhalven tot teken der waarheyd den desen met Syn gewonelyke handtekening becragtigt heeft. Ter sijden stond: ons present als getuygen en was geteekent **Jan France Holsteijn,** [5]) **Gerrit Coster** en **Coenraat van Breijtenbach.** [6])

CCCLXII. SOEMBAWA—MAKASSAR.

7 Mei—23 Juli 1675. [7])

In 1674 was dan een overeenkomst gesloten met Soembawa, waarin dit land tot bondgenoot der Compagnie werd verklaard. Maar „de capteyn,

---

[1]) Cool heeft „19 Maart".

[2]) Cool spelt de namen iets anders, waarschijnlijk echter nog meer foutief.

[3]) Van Soembawa?

[4]) Dezelfde zonderlinge bepaling bij Cool. Kan ook na 5000 het woordje „ieder" zijn weggevallen?

[5]) De leider der expeditie.

[6]) Cool spreekt op bldz. 216 waarschijnlijk ten onrechte van „Bredenburgh".

[7]) Uit het Contractboek. — Ook in het Landsarchief te Batavia.

Jan Francen (had) op Sumbawa buyten verwaghtinge heel anders gevonden, als gemeent was". Men vreesde o.a., dat de uitgeweken Makassaren „Comp' bontgenoten op Bima en Dompo met oorlogh (zouden) beswaren, dat niet en dient", waarover G. G. & R. besloten (Januari 1675), een kleine troepenmacht daarheen te zenden, waarbij zij, indien noodig, rekenden op de hulp van Aroe Palaka. Militair optreden schijnt niet noodig geweest te zijn. In Mei kon worden gezegd, „datter geen oorlogh meer op Sumbawa was", wat echter niet al te zeer naar de letter moet worden opgevat. Toch gelukte het Holsteyn, de volgende contracten te sluiten: afrondingen van 's Comp' invloed en macht, tevens stabileering der verhoudingen tusschen de verschillende potentaatjes op het eiland. (*Dagh-Register 1675*, bldz. 29, v.v. 163, v.v., 181, v., 257, 269, v.v.).

I.

Apendix confirmatie des contracts a° 1674 [1]) met Sumbawa op Macasser gemaakt den 7 May 1675.

En omdat ter nog eenige van de coningen van **Sumbawa** syn, die dit originele bovenstaande contract nog niet hebben beedigt, soo ist, dat haar WelEd' van Batavia, d'Ed. heer gouverneur generaal ende Heren raden van India, ordonneren, dat men alle deselve koningen, die den eed van getrouwigheyt niet hebben gedaan, met een opregt suyver hert en goede meininge het meer gen° contract sal doen besweren.

Waarop dan den 7° deser maand May syn verschenen voor de h' commandeur Jan France Holsteyn en syn byhebbende raden radja mas **Maling,** broeder van syn koninklyke hoogheyd van Sumbawa, [2]) rading **Area,** rading **Abbij,** rading tommogong Sinra Serodommong boerdato **Hoesing, Tigaaranij,** bading [3]) **Soricattang,** radin **Arda serang Boesing Pannoegan** en hebben voor haar selven een yder int besonder sig op den alcoran dit bovenmeer gem° contract besworen, en ondertekent en tot verder becragtinge hun crissenwater gedronken. En tot volle bevestiging heeft Sijn Hoogheyt maas **Goa,** koning van Sumbawa, [4]) dit ook met syn eygen hand ondertekend in presentie van den gehelen raad deses fortres **Suckelenburg** [5]) op

1) Zie hiervóór, blz. 492, v.v.

2) Men vergelijke nog over den ingewikkelden toestand op Soembawa *Dagh-Register 1675*, bldz. 168 en Register, waar verschillende personen voorkomen, die in dit contract een rol spelen.

3) Schrijffout voor „rading"?

4) Deze was door een deel zijner „grooten verstooten" en verzoekt steun van de O. I. C. per missive van 7 Mei 1675, den datum van dit contract. (*Dagh-Register 1675*, bldz. 168).

5) Deze kort geleden opgerichte verschansing werd nog in dit jaar geslecht. (*Dagh-Register 1675*, bldz. 256).

Sumbawa en Syn koninklyke hoogheyd Bonig Soro, konink van **Kolonkolang,** [1]) Aly, broeder van den koning van **Tamborang,** dain **Moteijan,** Carnabba, dain **Manuke,** die dit ook met haar gewoonelyke handteykening hebben ondertek' als getuygen.

Aldus gedaan bevestigt ende besloten in de pagger van Maas Goa, coning van Sambauwa, den 7ᵉ May 1675 ter presentie als voren. Was getekent **Jan Francen Holsteijn, Gerrit Coster,** [2]) **Jan Blok, Coenraat van Breijtenbag** en **Claas Thomasse Hardebil.** [3])

II. [4])

Compareerde op den 22 dag van de maand July des Jaars 1675 voor den Ed. Command' Jan Fransz Holsteyn en syne adjuncten, hiertoe geauthoriseert van d'Ed. h' Gouverneur generael en d'Ed. Heeren van India, ter presentie van radja **Biema, Turelia Gampo Jenelij** [5]) **Prado,** gen' **Abdul Iassal, Ienelij Rassenij,** gen' **Abdul Cadus** ende **Calij,** [6]) de koningen van **Dompo** ende **Tambora.**

Dewelke te samen en yder in't besonder verclaren te renuncieren, aftestaan en quyt te schelden alle superioriteyt en heerschappij, die den een van den anderen voor dato mogte hebben gepretendeert ofte aengematigt, belovende sy lieden malkander nu ofte noyt naar desen daar meer lastig om te vallen ofte eenige molesten ofte vyandlykheden aen te doen, veel min te gedogen sulx door hare onderdanen werde ondernomen, maar beloven malkander voor vrye heren en koningen te erkennen ten eeuwigen dage toe, mits, segt den koning van Tambora, dat hij radja Dompo altyt sal aensien en eeren als sijn meerder en groter geboren vorst, hem bewysen 't respect, dat den jonger broeder den ouder schuldig is, met dien verstande nogtans, dat hy geenige hofdiensten nu of naar desen schuldig sal wesen ofte

[1]) Kloengkoeng ? — Elders wordt hij genoemd „radja Colonken".

[2]) Deze was „schipper". (*Dagh-Register 1675*, bldz. 270).

[3]) Is hij „schipper Claes" van het *Dagh-Register 1675*, bldz. 275?

[4]) Uit het Contractboek. — Ook in Contractboek IV, Aanhangsel (in de spelling der namen zijn eenige verschillen) en op het Landsarchief te Batavia.

[5]) Hier is weggevallen het woord „raden", dat in Contractboek IV voorkomt.

[6]) Contractboek IV: „Genely", „Gallal" en „Kralij". — Over Toerilia Gampo zie *Dagh-Register 1675*, in het Register s.v.

blyven, maar malcander aensien en eeren als broeders betamen te doen. [1])

Tot een teken van ware mening en bevestinge van 't bovenstaande articul alsmede om alle oneenigh' in aenstaande voorte komen, die wel voor desen door 't aanhouden van d'een den ander syn volck, vee en goederen is ontstaan, soo is geaccordeert en beloven hoogst gem'° koningen, malkanderen vrije passagie in't gaan en komen door hare rijken te geven, sonder eenige de minste hostiliteyt aen personen en goederen aen te doen ofte te gedogen, sulx van d'een of den anderen syn onderdanen geschiet.

Tot solemnele bevestinge van 't voorstaande hebben hoogst gemelde koningen van Dompo en Tambora dit op den alcoran besworen en getekent. Onder stond: in de negory Biema, ten dage in't hooft genoemd.

Was getekent **Jan France Holsteijn, Gerrit Coster, Paulus de Broek,** [2]) **Jan Blok** en **Coenraat van Breijtenbach.**

III [3])

Compareerde den selven dag op voorm'° plaats en stond den vrijkoning van **Papekat,** [4]) gen' **Intile,** [5]) die meede versogt ingelaten te werden int bontgenootschap van d'Ed. Comp'° op even en deselve maniere als haar hooghedens van Biema, Dompo en Tambora, 't geen hem mits desen werd vergund; maar vermits den selven radja voorgeeft, niet magtig te syn, eenige buytenlandse vyanden met Sijn onderhorige te konnen wederstaan, wilde hij sigselven Sijn Hoogheyt van Dompo onderwerpen, en den selven aannemen voor sijn schutsheer in even deselve conformite als 't ryk van **Corea,** [6]) 't geen wy dan naar overleg van saken, om redenen op approbatie van d'Ed. heer

---

[1]) *Dagh-Register 1675*, bldz. 37, 41.

[2]) Over hem zie *Dagh-Register 1675*, Register, s.v.

[3]) Uit het Contractboek. — Ook in IV, Aanhangsel.

[4]) Pakat of Papekat: een thans niet meer bestaand rijkje op Soembawa. (*Encyclopaedie*, 14, bldz. 9).

[5]) In IV, Aanhangsel: „Gutchie" of „Intchie".

[6]) Koreh (Sanggar). Vgl. *Encyclopaedie*, IV, bldz. 9. — Vgl. *Dagh-Register 1675*, bldz. 167, 272.

gouverneur generael en d'Ed. heeren raden van India hebben ingevolgt.

Aldus toegestaen en besworen op den alcoran ter presentie van den commandant en syn raad ende om her synde bontgenoten in't vorige gen^t. En was getek^t **Ian France Holsteijn, Gerrit Koster, Paulus de Bock, Ian Blok** en **Coenraad van Breijtenbach.**

IV.[1]

Articulen waarop tusschen den Ed. cap^n Ian France Holsteyn ende sijne adjuncten, als daartoe van Hoge regeringe geauthoriseert, in den name en van wegen d'Ed. Heer Ioan Maatsuyker, gouver^r generael en d'Ed. Heren raden van India, representerende de oppermagt van wegen de Generale Nederlandsche Oost Indische Komp^ie alhier in India ter eenre, en den koning van **Tambora,** radja **Colonkon,** gen^t **Bagoes, Impinta,** hooft van **Wowa**[2]) en **Dodo,** koninxzoon, ter andre zyde is gemaekt een vaste en eeuwig duurende vreede, vrintschap en bontgenoodschap in maniere als volgt:

Eerstelyk verclaard den koning van Tambora, radja Kolonkon, gen^d Coeta, Pinta, hooft van de negory Wowa ende Dada, 's Coninx soon, naar tontbloten van geweer en het overgeven van crissen, dat hy en altoos wil dankbaar sijn en blijven voor de bewesen genade en vergiffenisse van 't quaad, dat hy oyd ofte oyt in de Macassaarse oorlog tegens d'Ed. Comp^ie bedreven ofte gedaan heeft tot nadeel en schade van deselve, principalyk mede voor de vergunde vreede en toegestane bondgenootschap met d'Ed. Comp^ie.

2.

Waarop voorts genegotieert ende gehandelt wesende, zoo is verstaan, overeengekomen en besworen, dat van nu voortaan tusschen de Generale Komp^ie en 't gantsche land van Tambora etc^a, soo verre het sig uytstrekt ofte na desen nog verder mogte komen uyt te strekken, sal onderhouden werden een goede vaste vreede en bond-

1) Uit het Contractboek. — Ook bij Nederburgh, wiens Verbalen er foutief byvoegen „gesloten op Macassar". Men vergelijke hierbij het contract met Bima en Dompo van 1 October 1669 (hiervoor, bldz. 419, v.v.) en dat met Soembawa, 12 Juni 1674 (bldz. 492, v.v.).

2) ?

genoodschap ten eeuwigen dage toe, in alle cinceerleykh', opregtigh' ende getrouwigheyt.

3.

Ende opdat dit contract te bestendiger mag blyven, soo hebben de koning en regering van Tambora alleen aen d'Ed. Comp'* vergund en overgeven de frequentagie van alle syn land met seclusie van alle andre Europeaanse natie ofte ymand van harentwegen, sonder onderscheyd ofte niemand uytgesonderd, wie het ook sijn mogte, sullende ook niemand van deselve haare negotie of andersints vermogen te admitteeren, sonder toestemming of consent van degene die van wegen d'Ed. Comp'* sig alsdan tot Tambora ofte op dat eyland kome te bevinden, sonder wiens voorweten gylieden ook geninge sodanige natie hier in India vermogt aen te nemen ofte eenige gesanten, brieven ofte besendingen aen haar te doen onder wat schyn het ook mogte syn.

4.

Specialyk en sal van nu voortaan alle frequentagie en correspondentie tusschen Tambora en Makasser sijn en blyven geextirpeert ten eeuwigen dage toe. Zoo versoekt radja Tambora selve in persoon, dat voort de Macassaren noijt vergund mogen werden, met haar prauwen in Syn Hoogh'* land te mogen varen en komen.

5.

Ende word d'Ed. Comp'* alleen met uytsluytinge van alle andre Europiaanse natie onder 't gantsche gebied van voorm'* koning overgegeven den handel en negotie, sonder dat ook eenige andre Indiaanse natie, hetzy Moren, Javanen, Maleyers, Aetchinders, Siammers etc*, gene uytgesondert, daar ook eenige wharen of coopmanschappen sullen vermogen aen te brengen, ja selver met haar vaartuygen aenkomen sonder passadulle en toelatinge van d'Ed. Comp'*.

6.

Insgelyx en sullen gene van alle voors* soo Europiaense als Indiaense uyt 't jurisdictie en gebied van 't gem'* ryk Tambora mogen vervoeren eenige de alderminste koopmanschappen, 'tsy dat deselve aldaar in 't land vallen of van buyten toegestaan werden te mogen aanbrengen, tsij door de onderdanen van gem'* koning ofte naarby wonende vreemdelingen, alsoo dat deselve d'Ed. Comp'* alleen is toegestaan en in spetie 't sappanhout, cassia lingua, schilpatshoorn, wax etc*. Den rijs, daarvoor neemt d'Ed. Comp'* aan, by alle extra-

ordinary tyden van duurte, gelyck nu op Macasser, wanneer sy deselve met voordeel konnen vervoeren, van radja Tambora te betalen 24 rd^s voor een Biemanese coyang van 80 maten, yder van 54 [1]); dog by gewone tyden, sal [2]) d'Ed. Comp^ie niet genegen is den rijs op te kopen, dan sal 't vrystaan, alle andre negotianten, die met passe van d'Ed. Comp^ie daar verschijnen, opdat evenwel 't volk van Tambora haar gewin mogen maken.

7.

Om alle onderlinge moeyelykheden voor te komen over den coers van de gelden, soo is geaccord^t, dat alle Nederlandse silverspetie op Tambora gangbaar sullen gemaekt werden, mits dat het in 't reguarde van 't paijement om den minsten aanstoot aan 't gemene volk te geven, wat sagtelyk en met langsaamheyd geschieden sullen de radja Tambora de Macassaarse munte ook sagtjens intrekken en vermogens wesen, een andre eygen munte van silver of goud te slaan, die d'Ed. Comp^ie voor haar coopmanschappen sonder schade ontfangen en vervoeren kan.

8.

Indien 't eeniger tyd eenige Nederlanders of andre Christenen, tzy dat het sijn dienaren ofte onderdanen van d'Ed. Comp^ie of ook selfs geen onderdanen, soo het Christenen sijn, tot Syn Hoogh^d quame te begeven en toonden genegen te wesen, het Mahumetaanse geloov aen te nemen, soo sullen soodanige geensints aengenomen, maar dadelyk in goede versekering aen handen van d'Ed. Comp^ie moeten overgeleverd werden, mits ook alsulke die albereyd nog ergens onder de jurisdictie van Sijn hoogh^t Tambora mogte schuylen. Insgelyx sal ook d'Ed. Comp^ie gene onderdanen van radja Tambora tot het Christengelove trekken tegen dank en wil van Sijn Hoogheyd.

9.

Soo eenig schip ofte schepen van d'Ed. Comp^ie by ongeluk ofte anders by ofte omtrent Tambora te blyven quame, soo sal radja Tambora gehouden wesen, naar vermogen d'Ed. Comp^ie by te staan met vaartuygen en volk om de mensgen en goederen te bergen en tragten voor te komen alle verminderinge van dien, daar zal ook d'Ed. Komp. dat volk dat hiertoe te hulpe komen eerlyck belonen.

---

1) *Uytrekeninge*, bldz. 9.
2) Schrijffout voor „soo".

10.

Radja Tambora sal nu of naar desen van d'Ed. Komp[ie] over het in en uytvoeren van goederen, aenkomste van schepen ofte andersints [1]) vermogen te vorderen eenige thollen ofte geregtigheden onder wat titul het ook wesen mogte, alsoo d'Ed. Komp[ie] dat alles vrygegeven werd.

11.

Het sal d'Ed. Komp[ie] vrystaan, door 't gehele land van Tambora waar t haar gelieft en op soodanige plaats als zij daartoe komen uyt te keuren, een logie op te regten, waartoe ook dan Sijn Hoogh[t] sal doen bestellen de materialen naar 's lands wyse. Dog begeerd d'Ed. Comp[ie] haar logie van steen en met een pannedak te maken, daartoe sullen sy selver de materialen moeten versorgen of ten ware gediend konde werden van de bergsteen die daar valt en waarvan d'Ed. Komp[ie] d'aanbrengers dan behoorlyk sal lonen.

12.

Al het grof kanon en bassen, dat onder het vermogen van radja Tambora voor jegenwoordig komt bevonden te werden, dat sal Syn Hoogheyd gehouden wesen aan hande van d'Ed. Komp[ie] over te leveren, niet een uytgesondert, of sonder daar een van te verbergen. Des wil nu ook d'Ed. Komp[ie] uyt puure goedertierentheyd geen restitutie vorderen voor 't afloopen der chaloup de Doradus [2]) nog ook geen breuke over datselve feyt en andre misdryven, om 't volk van Tambora niet te beswaren, maar soo nog ymand in't leven mogte gevonden werden die schuldig syn aen 't vermoorden van 't volk der voorsz. chaloupe en 't jagt de Geyt, [2]) die sal Syn Hoogheyd sonder eenige genade straffen, ten overstaan van den Resident of deselve wel versekerd overleveren; insgelijx sal Syn Hoogh[d] weder overleveren, soo het begeerd wert, sodanig geweer en amunitie van oorlog als uyt 't verongelukte jagt de Gheyt van den een en den ander hebben gekoft, mits dat d'Ed. Comp[ie] dan weder uytkere tgene sy daar voor hebben betaald.

13.

Ende opdat dit verbond te onverbrekelyker sij, soo sal radja Tambora syn vrinden van Komp[s] vrinden en vyanden van Comp[s] vyanden;

---

[1]) Hier is iets uitgevallen: „niet" of iets dergelijks.
[2]) Mij onbekend. Vgl. hiervóór, bldz. 424, 496.

ook gehouden wesen soo veel hulpe te contribueren, daar 't vereyst, als in haar vermogen staad, maar en sal d'Ed. Compie haar lieden niet ergens buyten 's lands ten oorlog voeren of en ware sy selve hun daartoe presenteerden en vrywillig waren om mede te gaan.

14.

Geene forten of sterkten sal radja Tambora in syn land of jurisdictie vermogen te maken, als met kennisse, toestaan en voorweten van d'Ed. Kompie of van den resident, die van wegen d'Ed. Komp. daar sal resideren. En als 't gebeurde dat d'Ed. Kompie tot versekeringen van Syn Hoogh' ergens nodig oordeeld, een vastigheyd te leggen, sal d'Ed. Compie die stofferen met kanon, maar wanneer dan geagt werd dat sodanig een sterkte niet meer vereyst, sal Syn Hoogheijd op 't aanseggen van den Resident die weder moeten nederwerpen.

15.

Soo de koning ofte de twistige ryxstenden van Sumbawa dit contract niet soodanig komen aen te nemen, soo belooft Syn Hoogheijt haar lieden, wanneer het de Compie begeerd, voor vyand te verclaren en haar na alle syn vermogen alle afbreuken doen tot soolange hy [1]) sigh aan d'Ed. Kompie kome te verootmoedigen.

16.

Wanneer d'Ed. Heer Gouverneür Generaal en d'Ed. heeren Raden van India tot pandsluyden van dit contract ymand begeerde te vorderen, om op Batavia te wonen, soo sal Syn Hoogheyt gehouden wesen, daartoe een ofte twee van de gequalificeerde nabloedverwanten te committeren maar ook vermogen de soodanige ten eynde van een jaar door een ander van geen minder aansien en qualiteyt te laten vervangen, gelyk ook de hr Generael desulke pandsluyden sal houden in behoorlyck respect en aansien, overeenkomende met haar geboorte.

17.

Voords verclaard Syn Hoogheyd van Tambora syn selve landen en onderdanen in't geheel over te geven onder de bescherminge van d'Ed. Compie, die hy altoos wil en sal erkennen voor syn schut- en schermhr, gelyk ook d'Ed. Compie den selven aanneemt en radja Tambora belooft, naar vermogen tegen alle wie haar soude begeren

1) Schrijffout voor „sij".

overlast te doen, te protegeren, mits dat sy ook in sulken kas haar defentie sodanig comporteren als haar door Komp[s] gezaghebbers dan komt te worden aenbevolen.

18.

Syn Hoogheijt sal gehouden wesen, met den aldereerste selver in persoon voor d'Ed. Heer Gouverneur Generael ende h[ren] Raaden van India te compareeren en aldaar te versoeken de agreatie van dit contract.

Eyndelyk opdat alle voors[n] poincten des te religieuser moge werden onderhouden, soo sijn deselve door den koning van Tambora, Bagoes Ima, conink van Kolonkon, Pinta, hooft van Wowa ende Dada, een van 's Coninx kinderen, voor haar en hare nakomelingen onder 't drinken van crissenwater op den alcoran bevestigt, en voor den h[r] commandant Jan France Holsteyn en sijne adjuncten ondertekent, ter presentie van de koningen Biema, Dompo, Turilia, Ienely Sanaij en Ienely Parado, en was getekent: **Ian Franse Holsteijn, Gerrit Koster, P[r] de Bok, Jan Blok** en **Coenraad van Breijtenbach.** [1])

CCCLXIII. MAKASSAR.

16 October 1675. [2])

Den 25 Aug. 1675 ontvingen G. G. & R. „per seeker Chinees vaartuyg uyt Ambonia mondelinge tydinge, dat .... die van 't eylant Saleyer sich al erg wat onfatsoenelyk tegen onze besettelingen aldaar souden hebben gedragen". Het bericht bleek juist te zijn. „De „Saleyerse Koningen" bleken gantsch niet genegen (te) syn onder den Coninck van Ternaten te staan" [3]). Vroeger hadden zij „den Coninck van Macassar aangenomen,

---

[1]) Het contract is in dit exemplaar niet geteekend, maar is het Contractboek geplaatst bij de hieraan voorgaande contracten van 22 Juli en deze datum zal wel juist zijn. Den 18 Jan. 1675 schreef Maetsuyker „aan den Conink van Dompo", dat hij aan Holsteyn zoude gelasten om zijn best te doen „om die van Dombo en Tambora t' samen te accorderen ....., als wanneer Radja Tambora met syne grooten het gemaakte contract op Macassar mede sullen moeten beeëdigen, gelyck door die van Bima en Dompo geschiet is". Den 9 Augustus 1675 maakt radja Tambora „aan alle grooten tot Batavia bekent, dat wij alle de beradingen van 't contract met een opregt herte in presentie van den commandeur, capteyn Maros, genaamt Jan Francen Holsteyn, Radja Bima, Radja Dompo, Turilia Gampo, alle de Hollandsche grooten en alle de Coninx kinderen hebben aangenomen". (*Dagh-Register 1675*, bldz. 37, 38, 273).

[2]) Uit het Contractboek. — Ook te Batavia onder den titel: „Vernieuwde vreedens articulen van wegen de Comp. met de Saleijerse koningen en gallerans".

[3]) Vgl. *Dagh-Register 1675*, bldz. 19, 23, 213, 225. — Zie hiervóór, bldz. 376.

omdat wij kleine en geringe volckeren waaren". Na de onderwerping van Makassar „soo hebben wij ons onder de Comp[e] begeven en daarna syn de Ternataanse volckeren op Saleyer gekomen.... daervoor syn alle de Koningen in 't schip by den admiraal verschenen.... Wy willen alle schuylen onder den admiraal; waerop de admiraal seyde: ghy, Radjas besweert het; doen hebben wij gezwooren en ons onder de Comp[e] begeven om totter doot toe te verblyven". (*Dagh-Register 1675*, bldz. 295, v.).

In den Jare 1675 op **Macasser** in't Casteel Rotterdam.

Renovatie van alsulke poincten en articulen, dewelke door de onderstaande koningen van **Saleyer** ende absente haare gemagtigde ter eenre, en den Ed. H[r] Cornelis Speelman [1]) van wegen d'Ed. Comp[ie] ter andre zyde, hebben belooft en heyliglyck besworen naar te komen, exepto de articulen of 't gene den koning van **Ternaten** toucheert, waarvan d[e]. koningen seggen niet te weten, nog haar sulx nimmer in dier voegen duydelyck is te verstaan gegeven, waarom sy ook beloven 't selve met de eerste gelegentheyt aan hare WelEd. tot Batavia bij geschrifte bekent te maken [2]) en te versoeken, dienaangaande te mogen werden geexcuseert, daartoe besonderlyk versoekende het voors[e] van den Ed.agtbaren raad alhier.

Op nieuw dan wesende genegotieert, naardemael sy de voors[e] articulen noyt persoonlyck oyt hebben getekent, aengesien opgem[te] Ed. h[r] admirael Cornelis Speelman door syne veelvoudige besoignes de tyd daartoe niet konde uytvinden, soo hebben de volgende koningen van Saleyer, namentlyck **Abdul,** koning van **Bontebange,** sengadje, koninck van **Gantarans** soon, inplaatse van syn vader, **Tamba,** gen[d] **Soppo,** soon van radja **Tanete** in desselfs plaats nevens synen oppersten gallaran met namen **Bidko,** radja **Leijolo, Galla** koning van **Boekit, Sanrima,** radja **Callaboelos** soon, **Peralle** in plaatse van syn vader, koning van **Poetebange,** met namen **Ating,** coninck van **Onto,** met namen **Moesa,** conink van **Bonteboris,** passe gen[t] radja **Battamatta,** gen[t] **Siwoegan,** den koning van **Barantbaran, Paroppa** gen[t] radja **Cadin** met **Pagang,** [3]) benevens een yders voornaamste galaran, met haar aangenomen en heyliglyck belooft te houden, gelyck sy beloven mits desen, dat sij van nu voortaan zullen sijn en blyven ten eeuwigen dage toe goede en getrouwe onderdanige bondgenoten van d'Ed. Comp[ie].

---

1) Dit slaat dus op het vroeger gesloten contract, want Speelman was in dezen tijd niet op Makassar.

2) Zie den brief in *Dagh-Register 1675*, bldz. 295 v.

3) Vgl. voor de namen *Dagh-Register 1675*, bldz. 295. De meeste namen zijn nog bewaard in die der regentschappen, genoemd in *Encyclopaedie III*, bldz. 679.

2.

Dat sij sullen gehouden wesen in cas van eenige voorvallende gelegenh[t] van oorloge ofte andre nootsakelykheden, tsij elders op dit eyland Celebes ofte ook Biema, Bouton, etc[a], van d'Ed. Komp. geroepen werdende, promtelyck te verschijnen ende alle hulpe en bystand te bewysen naar vermogen.

3.

Insgelyx, soo d'Ed. Comp[ie] quame goet te vinden om hier op Macasser eenig volk onder 't casteel Rotterdam te doen wonen, dat sy deselve elk pro rato sijn vermogen tot 100 of 150 mannen in't getal sullen moeten versorgen, dog datse in sulken geval die alle jaaren sullen mogen verwisselen, ende sal d'Ed. Komp[ie] gehouden sijn desulke van rijs tot onderhoud te versien.

4.

Wanneer d'Ed. Komp[ie] gelast, om quantiteyt kalk te branden, sullen de Koningen resp[e] moeten versorgen, dat sulx werd agtervolgt en dat deselve versamelt werde in een bequame schuure, die sij daartoe omtrent onse ronduijt sulle moeten maken, om deselve met gemak te kunnen weghalen; maar sal d'Ed. Komp[ie] aan de koningen, die tot 't kalk branden hun debvoir doen, voor elk last van 46 maten uytkeren 5 rd[s] ofte de waarde van dien in kleden, van welke beloning gem[te] koningen gehouden sullen wesen hare onderdanen, die den arbyd dog doen moeten, van deege te bedenken.

5.

De koningen van Saleyer sullen van nu voortaan besitten, gelyk altoos te voren op 't eyland van Saleyer beseten hebben, hare eygen negoryen, thuynen, landen, velden, jurisdictie etc[a], sonder dat den een den anderen daarin komt te verkorten ofte te benadeelen, maar wat belangt de Coningen in haar eygen persoon, die sullen met haar vrouwen en kinderen mogen [1]) wonen onder des Ed. Comps vastigheyt, om by voorvallende ongemacken als andersints altyt bij der hand te wesen. Des niet te min sullen se soo dikwyls mogen naar haar land en negoryen gaan als haar nodig dunkt, mits daarvan kennis doende aen den bevelhebber van de voors[e] vastigheijt.

6.

Ende dewyle dese vastigheyt daar alleen werd gehouden tot harer

---

1) Moeten (?)

bescherminge, soo sullen zij ook deselve moeten onderhouden, ende, indien 't d'Ed. Komp[ie] nodig dunkt, die moeten afbreken en op een ander plaats op 't selve eyland weder een nieuwe moeten oprigten, alles buyten verval en daaraan doen sodanige reparatie als bevonden werd te behoren.

7.

Desgelyx sullen de koningen van Saleyer te samen uyt moeten maken, by en omtrent ofte niet heel verre van de pagger voorn[t], soo veel bequaam land, thuynen en velden als de Nederlanders, die daar in besetting leggen, om iets te sayen of planten, sullen benodigen.

8.

Indien behalven 't canon ende schietgeweren, welke bereets aen d'Ed. Comp[ie] bennen overgelev[t], nog bevonden wierde onder dese ofte gene vande koningen eenige te berusten, die hy mogte terugge-houden ofte verborgen hebben, deselve sullen sonder eenig tegen-spreken als nog aan d'Ed. Comp[ie] moeten overgelevert werden, en sullen ook gene van de voors[e] koningen nu ofte naar desen eenig kanon ofte minder schietgeweren in haar huysen mogen opleggen, veel min gebruyken als met expres voorweten en kennis van d'Ed. Comp[ie].

9.

Bij overlyden van d'een of d'ander der Zaleyerse koningen en sal genen successeur in sijne plaatse geset mogen werden als met voor-weten en toestemminge van d'Ed. Comp[ie], opdat alsoo niemand in sijn goed regt en kome verkort te werden. Ende sullen derhalven de bevelhebberen der negorye, welkers koning te sterven komt, dadelyck aan den gebieder der Nederlanders bekent maken, wie de naaste is om in des overledens plaatse te succederen, opdat daarvan aan den h[r] President op Macasser advijs gegeven werden, sullende den genen die dan in d[e] plaatse gestelt werd, op den alcoran zynen eed moeten doen, om dat alles getrouwelyk te onderhouden.

10.

De koningen van Saleyer en sullen nergens vermogen te varen als onder passe van d'Ed. Comp[ie], die hun ten genoege verleend sullen werden naar Mangeray, Biema, Baly, Java en verder westwaard etc[a], maar niet verder om de Oost, gelyk als naar Timor, Solor en die bygelegen eylanden, veel min naar Ceram ende de Toucabessies eylanden, daar Binonko ook ondergerekent is; dan weder naar de

bogt van Bone tot naar Loeboe, voorts de Westkust van Celebes tot op 't Noordwesteynde toe, de cust van Borneo en weder vooral niet verder beoosten de hoek van Lassoe, als tot in de voors[e] bogt.

11.

Sy sullen ook niet vermogen, ymand wat natie het oog zy, gene uytgesondert, op haar land te ontfangen, of tenzij deselve passen komen verthonen van d'Ed. Komp[ie], maar de vaartuijgen komende van Loeboe en Bone, 't zy met rys off zagoe, sullen sonder passe aangenomen mogen werden voor d'eerste maal, welke men dan behoorlyck van passe versorgen sal, op datse daarna mede altoos gelijck andre met passe af en aanvaren.

12.

Ende opdat men op de vaart te beter letten en reguard nemen kan, soo sullen alle vaartuygen van buyten aankomende voor de vesting aanleggen, en diegene die ergens heen willen, selfs de Zaleyersen, ook daarvan afvaren.

13.

Omme voor jegelijk evenveel gerief te versorgen, sal mede onder de vastigh[t] een generale passer werden gehouden, daar alle d'andre negoryen haar gerief komen halen, over welke passer Comp[e] tolk Tambij 't opsigt sal hebben, daar de koningen ijmand van haarentwegen ook vermogen by te voegen.

14.

Alle ordinaris Comp[ie] munte en geld van silver sullen op Saleyer gangbaar sijn. Opdat dit dan te beter ingevoerd mag werden, beloven alle de Koningen bij bequame gelegenth[t] de Macassaarse masen [1]) af te setten en voor ongangbaar verclaren, want de gemene man met dat lompegeld dagelyx bedrogen werd.

15.

Indien d'Ed. Comp[ie] genegen word tot inkoop der Saleyers kleden, item ook van de slaven, die daar te koop mogten komen, soo en sullen de Zaleyers daarvan aen niemand anders vercoop mogen doen, mits dat d'Ed. Komp[ie] daarvoor betale sooveel als billick is.

16.

Soo en vermag ook niemand, die van buyten aankomt, eenige Cor-

---

1) Vgl. *Uytrekening*, bldz. 8.

mandelse, Bengaalse of Zouratse kleden etc[a] aan te brengen als alleen d'Ed. Comp[ie].

17.

Indien 't moge komen te gebeuren, dat op Zaleyer eenige handelaars met contrabande goederen aanquamen, ende dat den serg[t] van de vesting niet magtig en was om die vaartuijgen en volkeren te dwingen, soo sullen de naastgelegen koningen (des versogt werdende) daartoe alle hulpe en bystand bijbrengen, om sodanige onwillige te dwingen, voor welke moeyte de helpers sullen genieten de helft der waarde van de aengehaelde goederen.

18.

By aldien datter voor jegenwoordig op 't eyland Zaleyer eenige nagel ofte notebomen zijn ofte naar desen gevonden werden, daar van sullen de Koningen aanstonts aanwysinge doen om uijt te roeyen, sonder dat nimmer meer eene op 't gantsche eyland sal mogen aangeplant werden.

19.

Sooder eenig verschil tusschen de Koningen en Nederlanders voorvalt ofte so de Koningen dan wel ymant haarer onderdanen daarvan eenige overlast geschiet, dat hebben se aen de h[r] Presid[t] op Macasser bekent te maken en [1]) daarin versien en de schuldige na behoren af te straffen.

20.

Wanneer de Nederlanders ietwes naar Macasser aen de h[r] President hebben te laten weten, soo sullen de Koningen moeten versorgen, datter den souroan of tioel [2]) van Saleyer op dit eijland [3]) hetzy tot Bontheyn, Torate of Biera overgeset werde, om deselve brieven te bestellen.

21.

Soo ijmand van de Saleyerse koningen contrarie desen en synen gedanen eed ijdts quame by der hand te nemen, d'Ed. Komp[ie] te willen afvallen, die sullen de verdere koningen in't gemeen gesamentlykerhand als een vyand van 't gemenebeste aentasten en vermeesteren en aan handen van d'Ed. Comp[ie] overleveren om daarmede nevens synen aanhang naar vereysch van saken gehandeld te werden.

---

1) Om?
2) ?
3) Celebes.

22.

Ook sullen de coningen van Saleijer eens jaars, wanneer 't haar best gelegen comt, uijt midden van haar 3 coningen herwaarts aan desen Castele afsenden en aan den Heer Presid' alhier rapport van den Saleyersen staat te doen; en naar verrigting van sulx sal deselve vrijstaan wederom ten eersten naar hun land te mogen vertrekken.

23.

Voorts sullen de coningen van Saleyer besitten een volkomen ruste en vryh', en noyt of nimmermeer aen vrouwen, kinderen, vrinden, magen, slaven nog slavinnen, mitsgaders ook aan haren godsdienst beschadigt werden in generhande manieren, in welke vryh' altoos door d'Ed. Comp'e sullen werden geprotegeert en voor alle andre overlast werden beschermt.

Ten laesten, naardemael de koningen van Saleyer gesamentlyk nu jongst in de maand Juny haar seer tegen d'Ed. Comp'e hebben komen te vergrijpen, met een ander h' te willen soeken, d'onse aldaar de mondspyse te onthouden, haar selven met paggers sonder voorweet te doen te versterken en andre onhebbelykheden meer, soodat d'Ed. Comp'e met goed regt de voors. Koningen voor vyanden soude hebben komen verclaren, soo ist egter sulx dat den agtb' Raad alhier naar haar gewone discretie het begane misslag geheel en al niet meer willen gedenken, mits dat gem'e koningen derwegen ook vergiffenisse sullen versoeken aan haar WelEd. heer den gouv' generael ende heren Raden van India ende haar ook wijders dienaangaande onderwerpen alle sodanige peenen als gem'e haar Ed' derwegen sullen goedvinden, gemelte koningen op te leggen. Ook insgelyx int reguard wat aangaat den koning van Ternaten, dog belooft den agtb. raat deses Casteels op 't versoek van voors' koningen derwegens in haar faveur aan geciteerde Hoge Regeringe van India te schryven. Onderstond: naar gedane collatie accorderende bevonden in't Casteel Rotterdam op Macasser den 16 October 1675. Was getekent **Willem Basting,** Secretaris.

AANHANGSEL.

CXCIII. AMBON—BANDA.

30 November 1650.

Op bldz. 5, noot 2), dient achter „bldz. 167, v." bijgevoegd te worden: „en op 's Landsarchief te Batavia".

CXCIV. KUST VAN KOROMANDEL.

1 Maart 1651.

Op bldz. 8, noot 1), moet worden bijgevoegd: „Oók op 's Landsarchief te Batavia".

CXCIX. BASRA.

9 Mei—17 Augustus 1651.

Over Dirk Sarcerius enz. zie men nog Hotz' uitgave van het *Journaal van .... Joan Cunaeus* (Amsterdam, 1908), Register enz.

Bldz. 20 r. 7 v. b. leze men „Boudaens" in plaats van „Boudaen".

CC. KUST VAN KOROMANDEL.

17 Mei 1651.

Bldz. 25, noot 1). In Contractboek-Zeeland IV, is nog een uittreksel opgenomen. Een volledig exemplaar komt ook voor op het Landsarchief te Batavia.

Bldz. 27, noot 1). Bijvoegen: „Oók op het Landsarchief te Batavia".

Bldz. 29, noot 2). Bijvoegen: „Oók op het Landsarchief te Batavia".

---

[1]) Niet-zinstorende drukfouten zijn in dit Aanhangsel niet opgenomen. Fouten in persoons- en plaatsnamen enz. zijn, indien noodig, verbeterd in de Registers.

CCII. PERZIE.

Tusschen 17 September en 16 October 1651.

Bldz. 32, noot 1). Hier moet bijgevoegd worden: „Oók in Contractboek-Amsterdam, III" en in gewijzigde lezing bij Hotz, *Cunaeus*, bldz. 20, v.

CCIII. QUINAM EN TSJANIPA.

9 December 1651.

bldz. 33. Vgl. nog *Dagh-Register 1653*, bldz. 28—32.

CCV. PERZIE.

22 Maart, 13 April 1652.

Bldz. 43 in den datum moet **13 April** veranderd worden in: **„Mei".**

Bldz. 43, noot 1). Bijvoegen: „Oók hij Hotz, *Cunaeus*, bldz. 155, v.v., die op enkele plaatsen een betere lezing en tal van verklaringen van woorden en uitdrukkingen bevat, waarnaar ik hier verwijs.

Bldz. 43 aan het slot der toelichting voege: Vgl. Hotz, *Cunaeus*, passim; in regel 4 der toelichting moet achter „22 Maart" ingevoegd worden: „1652".

Bldz. 44, noot 5). Het vraagteeken kan vervallen.

Bldz. 45, noot 1). Hier bijvoegen: „Oók te vinden bij Hotz, *Cunaeus*, bldz. 202, v.v., die op enkele plaatsen een betere lezing geeft.

Bldz. 45, noot 3). Bij nadere lezing bleek mij de tekst zeer wel te begrijpen.

Bldz. 46, noot 4) en 6) kunnen de vraagteekens vervallen.

Bldz. 48, noot 1). Bijvoegen: „Oók (in gewijzigde lezing) bij Hotz, *Cunaeus*, bldz. 261, v.

Bldz. 49, noot 1). Bijvoegen: „Zie óók Hotz, *Cunaeus*, bldz. 262.

Bldz. 49, noot 4). In plaats van „Rijk-Canellier" leze men: „Rijx-Cancelier".

Bldz. 50, noot 1). Bijvoegen: „Oók bij Hotz, *Cunaeus*, bldz. 263 (in gewijzigde lezing".

Aan Cunaeus bij zijne onderhandelingen werden behalve de in CCV opgenomen stukken alsnog ter hand gesteld eenige documenten, o.a. d.d. 6 Mei 1652.

„antwoorden bij den vertrouder van 't rijk Galipha sulthan op d'articulen bij d'heer ambassadeur d'eerste maal in de coninklijke vergadering ingegeven." [1])

Ik ontleen daaraan nog het volgende:

„Geeft alle uw oude commandementen over en men sal die nieuwelijx confirmeren.

U begeerte sal hiervan in u commandementen bevestigt werden. Hiervan sal men u een perticulier commandement besorgen."

Verder de volgende „commandementen" van Mei 1652. [2])

I.

Translaat commandement op 't versoek van den Edele heer ambassadeur Joan Cunaeus door den Conink Abas, wegens dat geene Nederlanders in eenige syner coninclyke placcaten sullen begrepen syn, tensy daarinne expres werden genoumt, verleent.

't Gebodt des Conincx is, dat, gelyk den doorlugtigsten en edelsten heer onder syns gelyke Joan Cunaeus, ambassadeur van den hogen en groten Conink (!) van Hollant ons heeft versocht, de coopmanschappen, die uyt de landen van India en andere plaetsen sullen aanbrengen in 't coningryk van Persia, alle in 't gesegde ryk sullen vercogt en 't provenu besteet werden ende de gouverneurs off coopluyden van alle gesegde plaetsen, waar 't zy, hun om geene onse ordonnantie en sulle beletten off verhinderen. Daaromme den gesegden ambassadeur geëert werdende met de coninklyke gonsten, ordonneren en bevelen, dat alle de gouverneurs ende coopluyden van 't gantsche ryk om geene orders off ordonnantiën, die hebben gegeven en waarinne deselve natie niet expres en is begrepen, niemant haer yets vordere off eenige hindernisse doe, noch yemant seinde om haar yets te eyschen, maar dat men sigh verpligt houde deselve alle eer, behulp en vruntschappen te thonen, waarvan den heer Thomas Couly Sulthan, gouverneur van Bandhaar Abassi, siende dit ons gebieden, den onwetende niet te maeken heeft. Geschreven in de maant Sjammady el avel des jaars 1062, by ons in de maant Meyo 1652.

---

[1]) Uit Hotz, *Cunaeus*, bldz. 248.

[2]) Overgenomen uit Hotz, *Cunaeus*, bldz. 265, v.v.

Op den dosse staat: achtervolgende 't gebieden onses seer machtigen Conincx en daaruyt gegeven antwoorden door Syn Hoogheyt den doorluchtigen hooggeleerden heer Navaap op des ambassadeurs articulen, is dit soo geschreven. Ende daar onder staat in swarten inct gedruckt: Galipha Sulthan, Vertrouder van 't ryk.

II.

Translaat commandement op 't versoek van den heer ambassadeur de heer Joan Cunaeus wegens den onbecommerden handel door 't gehele ryk, buyten de zyde, door den Conink Abas verleent.

Het gebieden des Conincx zy, dat, gelyk den edelsten en doorlugtigsten heer onder syns gelyke Joan Cunaeus, ambassadeur van den hogen ende groten Coninc (!) van Hollant heeft versocht, de coopmanschappen, die uyt Indiën en andere landen by de Nederlanderen in Persia sullen gevoert, hier in 't ryk moeten vercocht werden ende de coopmanschappen, die weder sullen van noden hebben om naar haar lant te brengen (buyten de zyde, die se van den Conink ende niemant anders handelen mogen) niemant hun deswegen eenige hindernisse mag doen. 't Welk niet hebbende willen weygeren, soo is 't dat, uyt coninklyke gonsten tot den ambassadeur, bevelen by desen de grote, gouverneurs en regters van 't Coningryk, in wat plaatse die natie sal gaen handelen, niemant hun 't selve en belette, maar laten deselve vercopen en copen naar haar welgevallen, de zyde alleen uytgesondert, die alleen maar van den Conink gehouden syn aan te nemen, 't welk yder heeft naar te comen, hun in geenen deele tegen synde, maar als verpligt wesende alle eer, hulpe en vruntschap bewyse sonder deselve eenigh ongelyk tegen dit commandement en reden te doen, daarvan, als 's Conincx volmagtight begeren synde, geen ignorantie praetenderet. Geschreven in de maant Sjammedy el avel 1062 off Meyo 1652.

Op den dosse staadt als op 't voorgaande, en daar onder in swarten inct gedruct: Galipha Sulthan, Vertrouder van 't ryck.

III.

Translaat commandement wegens 't altydt duren der commandementen, sonder dat juyst de namen der bevelhebberen daarinne behoeven genoemt, op 't versoeck van den ambassadeur d'Edele heer Joan Cunaeus door den Conink Abas verleent.

't Coninglyk gebodt is, dat de groten, de gouverneurs, visiers, mindere amptenaren ende wegbevryders van 't gantsche ryk weten, dat den doorlugtigsten edelsten heer Joan Cunaeus, ambassadeur van den groot en magtigen Coninck (!) van Hollant heeft versocht, de commandementen, die reeds gegeven syn en noch gegeven sullen werden op den naam der Nederlantsche capiteynen voor den handel van gesegden groten Coninck, deselve, onaengesien de gouverneurs, sulthans off capiteinen verandert off gestorven waren, ende de commandementen niet juyst op haer eyge name luyden, altydt goet en van waarde moge blyven, opdat het doen (gelyk anders ligt konde gebeuren) van voorschreven natie niet verhindert werde, maar syluyden even vry haar handelinghe dryven. Soo is 't, dat daaromme ordonneren, bevelen en belasten, dat van weerzyde de gegeve commandementen altydt ende altoos voor goet houden sonder yets daar tegen te seggen, mitsgaders de groten, gouverneurs, visiers, mindere amptenaers ende weghbevryders van 't geheele ryk, alle eere, hulp en vruntschap aan 't volk van dien groten Coninck bewysen ende de conditien en articulen, die in alle commandementen staan begrepen, dat men die voor goet ende bestendigh achtervolge en den inhout gehoorsame. 't Welk souverain en opperheerschent bevelende, ook begeere daarvan niemant sigh oncundigh houde. Geschreven in de maant Sjammady el avel 1062, by ons Meyo anno 1652.

Op den dosse staet als voren, en mede daerondre in swarten inct gedruct: Galipha Sulthan, Vertrouder van 't Ryk.

CCVII. KUST VAN KOROMANDEL.

28 Juli 1652.

Bldz. 53, noot 2), bijvoegen: „ook in het Landsarchief te Batavia".

CCVIIa. MATARAM.

November (?) 1652. [1])

De overeenkomst met Mataram van 24 September 1646 (*Corp. Dipl.*, I, bldz. 483, v.v.) werd „devotelijk" door beide partijen nagekomen. De verhouding bleef in de eerste jaren goed en wederzijdsch werden gezanten gezonden om de vriendschap te onderhouden. Vermoedelijk ook om poolshoogte te nemen van de toestanden in het wederzijdsch gebied en moeilijkheden uit den weg te ruimen. Zóó werd den 18 September 1652 Rijklof van Goens — hij deed dit niet voor de eerste maal — in commissie tot den Soesoehoenan gezonden. Dit gezantschap keerde 24 November in Batavia terug en het was van Goens gelukt, na veel moeite en met veel stuurmanskunst een nadere overeenkomst met den Vorst te sluiten. (De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. XLV, v.v. en de daar vermelde litteratuur).

Ende om in aenstaende alle oorsaeck van te duchten haperingen uyt den wech te ruymen, soo had de Ed. van Goens, ter audientie geadmitteerd synde, eenige poincten voorgestelt, om daerop des Conincx verklaringe ende toestaen te hebben, opdat voortaen mochten weten, waerna ons te reguleren, namentlyck:

Ten eerste: aengaende de rivier van **Crawan,** die altyd gehouden is voor de limietscheidinge tusschen het land **Jacatra** ende dat van de **Mattaram,** dat ons vry sal staen t'allen tyde in deselve te komen visschen, bamboesen, timmer- en brandhout te halen en uyt te voeren sonder eenig gerechticheyt te betalen, na ons gelieven en dat wy het lant aen de westzyde van deselve gelegen, sullen gebruicken als ons eigen land, sonder tegenseggen van de syne, aen de ander cant morerende;

Ten tweede, dat alle inwoonderen van Batavia vryen handel in syne landen ende havens sullen hebben, gelyck de syne op Batavia genieten, ende dat de schepen, die aldaer om hare ladinge sullen comen, daerin niet sullen worden belet, gelyck 't sedert eenigen tyt herwaerts door syne Gouverneurs der benedenlanden tot groote schade van de Comp. was geschiet;

Ten derde, dat wy op **Japara** t'allen tyde rys ende houtwercken

---

[1]) Overgenomen uit De Jonge, *Opkomst*, VI, bldz. 31, v.v. Ook thans schijnt de overeenkomst niet schriftelijk te zijn opgemaakt. Trouwens nergens trof ik een exemplaar aan. De hier opnieuw gepubliceerde „poincten" heeft De Jonge overgenomen uit de Generale Missive van 31 Januari 1653. Zelf geeft hij nog (bldz. XLVIII) een transcriptie van de overeenkomst. Deze schijnt vastgesteld te zijn in de laatste dagen van Van Goens verblijf in Mataram: dus in November.

sullen mogen vergaderen, om tegen de comste der schepen gereet te hebben en te versenden na geliefte, sonder daerin mede van ymandt verhindert te worden of dat den resident op Japara eens vooral licentie sal syn gegeven, om na boven te reysen ende syne clachten ten hove te mogen doen, alles onvermindert de articulen voor desen tusschen ons en hem gemaect, alle welcke poincten sonder veel haperingh toegestaen heeft, als eenelyck aengaende den vryen handel der ingesetenen van Batavia, daer beswaerlyk toe wilde verstaen, also hy dien handel gaerne aen sich selven gehouden had, om den rys en de houtwerken, voor Batavia nodich, aen de Comp. te leveren, tot seeckeren gesetten prys, dat gansch ondienstlich soude syn, om de fastidien die daer doorgaens uyt souden ontstaen.

CCVIII. ARAKAN.

22 Maart 1653.

Bldz. 54, noot 4). Oók op het Landsarchief te Batavia.

CCX. BIJAPOER—VENGURLA.

8 Mei 1653.

Bldz. 65 noot 4). Oók te Batavia.

CCXI. BIJAPOER—VENGURLA.

6 Juli 1653.

Bldz. 67, noot 1). Oók te Batavia.

CCXI. BIJAPOER—VENGURLA.

6 Juli 1653.

Bldz. 68, De noot 5) achter sarsamatas moet zijn 3).

Bldz. 69, noot 1). In de „Verbalen"-Nederburgh staat achter den titel „aangekomen 28 Julij".

CCXIV. BIJAPOER—VENGURLA.

26 April 1655.

Bldz. 73, noot 2). Oók te Batavia.

CCXV. SOLOR EN TIMOR.

2 Juli 1655.

Bldz. 75, noot 8). Invoegen: „vgl. de lijst bij Veth, *Timor*, Gids, 1855, bldz. 698, noot 2) en 699, noot 1) en 2)".

CCXVIII. CEILON.

11 Mei 1656.

Bldz. 84, Inleiding r. 3 is weggevallen: „gesloten".

Aan het slot der Inleiding voege men toe: „en M. A. H. Fitzler: *O cerco de Columbo .... 1652—1656* (Coimbra, 1928)".

Bldz. 84, noot 3). Hieraan toevoegen: „en in *Overgekomen brieven en papieren 1656 I, vervolg*", benevens in het Landsarchief te Batavia.

Bldz. 86, art. 5 jo. bldz. 90 en 91. Een artikel van Fred. Oudschans Dentz, getiteld: *In het voetspoor der Vaderen* (*N. Rott. Courant 29 Januari 1928*) geeft art. 5 onjuist weer.

Bldz. 87, noot 7) kan wegvallen. De tekst loopt goed, als weggelaten wordt de komma achter „werden".

CCCIII. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

10 Februari 1658.

Bldz. 113, noot 3): Oók in Contractboek-Zeeland IV en in het Landsarchief te Batavia.

CCCIV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

24 Februari 1658.

Bldz. 115, noot 1). Oók te Batavia.

CCXXV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

26 April 1658.

Bldz. 116, noot 1). Ook te Batavia.

Bldz. 116, noot 2) bijvoegen: „De verbalen-Nederburgh noemen hem: „de Paiva Cintael".

CCXXVI. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

23 Juni 1658.

Bldz. 117 in de Inleiding moet gelezen worden: „met alle haer afgoderijen" in plaats van „niet".

Bldz. 117, noot 4). Het volledig contract komt ook voor op het Landsarchief te Batavia.

CCXXVIII. KAAP DE GOEDE HOOP.

5 Juli 1658.

Bldz. 121. Het nummer CCXXVIII is onjuist. Moet zijn **CCXXVII.**

Bldz. 121 r. 17 der Inleiding: „Koopmans" is een drukfout voor „Kaapmans".

CCXXVIII. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

23/29 Juli 1658.

Bldz. 123, noot 3). Oók te Batavia.

CCXXIX. KUST VAN KOROMANDEL.

15 September 1658.

Bldz. 128, noot 1) bijvoegen: „misschien: silvere caul".

Bldz. 128, noot 2): „boodschappen" is een drukfout voor „boodschappers".

CCXXX. FORMOSA.

23 September 1658.

Bldz. 128, r. 3 der Inleiding: voor „geheel op zich" leze men „geheel op zich zelf".

CCXXXIII. KUST VAN KOROMANDEL.

24 December 1658.

Bldz. 137, noot 4). Ook in Contractboek-Zeeland IV, in twee exemplaren.

Bldz. 138, al. 4. In het Contractboek-Zeeland IV luiden sommige plaatsnamen anders nl. Poetoea (Poetoer), Moeton (Moetous), Poowalackery (Parwalachery), Anthonypette, Corrivepongere, Alingiem-angelam, Manchieole (Imam Chuola), (Sangemangelam), Maittymangelom (Niritty Mangelam), (Nariangalij).

Bldz. 138, al. 6: In Zeeland is hierbij gevoegd een noot: „Die dit voorregt niet hebben, verliezen bij schipbreuk, ja de grond maar rakende, alles en 't volk moet in de ketting, zelfs is dan ook verbeurd 't bevorens geloste, al was 't 7/8 van de lading".

CCXXXIV. KUST VAN MALABAAR.

7 Januari 1659.

Bldz. 141, noot 2). „Blijkbaar" moet wegvallen. In het exemplaar in Contractboek III is het nummer 9 wel ingevoegd.

CCXXXVII. FORMOSA.

4 Mei 1659.

Bldz. 149, noot 1). Oók te Batavia.

CCXXXVIII. ATJEH.

20 Juni 1659.

Bldz. 151, noot 3). Bijvoegen: Ook in het Landsarchief te Batavia.

Bldz. 155, noot 3). Ik heb mij hier vergist. De bekrachtiging door de Sultan is wel degelijk in het Contractboek opgenomen en volgt hier:

Op 't Landsarchief te Batavia berust een „finaal accoord met de Koninginne van (Achin) door de gesanten van dat rijk Jacob Keijser en Balthasar Bort gesloten, 1660". In de Verbalen—Nederburgh luidt de titel: „Accoord van vrede door Atchin geconcedeert aan den G. G. van India op de propositien van 20 Juni 1659 in 't Casteel Batavia".

Aetchin jnt jaer 1070 [1]) van de Nabij [2]) Mahomet, op Dinsdagh den 6e dagh van de 3e maent, dan Magat Moeda Lella braght tot een teeken een suwassen [3]) mes neffens den boejangh Khajaloela ende den boejangh Dendany, rapporteerende de ordre van Hr. Maijt aen kaely Malikilitdill, oranghkaija Maharadia Syry Maradia, oranghcaija Laxamana, orangh Paduca touwan, orangkaya Radia bhandara, oranghkaija Paduck Magat, oranghkya Maharadia Lella, orangcaya radia Oedana Lella, oranghkaija paducca Sirinara, oranghcaya maharadia Siry Indra, oranghaija radia Makoeta, oranghcaija Paduck radia, oranghkaija Bhandara moeda, radia Lella Wangsa, paducca Mahamentrij siry Retna Pardana ende andere groote persoonen; dat met godts hullpe wij veraccordeerdt zijn ende den vrede gesloten is tusschen de Aetchinders ende de Hollanders, opdat die nae desen niet werdt verbrocken.

Voorts ['t] gene den gouverneur generael Joan Maetsuijker heefft geeijscht, hebben aen haer Maijt Tchitra Siry Bidie Nidra Chitra Siry Nara Wangsa commandeur Jacob Keyzer ende den commandeur Ballthasar Bordt aengedient.

Eerstelijck vergeefft het landt van **Peragh** ende den bhandhara padika Siery Maradia; laet hem niet nae Aetchin opcomen ende Haer Maijt vergeefft alle zijne missdaden ende staet toe, dat den bhandara in Peragh soude blijven ende omter (?). Den Generael sall de command' Jacob Keijser en Ballthasar Bordt mede versoeken te pardonneren alle zijne missdaden ende hem te laten blijven bhandahra in Peragh. Den sabandaer, die tot een mantry off groodt persoon geworden is in Peragh, en Sidria (?) willen wij nae Aetchin ontbieden, om hem te straffen, maer versoghten om vergiffenisse en presenteeren 50 bhaer thin tot volldoeningh van 's Compe middelen,

1) Loopt van 18 September 1659 tot 5 September 1660. Dit klopt niet met den datum 5 October 1659.

2) Profeet.

3) Soewisa = spinsbek.

die in Peragh gerooflt zijn, die den command^r Ballthasar Bordt heefft ontfangen. Ende den prijs van thin sall binnen Peragh gestellt worden tot 30 R^a de bhaer tot dat de Comp^e middelen, bedragende ter somme van 44000 R^a, volldaen; ende als desellve vereffent zullen zijn, sall wederom de prijs van thin op de oude voedt gestellt werden jegens 31¼ R^a p^r bhaer. Ende sullen geen ander coopluyden in Peragh handelen; aengaende het thin dat alldaer jaerlijx vallt, sall in twee verdeellt werden, d'een helfft voor de Aetchinders en de d'ander helfft voor de Hollanders en als wanneer thin in de vaertuijgen van de Aetchind^rs offte Hollanders geladen wordt, dan sullen een van de Aetchinders en een van de Hollanders hun volk daertoe stellen om in desellve vaertuijgen toe te sien, op dat ider de gereghte helfft magh behouden. De gereghtigheden off thollen van de Hollanders in Peragh blijven even als voor desen is geweest; laet daer in geen veranderingh comen en de ordre van Haer Maij^t is vergunt aen den generael Joan Maetsuijker, alles volgens zijn begeerte.

Ten anderen vergeefft het landt van Priaman, Bhand^r kaliffa off Tiko en Sillida; de begeerte van den Generael is, vergoedingh te hebben van 's Comp^e middelen die op de drie voorschreven plaetsen gerooflt zijn. Haer Maij^t ordineert deselve in handen van den Command^r Jacob Keijzer wederom te restitueeren ende zoo der iets mancqueert tot de somma van 49518¼ R^a, sall moeten affgetrocken worden ende mind^r prijs van de peper van alle de onderdanen van desellve plaetsen, op ieder bhaer een R^a minder, ende als wanneer de voorschreven Comp^e middelen vereffent sullen zijn, soo sall den peper wed^r op vorige prijs gestelt werden. Den Gener^l versoekt aen Haer Maij^t, datter geen and^r coopluijden op de voorschreven plaetsen sullen mogen handelen als eenelijck de Aetchinders ende de Hollanders ende in gevall ander coopluijden op deselve plaetsen comen te handelen, zall vrij staen aen de Hollanders, haer^l t sellve te beletten met minne offte gewelt, sonder dat de vrede tusschen Aetchin daer met verbrooken sall werden.

Ende staet Haer Maij^t toe, een schip jaerlijx thollvrij van 1200 bhaer volgens t gebruijck van j^r 1048 [1]) naer haer reecqeningh ende begeerdt de thollen met swaert R^a te betalen, so der Spaense R^a mancqueeren, naer dat het haer sall gelieven, maert moedt goed gelt zijn; t geene den gener^l Joan Maetzuijker versoek, staen wij alles toe.

Voordts versoekt aen Haer Maij^t een logie binnen Aetchin te

---

1) 15 Mei 1638—3 Mei 1639.

mogen maeken op desellve plaets, die den Command[r] Schouten voor desen versoght heefft int jaer 1066 [1]) ende begeerdt mede een logie in Peragh te maeken aen de revier kandt. Ende als mede begeerdt wegens t reght doen in Peragh, op Priaman, Band[r] Kaliffa offte Tieko ende Sillida, zoo eenige Holland[r] quam te misdoen tegens de inwoonderen als ook desellve inwoonderen tegens d'Hollanders, soo sall vrij staen, den sullthan van Peragh ende alle de panglimas van de Wesstcust die te mogen straffen met zodanigh goedt reght als daertoe staet ende zoo zij daer toe niet conden verstaen, sullen in goeden versekeringh naer Aetchin gesonden worden om door Haer Maij[t] nae reght te laten straffen ende de Hollanders zullen t zij nae Malacca offte nae Batavia gebragt werden om door den gener[l] Joan Maetsuijker te laten straffen, op dat magh strecken tot een spiegell van andere. Ende begeerdt ook alle negotianten van bovenswints, als Suratta, Cust Cormandell, Bengala, Mallebaer, Arrakan, Pegou, Engellsen ende Deenen etc[a], dat die eenelijck maer op Aetchin sullen mogen handelen ende de lieden van benedenswints als die van Johor, Pattany, Indragiry, Jamby, China, Java, Siam, Cambodia ende Maccasar hare coopluijden en sullen niet vermogen op de voornoemde plaetsen te gaen handelen maer eenelijck ook op Aetchin.

Eijndight hier mede alle de conditiën op Sondagh den 10[en] dagh van de 3[e] maent ten tijde als wanneer de commandeur Jacob Keijser ende Balthasar Bordt neffens den Engellsche coopman Cartijs [2]) getracteert werden met vreuden ende dat met geluijt van verscheijde spellen in de thuijn gem[t] Lalalale, [3]) als de son ende maen sullen schijnen, tusschen de Hollanders ende Aetchinders hare opreghte en suijver genegentheijt ende d'Engellsen zijn mede met opreghtigh[t] genegen tot Haer Maij[t].

CCXXXIX. BANTAM.

10 Juli 1659.

Bldz. 155, noot 4). Oók te Batavia.

---

[1]) October 1655—19 October 1656.

[2]) ?

[3]) ?

CCXL. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

24 April 1660.

Bldz. 161, noot 1). Oók in Contractboek-Zeeland IV, met enkele kleine verschillen.

Bldz. 162, noot 4). In Zeeland IV: „Zittera, Sourouwaaij C. Renammadon".

Bldz. 162, noot 5) kan wegvallen.

Bldz. 163. In Zeeland IV volgt als slot: „Ter zijden stond: hieraan hebben gehegt een translaat na het omstaande gemaakt met de vertaling des habanders (Hollanders?) door Joan en Sec' van Weerden. Beginnende nader translaat. — 't Voorschreven accordeert met het ingebragte translaat van François Montanier. Gale den 15 May 1660. (Was geteekent) Lucas van Waerden, Sec' der Commissie. (Onderstond) accordeert (was geteekend) T. J. Billing. E. g. klerk. Accordeert A. Bock, E. g. klerk.

CCXLIII. MAKASSAR.

19 Augustus 1660.

Bldz. 168, noot 2). Oók te Batavia.

CCXLIV. MAKASSAR.

2 December 1660.

Bldz. 177, noot 3). Oók te Batavia.

CCXLVII. AMBON.

10 Februari 1661.

Bldz. 182, noot 2). Oók te Batavia.

CCXLVIII. BANDJERMASIN.

16 Mei 1661.

Bldz. 186, noot 7. Vóór „Inleiding" moet ingevoegd worden „Algemeene".

CCL. KUST VAN KOROMANDEL.

5 Januari 1662.

Bldz. 190, noot 1). Oók te Batavia en in eenigszins gewijzigden vorm in Contractboek-Zeeland IV, in twee exemplaren. Hieruit blijkt, dat de datum van dit caul is 26 December 1661. Een ander stuk, in twee exemplaren in Zeeland IV, draagt den datum „op den 7e November 1661 tot Pallecatta ontvangen". Dit bevat slechts enkele der punten in het hier opgenomen caul genoemd. Misschien is het een voorstel van de zijde van Tanjore.

CCLII. FORMOSA.

1 Februari 1662.

Bldz. 194, noot 2). — Oók te Batavia.

Bldz. 198, regel 1 van art. 18: „mits verstanden" is natuurlijk een schrijffout voor „misverstanden".

CCLIII. KUST VAN MALABAAR.

7 Maart 1662.

Bldz. 199, noot 1). De Verbalen-Nederburgh hebben als datum: 2 Maart.

CCLV. KUST VAN MALABAAR.

31 Maart 1662.

Bldz. 204, noot 1). Oók in Contractboek-Amsterdam, III (hierin wordt Kalare, aan het slot, gespeld Calave; wordt de „ragiadoor van Bayittepulle" genaamd: „Consiewetry Canakapulle", wordt gesproken van Matandepulle en van Montanier.

CCLVIII. SOLOR EN TIMOR.

27 Juli 1662.

Bldz. 213, noot 5). „Leson" is waarschijnlijk een schrijffout voor „Lefou" (Lifou). Noot 3). Na Dela invoegen: „of voor Dengka".

Bldz. 214, noot 4). Invoegen: „of Dooh, ten Zw. van Roti".

Bldz. 214, noot 5). „Corbafo aan de N-Kust van Roti?"

CCLX. RIJK VAN DE GROOT-MOGOLS—BENGALEN.

29 October 1662.

Bldz. 219, slot. Vgl. hierbij Valentijn IV, 2 (*Groote Mogols*), bldz. 164 v.v.

CCLXI. RIJK VAN DE GROOTE MOGOLS.

29 October—1 November 1662.

Bldz. 221, noot 1). Is een vraagteeken weggevallen.

CCCLXII. KUST VAN MALABAAR.

4 Januari 1663.

Bldz. 226, noot 1). In de Verbalen-Nederburgh is dit stuk omschreven als: „Secretariëel declaratoir voor Lucas van Waarden gepasseert door den Angie caimaal van Cochim".

CCLXIV. KUST VAN MALABAAR.

Januari 1663.

Bldz. 229, noot 4) moet slaan op „Naijkewittij" (r. 12 v. boven) en achter „Panicol" (r. 14) moet staan 2).

CCLXXI. KUST VAN MALABAAR.

1 Maart 1663.

Bldz. 239, noot 2). Oók in Contractboek-Amsterdam III.

CCLXXII. KUST VAN MALABAAR.

14 Maart 1663.

Bldz. 240, noot 2). Oók in Contractboek III.

Bldz. 242, noot 2). Contractboek III heeft dan ook: „Bartholomeus Vaas, lingoa".

CCLXXIII. KUST VAN MALABAAR.

20 Maart 1663.

Bldz. 242, noot 3). Oók in Contractboek III.
Bldz. 243, noot 1). Contractboek III heeft „Benerentij".

CCLXXV. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

27 Juli 1663.

Bldz. 251, noot 2). Oók bij De Leeuw, *Painansch Contract*, bldz. 87, v.v.

Bldz. 252, noot 1). In Mei 1662 was door Groenewegen een „provisioneel contract met die van Songypagou aangegaan". (Te vinden in *Dagh-Register 1663*, bldz. 88, v. Oók bij De Leeuw, *Painansch contract*, bldz. 85, v. — Wegens het geheél voorloopig karakter heb ik het stuk niet opgenomen.

L. C. Westenenk in zijne *Memorie van Overgave .... Benkoelen*, bldz. 44, enz. maakt zich toch wel wat heel summier af van wat hij noemt „Geschiedenis van Benkoelen".

CCLXXVI. KUST VAN KOROMANDEL—GOLKONDA.

22 September 1663.

Bldz. 256, noot 1). Oók te Batavia. Hoe slordig de afschrijvers van de toch een eenigszins authentiek karakter dragende documenten hebben gewerkt, moge blijken uit den titel van het exemplaar te Batavia: „Caul door Ibrahim beecq dienaer van Simplepette verleend" enz. In de Verbalen-Nederburgh luidt het „Caul van Ebrahim Beecqauwel, dienaer" enz. Hier is althans het „auweldaer" een beetje behouden gebleven.

CCLXXIX. KUST VAN MALABAAR.

7 Februari 1664.

Bldz. 261, noot 2). Oók in Batavia.

CCLXXX. KUST VAN MALABAAR.

11 Februari 1664.

Bldz. 263, noot 3). Oók te Batavia.

CLLXXXI. KUST VAN MALABAAR.

25 Februari 1664.

Bldz. 267, noot 1). Oók in Contractboek-Amsterdam IV en te Batavia.

CCLXXXII. KUST VAN MALABAAR.

29 Februari—2 Maart 1664.

Bldz. 270, noot 1). Oók te Batavia.

CCLXXXIII. BANDA.

6 Maart 1664.

Bldz. 272, noot 1). Oók te Batavia.

CCLXXXIV. BANDA.

30 Maart 1664.

Bldz. 273, noot 1). Oók te Batavia.

CCLXXXV. BANDA.

3 Juli 1664.

Bldz. 275, noot 6). Oók te Batavia.

CCLXXXIX. KUST VAN MALABAAR.

16 Juni—1 October 1664.

Bldz. 287, noot 3). Oók te Batavia.

CCXC. INDRAGIRI.

28 October 1664.

Bldz. 291, noot 5). Oók te Batavia.

CCXCII. KUST VAN KOROMANDEL.

19 Januari 1665.

Bldz. 301, noot 1). Oók te Batavia.

CCXCIV. KAMBODJA.

1 Februari 1665.

Bldz. 313, slot. Het traktaat is te Batavia „g'approbeert" den 17 April 1665 (*Realia*, I, bldz. 315).

CCXCIX. KUST VAN MALABAAR.

12 Maart 1665.

Bldz. 317 noot 1). Oók te Batavia.

CCC. BANDA.

25, 26 Maart 1665.

Bldz. 320, noot 5). Oók te Batavia.

CCCI. KUST VAN MALABAAR.

25 April 1665.

Bldz. 323, noot 2). Oók te Batavia.

CCCII. KUST VAN KOROMANDEL—GOLKONDA.

Mei ? 1665.

Bldz. 328, noot 5). Over Frederik Bruyn (Braim) zie men nog Valentijn, V, 1 (*Choromandel*), bldz. 63.

CCCIII. BANDA.

11 Juli—4 Augustus 1665.

Bldz. 331, noot 5) bijvoegen: „Zie, Veth, II, bldz. 345, s.v. Letti".

CCCIV. BANDA.

10 December 1665.

Bldz. 333, noot 2): Verbalen-Nederburgh hebben foutief als datum: 10 October.

CCCV. KUST VAN KOROMANDEL.

23 Februari 1666.

Bldz. 334, noot 2). Oók te Batavia, met den datum 23 Februari 1666. Vgl. nog hierna, stuk 11 September 1674. De Verbalen-Nederburgh stellen zoowel het caul als de ola op 1665 (23 Februari).

Bldz. 335, noot 4) „waniere", waarschijnlijk een schrijffout voor „maniere". Verdam, bldz. 346: Maniere = gewoonte, zede.

CCCVI. MALAKA—SIAM.

1666 (?)

Bldz. 336, noot 3). In het Landsarchief berust ook een exemplaar dat den datum draagt: „12 Maart 1666". Deze datum ook in de Verbalen-Nederburgh.

CCCX. MAKASSAR.

4 Januari 1667.

Bldz. 346, noot 2). Oók te Batavia.

CCCXII. MAKASSAR.

29 Maart 1667.

Bldz. 354, noot 2). Oók te Batavia.

CCCXV. BOETON.

25 Juni 1667.

Bldz. 363, noot 2). Oók te Batavia. Daar komt ook voor een contract met Boeton van 31 Januari 1667. Vgl. noot 1) van bldz. 364.

CCCXVII. MAKASSAR.

18 November 1667.

Bldz. 370, noot 6). Oók te Batavia.

Bldz. 372, noot 2). Later is mij gebleken, dat deze ligging volkomen bekend is.

CCCXVIII. MAKASSAR.

9—31 Maart 1668.

Bldz. 380, noot 2). Oók te Batavia.

CCCXIX. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

29 April 1668.

Bldz. 383, noot 3). Oók te Batavia.

CCXX. BANDA.

16 Mei 1668.

Bldz. 390, achter de inleiding: „Men vergelijke hierbij Johan Thijssen, *Journael* (1669), bldz. 7. Dr. F. W. Stapel maakt mij opmerkzaam op een plaats in Van Dam's bekend handschrift, II, I, capittel 6, waaruit blijkt, dat de Portugeezen in 1668 een grooten rooftocht hadden ondernomen naar Kisser.

CCCXXI. SOLOR EN TIMOR.

23 Mei—6 Juni 1668.

Bldz. 393, noot 1). Men vgl. hierbij Veth, *Timor,* Gids, 1855, I, bldz. 604, noot 2).

CCCXXII. BANGKA EN BILLITON.

22 Juni—25 Augustus 1668.

Bldz. 398, noot 2). Oók te Batavia.

Bldz. 402 achter de toelichting: Vgl. Thijssen, *Journael*, bldz. 10.

CCCXXV. SUMATRA'S WESTKUST.

1668.

Bldz. 410, noot 1). Oók te Batavia.

Bldz. 410, noot 4). Het exemplaar te Batavia heeft „depattis".

Bldz. 411, noot 1). Dr. F. W. Stapel zou het vraagteeken willen weglaten en Haaseraat verklaren met Hedschra en Senoijen met Senen (tweede dag der week).

CCXXVI. MAKASSAR.

15 Juli—27 Juli 1669.

Bldz. 411, noot 5). Oók te Batavia.

CCCXXVII. SOEMBAWA.

1 October 1669.

Bldz. 419, noot 3). Oók te Batavia.

CCCXXVIII. MAKASSAR.

23 December 1670.

Bldz. 426, noot 4). Oók te Batavia.

CCCXXX. SUMATRA'S WESTKUST.

1 Augustus 1671.

Bldz. 433, noot 1). Oók te Batavia.

CCCXXXI. SUMATRA'S WESTKUST.

8—10 September 1671.

Bldz. 435, noot 3). Oók te Batavia.

CCCXXXIII. SUMATRA'S WESTKUST—ATJEH.

6 December 1671.

Bldz. 442, noot 2). Oók te Batavia.
Bldz. 447, noot 4). Is een (?) weggevallen aan 't begin.

CCCXXXIV. MAKASSAR.

18 Januari 1672.

Bldz. 452, noot 2). Oók te Batavia.

CCCXXXV. KUST VAN MALABAAR.

6—11 Februari 1672.

Bldz. 454, noot 1). Oók te Batavia.

CCCXXXVI. SUMATRA'S WESTKUST.

19 Maart 1672.

Bldz. 459, noot 4). Oók te Batavia. Het exemplaar dáár en in de Verbalen-Nederburgh heeft als datum: 14 Maart.

CCCXXXVIII. KAAP DE GOEDE HOOP.

3 Mei 1672.

Bldz. 469, noot 1). Kan het zijn een schrijffout voor „oriflammen" (vanen, wimpels der schepen)?
Bldz. 471, r. 18 v. ben. Moet wegvallen: „[ligne?].

CCCXL. CEILON.

19 Juli 1672.

Bldz. 475, noot 1). Oók te Batavia.

CCCXLII. SUMATRA'S WESTKUST.

5 Januari 1673.

Bldz. 482, noot 1). Oók te Batavia.
Bldz. 482, noot 2). Waarschijnlijk onjuist. — Immers in het

exemplaar te Batavia wordt dit contract omschreven als: „Appendix tot sekre contract in A°. 1670 op p^me^ Octob^r^ met die van Baros aangegaen 't geen egter in 't contract boek niet bekend staat."

CCCXLV. KUST VAN MALABAAR.

23 Februari 1674.

Bldz. 489, noot 1). In regel 3 moet voor „buijten en" gelezen worden „buijten de".

Bldz. 491, noot 2). Het vraagteeken kan wegvallen. In een der exemplaren staat juist: „belooft bij."

CCCLI. KUST VAN KOROMANDEL.

6 September 1674.

Bldz. 505, noot 2). Oók te Batavia.

Bldz. 510, noot 2); 511 (art. 16), 512, noot 4). Dr. F. W. Stapel maakt mij er attent op, dat mijne veronderstelling, dat François Caron in dit tractaat wordt genoemd, onjuist is. Deze is overleden 5 April 1673 bij een schipbreuk bij Lissabon. (Vgl. *Nieuw Biographisch Woordenboek*, VIII, kol. 255).

CCCLII. KUST VAN KOROMANDEL—GOLKONDA.

11 September 1674.

Bldz. 513, noot 3). De laatste regel moet worden vervangen door: „Vgl. ook het Algemeen Aanhangsel".

CCCLIV. KUST VAN KOROMANDEL—CEILON.

18 September—4 October 1674.

Bldz. 517, noot 5). Het woord „alleen" in r. 4 moet worden vervangen door „ook"; terwijl het woord „juist" in r. 6 moet vervallen.

Bldz. 518, noot 2), r. 2 te lezen: „In het exemplaar te Batavia en

---

REGISTERS.

REGISTER VAN GERAADPLEEGDE WERKEN. [1])

Aalbers (J.). Rijcklof van Goens, Commissaris en veldoverste der Oost-Indische Compagnie.... (Groningen, 1916).

Anstett (B.). Portugiesische Sprachlehre. Dritte Auflage (Frankfurt, 1885).

Baldaeus (Ph.). Nauwkeurige Beschryvinge van Malabar en Choromandel.... en het machtige Eyland Ceylon. (Amsterdam, 1672).

Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek onder redactie van **P. C. Molhuysen** en **P. J. Blok** enz. I enz. (Leiden, 1911 enz.).

Blok (P. J.). Geschiedenis van het Nederlandsche Volk, Tweede druk, I, enz. (Leiden, 1912 enz.).

Bokemeyer (H.). Die Molukken.... (Leipzig, 1888).

Bor (L.). Amboinse oorlogen.... 1663.

C. E. S. 't Verwaerloosde Formosa.... (Amsterdam, 1675).

Campbell (W.). Formosa under the Dutch. (London, 1903).

Canter Visscher (J.). Mallabaarse brieven.... (Leeuwarden, 1743).

Christelijke Encyclopaedie.... Samengesteld onder redactie van **F. W. Grosheide** enz. I enz. (Kampen, 1925 enz.).

De Clercq (F. S. A.) en **Greshoff (M.).** Nieuw Plantkundig Woordenboek voor Nederlandsch Indië. (Amsterdam, 1909).

Cool (W.). De Lombok-Expeditie. (Batavia, 's-Gravenhage, 1896).

Couto (Do). Observaçoes sobre as priniepaes causas da decadencia dos Portuguezes na Asia.... com o titulo de Soldado Pratico.... publicados.... par **A. Caetano do Amaral.** (Lisboa, MDCCXC).

Crooke, zie Tavernier.

Cunningham (A.). Book of Indian eras.... (Calcutta, 1883).

Dagh-Register, gehouden int Casteel Batavia.... Uitgegeven door **J. A. v. der Chijs, J. E. Heeres** enz. enz. (Batavia, 's-Hage, 1887 enz.).

Danvers (F. Ch.). The Portuguese in India. (London, 1894).

Dassen (M.). De Nederlanders in de Molukken. (Utrecht, 1848).

Davidson (J. W.). The island of Formosa past and present (London, New York, 1903).

Dijk (L. C. D. van). Neêrland's vroegste betrekkingen met Borneo, den Solo-Archipel, Cambodja, Siam en Cochin—China (Amsterdam, 1862).

---

[1]) De in tijdschriften of verzamelwerken opgenomen verhandelingen heb ik niet óók afzonderlijk hier genoemd, indien ik die tijdschriften enz. zelve in deze lijst heb aangegeven. Evenmin noemde ik hier over 't algemeen die studies, welke ik slechts éénmaal in de noten enz. heb gebruikt.

Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, 1896—1906. Tweede druk, samengesteld door **J. Paulus** enz. I enz. ('s-Gravenhage, Leiden, 1917 enz.).

Enzyklopaedie des Islām.... herausgegeben von **M. Th. Houtsma** u.s.w. I enz. (Leiden, Leipzig, 1913 enz.).

Ferguson (D.). Correspondence between Raja Sinha II and the Dutch (1904).

— Letters from Raja Sinha II to the Dutch (1909).

— Ribeiro's Account of the siege of Colombo (1891).

Ferrand (G.). Les poids, mesures et monnaies des Mers du Sud. (Paris, MDCCCCXXI).

Fisher, zie **Forster.** Court Minutes.

Folqman (P. C.). Grammatica Hollandeza ... (Lisboa, MDCCXLII).

Forster (W.) enz. A calendar of the Court Minutes etc. of the East India Company 1650—1654 etc. (Oxford, 1913 enz.).

— The founding of Fort St. George Madras. (London, 1902).

Gids (De). (Amsterdam).

Gids (De Indische). (Amsterdam).

Godée Molsbergen (E. C.). Geschiedenis van de Minahassa. (Weltevreden, 1928).

Grothe (J. A.). Archief voor de geschiedenis der Oude Hollandsche Zending I enz. (Utrecht, 1884 enz.).

Haarst (van). Zie **De Jonge.**

Havart (D.). Op- en ondergang van Cormandel.... (Amsterdam, 1693).

Heeres (J. E.). Onze betrekkingen met de Kleine Soenda-eilanden 1640—1648 in den Feestbundel aan P. J. Veth bldz. 178 v.v. Leiden, 1894).

Hobson—Jobson (London, 1896) en New edition, edited by **W. Crooke** (London, 1903).

Hoëvell (G. W. W. C. van). Vocabularium van vreemde woorden, voorkomende in het Ambonsch-Maleisch. (Dordrecht, 1876).

Hotz (A.). Journaal (van) Joan Cunaeus naar Perzië in 1651—1652. (Amsterdam, Müller, 1908).

Hunter (W. W.). A history of Britsch India. (London, 1899 enz.). New Impression I enz. (London, 1919 enz.).

— The Imperial Gazetteer of India (London, 1881 enz.). — New edition I etc. (Oxford, 1907 etc.).

De Jonge (J. K. J.). De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië I enz. ('s-Gravenhage, Amsterdam, 1862 enz.).

Klinkert (H. C.). Nieuw Maleisch Nederlandsch Woordenboek I—II. (Leiden, 1885, 1893).

Lauts (G.). Geschiedenis .... der Nederlanders in Indië I enz. (Groningen, enz. 1852 enz.).

Leeuw (W. J. A. de). Het Painansch contract. (Amsterdam, MCMXXVI).

Lijst van de .... aardrijkskundige namen in den Nederlandsch Indischen Archipel (1906). Tweede uitgave. (Weltevreden, 1923).

Macedo (A. de S. de). Razam da gverra entre Portugal e as Provincias Vnidas dos Paizes baxos. (Lisboa, 1657).

(Meertens). Uytrekening voor de gouden en silveren munts waardije .... maten .... gewigten in .... Indien (Middelburg, 1691).

Meylan (G. F.). Japan, uitgegeven door **J. H. Tobias.** (Amsterdam, MDCCCXXX). — Zie ook in Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap XIV (1833) Meylan's Geschiedkundig Overzigt van den handel der Europezen op Japan.

Migne. Encyclopédie théologique, LIX. (Paris, 1863).

Muller, H. P. N. De Oost-Indische Compagnie in Cambodja en Laos. ('s-Gravenhage, 1917).

Nachod (O.). Die Beziehungen der Niederländischen Ostindischen Compagnie zu Japan .... (Leipzig, 1897).

Olearius (A.). De Nieuwe Parsiaenze Reyse .... overgezet door **D. v. Wageninge.** (Utrecht, 1651).

Phayre (A.). History of Burma. (London, 1883).

Philips (G.). A short account of Dutch trade in Formosa 1629. (Shanghai).

Pieris (P. E.). Jafanapatam (1920).

— Ceylon and the Hollanders 1658–1796. Second edition (Tellippalai, 1924).

Realia. — Register op de Generale Resolutiën van het Kasteel Batavia 1632—1805, I enz. (Leiden, enz., 1852 enz.).

Reus (G. C. Klerk de). Geschichtlicher Ueberblick der .... Entwicklung der Niederländisch-Ostindischen Compagnie. (Batavia, enz. 1894).

Rhede van der Kloot (M. A. van). De Gouverneurs-Generaal en Commissarissen-Generaal van 1610—1885 .... ('s-Gravenhage, 1891).

Rice (E. P.). A History of Kanarese literature. Second edition. (Calcutta etc. 1921).

Riebeek (J. van). Dagverhaal I enz. (Utrecht enz. 1884 enz.).

Riess (L.). Geschichte der Insel Formosa. (Mitteilungen der Deutsche Geselschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens, LIX, 1897).

Rodenwaldt (E.). Die Mistizen auf Kisar, I enz. (Mededeelingen van den Dienst der Volksgezondheid in Nederlandsch-Indië).

Schram (R.). Kalendario graphische und chronologische Tafeln. (Leipzig, 1908).

De San Januario. Documents sur les missions Portugaises au Cambodge et en Cochin-Chine. (Paris, 1883).

Schouten (Wouter). Aanmerckelijcke Voyagie, (676).

Sewell. A forgotten empire.

Sewell (R.). and **B. Alkrishna Dikstrit.** The Indian Calendar.... With tables.... by **R. Schram.** (London, 1896).

Snouck Hurgronje (C.). De Atjehers I enz. (Batavia, enz. 1893 enz.).

Stapel (F. W.). Het Bongaais Verdrag. (Groningen, enz. 1922).

Stokvis (A. M. H. J.). Manuel d'histoire, de généalogie et de chronologie.... I enz. (Leiden, 1888, enz.).

Tavernier (J. B.). Travels in India.... translated.... by **V. Ball.** Second edition.... by **W. Crooke,** I etc. (Oxford, etc. 1925).

Mc Call Theal (G.). History and ethnography of Africa South of the Zambesi, I etc. (London, 1907 etc.).

Thevenot. (Ned. vert. v. Van Broekhuizen III). Persien.

Thyssen (J.). Journael.... van den toestant.... van Oost-Indien.... 20 Julii 1669. (Rotterdam, 1669).

Tiele (P. A.) en **Heeres (J. E.).** Bouwstoffen voor de geschiedenis der Nederlanders in den Maleischen Archipel I enz. ('s-Gravenhage, 1886, enz.).

Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap.

Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde.

Tijdschrift voor Ned. Indië.

Valentyn (Fr.). Oud en Nieuw Oost-Indiën.... I enz. (Dordrecht, enz., 1724 enz.).

Verdam (J.). Middelnederlandsch Handwoordenboek. ('s-Gravenhage, 1911).

Verhandelingen Bataviaasch Genootschap.

Veth (P. J.). Oost en West. (Arnhem, 1889).

— Aardrijkskundig.... Woordenboek van Nederlandsch Indië.... I enz. (Amsterdam, 1863 enz.).

— Java.... I enz. (Haarlem, 1896 enz.).

Wüstenfeld (F.). Vergleichungs-Tabellen der Muhammedanischen und Christelichen Zeitrechnung. (Leipzig, 1887).

Wyld (James). Map of India.... (London, 1854).

Zondervan (H.). Algemeen verklarend Woordenboek. (Gouda, 1912).

REGISTER VAN PERSOONSNAMEN. [1])

[1]) In dit Register zijn ook opgenomen enkele namen van schepen. Kleine verschillen in spelling heb ik niet alle opgenomen. Indien de naam slechts éénmaal of steeds in dezelfde spelling voorkwam, heb ik meestal daarvan de spelling behouden, die ik aantrof. Soms was het niet te onderscheiden, of men te doen had met een persoons-, een plaatsnaam of een titel. Ik heb dan naar omstandigheden gehandeld.

B.

C.

[1]) De noot 4 op bldz. 198 moet vervallen.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

REGISTER VAN PLAATSNAMEN.[1])

A.

B.

[1]) De vetgedrukte cijfers verwijzen naar plaatsnamen, eveneens vet gedrukt. Van plaatsnamen, welke slechts eenmaal voorkwamen, heb ik veelal de spelling onveranderd gehouden.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

X.

Y.

Z.

LIJST VAN EENIGE VREEMDE WOORDEN EN UITDRUKKINGEN. [1])

A.

B.

C.

[1]) Het getal achter het woord geplaatst duidt aan de bladzijde, waar het woord verklaard, althans aangetroffen, wordt. Niet alle woorden heb ik kunnen verklaren. Sommige van diegene, welke slechts eenmaal voorkomen, heb ik niet in deze lijst opgenomen. Ik volgde hierbij natuurlijk in de eerste plaats de spelling, die ik in den tekst aantrof, niet de spelling, zooals zij moet zijn. Voor de woordverklaringen maakte ik zoo veel mogelijk gebruik van gegevens uit den tijd zelf.

[2]) Men zie ook op K.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

[1]) „Estemie ofte mandament" *(Dagh-Register 1663*, bldz. 84).

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

H. T. Damsté.
Prof. J. C. van Eerde.
O. L. Helfrich.
Prof. Dr. Th. W. Juynboll.
Prof. Dr. N J. Krom.
Mr. F. D. E. van Ossenbruggen.
Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel.
Mr. Dr. W. M. G. Schumann.
W. K. H. Ypes.

EERELEDEN.

Sir Dr. H. W. A. Deterding, den Haag, (adres Bat. Petroleum Mij.).
Jhr. H. Loudon, Wassenaar, Huize „Voor Linden".
Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, Leiden, Rapenburg 61.
Dr. J. W. IJzerman, Wassenaar, Schouwweg 77.

BUITENLANDSCHE LEDEN.

E. Aymonier, Parijs, École Coloniale, Avenue de l'Observatoire 2.
Henri Basset, Dir. Inst. d. Hautes Etudes Marocaines à Rabat.
Prof. C. Otto Blagden, Londen E.C. 2, Finsbury Circus, School of Oriental Studies.
Prof. Dr. R. Brandstetter, Luzern, Schloszstr. 18.
G. Coedès, Conservateur de la Bibliothèque Nationale de Siam, 83 Boulevard de Courcelles, Paris VIII.
Prof. A. Cabaton, Parijs, Rue François Bonvin 21.
J. Chailley, Parijs, (16), 3 Rue de Fraktir.
Prof. Clive Day, New Haven, Connecticut, Lawrence Hall 267.
G. Ferrand, Parijs, Rue Racine 28.
L. Finot, Parijs, Rue Poussin 11.
A. Foucher, Parijs, 83 Boulevard Raspail XIVe.
Dr. Henri Froidevaux, Versailles, Rue d'Angivilliers 47.
Prof. A. R. Hein, Weenen, III Kleistgasse 18.
Prof. S. J. Hickson, Cambridge, 26 Barton Road.
G. Julien, Gouverneur des Colonies, Parijs XV, 116 Rue Lecourbe.
Prof. Sylvain Lévi, Professeur au College France, 9 Rue Guy de la Brosse, Paris (Ve).
Mme Ludmila Meerwarth, Leningrad U.R.S.S. Académie des Sciences.

Dr. Oskar Nachod, Dresden—N, Arneltstrasse 2.
Dr. T. H. Pardo de Tavera, Manila, Calle de Centeno.
Prof. P. E. Pavolini, Florence, Piazza San Marco 2.
P. Pelliot, Professeur au College de France, Paris (VII) 38 Rue de Varennes.
James A. Robertson, 54 Flower Ave., Takoma Park, Maryland. (United States).
Raja Sir Sourindro Mohun Tagore, Mus. Doct., Calcutta.
Prof. Dr. Edward B. Tylor, Oxford, University Museum.
Sir George Watt, Londen, Kew Gardens.

LEDEN-DONATEURS EN DONATRICES.

a. door storting van minstens f 1000.— in eens:

Bataafsche Petroleummaatschappij, den Haag, Carel v. Bylandtlaan 30.
Th. F. A. Delprat, Amsterdam, Paulus Potterstraat 24.
S. P. van Eeghen, Amsterdam, Heerengracht 46.
Mr. M. Enschedé, den Haag, Daendelsstraat 33.
Prof. Mr. J. E. Heeres, den Haag, Verlengde Tolweg 6.
E. Heldring, Amsterdam, Heerengracht 478.
Frans Jurgens, Nijmegen, Heyendaal.
A. G. Kröller, den Haag, Lange Voorhout 3.
Landbouw Maatschappij Bantool, den Haag, Wassenaarscheweg 20.
P. A. Pijnappel, Hilversum, Huize „de Hoorneboeg".
H. C. Rehbock, Amsterdam, Keizersgracht 517.
A. Stoop, Bloemendaal, Huize „de Rijp".

b door jaarlijksche bijdragen van minstens f 25.—:

500 gulden.

Nederlandsche Handelmaatschappij, Amsterdam, Heerengracht 466.

150 gulden.

Administratiekantoor S. E. Ramondt en J. Dolleman (vertegenwoordigende de Cultuur-Mijen: Kemanglen, Doekoewringin, Boedoean,

Soemberredjo, Balong Bendo, Soember Kareng, Mij. t. Expl. der S. f. Waroe, Tjebongan, S. f. Boedjong. Krian, S. o. Poerworedjo, Suiker Cult. Mij.), Amsterdam, Keizersgracht 158.

Maatschappij „Sentanen Lor c. s." en de zuster-maatschappijen Cultuur-Maatschappij „Bogokidoel", Cultuur-Maatschappij „Gempolkrep", Cultuur-Maatschappij „Tangoenan", Landbouwmaatschappij „Ketanen", den Haag, R. J. Schimmelpenninckla an 3.

100 gulden.

Bond van Eigenaren van Suikerondernemingen in Nederlandsch-Indië, den Haag, Laan van Meerdervoort 9.

Cultuurmaatschappij der Vorstenlanden, Amsterdam, Heerengracht 392.

Koloniale Bank, Amsterdam, Heerengracht 543.

Koninklijke Paketvaartmaatschappij, Amsterdam, Scheepvaarthuis, Prins Hendrikkade 112—114.

50 gulden.

Cultuur Maatschappij Besito, den Haag, Wassenaarscheweg 36.

Cultuur Maatschappij Gesiekan en Magoewo, den Haag, Javastraat 14.

Cultuur Maatschappij Kali Bakar, den Haag, R. J. Schimmelpenninck-laan 3.

Cultuur Maatschappij Kaliwoengoe Plantaran, Amsterdam, Heerengracht 392.

Cultuur Maatschappij Langsee, den Haag, Javastraat 14.

Cultuur-Maatschappij „Molio Ardjo", Huize Westerveld, Elden (bij Arnhem. (Adres voor de contributie: Rotterdam, Intern. Crediet- en Handelsvereeniging Rotterdam).

Cultuur Maatschappij Petjangaän, den Haag, Javastraat 14.

Deli-Batavia Maatschappij, Amsterdam, Heerengracht 286.

Deli Maatschappij, Amsterdam, Keizersgracht 690.

Deli Spoorwegmaatschappij, Amsterdam, Heerengracht 164.

Mr. R H. Erdmann, Amsterdam, Beurskamers 11—13.

Exploratie en Exploitatie Maatschappij Bolang Mongondou, den Haag, van Beuningenstraat 74.

Gemeenschappelijke Mijnbouwmaatschappij Billiton, den Haag, Princessegracht 21.

Handelsvereeniging Amsterdam, Amsterdam, N. Z. Voorburgwal 162.

Hollandsch Amerikaansche Plantage Mij., Amsterdam, Dam 6.

Internationale Crediet- en Handelsvereeniging Rotterdam, Rotterdam, Wijnhaven N. Z. 169.

Javasche Cultuurmaatschappij, Amsterdam, Singel 250.

Koninklijke Maatschappij tot exploitatie van petroleumbronnen, den Haag, Carel van Bylandtlaan 30.

Landbouw Maatschappij Bangak, den Haag, Huize „Semarang" Thomsonlaan 40.

Maatschappij tot exploitatie der landen nagelaten door Mr. W. A. baron Baud, den Haag, Schuytstraat 2.

Maatschappij tot exploitatie der suikerondernemingen Kremboong en Toelangan, den Haag, Princessegracht 19.

Maatschappij tot exploitatie van de suikeronderneming „Djatie", den Haag, Buitenrustweg 2.

Maatschappij tot exploitatie van de suikeronderneming Tjomal, den Haag, Javastraat 1*b*.

N. V. Handelsvennootschap v/h. Maintz en Co., Amsterdam, N. Spiegelstraat 17.

Ned.-Indische Gasmaatschappij, Rotterdam, Willemsplein 10.

Ned.-Indische Handelsbank, Amsterdam, Singel 250.

Ned.-Indische Landbouwmaatschappij, Amsterdam, Singel 250.

Rotterdamsche Lloyd, Rotterdam, Veerhaven 7.

Samarang-Jonana Stoomtram Maatschappij, den Haag, Jan Pietersz. Coenstraat 2—8.

Senembah Maatschappij, Amsterdam, Leidsche gracht 13/15.

Stoomvaart Mij. „Nederland", Amsterdam, Prins Hendrikkade 159-160.

Vereeniging van Ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur, den Haag, Heemskerkstraat 1*a*.

25 gulden.

Alg. Ned. Indische Electriciteit-Maatschappij, Amsterdam, N. Spiegelstraat 17.

Dr. C. J. K. van Aalst, Huis-te-Hoevelaken, Hoevelaken (Gelderland).

Firma H. G. Th. Crone, Amsterdam, N.Z. Voorburgwal 104.

Cultuur Maatschappij Djoewiring, den Haag, Wassenaarscheweg 36.

Cultuur Maatschappij Kadhipaten, den Haag, Javastraat 1 *b*.

Cultuur Maatschappij Mandjoong, Amsterdam, Heerengracht 479.

Cultuurmaatschappij „Pagottan", den Haag, v. Boetzelaerlaan 125.

Cultuur Maatschappij Tjokro Toelong, Amsterdam, Heerengracht 479.

Cultuurmaatschappij „Tjiomas", den Haag, Mauritskade 3.

Cultuurmaatschappij Watoetoelis Poppoh, den Haag, Wassenaarsche weg 16.

Cultuur Maatschappij „Wonolangan", den Haag, Javastraat 1 *b*.

P. L. Dubourcq, Delft, Nieuwe Plantage 54.

Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff, Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië, Buitenzorg.

Th. R. Haasmann, den Haag, Stadhouderslaan 124.
Hollandsche Maatschappij tot het maken van werken in Gewapend Beton, den Haag, Groot Hertoginnelaan 258.
A. W. F. Idenburg, Scheveningen, Cremerweg 5.
Japarasche Cultuurmaatschappij, den Haag, Wassenaarsche weg 36
O. S. Knottnerus, Rotterdam, Mathenesserlaan 457.
Mr. J. P. Graaf van Limburg Stirum, Berlin - W. 10 - Rauchstrasse 10. (Contributie-adres: F. H. & R. Fockema te Arnhem).
Maatschappij tot Exploitatie van de Koffieonderneming „Kali Kempit", den Haag, R. J. Schimmelpennincklaan 3.
N. V. Amsterdamsch Kantoor voor Indische zaken, Amsterdam, N. Spiegelstraat 17.
N. V. de Deli Courant, den Haag, Korte Voorhout.
N.V. Cult. Maatschappij Ver. Lawoe-ondernemingen, den Haag, Wassenaarsche weg 36.
N. V. Java-China-Japanlijn, Amsterdam, Prins Hendrikkade 34.
N. V. Klattensche Cultuurmaatschappij, den Haag, Wassenaarscheweg 36.
N. V. Kultuurmaatschappij „Pasir Nangka", Weltevreden, Kramat Salemba 176.
N. V. Landbouw-Maatschappij „Bantool", den Haag, Wassenaarschekade 20.
N. V. Maatschappij tot Exploitatie der Suikerfabriek „Tandjong Tirto", den Haag, Wassenaarsche weg 20
N. V. Suikerfabrieken Tjeweng-Lestari, Den Haag, p/a. Rotterdamsche Bank, Kneuterdijk.
N. V. Zeehaven en Kolenstation „Sabang", Amsterdam, Beurspassage 8.
Ned.-Ind. Maatschappij tot voortzetting der zaken van Van der Linde & Teves en R. S. Stokvis & Zonen Ltd., Amsterdam, J. W. Brouwerplein 2.
Ned. Ind. Spoorwegmaatschappij, den Haag, Wassenaarscheweg 40.
Mr. L. Schoutendorp, Landsadvocaat, Weltevreden
Semarangsche Administratie Maatschappij, Amsterdam, De Wittenkade 48-50.
Mr. A. G. N. Swart, den Haag, Schuytstraat 2.
Ir. P. W. M. Trap, p/a fam. Roldanus, Doorn, Kampweg 87.
Mr. M. W. F. Treub, Scheveningen, Capelplein 10.
F. P. J. Vester, Amsterdam, Honthorststraat 7.
Mr. G. Vissering, Amsterdam, de Lairessestraat 165.
Prof. Mr. C. van Vollenhoven, Leiden, Rapenburg 40.

GEWONE LEDEN EN CONTRIBUEERENDE INSTELLINGEN.

R. A. A. Achmad Djajadiningrat, Regent te Weltevreden, Batavia.

Agentschap der N.V. Java-China-Japanlijn te Kobé (Japan), 83 Kyo Machi. (Contributieadres: Java-China-Japanlijn, Amsterdam, Prins Hendrikkade 34).

Agentschap der N. V. Java-China-Japanlijn te Soerabaja. (Contributie-adres: Amsterdam, Prins Hendrikkade 34).

Dr. Walther Aichele, Hamburg, Rothenbaumchaussee 12, Universität, Seminar für Afrik. und Südseesprachen.

Algemeen Landbouw Syndicaat, Batavia, Kali Besar West N°. 2.

Mej. E. M. A. A. J. Allard, Rijswijk (Z.-H.), v. Vredenburgerweg, Huize „de Voorde".

Mej. M. Amshoff, Leiden, Witte Singel 29.

Amsterdam-Tapanoeli Rubber Cultuur Maatschappij, Arnhem, Willemsplein 5.

Prof. Mr. G. André de la Porte, Leiden, Rijnsburgerweg 6*b*.

D. C. van Arendonk, Leiden, Hooigracht 58.

Mej. M. W. U. Avelingh. Java, Buitenzorg, Kartinischool.

T. B. Baart de la Faille, Rotterdam, Willemskade 6.

A. A. Bake, p/a Mevr. Bernelot-Moens-Bake, Bilthoven, Soestdijker-Straatweg.

Mr. C. Bake, den Haag, Riouwstraat 19.

J. F. de Beaufort, Amsterdam, Heerengracht 170. (Adres voor de contributie: Van Loon & Co., Keizersgracht 579).

Dr. L. F. de Beaufort, Amersfoort, de Hooge Kleij.

W. Beeuwkes, Ambt. B. B., Tasikmalaja (O. Priangan), Java.

Prof. Dr. C. C. Berg, Leiden, Hooge Rijndijk 152.

S. van den Bergh Jr., Rotterdam, Westerlaan 1.

Mr. J. L. H. Bergsma, Amsterdam, Vondelstraat 13.

A. J. Bernet Kempers, Leiden, Rijn en Schiekade 111.

Mr. C. T. Bertling, Voorzitter Landraad, Amboina.

Mr. W. C. Beucker Andreae, den Haag, Laan Copes van Cattenburch 20.

Prof. T. J. Bezemer, Wageningen, Rijksstraatweg 59.

Bibliotheek der Landbouwhoogeschool, Wageningen.

Bibliotheek der Rijksuniversiteit, Groningen.

Mr. A. J. E. A. Bik, den Haag, Carnegielaan 11.

C. Blatt, Amsterdam, Keizersgracht 295.

Mr. Drs. P. A. F. Blom, Bergen op Zoom, Hoogstraat 10.

C. W. Bodenhausen, Weltevreden (Hotel des Indes). Contributie-adres Mr. N. J. G. Sikkel, te Middelburg.

Prof. Dr. J. H. Boeke, Adv. Volkscredietw., Apeldoorn, Dennenlaan 6, p/a Mevr. H. S. Valeton-Ortt.
E. A. Boerenbeker, den Haag, van Speykstraat 14.
Mr. H. J. Bool, den Haag, Laan van Meerdervoort 839.
Chr. Boonacker, Medan (Deli-Maatschappij).
Dr. F. D. K. Bosch, den Haag, Frederik Hendriklaan 13.
G. Boswinkel, Directeur opleidingsschool Inl. ambt., Weltevreden, Salembalaan 8.
C. Botkenhoven de Haan, Contr. B. B. te Singkang (Zuid-Celebes).
M. A. Bouman, Contr. B. B Koepang, Timor en Onderh.
E. H. B. Brascamp, Opper Houtvester Pemalang (S. C. S.) Java. (Contributie-adres: Mej. A. H. Brascamp, „Rozenhof" Olst).
Mevr. W. Broese van Groenou, geb. Wiekeman, den Haag, Parkweg 9a.
D. Brouwer, den Haag, v. d. Eyndestraat 6. (Adres voor de contributie: Westeinde 135).
P. M. L. de Bruyn Prince, Voorburg, Laan van Middenburg 15.
Mr. P. G. Bijdendijk, Rechtelijk ambtenaar, Medan.
Mr. K. J. Bijl, ...
Mej. E. Camerling, Rotterdam, Essenburg Singel 5.
Dr. A. A. Cense, Weltevreden, Tjemaralaan 4. (Adres voor de contributie: Amsterdam, Keizersgracht 50).
H. H. de Cock, Bestuursambtenaar, Klaten, Soerakarta.
Prof. Dr. H. T. Colenbrander, Huis ter Lugt, Leiden, Donkersteeg 19.
Conferentie van Zendelingen in Deli (adres: J. H. Neumann, Raja, Kaban Djahe, Oostkust van Sumatra).
W. Ph. Coolhaas, Contr. B. B. te Padang Sidempoean.
Mevr. L. M. Coster—Wijsman, Groningen, H. W. Mesdagplein 1.
H. K. J. Cowan, den Haag, Celebesstraat 91.
Ch. G. Cramer, Haarlem, Vijverlaan 6.
Crediet- en Handelsvereeniging Banda, Amsterdam, Heerengracht 161.
Mr. F. J. J. Cremers, Scheveningen, Nieuwe Duinweg 24.
H. Ch. Croes, Inspecteur Inlandsch onderwijs, Djokjakarta.
K. C. Crucq, den Haag, Waldeck Pyrmontkade 32.
Cultuurmaatschappij „Kali Tello", den Haag, Laan van Meerdervoort 16.
Cultuur Maatschappij Melangbong, Amsterdam, Singel 138.
Ir. M. H. Damme, den Haag, Javastraat 52.
H. T. Damsté, Oegstgeest, Prins Hendrikpark, Koninginnelaan 9.
De Moluksche Handels-Vennootschap, Amsterdam, Keizersgracht 382.
A. C. Deenik, Directeur Osvia, Bandoeng, Menadostraat 10.
R. A. J. van Delden, Hilversum, Sweelincklaan 18.
K. F. van Delden Laërne, Bandoeng, Ceramstraat 3.
I. J. Dermout, p/a. fam. de Niet, den Haag, van Aerssenstraat 237.

Mevr. de Wed. E. M. van Deventer—Maas, den Haag, Nassaulaan 11.
H. A. von Dewall, Leeraar Handels Hoogeschool, den Haag, Houtrustweg 70.
A. Dirks, Gew. Secr. Amoentaï, Z. O. Borneo.
L. E. Dom van Rombeek, den Haag, Beeklaan 417.
G. J. van Dongen, Scheveningen, Alkmaarsche straat 6a.
Dr. G. W. J. Drewes, Weltevreden, Laan Raden Saleh 4 pav. (Contrib. adres: Nicolaas Witsenstraat 20, Amsterdam).
Ir. U. Driebergen, Ing. Cur. Petr. Mij., p/a den heer S. S. Menzonides, Kampstraat, Baarn.
H. E. Driessen, Haarlem, Baan 23.
W. F. C. Druyvestein, Amsterdam, Keizersgracht 532.
W. Dunnebier, Kotamobagoe, Bolaäng Mongondow, Celebes, N. O. I.
J. J. L. Duyvendak, Oegstgeest, De Kempenaerstr. 60.
Dr. J. Ph. Duyvendak, Bussum, Vondellaan 12.
Mr. E. J. F. van Dunné, Advocaat, Batavia.
Prof. J. C. van Eerde, Amsterdam, Oosterpark 75.
Mr. L. Einthoven, Rechterlijk ambtenaar, Ginneken, Baronielaan 327a.
M. G. Emeis, O. I. ambtenaar, Fort de Kock (Sumatra's Westkust).
Encyclopaedisch Bureau, Weltevreden.
T. van Erp, den Haag, Albertinestraat 12.
Dr. S. J. Esser, Klaten (Gouv. Soerakarta). (Contributie-adres: Dr. J. J. Esser, Kampen, Koornmarkt 3a).
J. J. van Eupen, Nijmegen, Bijleveldsingel 52.
P. A. Euwens, O. P., Curaçao.
Mr. H. W. Felderhof, Rechterlijk ambtenaar, Tjimahi (bij Bandoeng), Prins Hendrikpark D 26.
Dr. J. W. H. Ferguson, Custom House, Canton (China).
Mr. D. Fock, den Haag, Paleisstraat 10. (Contributie-adres: firma Scheurleer & Zoon, den Haag, Spuistraat 11).
Dr. F. J. Fockema, Oegstgeest. (Adres: Nederl. Zendingsschool).
Het Fonds ten behoeve van Indologische Studiën aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, Secretariaat: Stadhouderslaan 2, den Haag.
J. Fortgens, Oegstgeest. (Adres: Nederl. Zendingsschool).
Mr. J. W. D. Francken, den Haag, p/a. Ro terdamsche Bank, Kneuterdijk.
J. Ph. Freyss, Ambtenaar Dep. B. B., m/v. den Haag, v. Imhoffplein 1.
Mr. Th. A. Fruin, Adjt. Adviseur Volkscredietwezen, Weltevreden, Laan de Riemer 20. (Adres voor de contributie: Prof. Mr. R. Fruin, 's-Gravenhage, Willem de Zwijgerlaan 25).
Mr. A. A. Gaymans, Pematang Siantar, O. K. v. Sumatra.
P. Gediking, Weltevreden.

J. M. van Gils, Kolonel tit. Topogr. Dienst N. I., den Haag, van Boetzelaerlaan 181.
Prof. Dr. J. van Ginneken S. J., Nijmegen, Stijn Buijsstraat 11.
S. W. G. Gisius, de Sméroe-hoeve, Toempang, Maloeng.
R. H. Gockinga, Arnhem, Sweerts de Landasstraat 50.
R. T. Gontosoebroto, Regent, Banjoemas.
Prof. G. L. Gonggrijp, den Haag, Boomkruiperlaan 4.
H. Ch. Gooszen, Resident te Sibolga (Tapanoeli).
Dr. R. Goris, Weltevreden, Bureau Oudheidk. Dienst, Museumlaan 2.
Gouvernement der Molukken te Amboina.
S. de Graaff, den Haag, Violenweg 10.
W. R. de Greve, den Haag, Ant. Duyckstraat 104.
Th. O. B. Günther, Contr. 1e kl. B.B., p/a Weltevreden, Departement B.B.
S. M. Hugo van Gijn, Dordrecht.
Prof. Mr. B. ter Haar Bzn., Weltevreden, Kramatlaan 8.
Pangeran A. Hadiwidjaja, Soerakarta.
Dr. Ir. Han Tiau Tjong, Kedoengwoeni, Pekalongan.
Handel en Cultuurmaatschappij voorheen Smidt & Amesz, Amsterdam, Prins Hendrikkade 79.
Handel Mij. Deli-Atjeh, Amsterdam, Muntplein 2.
Handelsvereeniging te Semarang.
A. J. W. Harloff, den Haag, Riouwstraat 29.
J. van Harreveld, Amsterdam Zuid, Minervalaan 42.
Mr. A. W. Hartman, den Haag, Zeestraat 71*a*.
F. J. F. van Hasselt, zendeling te Mansinan.
Mr. J. H. van Hasselt, den Haag, Laan van Meerdervoort 9.
J. J. ten Have, den Haag, Valkenboschkade 410. ('s Zomers: Epe, Villa Zonnehoek).
Prof. Dr. G. A. J. Hazeu, Wassenaar, Santhorstlaan 76.
Mr. C. W. Baron van Heeckeren, Bloemendaal, Huize Endymion, Koepellaan 2.
Firma Van Heekeren en Co., Amsterdam, Kerkstraat 257.
O. L. Helfrich, Voorburg (Z.-H.) Oosteinde 26, Pension Huize St Anthonius Hove.
F. W. Hering, zendeling-leeraar, Poso (via Donggala), Midden-Celebes.
J. W. Th. Heringa, Assistent-Resident, Ambon.
J. B. van Heutsz Jr., Gouv. Arts, Lima Poeloe.
J. G. van Heyst, den Haag, Emmastraat 155.
Dr. G. H. Heijting, den Haag, Statenlaan 106.
L. C. Heyting, Contr. B. B., Praja (eil. Lombok).
K. Hidding, Voorburg, Koningin Wilhelminalaan 261.
W. P. Hillen, Lid van den Raad van Ned.-Indië, Weltevreden.

D. van Hinloopen Labberton, Naarden, Huize Heerlijkheid.
G. H. Hintzen, Rotterdam, Javastraat 4.
Dr. J. F. Hoekstra, Amsterdam, Ceintuurbaan 141.
Prof. R. A. Dr. Hoesein Djajadiningrat, Weltevreden, Oud-Kondangdia 50.
Mr. F. D. Holleman, Rechterlijk ambtenaar, Buitenzorg, Laan van der Wijck 23.
G. J. Honig (firma P. Out), Koog—Zaandijk.
Hoofdadministratie der Billiton-Maatschappij, Tandjong Pandan, Billiton.
Hoofdagentschap der N.V. Java-China-Japanlijn, Batavia. (Contributie-adres: Amsterdam, Java—China—Japanlijn, Prins Hendrikkade 34).
Hoogere Krijgsschool, den Haag.
Mr. E. J. Th. à Th. v. d. Hoop v. Slochteren, Slochteren.
C. Hooykaas, Cand. Ind. Lett., Arnhem, Burgemeester Weertsstraat 75.
A. P. H. Hotz, Cologny, près Genève, Schweiz. (Contributie-adres: den Haag, Scheurleer en Zoonen).
D. J. van Houten, Weesp, Villa Casparus.
G. J. Houtsma, Amsterdam, Waller en Plate.
Prof. Dr. M. Th. Houtsma, Utrecht.
Dr. W. Hoven, Contr. B. B., adres: G. J. Hoven, Weltevreden, Koningsplein N. nº 11.
A. Hueting, Zendeling-leeraar te Leksoela (Boeroe). (Contributie-adres: M. J. van Baarda, Utrecht, Hartingstraat 2*bis*).
Prof. Dr. J. Huizinga, Leiden, Witte Singel 31.
Dr. F. W. T. Hunger, Amsterdam, van Eeghenstraat 52.
J. D. Hunger, Resident m. v. (Adres Dr. F. W. T. Hunger, Amsterdam, van Eeghenstraat 52.
Mr. H. A. Idema, Weltevreden, Soerabajaweg 34.
Indische Ondernemersbond, Batavia, Kali Besar W. 2.
Industrieele Mij. Palembang, Den Haag, Korte Voorhout 13b.
Internationale Ver. voor de Rubber- en andere Cultures in Ned.-Indië, den Haag, Heerengracht 38.
Ismail, Leiden, Heerenstraat 6.
F. B. s' Jacob, Huize Staverden, Elspeet.
Jb. Jansen, Amsterdam, Keizersgracht 390.
W. Jansen Hzn., Amsterdam, Keizersgracht 390.
W. F. Jantzen, Administrateur der S.f. Sindanglaoet, Cheribon.
J. Jongejans, Assistent-Resident m/v., den Haag, Anthonie Duyckstraat 50.
J. W. de Jongh, Scheveningen, Belgische Park 9a.
Mr. J. A. Jonkman, Rechterl. ambtenaar, Weltevreden, Laan de Bruinkops 15 (Contributie adres: Vlaer en Rol, bankiers, Utrecht, Oudegracht W. Z. 158).
Dr. J. P. B. de Josselin de Jong, Oegstgeest, Dorpstraat 29.

Dr. H. H. JUYNBOLL, Leiden, Nieuwe Rijn 69.
Prof. Mr. Dr. TH. W. JUYNBOLL, Utrecht, Julianalaan 6.
P. J. DE KANTER, den Haag, Statenplein 2.
Kantoor van den Adviseur voor Inlandsche Zaken, Weltevreden, Kramat 61.
J. S. C. KASTELEIJN, den Haag, Javastraat 76.
Mr. L. J. C. KASTELYN, Batavia.
Dr. H. F. C. TEN KATE. Adres: Mr. A. DE GRAAF, Zeist, Lyceumlaan 15.
M. A. TEN KATE, Directeur Zendingsnormaalschool Modjowarno (via Modjokerto), Java.
J. KATS, Directeur der Instelling ter bevordering van de kennis van Inlandsche talen enz., Weltevreden.
R. A. KERN, Leiden, Witte Singel 35. (Adres voor de contributie: Amsterdamsche Bank, Bijkantoor Leiden).
G. A. KESSLER, Velsen, Stationsweg K. 78.
KHOUW KIM AN, Majoor der Chineezen, Batavia.
Prof. Mr. J. C. KIELSTRA, Wageningen, Bergweg 17.
G. L. DER KINDEREN, den Haag, Joh. v. Oldenbarnev.laan 5, Villa Winternitz.
Prof. Mr. PH. KLEINTJES, Amsterdam, Oranje Nassaulaan 46.
Prof. Dr. J. P. KLEIWEG DE ZWAAN, Amsterdam, Emmalaan 18.
H. VAN DER KLIFT, Zendeling, Kolaka (Celebes).
Prof. Dr. J. H. F. KOHLBRUGGE, Bilthoven, Prins Hendriklaan 9.
Ir. J. E. F. DE KOK, den Haag, Carel van Bylandtlaan 30.
Dr. G. H. VAN DER KOLFF, Landbouwconsulent, Buitenzorg, Schenk de Jongweg 5. (Contributie-adres: D. J. HASPELS, Nijmegen, St. Annastraat 175.
Koninklijke Militaire Academie (Bibliotheek), Breda.
Dr. V. E. KORN, Ass. Resident, Den Pasar, Zuid-Bali.
Dr. H. KRAEMER, Rijswijk, Willemstraat 6.
Prof. Dr. J. KRAUS, den Haag, Nassauplein 33.
Dr. G. KRAUSE, den Haag, Bildersstraat 15.
J. KREEMER, den Haag, Antonie Duyckstraat 64.
D. J. C. KRIEBEL, Assistent-Resident, Takengon (Gajo- en Alaslanden). Atjeh.
Prof. Dr. W. B. KRISTENSEN, Leiden, Witte Singel 31.
Prof. Dr. N. J. KROM, Leiden, Witte Singel 18.
R. T. KROMO ADINEGORO, Regent, Modjokerto.
Dr. ALBERT C. KRUYT, Zendeling-leeraar Posso (Midden-Celebes).
J. KRUYT, Zendeling-leeraar, Posso (Midden-Celebes). (Contributie-adres: Mej. A. E. OOSTERLEE, Van Peltlaan 134, Hatert, bij Nijmegen).
W. L. LABOHM, Amsterdam, de Lairessestraat 153.
Mr. J. H. VAN LAER, den Haag, Van Stolkweg 13.

J. H. Lagers, Amsterdam, adres: Koloniale Bank.
Mr. J. H. L. Lebbe, Weltevreden.
Mr. L. W. H. de Leeuw, Weltevreden, Palmenlaan 45.
Mr. Dr. W. F. van Leeuwen, den Haag, Bezuidenhoutscheweg 75.
C. Lekkerkerker, Amsterdam-Oost, Linnaeus Parkweg 37.
Dr. J. R. Lette, Contr. B.B., p/a Weltevreden, Dept. B.B.
Levensverzekering-Maatschappij „de Nederlanden" van 1845, den Haag, Groenhovenstraat 2.
Dr. W. J. Leyds, den Haag, Frankenslag 337.
Mr. J. C. Ph. Loeff, Landsadvocaat, Hilversum, Dennenlaan 5.
J. E. Loth, Ingenieur van 's Lands mijndiensten, Batavia, Hoofdbureau Mijnwezen.
Doct^{us} Th. M. Loze, den Haag, Obrechtstraat 455.
Mr. J. Lubbers, Advocaat, Weltevreden.
S. Luinenburg, zendeling-leeraar, Pareeredja, Paree, Res. Kediri.
Mej. Dr. M. E. Lulius van Goor, te Leiden, Zoeterwoudsche singel 78.
Mr. K. P. van der Mandele, Rotterdam, Esschenstraat 2.
P. A. A. Mangkoe Negoro VII, Soerakarta.
Mr. H. Marcella, Rechterlijk Ambtenaar, Weltevreden, Djambolaan 45.
J. van der Marel, voorl. adres: Firma J. H. de Bussy, Amsterdam, Amsterdam, Rokin 60—62.
E. W. Maurenbrecher, Contr. B.B., Tegal.
L. Maurenbrecher, Luit.-Kolonel Inf. O. I. Leger. (Contributie- en Bijdragen-adres: L. L. A. Maurenbrecher, den Haag, Ant. Heinsiusstraat 15).
P. May, Amsterdam, Heerengracht 268.
A. C. Mees, Rotterdam, Westplein 5.
Ph. Mees, Rotterdam, Koningin Emmaplein 5. (Adres voor de contributie: Zuidblaak 4).
Mr. W. A. Mees, Rotterdam, Parklaan 9.
R. S. Mellema. Solo (Djebres).
Mr. L. P. M. H. Baron Michiels van Verduynen, den Haag, Vijverberg 15.
P. Middelkoop, p/a Ds. H. J. de Zwart, Herv. Pastorie, Wirdum (Gr.).
M. S. Moewalladi, Leiden, Jan van Goyenkade 39.
J. J. Moerman, den Haag, Valkenboschkade 121.
C. Monod de Froideville, Contr. B.B., Taroetoeng (res. Tapanoeli).
W. J. H. Mulier, den Haag, Johan van Oldenbarneveltlaan 103.
Abram Muller, Amsterdam, van Eeghenstraat 96.
Dr. Hendrik P. N. Muller, Ministre des Pays-Bas, Praag. (Contributieadres: Nederlandsche Handel-Maatschappij, 's-Gravenhage).
Museum voor Land- en Volkenkunde en Maritiem Museum „Prins Hendrik", Rotterdam, Willemskade 26.

Museum Radiapoestaka, Solo (Java).
J. van Muylwijk, Sibolangit, via Medan-Deli.
Mijnbouw Mij. Aequator, Rotterdam, van Vollenhovenstraat 29.
N.V. Cultuurmaatschappij Djelboek, 's-Gravenhage, Javastraat 82.
N.V. In- en Export Mij. v/h Plate en Van Heusde, Amsterdam, Heerengracht 489.
N.V. Ned. Indisch Land Syndicaat, Amsterdam, Vijzelstraat 32.
N.V. Suikerfabriek Tjoekir, Heemstede, Heemsteedsche Dreef 261.
F. H. van Naerssen, Voorburg (Z. H.), Kon. Wilhelminalaan 21.
Mr. C. B. Nederburgh, den Haag, Vivienstraat 7.
Prof. Mr. I. A. Nederburgh, den Haag, Danckertstraat 31.
Ned. Indische Escompto-Maatschappij, Amsterdam, Keizersgracht 573 5.
Ned. Ind. Levensverzekering en Lijfrente Mij., den Haag, Oranjestraat 13. (Contributie-adres: Weltevreden, Noordwijk 34).
Nederlandsch Bijbelgenootschap, Amsterdam.
Nederlandsche Koloniale Petroleum Maatschappij, den Haag, Benoordenhoutsche weg 7.
Nederlandsche Zendingsvereeniging, Rotterdam, Heemraadsingel 129.
A. Neervoort van de Poll, Jeddah (via Egypte). (Adres voor de contributie: H.H. Jones & Kruseman, Amsterdam, Keizersgracht 529).
Prof. Dr. H. M. van Nes, Leiden, Vreewijkstraat 8.
O. G. A. Netscher, Oud-Luit. t/z., den Harg, Wassenaarscheweg 8.
J. H. Neumann, Raja, Kabandjahe O. K. Sumatra.
Mr. A. Neytzell de Wilde, den Haag, Boomkruiperslaan 7.
M. A. van Nieukerken, den Haag, van Speykstraat 38.
Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis, Leiden, Jan van Goyenkade 44.
R. R. Nitie Dhi Poerro, Adj.-Djaksa te Djokjakarta.
Prof. Mr. G. J. Nolst Trenité, Amersfoort, Groote Koppel 162.
C. Noordenbos, Directeur Osvia, Madioen.
C. W. Nortier, zendeling-leeraar te Malang (Java).
R. M. Noto Soeroto, den Haag, Fahrenheitstraat 514.
S. Nijdam, Contr. B. B., voorloopig adres: Weltevreden, Departement B.B.
W. Nijhoff, den Haag, Lange Voorhout 9.
V. Obdeyn, Assistent-Resident. Indragiri.
B. Ockers, Bestuursambtenaar, p/a. J. Bäck, den Haag, van Loostraat 78.
Oei Yong Tjioe, jur.-stud., Leiden, Nieuwe Rijn 46.
Ondernemersraad voor Nederlandsch-Indië, den Haag, Kneuterdijk 1.
Dr. L. Onvlee, Karoeni, West-Soemba (Ned.-Indië). Contributie-adres: Groningen, Praedinius singel 31.
L. van Oosterzee. den Haag, Frederik Hendrikplein 20.
J. V. L. Oppermann, gep. Generaal-Majoor N.-I. Leger te Lawang.

Mr. F. D. E. van Ossenbruggen, den Haag, Stadhoudersplein 19 (Pension Quist).
J. L. Oudraad, Poerwokerto.
H. E. Oving, Scheveningen, Hoogeweg 6.
Ch. Palmer van den Broek, den Haag, de Carpentierstraat 205.
E. A. Pan, den Haag, Billiton Maatschappij, Princessegracht 21.
C. Peltenburg Pz., Leiden, Oude Rijn 33 *a*.
H. D. Pierson, den Haag, Korte Vijverberg 1 *d*.
Dr. Th. G. Th. Pigeaud, Kadipala, Soerakarta.
E. K. H. Pluim Mentz, den Haag, ten Hovestraat 73.
Dr. R. Ng. Poerbatjaraka, Weltevreden, Museumlaan 2.
Dr. G. F. Pijper, Weltevreden.
J. H. Quist, Contr. B.B., Meester Cornelis, Laan Croes 8.
Dr. Radjiman, Arts te Solo.
F. H. Ramondt, Villa des Alpes, Territet (Zwitserland).
L. Graaf van Randwijck, Aerdenhout.
Dr. W. H. Rassers, Leiden, Nieuwstraat 36.
P. Reinekk, Hilversum, Suzannapark 8.
G. U. van Renesse van Duivenbode, Fort de Kock (Westk. v. Sum.). Mees-Rambaldo, den Haag, Bachmanstraat 1).
Mr. H. H. Reyers, den Haag, Nieuwe Parklaan 74.
J. L. W. R. Rhemrev, Soerakarta, Poerwosariweg.
Dr. D. A. Rinkes, Joure (Friesland).
J. Ritsema, Zendeling-leeraar, Malili (Celebes).
Prof. Dr. P. van Romburgh, Baarn.
Prof. Dr. Ph. S. van Ronkel, Leiden, Zoeterwoudsche singel 44.
P. de Roo de la Faille, den Haag, Danckertstraat 34.
T. B. Roorda, Aerdenhout (bij Haarlem).
P. J. Roosegaarde Bisschop, Overveen, Terhofstede Weg.
Mr. W. Roosegaarde Bisschop, London E. C., 6 Stone Buildings, Lincoln's Inn W. C. 2. (Contributie-adres: Amsterdamsche Bank, Amsterdam).
Dr. J. Rueb, den Haag, Bazarstraat 29.
W. Ruinen, den Haag, 2e Ant. Heinsiusstraat 63.
Dr. A. A. L. Rutgers, Gouverneur van Suriname, Paramaribo.
B. E. Ruys, Rotterdam, Westerkade 7. (Contributie-adres: W. & B. E. Ruys, Rotterdam, Veerhaven 7.)
W. Ruys, Rotterdam, Westersingel 75. (Contributie-adres: W. & B. E. Ruys, Rotterdam, Veerhaven 7).
Dr. E. van Rijckevorsel, Rotterdam, Parklaan 7.
Rijks Ethnographisch Museum, Leiden.
J. A. van Rijn van Alkemade, den Haag, Groothertoginnelaan 52.
Dr. M. Samsi Sastrawidagda, Soerakarta.

H. W. DE SANTY, Contr. B.B. Meureudoe (Atjeh en Onderhoorigh.)
H. G. SCHADD, Hilversum, Vuursche Weg 80.
Mej. Dr. H. SCHAGEN VAN SOELEN, Doorn.
Prof. Mr. J. M. J. SCHEPPER, Hoogleeraar, Weltevreden.
Prof. Dr. B. J. O. SCHRIEKE, Weltevreden. (Contributie-adres: Mevr. Dr. Loeff, Epe, Gelderland).
G. G. SCHRIEKE, den Haag, Gerard Reynstraat 48.
Mr. J. J. SCHRIEKE, Camplaan 34, Heemstede.
JOH. A. F. SCHUT, Zendeling-leeraar, Ambon.
Mr. J. VAN SCHUYLENBURG, Rechterlijk ambtenaar, Sawa-Loento, Sum. Westkust.
J. SIBINGA MULDER, Bussum, Meerweg 27.
Mr. R. SIEGENBEEK VAN HEUKELOM, Fort de Kock (Sum. Wk.).
A. P. VAN DE SIEPKAMP, den Haag, Schuytstraat 74.
R. P. Mr. SINGGIH, Soerakarta, Kadipala.
W. J. K. SINSOE, Commies Ass.-Res. kantoor, Bondowoso.
Mr. J. SLINGENBERG, Baarn, Huize Inwijck.
Mr. H. SMITS, Advocaat, Weltevreden, Kramat 144.
R. T. SOENARTO, Regent van Grobogan te Poerwodadi.
Soerabajasche Kunstkring, Soerabaja.
R. M. Mr. Dr. SOERIPTO, den Haag, Van Beverningkstraat 225.
R. M. A. A. SOSRO BOESONO, Regent van Ngawi, Madioen.
Prof. C. SPAT, Rijswijk (Z.H.), Julianastraat 8.
A. S. L. SPOOR, Controleur 1e kl. B.B., p/a. Weltevreden, Dept. B.B.
Dr. F. W. STAPEL, den Haag, van Boetzelaerlaan 124a.
H. A. VAN DER STEENSTRATEN, Breda, Ginnekenstraat 88.
Dr. P. V. VAN STEIN CALLENFELS, Insp. Oudh. Dienst, Weltevreden, Museumlaan 2.
W. L. STEINHART JR., Poeloe Tello, Batoe-eil. (Sum. Westkust).
TH. W. L. STEINMETZ, den Haag, Fred. Hendrikplein 7.
Mr. J. C. STOOP, Dordrecht, Singel 82.
Dr. J. W. DE STOPPELAAR, Ambtenaar B.B. Weltevreden, Dept. B.B.
G. C. STORM, Zendeling-leeraar. Adres: S. W. HENDRIKS, Rotterdam, Lieve Verschuierstraat 14a.
Dr. W. F. STUTTERHEIM, Solo, Hotel Döhne.
Mr. W. SUERMONDT LZ., Rotterdam, Westersingel 84. (Adres voor de contributie: Wijnhaven 90).
Jhr. Mr. D. A. W. VAN TETS VAN GOUDRIAAN, den Haag, Lange Voorhout 29.
W. C. THIEME, den Haag, Schuytstraat 231.
J. TIDEMAN, Gouverneur, Amboina.
H. F. TILLEMA, Bloemendaal, Villa Semarang.
Mr. S. TIRTOWISGO, den Haag, Laurens Reaalstraat 4.

Dr. G. Tjalma, Veen, bij Heusden.
C. van der Touw, Notaris, Toeban.
Mr. A. L. A. van Unen, Burgemeester, Salatiga.
Dr. Th. Valeton, Utrecht, 1e Daalsche Dijk 25 *bis* (Mevr. Heller).
Dr. H. van der Veen, Rante Pao (via Palopo), Gouv. Celebes. (Adres voor de contributie: J. W. van der Veen, Boekhandel, Oegstgeest, Geverostraat).
J. Verboom, Secretaris Alg. Syndic. Suikerfabr., Soerabaja, Rochussenstr.
F. R. J. Verhoeven, den Haag, Frankenslag 109.
C. Verhulst, den Haag, van Lumeystraat 92.
A. Vermeer, Zend. leeraar, Meester-Cornelis (Java), Kerkstraat.
Jhr. J. C. van Reigersberg Versluys, den Haag, adres: Ned. Indische Spoorweg-Mij., Wassenaarsche weg 40.
Mr. J. W. S. A. Versteeg, den Haag, Laan Copes van Cattenburch 55.
A. Viëtor, Agent K. P. M., Bandjermasin.
Pr. B. J. J. Visser M. S. C., Missiehuis Tilburg, Bredascheweg 204.
H. F. E. Visser, adres: R. B. van Lelyveld, den Haag, Boreelstraat 19. (Contributie-adres: Amsterdamsche Bank, Hoofdkantoor Amsterdam).
Mr. W. Vissering, den Haag, Anna Paulownastraat 115.
O. van Vloten (firma Tiedeman & van Kerchem), Batavia. (Adres voor de contributie: Amsterdam, Heerengracht 435/437).
H. A. Voet, den Haag, Sweelinckplein 80.
Prof. Dr. J. Ph. Vogel, Leiden, Noordeindsplein 4*a*. (Adres voor de contributie: Amsterdamsche Bank, Leiden).
Dr. P. Voorhoeve, Weltevreden, Bureau voor de Volkslectuur. (Adres voor de contributie: C. Voorhoeve-Sexton, Vlissingen, Boulevard Bankert).
Mr. Paul Voûte, Amsterdam, Heerengracht 481.
E. H. de Vries, den Haag, Jacob Catslaan 14.
Dr. Ir. L. J. Vroon, Landbouwconsulent, Weltevreden.
Prof. L. van Vuuren, Utrecht, Catharynesingel 61.
V. I. van de Wall, Weltevreden, Museumlaan 5.
J. C. M Warnsinck, Luit. ter Zee 1e kl., Amsterdam, Marine Werfkade 4.
Mr. O. J. E. Baron van Wassenaer van Catwyck, den Haag, Koningskade 16.
J. W. J. Wellan, den Haag, Adelheidstraat 52.
H. J. Wesseldijk, Poso (Celebes). (Contributie-adres: Zendingsbureau, Oegstgeest).
J. W. Wesseldijk, Watoetaoe, Napoe, Poso (Celebes). (Contributie-adres: Zendingsbureau, Oegstgeest).
Pr. C. Wessels S. J., Nijmegen, Berg en Dalscheweg (Canisius College).
W. van West, Vlaardingen, Kethelweg. (Contributie-adres: Firma Praetorius & Zoon, Amsterdam, Singel 202/8).

L. C. Westenenk, Wassenaar, Jagerslaan 2, „de Konak".
Mr. A. J. A. Baron van Westerholt, Cheribon.
W. Westerman, den Haag, Hoogeweg 18.
W. G. van Wettum, den Haag, van Beverningkstraat 5.
Mr. A. Weynschenk, Jogjakarta (Java).
P. Wink, Tasdjong Pinang (Riouw).
Wira Tanoe Ningrat, Regent te Tasikmalaja (Preanger).
J. J. Witkamp, Rotterdam, Oudedijk 17.
F. L. Wurfbain, Vandoeuvres, sur Genève, Suisse.
Jhr. Mr. H. C. van der Wijck, den Haag, Alexanderstraat 16.
Jhr. J. M. van Asch van Wijck, Utrecht, Kr. N. Gracht 78.
W. K. H. Ypes, Amsterdam, Vossiusstraat 15.
J. IJzerman, den Haag, Verhulststraat 71.
L. J. C. von Zeppelin Obermüller, Parijs (XVI), Rue la Fontaine 25.
(Adres voor de contributie: Scheurleer en Zoonen, den Haag).
W. F. Zuur, Administrateur, ...

INSTELLINGEN,

WAARMEDE HET KONINKLIJK INSTITUUT DOOR RUILING VAN WERKEN A. A. IN VERBINDING STAAT.

NEDERLAND.

Bibliotheek der Rijks-Universiteit te Leiden.
Bibliotheek der Technische Hoogeschool te Delft.
Bibliotheek der Universiteit te Amsterdam.
Bibliotheek van het Ministerie van Koloniën te 's Gravenhage.
Bibliotheek van het Ministerie van Marine te 's Gravenhage.
Bibliotheek van het Ministerie van Waterstaat te 's Gravenhage.
Centraal Bureau voor de Statistiek te 's Gravenhage.
Geologisch-Mijnbouwkundig Genootschap te Delft, adres: Gebouw voor Mijnbouwkunde der Technische Hoogeschool.
Historisch Genootschap, adres: Universiteits-Bibliotheek te Utrecht.
Indisch Genootschap te 's Gravenhage.
Koloniaal Landbouw Museum, Deventer.
Koloniaal Instituut te Amsterdam.
Koninklijk Instituut van Ingenieurs te 's Gravenhage.
Kon. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap te Amsterdam, adres: Bibliotheek Gem. Universiteit.
Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.
Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.
Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.
Marine-Vereeniging te Den Helder.
Missiehuis van het Heilige Hart te Tilburg.
Nederlandsch Zendelinggenootschap, Oegstgeest, Zendingsbureau.
Nederlandsche Zendingsvereeniging, Rotterdam, Heemraadsingel 129.
Redactie „Mensch en Maatschappij", Amsterdam (Oost), Breedeweg 26.
Redactie van „De Indische Mercuur" te Amsterdam, Rokin 60
Redactie Tijdschrift voor het Onderwijs in de Aardrijkskunde, Aerdenhout, Vondellaan 32.
Rijksarchief te 's Gravenhage, Bleyenburg 7.
Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden.
Sint-Claverbond te Nijmegen, Stijn Buysstraat 11.
Teyler's Stichting te Haarlem.
Vereeniging „Oost en West" te 's-Gravenhage, Korte Voorhout 6.

NEDERLANDSCH OOST- EN WEST-INDIË.

Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen te Weltevreden.
Kantoor voor de Volkslectuur te Weltevreden.
Kantoor van den Volksraad te Weltevreden.
Bibliotheek van de Algemeene Secretarie te Buitenzorg.
Centraal Kantoor voor de Statistiek, Weltevreden, Schoolweg 11.
Algemeene Middelbare School (V. H. O. afd. A. 1.) te Soerakarta.
Deli-Courant, Medan (Deli) Sum. Oostkust.
Bibliotheek van het Departement van Landbouw, Nijv. en Handel, Buitenzorg, Grooteweg 20.
Bibliotheek der Vereeniging van Ambtenaren bij het Boschwezen in Ned. O. Indië, Buitenzorg.
Directeur van het Algemeen Proefstation Avros te Medan.
Directeur van het Deli-Proefstation te Medan.
Ind. Krijgskundige Vereeniging te Bandoeng, Riouwstraat *t.* 26.
Java-Instituut. Secretariaat: Kadipolo, Soerakarta.
Koninklijk Instituut van Ingenieurs, afd. Nederl.-Indië te Weltevreden.
Koninklijke Natuurkundige Vereeniging in Nederl. Indië te Weltevreden.
Kweekschool voor inl. onderwijzers te Fort de Kock.
Redactie Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië te Weltevreden, Laan Wiechert 35.
Redactie van de „Koerier", adres: Pastoor A. J. van Aernsbergen, Buitenzorg.
Redactie van de Locomotief te Semarang.
Redactie van de Preanger Bode te Bandoeng.
Redactie van het Indisch Militair Tijdschrift te Weltevreden.
Redactie van het Soerabaiasch Handelsblad te Soerabaja.
School tot opleiding van Indische artsen te Weltevreden.
Vereeniging „Openbare Leeszaal en Bibliotheek" te Semarang.

BELGIË.

Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, te Brussel, Paleis der Academiën.
Secrétariat Général de Le Muséon, te Leuven.
Société Belge d'Études Coloniales, te Brussel, Stassartstraat 34.
Société Royale Belge de Géographie, te Brussel, 116, Grensstraat.

FRANKRIJK EN KOLONIËN.

l'Année Sociologique, Librairie Felix Alcan 108 B[d] St. Saint-Germain Paris—VI.
Académie Malgache, te Tananarive, Madagascar.
Bibliothèque de l'Institut National de France, te Parijs, 23 Quai de Conti.
École des Langues Orientales Vivantes, te Parijs, 2 Rue de Lille.
Musée Guimet, Paris (XVI[e]) 6 Place d' Iéna.
Société Asiatique, te Parijs, 1 Rue de Seine.
Société d'Etudes Océaniennes, te Papeete (Tahiti).
Société de Géographie, te Marseille, rue Noailles.
Société de Géographie de Lyon, te Lyon, 6 Rue de l'Hôpital.
Société de Géographie de Paris, te Parijs (XVIe), Avenue d'Iéna.
Bibliothèque et Archives du Protectorat Français au Maroc, Rabat-Marokko.

SPANJE EN PORTUGAL.

Sociedad Geográfica de Madrid, te Madrid, Calle del León 21.
Sociedade de Geographia de Lisboa, te Lissabon.
Sociedad Española de Antropologia, Etnografia y Prehistoria, te Madrid, 13 Paseo de Atocha.

ITALIË.

Biblioteca del Ministero delle Colonie, Roma.
Museo Civico di Storia Naturale di Genova, te Genua.
Reale Accademia Nazionale dei Lincei, te Rome (29) Via della Lungara 10.
Reale Instituto Lombardo di Scienze e Lettere, te Milaan (Mr. Hoepli).
Rivista coloniale, te Rome, Piazza Venezia 11.
Società Asiatica Italiana, te Florence, Piazza S. Marco 2.
Società Geografica Italiana, te Rome, Villa Celimontana, Piazza della Navicella, Roma (24).
Società Italiana d'Antropologia e Etnologia, Via del Proconsolo 12, te Florence.

RUSLAND, ZWEDEN, DENEMARKEN EN NOORWEGEN.

Académie Sciences, Leningrad.
Bibliothèque de l'Université Royale de Norvège, te Christiania.
Det kongelige danske geografiske Selskab, te Kopenhagen.
Société Russe de Géographie, Leningrad.

DUITSCHLAND, OOSTENRIJK, ZWITSERLAND.

Anthropologische Gesellschaft, te Berlijn S. W., Königgrätzer Str. 120.
Bayer. Akademie der Wissenschaften, te München, Neuhauserstr. 51.
Bibliothek der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, te Halle a. S., Wilhelmstr. 36-37.
Bibliothek der Deutschen Gesellschaft für Islamkunde, Berlin S. 42, Brandenburgstrasse 37.
Commerzbibliothek te Hamburg, Speersort.
Deutsche Kolonialgesellschaft, te Berlijn W., Schellingstr. 4.
Frankfurter Verein für Geographie und Statistik zu Frankfurt am Main, te Frankfort a/M., adres: Stadtbibliothek.
General-Verwaltung der Königlichen Museen, te Berlijn.
Geographische Gesellschaft te Bremen, Herderstr. 74.
Geographische Gesellschaft für Thüringen, te Jena.
Gesellschaft für Erdkunde, te Berlijn S. W., Wilhelmstr. 23.
Gesellschaft für Erdkunde, te Leipzig, Grassi-Museum.
Holland-Institut, te Frankfort a. M., Mertonstrasse 17-21, Zimmer 110.
Hydrographisches Amt der Admiralität, te Berlijn W. Matthäikirchstr. 9.
Kolonial-Institut te Hamburg.
Königl. Gesellschaft der Wissenschaften, te Göttingen.
Museum für Völkerkunde te München, N. O. 3. Maxamilianstr. 26.
Preussische Akademie der Wissenschaften, te Berlijn N. W. 7, Unter den Linden 38.
Rautenstrauch-Joest Museum te Keulen.
Redaction der Orientalischen Literaturzeitung. Verlag der J. C. Hinrichs'schen Buchhandlung, Leipzig C 1.
Rheinische Missionsgesellschaft, te Barmen, Rudolfstr. 137—139.
Sächsisch-Thüringischer Verein für Erdkunde, te Halle a/d Saale.
Seminar für Orientalische Sprachen, te Berlijn 7, Dorotheenstrasse 7.
Universitäts-Bibliothek, Leipzig, Beethovenstrasse 6.
Städtisches Museum für Völkerkunde, te Leipzig.
Städtisches Völkermuseum, te Frankfort a/M. Grosse Eschenheimerstr. 26.
Verein für Erdkunde, te Dresden.
Württ. Verein für Handelsgeographie E. V., Stuttgart, Hegelplatz 1.
Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, Berlin W. 50, Ansbacherstrasse 6.

Akademie der Wissenschaften, te Weenen.
Anthropologische Gesellschaft, te Weenen I, Burgring 7.
Geographische Gesellschaft, te Weenen, VIII Friedrich Schmidtplatz 3, II. Stock.
National-Bibliothek te Weenen, Josefzplatz 1.
Naturhistorisches Hofmuseum, te Weenen, I. Burgring 7.
Redactie van „Anthropos" (P. W. Schmidt, S. V. D.) te St. Gabriël Mödling bij Weenen.

Geographische Gesellschaft (Bibliothecaris Dr. Th. Steck), te Bern.
Société Neuchâteloise de Géographie, te Neuchâtel.

ENGELAND, BRITSCH-INDIË, ACHTER-INDIË, CHINA, JAPAN, AUSTRALIË.

Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, te Londen W. C., 50 Great Russell Street.
Anthropological Society, te Bombay, 6 Apollo Street.
Archaeological Survey Department of India, te Simla.
Asiatic Society of Bengal, te Calcutta, 1 Park Street.
Calcutta University, Calcutta, Senate House.
Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, te Bombay.
Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society, te Colombo, Ceylon.
China Branch of the Royal Asiatic Society, te Shanghai.
Colonial Secretary Straits Settlements, te Singapore (2 exx.).
India Office, te Londen S. W., Whitehall.
London Library, te Londen S. W., St. James Square.
Madras Government Museum, te Madras.
Malayan Branch of the Royal Asiatic Society, te Singapore.
Panjab Historical Society, Lahore (British India).
Perak State Museum, te Taiping, Fed. Malay States.
Royal Asiatic Society, te Londen W., London W. 1, 74 Grosvenor Street.
Royal Colonial Institute, te Londen W. C., Northumberland Avenue.
Royal Geographical Society, te Londen, S.W., Kensington Gore 7.
School of Oriental Studies, London Institution (University of London). Finsbury Circus, London E. C. 2.
Scottish Geographical Society, te Edinburgh.
Serawak Museum te Koetjing (Serawak, Borneo).

Boekerij van de Universiteit te Stellenbosch (Zuid-Afrika).

Siam Society, te Bangkok.
Vajirayan National Library te Bangkok.

Ecole française d'Extrême Orient, te Hanoi.
Société des Études Indo-Chinoises, te Saigon.

Deutsche Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens, te Tokyo, Kanda, Imagawakaji, Itchome nº 8.
Polynesian Society, te New Plymouth, Nieuw-Zeeland.
Royal Geographical Society of Australasia, te Brisbane, Queensland.
Tokyo Geographical Society, te Tokyo, Japan.

AMERIKA EN PHILIPPIJNEN.

American Academy of Arts and Sciences, 8 Newbury Street, Boston.
American Geographical Society, te New York, Broadway at 156th Street.
American Oriental Society, adres: Yale University Library, te New Haven (Connecticut).
American Philosophical Society, te Philadelphia, 104 South Fifth Street.
Bureau of American Ethnology, te Washington D. C.
Bureau of Insular Affairs, War Department, te Washington D. C.
Canadian Institute, te Toronto, 46 Richmondstreet East.
College of Agriculture, te Los Baños, bij Manila.
Ethnological Survey, Department of the Interior, te Manila.
Harvard College Library, Cambridge Massachusetts U. S. A. (Bijdragen-adres: M. Nijhoff, den Haag, Lange Voorhout).
Johns Hopkins University Library, te Baltimore (Maryland).
Library of the Field Museum of Natural History, te Chicago.
The Neuberry Library, Chicago, Illinois.
Library of the United States Geological Survey, te Washington D. C.
Philippine Library and Museum, te Manila.
Smithsonian Institute, te Washington D. C.; adres: Bureau Scientifique Central Néerlandais, Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
New Delhi